

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK PEDAGOGIKA INSTITUTI

“IJTIMOIY FANLAR” KAFEDRASI

MILLIY G'OYA: ASOSIY
TUSHUNCHA VA TAMOYILLAR

fani bo'yicha

O' Q U V - U S L U B I Y
M A J M U A

Tuzuvchilar:

katta o'qituvchi T. Ismoilov,

ass. H.Mirzaxolov, ass. N.

Farhodjonova

NAMANGAN

MUNDARIJA

Namunaviy dastur.....	
Fanning ishchi dasturi.....	
Ma'ruza o'tish uchun kalendar reja.....	
Amaliy mashg'ulot o'tkazish uchun kalendar reja.....	
Ma'ruza matni.....	
Adabiyotlar ro'yhati.....	
Interfaol dars o'tish materiallari.....	
Talabalar reytingini aniqlash mezoni.....	
Joriy baholash uchun savollar.....	
Savolnomalar.....	
Tarqatma materiallar.....	
Tayanch so'z va iboralar.....	
Test variantlari.....	
Fanning mavzulari bo'yicha yozma ish o'tkazish variantlari.....	
Talabalar bilimini yakuniy baholash uchun yozma ish variantlari.....	
Mustaqil ish mavzulari.....	
Xorijiy	
adabiyotlar.....	
Glossariy.....	
Kalendar	
reja.....	
Texnologik	
xarita.....	
Ish	
o'yinlari.....	

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

Рўйхатга олинди
№ _____
—
2011 йил
« _____ » _____

Ўзбекистон Республикаси
Олий ва ўрта махсус таълим
Вазирлигининг 2011 йил
« _____ »
_____ даги « _____ » -
сонли
буйруғи билан тасдиқланган

**“МИЛЛИЙ ҒОЯ”
ФАНИДАН НАМУНАВИЙ ДАСТУР
(Бакалавр йўналишлари учун)**

ТОШКЕНТ - 2011

Фаннинг ўқув дастури олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув методик бирлашмалари фаолиятини мувофиқлаштирувчи кенгашнинг 2011 йил «__» даги «_» сонли мажлис баёни билан маъқулланган.

Тузувчилар:

Фалсафа фанлари доктори, профессор **Қ.Назаров**
Фалсафа фанлари доктори, профессор **И.Саифназаров**
Фалсафа фанлари доктори, профессор **С.Мамашокиров**
Фалсафа фанлари номзоди, доцент **А.Ўтамуродов**
Фалсафа фанлари доктори, профессор **Н.Шермухамедова**
Фалсафа фанлари доктори, профессор **Б.Тўйчиев**

Такризчилар:

Фалсафа фанлари доктори, профессор **Д.Норкулов**
Фалсафа фанлари номзоди, доцент **Ш.Н.Тўраев**

Фаннинг ўқув дастури Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети илмий-методик кенгашида тавсия қилинган. (2011 йил «__» _____даги ___ сонли мажлис баённомаси)

К И Р И Ш

XXI асрда кечаётган глобал интеграция жараёнлари, дунёнинг ғоявий-мафкуравий кифасини ўзгартириб, янгича тафаккур услубини тақозо қилмоқда. Шу боис, Ўзбекистонда таълимнинг ижтимоийлашувига алоҳида эътибор берилиб, ўқитилаётган фанларнинг таркибий тузилиши ва мазмунининг замон талабларига мослаштирилиши бўйича ислохотлар амалга оширилмоқда. Бу "Таълим тўғрисидаги" Қонун ва Кадрлар тайёрлаш "Миллий дастури"да белгиланган вазифаларни босқичма-босқич амалга ошириш жараёнида ўз ифодасини топмоқда. Хусусан, талаба ёшларимизни Ватан ва миллат манфаатлари йўлида фидойлик кўрсата оладиган, мустақиллигамизнинг моҳиятини ва қадрини англайдиган, уни ҳар қандай хавф-хатардан асрашни ўзининг муқаддас бурчи деб биладиган, муайян мутахассисликни, касб-хунарни чуқур эгаллаган, мустақил, эркин фикрлайдиган, маънавий ва жисмонан баркамол инсонни тарбиялаш учун олий таълим тизимида ижтимоий, сиёсий, гуманитар фанларнинг дастурларини замон талаблари асосида қайта кўриб чиқишни тақозо қилмоқда. Бу эса ёшларда тарихий воқеликка объектив баҳо бериш ва тўғри хулоса чиқариш малакаларини шакллантиришни талаб қилади. Зеро, И.А. Каримов таъкидлаганидек: "Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмайди - бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси"¹дир.

Шу боис обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этаётган халқимиз тараққиётининг ғоявий тамойилларини, мамлакатимиз ҳаётида устивор бўлаётган Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, Халқ фаровонлиги ғояларига садоқат туйғуларини шакллантиришга ёрдам берадиган мавзуларни ўрганиш "Миллий ғоя" фанининг мазмун-моҳиятини белгилайди

Мазкур фан доирасида «Миллий ғоя» ва «Миллий мафкура» тушунчалари, уларнинг мазмун-моҳияти, намоён бўлиш хусусиятлари, халқлар ва давлатлар тақдирига таъсири, ҳозирги замондаги мафкуравий жараёнлар, ёшлар қалби ва онгида бузғунчи ва вайронкор ғояларга нисбатан огоҳлик ва хушёрлик хусусиятлари шаклланиши билан боғлиқ масалалар ўрганилади. Миллий ғоялар ва мафкуралар тизими, "ғоявийлик", "ғоясизлик", "мафкуравий фаолият", "мафкуравий жараёнлар", "мафкуравий таъсир", "мафкуравий майдон ва полигонлар", "мафкуравий инқироз", "ғоявий бўшлиқ", "мафкуравий профилактика", "мафкуравий иммунитет" каби тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳиятини очиқ бериш билан боғлиқ масалалар мажмуи ҳам ушбу фаннинг асосий мавзулари доирасига киради.

"Миллий ғоя" – мустақиллик йилларида ўрганиш имкони очилган янги фанлардан биридир. Мазкур фаннинг мақсади эзгу ¼оаялардан ва со¼лом мафкурадан маҳрум бирон бир миллат ва жамиятнинг узоққа бора олмаслигини, ҳар қандай халқ ва давлат ўз тараққиётининг ғоявий-мафкуравий тамойилларини белгилаб олиши зарурлиги ижтимоий жараёнларнинг муқаррар қонунияти эканлигини ёшларнинг қалби ва онгига сингдиришдан иборатдир.

Бу эса келажагимизни яққол тасаввур этиш, жамиятимизнинг ижтимоий-маънавий пойдеворини мустаҳкамлаш, ёт мафкуралар тажовузига қарши тура оладиган, ҳар томонлама баркамол инсонларни вояга етказиш, ¼оаявий бўшлиқ бўлишига йўл қўймаслик, ва ниҳоят, юртимизнинг юксак тараққиётини таъминлаш учун миллий истиқлол ғоясини чуқур ўрганиш эҳтиёжини юзага келтирди. «Ушбу таълимотни қандай зарурат шакллантирди?» ва «Ундан кўзланаётган мақсад-муддаолар нима?» - деган саволларга жавоблар Президентимиз Ислам Каримовнинг кўп йиллик изланишлари, асарларидаги фикр-мулоҳазаларида ўз аксини топди. Аввало, шуни таъкидлаш лозимки, миллий истиқлол ғояси тасодиф эмас, балки ўзига хос фалсафий асоси, илмий-назарий ва тарихий илдизларига эга бўлган яхлит назариядир. Шу маънода, у мамлакатимиз тараққиётининг объектив зарурияти, қонуний ҳосиласи, халқимиз мақсад-муддаоларининг ифодасидир. Бу эса, ўз навбатида, «Мафкура ҳар қандай жамият ҳаётида зарур. Мафкура бўлмаса одам, жамият, давлат ўз йўлини йўқотиши муқаррар» - деган фикрнинг ҳаққонийлигини исботлайди.

Биз ушбу ҳаёт ҳақиқатини ёшлар қалби ва онгига сингдиришимиз лозим. Бу таълим тизими олдида ғоявий тарбияни кучайтиришга доир ўқув дастурлари ва адабиётларнинг янги авлодини яратиш вазифасини кўйди. Мазкур дастурни яратишда таълим тизимининг барча бўғинларида миллий ғояни ўрта мактаб, лицей, коллежларда ўқитишнинг мавжуд дастурлари таҳлил қилиниб, олий таълимда уларнинг такрорланиши баргараф этилди.

Мазкур фаннинг қонун-қоидалари, тушунча ва тамойилларини ўргатишда қуйидагиларга алоҳида эътибор бериш зарур:

¹ Каримов И.А. Юксак маънавият –енгилмас куч.-Т.: Маънавият, 2008. – Б. 62

- мустақиллик биз учун энг олий қадрият, уни асраб-авайлаш эса ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиз эканини талабаларнинг қалби ва онгига сингдириш;

- ёшларда ғоялар ўз маъно-моҳиятига кўра бунёдкор ёки вайронкор бўлиши, уларнинг халқлар ва давлатлар тараққиётига таъсири, ҳозирги замоннинг мафкуравий манзараси, бузғунчи ғояларнинг таъсиридан ҳушёр ва огоҳ бўлиш шартлари ва мезонлари ҳақидаги ҳаётий ва ҳаққоний тасаввурларни шакллантириш;

- ўқув машғулотларини олиб боришда талабаларнинг ёши, тафаккури, дунёқарashi ва кизиқишларини ҳисобга олиш, таълим-тарбиянинг ил¹/₄ор, таъсирчан воситаларидан, замонавий ўқитиш технологияси имкониятларидан кенг фойдаланиш;

- айрим тушунчаларни ҳаддан зиёд соддалаштириш, таълимнинг эскича услуб ва тамойилларни қўллаш натижасида фаннинг кадрсизланишига йўл қўймаслик;

- таълим жараёнида тазйиқ ўтказмасдан маърифий асосда иш тутиш, ёшларнинг мустақил ва эркин фикрлаш, баҳс-мунозара юритиш кўникмаларини оширишга эътибор қаратиш.

Булардан ташқари ғоялар фалсафасининг мазмун-моҳиятини тушунтиришда ўқитувчи ва тингловчилар орасида ўзаро ҳамфикрлик ва ҳамкорлик муҳитини шакллантириш, мавзунинг тушунча ва тамойилларини шарҳлашда ҳаётий мисоллар, бугунги дунёда рўй бераётган воқеалар таҳлилидан, матбуот материалларидан кенг фойдаланиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Фаннинг мақсади: талабаларда миллий ғоя ва мафқуранинг мазмун-моҳиятини тушунган ҳолда ижтимоий воқеликка мустақил муносабатини шакллантириш, озод ва обод ватан, эркин ва фаровон ҳаёт куриш ғоясининг ижтимоий - маънавий моҳиятини ёшлар онгига сингдиришдан иборат.

Фаннинг вазифалари:

- ёшларнинг ижтимоий фаолиятида муқобил ғоя ва мафқураларга оқилона муносабатни;

- халқ орасида миллий ғояни тарғиб-ташвиқ қилиш малакасини;

- ғоявий мафкуравий жараёнларни таҳлил қилиш, баҳолаш ва уларга мустақил ёндашувни шакллантиришдан иборатдир

Фан бўйича билим, малака ва кўникмага қўйиладиган талаблар.

Бакалавр:

-миллий ғоя ва мафқуранинг мазмун-моҳиятини билиш ва улардан амалиётда фойдаланиш;

-миллий ғоянинг тарихий негизларини, фалсафий асосларини ўрганиш ва уларнинг ривожланиш қонуниятларини билиш;

- ижтимоий-сиёсий жараёнлар ҳақидаги муқобил ғояларни қиёсий таҳлил қилиш ва уларга мустақил муносабат билдириш;

-ғоявий-мафкуравий жараёнларга доир назарий билимларни амалий ҳаётда қўллаш;

- маънавий таҳдидларга қарши кураш кўникмасини шакллантиришдан иборат.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги

Миллий ғоя фани: фалсафа, тарих, сиёсатшунослик, маънавият асослари, педагогика, психология сингари ижтимоий-гуманитар фанлар билан бевосита алоқадор.

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни – фанни ўрганиш орқали эгалланган билимлар ёшларнинг мафкуравий иммунитетини, сиёсий маданияти, огоҳлигини оширишда, уларнинг ижтимоий жараёнларни таҳлил қилишга ўргатади.

Фанни ўқитишда қўйидаги замонавий ахборот ва педагогик технологиялардан фойдаланиш тавсия этилади:

Миллий ғоя фанини ўқитиш жараёнида мантикийлик, тарихийлик, объективлик тамойилларига амал қилингани ҳолда таълимни замонавий педагогик технологиялар асосида ташкил этиш, ўқув жараёнига ахборот технологияларни жорий этишнинг ноанъанавий усулларида фойдаланиш, айниқса, “Ақлий ҳужум”, “ФСМУ”, “Кейс-стадис”, “Бумеранг”, “Кластер”, “Матбуот конференцияси” каби методлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Фан бўйича маъруза ва амалий машғулотлар мавзулари:

	Машғулот мавзулари	соатлар		
		М аъру-за	С еми-	М устақи
1.	"Миллий ғоя" фанининг предмети, мақсади ва вазифалари	2	2	2
2.	"Миллий ғоя" фанининг тарихий илдизлари, шаклланиши ва такомиллашиш омиллари		2	2
.	Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги	2	2	2
.	Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари	2	2	2
.	Мафкуравий таҳдид ва ахборот хавфсизлиги	2	2	4
.	Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси		2	
.	Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитетни шакллантириш вазифалари	2	2	4
.	Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий асослари	2	2	4
.	Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгилашишда миллий ғоянинг роли	2	2	2
0	Миллий ғояни шакллантириш ва ривожлантиришнинг институционал тизими.	2		4
Жами 60 соат		1 6	1 8	2 6

Миллий ғоя фанининг предмети, мақсади ва вазифалари

Миллий ғоя фанининг предмети: ғоя - инсоният тараққиётининг ҳаракатлантирувчи омили, ҳаётий мақсадлар ифодаси. Бунёдкор ва вайронкор, дунёвий ва диний ғоялар, уларнинг мазмуни. Бунёдкор ғояларда гуманистик тенденцияларнинг ифодаси. Ғояда эҳтиёжлар ва манфаатлар мутаносиблиги. Ғоя ва мафкуралар муқобиллигининг йўналишлари. Ғояларнинг интеллектуал асосларини ривожлантириш муаммолари. Ғоялар ривожланишида сиёсий етакчиларнинг роли.

Мафкура тушунчасининг мазмуни. Мафкуранинг элементлари: мўлжал, эмоциялар, хулқ-атвор, уларнинг индивидуал ва жамоавий характери. Мафкуранинг функциялари: интеграциялаштирувчи, йўналтирувчи, таъсирчанлик, тарбиявий, ташкиллаштирувчи, гносеологик, праксиологик, прогностик, баҳолаш (қадриятли), футурологик, ҳимоя қилувчи. Мафкуранинг шакллари: анархия, монархия, тоталитаризм, либерализм, демократия. Либерал ва тоталитар мафкураларнинг зиддияти. Демократияга асосланган мафкуранинг устиворлиги.

Миллий ғоя тушунчаси, унинг тузилиши ва намоён бўлиш хусусиятлари. Миллий ғоянинг умуминсоний мазмуни. Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлашда миллий ғоя ва мафкуранинг роли. И.Каримов асарлари-миллий ғоя ва мафкуранинг илмий-услубий асоси. Ўзбекистонда яшаётган турли миллат ва этник бирликларни ягона ғоя атрофида бирлаштиришнинг тарихий зарурияти. Миллий ғояда ўз-ўзини англаш, миллий ғурур ва ифтихорнинг намоён бўлиш хусусиятлари. Миллий мафкуранинг бош ғояси "Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш" ва уни амалга оширишнинг асосий ғоялари: юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик. Бош ва асосий ғоялар ўртасидаги ўзаро алоқадорлик. Миллий ғоянинг гуманистик характери.

Жамиятнинг ижтимоий-сиёсий жараёнлари таъсирида ғояларнинг дифференциаллашуви. Миллий тараққиёт ғояларининг индивидуал ва ижтимоий кўринишлари. Мафкуравий жараёнларни назарий билиш ва амалий ўзгартириш муаммолари

Миллий ва умуминсоний ғояларнинг индивидуаллиги ва умумийлиги, интеграцияси ва дифференциацияси. Жамиятнинг ижтимоий табақаланиш жараёнига мафкуравий таъсир. Муайян ғояларнинг доминантлашуви ва уларнинг оқибатлари. Ғоявий-мафкуравий жараёнларда демократик тамойилларнинг намоён бўлиши. Ғоя, мафкура ва миллий ғоя тушунчаларининг ижтимоий-сиёсий моҳияти, уларнинг умумийлиги ва фарқлари.

“Миллий ғоя” фанининг тарихий илдизлари, шаклланиш босқичлари

Инсоният тарихида ғоя ва мафкураларнинг намоён бўлиши, асосий босқичлари. Тарихий тараққиёт жараёнида ғоя ва мафкураларнинг ўзгарувчан характери. Президент Ислом Каримов “Юксак маънавият - енгилмас куч” китобида ғоялар тарихи ва фалсафаси, миллий ғоянинг мазмун-моҳияти, шаклланиши ва намоён бўлиши ҳақида.

Мифология, теология ва халқ маънавий-маданий қадриятларида миллий ғоя ва мафкуранинг ифодаланиши. “Авесто” ва Зардуштийликда ғоялар такомил.

. Ғарб мамлакатларида илк ғоявий қарашлар ва уларнинг такомил босқичлари. Сократ, Платон, Аристотел, Гераклит, Пифагор ва бошқа мутафаккирларнинг ғоялари ва уларнинг аҳамияти. Афина ва Рим империяси ғоялар тизими ва мафкураси.

Шарқ ва Марказий Осиёда ғояларнинг намоён бўлиши, уларнинг гуманистик моҳияти. Ўрта Осиёда ислом дини ғояларининг ёйилиши. Хоразмий, Фаробий, Беруний, Ибн Сино меросида ғоялар мавзуи. Темурийлар даври ғоялари, Амир Темур, Улуғбек, Навоий, Бобурнинг миллий ва умуминсоний ғоялар тўғрисидаги фикрлари.

Ғарб мамлакатларида ғоявий қарашларнинг такомил босқичлари. Европа илк ўрта асрлар ва Ренессанс даври ғоялари. Христианлик ғоялари. Христианликнинг салб юришлари. Томазо Кампанелла, Томас Морнинг “Қуёш шаҳри” ҳақидаги утопик ғояси. Маркс ва Энгелснинг социализм ғояси таназули. Европада ўрта асрларда умумий макон, миллий мумтозлик, империял, колониал ва миллий тараққиёт йўллари тўғрисидаги ғоялар.

XV-XVII асрлардаги ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар ва XVIII ва XIX асрлардаги янги замон ғояларининг шаклланиши. Ўрта Осиёда XVI-XVIII асрлардаги хонлик ва амирликлар даврида ғоялар тизими. XIX аср охири ва XX асрнинг 90 йилларигача давр ғоялар тизими.

Идеологиянинг XIX аср ўрталаридан бошланган такомил босқичлари. Ғоя ва мафкура муаммосига объектив, субъектив, эволюцион ва инқилобий, сиёсий ёндошувлар. XIX аср охири ва XX аср идеологияси, унинг ўзига хос хусусиятлари. Деидеология ва реидеология йўналишлари. XX асрнинг охири – XXI аср бошидаги ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг долзарб масалалари.

Совет даврида коммунистик партия ғояларининг гегемонлиги ва унинг оқибатлари. Социализм тузумининг ғоявий инқирозида миллий ўз-ўзини англашнинг ўрни. Шўролар даврида мафкуравий қатағоннинг фожиавий оқибатлари. Департация (қувғин) қилинган халқларнинг маънавий-руҳий ҳолати ва уларда миллий ўзликни сақлашнинг тарихий жиҳатлари.

Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.

Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги

Ижтимоий тараққиёт, миллий ғоя ва, тарихий жараёнларнинг миллий ғоялар шаклланиши ҳамда амал қилишига таъсири.

Миллий ғоя халқнинг тарихий тараққиёти асоси. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули. Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши.

Миллий ғоя ва мафкурани ривожлантиришнинг ижтимоий сиёсий, маънавий, ҳуқуқий омиллари. Ғоя ва мафкураларнинг ижтимоий тараққиётдаги роли. Ижтимоий-сиёсий тузумлар ўзгаришида ғоявий-мафкуравий қарашларнинг аҳамияти. Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши.

Тарихий хотира ғоя ва мафкуранинг ривожланишидаги ижтимоий маънавий омил. Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси. Индивидуал онгда мафкурага муносабатнинг турли даражалари. Мафкура ва ғояларнинг кундалик воқелик билан узвийлиги. Ахлоқ ва мафкура, дин ва мафкура, санъат ва мафкура мутаносиблиги. Ижтимоий

жараёнларнинг йўналишлари: иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, эстетик, диний ва бошқа ғояларнинг ўзаро муносабати.

Сиёсат ва мафқуранинг ўзаро алоқадорлиги ва фарқи. Сиёсатнинг мафқуралашishi ва мафқуранинг сиёсатлаштириш оқибатлари. Мафқура амал қилишининг психологик ва ижтимоий-сиёсий механизмлари. Сиёсий ижтимоийлашув ва сиёсий тарбия муаммоси.

Миллий ғояда менталитетнинг намоён бўлиши. Менталитетнинг фикрлаш услуби ва қадриятлар билан боғлиқ элементлари. Миллий ва умуминсоний ғояларнинг индивидуаллиги ва умумийлиги, интеграцияси ва дифференциацияси.

Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни, унда авлодлараро ворислик ва янгиланишнинг асосий тамойиллари. Янги ғоялар тизимидаги устивор тамойиллар, уларни амалга оширишнинг долзарб вазибалари. Истиқлолга асосланган янги ғоялар тизимини такомиллаштириш, унинг маънавий таъсирчанлиги ва мафқуравий самарасини ошириш усуллари ва йўллари.

Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари

XXI асрда ғоявий-мафқуравий муносабатлар кескинлашувининг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий сабаблари. .И.А. Каримов ғоявий-мафқуравий таҳдидлар, уларнинг мазмун-моҳияти ва асосий йўналишлари ҳақида. (Ўзбекистон XXI асрга интиломда, хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт қафолотлари асари асосида)

Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокommунизм, иркчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти ва уларга қарши курашнинг тарихий зарурияти. Терроризмнинг шакллари: минтақавий ва халқаро терроризмнинг ғоявий-мафқуравий асослари.

Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафқуравий мустақиллик қафолоти.

Мафқурадаги мутлоқ жамоавий ва мутлоқ индивидуал ёндашувларнинг салбий оқибатлари. Евроосиё ва Шарқ мафқурасининг хусусиятлари.

Жаҳон молиявий инқирозининг мафқуравий жараёнларга таъсири. XX асрда ғоявий-мафқуравий ҳамкорликнинг аҳамияти, унинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маънавий, ҳуқуқий асослари ҳамда миллий, ҳудудий ва умумбашарий даражалари.

XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафқуравий ҳамкорлигининг аҳамияти, унинг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, маънавий, ҳуқуқий асослари ҳамда миллий, ҳудудий ва умумбашарий даражалари.

Мафқуравий тажовуз ва ахборот хавфсизлиги

Мафқуравий тажовуз ва унга қарши миллий хавфсизликни таъминлаш зарурати. Жамиятнинг мафқуравий муқобиллашиш сабаблари. Мафқуравий гегемонизмнинг вужудга келиши. Гегемонизмнинг шакллари. Муқобил мафқуравий қарашларнинг жамият ривожланишига таъсири ва уларни мувофиқлаштириш имкониятлари.

Мафқуравий таҳдиднинг ошқора ва ёпиқ характери. Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги. Ахборот коммуникацияларида мафқуравий хуружларнинг намоён бўлиши ва унга қарши профилактика воситалари. Интернет мафқуравий хуруж объекти. Виртуал мафқуравий хуружнинг оқибатлари. Ахборот хуружига қарши ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг зарурияти ва аҳамияти. Минтақавий ва глобал ахборот хавфсизлиги.

Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти. Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги ва унинг янги воқеликка мутаносиблиги. Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили. Биосиёсатда-ахборот хуружларига ирсий муносабатнинг намоён бўлиши.

Мафқуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси

“Мафқуравий муносабатлар” тушунчаси, унинг мазмун –моҳияти ва намоён бўлиш хусусиятлари. Миллий ғоянинг ижтимоий субъектлар орасидаги ҳамкорлик ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлашдаги аҳамияти. Мафқуравий фаолият” тушунчаси, унинг мазмун-моҳияти ва намоён

бўлиш хусусиятлари. “Хар қандай мафкуравий фаолият-муайян ғояни амалга ошириш жараёнидир” тамойили – идеологик аксиома сифатида. Мафкуравий фаолият тизими, унинг элементлари. Мафкуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усуллари ва йўллари. Ғоядан мафкурага, ундан амалий фаолиятга томон бориш диалектикаси. Мафкуравий фаолият мақсадли ва мўлжалли ҳаракат сифатида. Мафкуравий фаолиятда индивидуализм ва ижтимоийликнинг намоён бўлиши. Формализм, компаниябозлик, қоғозбозлик кабиларнинг маънавий-мафкуравий оқибатлари.

Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари: яратувчанлик, гуманизм, плюрализм, толерантлик, эзгулик томон ҳаракат. Жамиятимизга ёт ва бегона вайронкор ғоялар асосидаги бузғунчилик, ақидапарастлик, экстремизм ва терроризмга мойиллик каби мафкуравий фаолият тамойилларига қарши курашнинг зарурлиги.

Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари. Оммавий ахборот воситалари, интернет ва бошқа ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни.

Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устивор вазибалари.

Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитет

Ҳозирги даврда дунёнинг мафкуравий манзараси. Ғоявий-мафкуравий муносабатларнинг технологик ва интеллектуал асослари.

Ғоявий-мафкуравий таҳдидларга қарши кураш усуллари ва воситалари. Шўро сиёсий мафкурасининг расмий андозаларидан, унинг шиорлари ва рамзларидан воз кечилишининг объектив сабаблари. “Оммавий маданият”нинг оқибатларига нисбатан иммунитетни шакллантиришнинг зарурияти.

Президент Ислом Каримов “Мафкуравий майдон” тушунчасининг шаклланиш ва намоён бўлиш хусусиятлари тўғрисида. Турли кўлам ва манзарага эга бўлган мафкуравий майдонларда хилма-хил ғоя ва мафкуралар тўқнашуви, зиддияти ва ўзаро ҳамкорлигининг акс этиши. Мафкуравий майдонни ташкил этувчи омиллар, воситалар ва ғоявий манбалар. Мафкуравий майдонлардаги ғоявий таъсир ва акс таъсир жараёнлари, уларга хос хусусиятларни аниқлаш имкониятлари.

“Мафкуравий полигон” тушунчаси, унинг намоён бўлиш хусусиятлари. Мафкуравий полигонларнинг захираси, таъсир кўрсатиш усуллари ва воситалари. Мафкуравий полигонларнинг ядро полигонларидан хавфлилик сабаблари. Мафкуравий полигонларнинг ғоявий хуружи ва уларнинг асл мақсад-муддаоларини аниқлаш усуллари.

Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактиканинг ижтимоий сиёсий зарурияти. Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий ва салбий таъсири. Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий жараёнларни кескинлаштиришнинг ғоявий-мафкуравий мақсадлари. Мафкуравий жараёнларнинг миллат менталитетига, сиёсий онгига, диний эътиқодига, ижтимоий руҳиятига маънавий-маданий савиясига таъсири.

Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари. Билим халқ маънавиятида мафкуравий иммунитетни шакллантиришнинг назарий асоси. Билимни амалиётда қўллаш малакаларини ривожлантириш воситалари. Индивидуал онгда ғоя ва мафкурага муносабатни шакллантиришда ижтимоий муҳитнинг роли ва унинг интеллектуал асослари. Мафкуравий иммунитет ва сиёсий маданият мутаносиблиги. Мафкуравий иммунитетда ақл теранлиги ва хулқ атворнинг намоён бўлиши.

Мамлакатдаги иқтисодий барқарорликнинг мафкуравий иммунитетни шакллантиришдаги ўрни. Сиёсий хушёрлик ва сиёсий маданият мафкуравий иммунитетнинг муҳим омили. Ташқи сиёсий воқеликка нисбатан мафкуравий иммунитетни шакллантиришнинг ўзига хос жиҳатлари. Ўзбекистон халқаро мавқеини мустақамлашнинг мафкуравий, ижтимоий тарихий аҳамияти ва зарурияти

Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий-ғоявий асослари

Жамият барқарорлигини таъминлашда иқтисодий-сиёсий, ижтимоий маънавий омилларнинг муштараклиги.

Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири. Ўзбекистонда миллий сиёсатнинг амалга оширилиши ва унда этник бирликлар манфаатлари ҳимоя қилинишининг ҳуқуқий ва ижтимоий асослари. Ўзбекистонда яшаётган этник бирликлар тафаккурида миллий ғояга садоқатни шакллантиришнинг объектив ва субъектив омиллари.

Мамлакатда миллатлараро (тотувлик), ҳамкорлик, ва динлараро бағрикенглик, (толерантлик) - ижтимоий барқарорликни таъминлаш шарт, унинг сиёсий ва қонуний-ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлашда давлатнинг бош ислохотчилик роли. "Ўзбекистон - ягона ватан" ғояси барқарорликни таъминлашнинг назарий асоси.

Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши миллатлараро барқарорликни таъминлаш воситаси. Маданий мулоқот кўп миллатли аҳоли орасидаги барқарорлик омили. Тил маданий мулоқот ва барқарорликнинг муҳим воситаси.

Ўзбекистонда расмий тан олинган диний конфессиялар фаолиятининг миллатлараро тотувликни таъминлашдаги роли. Тошкент Ислом университети ва Тошкент Ислом институтининг аҳоли онгида динга муносабатни шакллантиришдаги аҳамияти.

Ўзбекистоннинг халқаро ҳамжамиятга интеграциялашуви ва сиёсий мавқеининг мустаҳкамланишида миллатлараро ва динлараро толерантликни мустаҳкамлаш тажрибаларининг демократик характери ва халқаро аҳамияти. Мустақиллик ва ҳуқуқ, демократия ва ошкоралик - миллий ўз-ўзини англаш, ахлоқий янгилашиш, миллий маънавий тикланишнинг асоси.

Дунё мамлакатларида яшовчи этник бирликларнинг миллий ўзлигини англаши учун яратилаётган шарт шароитларнинг мафкуравий аҳамияти, Баъзи мамлакатларда миллат ва элатларнинг камситилишининг оқибатлари

Айрим МДХ давлатларида сиёсий институтлар ва лидерларга халқ ишончи йўқолишининг сабаблари. Дунё мамлакатларидаги беқарорлик сабаблари. Беқарорлик ҳукмрон мамлакатларда қочоқларнинг аҳволи.

Дунёда тинчлик ўрнатишда барқарор демократик тараққиёт, эркинлик, ижтимоий-сиёсий ҳамкорлик, миллий ва диний тотувлик ғояларининг устувор аҳамияти.

Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгилашишда миллий ғоянинг роли

Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. Тафаккурга жамият, мактаб, оила ва тарбияни амалга оширувчи бошқа омиллар таъсирининг ўзаро нисбати. Миллий ғоянинг тафаккур консерватизмини бартараф қилишдаги ўрни.

Тараққиётнинг миллий моделлари ва уларнинг мазмуни. "Ўзбек модели"-эволюцион тараққиёт ғоясининг гуманистик характери. Ижтимоий онг ва тафаккур янгилашишига миллий тараққиёт моделининг ижобий таъсири.

Миллий ғоя қонун устиворлигига асосланган демократик давлат ва эркин фуқаролик жамияти барпо этишнинг асосий омили. Давлат бошқарувини демократлаштириш ва жамият ҳаётини модернизациялашнинг ғоявий асослари. "Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари" тамойили, унинг барча соҳалардаги маънавий янгилашиш ва тафаккур ўзгаришидаги ўрни ва аҳамияти.

Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислом Каримовнинг "Юксак маънавият - енгилмас куч" асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар.

Миллий ўзликни англаш ва маънавий юксалишнинг стратегик ва тактик вазифалари. Маънавий-маданий ҳаётни эркинлаштириш ва демократиялаштиришнинг ғоявий-мафкуравий масалалари. Миллий ғоя- маънавий янгилашнинг назарий ва амалий асоси. Баркамол авлод тарбиясида мафкуранинг таъсирчанлик ролини ошириш вазифалари.

Ўзбекистонда маънавиятни юксалтиришнинг устувор вазифалари. И.Каримов асарлари - миллий маънавий тараққиёт ғоясининг концептуал асоси ва уларнинг аҳамияти. Ғоявий-мафкуравий муносабатларда миллий ва умуминсоний манфаатлар бирлигини таъминлаш имкониятлари ҳамда вазифалари.

Миллий ғояни ривожлантиришнинг институционал тизими

Дунёнинг элитар мафкуравий тизими. Ғоявий таълим-тарбия ва тарғибот-ташвиқот ишларига комплекс-системали ёндошиш тамойиллари.

"Мафкуравий тарбия" тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари. "Мафкуравий таъсир", "мафкуравий тарбия" ва "мафкуравий профилактика" тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. "Юксак маънавият - енгилмас куч" асарида маънавий тарбия ва эзгу ғояларга ишонч ҳамда садоқатни тарбиялаш масалалари. Мафкуравий тарбия тизими, унинг субъекти ва объекти.

Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари. Ғоя ва мафкуралар соҳасидаги плюрализм ва толерантликни тарбиялаш. Ижтимоий субъектлар, турли қатламлар, партиялараро муносабатлар уйғунлигини саклаш, ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.

Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Миллий ғояни инсон онги ва қалбига сингдиришнинг янги педагогик-дидактик технологиясини такомиллаштириш вазифалари. Таълим-тарбия тизимида адабиёт, санъат, оммавий ахборот воситалари, маънавий-маданий ва маърифий муассасалар фаолиятларини мувофиқлаштиришнинг устивор йўналишлари.

Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари: Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг, оила, маҳалла, нодавлат-нотижорат ташкилотларнинг ролини оширишнинг аҳамияти.

Ғоя ҳақидаги тасаввурларнинг интеллектуал фаоллик даражалари ва унда сиёсий воқеликнинг мантиқий изчил ва асосли манзарасини яратиш мўлжаллари. Сиёсий ҳаёл сиёсий тасаввурларни қайта ишлаш ва ижодий ўзгартириш йўллари.

Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли ва масъулияти. Миллий ғояни оммага трансформация қилишда кадрлар корпусини шакллантириш, уларнинг салоҳиятини ривожлантиришда "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"да белгиланган вазифаларни амалга ошириш масалалари.

Миллий ғоя фанини ўқитишда қўлланиладиган методлар

Миллий ғоя фанини ўқитишда замонавий методлар: ахборот коммуникация (медиа таълим, амалий дастур пакетлар, презентацион, электрон дидактик) технологияси, теледисклар ва кўрғазмали куроллардан, интерфаол методлардан фойдаланиш кўзда тутилган.

Семинар машғулоти мавзулар

Миллий ғоя фанининг предмети, мақсади ва вазифалари. "Миллий ғоя" фанининг тарихий илдизлари, шаклланиши ва такомиллашиш омиллари. Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги. Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари, Мафкуравий тажовуз ва ахборот хавфсизлиги. Ижтимоий сиёсий муносабатларнинг глобаллашуви жараёнида мафкуравий иммунитет. Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий ғоявий асослари. Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгиланишда миллий ғоянинг роли. Миллий ғояни ривожлантиришнинг институционал тизими.

Мустақил ишларни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

1. Дарслик ва ўқув қўлланмаларнинг боблари ва мавзуларини ўрганиш.

Бундай ташкилий шакл иккинчи курс талабалари бўлганлигидан ўтилган мавзулар бўйича мустақил билим олишда конспект усулидан фойдаланилади.

2. Тарқатма материаллар бўйича маъруза қисмини ўзлаштириш.

Бунда ўқитувчи асосий материалнинг баён қилинишига алоҳида аҳамият бериши лозим бўлади. Тарқатма материаллар ҳажми ҳар бир маъруза учун 5-6 саҳифа бўлишига эришиш керак. Бундай иш натижалари рейтинг назоратининг мувофиқ босқичларида текширилади.

3. Фаннинг боблари ва маърузалари устида ишлаш. Бу махсус ва илмий адабиёт (монография ва мақолалар), рефератлар, битирув малакавий ишларини бажариш чоғида амалга оширилади. Унинг натижалари ҳам рейтинг назоратида акс этади.

4. Фанлар бўйича адабиётларни ўрганиш ва таҳлил қилиш, қўшимча адабиётлар устида ишлаш ҳамда уларни ўрганиш барча семестрларда амалга оширилади ва рейтинг тизимида баҳоланади.

5. Талабаларнинг илмий тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ ҳолда фаннинг муайян боблари ва мавзуларини чуқур ўрганиш. Мустақил ишнинг бу шакли барча семестр талабаларига тавсия этилади.

6. Фаол ўқитиш методидан фойдаланиладиган ўқув машғулоти. Талабалар томонидан таълим, фан ва технологияларнинг долзарб муаммолари бўйича тайёрланган фаол ўқитиш методларини (мунозара, ақлни чархлаш, бумеранг, кластер в.б.) қўллаган дарс машғулоти назарда тутилади.

7. Автоматлаштирилган ўрганувчи назорат қилувчи тизимлар билан ишлаш. Бу маъруза машғулотлари доирасида ҳам амалий машғулотларга тайёргарлик доирасида ҳам олиб борилиши мумкин.

8. Ўқув режасидаги айрим фанлар бўйича экстернат.

9. Масофавий таълим. Электрон дарсликдан фойдаланиш.

Информацион-услубий таъминот

Миллий ғоя фанини ўқитишда замонавий (хусусан интерфаол) методлар, ахборот коммуникация (медиа таълим, амалий дастур пакетлари, презентацион, электрон-дидактик) технологияларининг қўлланиши назарда тутилади. Миллий ғоя фани курсида электрон дарсликдан, мавзуга оид теледисклардан ва бошқа кўргазмалардан фойдаланилади.

Миллий ғоя фани бўйича талабаларни баҳолаш мезонлари

қуйидагича:

86-100 балл билан баҳоланади,

- талаба “Миллий ғоя” фани бўйича мустақил мушоҳада юритса;
- фаннинг моҳияти ва мазмунини тушуниб, тарихий воқеликка ижодий ёндошса,
- Миллий ғоя фани ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлса, уларни жамият ва инсон фаолиятига оид мисоллар орқали ифодалаб берса, уларни амалий фаолиятда қўллаётган бўлса;
- ўтилган мавзулар бўйича танқидий- конструктив мулоҳаза юритса;
- маъруза, амалий машғулот ва мустақил топшириқларни ўз вақтида бажарса ва тўплаган маълумотларида биринчи манбаларга мурожаат этган бўлса.

71-85 балл билан баҳоланади:

- талаба Миллий ғоя фани бўйича мустақил фикрлай олса, билдирилган фикрларининг моҳиятини тушунса;
- фаннинг муҳим тушунчалари ҳақида тасаввурга эга бўлса, уни билса ва тушунтириб бера олса;
- маъруза, семинар ва мустақил иш учун берилган топшириқларни бажарса.

56-84 балл билан баҳоланади:

- фаннинг асосий тушунчалари ва тамойилларини тушунса ва айтиб берса;
- маъруза, семинар машғулотлари ва мустақил ишларни ёзган ва бажарган бўлса;
- машғулотларда ўз мулоҳазаси билан иштирок этиб турса.

0-55 балл билан баҳоланади

- фан ҳақида тасаввурга эга бўлмаса, уларнинг моҳиятини тушунмаса;
- ЖН ва ОН ларни ўз вақтида бажармаган бўлса;
- маъруза, амалий машғулот ва мустақил топшириқларни ёзмаган ва бажармаган бўлса;
- дарсларни сабабсиз қолдирган бўлса;
- дарсда фаол бўлмасдан ва интизомсизлик қилса.

Дарслик ва ўқув қўлланмалар рўйхати

Асосий:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2009. –47 б.
2. Давлат тили ҳақида (янги таҳрири). Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. – Т.: Ўзбекистон, 1997. – 22 б.
3. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури. – Т.: Шарқ, 1997. – 63 б.
4. Таълим тўғрисида. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни. – Т.: Ўзбекистон, 1989. – 30 б.
5. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1- жилд. – Т.:

Ўзбекистон, 1996. – 364 б.

6. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. 2-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 380 б.
7. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – 366 б.
8. Каримов И.А. Бунёдкорлик йўлидан. 4- жилд.–Т.:Ўзбекистон,1996.–349 б.
9. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби. 5-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1997. –384 б.
10. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. - Тошкент : Шарқ, 1998. - 31 б.
11. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан. 6-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1998. – 429 б.
12. Каримов И.А. Биз келажакимизни ўз кўлимиз билан қураимиз. 7-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 1999. – 410 б.
13. Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт – пировард мақсадимиз. 8-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2000. – 528 б.
14. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. 9-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2001. – 432 б.
15. Каримов И.А. Хавфсизлик ва тинчлик учун қурашамиз. 10-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2002. – 432 б.
16. Каримов И.А. Биз танлаган йўл демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. 11- жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2003. – 320 б.
17. Каримов И.А. Тинчлик ва ҳавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжихатлигимиз ва қатъий иродаимизга боғлиқ. 12 - жилд. Т.: “Ўзбекистон” 2004.-400 б.
18. Каримов И.А. Ўзбек халқи ҳеч кимга, ҳеч қачон қарам бўлмайди. 13-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2005.-448 б.
19. Каримов И.А. Жамиятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва ҳалқимиз ҳаёт даражасини ошириш – барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. 15-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2007.-318 б.
20. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодийтимизни барқарор ривожлантириш йўлида. 16-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2008.-366 б.
21. Каримов И.А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз. 17-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2009.-280 б.
22. Каримов И.А. Юксак маънавият – энгилмас куч. - Тошкент: Маънавият, 2008. – 176 б.
23. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шаротида уни баргараф этишнинг йўллари ва чоралари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2009. – 56 б.
24. Каримов И.А. Энг асосий мезон – ҳаёт ҳақиқатини ақс эттириш. – Т.: Ўзбекистон, 2009. – Б.24.
25. Каримов И.А. Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтириш. –Т.: Ўзбекистон, 2011
26. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. (Ўқув қўлланма) Т.: Янги аср авлоди, 2002
27. Миллий истиқлол ғояси (Ўзбекистон Республикаси Олий таълим бакалавриат босқичи учун дарслик). –Т.: Академия, 2005.
28. Маънавият: асосий тушунчалар изоҳли луғати. -Т.: Маънавият, 2009.

Қўшимча

29. Абилов Ў. Миллий ғоя: маънавий омиллар. Т.: Маънавият, 1999.
30. Бегматов А. Маънавият фалсафаси ёхуд Ислоҳ Каримов асарларида янги фалсафий тизимнинг яратилиши. -Т.: 2000 йил.
31. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси. -Т.: 2002.
32. Гафарли М.М. Касаев А.Ч. Ривожланишнинг ўзбек модели: тинчлик ва барқарорлик – тараққиёт омили. –Т.: Ўзбекистон, 2000.
33. Исломов З.М. Фуқаролик жамияти: кеча, бугун, эртага. –Т.: 2002.
34. Мамашокиров С., Тоғаев Ш. Эркин ва фаровон ҳаёт қурилишининг ғоявий-мафкуравий масалалари. –Т.: Маънавият, 2007.
35. Мамашокиров С. ва бошқалар. Ўзбекистонда янги жамият қурилишининг ғоявий-мафкуравий масалалари. (Ўқув-услубий қўлланма). –Т.: 2004.
36. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т.:Ўзбекистон, 2000.

37. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар луғати. –Т.: Академия нашриёти, 2007.
38. «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фанини таълим муассасаларида ўқитиш бўйича услубий тавсиялар: ўзбек ва рус тилларида. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. –Т.: 2001.
39. Миллий истиқлол ғояси тарғиботининг илмий асослари. –Т.: 2002.
40. Миллий мафкура: мақсад ва йўналишлари, ҳаётга татбиқ этиш йўллари. –Т.: Ўзбекистон, 1999.
41. Миллий истиқлол ғоясини халқимиз онгига сингдириш омиллари ва воситалари. –Т.: 2002.
42. Миллий истиқлол ғояси: асосий хусусиятлари, фалсафий ва тарихий илдизлари. –Т.: 2002.
43. Миллий истиқлол ғояси: назария ва амалиёт. –Т.: Ижод дунёси, 2002.
44. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунчалар, тамойиллар ва атамалар. (Қисқа изоҳли тажрибавий луғат) –Т.: Янги аср авлоди, 2002.
45. Мустақиллик мафкураси ва Ўзбекистонда демократик жамият қуришнинг иқтисодий, ижтимоий ва маънавий негизлари. –Т.: Университет, 2001.
46. Мустақил Ўзбекистон тараққиётининг ғоявий асослари. –Т.: Шарқ, 2001.
47. Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат. –Т.: Шарқ, 2000.
48. Мусаев Ф. Демократик жамият қуришнинг фалсафий асослари. –Т.: 2008.
49. Назаров Қ. Миллий истиқлол ғоясининг асосий мақсад ва вазифалари. –Т.: Янги аср авлоди, 2001.
50. Ортиқов М., Усмонов М. Ғоя ва мафкура. –Т.: Янги аср авлоди, 2001.
51. Отамуродов С., Мамашокиров С. Марказий Осиёда мафкуравий жараёнлар. –Т.: 2001.
52. Отамуродов С. Глобаллашув ва миллат. –Т.: 2008.
53. Очилдиев А. Миллий ғоя ва миллатлараро муносабатлар. –Т.: «Ўзбекистон», 2004.
54. Туйчиев Б. Политическая культура и демократизации общества. –Т.: НУУЗ, 2011.
55. Тўраев Ш. Демократик жараёнлар ва миллий ғоя. –Т.: Маънавият, 2008.
56. Фалсафа: комусий луғат. –Т.: Шарқ, 2004.
57. Эркаев А. Миллий ғоя ва маънавият. –Т.: Маънавият, 2002.
58. Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафкураси. –Т.: Ўзбекистон, 1993.
59. Ўзбекистонда барпо этилаётган жамият. –Т.: «Ижод дунёси», 2002.
60. Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти ва мафкуравий жараёнлар. –Т.: 2002.
61. Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини шакллантириш: муаммолар ва ечимлар. –Т.: 2004.
62. Ўзбекистонда миллий давлатчилик назариясининг тарихий-фалсафий ва ҳуқуқий асослари. –Т.: 2005.
63. Қаҳҳорова Ш. Глобал маънавият – глобаллашувнинг ғоявий асоси. –Т.: Тафаккур, 2009.
64. Қурононов М. Мафкуравий таҳдид ва ёшлар тарбияси. –Т.: Академия, 2008.

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK-PEDAGOGIKA INSTITUTI**

Ro‘yxatga olindi:

№ _____
2015 y. « ____ » _____

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor
_____ dots J. Xolmirzaev
“ ____ ” _____ 2015 yil

**“MILLIY G‘OYA: ASOSIY TUSHUNCHA VA
TAMOYILLAR”
FANI**

**ISHCHI
O‘QUV DASTURI**

Namangan

**“MILLIY G’OYA: ASOSIY TUSHUNCHA VA TAMOYILLAR”
FANIDAN
(Bakalavr yo’nalishlari uchun)**

ISHCHI O’QUV DASTURI
Mashg’ulot va nazorat turi

Mavsum semestri	Mashg’ulot tarkibi						Nazorat turi	Jami o’quv soati
	Marta	Seminar	Tajriba mashg’ulot	Ilmiy ishi	Mustaqil ta’lim	Nazorat ishi		
Kunduzgi ta’lim								
VII-VIII	20	22			18	Reyting	YOZMA	60

Ishchi dastur O’zbekiston Respublikasi oliy va o’rta maxsus ta’lim vazirligi oliy o’quv muassasalari uchun Namunaviy o’quv dasturi:-T.; 17.09.2011 yil asosida tuzildi.

Ishchi dastur NamMPI ilmiy-uslubiy kengashining 2015 yil _____dagi № _____sonli yig’ilishida ma’qullangan.

Tuzuvchilar: dots.X.Urinboyev, ass.X.Mirzaxalov, ass.N.Qodirov, ass.N.Farxodjonova.

Taqrizchi: dots. O.Mamatov

NamMPI ilmiy uslubiy kengashining 2015 yil “_____”dagi _____sonli qarori bilan tasdiqlandi.

“Muxandislik texnika” fakulteti ilmiy uslubiy kengashining 2015 yil _____dagi _____sonli qarori bilan ko’rib chiqildi va tavsiya etildi.

Fakultet dekani:

dots. B.Ergashev

Ijtimoiy fanlar kafedrasining 2015 yil _____-sonli qarori bilan ko’rib chiqildi va foydalanishga tavsiya etildi

Kafedra mudiri _____ dots.A.Soxadaliyev.
«_____» 2015 yil

Kelishildi:

O’quv uslubiy bo’lim boshlig’i

dots.A.Normirzayev

KIRISH

Fanning maqsadi: talabalarda milliy g'oya va mafkuraning mazmun-mohiyatini tushungan holda ijtimoiy voqelikka mustaqil munosabatini shakllantirish, globallasuv sharoitida g'oyaviy – mafkuraviy jarayonlarning namoyon bo'lishining o'ziga xos xususiyatlari va shakllarini ko'rsatib o'tish, ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot qurish g'oyasining ijtimoiy - ma'naviy mohiyatini yoshlar ongiga singdirishdan iborat.

Fanning vazifalari:

- talabalarga milliy g'oya va mafkurani inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatini tushuntirish;
- yoshlarning ijtimoiy faoliyatida muqobil g'oya va mafkuralarga oqilona munosabatni shakllantirish;
- xalq orasida milliy g'oyani targ'ib-tashviq qilish malakasini yanada oshirish;
- g'oyaviy mafkuraviy jarayonlarni tahlil qilish, baholash va ularga mustaqil yondashuvni shakllantirish;
- globallasuv sharoitida g'oyaviy – mafkuraviy tahdidlarni o'rganish va uni bartaraf etish usullarini targ'ib qilish;
- milliy g'oyani takomillashtirishning institutsional tizimini o'rgatishdan iboratdir.

Fan bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmaga qo'yiladigan talablar.

Bakalavr:

- milliy g'oya va mafkuraning mazmun-mohiyatini bilish va ulardan amaliyotda foydalanish;
- milliy g'oyaning tarixiy negizlarini, falsafiy asoslarini o'rganish va ularning rivojlanish qonuniyatlarini bilish;
- ijtimoiy-siyosiy jarayonlar haqidagi muqobil g'oyalarni qiyosiy tahlil qilish va ularga mustaqil munosabat bildirish;
- g'oyaviy-mafkuraviy jarayonlarga doir nazariy bilimlarni amaliy hayotda qo'llash;
- ma'naviy tahdidlarga qarshi kurash ko'nikmasini shakllantirishdan iborat.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi

Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar fani: falsafa, tarix, siyosatshunoslik, ma'naviyat asoslari, pedagogika, psixologiya singari ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan bevosita aloqador.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni – fanni chuqur ilmiy o'rganish orqali jamiyat oldida turgan global mafkuraviy muammolarni hal qilish yo'llarini hamda fanni o'qitish jarayonida talabalarda mafkuraviy jarayonlarni to'g'ri anglay bilish va ularning mafkuraviy immunitetini, siyosiy madaniyati, ogohliligini oshirish hamda ijtimoiy jarayonlarni tahlil qilishga o'rgatadi.

Fanni o'qitishda quyidagi zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan foydalanish tavsiya etiladi:

Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar fanini o'qitish jarayonida mantiqiylik, tarixiylik, obektivlik tamoyillariga amal qilingani holda ta'limni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, o'quv jarayoniga axborot texnologiyalarni joriy etishning noan'anaviy usullaridan foydalanish, ayniqsa, "Aqliy hujum", "FSMU", "Keys-stadis", "Bumerang", "Klaster", "Matbuot konferensiyasi" kabi metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalardan foydalanish tavsiya etiladi:

O'quv jarayoni bilan bog'liq ta'lim sifatini belgilovchi holatlar quyidagilar: yuqori ilmiy-pedagogik darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzida qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va mul'timedia vositalaridan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga qo'yish, talabchanlik, tinglovchilar bilan individual ishlash, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish.

"Milliy goya" fanini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z-o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob'ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo'llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallashtirish), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari: o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikatsiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so'rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o'qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, qo'yilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg'ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida ham butun kurs davomida ham o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

“Milliy goya” fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Power Point” dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimni baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmog'idagi rasmiy ko'rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so'z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Fan bo'yicha ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar mavzulari:

	Mashg'ulot mavzulari	soatlar		
		M a'ru-za	S emi-	M ustaqil
1.	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2	2	2
2.	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari	2	2	2
.	Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi	2	2	2
.	G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari.	2	2	1

	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	2	2	1
.	Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi	2	2	2
.	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	2	4	2
.	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari	2	2	2
.	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli	2	2	2
0	Milliy g'oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.	2	2	2
Jami 60 soat		20	22	18

1-mavzu Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar fanining predmeti, maqsadi va vazifalari (2 soat)

«Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar» fanining predmeti: g'oya - insoniyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi omili, hayotiy maqsadlar ifodasi. Jamiyatning ijtimoiy-siyosiy jarayonlari ta'sirida g'oyalarning differensiallashuvi.

Milliy va umuminsoniy g'oyalarning individualligi va umumiyliigi, integratsiyasi va differentsiatsiyasi. Milliy g'oya fanining vujudga kelishidagi ob'ektiv va sub'ektiv sabablar. Milliy g'oya fanining ob'ekti va sub'ekti. Milliy g'oya fanining qonun va kategoriyalari. Milliy g'oya fanining vazifa va funksiyalari. Milliy g'oya fanining boshqa fanlar bilan uzviy aloqadorligi.

Milliy g'oya fanining paydo bo'lish sabablari, uning ob'ekti va predmeti. Milliy g'oya fanining qonun va kategoriyalari. Milliy g'oya fanining usul va tamoyillari. Milliy g'oya fanining maqsadi vazifa va funksiyalari. Milliy g'oya faning gumanitar fanlar tizimidagi o'rni. Milliy g'oya fanini o'rganishning ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "Bumerang", "Klaster", "Aqliy xujum", "Blis" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q4;Q9;Q10;Q14;Q15\$ Q32.

2-mavzu "Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar" fanining tarixiy ildizlari, shakllanish va rivojlanish bosqichlari (2 soat)

Milliy g'oya fanining tarixiy ildizlari. Milliy g'oya fanining falsafiy asoslari. Milliy g'oya fanining diniy negizlari. Milliy g'oya fanining dunyoviy asoslari. Insoniyat tarixida g'oya va mafkuralarning namoyon bo'lishi, asosiy bosqichlari. Mifologiya, teologiya va xalq ma'naviy-madaniy qadriyatlarida milliy g'oya va mafkuraning ifodalanishi. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining gegemonligi va uning oqibatlari. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi. Ma'naviy jasorat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi. Milliy g'oya fanining genezisi va evolyusiyasi. Milliy g'oya fanining tarixiy, falsafiy, diniy va dunyoviy negizlari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Klaster", "Aqliy xujum", "Blis" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4;Q10;Q14;Q15Q;17;Q22;Q29;Q31.

3-mavzu Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi (2 soat)

G'oya tushunchasi, uning turlari va ijtimoiy harakteri. Mafkura tushunchasi, uning shakllari, maqsad va vazifalari. Milliy mafkura tushunchasi, uning xususiyatlari, maqsad va vazifalari. Milliy mafkura ifodalaydigan umumiy manfaatlar, uning milliy xususiyatlari va uning umumbashariy tamoyillari.

Ijtimoiy taraqqiyot, milliy g'oya va, tarixiy jarayonlarning milliy g'oyalar shakllanishi hamda amal qilishiga ta'siri Tarixiy xotira g'oya va mafkuraning rivojlanishidagi ijtimoiy ma'naviy omil. Mentalitetning fikrlash uslubi va qadriyatlar bilan bog'liq elementlari.

G'oya va mafkura tushunchasi, uning ontologik va gnoseologik tabiati. G'oya va mafkuraning namoyon bo'lish xususiyatlari. G'oyaning ijtimoiy xarakteri. G'oya va mafkuraning turlari va shakllari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q16;Q17;Q23;Q26;Q28;Q31.

4-mavzu. G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari (2 soat).

Taxdid tushunchasi, uning mazmun mohiyati, tur va shakllari. I.A.Karimov asarlarida ma'naviy, mafkuraviy taxdidlar va ularning yo'nalishlari. Vayronkor g'oyalarning namoyon bo'lish shakllari hamda reaksiyon mohiyati. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymoqchilik, korrupsiyaga qarshi kurash – ichki g'oyaviy taxdidlarni bartaraf etish yo'li.

XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar keskinlashuvining ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy sabablari. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri. Shovinizm, genosid, fashizm, neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarning reaksiyon mohiyati va ularga qarshi kurashning tarixiy zaruriyati. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20;Q22;Q27;Q31.

5-mavzu: Mafkuraviy tajovuz va axborot xavfsizligi (2 soat)

Mafkuraviy kurash va uning asosiy yo'nalishlari. Axborot tizimida mafkuraviy xurujlarning namoyon bo'lishi, internet mafkuraviy xuruj ob'ekti sifatida. Milliy-ma'naviy, g'oyaviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash – turli xil mafkuraviy taxdidlarni oldini olish vositasi. Axborot xurujiga qarshi axborot xavfsizligini ta'minlashning zarurati va ahamiyati.

Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.

Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari. Mafkuraviy gegemonizmning vujudga kelishi. Gegemonizmning shakllari. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri va ularni muvofiqlashtirish imkoniyatlari.

Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibligi. Axborot komunikasiyalarida mafkuraviy xurujlarning namoyon bo'lishi va unga qarshi profilaktika vositalari. Axborot xavfsizligining lokal va global ahamiyati. Taxdid tushunchasi va uning namoyon bo'lish shakllari. I.A.Karimov asarlarida mafkuraviy taxdidlar va uning yo'nalishlari. Vayronkor g'oyalar va uni keltirib chiqaradigan zararli oqibatlar. Mafkuraviy kurash va uning asosiy yo'nalishlari. Mafkuraviy gegemonizm va tajovuz. Xavfsizlik tushunchasi va uning shakllari. Axborot xuruj va axborot xavfsizligi tushunchasi.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20; Q28; Q30;Q31;Q32.

**6-Mavzu. Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani
amalga oshirish vositasi (2 soat)**

Mafkuraviy faoliyat tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo'lish xususiyatlari

Milliy mafkuraning bosh g'oyasini xalq qal va ongiga singdirish – mafkuraviy faoliyatning ustuvor yo'nalishi. Milliy mafkuraning – Vatan ravnaqi, Yurt tinchligi va Xalq farovonligi g'oyalarini xalq qalbi va ongiga singdirishning usul va vositalari.

“Mafkuraviy munosabatlar” tushunchasi, uning mazmun –mohiyati va namoyon bo'lish xususiyatlari. Milliy g'oyaning ijtimoiy sub'ektlar orasidagi hamkorlik va hamjihatlikni mustahkamlashdagi ahamiyati. Mafkuraviy faoliyat tizimi, uning elementlari. Mafkuraviy faoliyatni tashkil qilishning usullari va yo'llari. Mafkuraviy faoliyatni amalga oshirishning zamonaviy texnologiyalari. Ommaviy axborot vositalari, internet va boshqa axborot vositalarining mafkuraviy faoliyatdagi o'rni.

Hozirgi davrdagi mafkuraviy faoliyatning dolzarb masalalari. Milliy g'oyani aholi ongiga singdirish, Yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g'oyalarini amalga oshirishning ustuvor vazifalari. Mafkuraviy faoliyat tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy faoliyat yuritishning ustuvor yo'nalishi. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi.

Vatan tushunchasi va mohiyati. Vatan ravnaqi g'oyasini amalga oshirish yo'llari. Yurt tinchligi g'oyasini amalga oshirish yo'nalishlari. Xalq farovonligi g'oyasining mazmuni.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar “FSMU”, “Hamkorlik”, “Aqliy xujum”, “Charxpalak” kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q10;Q11;Q25; Q26;Q32.

**7-mavzu. Globallashtirish jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari (2
soat)**

Globallashtirish tushunchasi, mafkuraviy jarayonlarni globallashtiruvchi va universallashtiruvchi omillar. uguni dunyoning mafkuraviy manzarasi g'oyaviy mafkuraviy jarayonlarning yo'nalishlari. Geosiyosat tushunchasi, Geopolitik maqsadlar va mafkuraviy siyosat. Mafkuraviy poligon tushunchasi, uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy immunitet va uni shakllantirish omillari. mafkuraviy profilaktika va uni olib borish chora tadbirlari

Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi. G'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari. “Mafkuraviy poligon” tushunchasi, uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari. Mafkuraviy immunitet va siyosiy madaniyat mutanosibliigi. Mafkuraviy immunitetda aql teranligi va xulq atvorning namoyon bo'lishi. Mamlakatdagi iqtisodiy barqarorlikning mafkuraviy immunitetni shakllantirishdagi o'rni. Siyosiy hushyorlik va siyosiy madaniyat mafkuraviy immunitetning muhim omili.

Globallashtirish tushunchasi va uning xususiyatlari. Globallashtirishning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy sohalarga ta'siri. Hozirgi paytda mafkuraviy jarayonlarni globallashtiruvchi va universallashtiruvchi omillar. Globallashtirishning ijobiy va salbiy jixatlari. Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasi. Geosiyosat va mafkuraviy siyosat.geostrategik manfaatlar. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy poligon va uning namoyon bo'lish xususiyatlariyu

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar “FSMU”, “Hamkorlik”, “Aqliy xujum”, “Charxpalak” kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20; Q21;Q28;Q32.

8-mavzu. Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy-g'oyaviy asoslari (2 soat)

Tinchilik va barqarorlik, urush va beqarorlik tushunchalarining mohiyati. Millatlararo totuvlik g'oyasi, odilona milliy siyosat yuritish va milliy madaniyatlarni rivojlantirish vositasi. Ijtimoiy hamkorlik g'oyasi – tinchlik va barqarorlikni ta'minlashning muhim omili. Dinlararo bag'rikenglik g'oyasi, turli diniy e'tiqoddagi kishilarni o'zaro hamjihat bo'lib yashashlarini ta'minlash yo'li

Jamiyat barqarorligini ta'minlashda iqtisodiy-siyosiy, ijtimoiy ma'naviy omillarning mushtarakligi. Mustaqillik va huquq, demokratiya va oshkorlik - milliy o'z-o'zini anglash, axloqiy yangilanish, milliy ma'naviy tiklanishning asosi.

O'zbekistonda milliy madaniy markazlarning tashkil qilinishi millatlararo barqarorlikni ta'minlash vositasi. Madaniy muloqot ko'p millatli aholi orasidagi barqarorlik omili. Til madaniy muloqot va barqarorlikning muhim vositasi.

Dunyoda tinchlik o'rnatishda barqaror demokratik taraqqiyot, erkinlik, ijtimoiy-siyosiy hamkorlik, milliy va diniy totuvlik g'oyalarining ustuvor ahamiyati.

Millat tushunchasi va uning asosiy belgilari. Ijtimoiylik va hamkorlik tushunchasi. Din tushunchasi va uning jamiyatda bajaradigan vazifalari. Bag'rikenglik va uning ko'rinishlari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q6;Q7;Q12; Q23;Q31;Q32.

9-Mavzu. Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli (2 soat)

Bozor munosabatlariga o'tishning inson tafakkuriga ta'siri. Taraqqiyotning milliy modellari va ularning mazmuni. O'zbek modelining mohiyati va uning kishilar tafakkurini yangilashda tutgan o'rni. Komil insonlarni tarbiyalab voyaga yetkazish – ma'naviy yangilanishning pirovard natijasi

Bozor munosabatlariga o'tishning inson tafakkuriga ta'siri. "O'zbek modeli"-evolyusion taraqqiyot g'oyasining gumanistik xarakteri. Milliy g'oya- ma'naviy yangilanishning nazariy va amaliy asosi. Milliy g'oya va ma'naviy hayot. Istiqlol yillarida ma'naviy tiklanish va yuksalish sohadagi islohotlar jarayoni. Prezident Islom Karimovning "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarining yangi dunyoqarash va zamonaviy tafakkurni shakllantirishdagi ahamiyati. Yuksak ma'naviyatni shakllantiradigan asosiy mezonlar.

Taraqqiyotning milliy modellari va ularning mohiyati. O'zbek modelining maqsad va vazifalari. O'zbek modelining asosiy tamoyillari. Komil inson g'oyasini amalga oshirishdagi ustuvor vazifalar

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q18;Q19;Q23; Q25;Q31;Q32.

10-mavzu. Milliy g'oyani rivojlantirishning institusional tizimi (2 soat)

Yoshlarni milliy g'oya va mafkura ruhida tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari. Yoshlar qalbi va ongiga milliy g'oya va mafkurani singdirish usullari. Yoshlar bilan g'oyaviy mafkuraviy tarbiya ishlarini olib borishning tashkiliy, tadbiriy asoslari. Yakka tartibda g'oyaviy, mafkuraviy tarbiya ishlarini olib borish – yuksak ma'naviyat yoshlarni voyaga yetkazish garovi

"Mafkuraviy tarbiya" tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy tarbiyaning yo'nalishlari va ijtimoiy funksiyalari. Ta'lim-tarbiya tizimida milliy g'oyani rivojlantirish imkoniyatlari. Ijtimoiy institutlarning an'anaviy, individual jamoaviy mafkuraviy funksiyalari: Milliy g'oyani rivojlantirishda ommaviy va siyosiy tashkilotlarning, oila, mahalla, nodavlat-notijorat tashkilotlarning rolini oshirishning ahamiyati. Milliy g'oya va mafkurani targ'ib-tashviq qilishda mutaxassislar roli va mas'uliyati. Milliy g'oyani ommaga transformasiya qilishda kadrlar korpusini

shakllantirish, ularning salohiyatini rivojlantirishda "O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da belgilangan vazifalarni amalga oshirish masalalari.

Ta'lim va tarbiya yo'nalishi. Targ'ibot, tashviqot usuli. Ma'rifat darslari va ularni o'tkazish shakllari. Ma'ruza va uni o'qitish metodikasi. Davra suxbatlari va ularni tashkil qilish va o'tkazish. Ma'rifatxona ishlarini jixozlash

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q9;Q15;Q27; Q28; Q29;Q31;Q32.

Seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etilgan mavzular

	Mashg'ulot mavzulari	Seminar
1.	«Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar» fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2
2.	«Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar» fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari	2
.	Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi	2
.	G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari.	2
.	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	2
.	Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi	2
.	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	4
.	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari	2
.	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli	2
0.	Milliy g'oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.	2
Jami		22

1-mavzu Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar fanining predmeti, maqsadi va vazifalari (2 soat)

«Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar» fanining predmeti: g'oya - insoniyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi omili, hayotiy maqsadlar ifodasi. Jamiyatning ijtimoiy-siyosiy jarayonlari ta'sirida g'oyalarning differensiallashuvi.

Milliy va umuminsoniy g'oyalarning individualligi va umumiyliigi, integrasiyasi va differensiasiyasi. Milliy g'oya fanining vujudga kelishidagi ob'ektiv va sub'ektiv sabablar. Milliy g'oya fanining ob'ekti va sub'ekti. Milliy g'oya fanining qonun va kategoriyalari. Milliy g'oya fanining vazifa va funksiyalari. Milliy g'oya fanining boshqa fanlar bilan uzviy aloqadorligi.

Milliy g'oya fanining paydo bo'lish sabablari, uning ob'ekti va predmeti². Milliy g'oya fanining qonun va kategoriyalari. Milliy g'oya fanining usul va tamoyillari. Milliy g'oya fanining maqsadi vazifa va funksiyalari. Milliy g'oya faning gumanitar fanlar tizimidagi o'rni. Milliy g'oya fanini o'rganishning ahamiyati va o'ziga xos xususiyatlari

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "Bumerang", "Klaster", "Aqliy xujum", "Blis" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q4;Q9;Q10;Q14;Q15\$ Q32.

2-mavzu "Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar" fanining tarixiy ildizlari, shakllanish va rivojlanish bosqichlari (2 soat)

Milliy g'oya fanining tarixiy ildizlari. Milliy g'oya fanining falsafiy asoslari. Milliy g'oya fanining diniy negizlari. Milliy g'oya fanining dunyoviy asoslari. Insoniyat tarixida g'oya va mafkuralarning namoyon bo'lishi, asosiy bosqichlari. Mifologiya, teologiya va xalq ma'naviy-madaniy qadriyatlarida milliy g'oya va mafkuraning ifodalanishi. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining gegemonligi va uning oqibatlari. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi. Ma'naviy jasorat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi. Milliy g'oya fanining genezisi va evolyusiyasi. Milliy g'oya fanining tarixiy, falsafiy, diniy va dunyoviy negizlari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Klaster", "Aqliy xujum", "Blis" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4;Q10;Q14;Q15Q;17;Q22;Q29;Q31.

3-mavzu Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi (2 soat)

G'oya tushunchasi, uning turlari va ijtimoiy xarakteri. Mafkura tushunchasi, uning shakllari, maqsad va vazifalari. Milliy mafkura tushunchasi, uning xususiyatlari, maqsad va vazifalari. Milliy mafkura ifodalaydigan umumiy manfaatlar, uning milliy xususiyatlari va uning umumbashariy tamoyillari.

Ijtimoiy taraqqiyot, milliy g'oya va, tarixiy jarayonlarning milliy g'oyalar shakllanishi hamda amal qilishiga ta'siri. Tarixiy xotira g'oya va mafkuraning rivojlanishidagi ijtimoiy ma'naviy omil. Mentalitetning fikrlash uslubi va qadriyatlar bilan bog'liq elementlari.

G'oya va mafkura tushunchasi, uning ontologik va gnoseologik tabiati. G'oya va mafkuraning namoyon bo'lish xususiyatlari. G'oyaning ijtimoiy xarakteri. G'oya va mafkuraning turlari va shakllari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q16;Q17;Q23;Q26;Q28;Q31.

4-mavzu. G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari (2 soat).

Taxdid tushunchasi, uning mazmun mohiyati, tur va shakllari. I.A.Karimov asarlarida ma'naviy, mafkuraviy taxdidlar va ularning yo'nalishlari. Vayronkor g'oyalarning namoyon bo'lish shakllari hamda reaksiyon mohiyati. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymoqchilik, korrupsiyaga qarshi kurash – ichki g'oyaviy taxdidlarni bartaraf etish yo'li.

XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar keskinlashuvining ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy sabablari. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri. Shovinizm, genosid, fashizm,

neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarining reaksion mohiyati va ularga qarshi kurashning tarixiy zaruriyati. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20;Q22;Q27;Q31.

5-mavzu: Mafkuraviy tajovuz va axborot xavfsizligi (2 soat)

Mafkuraviy kurash va uning asosiy yo'nalishlari. Axborot tizimida mafkuraviy xurujlarning namoyon bo'lishi, internet mafkuraviy xuruj ob'ekti sifatida. Milliy-ma'naviy, g'oyaviy-mafkuraviy xavfsizlikni ta'minlash – turli xil mafkuraviy taxdidlarni oldini olish vositasi. Axborot xurujiga qarshi axborot xavfsizligini ta'minlashning zarurati va ahamiyati.

Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.

Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari. Mafkuraviy gegemonizmning vujudga kelishi. Gegemonizmning shakllari. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri va ularni muvofiqlashtirish imkoniyatlari.

Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibliigi. Axborot komunikasiyalarida mafkuraviy xurujlarning namoyon bo'lishi va unga qarshi profilaktika vositalari. Axborot xavfsizligining lokal va global ahamiyati. Taxdid tushunchasi va uning namoyon bo'lish shakllari. I.A.Karimov asarlarida mafkuraviy taxdidlar va uning yo'nalishlari. Vayronkor g'oyalar va uni keltirib chiqaradigan zararli oqibatlar. Mafkuraviy kurash va uning asosiy yo'nalishlari. Mafkuraviy gegemonizm va tajovuz. Xavfsizlik tushunchasi va uning shakllari. Axborot xuruji va axborot xavfsizligi tushunchasi.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20; Q28; Q30;Q31;Q32.

6-Mavzu. Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi (2 soat)

Mafkuraviy faoliyat tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo'lish xususiyatlari

Milliy mafkuraning bosh g'oyasini xalq qal va ongiga singdirish – mafkuraviy faoliyatning ustuvor yo'nalishi. Milliy mafkuraning – Vatan ravnaqi, Yurt tinchligi va Xalq farovonligi g'oyalarini xalq qalbi va ongiga singdirishning usul va vositalari.

"Mafkuraviy munosabatlar" tushunchasi, uning mazmun –mohiyati va namoyon bo'lish xususiyatlari. Milliy g'oyaning ijtimoiy sub'ektlar orasidagi hamkorlik va hamjihatlikni mustahkamlashdagi ahamiyati. Mafkuraviy faoliyat tizimi, uning elementlari. Mafkuraviy faoliyatni tashkil qilishning usullari va yo'llari. Mafkuraviy faoliyatni amalga oshirishning zamonaviy texnologiyalari. Ommaviy axborot vositalari, internet va boshqa axborot vositalarining mafkuraviy faoliyatdagi o'rni.

Hozirgi davrdagi mafkuraviy faoliyatning dolzarb masalalari. Milliy g'oyani aholi ongiga singdirish, Yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g'oyalarini amalga oshirishning ustuvor vazifalari. Mafkuraviy faoliyat tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy faoliyat yuritishning ustuvor yo'nalishi. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi.

Vatan tushunchasi va mohiyati. Vatan ravnaqi g'oyasini amalga oshirish yo'llari. Yurt tinchligi g'oyasini amalga oshirish yo'nalishlari. Xalq farovonligi g'oyasining mazmuni.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q10;Q11;Q25; Q26;Q32.

7-mavzu. Globallashtirish jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari (2 soat)

Globallashtirish tushunchasi, mafkuraviy jarayonlarni globallashtiruvchi va universallashtiruvchi omillar. uguni dunyoning mafkuraviy manzarasi g'oyaviy mafkuraviy jarayonlarning yo'nalishlari. Geosiyosat tushunchasi, Geopolitik maqsadlar va mafkuraviy siyosat. Mafkuraviy poligon tushunchasi, uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy immunitet va uni shakllantirish omillari. mafkuraviy profilaktika va uni olib borish chora tadbirlari

Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi. G'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari. "Mafkuraviy poligon" tushunchasi, uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari. Mafkuraviy immunitet va siyosiy madaniyat mutanosibliigi. Mafkuraviy immunitetda aql teranligi va xulq atvorning namoyon bo'lishi. Mamlakatdagi iqtisodiy barqarorlikning mafkuraviy immunitetni shakllantirishdagi o'rni. Siyosiy hushyorlik va siyosiy madaniyat mafkuraviy immunitetning muhim omili.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20; Q21;Q28;Q32.

8-mavzu. Globallashtirish jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari (2 soat)

Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi. G'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari. "Mafkuraviy poligon" tushunchasi, uning namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari. Mafkuraviy immunitet va siyosiy madaniyat mutanosibliigi. Mafkuraviy immunitetda aql teranligi va xulq atvorning namoyon bo'lishi. Mamlakatdagi iqtisodiy barqarorlikning mafkuraviy immunitetni shakllantirishdagi o'rni. Siyosiy hushyorlik va siyosiy madaniyat mafkuraviy immunitetning muhim omili.

Globallashtirish tushunchasi va uning xususiyatlari. Globallashtirishning ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy sohalariga ta'siri. Hozirgi paytda mafkuraviy jarayonlarni globallashtiruvchi va universallashtiruvchi omillar. Globallashtirishning ijobiy va salbiy jixatlari. Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasi. Geosiyosat va mafkuraviy siyosat.geostrategik manfaatlar. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy poligon va uning namoyon bo'lish xususiyatlariyu

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q16;Q17;Q20; Q21;Q28;Q32.

9-mavzu. Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy-g'oyaviy asoslari (2 soat)

Tinchilik va barqarorlik, urush va beqarorlik tushunchalarining mohiyati. Millatlararo totuvlik g'oyasi, odilona milliy siyosat yuritish va milliy madaniyatlarni rivojlantirish vositasi Ijtimoiy hamkorlik g'oyasi – tinchlik va barqarorlikni ta'minlashning muhim omili. Dinlararo bag'rikenglik g'oyasi, turli diniy e'tiqoddagi kishilarni o'zaro hamjihat bo'lib yashashlarini ta'minlash yo'li

Jamiyat barqarorligini ta'minlashda iqtisodiy-siyosiy, ijtimoiy ma'naviy omillarning mushtarakligi. Mustaqillik va huquq, demokratiya va oshkorlik - milliy o'z-o'zini anglash, axloqiy yangilanish, milliy ma'naviy tiklanishning asosi.

O'zbekistonda milliy madaniy markazlarning tashkil qilinishi millatlararo barqarorlikni ta'minlash vositasi. Madaniy muloqot ko'p millatli aholi orasidagi barqarorlik omili. Til madaniy muloqot va barqarorlikning muhim vositasi.

Dunyoda tinchlik o'rnatishda barqaror demokratik taraqqiyot, erkinlik, ijtimoiy-siyosiy hamkorlik, milliy va diniy totuvlik g'oyalarining ustuvor ahamiyati.

Millat tushunchasi va uning asosiy belgilari. Ijtimoiylik va hamkorlik tushunchasi. Din tushunchasi va uning jamiyatda bajaradigan vazifalari. Bag'rikenglik va uning ko'rinishlari.

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q6;Q7;Q12; Q23;Q31;Q32.

10-Mavzu. Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli (2 soat)

Bozor munosabatlariga o'tishning inson tafakkuriga ta'siri. Taraqqiyotning milliy modellari va ularning mazmuni. O'zbek modelining mohiyati va uning kishilar tafakkurini yangilashda tutgan o'rni. Komil insonlarni tarbiyalab voyaga yetkazish – ma'naviy yangilanishning pirovard natijasi

Bozor munosabatlariga o'tishning inson tafakkuriga ta'siri. "O'zbek modeli"-evolyusion taraqqiyot g'oyasining gumanistik xarakteri. Milliy g'oya- ma'naviy yangilanishning nazariy va amaliy asosi. Milliy g'oya va ma'naviy hayot. Istiqloq yillarida ma'naviy tiklanish va yuksalish sohadagi islohotlar jarayoni. Prezident Islom Karimovning "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarining yangi dunyoqarash va zamonaviy tafakkurni shakllantirishdagi ahamiyati. Yuksak ma'naviyatni shakllantiradigan asosiy mezonlar.

Taraqqiyotning milliy modellari va ularning mohiyati. O'zbek modelining maqsad va vazifalari. O'zbek modelining asosiy tamoyillari. Komil inson g'oyasini amalga oshirishdagi ustuvor vazifalar

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q2;Q4; Q18;Q19;Q23; Q25;Q31;Q32.

11-mavzu. Milliy g'oyani rivojlantirishning institusional tizimi (2 soat)

Yoshlarni milliy g'oya va mafkura ruhida tarbiyalashning asosiy yo'nalishlari. Yoshlar qalbi va ongiga milliy g'oya va mafkurani singdirish usullari. Yoshlar bilan g'oyaviy mafkuraviy tarbiya ishlarini olib borishning tashkiliy, tadbiriy asoslari. Yakka tartibda g'oyaviy, mafkuraviy tarbiya ishlarini olib borish – yuksak ma'naviyat yoshlarni voyaga yetkazish garovi

"Mafkuraviy tarbiya" tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo'lish xususiyatlari. Mafkuraviy tarbiyaning yo'nalishlari va ijtimoiy funksiyalari. Ta'lim-tarbiya tizimida milliy g'oyani rivojlantirish imkoniyatlari. Ijtimoiy institutlarning an'anaviy, individual jamoaviy mafkuraviy funksiyalari: Milliy g'oyani rivojlantirishda ommaviy va siyosiy tashkilotlarning, oila, mahalla, nodavlat-notijorat tashkilotlarning rolini oshirishning ahamiyati. Milliy g'oya va mafkurani targ'ib-tashviq qilishda mutaxassislar roli va mas'uliyati. Milliy g'oyani ommaga transformasiya qilishda kadrlar korpusini shakllantirish, ularning salohiyatini rivojlantirishda "O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da belgilangan vazifalarni amalga oshirish masalalari.

Ta'lim va tarbiya yo'nalishi. Targ'ibot, tashviqot usuli. Ma'rifat darslari va ularni o'tkazish shakllari. Ma'ruza va uni o'qitish metodikasi. Davra suxbatlari va ularni tashkil qilish va o'tkazish. Ma'rifatxona ishlarini jixozlash

Axborot-uslubiy ta'minot.

Talabalarni mustaqil ishlari kichik va katta guruhlarda muxokama qilinadi. Shuningdek, ma'ruza va amaliy mashg'ulotni olib borishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar "FSMU", "Hamkorlik", "Aqliy xujum", "Charxpalak" kabi interfaol usullardan foydalaniladi.

Adabiyotlar: A1;A2;A3;A4; Q1;Q4; Q9;Q15;Q27; Q28; Q29;Q31;Q32

Oraliq nazorat savollari

1. G'oya tushunchasining mazmun va mohiyati va shakllari.
2. Mafkura tushunchasi, uning funksiyalari va shakllari.
3. Milliy g'oya tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyati
4. G'oyaviy mafkuraviy jarayonlarda demokratik tamoyillarning namoyon bo'lishi.
5. Milliy g'oyaning predmeti, maqsad va vazifalari.
6. Bunyodkor va vayronkor, diniy va dunyoviy g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari
7. Liberal va totalitar mafkuraning ziddiyatlari.
8. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi
9. Jamiyat taraqqiyotining g'oya va mafkuralar bilan o'zaro bog'liqligi.
10. Inson va jamiyat hayotida g'oyalar, fikrlar xilma-xilligi.
11. Jamiyat va sivilizasiyalar rivojiga ulkan ta'sir ko'rsatgan g'oyalar va mafkuralar.
12. Vayronkor g'oya va mafkuralarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri.
13. Milliy istiqlol mafkurasining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari
14. O'rta Osiyoda islom dini g'oyalarining yoyilishi
15. Yevropa ilk o'rta asrlar va Renasans davri
16. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining gegemonligi
17. Ma'naviy jasadat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi.
18. Temuriylar davri g'oyalari,
19. "Avesto" va Zardushtiylilikda g'oyalar takomili.
20. Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino merosida g'oyalar mavzui.
21. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi
22. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli.
23. Axloq va mafkura, din va mafkura, san'at va mafkura mutanosibligi.
24. Siyosat va mafkuraning o'zaro aloqadorligi va farqi.
25. Milliy g'oyada mentalitetning namoyon bo'lishi.
26. Ijtimoiy jarayonlarning yo'nalishlari:
27. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli
28. Milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishning ijtimoiy siyosiy, ma'naviy, huquqiy omillari.
29. Istiqlolga asoslangan yangi g'oyalar tizimini takomillashtirish
30. XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar
31. G'oyaviy tahdid va ularning ko'rinishlari
32. Mafkuraviy yakka-hokimlik va uning oqibatlari
33. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri.
34. Shovinizm, genosid, fashizm, neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarining reaksion mohiyati
35. Yevroosiyo va Sharq mafkurasining xususiyatlari.
36. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti
37. XX asrda g'oyaviy-mafkuraviy hamkorlikning ahamiyati
38. I.A. Karimov asarlarida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar masalasi.
39. Terrorizmning shakllari: mintaqaviy va xalqaro terrorizmning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari.
40. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
41. Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.
42. Mafkuraviy gegemonizmning vujudga kelishi
43. Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibligi.
44. Geosiyosiy manfaatlar axborot xavfsizligi omili.
45. Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari
46. Internet mafkuraviy xuruj ob'ekti.
47. Axborot xavfsizligining ijtimoiy madaniy meros bilan bog'liqligi
48. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri
49. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
- 50.

Yakuniy nazorat savollari:

1. G'oya tushunchasining mazmun va mohiyati va shakllari.
2. Mafkura tushunchasi, uning funksiyalari va shakllari.
3. Milliy g'oya tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyati
4. G'oyaviy mafkuraviy jarayonlarda demokratik tamoyillarning namoyon bo'lishi.
5. Milliy g'oyaning predmeti, maqsad va vazifalari.
6. Bunyodkor va vayronkor, diniy va dunyoviy g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari
7. Liberal va totalitar mafkuraning ziddiyatlari.
8. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi
9. Jamiyat taraqqiyotining g'oya va mafkuralar bilan o'zaro bog'liqligi.
10. Inson va jamiyat hayotida g'oyalar, fikrlar xilma-xilligi.
11. Jamiyat va sivilizasiyalar rivojiga ulkan ta'sir ko'rsatgan g'oyalar va mafkuralar.
12. Vayronkor g'oya va mafkuralarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri.
13. Milliy istiqlol mafkurasining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari
14. O'rta Osiyoda islom dini g'oyalarining yoyilishi
15. Yevropa ilk o'rta asrlar va Renasans davri
16. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining gegemonligi
17. Ma'naviy jasadat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi.
18. Temuriylar davri g'oyalari,
19. "Avesto" va Zardushtiylilikda g'oyalar takomili.
20. Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino merosida g'oyalar mavzui.
21. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi
22. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli.
23. Axloq va mafkura, din va mafkura, san'at va mafkura mutanosibligi.
24. Siyosat va mafkuraning o'zaro aloqadorligi va farqi.
25. Milliy g'oyada mentalitetning namoyon bo'lishi.
26. Ijtimoiy jarayonlarning yo'nalishlari:
27. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli
28. Milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishning ijtimoiy siyosiy, ma'naviy, huquqiy omillari.
29. Istiqlolga asoslangan yangi g'oyalar tizimini takomillashtirish
30. XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar
31. G'oyaviy tahdid va ularning ko'rinishlari
32. Mafkuraviy yakka-hokimlik va uning oqibatlari
33. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri.
34. Shovinizm, genosid, fashizm, neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarining reaktion mohiyati
35. Yevrosiyo va Sharq mafkurasining xususiyatlari.
36. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti
37. XX asrda g'oyaviy-mafkuraviy hamkorlikning ahamiyati
38. I.A. Karimov asarlarida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar masalasi.
39. Terrorizmning shakllari: mintaqaviy va xalqaro terrorizmning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari.
40. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
41. Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.
42. Mafkuraviy gegemonizmning vujudga kelishi
43. Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibligi.
44. Geosiyosiy manfaatlar axborot xavfsizligi omili.
45. Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari
46. Internet mafkuraviy xuruj ob'ekti.
47. Axborot xavfsizligining ijtimoiy madaniy meros bilan bog'liqligi
48. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri
49. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
- 50.

51. Mafkuraviy munosabatlar” va Mafkuraviy faoliyat” tushunchasi, ularning mazmun – mohiyati hamda namoyon bo’lish xususiyatlari
52. Bunyodkor g’oyalarni amalga oshirishga qaratilgan mafkuraviy faoliyat tamoyillari.
53. Mafkuraviy faoliyatni amalga oshirishning zamonaviy texnologiyalari.
54. Milliy g’oyani aholi ongiga singdirishning ustuvor vazifalari.
55. Ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy faoliyatdagi o’rni.
56. Yaratuvchanlik, gumanizm, plyuralizm, tolerantlik, ezgulik tomon harakat – bunyodkor mafkuraviy faoliyat.
57. Vayronkor g’oyalar asosidagi buzg’unchilik mafkuraviy faoliyat tamoyillariga qarshi kurashning zarurligi.
58. Yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g’oyalarini amalga oshirishning ustuvor vazifalari .
59. Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi.
60. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi

Mustaqil ish mavzulari

1. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy profilaktikaning ijtimoiy siyosiy zaruriyati.
2. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari.
3. Mafkuraviy jarayonlarning milliy taraqqiyotga ijobiy va salbiy ta’siri.
4. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy profilaktika.
5. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari.
6. Siyosiy hushyorlik va siyosiy madaniyat mafkuraviy immunitetning muhim omili.
7. G’oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari.
8. Mafkuraviy immunitetda aql teranligi va xulq atvorning namoyon bo’lishi.
9. O’zbekiston xalqaro mavqeini mustahkamlashning mafkuraviy, ijtimoiy tarixiy ahamiyati va zaruriyati.
10. Jamiyat barqarorligini ta’minlash omillari.
11. "O’zbekiston - yagona vatan" g’oyasi barqarorlikni ta’minlashning nazariy asosi.
12. Til madaniy muloqot va barqarorlikning muhim vositasi.
13. Dunyo mamlakatalaridagi beqarorlik sabablari.
14. Jamiyat barqarorligini ta’minlash omillari.
15. Milliy g’oyaning etnosiyosat va etnomadaniyat rivojiga ta’siri.
16. O’zbekistonda milliy madaniy markazlarning tashkil qilinishi.
17. Millatlararo totuvlik va diniy bag’rikenglik g’oyasining huquqiy asoslari.
18. O’zbekistonda rasmiy tan olingan diniy konfessiyalar faoliyatining millatlararo totuvlikni ta’minlashdagi roli.-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari.
19. Toshkent Islom universiteti va Toshkent Islom institutining aholi ongida dinga munosabatni shakllantirishdagi ahamiyati.
20. O’zbekistonning xalqaro hamjamiyatga integrasiyalashuvi va siyosiy mavqeining mustahkamlanishining muhim omillari.
21. Bozor munosabatlariga o’tishning inson tafakkuriga ta’siri.
22. Taraqqiyotning milliy modellari.
23. “Kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyati sari”
24. Milliy g’oya va ma’naviy hayot.
25. O’zbekistonda ma’naviyatni yuksaltirishning ustuvor vazifalari.
26. Taraqqiyotning “O’zbek modeli” va uning o’ziga xos xususiyatlari.
27. Ijtimoiy ong va tafakkur yangilanishiga milliy taraqqiyot modelining ijobiy ta’siri.
28. Istiqloq yillarida ma’naviy tiklanish va yuksalish sohadagi islohotlar jarayoni.
29. Milliy o’zlikni anglash va ma’naviy yuksalishning strategik va taktik vazifalari.
30. I.Karimov asarlari - milliy ma’naviy taraqqiyot g’oyasining konseptual asosi.
31. “Mafkuraviy tarbiya” tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo’lish xususiyatlari.
32. " Mafkuraviy tarbiyaning yo’nalishlari va ijtimoiy funksiyalari..
33. Ta’lim-tarbiya tizimida milliy g’oyani rivojlantirish imkoniyatlari.
34. Milliy g’oyani rivojlantirishda ommaviy va siyosiy tashkilotlarning ahamiyati.

35. “Mafkuraviy ta’sir”, “mafkuraviy tarbiya” va “mafkuraviy profilaktika” tushunchalarining o’zaro aloqadorligi.
36. Ta’lim-tarbiya tizimida milliy g’oyani rivojlantirish imkoniyatlari.
37. Ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda mafkuraviy tarbiyaning ahamiyati.
38. Ijtimoiy institutlarning an’anaviy, individual jamoaviy mafkuraviy funksiyalari
39. Milliy g’oya va mafkurani targ’ib-tashviq qilishda mutaxassislar roli
40. "O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning mohiyati

Mustaqil ta’limni tashkil etish shakli va mazmuni

Mustaqil ta’limning turli xil shakllari mavjud bo’lib, bunda asosiy e’tibor talabaning berilgan mavzular (amaliy masalalar, topshiriqlar)ni mustaqil ravishda ya’ni auditoriyadan tashqarida bajarishi, o’qib o’rganishi va shu yo’nalish bo’yicha bilim va ko’nikmalarini chuqurlashtirishiga qaratiladi. Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik yoki o’quv qo’llanmalar bo’yicha fanlar boblari va mavzularini o’rganish;
- tarqatma materiallar bo’yicha ma’ruzalar qismini o’zlashtirish;
- maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo’yicha fanlar bo’limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- fanga oid statistik ma’lumotlarni o’rganish, ularni tahlil qilish;
- talabaning o’quv ilmiy tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog’liq bo’lgan fanlar bo’limlari yoki mavzularni chuqur o’rganish;
- faol va muammoli o’qitish uslubidan foydalaniladigan o’quv mashg’ulotlari;
- masofaviy ta’lim.

«Milliy g’oya» fanidan talabalarning mustaqil ishlarini referat, ma’ruza, ma’ruza tayyorlash, Prezident asarlarini konspektlashtirish va boshqa shakllarda tashkil etilishi tavsiya etiladi. Mustaqil ish mavzularini belgilashda ma’ruza va seminar mashg’ulotlari mavzularini to’ldirishga harakat qilinishi lozim.

Mustaqil ta’lim mavzulari nomi	Berilgan topshiriqlar	Bajarish muddati	Hajmi (soatda)
“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2	1-2-haftalar	2
“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari	2	3-4-haftalar	2
Milliy g’oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o’zaro bog’liqligi	2	5-6-haftalar	2
G’oyaviy tahdidlarning yo’nalishlari.	2	7-hafta	1
Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	2	8-hafta	1
Mafkuraviy faoliyat - milliy g’oyani amalga oshirish vositasi	2	9-hafta	2

	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	2	10- hafta	2
	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari	2	11-12- haftalar	2
	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli	2	13 hafta	2
0	Milliy g'oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.	2	14 hafta	2
	JAMI			20

Dasturning informatsion uslubiy ta'minoti

Milliy g'oya fanini o'qitishda zamonaviy (xususan interfaol) metodlar, axborot kommunikasiya (mediata'lim, amaliy dastur paketlari, prezentasion, elektron-didaktik) texnologiyalarining qo'llanishi nazarda tutiladi. Milliy g'oya fanida elektron darslikdan, mavzuga oid teledisklardan va boshqa ko'rgazmali qurollardan foydalaniladi.

“Milliy g'oya” fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baholash mezonlari.

“Milliy g'oya” fani bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma'lumotlar fan bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Fan bo'yicha talabalar bilim saviyasi va o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

joriy nazorat (JN) – talabaning fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg'ulotlarda og'zaki so'rov, test o'tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektivum, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o'tkazilishi mumkin;

oraliq nazorat (ON) – semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda ikki marta o'tkaziladi va shakli (yozma, og'zaki, test va hokazo) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi;

yakuniy nazorat (YaN) – semestr yakunida muayyan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan “Yozma ish” shaklida o'tkaziladi.

ON o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, **ON** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda **ON** qayta o'tkaziladi.

Oliy ta'lim muassasasi rahbarining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida **YaN** ni o'tkazish jarayoni muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda, **YaN** natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda **YaN** qayta o'tkaziladi.

Talabaning bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

«Milliy g'oya» fani bo'yicha talabalar bilim saviyasi o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi.

Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

Ya.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N.-40 ball va O.N.-30 ball qilib taqsimlanadi.

Ball	Baho	Talabalar bilim darajasi
------	------	--------------------------

86-100	A'lo	Xulosa va qaror qabul qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushohada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
71-85	Yaxshi	Mustaqil mushohada qilish. Olgan bilimlarini amalda qo'llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo'lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish Tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik. Bilmaslik.

• Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabani saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi.

• Talabalarining o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.

• Talabani fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi: , 1000 V R
bu yerda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda);
O' -fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ballarda).

• Fan bo'yicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi.

• Joriy **JN** va oraliq **ON** turlari bo'yicha 55bal va undan yuqori balni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l qo'yiladi.

• Talabani semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng.

• **ON** va **YaN** turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. **YaN** semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi.

• **JN** va **ON** nazoratlarda saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi.

• Talabani semestrda **JN** va **ON** turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq va yakuniy nazorat turlari bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi 55 baldan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb hisoblanadi.

• Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

• Apellyasiya komissiyasi talabalarining arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

• Baholashning o'rnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar ON dan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

ko'rsatkichlar	O.N ballari	
	maks	
Darslarga qatnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarlarining yuritilishi va to'liqligi.	10	
Talabalarning mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z vaqtida va sifatli bajarishi va o'zlashtirish.	10	
Og'zaki savol-javoblar, kollokvium va boshqa nazorat turlari natijalari bo'yicha	10	
Jami O.N. ballari	30	

Talabalar JN dan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

ko'rsatkichlar	J.N ballari	
	ma ks	J.N
Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirishi darajasi. Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, amaliy mashg'ulot daftarlarining yuritilishi va holati	15	15
Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. Mavzular bo'yicha uy vazifalarini bajarilish va o'zlashtirishi darajasi.	15	15
Yozma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar	10	10
Jami J.N. ballari	40	40

Yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida belgilangan bo'lsa, u holda yakuniy nazorat 30 ballik "Yozma ish" variantlari asosida o'tkaziladi.

Agar yakuniy nazorat markazlashgan test asosida tashkil etilgan bo'lib fan bo'yicha yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida belgilangan bo'lsa, u holda yakuniy nazorat quyidagi jadval asosida amalga oshiriladi.

ko'rsatkichlar	Ya.N ballari	
	ma ks	O'zgarish oralig'i
Fan bo'yicha yakuniy yozma ish nazorati	30	30
Jami	30	30

Yakuniy nazoratda "Yozma ish"larni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat "Yozma ish" shaklida amalga oshirilganda, sinov ko'p variantli usulda o'tkaziladi. Har bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo'yicha tayanch so'z va iboralar asosida tuzilgan bo'lib, fanning barcha mavzularini o'z ichiga qamrab olgan.

Har bir nazariy savolga yozilgan javoblar bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichi 0-3 ball oralig'ida baholanadi. Amaliy topshiriq esa 0-6 ball oralig'ida baholanadi. Talaba maksimal 30 ball to'plashi mumkin.

Yozma sinov bo'yicha umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichini aniqlash uchun variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga qo'yilgan o'zlashtirish ballari qo'shiladi va yig'indi talabning yakuniy nazorat bo'yicha o'zlashtirish bali hisoblanadi.

Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar faniga kalendar-tematik reja buyicha texnologik harita

/r	Mavzularning nomlari	Ma`ruza	Seminar	Must. ta`lim	Tarqatma materiallar	Elektron materiallar	I zox
	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari				Fan buyicha ma`ruza matni, test topshiriqlari, misol va masalalar, plakatlar	Metrologiya standartlashtirish va sifat nazorati fanidan elektron ma`ruza matni	
	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari						
	Milliy g’oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o’zaro bog’liqligi						
	G’oyaviy tahdidlarning yo’nalishlari, Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi						
	Mafkuraviy faoliyat - milliy g’oyani amalga oshirish vositasi						
	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari						
	Jamiyat barqarorligini ta’minlashning ijtimoiy asoslari						
	Tafakkur o’zgarishi va ma’naviy yangilanishda milliy g’oyaning roli						
	Milliy g’oyani rivojlantirishning institusional tizimi						
		0	2	8			

Darslik va o'quv qo'llanmalar

Asosiy:

1. Karimov I.A. 17 jildlik asarlar to'plami (1 – 17 jild)
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. T.,Ma'naviyat, 2008.
3. Milliy istiqloq g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. T. : Yangi asr avlodi. 2001.
4. Milliy istiqloq g'oyasi. –T.: Akademiya, 2005.

Qo'shimcha:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. –T. : O'zbekiston, 2014.
1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Milliy g'oya va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish to'g'risida”gi Qarori.-«Xalq so'zi». 2006 yil, 26 avgust.
2. Milliy g'oya nazariy manbalar. Xrestomatiya. T.: «Akademiya», 2007.
3. Milliy g'oya va mafkura J.Yaxshilikov, N.Muxamadiev T.Fan. 2015 yil
4. Milliy g'oya targ'ibot texnologiyalari va atamalar lug'ati. T.: «Akademiya», 2007
5. Nazarov Q. Milliy istiqloq g'oyasining asosiy maqsad va vazifalari. –T.: Yangi asr avlodi, 2001.
6. Ochildiev A. Milliy g'oya va millatlararo munosabatlar.-T.: O'zbekiston, 2004.
7. To'raev Sh. Jamiyat taraqqiyoti va milliy g'oya. T.:Akademiya, 2008.
8. Falsafa qomusiy lug'at. T. : O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati. Sharq. 2004. Quronov M. Mafkuraviy tahdid va yoshlar tarbiyasi. T.: Akademiya, 2008.
9. G'oyaviy himoya. T.: San'at jurnali, 2008.
10. Juraev T.: Akobirov S. Milliy manfaatlar va milliy xavfsizlik. T.: Akademiya, 2007.
11. Abu Nasr Forobiy «Fozil odamlar shaxri» T.:A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993.
12. Alisher Navoiy. Maxbub ul - qulub. – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.
13. Nazarov Q. G'oyalar falsafasi.-T.: Akademiya, 2011.
14. Ibrohimov A. Bizkim, o'zbeklar. Milliy davlatchiligimiz asoslari haqida mulohazalar. –T.: Sharq, 2011.
15. Otamurodov S. Globallashuv va milliy – ma'naviy xavfsizlik. –T.: O'zbekiston, 2013.
16. Ochildiev A. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlar. –T.: Muharrir nashriyoti, 2009.
17. To'hliiev N. O'zbek modeli: taraqqiyot tamoyillari. –T.: “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2014.
18. Ochilova B.M. Ijtimoiy falsafa. O'quv g' uslubiy qo'llanma. –T., 2010.
19. Umarov B. Globallashuv ziddiyatlari: iqtisodiy, ijtimoiy va mv'naviy jihatlari. –T.: Ma'naviyat, 2006.
20. O'zbekistonning milliy istiqloq mafkurasi. –T.: O'zbekiston, 1993.
21. Temur tuzuklari. –T.: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1996.
22. Samarov R. Xavfsizlikning metodologik asoslari. –T.: Akademiya, 2010.
23. Milliy g'oya va rahbar ma'suliyati. –T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi, 2007.
24. O'zbek tilining izohli lug'ati. J.1-5. –T.: “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2006-2008.
25. Avesto tarixiy – adabiy yodgorlik. Asqar Mahkam tarjimasi. –T.: Sharq, 2001.
26. Milliy g'oya: targ'ibot va texnologiyalar atamalar lug'ati. -T.: Akademiya, 2007.
27. Al Buxoriy, Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil. Xadis. 4 kitob. K.1. Al jome' As-Sahix. –T.: Qomuslar bosh tahririyati, 1991.
28. Muhammad payg'ambar qissasi. Hadislar. –T.: Kamalak, 1991.
29. 100 uchenix izmenivshix mir. –Mn. Xarvest, 2006.
30. Mamashokirov S., Tog'aev Sh. Erkin va farovon hayot qurilishining g'oyaviy – mafkuraviy masalalari. –T.: Ma'naviyat, 2007.
31. Ma'naviyat: asosiy tushunchalar va izohli lug'at. –T.: –T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot – matbaa ijodiy uyi, 2009.

2015-2016 o'quv yili uchun
REYTING JADVALI
(bakalavr 4-kurs talabalari uchun)

Xafta Baxolash turi										0	1	2	3	4	5	6	Jami
Joriy baholash	Ma'ruza Mashg'ulotidagi faolligi	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5		
	Ma'ruza Mashg'ulotiga tayyorlanib kelishi	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5	,5		
	Amaliyot mashg'ulotidagi faolligi																6
	Amaliyot mashg'ulotiga uy vazifasini bajarib kelishi																6
Jami JB																	0
OB							0										0
YaB																	0
Jami							5										00

<p>O'quv rejadagi soatlar hajmi – 60 soat shu jumladan: ma'ruza: 20 soat seminar: 22 soat mustaqil ta'lim: 18 soat</p>	<p>Fan bo'yicha olinadigan ball: 100 ball shu jumladan: joriy baholash: 40 ball oraliq baholash: 30 ball yakuniy baholash: 30 ball fan bo'yicha saralash bali: 55 ball</p>
---	--

Baholash mezonlari:
86-100 ball – “a'lo”
71-85 ball – “yaxshi”
55-70 ball – “qoniqarli”

_____ guruh talabasi _____ ning
 Milliy g'oya fanidan joriy va oraliq baholashlarini qayd etuvchi
REYTING VARAQASI
 (kuzgi semestr)

Bah olash turi	<i>Topshiriq mazmuni</i>	Mak simall ball	Baja rish muddati	Olin gan ball	muddat (-I)	Natij aviy bali
JORIY NAZORAT	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari					
	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari					
	Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi					
	G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari,					
	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi					
	Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi					
	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari					
	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari					
	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli					
	Milliy g'oyani rivojlantirishning institusional tizimi					
	Mustaqil ish topshiriqlarini bajarganligi uchun		0			
<i>Talabaning seminar mashg'ulotidagi ishtiroki, kichik guruhdagi faolligi, ijodiy fikrlashi, mustaqil qarorlar qabul qila olishi, mantiqiy xulosalar chiqara olganligi uchun</i>						
Jami joriy nazorat		0 ball				
ORALIQ NAZORAT	Yozma ish	0				
	Mustaqil ish topshiriqlarini bajarganligi uchun					
	<i>Talabaning ma'ruza mashg'ulotidagi ishtiroki, ijodiy fikrlashi, mantiqiy xulosalar chiqara olganligi, innovatsion g'oya va takliflari uchun</i>					
	Jami oraliq nazorat	0 ball				
Yakuniy nazorat	30 ball					Jami: 100

Talabaning reyting bali (JN+ON) _____ +YaN _____ = _____

«TASDIQLAYMAN»

Kafedra mudiri: _____ dots. A.Soxadaliyev

“ _____ ” _____ 2015 yil

MA’RUZA O’TISH UCHUN KALENDAR REJA

	Mas hg’ulot turi	Mavzular nomi	A jratil- g an s oat	Bajarilganligi haqida belgi		
				Kun va Oy	S oat soni	O’qit uvchi imzosi
	2	3	4	5	6	7
	Ma’ ruza	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2			
	Ma’ ruza	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari	2			
	Ma’ ruza	Milliy g’oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o’zaro bog’liqligi	2			
	Ma’ ruza	G’oyaviy tahdidlarning yo’nalishlari.	2			
	Ma’ ruza	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	2			
	Ma’ ruza	Mafkuraviy faoliyat - milliy g’oyani amalga oshirish vositasi	2			
	Ma’ ruza	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	2			
	Ma’ ruza	Jamiyat barqarorligini ta’minlashning ijtimoiy asoslari	2			

	Ma'ruza	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli	2			
0	Ma'ruza	Milliy g'oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.	2			
		JAMI	2			
			0			

O'quv ishlari

bo'yicha dekan muovini: _____

Kafedra mudiri _____

O'qituvchi: _____

«TASDIQLAYMAN»

Kafedra mudiri: _____ dots. A.Soxadaliyev
 "____" _____ 2015 yil

AMALIY MASHG'ULOT O'TKAZISH UCHUN KALENDAR REJA

	Mas hg'ulot turi	Mavzular nomi	jratil - an oat	Bajarilganligi haqida belgi		
				K un va Oy	S oat soni	O'qit uvchi imzosi
	2	3		5	6	7
	Sem inar	"Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar" fanining predmeti, maqsadi va vazifalari				
	Sem inar	"Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar" fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari				
	Sem inar	Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi				
	Sem inar	G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari.				
	Sem inar	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi				

	Sem inar	Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi				
	Sem inar	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari				
	Sem inar	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari				
	Sem inar	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari				
0	Sem inar	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli				
1	Sem inar	Milliy g'oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.				
		JAMI	2			

O'quv ishlari

bo'yicha dekan muovini: _____

Kafedra mudiri _____

O'qituvchi: _____

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
NAMANGAN MUHANDISLIK PEDAGOGIKA INSTITUTI

“IJTIMOIY FANLAR” KAFEDRASI

MILLIY G'OYA: ASOSIY
TUSHUNCHA VA TAMOYILLAR

fani bo'yicha

MA'RUZALAR MATNI

Tuzuvchilar:

ass. H.Mirzaxolov, ass. N. Farhodjonova

NAMANGAN - 2015

КИРИШ

XX asrning oxiri XXI asrning boshlariga kelib jahondaги барча халқларнинг ҳаётида катта, яъни йирик империяларнинг парчаланиб кетиши, миллий мустақил давлатларнинг тарих сахнасига келиши, жамиятни автократик бошқаришдан демократик бошқарувга ўтиши, инсон ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишнинг кучайиши, одамлар онгида демократик тафаккурнинг тез шаклланиб бориши, глобаллашув жараёнларининг шиддатли кечиши, нанотехнологияларнинг жадал суръатлар билан ишлаб чиқариш жараёнига жорий этилиши, экологик хавфсизликни таъминлашнинг тобора халқчил тус олиши каби мисли қўрилмаган ўзгаришлар содир бўлди. Жамиятда содир бўлаётган бундай ўзгаришлар моддий ва маънавий ишлаб чиқариш жараёни ддалектикасини чуқур ўрганиш масаласини кун тарғибига қўйди. Бу масаланинг ечимини топиш эса жаҳонда юз бераётган ғоявий ва мафкуравий жараёнларнинг тарихий илдизи, фалсафий асосларига назар ташлаб, уларнинг асл мақсад-муддаоларини билиб олиш, шунга мувофиқ тарзда мамлакатимизда ғоявий ва мафкуравий ишларни амалга оширишни тақозо этмоқда. Бу эса ўз навбатида "Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар" фанини назарий жиҳатдан бойитиш, амалий жиҳатдан эса тезкор ҳаракат қилиш ишларини йўлга қўйишни талаб қилмоқда.

1 – МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ ФАНИНИНГ ПРЕДМЕТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ

РЕЖА

1. Миллий ғоя фанининг пайдо бўлиш сабаблари, унинг объекти ва предмети
2. Миллий ғоя фанининг қонун ва категориялари
3. Миллий ғоя фанининг мақсади, вазифа ва функциялари
4. Миллий ғоя фанининг гуманитар фанлар тизимида тутган ўрни
5. Миллий ғоя фанининг ўзига хос хусусиятлари ва аҳамияти

1. Миллий ғоя фанининг пайдо бўлиш сабаблари, унинг объекти ва предмети

Миллий ғоя фанининг пайдо бўлиш сабаблари. *Фан нима? Фан - табиат, жамият ва инсон тафаккури тўғрисидаги тушунчаларда, категорияларда, қонунларда акс эттирилган, ҳаққонийлиги амалиётда тасдиқланган билимлар тизимидир. Ҳар бир фаннинг вужудга келиш, шаклланиш ва ривожланиш сабаблари¹ мавжуддир. Уларни объектив ва субъектив, ички ва ташқи сабабларга ажратиш мумкин.*

Миллий ғоя фанининг вужудга келишидаги объектив сабаблар:

– етмиш йилдан ортиқроқ тарихий давр мобайнида хукмронлик қилган СССР давлатининг унда яшаётган элат, миллат ва халқларнинг эҳтиёж ва манфаатларига жавоб беролмасдан инкирозга учраши оқибатида парчаланиб кетиши;

– парчаланган қизил империя ўрнида ўн бешта мустақил давлатнинг пайдо бўлиши ва уларнинг ўзига хос тараққиёт йулини танлашлари;

– мустақил Ўзбекистон давлатининг пайдо бўлиши ва унинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) ва унга аъзо бўлган давлатлар томонидан халқаро ҳамжамиятнинг мустақил субъекти сифатида тан олинishi;

– собиқ СССРдан қолган якка мулк хукмронлигига асосланган ижтимоий-иқтисодий муносабатлар ўрнига, тенг ҳуқуқли хилма - хил мулкчиликка асосланган бозор иқтисодиёти муносабатларининг ўрнатилиши ва бошқалар.

Миллий ғоя фанининг вужудга келишидаги субъектив сабаблар:

– собиқ СССР даврида якка хукмрон бўлган коммунистик мафкуранинг барча халқларнинг ҳаётига зўрлаб сингдирилганлиги туфайли тезликда инкирозга учраши жараёнининг кескинлашуви;

– азалдан ўзбек халқининг турмуш ва тафаккур тарзига етти ёт бўлган коммунистик мафкуранинг мавжуд ҳаёт синовларига бардош беролмасдан таназулга юз тутиши, шу тариқа унинг якка хукмронлик мавқеидан четлатилиб халқимиз ҳаётидан суриб чиқарилиши;

– жамиятни бошқаришда раҳномаликни қўлга олиб ўзининг диктатурасини ўрнатган коммунистик партия фаолиятининг тўхтатилиши ва тарқатиб юборилиши;

– коммунистик партияга хизмат қилувчи барча ташкилот ва муассасалар (октябрят, пионер, комсомол ва бошқалар) фаолиятининг тўхтатилиши ва тугатилиши;

– коммунистик мафкурани кенг халқ оmmasига тарғибот ва ташвиқот қилувчи оммавий ахборот воситаларининг фаолиятига чек қўйилиши ва бошқалар.

Миллий ғоя фанининг вужудга келишидаги ички сабаблар:

– якка хукмрон бўлган коммунистик мафкуранинг инкирозга учраши туфайли ўзбек халқининг маънавий ҳаётида ғоявий бўшлиқ пайдо бўла бошлаши;

– вужудга келаётган ғоявий бўшлиқни янги миллий ғоя ва мафкура билан тўлғизмаса, унинг ўрнини бошқа ҳар қил ёмон мақсадларни қўзлаган ғоя ва мафкуралар эгаллаши, бунинг натижасида халқимизнинг ҳаётига маънавий таҳоид солиш хавфи кучайишининг олдини олиш;

– мустақил Ўзбекистонни ўзининг ватани деб билган барча элат, миллат, халқ вакиллари халқ мафкуравий бузғунчиликлардан асраб, уларнинг тинч-тоғув яшашларини кафолатлайдиган жамиятни барпо этишга хизмат қилувчи бунёдкор ғоя ва мафкуралар байроғи остида бирлаштириш ишларини амалга ошириш;

– Ўзбекистон халқининг эҳтиёж ва манфаатларидан келиб чиққан холда, уларнинг эркин ва фаровон ҳаёт кечиришини таъминлайдиган жамиятни барпо этиш сари бошлаб борувчи янги миллий ғоя ва мафкуралар тизимини яратиш;

– яратиладиган миллий ғоя ва мафкураларнинг миллий хусусиятларини умуминсоний қадриятлар билан уйғунлаштирган холда олиб бориш ишларини ташкиллаштиришнинг методологик асосларини ишлаб чиқиш;

– миллий ғояга халқни ишонтириш ва уни амалга оширишнинг тактик ва стратегик йуналишларини белгилаб олиш заруратининг пайдо бўлганлигини ва бошқалар.

Миллий ғоя фанининг вужудга келишидаги ташқи сабаблар:

– ташқи томондаги ҳар қил вайронкор ғоя ва мафкураларнинг асл мақсадларини билиш ва уларнинг хуружига қарши тура олувчи ўзбекона миллий ғоя ва мафкуранинг назарий-методологик асосларини ишлаб чиқиш;

– дунё халқларига Ўзбекистон халқи миллий мафкурасининг бунёдкор ғоялардан иборат эканлигини илмий ва амалий жиҳатдан намойиш этиш ишларини амалга ошириш;

¹ Сабаб оламнинг ҳаракати ва бирон-бир вақт доирасида бўлган ўзгаришдан сўнг иккинчи бошқа бир натижанинг заруран келиб чиқишини таъминловчи асосий ходиса бўлса, оқибат эса ходисалар занжирини сабабнинг таъсиридан вужудга келадиган, янги ходиса ёки сабабнинг натижасидир.

– хорижий давлатларда ўзларининг хизмат бурчини бажариш учун яшаётган, тижорат ишлари учун хориж сафарларига йул олаётган ёки шунчаки саёхат учун бораётган фуқароларимизнинг ўша жойларда миллий мафкурамиз, асосий ғояларини тарғиб ва ташвиқ қилиш, унинг бунёдкорлик моҳиятини чет элларда намойиш қилишнинг энг мақбул йулларини ишлаб чиқиш;

– глобаллашув шароитида авж олаётган “оммавий маданият”нинг салбий таъсирларига берилмасликнинг янги маънавий ва моддий восита, усулларини яратиш ва бошқалар.

Юқорида келтирилган барча сабабларни умумлаштирган ҳолда шундай хулосага келиш мумкин, яъни Миллий ғоя фанининг вужудга келишидаги асосий сабаб Ўзбекистон халқининг бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий демократик жамиятини шакллантириш ва ривожлантириш асосида муносиб ҳаёт кечиришини таъминлаш сари бошлаб борадиган миллий мафкурамизнинг бош ғояси - озод ва обод Ватанда, эркин ва фаровон ҳаёт кечириш ҳамда асосий ғоялари - ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенглик асосида бирлаштиришнинг назарий - методологик асосларини ва уни амалга оширишнинг амалий усул ва воситаларини илмий жиҳатдан ишлаб чиқиш ҳамда ривожлантиришдан иборатдир.

Шунинг учун ҳам миллий ғоя ва мафкура Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А. Каримовнинг 2001 йил 18 январдаги "Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар" фани буйича таълим дастурларини яратиш ва республика таълим тизимига жорий этиш тўғрисида" номи фармойишига мувофиқ илм-фан соҳаси мақомини олиб, барча таълим муассасаларида ўқув фани сифатида ўқитила бошланди.

Миллий ғоя фанининг объекти. Ҳар бир фаннинг ўзига хос объекти ва унга мос келувчи предмети мавжуддир.

Фаннинг объекти - кишиларнинг мақсади, фаолияти, диққат-эътибори қаратилган объектив борлик, моддий ва руҳий дунё, воқелик, мавжудот, воқеа, ходиса, жараён, шахс, нарса, буюм ва ҳаказолардир.

Фаннинг предмети ана шу объектлар ва уларни акс эттиришдан ҳосил бўлган билимларнинг мажмуи ва ўрганиладиган масалалар ташкил қилади.

Ҳар бир фанни ўғаниш, энг аввало, унинг объектини ва предмети аниқлаб олишдан бошланади. Бу эса ўрганилаётган фаннинг бошқа фанлардан фарқини кўрсатади.

Барча фанларни объекти ва предметига кўра иккита катта гуруҳга бўлиш мумкин. Биринчи гуруҳга табиат қонуниятларини ўрганувчи математика, физика, химия, биология каби табиий фанлар, иккинчи гуруҳга эса кишилик жамиятининг ривожланиш қонуниятларини ўрганувчи фалсафа, тарих иқтисодиёт, сиёсатшунослик, адабиёт, ҳуқуқшунослик, миллий ғоя ва мафкура каби ижтимоий фанлар киради.

Миллий ғоя фани - энг муҳим ижтимоий фанлардан бири саналади. Чунки у кишилик жамиятига хос бўлган ғоя ва мафкураларни яхлит ижтимоий ходиса ва воқелик сифатида ўрганади.

Демак, мавжуд воқелиқда юз бераётган, ғоя ва мафкураларга тегишли нарса, ходиса ҳамда жараёнлар миллий ғоя фанининг объектини ташкил этади.

Миллий ғоя фанининг предмети. Ғоя ва мафкураларга тегишли нарса, ходиса ва жараёнлар турлича бўлиб, улар бир томондан: ғоя ва мафкураларнинг келиб чиқиш ва ривожланиш қонуниятлари; бир ғоя ва мафкуранинг ўрнига бошқа бир ғоя ва мафкуранинг вужудга келиши; ғоя ва мафкура тамойилларини ишлаб чиқиш ва уни амалга ошириш; маънавий - мафкуравий муносабатларни ўрнатиш ишларини ташкил этиш; давлатнинг ички ва ташқи сиёсати; жамоат ташкилотлари, ижтимоий гуруҳлар, сиёсий партиялар билан муносабатлари; халқлар ўртасида бўладиган ўзаро муносабатлар; иккинчи томондан: мафкураларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши; давлат, шахс, жамоалар ўртасида бўладиган мафкуравий муносабатлар; қонунчилик, ҳуқуқ-тартибот; мафкуралар шахс, мафкурасиз шахс; ғоя ва мафкурага зид хатти-ҳорақатлар; ғоявий масъулият, ғоявий маданият, ғоявий тарбия; мафкуравий онг, мафкуравий тафаккур, мафкуравий муносабат, мафкуравий фаолият ва ҳ.к.ни қамраб олади.

Ғоя ва мафкураларга оид ходисалар, жараёнлар хилма-хил ва кўп қирралидир. Шу сабабли, ғоя ва мафкуралар табиий, гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанларнинг турли соҳаларида ўрганилади.

Миллий: ғоя фани ғоя ва мафкураларнинг назарий муаммоларини ўрганади. Шу ўринда "назария" сўзининг маъноси нима, деган табиий савол туғилади. Назария жамият тараққиёти қонуниятларини мужассамлаштирган амалиётнинг мантиқан илмий умумлаштирилишидир.

Назария ва амалиёт - ўзаро чамбарчас боғлиқ ходисалар. Назария бамисоли амалиётнинг йулини ёритиб турувчи кучли маёқ бўлиб, амалиёт билан узвий боғланган, амалиётга хизмат қилади ҳамда амалиётдан келиб чиқади. Амалиётсиз назария - "чўлоқ", назариясиз амалиёт "кўр"дир.

Ижтимоий фанларнинг муҳим таркибий қисми бўлган, миллий ғоя фани ҳам амалиёт билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, ғоявий-мафкуравий амалиёт тараққиётининг йуналишларини белгилаб беради. У ғоявий-мафкуравий амалиёт хулосалари ва тажрибаларининг мантиқан умумлашмаси, синтезидир.

Миллий ғоя фани ҳаёт тарихий тараққиёт жараёнида илгари сурган вазифалар негизида ўз хулоса ва тақлифларига аниқликлар киритади, уларни бойитади ва ривожлантиради. Ғоя ва мафкура ҳар бир жамият

ижтимоий тараққиётининг муҳим кўрсаткичидир.

Миллий ғоя фани - ғоя ва мафкуралар ривожининг умумий қонунлари ҳақидаги фан бўлиб, унинг предметини ғоя ва мафкураларнинг моҳияти, келиб чиқиши, ривожланиш принциплари ва қонуниятлари ҳақидаги билимлар ташкил этади.

Ҳар бир жамиятдаги демократик ўзгаришлар ва ислохотлар муҳим ижтимоий аҳамиятга эга. Бу жараёнларга жаҳон, давлат ва жамият тараққиёти талаблари, андазалари ва тамойиллари нуқтаи назардан қараш зарур. Бу бир томондан, Ўзбекистондаги ислохотларнинг йуналишлари ва мезонлари, кадриятлари ва мақсадларини аниқ белгилашга ёрдам берса, иккинчи томондан, мамлакатимизда ғоя ва мафкуралар қачон пайдо бўлган, қандай ривожланган, қаяққа қараб кетаяпти, унинг ўзига хос жиҳатлари, ривожланишининг шакл ва кўринишлари қандай, мезонлари борми ёки дунёдаги мавжуд миллий ва умуминсоний мазмундаги ғоявий тараққиёт ўзанидан кетаяптими, деган саволларга жавоб топиш имконини беради. Ана шу муаммолар миллий ғоя фанининг асосий масалаларини ташкил этади.

Миллий ғоя фани ғоя ва мафкураларга тегишли ходиса ва жараёнларининг муҳим, зарурий, умумий томонларини ўрганган ҳолда жамият тараққиётининг объектив қонуниятларини тушунтириб бериш, унинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий мақсадларини белгилаш ва мавжуд ижтимоий муносабатларни бунёдкор ғоя ва мафкураларни кишилар онги ва қалбига сингдириш йули билан бошқариш механизмларини очиш, уларнинг ривожланиш истиқболларини кўрсатиб бериш билан шуғулланади. Шундай қилиб, Миллий ғоя фанига қуйидагича таъриф бериш мумкин:

Миллий ғоя фани - ижтимоий ҳодиса бўлмиши ғоя ва мафкураларнинг келиб чиқиши, шаклланиши, ривожланиши, фаолият кўрсатишининг умумий қонуниятларини ўрганувчи назарий ва амалий аҳамиятга молик бўлган фандир.

2. Миллий ғоя фанининг қонун ва категориялари

Миллий ғоя фанининг қонунлари. Ҳар бир фаннинг ўз қонунлари ва категориялари бор. Миллий ғоя фанининг ҳам ғоя ва мафкураларга оид ходиса, воқеа, жараёнларни ўзида ақс этирувчи уларнинг туб моҳиятини ва аҳамиятини очиб берувчи қонунлари, категориялари мавжуд.

Миллий ғоя фанининг қонунлари деб, жамият ҳаётида мавжуд бўлган ғоявий ва мафкуравий ҳодисалар, жараёнларининг муҳим, зарурий, умумий, нисбатан барқарор бўлган, ривожланиш хусусияти ва йуналишларини белгилайдиган, аниқ бир натижаларни келтириб чиқаришига мойиллик тўғдирадиган муносабатлар мажмуига айтилади.

Миллий ғоя фанининг қонунлари ғоя ва мафкураларга тегишли ходиса ва жараёнларнинг барчасини эмас, балки уларнинг ўзига хос томонларини ақс эттиради. Буларга қуйидагилар: кишилар онги ва иродасига боғлиқ бўлмаган объектив, муҳим, барқарор боғланишлар; сабаб оқибат боғланишларидан келиб чиқувчи, бир бирини тақозо этувчи, ўзаро таъсир қилувчи сабабий, зарурий алоқадорликлар; ички имкониятдан, моҳиятдан келиб чиққан ҳолда, ғоя ва мафкураларнинг ривожланиш хусусияти ва йуналишларини белгилаб берувчи томонлар; муайян шарт-шароитлар мавжуд бўлганда маълум бир натижаларни келтириб чиқарувчи муносабатларни очиб берувчи хусусиятлар қиради..

Миллий ғоя фанининг қонунларини қуйидагилар ташкил этади:

Биринчиси - ғоя ва мафкураларнинг инсон ва жамият билан узвий алоқадорлиги, инсон ва жамиятнинг ғоя ва мафкураларнинг моддий, ғоя ва мафкураларнинг эса инсон ва жамиятнинг маънавий асосини ташкил этиши ва уларни уйғунлаштириши қонуни.

Иккинчиси - ғоя ва мафкураларнинг бир-бирини тақозо этиши, мафкураларнинг ғояларни амалга ошириши қонуни.

Учинчиси - ғоя ва мафкураларнинг жамият ижтимоий тараққиётига боғлиқлиги, ғоя ва мафкураларнинг инсон ва жамиятни муайян мақсад сари етаклаши қонуни.

Тўртинчиси - бунёдкор ғоя ва мафкуралар билан вайронкор ғоя ва мафкуралар ўртасида ўзаро кўраши, бунёдкор ғояларнинг жамиятда тинчлик ва барқарорликни сақлаш, вайронкор ғояларнинг эса жамиятда турли хил зиддиятларни келтириб чиқариши қонуни.

Бешинчиси - миллий ҳамда умуминсоний ғоя ва мафкураларнинг ўзаро мутаносиблиги, миллий ғоя ва мафкураларнинг мазмунан бойиб бориши, турли халқларнинг умумий манфаатларига жавоб бериши қонуни.

Миллий ғоя фанининг категориялари. Миллий ғоя фанининг категориялари деб ғоя ва мафкураларга оид объектив мавжуд бўлган ходиса, воқеа, жараёнларнинг асосий хусусиятларини ва қонуниятларини ақс эттирадиган ва муайян даврнинг ғоя ва мафкуралар тўғрисидаги илмий-назарий тафаккури хусусиятини белгилаб берадиган умумий тушунчаларга айтилади.

Миллий ғоя фанининг категорияларини умумий, субстанционал ва функционал категорияларга ажратиш

² 'Категория' грекча сўз бўлиб, "тувоҳ," "таъриф", "ифодаловчи" деган маънони билдиради.

мумкин.

Бунда:

1) умумий категорияларга - ғоя, мафкура, бунёдкор ғоялар, вайронкор ғоялар, миллий ғоялар, умуминсоний ғоялар, дунёвий ғоялар, диний ғоялар, фалсафий ғоялар, ижтимоий- сиёсий ғоялар;

2) субстанционал категорияларга - миллий истиқлол мафкуриси, мафкура эволюцияси, мафкура яккахокимлиги, мафкуравий вазият, мафкуравий полигон, мафкуравий мақсад, мафкуравий сиёсат, мафкуравий хавфсизлик, мафкуравий иммунитет, мафкуравий профилактика, мафкуравий тарбия, ғоявий мустақиллик, ғоявий зиддият, ғоявий бўшлиқ, ғоявий заифлик, ғоявий саводсизлик, ғоявий қарамлик, ғоявий мутаассиблик, ғоявий парокандалик;

3) функционал категорияларга - озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш, Ватан равнақи, Юрт тинчлиги, Халқ фаровонлиги, Комил инсон, Ижтимоий ҳамкорлик, Миллатлараро тотувлик, Динлараро бағрикенглик каби тушунчаларни киритиш мумкин.

Умуман олганда, Миллий ғоя фанининг категориялари: “а) шу соҳадаги муносабат, боғланишларни ифодаловчи умумий мазмун ва хусусиятга эга бўлган тушунчалар; б) бу соҳани кенг ва атрофлича тавсифлагани холда, бир-бирини тақозо этади, бир бутунликда, ўзаро алоқадорликда намоён бўлади; в) объектив мазмунга эга, уларнинг ҳар бири ижтимоий воқеликда рўйга чиқади, намоён бўлади, ушбу воқеликнинг ўзига хос хусусиятлари, томонлари, белгиларини ифодаловчи тушунчалар сифатида инсон тафаккурида акс этади; г) умумий тушунчалар сифатида инсоннинг шу соҳадаги ходисалар моҳиятини билишга қаратилган билиш жараёнининг натижалари ва ижтимоий жараёнларни янада чуқурроқ ўрганишнинг илмий воситасидир; д) нафақат назария ва илмий билиш жараёнидагина эмас, балки амалиётда ҳам ўзига хос рол ўйнайди ва аҳамиятини саклаб қолади”.

Хуллас, бу борадаги дилектика шундаки, Миллий ғоя фанининг ғоя ва мафкуравий нарса, ходиса, воқеа ва жараёнларни ўзида акс эттирувчи категориялари ҳар қандай шароитда ҳам бири иккинчисини тақозо қилади, уйғунликда ва ички алоқадорликдагина мавжуд бўлади. Демак, улар мантқан ўзаро узвий боғлиқ мазмунан бир-бирини тўлдиради.

Миллий ғоя фанининг категориялари ўз манбаи, табдати жихатидан - онтологик³, билиш шаклига кўра гносеологик⁴ оддий хусусияти бўйича - методологик⁵ мазмунга эга. Бу категориялар ғоя ва мафкураларга тегишли ходиса, воқеа, жараёнларнинг моҳиятини очиб беришга ҳамда миллий ғоя фанини бошқа ижтимоий фанлардан фарқлашга хизмат қилади.

Миллий ғоя фанининг методлари. Ҳар қандай укув фани муайян методларга, усулларга, яъни Зфганилаётган ходисаларни англаш воситаларига эга. Бундай методлар икки гуруҳга бўлинади: биринчиси, барча ўқув фанларига хос бўлган умумий методлар бўлиб, улар табдат, жамият ва тафаккурнинг энг умумий қонуниятларини билиш ва улардан фойдаланишга асосланади; иккинчиси, махсус методлар бўлиб, уларга системали ёндашув, тарихий, қиёсий, социологик ва бошқа методлар қиради.

Миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкуралар ривожининг қонуниятлари, ҳозирги аҳоли ва моҳияти ҳақида билим олишга ёрдам берувчи усул ва воситалар бирлигидан иборат.

Жаҳонда рўй бераётган барча жараёнлар "инсон мезони" орқали баҳоланади. Миллий ғоя фанининг методологик асосларини, биринчидан, ғоя ва мафкуралар масаласига, инсонийлик нуктаи назаридан ёндашиш, инсонга барча нарсаларнинг уллови сифатида қараш; иккинчидан, шахсга давлат машинасининг бир мурвати сифатида қарашга асосланган мустабид тушунчадан воз кечиш, шахсни фаол ижтимоий субъект сифатида қабул қилиш ташкил этади.

Миллий ғоя фанининг методларни ғоя ва мафкураларни ўрганиш усуллари дидир. Ҳар қандай фандаги каби, Миллий ғоя фанида ҳам турли ёндашувлар, ҳар хил қарашлар мавжуд. Миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкураларнинг моҳияти, турли жиҳатлари ва хусусиятларини, ривожланиш қонуниятлари ва принципларини ўрганишга имкон беради.

Миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкураларнинг турли соҳалари ва жиҳатларини очиб беришга ёрдам беради. Улар ғоя ва мафкуралар тўғрисидаги билимларни ўрганиш, тушуш ва умумлаштириш қалитидир.

Миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкураларни бошқа ижтимоий ходисалар билан узвий алоқадорликда, ҳаракатда, мивдорий ва сифат узгаришида ўрганишни тақозо этади.

Ғоя ва мафкуралар мавҳум эмас, балки реал ходисалардир. Шу боис улар муайян вазият, муайян вақт, муайян жамият билан алоқадорликда ўрганилиши лозим. Бинобарин, ғоя ва мафкураларни тушуниш учун улар шаклланган шароитларни, мавжуд бўлган тарихий даврнинг хусусиятларини билиш ва эътиборга олиш керак.

Миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкураларнинг шаклланиш ва ривожланиш қонуниятларини

³ "Онтология" грекча сўз бўлиб, "борлик;" ва "таълимот" сўзларидан келиб чиққан, яъни "борлик; тўғрисидаги таълимот" деган маънони англатади.

⁴ "Гносеология" грекча сўз бўлиб "билиш" ва "таълимот" яъни "билиш тўғрисидаги таълимот" деганидир.

⁵ "Методология" грекча сўз бўлиб, "билиш йули, усули ҳақидаги таълимот" деган маънони англатади.

билишга кумаклашади, ғоя ва мафкураларнинг моҳияти ва вазифаларига, функциялари ва таракқиёт тамойилларига илмий ёндашиш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Ғоя ва мавқўрага оид ходисалар, воқеалар, жараёнлар тўғрисидаги билимларни эгаллашда қўлланиладиган назарий тадқиқотлар ва амалий ҳаракат қилиш усуллари ва йулларининг йигиндисиغا Миллий ғоя фанининг илмий ўрганиш методлари⁶ дейилади.

Миллий ғоя фанининг методлари хилма-хил бўлиб, уларни қуйидаги уч асосий гуруҳга бўлиш мумкин.

1. Энг умумий методлар - ҳар томонлама фикр юритишнинг асосий қонун-қоидаларини ўзида ифодалайдиган дунёқараш шаклидаги усуллардир. Уларга метафизика ва ддалектик методлар киради.

Метафизика⁷ методи билан иш курувчилар ғоя ва мафкуралар илгаридан мавжуд бўлган, бундан кейин ҳам бўлади, у абадий ва ўзгармасдир, ҳеч қандай бошқа ижтимоий ходисалар билан ички боғланишда эмас, ривожланишда эмас, қандай бўлса шундайлигича сақланиб қолади деб фикр юритадилар.

Диалектика методи билан иш курувчиларнинг бирлари - ғоя ва мафкуралар парвардигори олам - Аллоҳнинг илоҳий кучи ила пайдо бўлган ва шу асосда ривожланади (объектив идеализм); иккинчилари - ғоя ва мафкуралар инсонлар онгининг, яъни уларнинг руҳияти, ҳис-ғуйгулари, сезгиларининг маҳсули (субъектив идеализм); учинчилари - ғоя ва мафкуралар муайян сабабларга кўра вужудга келган ва шу асосда ривожланади (объектив матердализм); тўртинчилари - ғоя ва мафкуралар жўғрофий муҳитнинг, этник ва миллий хусусиятларнинг маҳсули (жўғрофий детерминизм) деб фикр юритадилар.

Метафизика, идеалистик ва матердалистик ддалектика методлари ғоя ва мафкураларга оид нарса, воқеа, ходиса, жараёнларнинг туб моҳиятини очиб беролмайдиган тадқиқот усулидир. Чунки ғоя ва мафкуралар соҳасида юз бераётган воқеа-ходисаларни қотиб қолган, бир-биридан ажралган ўзаро, боғланмаган ҳолда кўриш ёки фақат Тангри-таоло иродасига боғлаб қўйиш, уни ўрганмасдан, ўзгартирмасдан, қўл қовуштириб ўтириш ёки ҳаммаси фақат моддий асосларнинг маҳсули деб, маънавият омилларини назардан қочириш бизнинг билиш усулларимизга, методологиямизга мос келмайди.

Миллий ғоя фанининг энг умумий методини - илмий ддалектика ташкил қилади. Бу метод қуйидагиларни тақозо этади:

биринчидан, ғоя ва мафкуралар соҳасидаги ҳар бир жараёнда моддий ва маънавий асосларнинг борлигини, инсон тафаккури уларни ҳар томонлама тўлиқ қамраб олишини эътироф этиш;

иккинчидан, ҳеч бир ғоя ва мафкуранинг, уларда юз бераётган воқеа, ходиса ва жараёнларнинг сабабсиз содир бўлмаслигини, улар ўзаро алоқадорликда ва ривожланишда эканлигини, эскилари йуқолиб, уларнинг урнига янгилари келишини тан олган ҳолда уларни ҳамма вақт ривожланишда ва ҳаракатда олиб қараш;

учинчидан, ҳар қандай ғоя ва мафкураларда юз бераётган воқеа, ходиса, жараёнларни билишга бутун халқ амалий фаолиятини жалб қилиш;

тўртинчидан, ғоя ва мафкураларга оид воқеа-ходисаларни билиш жараёнида эгалланадиган, ҳақиқатлар объектив, бир вақтнинг ўзида нисбий ва мутлақ хусусиятга эга бўлиб, мавҳум эмас, балки аниқ шаклда мавжуд бўлишини тан олиши ва шу асосда иш юритиш.

Шунинг учун ҳам ушбу метод миллий ғоя фанининг энг умумий методинигина эмас, балки методологик асосларидан бирини ҳам ташкил қилади.

2. Умумий илмий методлар. Улар энг умумий методлардан фарқли равишда, ғоя ва мафкуралар соҳасида юз бераётган воқеа-ходисалар ва жараёнларни билишнинг маълум босқичларида қўлланиладиган усуллардир. Уларга анализ ва синтез, системали ва функционал ёндашув каби методлар киради.

Анализ⁸ методи - ғоя ва мафкура соҳаларида юз берган воқеа, ходиса, жараёнларни таркибий қисмларга, томонларга фикран ажратиш, бу таркибий қисмларнинг мазкур ходисадаги, воқеадаги, жараёндаги ўрнини белгилаш, умумийларини хусусийларидан, зарурийларини тасодифийларидан, муҳим, асосий, ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлганларини муҳим бўлмаган, иккинчи даражалиларидан ажратиш, шу орқали уларнинг моҳиятини муҳим объектив боғланишларини очишга асосланган тадқиқот усулидир.

Синтез⁹ методи - ғоя ва мафкура соҳасида юз бераётган воқеа-ходисалар ва жараёнларнинг қисмларини, томонларини фикран бирлаштириш асосида янги билимларга, яъни янгиликка эга бўлишдир. Анализ ва синтез узвий бирликда бўлиб, умум илмий билишдаги аналитик-синтетик усулнинг ўзаро таъсир қилувчи жиҳатларидир.

Системали¹⁰ метод - ғоя ва мафкура соҳасида юз бераётган воқеа-ходисалар ва жараёнларнинг "горизонтал" ва "вертикал" йуналишлари яхлитлигини, яъни уларнинг ўзаро боғланган ва яхлитликни ташкил этувчи барча унсурларини биргаликда ўрганишдир. Масалан, Ўзбекистон халқининг миллий ғояси ходисаларига

⁶ "Метод" - грекча сўз бўлиб, айнан "бирон нарсага бориш йули" демакдир.

⁷ "Метафизика" - грекча сўз бўлиб, айнан маъноси "физика кетидан келадиган нарса" деган маънони англатиб, ҳозирги кун фан тилида "қотиб қолган фикр юритиш усули" маъносида ишлатилади.

⁸ "Анализ" - грекча сўз бўлиб, "ажратиш, бўлиш" деган маънони англатади.

⁹ "Синтез" - грекча сўз бўлиб, "қўйиш, бирлаштириш" деганидир.

¹⁰ "Система" грекча сўз бўлиб, "қисмлардан таркиб топган мажмуа" деган маънони англатади.

системали ёндашадиган бўлсак, унинг ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий хомкорлик, миллатлараро тотувлик, динлараро багрикенглик каби ғоялардан ташкил топганлигини, айни вақтда уларнинг ҳар бири бошқа шахслар, ижтимоий гуруҳлар, партиялар, миллатлар билан турлича алоқада эканлигини, улар ўртасида бир қадар яхлитлик борлигини кўрамиз. Аниқланган мазкур яхлитлик, шубҳасиз, системали ёндашувнинг маҳсулидир.

Системали метод ғоя ва мафкураларни ҳар томонлама ўрганишда муҳим аҳамиятга эга. Бу метод, ғоя ва мафкураларни турли ижтимоий ходисалар тизимида ўзаро боғлиқликда ўрганиш учун имконият яратади. Миллий ғоя фани ғоя ва мафкуралар масаласига системали ёндашишни ҳисобга олган ҳолда илмий ҳолислик - объективлик, тарихийлик принциплари асосига қурилади.

Функционал¹¹ метод - ғоя ва мафкураларга оид воқеа- ходисалар ва жараёнларнинг вазифаларини аниқлаш орқали улар ўртасидаги муносабатларни тушунтиришдир. Масалан, биз миллий ғояни бир неча турларга ажратар эканмиз, энг аввало, уларнинг ҳар бирининг функцияларини аниқлаб оламиз, шундан кейин улар ўртасидаги муносабатларни тушуниб олишга ўтаемиз. Бундай усул - функционал ёндашув ҳисобланади.

3. Хусусий илмий методлар. Табиий, ижтимоий, техникавий фанларнинг тараққиёти натижасида келиб чиқаётган янги илмий методларни ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа- ходисалар ва жараёнларни ўрганишда қўллаш қатъий фойда беради. Бу гуруҳга социологик, статистик, кибернетик, қиёсий ва бошқа методлар қиради.

Социологик метод - сўров, анкеталаштириш, кузатувлар олиб бориш, жамоатчилик фикрини ўрганиш, керакли ҳужжатларни таҳлил қилиш асосида ғоя ва мафкураларга оид воқеа-ходисалар ва жараёнларни ўрганишнинг илмий усулларидан бири ҳисобланади. Ана шу усулларни қўллаш натижасида ғоя ва мафкуралар тўғрисида аниқ маълумотлар олинади. Олинган маълумотлар мафкуравий жараёнларни бошқариш, ислохотларни амалга ошириш, янги ишларни режалаштириш, уларнинг ривожланиш йуналишларини белгилаш учун кенг имкониятлар яратади. Бу усул демократик ҳуқуқий давлатни қуриш ва фуқаролик жамятини шакллантиришга қаратилган барча ислохотлар ва амалий тадбирларнинг самарадорлигини аниқлашда ёрдам беради.

Статистик¹² метод - ғоя ва мафкуралар институтлари тўғрисидаги математик ҳисоб-китоблар ёрдамида миқдорий маълумотларни олишга қаратилган илмий усуллардан биридир. Бу усул, олинган миқдорий маълумотларни умумлаштириш асосида ғоя ва мафкураларни ривожлантиришнинг миқдорий йуналишларини белгилаб олишга хизмат қилади.

Кибернетик¹³ метод - ҳозирги замон ахборот техника воситаларининг тушунчалари, қонунларининг тизими ёрдамида ғоя ва мафкура соҳасидаги ходисаларини ўрганиш усули ҳисобланади. Масалан, ЭХҚ (электрон ҳисоблаш қурилмалари) ёрдамида ғоя ва мафкуралар функцияларидан биронтасининг модели тузиб чиқилади ва ана шу модель асосида унинг бундан 10-20 йил кейинги ҳолати қандай бўлиши ўрганилади.

Кибернетик метод, математика ва статистика методларини қўллаган ҳолда мафкура соҳасига оид статистика ва ахборотни компьютерлар ёрдамида қайта ишлашга, турли хил техника воситаларидан фойдаланишга ғоя ва мафкуралар соҳасидаги ахборот-қидирув тизимини яратишга ёрдам беради.

Киёслаш методи - муайян ғоя ва мафкураларни бошқа жойдаги, бошқа шаклдаги ғоя ва мафкуралар билан фикран таққослаш асосида маълумотлар олиш, улардан илмий хулосалар чиқариш, янги билим ҳосил қилиш усули ҳисобланади.

Ушбу метод турли ғоя ва мафкураларга асосланган тизимларнинг умумий ва ўзига хос томонларини билиш ҳамда ана шу асосда ғоя ва мафкуралар тараққиётининг қонуниятларини очишга, ғоя ва мафкура соҳасидаги ходисалар ва жараёнларни ўзаро солиштириш асосида улар ўртасидаги ўхшашлик ва фарқларни аниқлашга имкон беради.

Ғоя ва мафкураларни ўрганишда яна тарихийлик, мантикийлик ва бошқа методлардан ҳам фойдаланилади.

Шундай қилиб, миллий ғоя фанининг методлари ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа-ходисалар ва жараёнларни билишга, уларнинг қонуниятларини очишга қаратилган умумфалсафий, умуммиллий, хусусий-илмий усуллар, йўлқўриқлар ва воситалар тизимидир. Улардан амалда фойдаланиш олиб борилаётган тадқиқотнинг предмет ва вазифаларига боғлиқдир.

Миллий ғоя фанининг принциплари. Миллий ғоя фани ўзининг принципларига¹⁴, яъни ғоя ва мафкураларга оид воқеа-ходисалар ва жараёнларни ўрганишда риоя қиладиган асосий қонун-қоидаларига эга.

Бу асосий қонун-қоидаларга объективлик, тарихийлик, мантикийлик, ижтимоий ёндашув, миллий ва маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олиш қиради.

Объективлик принципи ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа-ходиса ва жараёнларнинг вужудга келиши ва

¹¹"Функция" - лотинча сўз бўлиб, "бажариш, юзага чиқариш" деган маънони англатади.

¹²"Статистика" - лотинча сўз бўлиб, "ҳисоб-китоб" деган маънони англатади.

¹³ "Кибернетика" - грекча сўз бўлиб, "бошқариш санъати" деган маънони билдиради.

¹⁴ "Принцип" - лотинча сўз бўлиб, "асосий қонун - қоида, нуктаи назар" деган маъноларни англатади.

ривожланишини (ҳеч бир шахс ёки индивиднинг хоҳиш-иродасига боғлиқ эмаслигини таъкидлаб) холисона, ҳеч қандай ўзгартиришларсиз, аниқ ҳужжатлар, ишончли далиллар асосида барча қирраларини, қарама-қарши, салбий ва ижобий томонларини ҳисобга олган ҳолда яхлит ходиса сифатида ўрганишни тақозо этади.

Тарихийлик принципи - муайян, ғоя ва мафкуралар билан уларнинг тафаккурдаги инъикоси ўрганишдаги нисбатни ифодаладиган қоидалардир. Бунда тарихийлик - ғоя ва мафкураларнинг шаклланиш ва ривожланиш жараёни, яъни воқелиқда рўй берган реал тарихдир.

Мантиқийлик принципи - ривожланган ва ривожланаётган ғоя ва мафкураларнинг барча муҳим қонуний алоқа ва муносабатларини назарий жиҳатдан акс эттиришдир. Ушбу принцип ғоя ва мафкураларнинг ўзаро таъсирини таҳлил қилиш орқали тарихийликни фикран қайта ҳосил қилишни аниқлатади. Мантиқийлик тарихийликни тушуниш қалитидир.

Тарихийлик ва мантиқийлик узвий бирликда бўлган тушунчалар бўлиб, бир-бирини тўлдириб туради. Тарихийлик на мантиқийликни алоҳида-алоҳида олиб қарайдиган бўлсак, улар билишнинг асосий методларидан эканлигига амин бўлаемиз. Бунда мантиқий метод - ғоя ва мафкуралар объектининг моҳиятини, асосий мазмунини назарий шаклда, абстракциялар, мантиқ қонуниятлари асосида ўрганади. У оқилона ва изчил ҳулоса чиқаришни назарда тутади. Тарихий метод - ғоя ва мафкураларнинг тарихий ривожланишдаги турли босқичларини хронологик изчилликда ўрганишни тақозо қилади.

Ижтимоий ёндашув принципи - ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа-ҳодисалар ва жараёнларни ўрганишга моддий неъматларни ишлаб чиқариш жараёнида жамиятда вужудга келган барча гуруҳлар, партиялар, ижтимоий қатламларнинг манфаатларини ифодаловчи миллий мафкура талабларига мос равишда ёндашиш қоидадир.

Миллий ва маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олиш принципи - ҳар бир миллат тенг ҳуқуқли бўлиб, ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга, деган қоидага асосланган. У ғоя ва мафкураларнинг институтларини ўрганишда, уларни бошқаришда ҳар бир миллат ва элатнинг дини, тили, руҳияти, урф-одати, расм-русумлари, маросимларини тўлиғича ҳисобга олишни ва шу асосда иш юритишни назарда тутади.

Миллий ғоя фанининг принципларини унинг методларига қарама-қарши қўйиш, улардан ажратиш мумкин эмас. Улар бир-бирларини тўлдиради, бир жойда метод шаклида, иккинчи жойда принцип тарзида амал қилади.

3. Миллий ғоя фанининг мақсади, вазифа ва функциялари

Миллий ғоя фанининг мақсади. Мазкур фанининг асосий мақсади - бу Ўзбекистоннинг бош стратегик мақсади бўлмиш ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамиятни барпо этиш учун миллий истиқлол мафкурасининг бош ва асосий ғояларини халқнинг қалби ва онига синдиришдан иборатдир.

Миллий ғоя фанининг функциялари. Миллий ғоя фани ўз олдига қўйган мақсадларини адо этиш учун қуйидаги асосий функцияларни¹⁵ бажаради.

Биринчиси - миллий ғоя фанининг эвристик¹⁶ функцияси. Миллий ғоя фани объектив воқелиқ ғоя ва мафкураларни ҳар томонлама билиб олишнинг мантиқий усуллари ва методик қоидалари тизимига эга. Бу функция ғоя ва мафкураларни изохлаш, тушунтириш, ғоя ва мафкураларга оид ходисаларини шарҳлаш билангина эмас, балки бу ходисаларнинг моҳиятини очиш орқали янги-янги қонуниятларини топиш билан ҳам шугулланади. Мана шу эвристика функциясидир. Эвристика - ҳақиқатни топиш санъати ҳисобланади. Шунга кўра, миллий ғоя фани реал воқелиқ - ўзбек халқи миллий мафкурасининг янги-янги қирраларини топиш санъати вазифасини бажаради.

Иккинчиси - миллий ғоя фанининг методологии функцияси. Ғоя ва мафкуралар ғоя ва мафкура жараёнларини ўрганиш воситалари бўлган қонунлар, категориялар ва тушунчаларни илмий жиҳатдан ишлаб чиқади. Ишлаб чиқилган бу илмий тушунчалар, таърифлар, қоидалар, принциплар бошқа махсус ва амалий гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар учун йуриқнома вазифасини ўтайди. Шунга кўра, миллий ғоя фани бошқа фанлар учун методологик функцияни бажаради.

Учинчиси - Миллий ғоя фанининг сиёсий функцияси. Ғоя ва мафкуралар доимо сиёсатнинг объекти бўлиб келган. Сиёсатнинг асосий мақсади эса ҳамisha давлат ҳокимиятини эгаллаш, шу орқали жамиятни бошқаришни ташкил этишдан иборат бўлган. Шунинг учун ҳам сиёсатни - давлатни бошқариш санъати деб ҳам аташади. Шу маънода миллий ғоя фани Ўзбекистондаги давлат ҳокимияти ва бошқа сиёсий ташкилотларни ўз ичига олувчи сиёсий ҳокимиятни амалга оширишни ташкил этишга қўмаклашади. Бу миллий ғоя фанининг сиёсий функциясидир.

Тўртинчиси - миллий ғоя фанининг амалий функцияси. Миллий ғоя фани ғоя ва мафкура ходисалари, институтлари тўғрисидаги билимларни амалда қўллаш вазифасини ҳам бажаради. У Ўзбекистонда жамият,

¹⁵ "Функция" - лопинча суз бўлиб, "бажариш" "юзага чиқариш" "вазифа" деган маъноларни аниқлатади.

¹⁶ "Эвристика" - грекча суз бўлиб, "топмаган" деган маънони аниқлатади.

давлат фаолиятини такомиллаштириш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини, тинч-тоғув яшашларини таъминлаш, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатини барқарорлаштириш бўйича амалий тавсияларни ишлаб чиқади.

Бешинчиси - миллий ғоя фанининг илмий башорат қилиш функцияси. Илмий башорат - мавжуд воқеликнинг объектив қонунларини билиш асосида, келажақда юз берадиган ёки юз бериши мумкин бўлган воқеа, жараён ва ходисаларни олдиндан кўра билиш, айтиб беришдир. Миллий ғоя фани ғоя ва мафкуралар ривожланишининг объектив қонуниятларини ўрганиш асосида уларнинг келажақдаги тақдири тўғрисида илмий башорат қилиш функциясини ҳам бажаради.

Олтинчиси - миллий ғоя фанининг дунёқарашни шакллантириш функцияси. Миллий ғоя фани ғоя ва мафкураларга оид ҳар бир ходиса, воқеа, жараёнларнинг юзага келиш ва ривожланиш қонуниятларини ўрганиб, одамларнинг ақл-заковатини ўстириш асосида ғоя ва мафкуралар ривожига тўғрисидаги қарашларнинг яхлит илмий манзарасини яратади. Бу ушбу фанининг дунёқарашни шакллантириш функциясидир.

Еттинчиси - миллий ғоя ва мафкура фанининг ғоявий - тарбиявий функцияси. Миллий ғоя фани миллатимизнинг истиқлол туфайли ўсиб бораётган ўзини ўзи англаш, билиш эҳтиёжларини қондиришга, давлатимизни жаҳон давлатлари билан қиёслаб ўрганиш асосида миллий онгимизни ўстиришга, янгича миллий ғурур ва туйғуни, шакллантиришга хизмат қилади. Бу унинг ғоявий-тарбиявий функциясидир. Ушбу функция, шунингдек, миллий мафкурамизнинг ҳуқуқий асоси бўлган – Конституция ва қонунларнинг устунлигини, қонун олдида барча фуқароларнинг тенглиги қоидаларига оғишмай амал қилишни, миллатимизни умуминсоний қадриятларнинг энг яхши анъаналарига содиқ ҳолда тарбиялашни ҳам ўз ичига олади.

Миллий ғоя фанининг асосий вазифалари. Илм соҳаси бўлган миллий ғоя - ўқув фани сифатида куйидаги асосий вазифаларни: 1) ёш авлодни Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги каби олижаноб ғоялар руҳида тарбиялаш; 2.) миллий истиқлол ғоясининг Ўзбекистон тараққиёти ва мустақиллигини мустаҳкамлашнинг мафкуравий тамойиллари тўғрисидаги яхлит назария эканини тушунтириш; 3) юксак фазилатларга эга, эзгу ғоялар билан қуролланган қомил инсонларни вояга етказиш; 4) ўсиб-униб келаётган ёш авлод қалби, ва онда мавқуравий иммунитет асосларини; шакллантириш; 5) ёшларни ижтимоий ҳамкорлик, миллатлараро тоғувлик, диний бағрикенглик ғоялари руҳида • камол топтириш; 6) ёшларни жамиятимизга ёт ва бегона, бузғунчи ва зарарли ғояларга қарши қурашишга ўргатиш, уларда оғохлик ва хушёрлик кўникмаларини ҳосил қилиш ишларини бажаради.

4. Миллий ғоя фанининг гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар тизимида тутган ўрни

Ғоя ва мафкура масалалари турли ижтимоий фанлар томонидан ўрганилади. Ҳар бир ижтимоий фан ғоя ва мафкуранинг у ёки бу жиҳатларини ўз предмети нуқтаи назаридан талқин этади.

Миллий ғоя фани турли гуманитар ва ижтимоий - иқтисодий фанлар билан узвий боғлиқдир. Ушбу алоқадорлик мазкур фанлар ўрганадиган объектнинг умумийлигидан келиб чиқади. Улар ўз предмети доирасида ғоя ва мафкураларни ижтимоий ходиса сифатида ўрганадилар. Шу билан бирга, бу фанларнинг ҳар бири муайян хусусиятга, ўзи ўрганадиган фан соҳасига эга.

Миллий ғоя фани ижтимоий фанлар бўлмиш фалсафа, иқтисодиёт назарияси, социология, сиёсатшунослик, маданиятшунослик, маънавият асослари, диншунослик, тарих каби фанлар билан ҳам боғлиқдир. Айни пайтда миллий ғоя фани бу фанлардан фарқ қилади.

Миллий ғоя ва фалсафа. Фалсафа табиат ва жамият, инсон тафаккури ривожланишининг умумий қонуниятларини ўрганади. Шу боис, у ғоя ва мафкура масалаларини умумий тарзда, ижтимоий ходиса сифатида кўриб чиқади.

Миллий ғоя фани фалсафанинг ҳулосаларига таянган ҳолда, ғоя ва мафкура муаммоларини аниқлаштиради ҳамда бир қатор махсус назарий масалаларни ўрганади. Бунда фалсафа билан миллий ғоя фани бир-бирини тақдорламайди, балки тўлдиради.

Фалсафа борлиқнинг онга, инсоннинг уни ўраб турган атроф-муҳитга муносабатининг умумий принциплари ҳақидаги билимлар тизимидир. Фалсафа ғоя ва мафкураларнинг моҳияти, табиати, унинг ижтимоий ходисалар тизимидаги ўрнини аниқлайди ва фақат шунинг ўзи билан чекланади. Миллий ғоя фани эса ғоя ва мафкураларни барча кўринишлари ва белгилари билан бир бутун ҳолда батафсил ўрганади. Агар фалсафа ғоя ва мафкураларнинг моҳиятини аниқлаш қалитини берса, миллий ғоя фани фалсафани ижтимоий тараққиёт, ғоя ва мафкураларнинг умумий тамойилларини ифодалаш билан қуроллантиради.

Фалсафанинг умумий қонун ва категорияларидан ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа-ходисалар ва жараёнларни ўрганишда амалий фойдаланиш, бир томондан, ғоя ва мафкуралар ҳақида тупланган барча билимларни илмий жиҳатдан умумлаштириб, бу билимларни миллий ғоя фанининг категорияси сифатида баён қилиш имкониятини беради; иккинчи томондан, миллий ғоя фанининг илмий тадқиқотлари натижасида олинган ҳамда амалиётда тасдиқланган билимлар, маълумотлар фалсафанинг объектив қонунларни очиши ва умумий категорияларни ишлаб чиқиши учун эмпирик маълумотлар бўла олади.

Шундай қилиб, фалсафа фани миллий ғоя фани учун таянч нуқталаридан бири бўлиб, методология вазифасини бажаради, миллий ғоя фани эса фалсафа учун эмпирик маълумот манбаи вазифасини ўтайди.

Миллий ғоя ва сиёсатшунослик. Сиёсатшунослик фани сиёсат, унинг шакллари, сиёсий жараёнлар ва сиёсий бирлашмалар, жумладан, партиялар, сиёсий ҳокимиятга ва давлат ҳокимиятига эришиш воситалари, фуқаролик жамияти, давлат ва шахснинг ўзаро муносабати каби ходисаларни ўрганади. Сиёсатшунослик инсон сиёсий маданиятини ижтимоий-сиёсий муносабатлар тизими орқали, яъни фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини амалга ошириш орқали ўрганади.

Миллий ғоя фанининг сиёсатшунослик фани билан боғлиқлиги ҳар иккала фанининг ҳам бир объектни, яъни жамият сиёсий тизимининг муҳим элементи бўлиши ғоя ва мафкураларни илмий жиҳатдан тадқиқ этишида яққол кўзга ташланади. Бунда миллий ғоя фани ғоя ва мафкураларнинг вужудга келиши, ривожланиши, амалий фаолиятининг умумий қонуниятларини ўрганса, сиёсатшунослик фани давлатнинг мафкуравий сиёсатини, аниқроғи, жамиятда юз бераётган сиёсий ходисалар ва жараёнларни, яъни сиёсат назарияси ва амалиётини ўрганади. Уларнинг ҳар иккаласи бир предмет давлатнинг мафкуравий сиёсатини, унинг давлат ички ва тапши сиёсатини турли томон-лардан ўрганади, илмий тадқиқотлар натижасида олинган билимлар билан бир-бирларини тулдиради. Оқибатда, миллий ғоя фани ўзининг кенг қамровлигига кўра, сиёсатшунослик фани учун методологик асослардан бири вазифасини бажаради.

Миллий ғоя ва иқтисодиёт назарияси. Иқтисодий фанлар ишлаб чиқариш муносабатлари тизими, хўжалик ҳаётини ташкил этиш, хўжалик соҳалари, меҳнат, молия, кредит каби масалаларни ўрганади. Миллий ғоя ўқув фани сифатида ғоя ва мафкураларни ўзининг асосий предмети деб ҳисоблайди. Иқтисодий фанлар ҳамда миллий ғоя фанининг ўзаро таъсири, уларнинг бир-бири билан ўзаро алоқаси, ғоя ва мафкураларнинг иқтисодиётга қанчалик боғлиқ эканлигини аниқлашга имкон беради.

Миллий ғоя ва социология. Миллий ғоя фани социология фани билан ҳам ўзаро алоқада. Чунки социология фани ҳам жамиятни яхлит, уюшган тизим сифатида тадқиқ этиб, жамият аъзоларининг, хусусан, турли хил жамоаларнинг, аҳоли турли қатламларининг ғояга, мафкурага қандай муносабатда бўлишини, уларнинг ғоя ва мафкуралар тўғрисидаги фикр - мулохозаларни “инсон мезони” бўлиши амалий кўрсаткичлар, аниқ математик ҳисоб-китоблар асосида ўрганади. Шунга кўра, социология фани миллий ғоя фани учун дастлабки эмпирик маълумотларни тўплаб бериш вазифасини бажаради, миллий ғоя фани эса, ўз навбатида, социология фани берган маълумотларни умумлаштириб, улардан назарий хулосалар чиқаради.

Социология яхлит тизим бўлиши жамият, ҳамда у билан алоқадорликда ўрганиладиган алоҳида ижтимоий гуруҳлар, социал жараёнлар ҳақидаги фандир. Социология ўзининг хулосаларида эмпирик маълумотларга, ижтимоий тажрибаларга асосланади. Барча ижтимоий ходисалар, жумладан, ғоя ва мафкуралар ҳам социологик тадқиқотларнинг объектига айланади. Социология ҳам, фалсафа сингари, ғоя ва мафкураларни билишнинг умумий воситаси ҳисобланади. У ғоя ва мафкураларни ўрганиш асосида ўзининг предметини чуқурлаштиради ва ойдинлаштириб олади.

Шундай қилиб, миллий ғоя фани гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар тизимида қуйидагича ўрин тутади.

Биринчидан, миллий ғоя фани гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар жумласига кирувчи фалсафий фанларининг таркибий қисмидир. У фалсафага нисбатан хусусийлик, бошқа гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанларга нисбатан эса, алоҳидалик касб этади.

Иккинчидан, миллий ғоя фани бошқа гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар сингари жамият ижтимоий эҳтиёжларининг махсули сифатида пайдо бўлган. У бошқа гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар билан биргаликда ғоя ва мафкураларга тегишли воқеа-ходисалар ва жараёнларни ҳар томонлама ўрганади, бошқа фанларнинг методларидан методологик асос сифатида фойдаланади. Айни вақтда, миллий ғоя фани гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанларни ғоя ва мафкурага оид аниқ маълумотлар билан таъминлаб, назарий ва амалий жиҳатдан қуроллантиради.

Учинчидан, миллий ғоя фани фалсафа фани орқали ғоя ва мафкуралар билан қизиқаётган ҳар қандай гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фан соҳасининг илмий тадқиқот мавзусидан ўрин эгаллаши мумкин.

Тўртинчидан, ҳозирги кунда суверен Ўзбекистон давлати ўзбек халқининг муштарак мақсадларига мувофиқ тарзда ва мустақил равишда мафкуравий сиёсат олиб бормоқда. Бу эса Ўзбекистон давлатининг мафкуравий сиёсатини бир неча гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанларнинг тадқиқот объектига айлантirmoқда.

Масалан, Ўзбекистон давлатининг мафкуравий сиёсати жамиятни бошқариш фаолиятида - бошқарув, маъмурий фанларнинг; иқтисодий-хўжалик юритиш фаолиятида иқтисодиёт фанларининг; сиёсий фаолиятида сиёсатшунослик фанларининг; жамиятни яхлит тизим сифатида ўрганиш фаолиятида эса социология фанининг илмий тадқиқот объектига айланган. Ҳосил бўлган билимлар эса ушбу фанлар предметларининг таркибий қисмларини ташкил қилади. Бу ғоя ва мафкураларнинг қупгина гуманитар ва ижтимоий-иқтисодий фанлар объектига айланиб бораётганлигидан дарак беради. Бу миллий ғоя фанининг тобора гуманитар ва ижтимоий-

иктисодий фанлар тизимида тутган ўрни янада мустақкамланиб бораётганлигини кўрсатади.

Миллий ғоя фанининг барча гуманитар ва ижтимоий-иктисодий фанлар билан алоқаси ҳам икки томонламадир. Миллий ғоя фани гуманитар ва ижтимоий-иктисодий фанларнинг хулосаларига асосланган ҳолда хилма-хил фалсафий, тарихий материалларни умумлаштириб, ғоя ва мафкураларнинг вужудга келиши сабабларини, тараққиёт босқичларини, ғоя на мафкураларнинг моҳиятини, мазмуни ва шаклларини очиб беради. Шу маънода миллий ғоя фани бошқа гуманитар ва ижтимоий-иктисодий фанларни такрорламайди, балки тўлдирди. Бу ҳол эса миллий ғоя фани ўзининг предмети ва хусусиятларига эга эканлигини яна бир бор тасдиқлайди.

5. Миллий ғоя фанининг ўзига хос хусусиятлари ва аҳамияти

Миллий ғоя фани бошқа фанлардан куйидаги асосий хусусиятлари билан ажралиб туради.

Биринчидан, миллий ғоя фани - ижтимоий фан, чунки унинг ўрганадиган соҳаси муҳим ижтимоий ходисалар бўлиши ғоя ва мафкуралардир. Бундан ташқари, миллий ғоя фани бошқа ижтимоий фанлардан фарқли равишда, бевосита ғоя ва мафкураларга, миллий мафкура ва миллий ғоя, миллий менталитетга оид масалаларни яхлит тизим сифатида ўрганади.

Иккинчидан, миллий ғоя фани - назарий фан, зеро у ғоя ва мафкуралар ривожининг умумий қонуниятларини очиб беради. Бинобарин, у ғоя ва мафкураларнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши қонуниятларини назарий жиҳатдан умумлаштиради, ғоялар фалсафаси фанининг асосий тушунчалари ва қоидаларини, яъни категориялари ва принципларини ишлаб чиқади.

Учинчидан, миллий ғоя фани фалсафий хусусиятга эга бўлган фан, чунки у ғоя ва мафкураларнинг қонуниятларини ёритиш билан бирга, фалсафанинг шахс ва жамият, моддий ва маънавий-мафкуравий муносабатлар ҳақидаги умумий қонуниларини ҳам очиб беради.

Тўртинчидан, миллий ғоя фани - методологик фан. У гуманитар ва ижтимоий-иктисодий фанларнинг барча соҳаларини умумий ғоявий-мафкуравий методология билан қуроллантиради. Миллий ғоя фани ишлаб чиққан илмий хулоса ва амалий таклифлар барча гуманитар соҳаларини ўрганишда методологик аҳамиятга эга.

Бешинчидан, миллий ғоя фани - амалиётга йуналиштирилган фан, чунки у демократик ҳукуқий ислохотларни амалга оширишда назарий асос бўлиб хизмат қилади, демократик ҳукуқий давлатни, миллий истиқлол мафкураси тизимни шакллантиришда амалий аҳамиятга эга. Ғоя ва мафкуралар назариясини шунчаки билиш билан чекланмасдан, балки уни амалиётга татбиқ этиш ҳам зарур. Назарий ғоявий-мафкуравий қоидалар ва уларни амалда тўғри қўллаш демократик давлат қуришнинг муҳим шартидир.

Олтинчидан, миллий ғоя фани ўқув-тарбиявий аҳамиятга молик фан, чунки у кишиларнинг ғоя ва мафкуралар тўғрисидаги тасаввурларини, билимларини кенгайтиради, уларда мафкуравий тафаккурни, ғоявий дунёқарашни таркиб топтиришга, ғоя ва мафкураларнинг моҳияти, ривожланиши ва истиқболларини тушуниб олишга ёрдам беради.

Ўз олдига мустақил мамлакатимиз учун хизмат қилишни мақсад қилиб қуйган ҳар бир шахс Ўзбекистон халқи миллий мафкурасининг бош ва асосий ғояларининг моҳияти - мазмунини, миллий ва умуминсоний тамойилларини яхши узлаштириб олиши шарт. Мамлакатимизнинг таълим муассасаларида таълим- тарбия олаётган илму-тоғиллар, уларни тамомлаган мутахассислар учун миллий ғоя ва мафкура илмини ўрганишнинг куйидаги аҳамиятлари мавжуд.

Биринчидан, миллий ғоя ва мафкура илмини ўрганиш бўлажак халқимиз фидойилари учун ғоя ва мафкураларнинг вужудга келиши ва ривожланиши қонуниятларини тушуниб олиш имконини беради. Бўлажак баркамол авлод ва ёш мутахассислар шу илмни ўрганишлари туфайли Ўзбекистон демократик давлатининг кишилик жамияти сиёсий ва ҳукуқий тизимида, дунё давлатлари ўртасида тутган ўрнини билиб оладилар, мустақилликнинг миллатимиз учун нақадар буюк неъмат эканлигини англаб етадилар. Бу билан миллий ғоя ва мафкура илми ёш мутахассисларнинг қалбида ўзбек халқига, ўзбек давлатига нисбатан чуқур эҳтиром, ишонч уруғларини экади. Натижада, давлатга, халққа унинг куч-қудратига ишонч ҳар бир ёш мутахассиснинг ички маънавий эътиқодига айланади. Бу маънавий-руҳий эътиқод ёш мутахассисларнинг давлатга, халққа чин дилдан, виждонан, ҳалол, садоқат билан хизмат қилишларини таъминлайдиган маънавий омил ҳисобланади.

Иккинчидан, миллий ғоя ва мафкура илми Ўзбекистонда демократик ҳукуқий давлат қуриш ва адолатли фуқаролик жамиятини шакллантиришда таълим-тарбия муассасалари ходимларининг вазифаларини тўғри белгилаб олишларига кўмаклашади. Чунки миллий ғоя ва мафкура илми Ўзбекистон халқининг турмуш тарзини, унинг иқтисодий, сиёсий, маънавий ишлаб чиқариш соҳасида таълим-тарбия муассасалари ходимларининг тутган ўрнини ва бажариши лозим бўлган вазифаларини ҳам кўрсатиб беради.

Учинчидан, миллий ғоя ва мафкура илми таълим-тарбия муассасаларида илм чўққиларини забт этаётган тоғиллар ва бошқа ходимлар учун жаҳонда ва мамлакатимизда ғоя ва мафкуралар соҳасида бўлаётган воқеаларнинг моҳиятини тезда илғаб олишга имкон берувчи маънавий-маърифий кўрсаткич вазифасини ўтайди. Бу эса давлат ва нодавлат муассасалари ходимларининг қундалик амалий фаолиятидаги ҳар бир воқеани ғоявий-

мафкуравий жихатдан тўғри баҳолай олишларига, миллий ғоя ва мафкура талабларига мос равишда ҳаракат қилишларига ёрдам беради.

Тўртинчидан, миллий ғоя ва мафкура илмининг коидаларини, хулосаларини ўрганиш бўлғуси касб-хунар усталарининг бошқа махсус ва амалий фанларни пухта ўзлаштириб олишларига замин ҳозирлайди. Бу билан, миллий ғоя ва мафкура илми бир томондан, таълим-тарбия муассасалари ва ёш мутахассислар ўртасида мафкуравий тадбирларни қўллаш, ғоявий тарбия, ғоявий тарғибот ишларининг маънавий-мафкуравий жихатларини методология шаклида белгилаб беради; иккинчи томондан мутахассисларнинг ғоявий-мафкуравий билимларни омма орасида тарғиб қилишлари орқали ўзбек халқининг ғоявий-мафкуравий фаоллигини ошириш воситаларидан бири бўлиб хизмат қилади. "Фаннинг вазифаси келажагимизнинг шакли-шамойилини яратиб бериш, эртанги кунимизнинг йуналишларини, табиий қонуниятларини, унинг қандай бўлишини кўрсатиб беришдан иборатдир".

2-МАВЗУ. МИЛЛИЙ ҒОЯ ФАНИНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ, ШАКЛЛАНИШ ВА РИВОЖЛАНИШ БОСҚИЧЛАРИ

РЕЖА

1. Миллий ғоя фанининг тарихий илдизлари
2. Миллий ғоя фанининг фалсафий асослари
3. Миллий ғоя фанининг диний негизлари
4. Миллий ғоя фанининг дунёвий асослари

1.Миллий ғоя фанининг тарихий илдизлари

Миллий ғоя фани ғоя ва мафкура тимсолида ўзининг генезисига ва эволюциясига эгадир. Тарихийлик ва мантиқийлик нуктаи назаридан қарайдиган бўлсак, ғоя ва мафкураларнинг дастлабки куртаклари инсоният ривожининг тарихининг "меҳнат тақсимоли" даврида пайдо бўлганлигини кўралик. Бу эса ҳар бир нарсанинг ўз тарихи, яъни тарихий илдизлари борлигидан дарак беради. Фалсафий жихатдан қараганда "тарихий илдиз" тушунчасини тор ва кенг маънода талқин қилиш мумкин. "Тарихий илдиз" тушунчаси кенг маънода бугунги кунда мавжуд бўлган барча нарса ва ҳодисаларнинг тарихий макон ва замонда жой олган барча томонлари, тор маънода эса муайян субъектлар томонидан билиш ва ривожлантиришга қаратилган нарса ва ҳодисаларнинг тарихий макон ва замонда эгаллаган ўрнини англатади. Масалан, миллий ғоя фанининг тарихий илдизларини кенг маънода тушуниш деганда, Ўзбекистон ҳудудида энг қадимги одамларнинг пайдо бўлиши, уруғ ва қабилаларининг келиб чиқиши, давлатчилигининг шаклланиши, ишлаб чиқариш жараёнларини ташкил этиши, илмий ва диний билимлардан фойдаланиш, фалсафа, ахлоқ, ҳуқуқ ва бошқа шу каби нарса ва ҳодисаларнинг бир бутун тизим сифатида тарихий макон ва замонда эгаллаган ўрни, тор маънода эса муайян олим ёки илмий жамоатчилик томонидан ўрганилаётган ғоя ва мафкуранинг тарихий макон ва замонда эгаллаган томони тушунилади.

Миллий ғоя фанининг тарихий илдизлари деб, кишининг ўзлигини англашга, овоз ва обод Ватани равнақи йўлида тинмай самарали эркин меҳнат қилишга, олам сирларини кашф этиб, уни инсоният тараққиётига хизмат қилишга, инсонийликни улғу фазилат деб билишга, қомил фанзандларни вояга етказишга, унинг бутун жисмоний ва маънавий вужудини маънавий жасорат кўрсатишга қорлайдиган асрлар мобайнида турли синовларга бардош бериб, тарихий макон ва замондан абадий жой олиб ота-боболаримиздан ўтиб келаётган моддий ва маънавий ашёлар тизимига айтилади.

Ўзбек халқининг тарихий илдизи ҳақида И.А. Каримов: "Мустақилликка эришганимиздан кейин халқимизнинг ўз юрти, тили, маданияти, қадриятлари тарихини билишга, ўзлигини англашга қизиқиши ортиб бормоқда. Бу - табиий ҳол. Одамзот борки, авлод-аждоди кимлигини, насл-насабини, ўзи туғилиб вояга етган кишлук, шаҳар, хулласки, Ватанининг тарихини билишни истади.

Хозир Ўзбекистон деб аталувчи ҳудуд, яъни бизнинг Ватанимиз нафақат Шарқ, балки умумжапон цивилизацияси бешикларидан бири бўлганини бутун жаҳон тан олмақда. Бу қадимий ва табаррук тупроқдан буюк алломалар, фозилу фузалолар, олиму уламолар, сиёсатчилар, саркардалар етишиб чиққан. Диний ва дунёвий илмларнинг асослари мана шу заминда яратилган, сайқал топган. Эрамизгача ва ундан кейин қурилган мураккаб сув иншоотлари, шу кунгача кўрку фэйзини, маҳобатини йукотмаган осори атиқаларимиз қадим-қадимдан юргимизда дехқончилик, хунармандчилик маданияти, меъморчилик ва шаҳарсозлик санъати юксак бўлганидан далолат беради", - деган эди.

Миллий ғоя фанининг тарихий илдизларига қуйидагилар қиради:

1. Энг қадимги одамларнинг пайдо бўлганлиги ва яшаганлиги. Ўзбекистон ҳудудида, аниқроғи Фарғона водийсининг Сўх туманидаги Селунғур ғоридан бундан 1,5 миллион йил олдин яшаган одамзот аждоқларининг суяк қолдиқлари топилган. Унга олимлар "Фарғона одами" "Фенгантроп" деб ном беришган. Бу тарихий ашё Ўзбекларнинг жуда ҳам қадимий халқ эканлигини исботлайди.

2. Маданият ва маънавият илдизининг қадимийлиги.

Ўзбекистон ҳудудидан миллоддан аввалги 100-40 мингйилликларда ясалган меҳнат қуроллари, Сурхондарё вилоятидаги Зараутсой қоятошларига чизилган расмларнинг топилганлиги Ўзбекларнинг қадимий маданиятга эга бўлганлигидан дарак беради. Шунинг учун ҳам бу хусусда **И.А.Каримов**; "Биз халқни номи билан эмас, балки маданияти, маънавияти орқали биламиз, тарихнинг таг-томиригача назар ташлаймиз", - деган эди.

3. Миллий давлатчилик анъаналари. Мамлакатимиз ҳудудида миллоддан аввалги VII—VI асрларда илк давлатлар ташкил топади. Демак, Ўзбеклар бундан 2700-3000 йил олдин илк давлат қурган халқлардан бири саналади. Юртбошимиз **И.А.Каримов** таъкидлаганидек "...бино қанчалар баланд бўлса, унинг пойдевори ҳам шу қадар чуқур бўлади. Биз буюк давлат қуришни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйган эканмиз, бунинг учун замонавий сиёсий, иқтисодий, илмий-техникавий, маънавий имконларимиз билан бир қаторда тарихий асосимиз ҳам бор. 2700 йиллик буюк давлатчилик ўтмишимиз бор".

4. Ҳаққоний ёзилган тарих. Тарих ҳаққоний ёзилмаса, у халқни маънавий жиҳатдан қашшоқ қилиб, охир-оқибатда ўзлигидан айиради. Ўзлигидан айрилган халқ эса манкуртга айланади. Шу сабабли **И.А.Каримов**; "Биз юртимизни янги босқичга, янги юксак маррага олиб чиқмоқчи эканмиз, бунда бизга ёруғ ғоя керак. Бу ғоянинг замирида халқимизнинг ўзлигини англаши ётади. Ҳаққоний тарихни билмасдан туриб эса ўзликни англаш мумкин эмас", - деган эди.

5. Халқнинг тарихий хотираси. Ҳар бир халқ ўзининг тарихий макон ва замонда эгаллаган ўрнини унутмасдан, тарих сабоқларидан ҳулоса чиқариб, ўтган кунларини хотирлаб яшаса, у албатта, ўзининг танлаган йулидан кўзланган эзгу мақсадлари сари адашмай, дадил қадамлар ташлаб бораверади. Бундай вазифанинг урдасидан чиқиш учун эса тарихни унутмаслиги зарур. Бу хусусда: "Маънавиятини тиклаши, туғилиб ўсган юртида ўзини бошқалардан кам сезмай, бошини баланд кўтариб юриши учун инсонга, албатта, тарихий хотира керак. Ҳар қайси инсон мен шу миллат фарзанди эканман, менинг аждодларим кимлар бўлган, миллатимнинг ибтидоси қайда, унинг оёққа туриши, тикланиш, шаклланиш жараёни қандай кечган, деган саволларни ўзига бериши табиий. Тарихий илдини излаган одам, албатта, бир кун мана шундай саволларга дуч келади ва аминманки, тўғри ҳулосалар чиқаради. Тарихий хотираси бор инсон - иродали инсон. Такрор айтаман, иродали инсондир.

Ким бўлишидан қатъий назар, жамиятнинг ҳар бир аъзоси ўз ўтмишини яхши билса, бундай одамларни йулдан уриш, ҳар хил ақидалар таъсирига олиш мумкин эмас. Тарих сабоқлари инсонни хушёрликка ўргатади, иродасини мустаҳкамлайди", - деган эди И.А. Каримов. Ўзбек халқи - тарихий хотираси бор халқ, тарих сабоқларини унутмайдиган халқ, ўз эрки учун курашиб келган халқ.

6. Ёзма манбалар. Ўзбекистон ҳудудида ёзув миллоддан аввалги V-IV асрларда пайдо бўлган. Ёзма манбаларнинг ўрни ҳақида И.А.Каримов; "Бешафқат давр синовларидан омон қолган, энг қадимги тошёзувлар, битиклардан тортиб, бугун кутубхоналаримиз хазинасида сақланаётган 20 мингдан ортиқ, қўлёзма, уларда мужассамлашган тарих адабиёт, санъат, сиёсат, ахлоқ, фалсафа, тиббиёт, математика, физика, кимё, астрономия, меъморчилик, деҳқончиликка оид ўн минглаб асарлар бизнинг бекиёс маънавий бойлигимиз, ифтихоримиздир. Бунчалик катта меросга эга бўлган халқ, дунёда кам топилади. Шунинг учун ҳам бу борада жаҳоннинг санокли мамлакатларигина биз билан беллаша олиши мумкин, деб дадил айта оламан", - деган эди. Шундай ёзма манбалардан бири "Авесто"дир. Унинг яратилганлигига 3000 йил бўлган. Бу китоб ўлкамизда жуда қадим замонларда буюк давлат, маънавият, маданият бўлганлигидан гувоҳлик берувчи тарихий ҳужжат ҳисобланади.

7. Халқ оғзаки ижоди. Халқ оғзаки ижоди деб афсонавий қаҳрамонлар тимсолида халқнинг эзгуликка интилувчи қаҳрамонона кураш ғояларини ўзида мужассамлаштирган холда тараннум этувчи оғзаки тарзда асрлар оша тилдан- тилга, дилдан-дилга ўтиб, халқ томонидан қуйланиб келаётган қўшиқ, дoston ва эпослар туркумига айтилади. Халқ оғзаки ижодиётининг миллий ғоя ва мафқурани шакллантириш ва ривожлантиришдаги тарихий ўрни ҳақида И.А.Каримов: "Маълумки, бу дунёда ҳар қайси миллатнинг ўз афсонавий қаҳрамонлари, ўзи севиб ардоқлайдиган паҳлавонлари бўлади. Халқимиз азалдан ўз вужуди, ўз томирида мавжуд илоҳий қудратга муносиб бўлмоққа интилиб, ўз ўғлонларини мардлик ва ҳалоллик жасурлик руҳида, эл-юрт учун жонини ҳам аямайдиган асл паҳлавонлар этиб тарбиялаб келган.

Шу маънода, халқ оғзаки ижодининг ноёб дурдонаси бўлиши "Алпомиш" достони миллатимизнинг ўзлигини намоён этадиган, авлодлардан авлодларга ўтиб келаётган қаҳрамонлик қўшиғидир. Агарки халқимизнинг қадимий ва шонли тарихи туганмас бир дoston бўлса, "Алпомиш" ана шу дostonнинг шох байти, десак тўғри бўлади. Бу мумтоз (асарда тарих тўфонларидан, ҳаёт-мамонт синовларидан омон чиқиб, ўзлигини доимо сақлаган эл-юртимизнинг бағрикенглик матонат, олижаноблик вафо ва садоқат каби фазилатлари ўз ифодасини топган. Шу боис "Алпомиш" достони бизга ватанпарварлик фазилатларидан сабоқ беради. Одил ва ҳаққўй бўлишга, ўз Юртимизни оиламиз қўрғонини қўриқлашга, дўсту ёримизни, ор-номусимизни, ота-боболаримизнинг муқаддас мазорларини ҳар қандай тажовуздан химоя қилишга ўргатади", - деган эди. Бундай

халқ оғзаки ижодиётига "Кунтуғмиш", Гўрўғли" "Фарход ва Ширин" каби ўнлаб эпосларни киритиш мумкин.

8. Буюк мутафаккирларнинг мероси. Бунга ўзбек халқининг буюк алломалари томонидан дунё илм-фанига қўшган бебаҳо хиссаларини киритиш мумкин. Масалан, Муҳаммад ибн Мусо ал-Хоразмий - биринчилар қаторида ўнлик позицион ҳисоблаш тизимини яратиб алгебра фанига, Аҳмад Фарғоний эса асосий астрономик асбоб - устурлоб назариясини ишлаб чиқди ҳамда фазовий тригонометрия фанига асос солди. Шунингдек Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Махмуд Замахшарий, Мирзо Улуғбек Алишер Навоий, Тошмуҳаммад Саримсақов, Ҳабиб Абдуллаев, Обид Содиков, Саъди Сирожиддинов каби юзлаб олимлар томонидан кашф қилинган - алгебра, алгоритм, юлдузлар жадвали, геодезия, эҳтимоллар назарияси ва бошқалар бунинг исботи ҳисобланади.

9. Санъат ва адабиёт дурдоналари. Ўзбек халқининг санъат ва адабиёти шунчалик қадимийки, шунчалик бойки, унга унча-мунча халқ санъати ва адабиёти тенглашолмайди. Инсоннинг рухий камолоти тарихида мусиқа санъатининг ўрни ҳақида И.А.Каримов: "...бу мақсадга мусиқа санъатисиз эришиб бўлмайди. Халқимиз ҳаётида мусиқа азалдан беқиёс ўрин тутиб келади. Самарқанд яқинидаги Мўминобод қишлоғидан 3 минг 300 йил муқаддам суяқдан ясалган най чоғуси топилгани ҳам шундан далилат беради. Мусиқа садолари қайси халқ ёки миллат вакили томонидан ижро этилмасин, энг эзгу, юксак ва нозик инсоний кечинмаларни ифода этади", - деган эди. Бунга Алишер Навоийнинг "Хамса" шеърый асари, Абдулла Кодирийнинг "Ўтган кунлар" романи, миллий меросимизнинг "Шашмақом" каби мусиқа тўплами каби минглаб санъат асарлари ва адабиёт дурдоналарини киритиш мумкин.

10. Миллий қахрамонлар ҳаёти, фаолияти ва мероси. Ўзбек халқининг миллий қахрамонлари жуда кўп. Масалан, уларга Тўмарис, Широқ, Спитамен, Жалолиддин Мангуберди, Темур Малиқ Амир Темур, Етимхон, Дарвешхон, Дукчи Эшон, Мадаминбек Иброҳимбек каби халқ озодлиги учун курашган қахрамонларни киритиш мумкин. Булар ҳақида гап кетганда Амир Темур ҳақида алоҳида тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Амир Темурнинг халқимиз тарихидаги ўрни ҳақида И.А.Каримов: "Чунки тенгсиз азму шижоат, мардлик ва донишмандлик рамзи бўлган бу мумтоз сиймо буюк салтанат барпо этиб, давлатчилик борасида ўзидан ҳам амалий, ҳам назарий мерос қолдирди, илму фан, маданият, бунёдкорлик дин ва маънавият ривожига кенг йул очди.

Шахсан мен "Темур тузуклари"ни ҳар гал ўқир эканман, худдики ўзимга қандайдир рухий куч-қувват топгандек бўламан. Ўз иш фаолиятимда бу китобга такрор-такрор мурожаат қилиб, ундаги ҳеч қачон эскирмайдиган, инсон маънавияти учун бугун ҳам озиқ бўладиган ҳикматли фикрларнинг қанчалик ҳаётий эканига кўп бор ишонч ҳосил қилганман. Масалан, "Тажрибамда кўрилганким, азми катъий, тадбиркор, хушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз, лоқайд кишидан яхшироқдир", деган сўзлар бугунги кунда ҳам маънавий жиҳатдан нақадар долзарб аҳамиятга эга экани барчамизга аён. Амир Темур бобомизнинг бундай чуқур маъноли ҳикматлари халқимизда қадимдан мавжуд бўлган "Билаги зўр бирни, билими зўр мингни йиқар" деган мақолга гоят ҳамоҳанг бўлиб, инсонни доимо ақл-идроқ адолат ва юксак маънавият асосида яшашига даъват этиши билан эътиборлидир"¹⁷, - деган эди.

2. Миллий ғоя фанининг фалсафий асослари

Ҳар қандай ғоя ва мафкура асос вазифасини утовчи бирон бир фалсафий, дунёвий, диний ва бошқа турли таълимотлар асосида яратилади. Айни вақтда уларнинг ижодкорлари эса илм-фан ютуқларидан назарий асос сифатида унумли фойдаланишга ҳаракат қиладилар. Бу эса одамларнинг муайян ижтимоий-сиёсий кучлар ғоя ва мафкурасига бўлган ишончини янада кучайтиради ва унинг халқчил бўлишини таъминлашга хизмат қилади.

Миллий ғоя фанининг фалсафий асослари деб ҳар қандай ғоя ва мафкуранинг вужудга келиши, шаклланиши ва ривожланиши учун маънавий асос бўлиб, назарий-методологик вазифани ўтайдиган илмий фалсафий таълимотларга айтилади.

Буларга қиради: кишилик жамиятининг тарихий тараққиёт йулини ўзгартиришни мақсад қилиб қўйган файласуф мутафаккирлар томонидан яратилган фалсафий таълимотлар; олимлар томонидан коинот, табиат, жамият ривожини сир-асрорларини билиш учун амалга оширилган дунёвий кашфиётлар ҳар бир миллатни - миллат қилишга бел боғлаган миллий мактаблар заминидан вужудга келган фалсафий таълимотлар; мустикаллик фалсафаси ва унинг миллий ва умуминсоний тамойиллари ва бошқалар.

"Авесто" Миллий ғоя фанининг фалсафий асоси сифатида. Авесто - "Ҳаёт йўриқномаси" деб аталган китоблар тўплами бўлиб халқимизнинг милотдан олдинги даврдаги ҳаёти, дунёқароши, олам ва одам туўғнисидан тасаввур, урф-одат ва маънавий қадриятлари, ғоялари, диний қарашлари ҳақида маълумот берувчи асосий ёзма тарихий манба ҳисобланади. 30 аср муқаддам яратилган ва тарихий воқеаларни ўзида акс эттирган Авесто миллий ғояларни асраб-авайлаш, халқни жипслаштириш, уни маънавий юксакликка даъват этиш, одамлар ўртасида меҳр-оқибат туйғуларини мустаҳкамлаш ва халқ анъаналарини сақлаб қолишда муҳим аҳамият касб этган.

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов "Авесто" китобининг 2700 йиллигига бағишланган "Эзгу фикр,

¹⁷ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Т: Маънавият, 2008. -Б.44-45.

эзгу сўз ва эзгу амални улуғлаган китоб" номли маърузасида таъкидлагани каби "Ушбу нодир китоб айни замонда бу қадим ўлкада, бугун биз яшаб турган тупроқда буюк давлат, буюк маданият, буюк маънавият бўлганидан гувоҳлик берувчи бебаҳо тарихий ҳужжат бўлиб, минг йиллар, асрлар давомида авлод-аждодларимиз учун маънавий-руҳий таянч, чексиз куч-қувват манбаи бўлиб келган".

"Авесто" китобида: "Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални олқишлайман. Фикр, сўз ва амал оламидан эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални танлайман. Мен барча ёмон фикр, ёмон сўз ва ёмон амалдан юз бурман" - деган фикр асосий ғоя ҳисобланади. Шу ғоя асосида унда бир қатор фалсафий меъёрлар ҳам ўз ифодасини топган. Ундаги фалсафий таълимотга биноан, олам нур ва зулмат, ҳаёт ва ўлим, тана ва жон, яхшилик ва ёмонлик эркинлик ва тобелик сингари ходисаларнинг азалий ва абадий курашидан иборат. Шунга кўра, ҳаётнинг кечиши табиатда (нур ва зулмат), борликда (ҳаёт ва ўлим), ижтимоий ҳаётда (яхшилик ва ёмонлик), нафосат оламида (ғўзаллик ва хунуклик), динда (Ахура Мазда билан Ахриманнинг азалий ва абадий келишмаслиги) турли хил кучлар ўртасидаги кураш шакллари сифатида намоён бўлади.

Бу хусусда И.А.Каримов: "Авесто"нинг туб маъно-моҳиятини белгилаб берадиган "Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал" деган тамойилни оладиган бўлсак унда хозирги замон учун ҳам беҳад ибратли бўлган сабоқлар борлигини кўриш мумкин. Ана шундай фикрлар, яъни, эзгу ният, сўз ва иш бирлигини жамият ҳаётининг устувор ғояси сифатида талқин этиш бизнинг бугунги маънавий идеалларимиз билан боғлиқ, нечоғлиқ мустаҳкам ҳаётий асосга эга экани, айниқса, эътиборлидир"¹⁸, - деган эди.

Мазкур китобда соғлом авлод ғоясини амалга ошириш борасида ҳам бир қатор фалсафий фикрлар илгари сурилган. Масалан, биринчи навбатда, оила курадиган йигит ва қизчаларнинг ҳар жиҳатдан бенуксон, соғлом бўлиши, иккинчидан, ҳомиладор аёл изтироб чекмаслиги, асабийлашмаслиги, кўпроқмева, ғўшт истеъмол қилиши, фақат ҳалол меҳнат эвазига топилган ризқни ейиши, учинчидан, болани тарбиялашда узвийликка амал қилиш, яъни чақалоқ икки ёшга қадар она сути билан тўла таъминланиши, учинчи ёшга ўтгандагина мол сути ва сутдан тайёрланган овқатлар билан парвариш этиш лозимлиги уқтирилган. Она сүтидан ажралган гўдак албатта, 5 ёшгача сигир сүтини истеъмол қилишни қанда қилмасликка риоя қилишлик махсус таъкидланган.

Зардуштийликда кўп хотинлик қатъий ман этилган. Айни пайтда ҳаётни буйдоқ ўтказиш ҳам қораланган. Балоғатга етган қиз бола ота-она, жамоанинг раъйини писанд қилмай, ўзидан зурриёт қилдиришни истамай, қасддан турмушга чиқмай умрғўзаронлик қилиб юрса, у қопга солиниб 25 дарра қалтақланиш билан жазоланган; йигит зурриёт қолдириш қобилияти бўла туриб, атайлаб уйланмай юрса, у бадном қилиш мақсадида ҳар доим темир камар боғлаб юришга мажбур этилган.

"Авесто"да никоҳни бекор қилиш ва талоқ масаласида ҳам диққатга сазавор фикрлар билдирилган бўлиб, унда эру хотиннинг тенг ҳуқуқлигига алоҳида эътибор берилган ва никоҳ бекор қилинишининг қуйидаги ҳолатлари санаб ўтилган.

1. Никоҳдан сўнг томонларнинг бирида асабий ноқис телбалик аломати зоҳир бўлса, солим томон бу никоҳдан воз кечиш ҳуқуқига эга.

2. Эр эркаклик қобилиятига эга бўлмаган тақдирда аёл талоқ қилиш имкониятидан фойдалана олади.

3. Уч йил давомида ҳам эр оиланинг моддий жиҳатини таъминлай олмай келса, ҳатто аёлини боқа олмаса хотин бундай эрни ташлаб кета олади, яъни талоқ қилади.

4. Агар томонлар бир-бирларининг бошқа эр ва хотин билан зино қилганликларини сезса, бундай никоҳ "ҳаром" бўлади ҳамда солим томон нопок томонни гуноҳкор сифатида талоқ қилади.

5. Агар хотиннинг ҳаёти эр зулмидан хавф остида қолса, у ўз жуфтини талоқ қилиш ҳуқуқидан фойдаланади.

6. Хотин ўз эридан қоникмай ноҳуя, ғайришаръий ҳатти-ҳаракатлар қилса, эркак бундай аёлдан воз кеча олади. Эркак киши уйланиш пайтида олдинги хотинини бекитсаю туйдан кейин бу сир фош бўлса ҳам бундай никоҳ ботил ҳисобланади.

7. Эркак ёки хотин Зардуштий динидан юз ўгирса, яъни бошқа динни қабул этса, талоқ вожибдир. Зардуштийликда оила муқаддас саналгани учун бошқа сабабларга кўра, жумладан, даво, тухмат эр-хотиннинг ўзаро келишмовчилигига, ота-она билан чиқиша олмаслик баҳонаси билан никоҳни бекор қилишга йул қўйилмаган. Хотин қизлар орасида учраб турадиган бухтон, чақимчилик хусумат гуноҳи азим сифатида қаттиқ қораланган. Гап ташувчи иғвогарлар дарра уриш билан жазоланган.

Қуйидаги фикр аёл зотининг жамиятда, оилада, инсоният тарихида тутган ўрнига берилган энг адолатли

¹⁸ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Т: Маънавият, 2008. -Б.32.

баходай туюлади: "Дастлабки кундаёқ Ахурамазда аёлларга буюрди: Эй аёл! Сени эътиқодли ва пахлавон эркаларни вужудга келтириб меҳр тўла оғушингда парвариш эт, деб яратдим. Токи улар нодурустлик ва нопоклик иллизини ер юзидан йуқотсинлар".

Абу Наср Форобийнинг "Фозил одамлар шаҳри" китоби Миллий ғоя фанининг фалсафий манбаи. Ўрта аср Шарқ Уйғониш даврининг буюк алломаларидан бири Абу Наср Форобий ўзининг семахсул ижоди, илм-фандаги кўп қиррали фаолияти, камтарона турмуш кечирганлиги, доимо камолот сари интилиб яшаганлиги билан халқнинг қалбидан жой олган камтарин инсон бўлган.

Форобий асарлари ичида "Фозил одамлар шаҳри" номли китоб ўзининг сермазмунлиги билан ажралиб туради. Бу асарнинг миллий ғоя фани учун фалсафий асослари қуйидагилар билан белгиланади.

Оламнинг реал мавжудлиги ва унинг ижодкори борлиги ҳақидаги таълимоти. Форобийнинг фикрича оламдаги ҳамма нарсанинг ижодкори "Биринчи мавжуд" дир, унинг шериги на зидди йуқдир. Бунда "Биринчи мавжуд бошқа барча мавжудот борлигининг биринчи сабабидир. У барча камчиликлардан холидир. Унинг бир ўзи бу борликда яккаю ягонадир. Унинг зидди йуқдир, у олим, ҳаким, ҳақ ва барҳаётдир". Бу Яратганни тан олиш, яъни оламнинг яратилиши ҳақидаги одамларнинг диний ҳис-туйғуларига нисбатан шаккок қилмасдан, диннинг жамият ҳаётида ўз ўрни борлигини англаш орқали, унга чуқур ҳурмат бажо келтириш демақдир.

Инсоннинг муқамал зот эканлиги, унда ақлнинг пайдо бўлиши ва унинг қудратли куч эканлиги тўғрисидаги ғоялари. Бу хусусда Форобий: "Тил ва тушунча соҳиби бўлган тирик зот (инсон - М.Н.)дан ортиқроқ муқамал бўлган бирор зот йуқдир. Инсоннинг борлиққа келиши билан олдин ғизолантирувчи (боқадиган), кейин туйғу (таъм, ҳид, овоз каби сезиладиган ва ранг, зиё каби куриладиган), сўнгра амир, ҳаёл суриш, нотика ва ниҳоят ақл қуввати майдонга чиқади. Ақл қуввати туфайли инсон ғўзал билан хунукни бир-биридан айира олади, санъат билан билимни яратади", - деб ёзади. Демак у инсоннинг ақлини ривожлантириш орқали, уни мустақил фикрлайдиган қилиб тарбиялаш масаласи янги жамият қуришнинг муҳим шартларидан бири сифатида қараган.

Инсонларнинг бахт-саодатга эришувлари тўғрисидаги қарашларида илгари сурилган:

– ҳар ким илм-ҳикматни деса, уни ёшлигидан бошласин, соғлом, яхши ахлоқ ва одобли, сўзининг уддасидан-чиқадиган, хиёнат, макр ва ҳийладан узок, билимдон ва нотик, илмли ва доно кишиларни ҳурмат қиладиган, илм ва аҳли илмдан мол-дунёсини аямайдиган, барча реал, моддий нарсалар тўғрисидаги билимларни эгаллайдиган;

– ақлли, фазилатли, ўткир мулоҳазали, фойдали ишларга берилган, зарур нарсаларни кашф ва ихтиро этишда зўр истеъдодга эга бўлиб, ёмон ишлардан ўзини четга олиб юрадиган, деган фикрлари фалсафий асос бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бир каторда Форобий томонидан ишлаб чиқилган одамнинг "ўн икки туғма хислат"ларга асосланган қуйидаги ахлоқий қоидалари: "1) одамдаги барча аъзоларнинг муқамал ривож топиши; 2) муҳокама мулоҳазани тез ва тўғри тушуна олиши; 3) кучли хотира соҳиби бўлиши; 4) зехни ўткир бўлиши; 5) сўзларни аниқ гапириши, фикрини равон ва равшан ифода этиши; 6) билиш ва ўқишдан чарчамаслиги; 7) овқатланишда очкўз бўлмаслиги, қимор уйинларидан жирканиши; 8) ҳақиқат ва ҳақиқат тарафдорларини севиши, ёлгон ва ёлгончиларга нафрат билан қараши; 9) руҳий қуввати кучли, инсонийлик ғурури баланд бўлиши; 10) дирхам, динор ва шу каби турмуш буюмларидан жирканиши; 11) ҳар қандай адолатсизликка, жабр-зулм ўтказувчиларга нафрат билан қараши; 12) адолат олдида қайсарлик қилмаслиги, пасткашлик олдида лафзли бўлиши, қатъиятли, жасур, қўрқиш ва ожизликни билмаслиги", - ҳақидаги ахлоқий-фалсафий таълимоти ҳозирги кунда ҳам ўзининг аҳамиятини йуқотмасдан миллий ғоя ва мафкурамизнинг фалсафий, ахлоқий-маънавий асосларини ташкил этиб келаётганлиги биз учун қувончлидир. Шунинг учун ҳам Президентимиз И.А. Каримов: "Форобийнинг "Фозил одамлар шаҳри" асари бундан минг йилча муқаддам яратилганлигига қарамасдан, бутунги ўқувчи ҳам бу асрдан ҳозирги ҳаётнинг мураккаб муаммоларини ҳал қилишда асқотадиган муҳим фикр ва йул-йуриқларни топа олади", - деган эди.

Алишер Навоий маънавий меросининг миллий ғоя фанининг фалсафий манбаи сифатида туган ўрни ва роли. Буюк мутафаккир ва улуғ шоир Алишер Навоийнинг ҳаёт йули ва у қолдирган маънавий мероснинг миллий ғоя фанининг шаклланиши ва ривожланишидаги ўрнини таъриф ва тавсиф қилиш осон иш эмас, албатта. Шундай бўлсада, бу улуғ инсон қолдирган маънавий мероснинг мингдан бир қисми миллий ғоя фани учун фалсафий асос бўлиб хизмат қиладиганлигини кўрсатиб беришни лозим топдик.

Адолатли подшоҳ ғояси. Алишер Навоийнинг фикрича: "Адолатли подшоҳ Ҳақ-таолонинг халойиққа кўрсатган марҳаматидир; бундай шоҳ мамлакат учун тинчлик ва фаровонлик сабабчисидир...

Одил шоҳ куёш билан баҳор ёмғиридан қора тупроқдан гуллар очади ва мамлакат халқи бошига олтин билан дурлар сочади. Камбағал ва бечора одамлар унинг яхши, мулойим муомаласидан роҳатда; золим амалдор ва миршаблар унинг сиёсати тўғрисида кўрқувда. Адолатли шоҳ шундай кўриқчики, унинг сояйи давлатида кўй-кўзилар бўри хавфидан омон; ёмонларга шафқатсизлигидан йулдаги мусофирлар йўл тўсарлар ваҳимасидан эсон. Марҳаматидан мактабларда болалар шовқин-сурони... Ҳайбатидан йўлларда қароқчилар йўқ ва халқ кўли ўз моли билан тўлиқ. Забтидан амалдорлар қалами синиқ ва золимлар байроғи йиқик. Ғамхўрлиги ва фаолиятдан масжидлар жамоат билан тўла ва мадрасалар илм устида баҳслашувчилар билан гала-гула. Қасоскор тўғрисида кўли эл молига етмайди ва ўч олиш хавфидан йултўсарларнинг қадами йўқлик биёбонидан нарига ўтмайди. Савдо қилиш учун тун бўйи дўконларда шам ўчмайди, олди-сотди қилувчилар кучаларда безорилар дайдишидан кўрқмайди. Шомдан то сахаргача масжид хонақоламининг эшиги очик; хилват-хоналар ибодат нуридан ёруғ. Шаҳарда кўчалар посбони у, далада кўйлар чўпони у. Аҳолининг ховли-боғи унинг шарофатидан обод; сипоҳлар орзу-умидларига етиб шодон. Одил шоҳ шарофатидан кечалари турк аёлларининг аллалари тинмайди; болалар эса, бемалол ошиғини ўйнайди... Адолатпарвар шоҳ халқни рози қилса, Ҳақ-таоло шохдан рози бўлади, кишиларнинг арзу додини тинглаганда, бу иш юзасидан халқ олдида сўроқ беришни ўйлаб, изтироб чекади''. Демак адолатли, ҳақгўй давлат бошлиғи мамлакатдаги тинчлик ва халқ фаровонлигининг қафолатидир.

Диёнатли ва диёнатсиз беклар, вазирлар ва бошқа мансабдорлар тўғрисидаги фикрлари. Улуғ шайх Алишер Навоийнинг фикрича: "Бек (Ҳоким - Н.М.) камбағал бечораларнинг паноҳи ва подшоҳ давлатининг – хайрихоҳи. Бек шохга бу дунё ҳақида чин сўз дегувчи ва охират ғамин егувчи, ундан ёмонларнинг кўнгли вайрон, яхшиларнинг мушқули осон. Унинг кўнглида халқ молига тама йўқ; дунё йиғишининг хаёли йўқ. Муроди - аҳолининг тинч-омонлиги; мақсади - жамиятнинг равақати... У мусулмонларни рози қилувчи киши, мусулмонлар эса уни дуо қилади.

Шоҳ эшиги бундай беклардан холи бўлмасин, давлат осмонида бундайларнинг умри куёши завол кўрмасин.

Вазир сўзи - "визр" (гуноҳ сўзидан келиб чиққандир. Бу ҳол унинг табиатида жуда мос ва лойиқдир. Вазирликни ғоятда ўрнига қўйиб бажарган Сулаймон пайгамбарнинг вазири Осаф бўлиб, у ўз ўзугига: "Инсофли одамни Худо раҳмат қилсин!" деб ёзиб қўйган экан. Уша Осаф дунёдан кетар чоғида инсофни х'ам ўзи билан бирга олиб кетди ва инсоф гавҳдрини ноинсофлар орасида қолдирмади. Киши ўзини ҳар қаёнга елдек ургани билан, Осафни бу дунёда қайдан топади?! Агар, дунё ахлидан бирор зотни Осаф сифат дейиладиган бўлса, ишонмангким, Сулаймон тахти аллақачон барбод бўлиб, Осаф ҳам аллақачон ўлиб кетган.

Бу золимлар (инсофсиз вазирлар - Н.М) мамлакатни барбод қилувчи, халқнинг йиғган-терганини йўқотувчилардир. Энг яхшиси, бирор кимса булар ҳақида қалам тебратмагай ва бу қаламдек юзи қоралар номини қалам тилига келтирмагай. Дори ўрнига захар бериб, беморларни ўлдирувчи табиблар буларга жуда ўхшаш ва яқиндир. Бу икки тоифадан ҳар бири илондир, шоҳ бундайларни ер билан яқсон қилиши зарур.

Буларнинг ҳаммаси чаён; халойиққа етказди кўп зиён. Улар қаламининг учи - чаён найзаси; аҳоли жонига у найзадан ўлим даҳшати. Бу найза мазлумларга қанчайин санчилса, у золим вазирларнинг боши ҳам ажал тоши билан шунча янчилади, деб умид қиламиз.

Виждонсиз, ҳаром-ҳаришдан торгинмовчи, бедийнат садрлар (мансабдорлар) - ҳеч зарурати бўлмаган бидъатдек нарсадир. Агар бу нокас илмсиз бўлса, бутун қилмиши - бўзуклик фиску фужурдир. Унинг базмидаги соз ва куй оҳанглари илм ва таквога тўтилган азанинг мотам фарёдидир. Аслида, садр (мансабдор) - олимларга дастёр, шайхларга хизматкор, саййидларга кумакчи ва фуқаро хизматида ҳамиша тайёр бўлмоғи керак. Улар зулм риштасини ўзгувчи, вақф ерларнинг бузилганини тузувчи ва зироат-деҳқончиликни авж олдиришга саъй-ҳаракат кўргизувчи бўлмоғи керак".

Табиблар тўғрисидаги ғоялари. Алишер Навоий шифокорлик касби билан шуғулланувчилар ҳақида: "Табиб ўз фанининг моҳир билимдони бўлиши; беморларга раҳм-шафқат билан муомала қилиши; асли тиб илмига табиати келишмоғи, донишмандлар сўзига риоя қилиб, уларга эргашмоғи; мулойим сўз ва бемор кўнглини кўтарувчи, андишали, хушфеъл бўлмоғи керак. Ўткир ва шафқатли табиб Исога ўхшайди. Исонинг иши чиққан жонни дуо билан танга киритиш бўлса, бунинг иши эса тандан чиқмоқчи бўлган жонни даво билан чиқармасликдир. Бундай табибнинг юзи хасталар кўнглида сеvimлидир; сўзи эса, беморлар жонига ёқимлидир. Унинг ҳар бир нафаси беморларга даво; ҳар қадами эса, хасталарга шифодир. Унинг юзи нажот келтирувчи Хизрни, берадиган шарбати эса тириклик сувини эслатади.

Табиб агар, ўз касбида моҳир бўлсаю, аммо ўзи бадфеъл, бепарво ва қўпол сўз бўлса, беморни ҳар қанча муолажа қилганда ҳам, барибир унинг мизожидан ўзгартириш пайдо қила олмайди. Табобат фанидан саводсиз

табиб худди жаллоднинг шоғирди кабидир.

Ҳазрат мир Алишер Навоийнинг жаҳон ва туркий халқлар маънавияти хазинасига қўйган улкан ҳиссаси тўғрисида И.А. Каримов: "Ўзбек халқи маънавий дунёсининг шаклланишига гоҳат кучли ва самарали таъсир кўрсатган улуг зотлардан яна бири - бу Алишер Навоий бобомиздир... Агар бу улуг зотни авлиё десақ у авлиёларнинг авлиёси, мутафаккир десақ мутафаккирларнинг мутафаккири, шоир десақ шоирларнинг султонидир.

...Она тилига муҳаббат, унинг беқиёс бойлиги ва буюклигини англаш тўғриси ҳам бизнинг онгу шууримиз, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келади. Биз бу бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларимизни қанчалик кўп баҳраманд этсақ миллий маънавиятимизни юксалтиришида, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни камол топтиришида илмчилик идратли маърифий курашга эга бўламиз", - деган эди.

Ўзбек халқининг ўзоқ мозийга бориб такалувчи тарихидан бундай далилларни фалсафий асос сифатида кўплаб келтириш мумкин.

11. Буюк мутафаккирларнинг мероси. Бунга ўзбек халқининг буюк алломалари томонидан дунё илм-фанига қўйган бебаҳо ҳиссаларини киритиш мумкин. Масалан, Муҳаммад ибн Мусо ал-Хоразмий - биринчилар қаторида ўнлик позицион ҳисоблаш тизимини яратиб алгебра фанига, Аҳмад Фарғоний эса асосий астрономик асбоб - устурлоб назариясини ишлаб чиқди ҳамда фазовий тригонометрия фанига асос солди. Шунингдек Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Махмуд Замахшарий, Мирзо Улуғбек Алишер Навоий, Тошмуҳаммад Саримсаков, Ҳабиб Абдуллаев, Обид Содиков, Саъди Сироҷиддинов каби юзлаб олимлар томонидан кашф қилинган - алгебра, алгоритм, юлдузлар жадвали, геодезия, эҳтимоллар назарияси ва бошқалар бунинг исботи ҳисобланади.

12. Санъат ва адабиёт дурдоналари. Ўзбек халқининг санъат ва адабиёти шунчалик қадимийки, шунчалик бойки, унга унча-мунча халқ санъати ва адабиёти тенглашолмайди. Инсоннинг рухий камолоти тарихида мусиқа санъатининг ўрни ҳақида И.А.Каримов: "...бу мақсадга мусиқа санъатисиз эришиб бўлмайди. Халқимиз ҳаётида мусиқа азалдан беқиёс ўрин тутиб келади. Самарқанд яқинидаги Мўминобод қишлоғидан 3 минг 300 йил муқаддам суяқдан ясалган най чолғуси топилгани ҳам шундан далолат беради. Мусиқа садолари қайси халқ ёки миллат вакили томонидан ижро этилмасин, энг эзгу, юксак ва нозик инсоний кечинмаларни ифода этади", - деган эди. Бунга Алишер Навоийнинг "Хамса" шеърини асари, Абдулла Қодирийнинг "Ўтган кунлар" романи, миллий меросимизнинг "Шашмақом" каби мусиқа тўплами каби минглаб санъат асарлари ва адабиёт дурдоналарини киритиш мумкин.

13. Миллий қахрамонлар ҳаёти, фаолияти ва мероси. Ўзбек халқининг миллий қахрамонлари жуда кўп. Масалан, уларга Тўмарис, Широқ, Спитамен, Жалолоддин Манғуберди, Темур Малиқ Амир Темур, Етимхон, Дарвешхон, Дукчи Эшон, Мадаминбек Иброҳимбек каби халқ озодлиги учун курашган қахрамонларни киритиш мумкин. Булар ҳақида гап кетганда Амир Темур ҳақида алоҳида тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Амир Темурнинг халқимиз тарихидаги ўрни ҳақида И.А.Каримов: "Чунки тенгсиз азму шижоат, мардлик ва донишмандлик рамзи бўлган бу мумтоз сиймо буюк салтанат барпо этиб, давлатчилик борасида ўзидан ҳам амалий, ҳам назарий мерос қолдирди, илму фан, маданият, бунёдкорлик дин ва маънавият ривожига кенг йўл очди.

Шахсан мен "Темур тузуклари"ни ҳар гал ўқир эканман, худдики ўзимга қандайдир рухий куч-қувват топгандек бўлман. Ўз иш фаолиятимда бу китобга такрор-такрор мурожаат қилиб, ундаги ҳеч қачон эскирмайдиган, инсон маънавияти учун бугун ҳам озиқ бўладиган ҳикматли фикрларнинг қанчалик ҳаётий эканига кўп бор ишонч ҳосил қилганман. Масалан, "Тажрибамда кўрилганким, азми катъий, тадбиркор, хушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз, лоқайд кишидан яхшироқдир", деган сўзлар бугунги кунда ҳам маънавий жиҳатдан нақадар долзарб аҳамиятга эга экани барчамизга аён. Амир Темур бобомизнинг бундай чуқур маъноли ҳикматлари халқимизда қадимдан мавжуд бўлган "Билаги зўр бирни, билими зўр мингни йиқар" деган мақолга гоҳат ҳамоҳанг бўлиб, инсонни доимо ақл-идроқ адолат ва юксак маънавият асосида яшашга даъват этиши билан эътиборлидир"¹⁹, - деган эди.

2. Миллий ғоя фанининг фалсафий асослари

Ҳар қандай ғоя ва мафкура асос вазифасини утовчи бирон бир фалсафий, дунёвий, диний ва бошқа турли таълимотлар асосида яратилади. Айни вақтда уларнинг ижодкорлари эса илм-фан ютуқларидан назарий асос сифатида унумли фойдаланишга ҳаракат қиладилар. Бу эса одамларнинг муайян ижтимоий-сиёсий кучлар ғоя ва мафкурасига бўлган ишончини янада кучайтиради ва унинг халқчил бўлишини таъминлашга хизмат қилади.

Миллий ғоя фанининг фалсафий асослари деб ҳар қандай ғоя ва мафкуранинг вужудга келиши, шаклланиши ва ривожланиши учун маънавий асос бўлиб, назарий-методологик вазифани ўтайдиган илмий фалсафий таълимотларга айтилади.

Буларга қаради: кишилик жамиятининг тарихий тараққиёт йулини ўзгартиришни мақсад қилиб қўйган

¹⁹ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Т: Маънавият, 2008. -Б.44-45.

файласуф мутафаккирлар томонидан яратилган фалсафий таълимотлар; олимлар томонидан коинот, табиат, жамият ривожини сир-асрорларини билиш учун амалга оширилган дунёвий кашфиётлар ҳар бир миллатни - миллат қилишга бел боғлаган миллий мактаблар замида вужудга келган фалсафий таълимотлар; мустақиллик фалсафаси ва унинг миллий ва умуминсоний тамойиллари ва бошқалар.

"Авесто" Миллий ғоя фанининг фалсафий асоси сифатида. Авесто - "Ҳаёт йўриқномаси" деб аталган китоблар тўплами бўлиб халқимизнинг милоддан олдинги даврдаги ҳаёти, дунёқарши, олам ва одам туғнисидаги тасаввур, урф-одат ва маънавий қадриятлари, ғоялари, диний қарашлари ҳақида маълумот берувчи асосий ёзма тарихий манба ҳисобланади. 30 аср муқаддам яратилган ва тарихий воқеаларни ўзида акс эттирган Авесто миллий ғояларни асраб-авайлаш, халқни жипслаштириш, уни маънавий юксакликка даъват этиш, одамлар ўртасида меҳр-оқибат туйғуларини мустаҳкамлаш ва халқ анъаналарини сақлаб қолишда муҳим аҳамият касб этган.

Ўзбекистон Президенти Ислоҳ Каримов "Авесто" китобининг 2700 йиллигига бағишланган "Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални улуглаган китоб" номли маърузасида таъкидлагани каби "Ушбу нодир китоб айна замонда бу қадим ўлкада, бугун биз яшаб турган тупроқда буюк давлат, буюк маданият, буюк маънавият бўлганидан гувоҳлик берувчи бебаҳо тарихий ҳужжат бўлиб, минг йиллар, асрлар давомида авлод-аждодларимиз учун маънавий-руҳий таянч, чексиз куч-қувват манбаи бўлиб келган".

"Авесто" китобида: "Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални олқишлайман. Фикр, сўз ва амал оламидан эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални танлайман. Мен барча ёмон фикр, ёмон сўз ва ёмон амалдан юз бурман" - деган фикр асосий ғоя ҳисобланади. Шу ғоя асосида унда бир қатор фалсафий меъёрлар ҳам ўз ифодасини топган. Ундаги фалсафий таълимотга биноан, олам нур ва зулмат, ҳаёт ва ўлим, тана ва жон, яхшилик ва ёмонлик эркинлик ва тобелик сингари ходисаларнинг азалий ва абадий курашидан иборат. Шунга кўра, ҳаётнинг кечиши табиатда (нур ва зулмат), борликда (ҳаёт ва ўлим), ижтимоий ҳаётда (яхшилик ва ёмонлик), нафосат оламида (гўзаллик ва хунуқлик), динда (Ахура Мазда билан Ахриманнинг азалий ва абадий келишмаслиги) турли хил кучлар ўртасидаги кураш шакллари сифатида намоён бўлади.

Бу ҳусусда И.А.Каримов: "Авесто"нинг туб маъно-моҳиятини белгилаб берадиган "Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал" деган тамойилни оладиган бўлсак унда ҳозирги замон учун ҳам беҳад ибратли бўлган сабоқлар борлигини кўриш мумкин. Ана шундай фикрлар, яъни, эзгу ният, сўз ва иш бирлигини жамият ҳаётининг устувор ғояси сифатида талқин этиш бизнинг бугунги маънавий идеалларимиз билан боғлиқ, нечоғлиқ мустаҳкам ҳаётий асосга эга экани, айниқса, эътиборлидир"²⁰, - деган эди.

Мазкур китобда соғлом авлод ғоясини амалга ошириш борасида ҳам бир қатор фалсафий фикрлар илгари сурилган. Масалан, биринчи навбатда, оила курадиган йигит ва қизчаларнинг ҳар жиҳатдан бенуқсон, соғлом бўлиши, иккинчидан, ҳомиладор аёл изтироб чекмаслиги, асабийлашмаслиги, кўпроқмева, гўшт истеъмол қилиши, фақат ҳалол меҳнат эвазига топилган ризқни ейиши, учинчидан, болани тарбиялашда узвийликка амал қилиш, яъни чақалоқ икки ёшга қадар она сути билан тўла таъминланиши, учинчи ёшга ўтгандагина мол сути ва сугдан тайёрланган овқатлар билан парвариш этиш лозимлиги уқтирилган. Она сугидан ажралган гўдак албатта, 5 ёшгача сигир сутини истеъмол қилишни қанда қилмасликка роя қилишлик махсус таъкидланган.

Зардуштийликда кўп хотинлик қатъий ман этилган. Айна пайтда ҳаётни буйдоқ ўтказиш ҳам қораланган. Балоғатга етган қиз бола ота-она, жамоанинг раъйини писанд қилмай, ўздан зурриёт қилдиришни истамай, қасддан турмушга чиқмай умргўзаронлик қилиб юрса, у қопга солиниб 25 дарра қалтақланиш билан жазоланган; йигит зурриёт қолдириш қобилияти бўла туриб, атайлаб уйланмай юрса, у бадном қилиш мақсадида ҳар доим темир камар боғлаб юришга мажбур этилган.

"Авесто"да никоҳни бекор қилиш ва талоқ масаласида ҳам диққатга сазавор фикрлар билдирилган бўлиб, унда эру хотиннинг тенг ҳуқуқлигига алоҳида эътибор берилган ва никоҳ бекор қилинишининг қуйидаги ҳолатлари санаб ўтилган.

1. Никоҳдан сўнг томонларнинг бирида асабий ноқис телбалик аломати зоҳир бўлса, солим томон бу никоҳдан воз кечиш ҳуқуқига эга.

2. Эр эркаклик қобилиятига эга бўлмаган тақдирда аёл талоқ қилиш имкониятидан фойдалана олади.

3. Уч йил давомида ҳам эр оиланинг моддий жиҳатини таъминлай олмай келса, ҳатто аёлини боқа олмаса хотин бундай эрни ташлаб кета олади, яъни талоқ қилади.

4. Агар томонлар бир-бирларининг бошқа эр ва хотин билан зино қилганликларини сезса, бундай никоҳ "ҳаром" бўлади ҳамда солим томон нопок томонни гуноҳкор сифатида талоқ қилади.

5. Агар хотиннинг ҳаёти эр зулмидан хавф остида қолса, у ўз жуфтини талоқ қилиш ҳуқуқидан

²⁰ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Т: Маънавият, 2008. -Б.32.

фойдаланади.

6. Хотин ўз эридан коникмай ножа, ғайришаръий хатти-харакатлар қилса, эркак бундай аёлдан воз кеча олади.

7. Эркак . киши уйланиш пайтида олдинги хотинини бекитсаю туйдан кейин бу сир фош бўлса ҳам бундай никоҳ ботил хисобланади.

8. Эркак ёки хотин Зардуштий динидан юз ўгирса, яъни бошқа динни қабул этса, талок вожибдир.

9. Зардуштийликда оила муқаддас саналгани учун бошқа сабабларга кўра, жумладан, даво, тухмат эр-хотиннинг ўзаро келишмовчилигига, ота-она билан чиқиша олмаслик баҳонаси билан никоҳни бекор қилишга йул қўйилмаган.

10. Хотин қизлар орасида учраб турадиган бухтон, чақимчилик хусумат гуноҳи азим сифатида қаттиқ қораланган. Гап ташувчи иғвогарлар дарра уриш билан жазоланган.

Куйидаги фикр аёл зотининг жамиятда, оилада, инсоният тарихида туган ўрнига берилган энг адолатли баҳодай туюлади: "Дастлабки кундаёқ Ахурамазда аёлларга буюрди: Эй аёл! Сени эътиқодли ва пахлавон эркакларни вужудга келтириб меҳр тўла оғушингда парвариш эт, деб яратдим. Токи улар нодурустлик ва нопоклик илдизини ер юзидан йуқотсинлар".

Абу Наср Форобийнинг "Фозил одамлар шаҳри" китоби Миллий ғоя фанининг фалсафий манбаи. Ўрта аср Шарқ Уйғониш даврининг буюк алломаларидан бири Абу Наср Форобий ўзининг семахсул ижоди, илм-фандаги кўп қиррали фаолияти, камтарона турмуш кечирганлиги, доимо камолот сари интилиб яшаганлиги билан халқнинг қалбидан жой олган камтарин инсон бўлган.

Форобий асарлари ичида "Фозил одамлар шаҳри" номли китоб ўзининг сермазмунлиги билан ажралиб туради. Бу асарнинг миллий ғоя фани учун фалсафий асослари куйидагилар билан белгиланади.

Оламнинг реал мавжудлиги ва унинг ижодкори борлиги ҳақидаги таълимоти. Форобийнинг фикрича оламдаги ҳамма нарсанинг ижодкори "Биринчи мавжуд" дир, унинг шериги на зидди йуқдир. Бунда "Биринчи мавжуд бошқа барча мавжудот борлигининг биринчи сабабидир. У барча камчиликлардан холидир. Унинг бир ўзи бу борликда яккаю ягонадир. Унинг зидди йуқдир, у олим, ҳақим, ҳақ ва барҳаётдир". Бу Яратганни тан олиш, яъни оламнинг яратилиши ҳақидаги одамларнинг диний ҳис-туйғуларига нисбатан шаккок қилмасдан, диннинг жамият ҳаётида ўз ўрни борлигини англаш орқали, унга чуқур ҳурмат бажо келтириш демакдир.

Инсоннинг муқамал зот эканлиги, унда ақлнинг пайдо бўлиши ва унинг қудратли куч эканлиги тўғрисидаги ғоялари. Бу хусусда Форобий: "Тил ва тушунча соҳиби бўлган тирик зот (инсон - М.Н.)дан ортиқроқ муқамал бўлган бирор зот йўқдир. Инсоннинг борлиққа келиши билан олдин ғизолантирувчи (боқадиган), кейин туйғу (таъм, ҳид, овоз каби сезиладиган ва ранг, зиё каби куриладиган), сўнгра амир, ҳаёл суриш, нотика ва ниҳоят ақл қуввати майдонга чиқади. Ақл қуввати туфайли инсон гўзал билан хунукни бир-биридан айира олади, санъат билан билимни яратади", - деб ёзади. Демак у инсоннинг ақлини ривожлантириш орқали, уни мустақил фикрлайдиган қилиб тарбиялаш масаласи янги жамият куришнинг муҳим шартларидан бири сифатида қараган.

Инсонларнинг бахт-саодатга эришувлари тўғрисидаги қарашларида илгари сурилган:

– ҳар ким илм-ҳикматни деса, уни ёшлигидан бошласин, соғлом, яхши ахлоқ ва одобли, сўзининг уддасидан-чиқадиган, хиёнат, макр ва ҳийладан узоқ, билимдон ва нотик, илмли ва доно кишиларни ҳурмат қиладиган, илм ва аҳли илмдан мол-дунёсини аямайдиган, барча реал, моддий нарсалар тўғрисидаги билимларни эгаллайдиган;

– ақлли, фазилатли, ўткир мулоҳазали, фойдали ишларга берилган, зарур нарсаларни кашф ва ихтиро этишда зўр истеъдодга эга бўлиб, ёмон ишлардан ўзини четга олиб юрадиган, деган фикрлари фалсафий асос бўлиб хизмат қилади.

Шу билан бир қаторда Форобий томонидан ишлаб чиқилган одамнинг "ўн икки туъма хислат"ларга асосланган куйидаги ахлоқий қоидалари: "1) одамдаги барча аъзоларнинг муқамал ривож топиши; 2) муҳокама мулоҳазани тез ва тўғри тушуна олиши; 3) кучли хотира соҳиби бўлиши; 4) зеҳни ўткир бўлиши; 5) сўзларни аниқ гапириши, фикрини равон ва равшан ифода этиши; 6) билиш ва ўқишдан чарчамаслиги; 7) овқатланишда очкўз бўлмаслиги, қимор уйинларидан жирканиши; 8) ҳақиқат ва ҳақиқат тарафдорларини севиши, ёлгон ва ёлгончиларга нафрат билан қараши; 9) руҳий қуввати кучли, инсонийлик ғурури баланд бўлиши; 10) дирхам, динор ва шу каби турмуш буюмларидан жирканиши; 11) ҳар қандай адолатсизликка, жабр-зулм ўтказувчиларга нафрат билан қараши; 12) адолат олдида қайсарлик қилмаслиги, пасткашлик олдида лафзли бўлиши, қатъиятли, жасур, қўрқиш ва ожизликни билмаслиги", - ҳақидаги ахлоқий-фалсафий таълимоти ҳозирги кунда ҳам ўзининг аҳамиятини йуқотмасдан миллий ғоя ва мафкурамизнинг фалсафий, ахлоқий-маънавий асосларини

ташкил этиб келаётганлиги биз учун қувончлидир. Шунинг учун ҳам Президентимиз И.А. Каримов: "Фаробийнинг "Фозил одамлар шаҳри" асари бундан минг йилча муқаддам яратилганлигига қарамасдан, бугунги ўқувчи ҳам бу асрдан ҳозирги ҳаётнинг мураккаб муаммоларини ҳал қилишда асқотадиган муҳим фикр ва йул-йуриқларни топа олади", - деган эди.

Алишер Навоий маънавий меросининг миллий ғоя фанининг фалсафий манбаи сифатида тутган ўрни ва роли. Буюк мутафаккир ва улуғ шоир Алишер Навоийнинг ҳаёт йули ва у қолдирган маънавий мероснинг миллий ғоя фанининг шаклланиши ва ривожланишидаги ўрнини таъриф ва тавсиф қилиш осон иш эмас, албатта. Шундай бўлсада, бу улуғ инсон қолдирган маънавий мероснинг мингдан бир қисми миллий ғоя фани учун фалсафий асос бўлиб хизмат қилаётганлигини кўрсатиб беришни лозим топдик.

Адолатли подшоҳ ғояси. Алишер Навоийнинг фикрича: "Адолатли подшоҳ Ҳақ-таолонинг халойиққа кўрсатган марҳаматидир; бундай шоҳ мамлакат учун тинчлик ва фаровонлик сабабчисидир...

Одил шоҳ куёш билан баҳор ёмғиридан қора тупроқдан гуллар очади ва мамлакат халқи бошига олтин билан дурлар сочади. Камбағал ва бечора одамлар унинг яхши, мулоим муомаласидан роҳатда; золим амалдор ва миршаблар унинг сиёсати тиғидан қўрқувда. Адолатли шоҳ шундай қўриқчики, унинг сояйи давлатида қўй-қўзилар бўри хавфидан омон; ёмонларга шафқатсизлигидан йулдаги мусофирлар йўл тўсарлар ваҳимасидан эсон. Марҳаматидан мактабларда болалар шовқин-сурони... Ҳайбатидан йўлларда қароқчилар йуқ ва халқ қўли ўз моли билан тўлиқ. Забтидан амалдорлар қалами синиқ ва золимлар байроғи йиқик. Ғамхўрлиги ва фаолиятдан масжидлар жамоат билан тўла ва мадрасалар илм устида баҳслашувчилар билан гала-гула. Қасоскор тиғидан ўғри қўли эл молига етмайди ва ўч олиш хавфидан йултўсарларнинг қадами йуқлиқ биёбонидан нарига ўтмайди. Савдо қилиш учун тун бўйи дўконларда шам ўчмайди, олди-сотди қилувчилар кучаларда безорилар дайдишидан қўрқмайди. Шомдан то сахаргача масжид хонақоларининг эшиги очик; хилват-хоналар ибодат нуридан ёруғ. Шаҳарда қўчалар посбони у, далада қўйлар чўпони у. Аҳолининг ховли-боғи унинг шарофатидан обод; сипоҳлар орзу-умидларига етиб шодон. Одил шоҳ шарофатидан кечалари турк аёлларининг аллалари тинмайди; болалар эса, бемалол ошиғини ўйнайди... Адолатпарвар шоҳ халқи рози қилса, Ҳақ-таоло шоҳдан рози бўлади, кишиларнинг арзу додини тинглаганда, бу иш юзасидан халқ олдида сўроқ беришни ўйлаб, изтироб чекади". Демак адолатли, ҳақгўй давлат бошлиғи мамлакатдаги тинчлик ва халқ фаровонлигининг кафолатидир.

Диёнатли ва диёнатсиз беклар, вазирлар ва бошқа мансабдорлар тўғрисидаги фикрлари. Улуғ шайх Алишер Навоийнинг фикрича: "Бек (Ҳоким - Н.М.) камбағал бечораларнинг паноҳи ва подшоҳ давлатининг – хайрихоҳи. Бек шоҳга бу дунё ҳақида чин сўз дегувчи ва охират ғамин егувчи, ундан ёмонларнинг қўнгли вайрон, яхшиларнинг мушқули осон. Унинг қўнглида халқ молига тама йўқ; дунё йиғишининг хаёли йуқ. Муроди - аҳолининг тинч-омонлиги; мақсади - жамиятнинг равнақи... У мусулмонларни рози қилувчи киши, мусулмонлар эса уни дуо қилади.

Шоҳ эшиги бундай беклардан холи бўлмасин, давлат осмонида бундайларнинг умри куёши завоқ кўрмасин.

Вазир сўзи - "визр" (гуноҳ сўзидан келиб чиққандир. Бу ҳол унинг табиатида жуда мос ва лойиқдир. Вазирликни ғоятда ўрнига қўйиб бажарган Сулаймон пайғамбарнинг вазир Осаф бўлиб, у ўз ўзугига: "Инсофли одамни Худо раҳмат қилсин!" деб ёзиб қуйган экан. Уша Осаф дунёдан кетар чоғида инсофни х^ам ўзи билан бирга олиб кетди ва инсоф гавҳдрини ноинсофлар орасида қолдирмади. Киши ўзини ҳар қаёнга елдек ургани билан, Осафни бу дунёда қайдан топади?! Агар, дунё ахлидан бирор зотни Осаф сифат дейиладиган бўлса, ишонмангким, Сулаймон тахти аллақачон барбод бўлиб, Осаф ҳам аллақачон ўлиб кетган.

Бу золимлар (инсофсиз вазирлар - Н.М) мамлакатни барбод қилувчи, халқнинг йиғган-терганини йўқотувчилардир. Энг яхшиси, бирор кимса булар ҳақида қалам тебратмагай ва бу қаламдек юзи қоралар номини қалам тилига келтирмагай. Дори ўрнига захар бериб, беморларни ўлдирувчи табиблар буларга жуда ўхшаш ва яқиндир. Бу икки тоифадан ҳар бири илондир, шоҳ бундайларни ер билан яқсон қилиши зарур.

Буларнинг ҳаммаси чаён; халойиққа етказади қўп зиён. Улар қаламининг учи - чаён найзаси; аҳоли жонига у найзадан ўлим даҳшати. Бу найза мазлумларга қанчайин санчилса, у золим вазирларнинг боши ҳам ажал тоши билан шунча янчилади, деб умид қиламиз.

Виждонсиз, ҳаром-ҳаришдан тортинмовчи, беиёнат садрлар (мансабдорлар) - ҳеч зарурати бўлмаган бидъатдек нарсадир. Агар бу нокас илмсиз бўлса, бутун қилмиши - бўзуклиқ фиску фужурдир. Унинг базмидаги соз ва куй оҳанглари илм ва таквога тўтилган азанинг мотам фарёдидир. Аслида, садр (мансабдор) - олимларга дастёр, шайхларга хизматкор, саййидларга кумакчи ва фуқаро

хизматиға ҳамиша тайёр бўлмоғи керак. Улар зулм риштасини ўзгувчи, вақф ерларнинг бузилганини тузувчи ва зироат-деҳқончиликни авж олдиришга саъй-ҳаракат кўргизувчи бўлмоғи керак".

Табиблар тўғрисидаги ғоялари. Алишер Навоий шифокорлик касби билан шуғулланувчилар ҳақида: "Табиб ўз фанининг моҳир билимдони бўлиши; беморларга раҳм-шафқат билан муомала қилиши; асли тиб илмига табиати келишмоғи, донишмандлар сўзига риоя қилиб, уларга эргашмоғи; мулойим сўз ва бемор кўнглини кўтарувчи, андишали, хушфеъл бўлмоғи керак. Ўткир ва шафқатли табиб Исоға ўхшайди. Исонинг иши чиққан жонни дуо билан танга киритиш бўлса, бунинг иши эса тандан чиқмоқчи бўлган жонни даво билан чиқармасликдир. Бундай табибнинг юзи хасталар кунглида севимлидир; сўзи эса, беморлар жонига ёқимлидир. Унинг ҳар бир нафаси беморларга даво; ҳар қадами эса, хасталарга шифодир. Унинг юзи нажот келтирувчи Хизрни, берадиган шарбати эса тириклик сувини эслатади.

Табиб агар, ўз касбида моҳир бўлсаю, аммо ўзи бадфеъл, бепарво ва қўпол сўз бўлса, беморни ҳар қанча муолажа қилганда ҳам, барибир унинг мизожида ўзгарии пайдо қила олмайди. Табобат фанидан саводсиз табиб худди жаллоднинг шогирди кабидир.

Ҳазрат мир Алишер Навоийнинг жаҳон ва туркий халқлар маънавияти хазинасига қўйган улкан ҳиссаси тўғрисида И.А. Каримов: "Ўзбек халқи маънавий дунёсининг шаклланишига зоят кучли ва самарали таъсир кўрсатган улуг зотлардан яна бири - бу Алишер Навоий бобомиздир... Агар бу улуг зотни авлиё десақ у авлиёларнинг авлиёси, мутафаккир десақ мутафаккирларнинг мутафаккири, шоир десақ шоирларнинг султонидир.

...Она тилига муҳаббат, унинг беқиёс бойлиги ва буюклигини англаш тўғриси ҳам бизнинг онгу ишуригимиз, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келади. Биз бу бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларимизни қанчалик кўп баҳраманд этсақ миллий маънавиятимизни юксалтиришида, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни камол топтиришида илмчилик қудратли маърифий қуролга эга бўламиз", - деган эди.

Ўзбек халқининг ўзоқ мозийга бориб тақалувчи тарихидан бундай далилларни фалсафий асос сифатида кўплаб келтириш мумкин.

3. Миллий ғоя фанининг диний негизлари

Миллий зоя фанининг диний негизлари деб шахс ва жамият мафкурасининг вужудга келиши, шаклланиши ва ривожланиши учун замин вазифасини ўтайдиган Худого эътиқод қилишига асосланган инсониятни эзгулик сари етаклайдиган диний дунёқараиш, тасаввур, урф-одат ва маросимлар мажмуига айтилади.

Буни қуйидагиларда: 1) инсониятнинг тинч-тоғув яшаши каби энг яхши орзу-умидларини ифодаловчи ғоялардан ташқил топган мафкураларнинг "Забур" "Таврот" "Инжил", "Қуръони карим" каби илохий китобларда ўз ифодасини топганлигида; 2) диний таълимотларга асосланган мафкураларнинг баъзи бир халқларнинг тараққиёт йулини асослаб берганлигида; 3) диний ва дунёвий мафкуралар бир-бирини бойитиш орқили ижтимоий тараққиётнинг юксак босқичга кўтарилишини таъминлаши мумкинлигида; 4) ҳрзирги кунда амалиёт фалсафаси деб тан олинаётган прагматизм ва экзистенциализм (хдёт фалсафаси) нинг ҳам дунёвий ва диний ғоялардан озикланаётганлигида кўриш мумкин. Миллий ғоя фанининг диний илдизлари баққувватдир. Чунки у ота-боболаримиз дини бўлган - исломнинг инсониятни ҳидоят сари бошловчи дурдоналаридан озикланади, баҳра олади. "Ислом дини, - деб ёзган эди И.А. Каримов, - бу ота-боболаримиз дини, у биз учун ҳам иймон, ҳам ахлоқ, ҳам диёнат, ҳам маърифат эканлигини унутмайлик. У қуруқ ақидалар йиғиндиси эмас. Ана шу маърифатни кишиларимиз жон-жон деб қабул қиладилар ва яхши ўғитларга амал қиладилар. Мехр-оқибатли, номусли, ориятли бўлишга, иззат-эҳтиром тушунчаларига риоя этишга ҳаракат қиладилар".

Миллий ғоя фанининг диний негизларини ташқил этувчи ислом динининг ғояларига қуйидагиларни киритиш мумкин.

— Ислом динининг муқаддас китоби "Қуръони Карим"да баён этилган мангуликка даҳлдор фикрлар. Қуръон (араб. ўқимок қироат қилмоқ) - ислом динининг муқаддас китоби. У Яратган томонидан Мухаммад алайҳиссаломга 23 йил, яъни 13 йил мобайнида Маккада ва 10 йил давомида Мадинада нозил қилинган. Мазкур муқаддас китоб 114 сура ва 6274 оятдан иборат бўлиб, ҳар бир суранинг ўз номи бор. Сураларнинг энг каттаси 286 оятли "Бақара", ("Сигир") сураси бўлиб, энг кичиги эса 3 оятли "ал-Қавсар" ("Жаннат булоғи") сурасидир. Ҳар бир суранинг аввалига "Бисмиллаҳир роҳманир роҳим" - "Раҳмли ва меҳрибон Аллоҳ номи билан" калимаси битилган. Фақат 9-суранинг, яъни "Тавба" сурасининг олдида бу сўзлар битилмаган.

Қуръон оятларида баён этилган кўпгина хулосалар бугун ҳам муҳим аҳамиятга эга. Улар инсонларни ўзаро тинчлик-ҳамжихатликда яшашга, адолатпарвар, ҳақиқатгўй бўлишга чақиради.

Барча одамлар миллати, ирки ва насабидан қатъи назар Аллоҳ олдида тенг эканликларини таъкидлаб, бир-бирларини камситиш, бир-бирларига зулм қилишдан қайтаради.

Ислом динининг диний таълимот ва амалиёт даражасига кўтарилишига бебаҳо хисса қўшган буюк алломалар Хожа Аҳмад Яссавий, Хожа Баҳовуддин Нақшбанд, Имом Бухорий, Абу Исо Муҳаммад ибн Исо Термизий, Имом Мотуридий, Бурхониддин Марғиноний каби юзлаб алломаларимиз томонидан ёзилган асарлар ва уларда илгари сурилган ғоявий таълимотларни киритиш мумкин.

Масалан, Муҳаммад ибн Али Ҳаким ат-Термизий ўз ҳикматларида шундай деганлар:

• *"Ҳеч бир йўқотилишдан қайғуриши керак эмас, фақат ниятни йўқотилишдан қайғуриши керак. Чунки бирор хайрли иш ниятсиз дуруст бўлмайди".*

• *"Шайтоннинг бир соат ичида цалок қилганини юзта оч арслон бир сурув ичида қила олмас. Нафснинг бир соат ичида одамга қиладиган вайронлик ишини эса юзта шайтон қила олмас".*

• *"Болаларнинг тузалуви, тарбияси - мактабларда; қароқчиларнинг тузалуви, тарбияси - қамоқхоналарда; аёлларники - уйларда; ёшларники илмда; кексаларники эса масжидлардадир".*

Бурхониддин Марғиноний "Ал-Ҳидоя" "Тўғри йулдан олиб бориш" асарига назар ташлайдиган бўлсак унда вақф, савдо-сотик, савдода ихтиёрий қилиш шарти, молни кўриш ихтиёри, молдаги айбни кўрганга бериладиган ихтиёр, бузилган савдо, бўлиб ўтган савдони бўзиш (иқола), пишмаган (салам) савдо, васият, қасам, каффорат (гуноҳидан утиш], жиноят ва жазо дадида исломий ҳуқуций таълимотга асос солинганлигини кураимиз.

Бу улуг зотнинг ислом дунёсидаги тарихий ўрни ҳақида *И.А.Каримов*: *"Ўзининг беқиёс салоҳияти билан буюк илмий мактаб яратиб, сўзал Фарғона диёрини жаҳрнга тараннум этган ислом ҳуқуқишунослигининг яна бир улкан намояндаси Бурхониддин Марғинонийнинг табаррук номини бутун мусулмон дунёси юз йиллар давомида эъзозлаб келади. Бу муътабар алломанинг Шарқ оламида "Бурхон ибн ва милла", яъни "Дин ва миллатнинг хужжасати" деган юксак унвонга сазовор бўлгани ҳам буни яққол исботлайди.*

Марғинонийнинг улмас мероси, хусусан, элликетти китобдан иборат "ҳидоя" - "Тўғри йул" деб аталган асари, мана, саккиз асрдирки, мусулмон мамлакатларида энг нуфўзли ва мукамал ҳуқуций манба сифатида эътироф этиб келинаётгани албатта бежиз эмас", - деган эди.

Абу Абдуллоҳ Муҳаммад ибн Исмоил ал-Бухорийнинг энг ишончли ҳдислар туплами - "Ал-жомеъ ас-саҳих" (Ишонарли туплам) бўлиб, унда буюк аллома томонидан жами тупланган 600 минг ҳадисдан, фақат 7275 та энг "саҳих" ҳадислар баён этилган. Ундан баъзи бир намуналар келтираимиз:

• *"Ҳаё иймондандир"*

• *"Учта хислатни ўзида мужассам қилган кишининг имони мукамал бўлгандир: инсофли ва адолатли бўлмоқ; барчага салом бермоқ; камбағалларга ҳам садақа бериб турмоқ"*

• *"Мунофиқнинг учта аломати бор: сўзласа, ёлгон сўзлар; ваъда қилса, бажармас; омонатга хиёнат қилур; уришиб қолса, кек сақлагандир ва ноҳақлик қилгандир"*

• *"Куйидагилар қиёмат аломатларидир: илмнинг сусаймоғи; жаҳолатнинг кучаймоғи; зинонинг авж олмағи; хотинларнинг кўпаймоғи; эркакларнинг озаймоғи, нодонлик арақсурлик"*.

• *"Илмнинг офати унуттидир. Уни ноаҳил кишига гапириши эса уни зое қилидир"*

• *"Эй одам боласи, тонг отиб кўз очаркансан танинг сиҳат, оиланг тинч, бир кунлик таоминг бўлса бор, ортиқча бойлик истаини кўй!"*

• *"Ҳеч қачон ҳеч кимни сўкма!"*

• *"Юзга эҳтиёт бўлинглар, юзга урманлар!"*

• *"Яхши кўрган кишини уртачароқ яхши кўр, балким бир кун келиб у ёмон кўрганнинг бўлиб қолар. Ёмон кўрган кишини ҳам уртачароқ ёмон кўрки, бир кун келиб яхши кўрганнинг бўлиб қолиши мумкин!"*

• *"Агар бир ёмонлик қилсанг, орқасидан уни учирадиган бир яхшилик қил"*

• *"Илмухонарни Ҳитойдан бўлса ҳам бориб ўрганлар!"*

• *"Нонни хурматланлар!"*

• *"Эркак кишининг жамати тилидир"*.

• *"Жаннат оналарнинг оёқлари остидадир"*.

• *"Аёлларни фақат улуг одамлар хурмат қилади, уларни фақат пасткаши одам хўрлайди"*.

• *"Пора берган ҳам, пора олган ҳам дўзахга тушади"*

• *"Отага итоат қилиши - Аллоҳга итоат қилидир. Отага осий бўлиши - Аллоҳга осий бўлидир"*.

"Илм эгалланг! Илм - саҳрода дўст, ҳаёт йўлларида - таянч, ёлғизлик давларида - йўлдош, бахтиёр дақиқаларда раҳбар, қайғули онларда - мададкор, одамлар орасида - зебу зийнат, душманларга қаршилик кураида - қуролдир".

• *"Ал-жомеъ ас-саҳих" китоби ислом динида Куръони Каримдан кейинги иккинчи муқаддас манба бўлиб, асли ислом*

этиқодига кўра, у баширият томонидан битилган китобларнинг энг улуғи ҳисобланади. Мана, ўн икки асрдирки, бу китоб миллионлаб инсонлар қалбини иймон нури билан мунаввар этиб, Ҳақ ва диёнат йўлига чорлаб келмоқда". Буюк алломаларимизнинг юқрида келтирилган фикрларидан шундай хулосага келиш мумкинки, уларда диний ақддопарастлик терроризм каби вайронкор ғоялардан асар ҳам йўқдир, фақат инсонларни яхши амаллар қилишга, эзгулик сари интилишга, овоз ва обод Ватанда эркин ва фаровон яшашга, тинчлик ва саломатлик учун шукроналик қилишга, бир-бирларига ҳасад билан эмас, балки ҳдвас билан қараб, қувониб, завқданиб яшашга чорлашгина мавжуддир, шу тўғайли уларнинг халқдмиз қалбидан мангу жой олиб, энг буюк эътишца айланганлигини курамиз, уни дилдан ҳис этиб яшаймиз.

4. Миллий ғоя фанининг дунёвий асослари

Миллий ғоя фанининг дунёвий илдиэлари деб, реал маърифий дунёда шахс ва жамиятнинг ғоявий-мафкуравий тафаккурини юксак даражада ривожлантиришга қаратилган ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий муносабатларнинг яхлит тизимига айтилади. Инсоният асрлар мобайнида босқичма босқич дунёвийлик сари интилиб келди. Миллий ғоянинг дунёвий илдиэлари деганда қуйидаги уч жиҳдтнинг ўзаро бирлигини тушунмоқ керак бўлади.

Биринчидан, табиат ҳддисаларини урганиш борасида қулланилаётган усул ва воситалар натижасида олинган ҳақдқатлиги амалиётда тасдиқланган илмий назарий ғоялар ва амалий ишланмалар. Масалан, инсоннинг қон айланиш тизими тўғрисидаги замонавий тиббиёт назариялари, унинг иш фаолиятини яхшилашга қаратилган амалий ишланмалар. Шунингдек космонавтика, кибернетика, клонлаштириш, генмуҳандислиги каби буюк кашфиётлар ҳдм одамларнинг ғоявий-мафкуравий дунёқарашининг кескин ўзгаришига сабаб бўлмоқда. Улардан оқилона фойдаланиш масаласи эса, жамият учун соғлом ғоя, соғлом мафкура зарурлиги масаласини ҳам келтириб чиқармоқда.

Иккинчидан, жамият ҳаётидаги ўзгаришларни урганиш асосида хреил қилинган назарий-амалий билим ва ишланмалар. Масалан, ҳозирги кунда умумэтироф этилган тамойиллар: қонун устуворлиги, сиёсий плнорализм, миллатлараро тотувлик динлараро багрикенглик каби хусусиятлар дунёвий жамиятнинг асосини ташқил этиши.

Учинчидан, инсон ҳақ-ҳуқуқларининг қонун йули билан ҳимоя қилиниши. Масалан, ҳозирги кунда жаҳондаги аксарият мамлакатларда инсоннинг ҳақ-ҳуқуқлари ва эркинликлари, жумладан, виждон эркинлиги ҳам қонун йўли билан қафолатланган. Ана шундай жиҳатларнинг ўзаро бирлиги жамият мафкурасини "Дунёвийлик-дахрийлик эмас" деган тамойил асосида ривожлантиради. Бу эса, асло диннинг жамият ҳаётида тутган ўрни ва аҳамиятини инкор этмайди. Мустақил Ўзбекистон ҳар бир фуқаронинг табиий яшаш ҳуқуқи, виждон ва диний эркинлигини таъминлайдиган дунёвий суверен демократик давлатдир. Бу хусусда И.А.Каримов; "Дунёвийлик айрим ақидапараст кимсаларнинг даъволаридан фарқли ўлароқ, асло дахрийлик эмас. Биз бундай ногўтри вағаразли талқинларга муғлақо қаршимиз", - деди.

3-МАВЗУ: МИЛЛИЙ ҒОЯ, ИЖТИМОЙ ТАРАҚҚИЁТ ВА МАФКУРАВИЙ ЖАРАЁНЛАРНИНГ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ

РЕЖА

- 1.** Ғоя тушунчаси, унинг турлари ва ижтимоий характери
- 2.** Мафкура тушунчаси ва унинг шакллари
- 3.** Миллий истиқлол мафкураси тушунчаси ва унинг моҳияти
- 4.** Миллий истиқлол мафкурасининг миллий хусусиятлари ва умумбашарий тамойиллари

1. Ғоя тушунчаси, унинг турлари ва ижтимоий характери

"Ғоя" аслида арабча сўз бўлиб, ўзбек тилида - мақсад, интилиш, ният, қасд деган маъноларни англатсада, кишиларнинг кундалик илмий ва амалий фаолиятида эса биринчидан, объектив борлиқни, воқелиқни киши онгида акс эттирувчи, айни замонда кишининг объектив борлиқда, воқелиқка муносабатини ифодаловчи, кишиларнинг дунёқарашлари асосини ташқил этувчи, одамларни мақсад сари етакловчи фикр, тушунча, тасаввур; иккинчидан, бадий, сиёсий ёки илмий асарнинг мазмуни, туб моҳиятини белгиловчи асосий фикр; учинчидан, бирор иш-ҳаракат қилиш ҳақидаги фикр, ўй, ният, мақсад деган маъноларни англатиш учун ишлатилади. Бироқ ғояни бундай кундалик содда, оддий тарзда тушуниш унинг туб моҳиятини очиб беролмайди. Шунинг учун ҳам ғоя нима, у қандай пайдо бўлади, шаклланади ва ривожланади, деган саволларга жавоб топиш масаласи азалдан барча акли расо одамларни қизиқтириб келган ва у бугунги кунда ҳам шундай бўлиб қолмоқда.

Ғоя, биринчи навбатда, кишилик жамияти тарихий ривожланишининг маҳсулидир. Кишилик жамиятидан ташқарида ғоя мавжуд эмас. Ғоя моддий ва маънавий борлиқнинг кишилар онгидаги инъикоси сифатида вужудга келади, шаклланади ва ривожланади. Шу нуқтаи назардан қараганда ҳар бир ғоянинг табиатига объективлик²¹ ва субъективлик²² хосдир.

Бунда ғоянинг объективлик хусусияти биринчидан, унинг вужудга келишига, шаклланишига, ривожланишига туртки берадиган объектив реалликнинг, яъни ташки олам, табиат, жамиятнинг, уларга тегишли бўлган нарса, ходиса, воқеа, жараёнларнинг мавжудлиги; иккинчидан, бир ғоя ва мафкуралар тизимининг иккинчи бир ғоя ва мафкуралар тизимига боғлиқ бўлмаган ҳолда фаолият олиб бориши; учинчидан, ғоянинг бирон бир шахс томонидан ўзича ҳаёлан ўйлаб топилмаганлиги; тўртинчидан, унинг реал тарихий шахс фаолияти билан боғлиқлигида кўринади. Бу ҳаётда амал қилаётган ғояларнинг ташки олам, табиат ва жамиятда содир бўлган жараёнлар асосида шаклланган ижтимоий ходиса, яъни онтологик табиатга эга бўлган воқелик эканлигини кўрсатади. Бу эса ўз навбатида ғояни онтологик жиҳатдан тушуниш имконини беради. Демак ғоя онтологик жиҳатдан мавжуд ижтимоий борлиқни ўзида акс эттирувчи объектив мазмунга эга бўлган маънавий ҳаёт шаклларида бирдир.

Ғоя деб инсон тафаккурида вужудга келадиган, ижтимоий характери эга бўлган, руҳиятга кучли таъсир ўтказиб, жамият ва одамларни ҳаракатга чорлайдиган, мақсад-муддао сари етаклайдиган кучли, теран фикрга айтилади.

Ҳар қандай ғоя дунёни билишнинг муайян босқичи ва ўзига хос шакли сифатида бир қатор хусусиятларга эгадир. Бунда, ғоянинг намоён бўлиш хусусиялари деб унинг ўзига хос, бошқалардан ажралиб турадиган томони, ўзига хос белгиларига айтилади. Уларга куйидагилар киради:

1. Ғоя энг аввало, муайян мақсадни ифодалайди, одамларни ана шу мақсадга эришиш учун чорлайди, сафарбар этади.

2. Ғоя ҳаётий ва илмий далилларга асосланган ҳолда иш кўради, фаолият олиб боради.

3. Ғоя бирон бир ижтимоий воқеликнинг инъикоси бўлиб объект ва субъектнинг ўзаро диалектик бирлигига асосланади.

4. Ғоя муайян мафкура учун асос бўлиб хизмат қилади.

5. Ғоя назарий ва амалий билимлар бирлигига таянади.

6. Ғоя бирон бир фаразни ифодалайди.

Ғояларнинг ижтимоий характери деб тарихий макон ва замонда яшаган тарихий шахслар томонидан ўртага ташланиб, муайян ижтимоий гуруҳлар томонидан қўллаб-қувватланиб элат, миллат ва халқларнинг руҳиятга кучли таъсир ўтказиб, жамият ва одамларни ҳаракатга чорлаган, мақсад-муддао сари етаклаган кучли, теран фикрларнинг пайдо бўлиши, шаклланиши ва ривожланиб бориши жараёнларига айтилади.

Шуни унутмаслик керакки, ҳар қандай ғоянинг асосида билим ётади. Билимларнинг ғояга айланиши учун биринчидан, ўрганилаётган ходиса ёки воқеа ҳақидаги билимларнинг аниқ бўлиши, билимлар ходисада, воқеада, жараёнда бўлаётган ўзгаришларни аниқ ва тўла акс эттирган бўлиши, иккинчидан, тўпланган билимларни амалиётга қўллаш учун эҳтиёж, яъни заруриятнинг ортиб бориши, учинчидан, билимларни ишлаб чиқарган кишиларни (олимлар, шоирлар, ёзувчиларни) жамиятда содир бўлаётган воқеалар ёки табиий муҳитда вужудга келган муаммоларни тезроқ бартараф этиш учун ўз олдиларига қўйган мақсад-вазифалари аниқ режалари пухта ишлаб чиқилган бўлиши лозим. Янги ишлаб чиқилган ғоялар фақат моддий воситалар ёрдамида эмас, балки инсоннинг руҳий, маънавий энергияси ёрдамида ҳам амалга ошиши мумкин.

Ғояларнинг турлари ва уларнинг таснифи, таърифи ва тавсифи. Ғояларни таснифлаш деб уларнинг онтологик гносеологик ва методологик табиатидан келиб чиққан ҳолда ўзлигини намоён қилиш хусусиятларига қараб бир неча турларга ажратишга айтилади. Инсон табиат ва жамият қўйнида яшар экан, у албатта, бу ерда бўлаётган жараёнларнинг бевосита ёки билвосита иштирокчисига, қолаверса, ҳаракатлантирувчи кучига айланади. Инсоннинг табиат ва жамият ҳодисаларига бўлган таъсири ёки уларнинг акс таъсири натижасида унинг онгида турли хил фикрлар пайдо бўлади. Шулар ичида айримлари амалий тажрибадан келиб чиққанлиги сабабли етакчилик қилади. Ана шу етакчи фикр асосида ғоялар пайдо бўлади. Бу ғоялар табиатда содир бўлаётган турли туман ходисаларнинг сир-асрорларини, жамиятда юз бераётган ҳар хил воқеаларнинг туб моҳиятини билиш ва уни ўз эҳтиёж ва манфаатларига мослаб ўзгартиришга қаратилганлиги сабабли турли хил шаклларда ифодаланади.

Умуман олганда ғояларни намоён бўлиш хусусиятларига қараб куйидаги турларга: бунёдкор ва вайронкор;

²¹Объективлик (лот. object - нарса) - инсон ва унинг онгидан мустақил мавжуд булган реаллик. Таъни олам предмет ва ҳодисаларини қандай булса, шундай баён қилиш.

²²Субъективлик (лот. subjectus - остида, пастда, асосида турувчи) фаол фаолият қўсқатувчи, билувчи, онг ва иродага эга булган индивид ёки ижтимоий гуруҳнинг объектни "инсонийлаштирувчи" шаҳе, ижтимоий гуруҳларнинг фаол фаолияти.

илмий ва ҳаётий; фалсафий; дунёвий ва диний; бадий; ижтимоий-сиёсий; миллий ва умуминсоний; маънавий ва маърифий; ахлоқий ва эстетик тарбиявий ғоялар ва ҳоказоларга ажратамиз.

Бунёдкор ғоялар. Бунёдкор ғоялар деб, жамият ва одамларни, турли ғуруҳ ва қатламлар, миллат ва давлатларни тараққиёт сари етакловчи, халқни эзгу мақсад йўлида бирхалқда ҳаракат қилишга ундовчи ғоялар мажмуига айтилади. Бунёдкор ғояларни ҳаётдаги амал қилиш ўрнига қараб бунёдкор илмий дунёвий ғоялар ёки бунёдкор диний ғояларга ажратилиши мумкин.

Бунёдкор илмий дунёвий ғоялар деб, макон ва замонда мавжуд бўлган реаллик - табиат ва жамиятнинг қонуналарини билиш замида шаклланиб, унинг тинч, барқарор ривожланишига қаратилган амалий-илмий ғояларнинг муайян тизмига айтилади. Буни ўз ичига яна иккига: биринчиси, табиий фанларнинг ривожлантирилиши, иккинчиси, ижтимоий фанларни юксак даражага кўтарилиши кўзда тутадиган ғояларга ажратилиши мумкин.

Бунёдкор диний ғоялар деб, муқаддас диний китобларнинг инсонпарварлик моҳиятидан келиб чиққан ҳолда одамлар ўртасида тенглик тинчлик ва ўзаро ҳамкорликни таъминлашга қаратилган ғоялар мажмуига айтилади. Бунга ислом динининг "Ҳадис" китобларида баён қилинган фикрлар яққол мисол бўлади.

Вайронкор ғоялар. Вайронкор ғоялар деб, инсон ва жамиятни тубанликка бошлайдиган, одамларни заҳарли ният ва қабих мақсадларга ундайдиган, халқлар ва давлатларни таназзул ва ҳалокатга маҳкум этадиган ёвузлик ва жаҳолатга хизмат қиладиган ғоялар мажмуига айтилади. Буларга мустақиллик, босқинчилик, террорчилик, ақидапарастлик, жаҳолатпарастлик, ирқчилик, миллатчилик, маҳаллийчилик ёвузлик ғоялари кирди.

Дунёвий ғоялар. Дунёвий ғоялар деб, ҳар бир элат, миллат, халқ, давлат ва жамият эҳтиёж ва манфаатларидан келиб чиққан ҳолда инсон ҳуқуқи ва эркинликларини, демократик қадриятларнинг устуворлигини таъминлаш асосида уларни эзгу мақсадлар сари етаклайдиган соғлом фикрлар мажмуига айтилади. У бугунги кунда демократик тараққиёт, ҳаётни эркинлаштириши, виждон эркилиги, инсон манфаатларини таъминлаш, фикрлар ранг-баранглиги, мулккий плюрализм, ижтимоий ҳамкорлик ва бағрикенглик тамойилларига таянади.

Дунёвий ғоялар адолат ва ҳақиқат, эркинлик ва мустақиллик руҳий, тараққиёт йўлидаги олижаноб мақсад-муддаоларни ўзида ифода этиб, Ватан равнаки, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлиги учун хизмат қилади. Улар хурфикрли, мутелик ва журъатсизликдан холи бўлган, билими ва кучига ишониб яшайдиган, ўзининг мустақил қарашларига эга бўлган кишилар жамиятининг ғояларидир.

Шунинг учун ҳозирда демократик умуминсоний мазмундаги ғоялар, ирқи, миллати ва жинсидан қатъи назар, инсонлар, кўп сонли мамлакатлар ҳаётига чуқур кириб бориб, уларнинг асосий ғояларига айланиб бормоқда.

Демократия асосида шакллантирилган ижтимоий бағрикенглик ва адолат ҳам унинг таркибий қисмларидан ҳисобланади. Бу ғоялар дунёвий давлатдаги турли миллат ва дин вакилларининг эркин фаолияти, ҳамжиҳатлиги ва ҳақ-ҳуқуқларини кафолатлайди.

Ҳозирги кунда дунёвий ғоялар эзгулик йўлида бутун жамият аъзоларининг ҳамкорлигини назарда тутди, тинчлик ва барқарорликни таъминлашнинг муҳим шarti ҳисобланади.

Демак дунёвий ғоялар биринчидан, муайян ғояларни ифодалаш учун қўлланиладиган тушунча бўлса, иккинчидан, жамият ва инсонни эзгу мақсадлар сари етаклайдиган соғлом фикрлар мажмуи ҳисобланади. Бу ғояларни, ўз навбатида мазмун-моҳиятига кўра, умуминсоний, илмий, фалсафий каби бир неча турларга бўлиш мумкин.

Диний ғоялар. Диний ғоялар деб, ҳар бир диний таълимот ва оқимнинг асосини, диний имон-эътиқоднинг негизини ташкил этувчи даъватлар, ақидалар, қадрият ва мақсадлар ифодаланган қарашлар мажмуига айтилади. Улар муайян диннинг мавжудлигини таъминлаб берувчи омил бўлиб хизмат қилади.

Илмий ғоялар. Илмий ғоялар деб, табиий ва ижтимоий фанларнинг табиат, жамият, инсон тафаккурида юз бераётган нарса, ҳодиса, жараёнларнинг сир асоратлари қонуниятларини билиш орқали қилинган илмий касифиётларнинг натижаси сифатида пайдо бўладиган, турли фан соҳаларининг асосий тамойиллари (принциплари), устувор қоидаларини ташкил қиладиган илмий фикрлар мажмуига айтилади.

Фалсафий ғоялар. Фалсафий ғоялар деб табиат, жамият, инсон тафаккури ҳақидаги таълимотларнинг асосини ташкил этадиган, олам ва одам тўғрисидаги энг умумий тушунча ва қарашлардан иборат бўлган, методологик аҳамият касб этадиган фикрлар мажмуига айтилади. Улар дунёни билиш жараёнида, кишилик жамиятининг тараққиёти мобайнида тупланган фалсафий билимларни умумлаштириш, инсон ҳаётининг маъно-мазмуни, унинг бахт-саодати каби масалалар устида мулоҳаза юритиш асосида шаклланади.

1. Мони́зм (юн. monos - бир, ягона) - оламнинг ибидоси битталигини, бутун мавжудотнинг ягона моҳията эгаллигини эътироф этувчи фалсафий ғоя, ёндашув. Дунёнинг вужудга келиши, мавжудлиги ва ўзгариши негизида қандай моҳият, қандай асос борлигини фалсафий талқин этишда монизм дуализм ва плюрализмдан фарқ қилади. Монизмнинг тарихий шакллари сифатида материализм ва идеализмалоҳида уринга эга.

Дунёнинг ибидоси ягона, деб тан олиш билан бир вақтда, унинг моҳиятини турли оқимлар ҳар хил тушунтирадилар.

2. Материализм йуналишида бутун мавжудот асосида деб материя тан олинади. Материализм

тарихида моддий асос саналмиш материяни содда тушунишдан чукур мураккаб англашгача тусаввурлар бўлган. Дастлаб моддий элементлар (тупрок, сув, ҳаво, олов) сифатида тасаввур этилган материяни, энг кичик моддий зарра “атом” ҳақидаги қарашлар, сўнг масса, ҳажм, энергия каби хусусиятларга эга моддалар билан боғлаб тушунтиришлар юзага келган. Оламнинг ранг-баранг ходиса ва кднуниятларини биз идрок этадиган хоссалар орқалигина тушунтириш чекланганлиги сабабли, кейинроқ материяни мавхум ва умумий фалсафий талқин этиш зарурияти келиб чиқди. Шу тарзда материя объектив воқелик сифатида талқин этила бошлади. Олам моҳиятан моддий бўлиб, ҳеч кимнинг онги ва иродасига боғланиб қолмайди. Барча ҳрдисалар материянинг турли қуринишлари, ҳаракати шакллари, деб уқтирилади.

3. Идеализм эса, барча ҳодисаларнинг ягона ибтидоси рух, ғоя, онг ёки тафаккур деб ҳисоблайди. Барча ҳодисаларнинг келиб чиқиш сабаби ҳам, мавжудлиги ҳам маънавий-ғоявий асосга эга деб тушунтиради. Олам ва одамнинг яратилиши ва ривожланишида материализм моддийликни мутлақлаштирса, идеализм рухийлик ва илоҳийликни мутлақлаштиради. Бундай мутлақлаштириш бу икки йўналиш орасидаги баҳсга, рақобат ва зиддиятга олиб боради. Материализмда ҳам, идеализмда ҳам оламни билиш ва ўзлаштириш учун қимматли бўлган рационал мазмун мавжуд эканидан келиб чиқилса, фалсафий мушоҳадада уларнинг иккаласидан ҳам ўз ўрнида самарали фойдаланиш мақсадга мувофиқ саналади. Монизм ходиса ва жараёнларни бир нуқтаи-назардан, ягона ёндошув асосида ўрганиш ва талқин этиш ҳисобига яхлит концепция яратиш имкониятини бериши билан жозибадордир. Унга муқобил бўлган дуализм ва плюрализм эса, ҳар томонлама ёндашувларни инкор этмаган ҳолда, бир вақтда турли нуқтаи-назарларни муросага келтира олувчи, бирлаштирувчи, келиштирувчи концепция яратиш имконини яратади.

4. *Дуализм* (лот. *dualis* - икки ёқлама) - оламнинг *вужудга келиши, мавжудлик қонуниятлари ҳам рухий-илоҳий, ҳам моддий асосга эҳтиёжини эътироф этувчи фалсафий ғояга асосланган таълимот*. Марказий Осиё пантеизми²³ оламнинг яратувчиси Аллоҳ лекин табиат ривожини ўз-ўзидан содир бўлади, деган ғояни қайд қилади. Шунинг учун ҳам, Марказий Осиё Уйғониш даврининг мутафаккирлари табиий билимларни ҳам, илмий билимларни ҳам чукур ўрганишга ҳаракат қилганлар.

Янги замон фалсафасида Р. Декарт оламнинг асосини ҳам моддий, ҳам рухий субстанция ташкил қилади, деб талқин қилган. У борлиқда фикрловчи субстанция рух ва материяга бўлган. Шундан келиб чиққан ҳолда, Декарт бу икки субстанциянинг инсон учун аҳамияти масаласини ҳал қилади. Бунга кўра, психологик ва физиологик ҳодисалар бир-бирига боғлиқ эмас. Бу даврда онтологик дуализм билан бир қаторда билиш субъектини билиш объектига қарама-қарши қўювчи гносеологик дуализм ривож топганини ҳам таъкидлаш зарур. Дуализм терминини немис файласуфи Х.Вольф (1679-1754) киритган.

5. **Плюрализм** (лот. *pluralis* - кўплик) - бир-биридан мустақил бўлган ва қандайдир ягоналикка келтирилмайдиган борлиқ турлари, манфаатлар, ғоялар, қарашлар ва социал институтлар кўплигини билдирувчи фалсафий ғояга асосланган дунёқараш, таълимот. Фалсафий нуқтаи-назардан плюралистик қараш турли-туман фикрлар қурашини эмас, балки уларнинг жамият ижтимоий ташкилланишининг намоён бўлиши, деб қаралади. Плюрализм ижтимоий ҳаётнинг турли-туманлиги ва ана шундай турли-туманлик орасидаги зиддият, рақобат, муҳолифатнинг ижтимоий тараққиёт манбаи эканини билдиради. Бундай ҳрдисаларнинг демократик тарзда, қрунлар доирасида ҳал қилиниши кўзда тутилади. Плюрализм атамаси биринчи марта 1712 йилда Х.Вольф томонидан киритилган эди. Фалсафада плюрализмга қарама-қарши маънода монизм атамаси ишлатилиб, у бутун борлиқнинг ягона асоси мавжуд, деб ўргатади. XIX ва XX асрларда монистик қараш асосан ҳукмрон эди. Плюрализмнинг кейинги даврларда кенг тарқалиши сабаби жамият тараққиётининг демократиялашуви билан боғлиқ дейиш мумкин.

Идеализм (юн. *idea* - ғоя, тасаввур, тушунча) - олам ва одамнинг яратилиши, табиат ва жамиятнинг моҳияти ва ривожидан рухий, моддий бўлмаган омилларни устувор деб билувчи фалсафий ғояга асосланган йўналиш. Материализм (лот. *materialis* - моддий) - борлиқ, олам, табиат, жамият ва одамнинг мавжудлиги, яшаш ва ривожланиш хусусиятларини талқин қилишда модда (материя) ва унинг хоссаларини устувор деб билишга асосланган фалсафий йўналиш. Антик даврда кишиларнинг ташқи оламни объектив мавжудлигига стихияли ишониши тарзда пайдо бўлган материализм, кейинчалик илмий-фалсафий тараққиёт давомида, муайян дунёқараш сифатида шаклланди.

6. Атеизм (юн. *a* - инкор, *theos* - худо; худони, динни инкор этиш) - фалсафий-материалистик таълимот. Атеизм динлар воқеликни нотўғри акс эттиради, деб эътироф этади. Атеизм ҳар қандай дин, ғайритабиий куч, худолар, рухлар мавжудлигини, рухнинг абадийлиги ва бир мавжудотдан бошқасига ўтиши, дунё ва ундаги барча нарсаларни йукдан бор бўлишини инкор этади. Атеизм моддий дунёнинг абадийлиги ва яратилмаганлиги, табиат ва жамиятларнинг ўз қонунларига кўра ривожланишини, ҳаётнинг фақат бу

²³ Пантеизм (юн. *pan* - ҳамма, *theos* - Худо) - Худо билан табиат бир-бирига тамоман мос бўлиб тушади, улар айнан бирдир, уларни бир-бирига қарама-қарши қўйиш мумкин эмас, деган фалсафий ғояга асосланган таълимот. Бу атамани 1705 йилда инглиз файласуфи Ж.Толанд киритган.

дунёда мавжудлигини таъкидлайди. Атеизм атеистик фикр тарихини, материалистик дунёқарашнинг шаклланиш усул ва воситаларини урганади.

Хозирги даврда атеизм "худо" сўзини англлатувчи нарсанинг мавжудлигини мутлақо инкор этиш шаклида (радикал атеизм.) ёки агар Худо мавжуд бўлса, унинг инсонлар томонидан билиш мумкинлигини рад этиш шаклида (агностицизмга асосланган атеизм) намоён бўлади. Диний таълимотлар турли-туман бўлганлиги (бутпарастлик кўпхудолик христианлик ислом, яҳудийлик ва х.к.) сабабли уларнинг инкор этилиши ҳам турли шаклларда ифодаланади. Масалан, Европа маданиятида атеизм деганда, одатда, шахсий худони, яъни ақл ва иродага эга ҳамда ғойибона равишда барча моддий ва маънавий жараёнларга таъсир этувчи гайритабiiй мавжудотни, бошқача қилиб айтганда, теизмни инкор этиш тушунилади.

Кўпгина халқаро хужжатларда, хусусан, Инсон ҳуқуқлари декларациясида: "Ҳар бир инсон фикр, виждон, дин ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эгадир", деб ёзилган. Замонавий демократик жамиятларда, шу жумладан, Ўзбекистонда фуқаролар учун ҳуқуқий виждон эркинлиги ҳуқуқи, яъни ҳар қандай динни эркин танлаб олиш ёки ҳеч қандай динга эътиқод қилмаслик Конституция билан кафолатланган. Бизда бу борада "Дунёвийлик - даҳрийлик эмас", деган тамойилга амал қилинмоқда.

7. *Теизм (юн. theos - худо) - оламни Худо томонидан яратилганини тан олган диний-фалсафий таълимот.* Худо оламдан таишарида туради, оламни ўз иродаси билан яратган ва унда мавжуд бўлган мутлақ шахс деб тушунади. Нариги дунёдаги худони тан олиш теизмни пантеизмдан, худонинг доимий фаоллигини тан олиш эса деизмдан фарқлантириб туради. Теизм келиб чиқдиши жиҳатидан ўзаро яқин бўлган иудаизм, христианлик ва ислом динлари учун хосдир. "Теизм" атамасини дастлаб инглиз файласуфи Р.Кедворт (1617-1688) қуллаган. Теизм масаласи билан теософия шугулланади.

8. *Теософия (юн. theos-Худо ва sophia - донишмандлик билиши) фалсафий таълимот.* Теософия таълимотига кўра, барча тирик мавжудотлар ҳаётининг танасини бошқариб турувчи илохий жон, руҳнинг фаолияти билан боғлиқ. Инсон ўзининг юксак заковати ёрдамида аслида ўзининг илохий жон эканини, шу жон билан табиати бир бўлган Худонинг табиатини англаб етиш имкониятига эга бўлган. Худо - ўзининг қуввати билан бутун борликда мавжуд бўлган энг кичик тирик зарранинг ҳам, энг катта тирик мавжудотнинг ҳам ичида алоҳида мавжуд бўла оладиган, айни пайтда бутун борлиқни назорат қилиб бошқариб турадиган, чексиз қудратга эга бўлган Олий Руҳдир. Жон эса Худо қувватининг ажралмас бўлаги ҳисобланган руҳдир. Алоҳида руҳнинг мавжуд эмаслигига қараб, борлиқ тирик ёки ўлик жонли ёки жонсиз мавжудотларга бўлинади. Теософия илмига асосан, Худо - ягона мутлақ манба, унинг табиати уч турли қурилишда намоён бўлади: бутун борлиқ Худонинг ички ва ташқи қувватидан таркиб топган; Бутун оламни ана шу икки қувватдан таркиб топган икки оламга бўлиш мумкин: руҳий ва моддий олам. Инсоният тарихида фақат инсонлар жамиятидагина мавжуд бўлган турли диний- фалсафий таълимотлар замон, макон ва шароитга мос равишда асосан ана шу ягона таълимот, руҳ ва тананинг бир-биридан фарқ қилишини ўрганади.

9. *Бадий ғоялар.* Бадий ғоялар деб сўз санъатининг маъсули сифатида яратилган адабиёт ва санъат асарларининг асосий маъно-мазмунини ташкил этадиган, ундан кўзланган маъсадга хизмат қиладиган етакчи фикрлар мажмуига айтилади. Буни она ҳақида, она-Ватан ҳақида битилган куй ва кўшиқлар, роман ва хикоялар мисолида кўришимиз мумкин.

10. *Ижтимоий-сиёсий ғоялар.* Ижтимоий-сиёсий ғоялар деб ҳар бир элат, миллат ва халқларнинг озодлик мустақиллик ободлик адолат ва ҳақиқат каби орзу-умидларини, мақсад-муддаоларини ифодалайдиган, эркин ва фаровон ҳаёт тарзини тараннум этадиган фикрлар мажмуига айтилади. Буларга озодлик, мустақиллик, адолат ва ҳақиқат, тинчликсеварлик ва инсонпарварлик каби ғоялар қиради.

11. *Синфий ғоялар.* Синфий ғоялар деб бирон бир синфнинг жамият ҳаётида тутган ўрнини, унинг мақсад-муддаоларини ифодалайдиган фикрлар мажмуига айтилади. Синфий ғояларнинг мақсади, мазмуни, шакли ва уни амалга ошириш йуллари асосан муайян синфнинг етакчи ташкилоти бўлмиш сиёсий партияларнинг низомларида белгилаб кўйилган бўлади. Синфий ғоялар муайян бир халқ оммасини маълум тарихий шароитда ҳаракатга ундаётган бир шароитда умуминсоний бўлиши ҳам ёки тор манфаатларни кўзлайдиган ғоя сифатида жамият ва инсон манфаатларига зид бўлиши ҳам мумкин.

12. *Миллий ғоялар.* Президент И. Каримов айтганидек: "Миллий ғоя деганда, аждодлардан авлодларга ўтиб, асрлар давомида эъзозлаб келинаётган, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ва бутун халқнинг қалбида чуқур илдиз отиб, унинг маънавий эҳтиёжи ва ҳаёт талабига айланиб кетган, таъбир жоиз бўлса, ҳар қайси миллатнинг энг эзу орзу-интилиш ва умид-мақсадларини ўзимизга тасаввур қиладиган бўлсак уйлайманки, бундай кенг маъноли тушунчанинг мазмун-моҳиятини ифода қилган бўламиз"²⁴. Умуман олганда миллий ғоя бу миллатнинг утмиши, бугуни ва истикболини ўзида мужассамлаштирган, унинг туб манфаатлари ва мақсадларини ифодалаб, тараққиётга хизмат қиладиган ижтимоий ғоя шакли ҳисобланади.

У ёки бу ғоянинг миллий ғоя сифатида майдонга чиқиши миллатнинг утмиши, мавжуд ҳолати

²⁴ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият, 2008. -Б.71.

билан бевосита боғлиқдир. Зеро, ана шу икки негизга таянган ҳдлдагинау миллатнинг қисқа ёки ўзоқ вақтда эришиши лозим бўлган мақсад-муддаолари ва мулкларини тўғри ифодалай олиши мумкин.

Том маънодаги миллий ғоя, охир-оқибатда, озми-кўпми инсоният тақдирига таъсир қилади. Шу маънода, ҳар қандай миллий ғояда умуминсоний моҳият мавжуд бўлади. Аммо, аниқ бир миллат ёки умуман инсоният учун аҳамиятли бўлган ғоялар дам бор. Айтайлик "Миллий яраш" ғояси фуқаролар уруши кетаётган давлат учун ҳаётий мазмунга эга бўлса, "Манфаатли ҳамкорлик" ғояси дунёнинг барча мамлакатлари учун бирдек аҳамиятлидир. Ҳар бир халқ ўз тарихининг бурилиш нуқталарида, аввало мафкура масаласини, унинг ўзагини ташкил этадиган, ўзига хос уқ бирлаштирувчи ядро вазифасини утайдиган ижтимоий ғояни шакллантириш муаммосини ҳдл қилади.

13. Умумхалқ ғоялари. Умумхалқ ғоялари деб ишр бир халқнинг озад ва обод, эркин ва фаровон ифти кечирлишлари, тинч-осуда яшашлари, ўзгалар билан тета-тенг муносабатда бўлишларини ўзида мўжассамлаштирган фикрлар мажмуиға айтилади. Бўларға ўзаро тенглик ижтимоий ҳамкорлик тотувлик бағрикенглик ўзаро хурмат каби ғояларни киритиши мўмкин.

14. Умуминсоний ғоялар. Умуминсоний ғоялар деб ҳазрати инсонни буюк мавжудот деб биладиған, унинг эркин ва фаровон яшашини учун шарт-шароитлар яратиб беришиға, ўзаро муносабатларидаги ишр-хуқуқларини ҳимоя этишиға, наслини давом этиришиға қаратилған энг олижаноб орзу-умидларини, мақсад-муддаоларини ифодалайдиған фикрлар мажмуиға айтилади. Бўларға инсонпарварлик қонунийлик, жамоатчилик, меҳробонлик, саховатпешалик ўзаро ёрдам, яхши кушинчилик ва боиқалар қиради.

15. Умумбашарий ғоялар. Умумбашарий ғоялар деб инсониятни ҳар хил офат ва кулфатлардан сақлаб қолишиға қаратилған фикрлар мажмуиға айтилади. Бунга тинчликсеварлик ўзаро дамкорлик, биродарлик, бағрикенглик оптимизм ва боиқалар қиради.

Бу билан ғояларни таснифлаш тугамайди, ҳаёт ўзгариши билан янги ғоялар пайдо бўлади, шаклланади, ривожланади вақти келиб эса бошқа ғояларга ўзининг урнини бушатиб беради. Фақатгина, умуминсоний ва умумбашарий ғоялар даражасига кутарилганларигина умрбоқий бўлиб қолади. Бизнинг миллий ғоямиз ана шундай умуминсоний ва умумбашарий ғоялар жумласига қиради.

2. Мафкура тушунчаси, унинг шакллари, мақсад ва вазифалари

Мафкуранинг таърифи. Маълумки, ҳар қандай ғоя у амалга ошириш усул ва воситалари тизимига эга бўлмаса, шунчаки айтилган фикр тарзида қолиб кетиши мумкин. Демак ҳар қандай ғоя ўзининг амалга ошириш усул ва воситаларига эга бўлгандагина у ижтимоий ҳдётнинг барча жабҳаларига кириб боради ва ўзлигини намоён этади. Бу вазифани мафкура бажаради.

"**Мафкура**" арабчадан ўзбек тилига кириб келган сўз бўлиб "фикр юритиш" "тафаккур", "этикад ва маслаклар тизими" деган маъноларни англатган холда инсонларнинг кундалик ҳаётида жамиятдаги муайян сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний, бадий, фалсафий, илмий қарашлар, фикрлар ва ғоялар мажмуи деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади. Мафкуранинг кундалик ҳаётда ишлатиладиган оддий - содда тушунчаси, унинг туб фалсафий моҳиятини очиб беролмаслиги, табиийдир. Шунинг учун ҳам мафкурашунос файласуф олимлар унга куйидагича таъриф берадилар.

Мафкура - муайян ижтимоий гуруҳ, қатлам, элат, миллат, халқ, жамият, давлат эҳтиёж ва манфаатлари, орзу-истак мақсад ва интилишларини, ижтимоий-маънавий тамойилларини ифода этадиган ғоялар, уларни амалга ошириш усул ва воситалари тизимидир.

Шунинг учун ҳам мафкуранинг жамият ҳаётида тутган ўрни ҳақида И.А.Каримов: "Мафкура ҳар қандай жамият ҳаётида зарур. Мафкура бўлмаса одам, жамият, давлат ўз йўлини йўқотиши мўқаррар... Одамларнинг минг йиллар давомида шаклланган дунёқарашини ва менталитетига асосланган, айни вақтда шу халқ, шу миллатнинг келажagini кўзлаган ва унинг дунёдаги ўрнини аниқ-равшан белгилаб беришиға хизмат қиладиган, кечаги ва эртанги кун ўртасида ўзига хос кўприк бўлишиға қодир ғояни мен жамият мафкураси деб биламан"²⁵, - деган эди. Инсоният тарихида турли-туман мафкуралар бўлган. Турли халқлар ва ижтимоий кучларнинг ғоявий раҳнамолари, мутафаккир ва арбоблари, ўзларининг манфаат ва мақсадларидан келиб чиқиб, мафкуравий таълимот ва дастурлар ишлаб чиққанлар. Мафкуралар муайян диний, фалсафий таълимот асосида яратилади, маълум илмий қараш ва ахлоқий тамойилларга таянади. Мафкуралар ўз моҳияти ва таъсир кучига кўра жамиятни бирлаштириши ёки уни бир-бирига қарама-қарши тарафларга бўлиб юбориши, давлатнинг жаҳондаги обрў ва мавқеини ошириши ёки тушириши, юксакликка кўтариши ёки таназзулга дучор этиши мумкин. Юксак мақсадлар, бунёдкор ғояларга асосланган мафкуралар ижтимоий-иқтисодий тараққиётга туртки бўлади, маънавиятни юксалтиради, инсонларни улўғвор ишларга сафарбар этади. Озодлик эркинлик мустақиллик тинчлик ҳамкорлик ғоялари асосида шаклланган, эзгу мақсадларга хизмат қиладиган мафкуралар бунёдкорлик хусусиятига эга бўлади.

²⁵ Каримов И.А. Жамиятимиз мафкураси халқни - халқ, миллатни - миллат қилишиға хизмат этсин // Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан кураимиз. Т.7. -Т.: Ўзбекистон, 1999. -Б.84,89.

Вайронкор ғоялар асосида шаклланган мафкуралар эса жамият таракқиётига ғов бўлади, миллат ва халқларни асоратга солади. Бундай мафкуралар, ўз мазмун-моҳиятига кўра, хукмрон, мустабид, тажовузкор, босқинчилик экстремистик ақидапарастлик шаклларида намоён бўлади.

Мафкураларнинг турлари, асосий шакллари ва уларнинг таснифи. Мафкуранинг таснифи деб турли даврларда ва ҳозирда мавжуд бўлган мафкураларнинг ўзига хос белгилари, хусусиятлари, хусусан, мақсад-муддаолари, усул ва воситалари, ҳаракатлантирувчи кучлари ва таъсир-оқибатларига қараб турларга, туркумларга ажратилишга айтилиди.

Инсоният тарихида қанча ижтимоий-сиёсий куч, қанча миллату элат бўлган эса, шунча хил мафкура бўлган. Ҳозирги даврда ҳам мафкураларнинг турли кўринишлари мавжуд бўлиб, улар диний, дунёвий, миллий, сиёсий ва шу кабилардир.

Ҳозирги пайтда аксарият ривожланган мамлакатлар халқлари умуминсоний кадриятлар даражасига кўтарилган эркинлик адолат, қонун, инсон ҳуқуқлари, миллатлараро ҳамжихатлик диний бағрикенглик каби ғояларни таранум этувчи мафкураларга таянмоқда.

Айни пайтда ўз талаб-эҳтиёжларини бошқа халқлар ҳисобига қондиришни, босқинчилик ва талончиликни ёқловчи тажовузкор (экстремисток) мафкуралар ҳам учраб туради. Ғарзли мақсадларни жозибали ғоялар ниқобига яшириб одамлар онги ва қалбида хукмрон бўлишга интиладиган шовинизм ва ирқчилик фашизм ва коммунизм, диний ақидапарастлик каби мафкура шакллари ҳам бор.

Ижтимоий кучлар манфаатини ифода этишига кўра мафкуралар синфий, миллий, умумхалқ ва умуминсоний мафкураларга бўлинади.

Жамиятдаги турли синф ва гуруҳлар (масалан, ишчилар, дехконлар, тадбиркорлар, зиёлилар ва ҳ.к.)нинг ҳам ўз эҳтиёжлари, мақсад-муддаолари бўлиши табиий. Бинобарин, уларни ифода этадиган мафкуралар ҳам бўлади. Агар бирон-бир гуруҳнинг манфаатлари бошқа қатламлар эҳтиёжларига қарама-қарши қўйилса, жамиятда низо ва зиддиятлар кучаяди, ижтимоий ҳамкорлик тамойилларига путур етади.

Миллий мафкура халқнинг туб манфаатларини ифода этиб, олий жаноб мақсадларни кўзласа, бошқа халқларни ўзаро хурмат ва ҳамкорликка чорласа, миллатни таракқиёт сари етаклайди, унинг ўзлигини англашига ва жаҳон ҳамжамиятида муносиб ўрин эгаллашига олиб боради. Агар миллий мафкура фақат шу миллатни кўкларга кутариб, бошқа халқларга қарама-қарши турса, турли фалокат, урушларни чиқариши билан бирга, шу миллатнинг ҳам таназзулига сабаб бўлади.

Шундай қилиб, мафкураларни инсон ва жамиятга таъсир қилиш хусусиятларига кўра қуйидагича таснифлаш мумкин.

1. Инсон ва жамиятга таъсир қилиш хусусиятига кура ижобий натижа берадиган мафкуралар.

Бўларга киради:

1.1. Реал (амалий) мафкуралар.

1.2. Тадрижий (эволюцион) мафкуралар.

1.3. Либерал мафкуралар.

1.4. Прогрессив мафкуралар.

1.5. Бунёдкор мафкуралар.

2. Инсон ва жамиятга таъсир қилиш хусусиятига кура салбий натижа берадиган мафкуралар.

Буларга киради:

2.1. Утопик (хаёлий) мафкуралар.

2.2. Инкилобий (революцион) мафкуралар.

2.3. Мустабид (тоталитар) мафкуралар.

2.4. Регрессив мафкуралар.

2.5. Вайронкор мафкуралар.

Мафкуранинг мазмуни ва шакллари. Ҳар бир нарса ва ходиса мазмун ва шаклга эга бўлганидек ҳар қандай мафкуранинг ҳам мазмун ва шакли мавжуддир. Мафкуранинг мазмуни деб унинг ўзига хос сифати, хусусиятлари, муҳим белгилари, элементларнинг йиғиндисига айпилади. Масалан, миллий истиқлол мафкурасининг мазмунини инсон қалби ва онгига ижобий таъсир этадиган тушунча ва туйғулар, гўзал ва хаётий ғоялар; миллат, халқ ва жамиятни бирлаштирувчи куч, юксак ишонч-эътиқоднинг манбаи бўлиш; юрт тинчлиги, Ватан равнақд ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилиш; миллий ва умуминсоний кадриятлар, демократия тамойилларига асосланиш кабилардан иборат бўлса, унинг шаклини либерал-демократик қуринишда ўзини намоён қилиши ташқил этади. Демак мафкуранинг шакли бу унинг ички ва ташқи тузилишини ўзида ифодаловчи структураси, яъни мавжудлик усулидир. Шунга кўра, мафкуранинг қуйидаги: анархия, монархия, тоталитаризм, либерализм, демократия каби

шакллари мавжуддир.

Анархия. Анархизм (юн. αναρχία-бебошлиқ, ҳркимиятсизлик) - ҳар қандай ҳокимият ва давлатни инкор этувчи, ҳар ким ўзига-ўзи ҳўжайин, деган қарашни асос қилиб олувчи ғоялар асосида шаклланган ижтимоий-сиёсий оқим. У жамиятнинг умумий манфаатларини фуқароларнинг индивидуал, яъни хос манфаатларига қарама-қарши қўйиш, умумий манфаатларни ҳдсобга олиб, жамиятни бошқарувчи, бирлаштирувчи, тартибга солувчи давлат ҳокимиятини тан олмаслик ғоясига таянади. Бу ғоя бебошлиқ ва тартибсизликка олиб боради, тараққиёт йўлидан адаштиради. Шунинг учун у реакция, яъни вайронкор моҳиятга эга. Анархизм ғоялари К.Шмидт (1806-1856), Ж.Прудон (1809- 1865), М.Бақунин (1814-1876), П.Кропоткин (1842-1921) қабилар қарашларида илгари сурилган бўлиб, индивидуализм, субъективизм, волонтаризмни мулқлаштиришга асосланади. Бу оқим давлатни бекор қилишни даъво қилиб, унинг жамият ҳаётини бошқариш, тартибга солиш ва йуналиштиришдаги аҳдмиятини инкор этади, индивидуализмни мулқлаштириб, бир томонлама талқин этиш шахс эрки ва мустақиллигини ногўри тушуниришга олиб келади.

Анархистик индивидуализм ғоясининг хавфли томони шундаки, у кишиларни бошқаларнинг манфаатлари билан ҳисоблашмасликка, ижтимоий қадриятларни менсимасликка, фақат ўз шахсий манфаатини уйлаб яшашга чақиради. Бундай ғоя доирасида бошқаларга муайян мақсадга эришиш учун восита сифатида қаралади. Бунга йўл қўймаслик учун жамият ҳаётини ташкил этиш ва бошқариш жараёнида гуманистик демократик тамойилларга риоя этган ҳолда соғлом индивидуализмга кенг йул очиш, шахс манфаатларини жамият манфаатлари билан уйғун тарзда ҳимоя қилиш, инсоннинг ўзига хослиги ва бетакрор фазилатлари эркин камол топиши учун зарур шарт-шароитларни яратиш зарур.

Монархия. “Монархия” сўзи юнончада “якка ҳокимлик” маъносини билдиради. Монархия олий ҳокимият якка ҳоким давлат бошлиғининг қўлида бўлган ва бу ҳркимият мерос қилиб бериладиган давлат бошқарувини илгари сурувчи ғоялар тизимидан иборат бўлган, вайронкор мафкура шаклидир.

Монархиями тараннум қилувчи ғояларнинг асосий белгилари куйидагилардан иборат: 1) монарх давлатни шахсийлаштиради, ташқи ва ички сиёсатда давлат бошлиғи сифатида майдонга чиқади; 2) монарх давлатни якка ўзи бошқаради; 3) монарх ҳокимти муқаддас деб эълон қилинади; 4) монарх ўз фаолиятида расман мустақилдир; 5) ҳокимиятни ўрнатиш, қабул қилиш (легитимлаштириш)нинг алоҳида тартиби мавжуд; 6) муддатсиз, умрбод бошқарув; 7) монарх ўз бошқарувининг натижаси учун юридик жиҳатдан жавобгар эмас.

Монархия мулқ ва чекланган (ёки парламентар) шаклларда бўлади. Давлат ҳокимиятини бошқа биронта идора билан чекланмаган монарх (кдрол, подио, император) амалга оширса (масалан, Саудия Арабистонида), бундай монархия мулқ монархия дейилади. Агар монархнинг ҳркимияти конституция асосида амал қиладиган бирон-бир ваколатли идора билан чекланган бўлса, бундай монархия чекланган, конституциявий, парламент шаклидаги монархия бўлади (масалан, Буюк Британия, Дания, Норвегия, Швеция).

Тоталитаризм (лот. Totalitare - бутунлик тулалик муқамаллик Totalis - жами, тўла) - жамият ҳаётининг барча соҳаларини давлат томонидан тўла назорат қилиш, демократик ташкилотларни таъқиб қилиш, конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларни тугатиш, ҳар қандай шахс, ижтимоий қатлам, гуруҳ манфаатларини давлат манфаатларига бўйсундирилишини талаб қиладиган сиёсий ғоялар тизими ва улари асосида шаклландиган давлат тузуми. Тоталитар бошқарув шакли жорий қилинган мамлакатларда жамият ҳаётининг барча соҳаларида давлатнинг тўла ҳукмронлиги ўрнатилади, ошқора ижтимоий-сиёсий ташкилотларнинг фаолияти устидан қаттиқ назорат олиб борилади, демократик ташкилотлар фаолияти чеклаб қуйилади. Бу ғоя тарафдорлари ўта марказлашган ҳокимият тизими ўрнатилган кучли давлатни ташкил қилиш, мамлакатни бошқаришда яккаю ягона куч ёки партиянинг ҳукмронлигини таъминлашга алоҳида эътибор берадилар. Жамиятда барча давлат органлари, мансабдор шахслар фаолияти ва омма ҳаёти устидан тўла назоратни ўрнатиш, давлат ички ва ташқи сиёсатининг асосий йуналишларини марказий ташкилот томонидан белгилаб берилиши, давлатга раҳбарлик қилишни якка шахс қўлида тўплашдек ғоялар устувор қилади. Тарихдан маълум бўлган фашистик тузумлар ва собиқ Совет Иттифоқи ва унинг иттифокдошлари бунга мисол бўлиши мумкин. Тоталитар бошқарув тизимидаги давлатда жамиятнинг барча соҳаларида муайян мафкуранинг яккахокимлиги мавжуд бўлади. Мафкура яккахокимлиги бўлган жамиятнинг эса келажаги йуқ.

Либерализм (лот: liberalis - эркинлик) - ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида эркинлик устувор бўлишини, жамиятнинг эволюцион ривожланиш йулини эътироф этувчи ва асословчи назария, амалиёт, ижтимоий сиёсий ва мафкурарий оқим.

Либерализм ғояси, ўзининг маъно-моҳиятига кўра, мураса фалсафаси бўлиб, волонтаризм, субъективизм, догматизм, радикализм ва абсолютизмнинг ҳар қандай кўринишларини рад қилади. Шахс манфаатлари, ҳуқуқ ва эркинликларининг устуворлиги, умуминсоний ахлоқий қадриятлар ва

миллий маънавий асосларга таяниш, ғоялар эркинлиги тамойилларининг тарихий тараққиётга мос ўзгариши, ижтимоий-сиёсий тизимда кескин зиддиятга бормаслик - либерализмга хос хусусиятлардир. Либерализм учун бир хил андозадаги, қатъий белгилаб қўйилган ахлоқий меъёр ва қонун-қоидалар мавжуд эмас. Шунинг учун либерализм ғояси жамият сиёсий тизимини динамик ўзгартиришни зўвонликсиз амалга оширадиган куч ва имкониятларни топишга интилиши билан характерланади. Либерализмнинг асосий тамойили ҳуқуқлар имкониятлар тенглиги шароитида ҳаётнинг барча соҳаларидаги эркинликни таъминлашдир. Либерализмдаги эркинлик рақобатлашаётган ғояларнинг барчасига ривожланиш учун имконият яратади. Демак либерализм, бир томондан, инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликлари устуворлигига, иккинчи томондан, жамиятнинг маънавий-ахлоқий меъёр ва қдирятларига асосланиши билан ўзининг умуминсоний моҳиятини намоён қилади.

Жамият ривожланиши билан либерализм ғоялари ҳам ўзгариб бормовда, уларнинг мақсад ва вазифаларида ички бирлик вужудга келаётир. Улар, ҳозирги даврда неолиберализм шаклида намоён бўлмоқда. XX асрнинг сўнгги ун йиллигида дунёнинг қарама-қарши тўзумларга бўлиниш жараёнининг барҳам топиши билан либерализм ғояларида ҳам ўзига хос йуналишлар пайдо бўлди. Жумладан, Ўзбекистонда эркин демократик ҳуқуқдў давлатнинг шаклланиши либерализм ғояларининг тамойиллар билан бойиганини кўрсатмоқда. Президент Ислам Каримов томонидан ишлаб чиқилган бозор муносабатларига элгишнинг машхур беш тамойилининг ҳаётга жорий этилиши Ўзбекистондаги либерализм ғояларининг миллий хусусиятларини намоён қилади.

Замонавий либерализм инқилобий ўзгаришлардан, сиёсий қарашлардаги радикализмдан воз кечиш, муқобил ғояларнинг мавцеини эътироф этиш ва хурмат қилиш, халқаро муносабатларда сиёсий плюрализм тамойилларига амал қилиш, сайлов тизимини демократик тамойиллар асосида турли шаклдаги ҳокимият тармоқлари мустақиллигини таъминлаш, ҳуқуқий органлар ишининг фуқаролар томонидан назорат қилинишига эришиш каби вазифаларни ўз ичига олади.

Ўзбекистонда бозор муносабатларига утиш даврида бу вазифаларнинг изчил амалга оширилишида либерализм ўзининг ижобий, ҳаётий мазмунини намоён қилмоқда. Чунки, ғоялар эркинлиги, ижтимоий-сиёсий ҳаёт эркинлигининг асосидир⁶⁹.

Демократия (юн. "demos" - халқ ва "kratos" - ҳокимият) халқ ҳокимияти, фуқароларнинг озодлиги ва тенглиги тамойилларини эълон қилишга асосланган сиёсий тўзум шакли. Тарихий тараққиёт демократия тушунчаси шаклан ва мазмунан бойиб борган. Бу жараён бугунги кунда ҳам давом этмоқда. Зеро, демократия энг ривожланган давлатларда ҳам юқори такомил нуктасига, идеал даражасига эришгани йўқ. Ҳар бир миллат ва жамият, айна пайтда ҳар бир давр ўз демократиясига эга. Бошқача айтганда, уни тушуниш, талқин этиш ва амалиётда куллашда ўзига хослик барча даврларга хосдир. Бу ўзига хослик халқнинг босиб утган тарихий йули, миллий менталитета, анъаналари, амалдаги ижтимоий муносабатларнинг характери каби бир қатор омиллар билан белгиланади. Шундай бўлсада, барча миллатлар ва жамиятлар, даврлар ва давлатлар учун мавжуд тўзумнинг демократик характерини белгиловчи умумий мезонлар бор. Бу ҳдм бўлса демократия тамойиллари (принциплари)га риоя қилиниши, демократик институтларнинг мавжудлиги ва уларнинг фаолияти билан боғлиқдир. Одатда, вақиллик демократияси ва бевосита демократия бир-биридан фарқланади.

Вақиллик демократиясида фуқаролар қонунчилик ижроия ва бошқа функцияларни бажарувчи органларни сайлайдилар. Бошқача айтганда, фуқароларнинг ўзлари бу функцияларни амалга оширишда бевосита иштирок этмайдилар. Бевосита демократия шаклида эса, фуқаролар у ёки бу масалаларни ўзлари тўғридан-тўғри ҳал қиладилар. Плебесцит, референдумлар бевосита демократиянинг намоён бўлиш шакллари дир.

Демократия асосида қизиқиш, интилиш ва манфаатларни мутаносиблаштириш, мувофиқлаштириш, мурасага келтириш ва келишиш сиёсати ётади. Шу маънода демократия жамиятдаги кучларни бирлаштиришга, мамлакат салоҳиятини тараққиёт учун сафарбар қилишга хизмат қилади²⁶. Унинг маъно-моҳияти ҳақида И.А. Каримов: "Ҳақиқатдан ҳам демократия - фақат назария ёки сиёсий жараёнгина бўлиб қолмай, шу билан бирга халқнинг турмуш тарзи ва унинг бутун руҳияти, анъаналари, маданияти, психологиясининг хусусиятлари ҳдмдир. Демократия жамиятнинг қадриятига, ҳар бир инсоннинг бойлигига айланмоғи керак"²⁷, - деган эди. Мафқурадан қўзланган мақсадлар. Мафқуравий мақсад деб ижтимоий қатлам, сиёсий гуруҳ, миллат, жамият манфаатлари, орзу-интилишлари ва хошироқдасини ифода этувчи тушунчалар тизимига айланади.

"Ҳар қандай мафқура қуйидаги асосий мақсадларни кўзда тутади: 1) муайян ғояга ишонтириш;

²⁶ Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар лугати. -Т: Академия, 2007. -Б.130-131.

²⁷ Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бусағасида: ҳавфизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт қафолатлари // *Универсул* Хавфсизлик ва барқарор таравидёт йулида. Т.6. -Т: Ўзбекистон, 1998. -Б. 160.

2) уюштириш; сафарбар этиш; 4) маънавий-рухий рағбатлантириш; 5) ғоявий тарбиялаш; 6) ғоявий иммунитетни шакллантириш; 7) ҳаракат дастури бўлиш.

Мафкура ўз олдига куйилган шу каби мақсадларни бажара олсагина, амалий самара бериши мумкин. Бунда, асосан ҳар бир мафкурани мазмун-моҳиятига кура, эзгу ниятларни ўзида акс эттирадиган, халқ томонидан эътироф этиладиган, куллаб-қувватланадиган ижобий ва гаразли ниятларни ифодалайдиган салбий, шаклига кура ички ҳамда ташқд ёки геоицтисодий, геосиёсий, геомафкуравий мақсадларни фаркдаш лозим.

1. Одамларни муайян ғояга ишонтириш. Ҳар қандай кишилиқ жамиятида юз бераётган ижобий ёки салбий нарса, воқеа, ҳдҳиса ва жараёнлар туфайли вужудга келаётган, шаклланаётган ва ривожланаётган мафкуралар *бир томондан* муайян ғоя ёки ғоялар тизимини амалга ошириш воситаси сифатида, бирон-бир ғояни тарғиб этиш, кишиларни шу ғоянинг тўғри ва ҳддетий ёқанлигига ишонтиришни ўз олдига мақсад қилиб куйса, *иккинчи томондан* эса кишилар ўзларининг ҳддетий эҳтиёж ва манфаатлари, мақсад ва интилишларини акс эттирадиган ғоя ва ғоялар тизимини танлашга, уни ҳимоя этишга ва ривожлантиришга интиладилар. Бундай вазият ҳдд> бир мафкура олдига одамларни ана шу мафкурада акс эттирилган ғояларга ишонтириш ҳамда ишонтира олишнинг усул ва воситаларини куллай билиш вазифасини юқлайди. Одамларни муайян ғояга ишонтириш деб ғоя субъектларининг кўзлаган мақсадларига эришиш учун кишиларнинг руц қайфияти, миссий кечинмалари, цацби ва шуурига таъсир қилган ҳдда одамларни мазкур мафкурани ташқил этган ғояларни х^аццат, чин деб билиш, унга эълицод қилиш, суяниш даражасига елказишга цацпилган хацти- цацрақатларига айпилади.

2. Ғоя асосида одамларни уюштириш. Ҳар қандай ғоя кўзлаган мақсад-муддаосига эришиш учун одамларни уюштириш қобилиятига эга бўлиши зарур. Ғоя асосида одамларни уюштириш деб ғоя субъектларининг ўзлари кўзлаган мақсад йулида шахс, элат, миллат, халқ, жамиятни ўзаро биргалашиб, жипелашган ҳдда ҳаракат қилишга цацпилган хацти-цацрақатларнинг муайян тизимига айпилади. Ғоя асосида одамларни уюштириш ишларини амалга ошириш биринчидан, барчанинг умумий манфаатларига тўғри келадиган воцелик атрибутини топиш; иккинчидан, топилган атрибутнинг ҳаққонийлигига одамларни ишонтириш; учинчидан, уни амалга ошириш механизмлари ҳамда бажариш муддатидан кишиларни хабардор қилиш; туртинчидан, маслакдошларнинг фикрини \$фганиб, уларни янги уюшган уюшмаларни ташқил қилишга сафарбар этиш билан ифодаланади. Бусиз бирон-бир мафкура ўзининг кўзлаган мақсадига эриша олмайди.

3. Ғояни амалга ошириш учун одамларни сафарбар этиш. Ҳар қандай ғоянинг эгаси, ҳаракатлантирувчи кучлари бўлади. Бу кучлар ўз ғояларини амалга ошириш учун кўпчиликни сафарбар этишга ҳаракат қилади. Ғояни амалга ошириш учун одамларни сафарбар этиш деб ғоя субъектларининг кўзлаган мақсадларига эришишлари учун одамларни жанговар, тайёр ҳдда келпириш, фаоллик билан ишга солишга цацпилган хацти- ҳаракатларнинг муайян тизимига айпилади.

Ғояни амалга ошириш учун одамларни сафарбар этишдан кўзланган мақсадлар бунёдкорлик ишларини амалга оширишга она-Ватанни чет эл босқинчиларидан ҳимоя этиш, халқнинг манфаатларини кўзлаб янги ишлаб чиқариш тизимини йўлга қўйиш, улкан иншоотларни куриш, хар хил табиий офатларнинг олдини олишга цацратилган бўлиши ёки аксинча, вайронкорлик бўзгунчилик ишларини йўлга қўйишга - ўзга халқларнинг мустақиллигига тажовуз қилиш, инсон ҳақ-хуқуқларини менсимаслик хар хил катта ва кичик уруш, минтақавий мажораларни келтириб чиқариш, давлат тўнтариши орқали ҳокимиятни эгаллаш, майда элат, миллат ва халқларни ер юзидан йўқ қилиш ва бошқаларга цацратилган бўлиши мумкин.

4. Кишиларни маънавий-рухий қўллаб-қувватлаш. Маълумки, жамият тараққиётининг бурилиш нуқталарида асосий маънавий мезон вазифасини ўтаб келган ғоя ва мафкуралар кадрсизланиб, ўзининг кучини, эгаллаб келган мавқеини йуқота бошлайди. Шундай бир шароитда унинг ўрнига янги ғоя ва мафкуралар кириб келади. Уларнинг барчаси ўзларининг кўзлаган мақсадларидан келиб чиққан ҳдда жамиятни иқтисодий, сиёсий, маънавий таназзулдан кутқазиш учун кишиларнинг маънавий-рухий дунёсигатаъсир утказишорцацли уларни куллаб қувватлашга ҳаракат қилишга тушадилар. Шу тарифа, ғоя ва мафкуралар томонидан кишиларни маънавий- руҳдй куллаб-қувватлаш масаласи юзага келади ва у долзарб муаммога айланади. Демак ғоя ва мафкуралардаги энг муҳим хусусиятлардан бири энг огир дамларда одамларни маънавий- руҳий жиҳатдан куллаб-қувватлаш х^собланади. Кишиларни маънавий-руцдй куллаб-қувватлаш деб, ғоя субъектларининг кўзлаган мақсадларига эришишлари учун одамларни миллий тараққиётнинг энг огир, мураккаб даврларида, айница, бир ижтимоий-сиёсий тўзумдан янгисига утиш жараёнида кенг халқ оммасини маънавий-ру^ий жиҳатдан куллаб-қувватлашга, уларда порлюц келажакка бўлган ишонч туйғусини уйғотишга цацратилган хацти-цацрақатларининг муайян тизимига айпилади.

Бунда шуни унитмаслик керакки, шахс, элат, миллат, халқ қайси ғоя ва мафкурада ўзининг бахтли турмуш кечиришини, келгуси авлодларининг бахти-иқболини курса, уша ғоя ва мафкурадан маънавий-руҳий куч-қувват олади, унга ишонади ва сафарбарликка шай хрлатда туради.

5. Ғоявий тарбиялаш. Кишилиқ тарихи сахнасига келган хэр қандай ғоя ва мафкура, биринчи навбатда, ўзининг тарафдорлариукдтиш орқали уларнинг ғоявий саводхонлигини шакллантиришга, ривожлантиришга, шу асосда садоқатли мафкурачиларнинг янги авлодини тарбиялаб етиштиришга, иккинчи навбатда, ана шу тарбияланган ғоявий саводхон мафкурачилар томонидан ўз сафларига янги аъзоларни жалб қилишга уринадилар. Бунинг учун мактаб, укув курслари, илмий-амалий анжуманларни ташкил этиш, оғзаки ва ёзма равишдаги тарғибот-ташвиқот ишлари олиб бориш ишларини ўзида мужассамлаштирган кенг камровли таълим-тарбия тизимини ишга туширишга хдракат қиладилар. Шу тарика *ғоявий тарбия ишлари йулга куйила бошлайди. Демак жамиятдаги мавжуд ғояларга фаол муносабат, фаол х^аётий позицияни тарбиялаш мафкуранинг муҳдм маъсадларидан бири саналади. Ғоявий тарбиялаш деб, ғоя субъектларининг кўзлаган маъсадларига эришишлари учун одамларни ўзлари илгари сураётган ғояга ишонтириш, уюштириш, сафарбар этиш, маънавий-руҳий куллаб-қувватлаш учун таълим-тарбия тизимини ташкил этиш оқиш ўзларининг сафларини ғоявий жиқатдан садоқатли, етук мафкурачилар билан тулдиршига, тарафдорларини кўпайтиришга царатилган хатти- ҳаракатларнинг муайян тизимига айтилади.*

Ғоявий тарбия ахлоқдй, сиёсий, ҳуқуқдй ва бошқа тарбия шакллари билан ўзвий боглиқ бўлиб, улар биргалиқда ғоя ва мафкуралардан кўзлаган маъсадларини амалга оширишга хизмат қилади.

6. Ғоявий иммунитетни шакллантириш. Ҳар бир янги ғоя ва мафкура тарих сахдасига қарама-қаршилиқларга учрамасдан кириб келмайди. Улар доимо ғоявий курашда голиб келишга, ўзга ғояларнинг тахдид ва тажовўзларига бардош беришга, ўзини ўзи тирик организм сифатида ҳимоя қилишга ҳаракат қилади. Бундай вазифанинг хдл этилиши организмнинг иммунитет (ташқд таъсирлар ва касаллиқларга қаршилиқ кзфсатиш) қобилияти даражасига боглиқ бўлади. Шунга кура, ғоявий иммунитетни шакллантириш деб, ғоя субъектларининг кўзлаган маъсадларига эришишлари учун социблари ўзлари бўлган ғоя ва мафкураларига етти-ёт бўлган ғоя ва мафкураларнинг хавfli ва зарарли таъсирларига царшилиқ кўрсатиш қрбилиятини шакллантириш, мустацкамлашга шратилган хатти-шракатларининг муайян тизимига айтилади. Демак ғоя ва мафкураларнинг сохиблари ўзларининг хаётийлигини сак^аш учун тарафдорларининг ғоявий-мафкуравий иммунитетини кучайтиришга аълохдца эътибор бериш зарур бўлади. Бунда ғоявий иммунитетни жамият микёсида шакллантириш ахрли орасида ғоявий- тарбиявий ишларнинг қандай йулга ^йилганлигига боглиқ бўлишини назардан четда қолдирмаслик керак.

7. Ҳаракат дастури бўлиши. Янгидан шаклланиб, эски ғоя ва мафкуралар урнини эгаллаётган ғоя ва мафкуралар: биринчидан, кўпчилиқка хрлининг манфаатларини ифодаловчи маъсадларни кўзлаётган; иккинчидан, кўзлаётган маъсадлари хаёлийлиқдан холи бўлиб дастурий таъминоти мангиллий жихатдан изчил ва аниқ; учинчидан, унда умуминсоний ва миллий қдцриятларнинг ўзаро муштараклиги ўз ифодасини топган бўлса, уларни халқ хдракат дастури сифатида идрок этиши мумкин. Шунга кура, царакат дастури бўлишлиқ деб, ғоя субъектларининг кўзлаган маъсадларига эришишлари учун кўпчилиқнинг манфаатларидан келиб чицан холда маъсадлари аниқ ифодаланган, умуминсоний ва миллий цадриятлар муштараклиги асосида курилган, хаёлийлиқдан мутлақ холи, мангший жи^атдан изчил ва аниқ дастурий таъминотта эга бўлган ғояларнинг муайян мафкуравий тизимига айтилади. Сохиблари ўз ғояларини жамиятда ҳаракат дастури даражасига кутариш учун унинг умумхалқ томонидан эътироф этилиши кераклигини ёдда сакдаш зарурдир. Акс хдда, у шунчалиқ кичик доирадаги одамлар гуруҳининг ҳаракат қилиш дастури бўлиб қолаверади.

Мафкуранинг функциялари. Мафкуранинг функциялари деб миллатлар ва давлатлар, турли ижтимоий-сиёсий кучларнинг ўз ғоявий тизимларини яратиш ва тарғиб қилишдан кўзлаган маъсад-муддаолари хрмдаўз мафкуралари орқали ҳал қилиш лозим бўлган вазифаларининг мажмуига айтилади.

Ҳар қандай мафкура куйидаги функцияларни: а) муайян ғояни одамларнинг онгига ва руҳятига сингдириш; б) ахдлининг турли гуруҳларини бирлаштириш; в) кўзланган мақсад ва ниятларга эришиш учун одамларни сафарбар этиш; г) уларни маънавий-руҳий рағбатлантириш; д) ахрлини, айниқса, хдётга кириб келаётган ёш авлодни ғоявий тарбиялаш ва мафкуравий иммунитетни шакллантириш; е) бошқа мафкуравий ва ғоявий таъсирлардан х^моя қилишларни бажаради.

Юксак ғояларга асосланган, манфаатлар ва фикрлар хилма-хиллигини эътироф этадиган мафкуравий тизим л ар ўз сохибларини тараққиётга элтади. Тор миллий ё синфий талаб-эҳтиёжларни бошқа халқлар ёки гуруҳ^лар ҳисобига қондиришини ният қилган мафкуралар охир оқибат барбод бўла-ди, ўз тарафдорларини таназзул ва хдлокатга дучор этади.

Ғоя ва мафкура уртасидаги ухшаш ва фарқ қилувчи томонлар. Ғоя ва мафкура айнан бир нарса эмас. Улар уртасида умумий ухшаш ва фарқ қилувчи томонлар мавжуд.

Ғоя ва мафкура уртасидаги умумий ухшаш томонлар куйидагилардан иборат.

1. Ғоя ва мафкура мавжуд реал воқеликнинг инсон онгидаги инъикоси ҳисобланади, яъни объектив оламнинг субъектив образи сифатида гавдаланади.

2. Ғоя ва мафкура ҳар иккаласи учун ҳам умумий бўлган битта моддий ва маънавий манбалардан озикланади.

3. Ғоя ва мафқуранинг мақсад ва вазифалари мантиқан битта нарсага қаратилган бўлади, яъни кўзланган мақсад ва вазифалар муштарак ҳолда бажарилади.

Ғоя ва мафкура уртасидаги фарқ қилувчи томонлар куйидагилардан иборат.

1. Фикр асосида ғоя, ғоя асосида эса мафкура шаклланади. Яъни, инсон муайян мақсадни муҷаллаб, уни амалга оширишга қатъий аҳд қилса, бу ғоя ҳисобланади. Ғоя конкрет инсон, гуруҳ миллат ёки жамиятнинг х^аётий эҳтиёжларидан келиб чиқиб, манфаатларини ифодалаб, уларнинг ишонч-эътиқоди ва фаолиятига асос бўлса, мафкурага айланади. Демак олдин ғоя, кейин эса ғоя асосида мафкура вужудга келади.

2. Ғоя - мақсад бўлса, мафкура уни амалга ршириш усули - воситасидир. Бошқача айтганда, инсон ёки миллатнинг асосий мақсадлари ғояларда намоён бўлса, уни руёбга чиқаришга қаратилган иШларнинг мазмун-моҳияти мафқурани ташқил қилади.

3. Ғоя назария бўлса, мафкура методологиядир.

4. Ғоя нисбатан тургун, қатъий бўлса, мафкура эса динамик²⁸ характерга эга.

5. Ғоя - ботиний²⁹ бўлса, мафкура - зоҳирийдир³⁰. Демак го я - асл ички моҳиятнинг ўзи бўлса, мафкура эса ғоянинг манфаатлашган мазмуни, шакли, кдсми, томони, куриниши, кдёфаси ва характеридир³¹.

"Бизга аёнки, мафқзфа ижтимоий тараққдётда орқада қолиши ҳам ва ундан ўзиб кетиши ҳам мумкин. Агар орқада крлса, жамият тараққиётига гов бўлади ёки хдцдан ташқари илгарилаб кетса, халвдан ўзокдашиб ёки ўзилиб қолади. Бунга ўзоқ ва яқдн мамлакатларнинг ижтимоий тараққдётдаги воқеа-ҳодисаларни мисол қилиб келтириш мумкин. Бизда ҳозирги кунда халқдмизни халқ, миллатимизни миллат қилишга хизмат этадиган жамиятимиз мафқураси шаклланмоқда. Бу жараён ўзлуксиз давом этаверади. Жамиятимизнинг туб манфаатларини назарий асословчи ва химоя қилувчи фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, диний, эстетик қарашларнинг бутун бир тизими бўлмиш мафқураимизни хэракатдаги ғоя деб таърифлашга қарор қилдик. Хуш, нима З^ачун, қайси омилларга асосланиб шундай демовдамиз? Энди бу фикримизни исботлашга баҳрли кудрат бир уриниб кзфамиз.

Кўпчилик зиёлиларимиз, жумладан, файласуфларимиз "мафк}фа" атамаси хдқдда сўз борганида, "мафкура" атамаси фикр, яъни "идея" демақдир. Идея эса "идеал" сўзидан келиб чиққан. "Идеал" грекча "тасаввур" деган маънони англатади дейдилар. Бу таърифда, аввало, бир ноаниқлик бор: идея сўзи идеал сўзидан келиб чиққанми, ёки идеал сўзи идея сўзига кушимча кушилиб яратилганми? Келиб чиқиши буйича арабча бўлган фикр, афкор ва мафкура сўзларининг ўзаги битта: фикр, фикр сўзининг кўплик шакли афкор. Лекин бизнинг тилимизда афкор сўзи фикрловчи, илгор фикр юритувчи маъноларини англатиш учун кулланилади. Масалан, жаҳон афкор оммаси - тараққдйпарвар инсоният деганидир. Яъни ҳар қандай оммага, масалан, бебошвоқ оломонга нисбатан афкор иборасини куллаб бўлмайди. Бизнинг тушунчамизга кура мафкура атамаси шрақатга келтирувчи, шрақатдаги ғоя, деган маънони, нияни мақсадга айланпиришга ундовчи, деган маънони англатади. Бирор фикр киши онгида пайдо бўлса, у шрақатга келгунича фикр сифатида мияда сақланиб тураверади. Уни шрақатга келиши учун мафкура керак. Масалан, истикдолдан олдин ҳам Куръони Карим ва Хдциси шарифларни ўзбекчага таржима қила олувчи мутахассисларимиз бор эди. Лекин бу ишларни ҳаракатга келтирувчи foн йуқ эди. Ёки бўлмаса, бугунги кунда чет элларда аъло баҳрларда уқиб келаётган ва уқиб турган ёш авлодимиз илгари хдм бор эди. Лекин уларни чет элларга юборишни уртага куядиган, ҳаракатга келтирадиган ғоя - мафкура йуқ эди. Диндор кишиларимизга маълумки, намознинг фарз, вожиб, суннат ва нафл турлари бор. Ихтиёрий, кушимча бўлмиш (уқиса савоб олади, уцимаса гуноҳкор бўлмайди) нафл намозини уқишга ният қилинғач, адо этилмаса, гуноҳрр бўлишади, чунки ният қилингандан кейин нафл намози ҳам фарзга айланади. Ният сўзи маъноси билан мақсад сўзининг маъноси уртасидаги фарқни англатиш учун намозга дойр ушбу изоҳни тилга олиб утдик. Хуллас, мафкура атамасида ҳаракатга келтирувчи

²⁸ "Динамик" - юнонча "dynamikos - кучга оид; кучли" деган суздан олинган булиб, ижтимоий ҳаётда "ушиш, ривожланиш, у^зта^ру^вчанлик/ жушчинлик" деган маъноларни англатади.

²⁹ "Ботиний" - арабча суз булиб, узбек тилида "ички, яширин, сирли" деган маъноларни англатади.

³⁰ "Зоҳирий" - арабча суз булиб, узбек тилида "аниқ; равшан, таиши куриниш, тацшаридаги, сиртци" деган маъноларни англатади.

³¹Қўрғин:МамлакатларС, ТоғевШ. Эркин ва фаровон хдёткурилишининг гоъвий-мафқуравий масалалари. -Т:Маънавият, 2007. -Б.7-10.

ғоя маъноси мужассам. Шунга кура, мафкура деб муайян бир ижтимоий гуруҳ ёки миллатнинг туб манфаатларини назарий асословчи ва шмоҳ қилувчи фалсафий, сиёсий, уқуқий, диний, эстетик қарашларнинг бир бутун тизимиға айпилади³⁷.

Ғоя ва мафкураларнинг асосий вазифалари. Ғоя ва мафкураларнинг асосий вазифалари куйидагилардан иборат.

1. Дунёқарашни шакллантириш. Ҳар бир ғоя ва мафкура ўзининг кўзлаган мақсади, моҳият-мазмунидан келиб чиққан ҳолда табиат, жамият, инсон тафаккурида юз бераётган нарса, вдиҳса ва жараёнларни тушунтириб беришга, улар ҳақида одамларнинг онгида муайян фикрларни тугдиришга ҳдракат қилади. Натижада, улар ҳақида одамлар онгида янгиҳа дунёқараш шакллана боради. Масалан, ўзбек халқининг онгига мустақилликнинг буюк неъмат эканлиги, мустақ^л бўлмаган халқнинг келажаги йук^пиги, мустақиллик ҳимоя қилингандагина абадий бўлишини сингдириш асосида мустақил Ўзбекистоннинг утмиши ва келажаги тўғрисида янгиҳа дунёқараш пайдо бўлади,; шаклланади ва мустақиллик ҳэцида эътишц пайдо бўлади. Демак шу маънода одамларда ўзига ҳос дунёқараш ва тафаккурни шакллантириш - ҳар қандай мафкуранинг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади.

2. Муста^ил тафаккур қилишни шакллантириш. Озод- лиққа эришиб, ўзининг эркини кулга киритган х^р бир элат, миллат ва халқ мустақил яшашга, мустақил фикр юритишга интилади. Халқларнинг озод ва обод, эркин ва фаровон яшашини мақсад қилиб куйган бунёдкор ғоя ва мафкуралар 5фр бир фуқаронинг мустақил ўз фикрига эға бўлишини, эркин ва мустақил тарзда бўлаётган ҳар бир нарса ва воқеаға нисбатан фикр билдиришини шакллантиришни ўзининг вазифаси деб билади. Мустақил тафаккур шлувчи шахс деб, ўзини кураш турган олам, мавжуд реал воқелик тўғрисида мустақил фикрға эға бўлган, уларға нисбатан эркин муносабат билдириб, цағий дунёқарашға эға бўлган кишиларға айпилади. Чунки, мустақил фикрға эға бўлган, эркин фикрлайдиган одамгина она-Ватан тавдири учун ўзини масъулиятли шахс даражасида куради. Масъулият бўлмаган жойда тартиб-интизом бўлмайди. Тартиб- интизом бўлмаган жойда эса таракдиёт ҳам, барқарорлик ҳам, тинчлик ҳам, адолат ҳам, эркинлик ҳам бўлмайди.

3. Ижтимоий муҳитни яратиш. Ҳар қандай жамиятда мавжуд бўлган ижтимоий муҳит, унинг кундалик тақдирини ва келажақдаги истиқболларини белгилаб беради. Зеро, шундай экан бунёдкор ва вайронкор ғоялар ўзларининг ижтимоий табиатидан келиб чиққан ҳолда жамиятда янги ижтимоий муҳитни яратишга ҳаракат қилади. Ижтимоий муҳит деб кишилар уртасида адолатпарварлик тамойиллари асосида ташқил этилган ижтимоий-шцисодий, сиёсий-хуқуқий, маънавий-маданий муносабатларнинг цаңчалик даражада уйғунлашган тарзда шракат шилишлари натижасида жамиятда вужудға келган цолаға айпилади. Бунда, бунёдкор ғоя ва мафкуралар тинчлик ва барқарорлик ҳукм сурадиган ижтимоий муҳитни яратишга ҳаракат қилсалар, вайронкор ғоя ва мафкуралар эса жамиятда ечимини топиш мушкул бўлган зиддиятлар, уруш, жанжал, гийбат, б^тон, зуровонлик каби кусурлар илдиз отган ижтимоий мўздитни яратишга интиладилар. Демак жамиятда зарур ижтимоий муҳитни яратмай туриб, муайян ғояларнинг устуворлигини таъминлаб бўлмайди.

4. Эҳтиёж ва манфаатларни ифодалаш. Тарих саҳнасиға кириб келаётган ҳар бир ғоя ва мафкура ўзи таянган ижтимоий асос, қатлам, партия, миллат ва бошқаларнинг туб эҳтиёж ва манфаатларини ифода этиши орқали мавжуд воқеликнинг инъикоси бўлган ғоялар дунёсидан ўзига муносиб урин эгаллайди. Бунда "эҳтиёж деб, организм, инсон шахси, ижтимоий гуруҳ миллат, халқ ва умуман, жамиятнинг мавжудлиги ва ривожланиши учун объектив равишда эарур бўлган ижтимоий фаолиятини юзаға чицарувчи ички сабабиятларға айтилса, манфаат деганда эса субъектнинг турли эҳтиёжларни қондириши билан боглиқ бўлган муносабати ва фаолиятининг мажмуини тушунамиз"³². Президент Ислоҳ Каримов ғоя ва мафкураларнинг бу муҳим хусусияти тўғрисида: "Ҳар қандай инсон, табиийки, мурод- мақсадсиз яшай олмайди. Бинобарин, токи ҳдёт мавжуд экан, мамлакатлар, давлатлар ва уларнинг манфаатлари бор экан, улар ўз таракдиёт йулини, эртанги кун уфк^арини ўзининг миллий ғояси, миллий мафкураси орқали белгилаб олишға интилади", - деган эди.

6. Ворисийликни таъминлаш. Ғоя ва мафкуралар ўзича буш жойдан пайдо бўлмайди. Улар, бир неча авлодларнинг ақл-заковати билан яратилади, кейинги авлодлар томонидан янги мазмун билан бойитилиб борилади. Унда аждодлар билан авлодлар уртасидаги ворислик ўз аксини топади, аждодларнинг асрий орзу-умидлари мужассам бўлади. Шунга кура ғоя ва мафкураларнинг соҳиблари утмишдан, ота- боболаридан мерос қолган моддий ва маданий бойликларға эғалик қилган ҳолда, уларнинг ишларини давом эттириб келгуси авлодларға етказиб берадилар. Демак ғоя ва мафкуралар утмишни келажақ билан богловчи маънавий кўприк вазифасини ҳам утайди. Бу хусусда

³² *Гайдаров ХФ*. Ислоҳлар цонунияти. -Т: Ўзбекистон, 2010. -Б.46,49.

И.А.Каримов: "Жаҳон тажрибасига назар ташласак миллатнинг мафкураси бир эмас, балки бир неча авлоднинг умри давомида ишлаб чиқилиши ва такомилга эришувига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Бутун халқни бирлаштирадиган байроқ бўлмиш мафкурани шакллантириш учун инсоният тарихининг турли даврларида Худонинг ўзи ақл-заковат, истеъдод, куч-қувват ато этган, ёрқин тафаккурга эга бўлган буюк шахслар заҳмат чекканини кураамиз", - деган эди.

7. Фаолият мезони бўлиш Ғоя ва мафкура тизими одамлар ҳаёти фаолиятининг ўзига хос мезони вазифасини ҳам бажаради. Бу ҳдвда И.А.Каримов: "Мафкуранинг ҳдэтийлиги унинг халқ табиатига, турмуш ва тафаккур тарзига нечоғлик мос бўлиши, энг муҳими, жамиятнинг миллий манфаатларини, орзу-интилишларини қай даражада акс эттириши билан улчанади. Фақат шундай мафкурагина ҳаёт вадавр синовларига бардош беради, одамлар унга ишониб, ўзининг иймон-эътиқод сифатида қабўл қилади. Шундагина у энг замонавий курулдан ҳам кура кучли руҳий-маънавий кудрат касб этади", - деган эди.

8. Ғоявий ҳимоя воситаси. Ҳар бир ғоя ва мафкура ғоявий ҳимоя воситаси вазифасини ҳам бажаради. Бу унинг жамият мафкураси мақомини олган ғоялар тизимининг шу жамиятни ҳар хил мафкуравий тажовўзлардан, хуружлардан, таҳдидлар- дан ҳимоя қилиш учун мафкура майдонига бел боғлаб курашга чиқишини англатади. Мафкуравий курашдаги голиблик эса жамият аъзоларининг тинч-осуда фаолият юритишини хэр томонлама таъминлайди, келгусидаги олижаноб эзгу ниятларини амалга ошириш ишларига чорлайди. Ғоявий ҳимояда ИАКаримов томонидан илгари сурилган: *"Тоёға қарилган фақат ғоя, фикрга қарилган фақат фикр, жаҳолатга қарилган фақат маърифат билан биҳса қилинган, олиғили мумкин"*, - деган тамойил воситасида ишқурили керак.

Юқорида ғоя ва мафкуралар ҳдқда келтирилган фикрлар, ижтимоий-фалсафий таҳлиллар ҳар қандай жамиятнинг ўзига хос бўлган ғоявий-мафкуравий ҳаёти ҳдм мавжудлигидан дарак беради.

Жамиятнинг ғоявий-мафкуравий ҳаётининг оддига куйган мақсадларига эришиш учун содир этидиган ғоявий-мафкуравий муносабатларининг статик ва динамик тарзда қаракатланишининг муайян тизимига айтилади. Жамиятнинг ғоявий-мафкуравий ҳдэтини "мафкура соҳаси" деган тушунча орқали баён қилиш мумкин. Бундай вазиятда "идеосфера" деган атамасини ишлатиш кул келади. Гарбий Европада шаклланган жамиятларнинг ғоявий-мафкуравий ҳаётини урганиш, у ҳақда таълимот яратишга ҳаракат қилган франсуз файласуфи ва иқтисодчиси А.Л.К.Дестют де Трассе ўзининг 1815 йилда ёзган "Идеология элементлари" номли китобида биринчи марта "идеология" сўзини фалсафий тушунча сифатида ишлатади. Хозирги кунда бу атама жаҳонда энг кўп ишлатиладиган сўзлар қаторига киради. Унинг ривож, охир-оқибатда, "идеосфера" тушунчасининг пайдо бўлишига олиб келди.

"Идеосфера" атамасини қандай маънода ишлатиш масаласида олимлар ҳали бир қарорга келишганларича йуқ. Бунда: "Баъзи мутахассислар уни мафкура соҳдсини, унда амалга ошаётган фаолият ва жараёнларни ифодалаш учун, бошқалари эса, инсонни ураб турадиган ғоя ва мафкуралар сфераси мавжуд, унда ғоялар ва мафкуралар вужудга келади, амал қилади, утмишга айланади ёки сақланиб қолади, одамлар доимо уларнинг таъсири остида яшайди, деб ҳисоблаган ҳолда тушунтиришга ҳаракат қилмовдалар"³³.

5. Миллий истиқлол мафкураси тушунчаси, унинг хусусиятлари, мақсад ва вазифалари

Миллат, миллий ғоя, миллий мафкура, миллий истиқлол мафкураси тушунчалари. Миллий истиқлол мафкураси тушунчасига таъриф ва тавсиф беришдан олдин "миллий ғоя" ва "миллий мафкура" тушунчаларини тушуниб олмоқ зарур.

Миллат тушунчаси. Тарихдан маълумки, миллатсиз миллий ғоя ҳам, миллий мафкура ҳам бўлмайди ва аксинча. Миллат - кишиларнинг ягона тил, ўзлигини англаш руҳияти, маънавияти, урф-одатлар, анъаналар, қадриятлар ягоналиги асосида маъум худудда яшовчи ўз давлатига эга бўлган, ижтимоий-иқтисодий алоқалар билан боғланган мустақил субъект сифатида ўзига хос моддий ва маънавий бойликларни ифодаловчи ҳамда яратувчи кишиларнинг этник бирлигидир³⁴. Демак бирон бир миллатга тегишли бўлган нарсани, бошқа миллатга тегишлисидан фарқлаш учун "миллий", "миллийлик" тушунчаси ишлатилади.

Миллий ғоя тушунчаси. Шунга кура, миллий ғоя деб, муайян бир миллат ўзининг тафаккурида утмиши, бугуни ва ишқболини мужассамлаштирган шдда жамият ва одам-ларнинг руҳиятига кучли таъсир утказиб, уни шрақатга чор-лайдиган, мақсад-муддао сари етаклайдиган кучли, теран фикрга айтилади. Бугунги кунда яшаётган ўзбек миллатининг бош ғояси - озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш бўлса, асосий ғоялари эса ватан

³³ Қаранг: Назаров К.Н. Ғоялар фалсафаси. Т: Академия, 2011. -Б.137.

³⁴ Қаранг: Отамуратов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий ҳавфсизлик. -Т: Узбекистон, 2013. -Б.75.

равнаци, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, ижтимоий ҳамкорлик миллат-лараро тотувлик динлараро бағрикенглик ҳисобланади.

Миллий мафкура тушунчаси. Миллий мафкура деб, миллатнинг ижтимоий бирлик сифатида мавжуд бўлиши ва ривожланишини, унинг туб манфаатларини назарий асословчи ва шунга қўлувчи шунга қўлувчи ҳақиқатга келтирувчи фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, диний, ахлоқий ва эстетик қарашларнинг бутун бир тизимига айтилади. Бунда миллий мафкурани фақат бита миллат ёки халқнинг мафкураси, деб тушуниш тўғри эмас. У мусайян давлат ёки жамиятнинг умумий мафкураси маъносини ҳам англатади. Шунундан назардан Караганда, миллий мафкура тушунчаси Ўзбекистонда яшаб унда фаолият кўрсатган барча миллат вақилларига тегишлидир. "Демак ўзбек халқининг миллий мафкураси миллатимизнинг туб манфаатларини назарий асословчи ва ҳимоя қўлувчи фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, диний, эстетик қарашларнинг бутун бир тизимидир. Мафкурасиз ижтимоий гуруҳ,, жамият ёки миллат бўлиши мумкин эмас. Миллат ва миллий мафкура тушунчалари уртасида ўзаро ўзвийлик бор.

Миллат тушунчаси синфий тушунча эмас. Миллат вақили бўлишлик мулкдор ёки мулкдор эмасликка боғлиқ ҳам эмас. Миллат тушунчаси - синфлардан, табақавий фарқлардан устувор тушунча. Такрорлаб айтганимизки, миллат - бу, кишиларнинг жипс тарихий бирлиги, умумиқтисодий турмуш, тил, ҳудуд бирлиги, маданият, онг, руҳият уйғунлиги ва муштараклиги демакдир. Ўз давлатисиз ўз қиёфасига эга миллат бўлмайди, давлатчилигини кулдан бой бериб қуйса, бора-бора миллий қиёфасини йукртиб юбориши мумкин. Миллатнинг метиндек жипслиги ўз давлатининг кудратига боғлиқ. Ва аксинча, миллатнинг метиндек жипслиги давлати кудратининг даражасини белгилайди. Миллат ва давлат тушунчаларини бир-биридан айирган ҳолда таърифлаб бўлмайди"⁸⁵.

Миллий истиқлол мафкураси тушунчаси. Миллий истиқлол мафкураси ҳақида фикр юритганда биринчидан, "истиқлол" сўзининг маъносини, иккинчидан "истиқлол мафкураси"нинг гайри инсоний, гайри миллий миллий мазмунини теран англамоқ зарур бўлади.

Истиқлол (араб. - озодлик мустақиллик эркин бўлиш) инсон, миллат, давлатнинг эркин ривожлана олиш имкониятини ифода этувчи тушунча ҳисобланади.

"Истиқлол" сўзи "мустақиллик" сўзи учун ўзак ҳисобланади ва унга нисбатан бирламчи асос вазифасини утайди. Араб тилидан кириб келган бу сўзлар асрлар давомида кулланиб, халқ тафаккурига сингиб кетган. Аслида, мустақилликка эришиш истшуюлнинг тула маънода воқеликка айлангани, яъни бошқаларга тобе бўлмай, ўз эрки билан яшаш, ўзини-ўзи бошқариш ва ўз тавдирини ўзи белгилаш тамойилларининг тула-туқис амалга ошганини билдиради. Истиқлол, кўп ҳолларда, сиёсий жихддан эркин бўлишни англатади, мустақиллик - барча соҳдаларда тула-туқис озодликка эришилгани, нхтиёри тулик ўзида эканини ифодалайди⁸⁶. Истиқлол истиқлолга қарши тинимсиз олиб борилган курашлар натижасида кулга киритилади. Истиқлол учун кураш, биринчи навбатда, истиқлол мафкурасига қарши курашдан бошланади.

Истиқлол мафкураси - босиб олинган халқ ёки юртни турли йул ва воситалар билан тутқунликда сақлаб қолишга, унда яшайдиган кишилар тафаккурини қарам қилишга қаратилган ғоявий қарашлар, мафкуравий усуллар тизими ҳисобланади.

Истиқлол бирон-бир давлатнинг ўз иқтисодий, сиёсий, маданий, геостратегик ва бошқа тор манфаатларидан келиб чиққан ҳолда бошқа халқ ёки давлатни босиб олишга интилган, босиб олган, унинг маданияти, тили, урф-одатларини йук қилишга, барча соҳдаларда ўз ҳаётий стандартларини, қарашларини зурлик билан жорий этишга уринган жойда ва вақтда юзага келади. Истиқлол мафкураси эса, ана шундай тафаккур Тарзи ва амалиётининг гуё тўғри эканини ҳар томонлама асослашга, тушунтиришга, адолатли, деб баҳрлашга ва кенг халқ оммаси онгига сингдиришга қаратилган қараш ва ғоялар тизимидан иборат бўлади.

Инсоният босиб утган тарихий йулга назар ташлар эканмиз, истиқлол мафкураси иркчилик фашизм, шовинизм каби қуринишларда намоён бўлганини кураамиз. Улар бир- биридан фақат айрим жихдларига кура фарқлансада, моҳиятан туқиб чиқарилган, ҳеч қандай илмий заминга эга бўлмаган, эрксизлик ғоясини сохта мезонлар асосида асослашга қаратилган бўлади.

Афсуски, инсонийликка ҳилоф бўлган, башариятнинг келажаги ва бир бутунлигига ҳавф соладиган бундай мафкура шакллари янги минг йилликда ҳам ўзининг мудҳиш қиёфасини дунёнинг турли бурчакларида намоён қилмоқда³⁵.

Истиқлол мафкурасига қарши эрксевар халқлар мунтазам тарзда кураш олиб борганлар. Ана шундай курашлар натижасида эрксевар ўзбек халқи 1991 йил август-сентябрь ойида истиқлолга эришди. Ўзининг мустақил давлатига, буюк келажак сари бошлаб борувчи истиқлол мафкурасига эга бўлди.

Истиқлол мафкураси - миллат ва давлатнинг мустақил ривожланишини таъминлашга қаратилган

³⁵ *Цитанг: Ўжратимов А* Бизким, узбеклар. Миллий давлатчилигимиз асослари ҳақда мулоҳазалар. -Т:Шарқ 2011. -Б.163.

ғоявий-назарий қарашлар тизими бўлиб, у истибдод мафқураси ва амалиётига қарши, озодликка интилиш зарурати туфайли пайдо бўлади. Унинг асосий вазифаси озод ва эркин тараққиёт йулидаги олижаноб мақсадлар атрофида халқди бирлаштириш, улкан бунёдкорлик ишларига сафарбар этиш, унда ғоявий иммунитет, мустаҳдам этикрд асосларини шакллантиришга қаратилгандир.

Истиқлол мафқураси мустақилликка эришгунча орзу, мақсадни ифодалаш, кейинроқ шу мустақилликни мустаҳкамлаш омилидир. Ҳар икки ҳолатда ҳам унинг халқди уюштириш, сафарбар қилишдан иборат асосий вазифалари ўз аҳдмиятини сақдаб қолади. Озодлик йулидаги интилишлар қонга ботирилганини кўрсатувчи мисоллар жаҳон халқлари тарихида кўпга топилди. Шундай бўлса-да, улар олга сурган ҳаётбахш қарашлар ҳеч қачон изсиз кетмаган. Қўнғи тарих бу ғоялар янги шароит ва вазиятларда мустақиллик учун курашнинг янги тулқинларини тайёрлашга хизмат қилганидан далолат беради. Миллий озодлик ғоясининг мустақилликка эришилгандан кейинги даврдаги характерли хусусиятлари унинг олдида турган янги вазифаларда ёрқин намоён бўлади. Бу даврда у мустақилликнинг сиёсий, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий ва маънавий асосларини мустаҳкамлашни ғоявий жиҳатдан таъминлашга хизмат қилади.

Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафқураси истибдод иллатларига барҳам бериш, мустақиллик озодлик ва бунёдкорлик каби қадриятларнинг маъно-мазмунини чуқур англаб етиш, уни одамларнинг қалби ва онига синдириш, жамият ҳаётида огоҳдақ ҳамкорлик миллий тотувлик муҳитини таъминлаш, Республикамининг халқаро ҳамжамиятнинг тулақонли аъзоси сифатида барқарор ривожланиш йулига чиқиб олиши, ўз мустақиллигини ҳар томонлама мустаҳкамлаши учун аҳамиятли бўлган ғоявий қарашлар тизимини ўзида ифодалади³⁶.

*Шундай қилиб; "Ўзбекистон жамиятининг миллий истиқлол мафқураси, ўз моҳиятига қара, халқимизнинг асосий мақсад-муддаоларини ифодалайдиган, унинг утмиши ва келажagini бир-бири билан боғлайдиган, асрий орзу истакларини амалга оширишга хизмат қиладиган ғоялар тизимидир"*³⁷.

5.1. Миллий истиқлол мафқурасининг хусусиятлари. Миллий истиқлол мафқурасининг асосий хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

- Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, миллий ва умуминсоний қадриятлар, демократия тамойилларига асосланади;
- халқимизнинг асрлар давомида шаклланган юксак маънавияти, анъана ва удувлари, улуг бобоқалонларимизнинг улмас меросидан озиқланади;
- адолат ва ҳдқиқат, эркинлик ва мустақиллик ғоялари ҳамда халқимизнинг ишонч ва эътиқодини акс эттиради;
- юрт тинчлиги, Ватан раванқд ва халқ фаровонлигини таъминлашга хизмат қилади;
- жамият аъзоларини, аҳдлининг барча қатламларини Ўзбекистоннинг буюк келажagini яратишга сафарбар этади;
- миллати, тили ва динидан қатъи назар, мамлакатамининг ҳар бир фуқароси қалбида она Ватанга муҳаббат, мустақиллик ғояларига садоқат ва ўзаро ҳурмат туйғусини қарор топтиради;
- жамоатчилик қалби ва онига фикрлар хилма-хиллиги, виждон эркинлиги тамойилларига риоя қилган ҳолда маърифий йул билан синдирилади.

Миллий мафқура фақат бугун эмас, балки ҳамма замонларда ҳам энг долзарб сиёсий-ижтимоий масала, жамиятни соғлом, эзгу мақсадлар сари бирлаштириб, унинг ўз муддаоларига эришиши учун маънавий-руҳий куч-қувват берадиган пойдевор бўлиб келган. У ҳар бир ватандошимизнинг оиласи, жамият, эл-юрт олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада адо этаётганини белгилайдиган маънавий мезондир.

Бу - Ўзбекистонда истиқомат қиладиган ва ўз тақдирини шу муқаддас замин билан боғлаган ҳар бир кишининг "Ватаним менга нима берди" деб эмас, балки "Мен Ватаним раванқд учун нима қиляпман", деган масъулият туйғуси билан яшаши демакдир³⁸.

Миллий истиқлол мафқурасининг мақсади - Ўзбекистоннинг стратегик мақсадларини амалга ошириш учун бош ғоямиз озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш ҳамда ватан раванқд, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, қомил инсон, ижтимоий ҳдмкорлик миллатлараро ҳдмжи-ҳдтлик диний бағрикенгликдан иборат бўлган асосий ғояларимизга: одамларни ишонтириш; унинг атрофида уюштириш; уни амалга ошириш учун сафарбар этиш; маънавий-руҳий рағбатлантириш; ғоявий тарбиялаш; ғоявий иммунитетни шакллантириш; ҳдқрат дастури бўлишдан иборат.

³⁶ *Шарҳ: Ўбровилов А* Бизким, узбеклар. Миллий давлатчилигимиз асослари ҳақида мулоҳазалар. -Т:Шарк;, 2011. -Б.16-165.

³⁷ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т: Ўзбекистон, 2001. -Б.43.

³⁸ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т: Ўзбекистон, 2001. -Б.43-44.

Миллий истиқлол мафқурасининг асосий вазибалари. Миллий истиқлол мафқураси қуйидаги асосий вазибаларни бажаради:

- мустақил дунёқараш ва эркин тафаккурни шакллантириш;
- хур фикрли, мутелик ва журъатсизликдан холи бўлган, ўз билими ва кучига ишониб яшайдиган инсонни тарбиялаш;
- одамларимиз, айниқса, ёшларимизнинг иродасини бақувват қилиш, иймон-эътиқодини мустаҳдамлашга хизмат қиладиган маънавий муҳит яратиш;
- ватандошларимиз тафаккурида ўзликни англаш, тарихий хотирага садоқат, муқаддас қадриятларимизни асраб авайлаш, ватанпарварлик туйғусини камол топтириш;
- халқимизга хос бўлган иймон-эътиқод, инсоф-диёнат, саховат, ҳдлоллик меҳр-оқибат, шарму ҳдё каби фазилатларни янада юксалтириш.
- мамлакатимизнинг кўп миллатли халқд онги ва қалбида "Ўзбекистон - ягона Ватан" деган тушунчани шакллантириш ва ривожлантириш.

Бу вазибаларнинг бажарилиши фуқароларимизни ҳозирги шиддаткор ҳдёт талабларига жавоб бера оладиган шахсларга, янги жамят қурилишининг фаол иштирокчиларига айлантиришга хизмат қилади³⁹.

Миллий истиқлол мафқураси ифодалайдиган умумий манфаатлар, унинг миллий хусусиятлари ва умумбашарий тамойиллари

Миллий истиқлол мафқураси ифодалайдиган умумий манфаатлар. Миллий мафқура ҳақда гапирганда шуни назарда тутиш керакки, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси плюрализм, фикр ва қарашлар эркинлиги тамойилларини тулиқ таъминлайди. Асосий Қрунимизнинг 12-моддасида бу қрида қуйидагича ифодаланган:

"Ўзбекистон Республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафқуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади.

Ҳеч қайси мафқура давлат мафқураси сифатида урнатил иши мумкин эмас".

Бу қрида Ўзбекистонда фаолият қзфсатаётган партиялар, ҳаракат ва ижтимоий-сиёсий гуруҳдардан бирортасининг дастурий ғоялари ягона давлат мафқураси бўла олмаслигини англадади. Миллий истиқлол мафқураси турли сиёсий партия ва ижтимоий гуруҳдар мафқурасидан устун турадиган социал феномен - ижтимоий ҳдқисадир. Бу мафқурада бирон бир дунёқараш муқлацлаштирилмайди ёки у мавжуд сиёсий ҳрқимиятни мустаҳқамлаш мақсадида сиёсий қуролга айлантирилмайди. Миллий истиқлол мафқураси, ўз мазмун-моҳиятига қура, Ўзбекистоннинг ижтимоий-сиёсий тараққиётига хизмат қилади, барча сиёсий партиялар, гуруҳ ва қатламларнинг - бутун халқимизнинг қуйидаги умумий манфаатларини ифодалайди:

- мамлакатнинг мустақиллиги, ҳудудий яхлитлиги, сарҳадлар дахлсизлиги;
- юрт тинчлиги, давлатнинг ҳдрбий, иқтисодий, ғоявий, экологик информацион таҳдидлардан муҳрфаза этилиши;
- мамлакатда фуқаролараро ва миллатлараро тотувлик ижтимоий барқарорлик муҳитини таъминлаш;
- ҳар бир оила ва бутун халқнинг фаровонлиги;
- жамятда адолат устуворлиги, демократия, ўз-ўзини бошқариш тамойилларининг амал қилиши.

Истиқлол мафқураси том маънодаги миллий мафқурага айланиши учун қуйидаги талабларга жавоб бериши зарур: 1) инсон қалби ва онгига ижобий таъсир этадиган тушунча ва туйғулар, гўзал ва ҳдётлий ғоялар тизимини ўзида мужассам этиши; 2) миллат, халқ ва жамятни бирлаштирувчи қуч, юксак ишонч-эътиқод манбаи бўлиши; 3) ҳар қандай илгор ғояни ўзига сингдириши ва ҳар қандай ёвўз ғояга қарши жавоб бера олиши; 4) қамон ва давр ўзгаришларига қараб, ўзи ифодалайдиган манфаат, мақсад-муддаоларни амалга оширишнинг янги-янги воситаларини тавсия эта олиши⁴⁰.

5.2. Миллий истиқлол мафқурасининг миллий хусусиятлари. Истиқлол мафқураси халқимизнинг табиати, иродаси, орзу-интилишларини ифодалайдиган қуйидаги миллий хусусиятларни қамон талаблари асосида янада бойитишни назарда тутуди: а) халқимиз ҳаётда қадим- қадимдан жамоа бўлиб яшаш

³⁹ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. Ё: Ўзбекистон, 2001. -Б.46.

⁴⁰ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. Ё: Ўзбекистон, 2001. -Б.46.

руҳининг устунлиги; б) жамоа тимсоли бўлган оила, маҳалла, эл-юрт тушунчаларининг муцаддаслиги; в) ота-она, маҳалла-қуй, умуман жамоатга юксак хурмат-эътибор; г) миллатнинг улмас руҳи бўлган она тилига муҳаббат; д) каттага - хурмат ва кичикка - иззат;

е) меҳр-муҳаббат, гўзаллик ва нафосат, ҳаёт абадийлигининг рамзи - аёл зотига эҳтиром;
ё) сабр-бардош ва меҳнатсеварлик
ж) ҳалоллик меҳр-оқибат ва ҳоказо.

5.3. Миллий истиқлол мафқурасининг умумбашарий тамойиллари. Истиқдол мафқураси куйидаги умумбашарий қадриятларни эътироф этади ва улардан озикланади: 1) конун устуворлиги; 2) инсон ҳақ-ҳуқуқлари ва ҳуқуқли- Лик 3) турли миллат вақилларига хурмат ва улар билан баҳамжихат яшаш; 4) диний бағрикенглик 5) дунёвий билимларга интилиш, маърифатпарварлик 6) ўзга халқлар-нинг илгор тажрибалари ва маданиятини урганиш ва ҳрказо*⁴¹.

5.4. Миллий истиқулол мафқурасининг ижтимоий- иқтисодий асослари. Миллий истиқдол ғоясининг ижтимоий- иқтисодий асослари - мамлакатимизда руй бераётган туб ўзгаришлар, хэётнинг барча сохэларидаги ислохртлар билан ўзвий боглиқдир.

Миллий истиқлол мафқурасининг ижтимоий-иқтисодий асослари: 1) бу мафқура оила ва фуқарони муносиб турмуш даражасини таъминлайдиган фаровон хдэтга эришишга чорлай- ди; 2) ҳар бир инсонни, у кайси шаклдаги мулкчилик асосида меҳнат фаолияти билан шугулланмасин, ўз манфаатини халқ ва Ватан манфаатлари билан уйгун ҳрлда куришга даъват этади;

3) мулкдор одамлар жамият ичида, халқ орасида фақат бойлиги билан эмас, балки юксак маънавий фазилатлари билан ҳам ажралиб туриши зарурлиги, "шахсий ва оилавий фаровонликка эришиш имконияти ҳар кимнинг ўз қулида"⁴¹ деган хдэт ҳэкикатиини замонавий дунёқараш сифатида шакллантиради;

4) "Ҳар бир фуқаронинг . фаровонлиги - бутун жамиятнинг фаровонлиги". ғоясини илгари суради⁴¹.

Бўлардан тапшари, мулкнинг хилма-хиллиги, иқтисодий хдэтни эркинлаштириш, бу соҳадаги плюрализмни ва соғлом рақобатни янада юксак даражада ривожлантириш хдм истиқлол мафқурасининг ижтимоий-иқтисодий асослари каторига қиради. Шу билан бирга, миллий истиқлол мафқураси, бу соҳаларда ана шу тамойилларнинг кадрланйши ва мустаҳкамланиши ҳамда фуқароларимиз хдётининг таркибий қисмига айланиши учун хизмат қилади

4-МАВЗУ: ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАРНИНГ ЙУНАЛИШЛАРИ

РЕЖА

1. Таҳдид тушунчаси, унинг моҳият-мазмун, тур ва шакллари
2. И.А.Каримов маънавий-мафқуравий таҳдидлар, уларнинг мазмун моҳияти ва асосий йўналишлари ҳақида
3. Вайронкор ғояларнинг турлари, шакллари, хусусиятлари, ташкилий асослари ҳамда реакцион моҳияти
4. Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоқчилик, коррупцияга қарши кураш – ички ғоявий таҳдидларни бартараф этиш йўли.

1. Таҳдид тушунчаси, унинг моҳият-мазмун, тур ва шакллари

Таҳдид тушунчаси. "Таҳдид" арабча "дўқ қилиш, қурқитиш", деган сўздан олинган бўлиб, қундалиқ ҳаётда "бировни қурқитиш, унга дўқпўтиса қилиш ҳамда бирор фалокатнинг, қўрқинчли воқеанинг содир бўлиши хавфи"⁴², деган маъноларни англатиши учун ишлатилади. Фалсафий маънода "Таҳдид - инсон, жамият ва

⁴¹ Миллий истиқулол ғояси: асосий л-ушудаа ва тамойиллар. -Ғ:Ўзбекистон, 2001. -Б.43.

⁴² Қарғе: Ўзбек тилининг изоҳли лугати. Ж.4. Т-Ш. -Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2008. -Б.41.

давлат ҳаёти ҳамда фаолиятига нисбатан муайян давр мобайнида аниқ мақсадга йўналтирилган маҳаллий, ҳудудий, минтақавий ва умумсаъйёравий салбий омилларнинг тажовузи туфайли аниқ макон ва замонда вужудга келадиган хавф-хатар шакли, муайян барқарор сиёсий-ижтимоий ва тарихий вазиятни ифодаловчи тушунча⁴³ бўлса, жамиятнинг ривожланишига таъсири, яъни тор маънода эса таҳдид деб, макон ва замонда мавжуд бўлган реал жамиятнинг ижтимоий тузилмаларини заифлаштиришига, қолаверса, емиришига қаратилган шахсий, маҳаллий, ҳудудий, минтақавий омилларнинг қўрқитиш, дўж, нуписа қилишдан иборат бўлган хатти-ҳаракатларига айтилади.

Таҳдидларнинг хусусияти ва тараққиёт соҳаларига ўтказадиган таъсир даражасига қараб, инсон, шахс, фуқаро, миллат, давлат, жамият, минтақа, глобал, ички ва ташқи, қатга ва кичик шунингдек иқтисодий, социал, сиёсий, экологик демографик мафкуравий, ҳарбий, табиий-иқлимий, макон нуқтаи назаридан эса, узоқ ва яқин ва бошқа шакллarga ажратиш мумкин. Аммо улар қандай шаклда юзага келишидан қатъи назар, ўзининг моҳият-мазмунига кўра жамият тараққиётига қарши қаратилган куч ҳисобланади.

Таҳдидларнинг тур ва шакллари, уларнинг моҳият-мазмуни. Бугунги кунда ўзбек халқининг мустақиллигига, унинг тинч-осуда яшашига, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий ва маънавий-маданий тузилмаларига солинаётган таҳдидларни қуйидаги тур ва шакллarga ажратиш мумкин.

Сиёсий таҳдидлар: ташқаридан реакцион экстремистик партия ва бошқа уюшмаларнинг кириб келиши ва бузғунчи ғояларни тарқатиши; ҳар хил "рангли инқилоб"лар баҳонасида мамлакатнинг ички ишларига аралашиб; диний экстремизм ва сепаратизм; халқаро терроризм, уюшган жиноятчилик қурол-яроқ савдоси, наркотик моддаларни тарқатиш; ҳокимиятнинг юқори бўғинларида коррупция ва порахўрликнинг авж олиши ва бошқалар.

Иқтисодий таҳдидлар: "хуфёна" иқтисодиётнинг авжга чиқиши; иқтисодий дезинтеграция; банкларнинг тўлов қобилиятини йўқотиши; ташқи кучларнинг жаҳон иқтисодиётига йўл қўймасликка уриниши; рақобатга бардош беролмаслик ва ишсизликнинг юқори даражада мавжудлиги ва бошқалар.

Буларни шартли равишда ички ва ташқи таҳдидларга ажратиш мумкин. Бунда ташқи таҳдидлар деб бузғунчи кучларнинг мамлакатга ташқаридан кириб келган ҳолда унинг ижтимоий тузилмаларини йўқ қилишга, халқни маънавий-мафкуравий жиҳатдан парокандаликка учратишга ўзларига тобе қилишга қаратилган хуружларга айтилади. Ички таҳдидлар, одатда, носоғлом маҳаллийчилик, ёнидагиларни менсимаслик, ватандошларнинг халққа хиёнат қилиши, "маънавий эмиграция" (бахтини ўз ватанидан эмас, ўзга жойлардан қидириш); одамларни бой камбағалга бўлиб муомала қилиш; порахўрлик ва коррупция; кўполлик; ашаддий миллатчилик; меркантилизм - ортиқча мол-дунёга хирс қўйиш; бефарқлик ва лоқайдлик; ўзлигини англамаслик ва бошқа шу каби иллатлар шаклида бўлади.

Булар ичида энг хатарлиси маънавий-мафкуравий таҳдид саналади. Уларни ҳам шу йўсинда ички ва ташқи таҳдидларга ажратиш мумкин. Шунга кўра ташқи мафкуравий таҳдид

– бу мамлакатимиздаги тинчлик барқарорлик ва хавфсизлик тизимини издан чиқариши учун тажовузкор ғоя тарафдорлари томонидан ташқаридан туриб мамлакатимиз ичкарасига томон хуруж қилишидир.

Бу хуруж: 1) ўз миссионерларини юбориш; 2) китоб, газета, журналларни юбориш; 3) мактаблар очиш; 4) қўшма корхоналар очиш; 5) ёшларни чет элга олиб бориб ўқитиш; 6) молиявий ёрдам-қўмак бериш; 7) демократия тарафдорларини қўллаб қувватлаш; 8) "диндош", "миллатдош"ларга ғамхўрлик қилиш каби ниқобланган ишлар асосида олиб борилади.

Хўш, "таҳдид" кучми ёки ходиса, омил ёхуд жараён; уларнинг негизидан нималар туради; у хавф-хатардан нималари билан фарқ қилади, деган бир қатор саволларга жавоб қайтариш керак бўлади.

Аввало, шуни таъкидлаш лозимки, бу тушунчанинг мақомига аниқ жавоб қайтариш мураккаб масала. Чунки унинг реал ҳолатда фақат қурол воситасидаги кўринишини аниқ тасаввур этиш мумкин. Бошқа барча ҳолатларда кўзга кўринмас, мавҳум, зимдан амал қилади. Унинг ана шу таъсири моддий борлиқ сифатида намоён бўлгандагина уни сезиш, англаб етиш ва кўриш мумкин бўлади. Бу узоқ давом этадиган жараёндир. Маънавиятга қарши қаратилган таҳдидларнинг моҳияти ва таъсирини тез англаб етишнинг мураккаб жиҳати, унинг онг ва дунёқараш билан боғлиқлигидир. Инсон ботинига жойлашиб олган ҳар қандай салбий таъсирлардан озод бўлиш жуда мураккаб масала ҳисобланади.

Ана шу фикримизга асосланиб айтиш мумкинки, таҳдидга моддий куч, омил ва назарий жараён сифатида қараш мумкин. Қачонки, у моддийлик асосида (қурол, восита кўринишида) юзага келадиган бўлса, куч даражасида намоён бўлади. Маънавият, ғоя ва мафкуралар кўринишида юзага келган таҳдидларнинг барчаси онг ва дунёқарашга жойлашадиган бўлса, у аста-секин моддийликка айланади. Бу таҳдиднинг назарий жараён сифатидаги жиҳати ҳисобланади. Уларнинг барча кўриниши тараққиёт учун ниҳоятда хатарлидир". Бундай кўз илгамас таҳдидлар қанча кенг тарқалса, ўзбекларнинг ғоявий бирлигига шунча кўп зарар етказди, пароканда

⁴³ Қўраё: Маънавият: асосий тушунчалар ва ихлоли дўғат. -Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-маъбаа ижодий уйи, 2009. -Б.546-547.

килади, ҳамжихатлик бўлмайди. Ғоявий бирлиги мўрт миллатнинг давлат хавфсизлиги ҳам мўрт бўлади.

2. И.А.Каримов маънавий-мафкуравий таҳдидлар, уларнинг мазмун-моҳияти ва асосий йўналишлари ҳақида

"Таҳдид" тушунчасининг сиёсий-фалсафий моҳиятининг бир қатор қирралари жаҳон олимлари томонидан таҳлил этиб келинмоқда. Зеро, инсониятнинг онгли фаолияти бошланибдики, "таҳдид" ҳам инсоннинг ўзи билан ёнма-ён яшаб, "улғайиб", қудратли кучга айланиб келаяпти. Шунинг учун ҳам бугунги кунда бу тушунчанинг таъсир кўпи ва уни жиловлаш билан боғлиқ масалаларни ўрганишга бўлган қизиқиш барча минтақаларда кучайиб борапти. Ўзбекистонда ҳам уни ўрганишга бўлган қизиқиш ортиб бормоқда. Бу борада, энг аввало, Президентимиз Ислом Каримов томонидан эълон қилинган "Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари" асарининг умумметодологик аҳамиятга эга бўлганини таъкидлаш лозим.

Асарнинг методологик назарий ва амалий аҳамияти шундан иборатки, собиқ иттифокдош республикалар ўз мустақиллигини қўлга киритганликлари қувончи ва эйфорияси билан яшаётган бир пайтда Президентимиз унга қарши қаратилган таҳдидларнинг юзага келатганлигидан нафақат Ўзбекистон халқини, шунингдек МДХ халқларининг ҳам огоҳ бўлиши зарурлигини кўрсатиб берган эди. Асарда илгари сурилган ғоялар, хавф-хатар ва таҳдидлар у эълон қилинган 1997 йилдан кейинги ўтган даврда ўзининг тўғри эканлигини тасдиқлаб келмоқда.

"Энг мураккаб саволлардан бири шуки, - деб огоҳлантирган Президентимиз, - биздаги барқарорлик ва хавфсизлик йўлида таҳдид бўлиб турган муаммоларни англаб етаяпмизми?"

Мустақиллигимизни қўлга киритиш қанчалик мураккаб бўлган бўлса, уни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш унданда мураккаб эканлиги тараққиётимиз жараёнида ўз тасдиғини топиб келмоқда. Президентимиз таҳдидларнинг маъно- мазмуни ва бутун мамлакатни халокатга олиб келувчи катта куч эканлигини кўрсатиб бериш билан бирга, уларнинг шакллари ҳамда намоён бўлиш хусусиятларини ҳам кўрсатган эди.

Хуллас, мазкур фундаментал асар тараққиётимизга қарши қаратилган таҳдидларни ҳар бир тарихий босқичдаги хусусиятлари ва таъсир кучини ўрганишнинг назарий асосини ташкил қилиб келмоқда.

И.А.Каримов ўзининг "Юксак маънавият - енгилмас куч" номли асарида маънавий-мафкуравий таҳдид тушунчаларига тўхталар экан: "Маънавий таҳдид деганда, аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънодаги эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариши мақсадли кўзда тутилган мафкуравий, ғоявий ва информацион хуружларни назарда тутishi лозим, деб уйлайман.

Агарки масалага амалий кўз билан қарайдиган бўлсак маънавиятимизга қарши қаратилган ҳар қандай хуруж - бу миллатимизни миллат қиладиган, асрлар, мингйиллар давомида аждоқлардан авлодларга ўтиб келатган ўзига хос ва ўзига мос хусусиятларга, миллий ғурур, миллий ифтихор туйғусига, бизни доимий равишда тадрижий тараққиётга чорлайдиган, шу йўлдаги барча асорат ва иллатлардан халос бўлиб, озод ва фаровон ҳаёт барпо этишдек эзгу мақсадларимизга катта зарба берадиган мудҳиш хавф-хатарларни англатади.

Ўшунда қилиб айтадиган бўлсак бундай мафкуравий хуружлар миллий ва диний томирларимизга болта уришини, улардан бизни бутунлай узиб ташлашдек ёвуз мақсадларни кўзлаштини, уйлайманки, юртимизда яшайдиган соғлом фикрли ҳар бир одам яхши тушунади.

Бундай тажовузкорона ҳаракатлар бизлар учун мутлақо бегона мафкура ва дунёқарашни аввало беғубор ёшларимизнинг қалби ва онгига сингдиришга қаратилгани билан, айниқса, хатарлидир"⁴⁴, - деган эди.

Халқ ва давлатнинг эзгу мақсадларига ёт ва бегона бўлган ғоялар жамият ҳаётига ўз таъсирини ўтказишга ҳаракат қилиши муқаррар. Айниқса, ғоявий беқарорлик ҳукмрон бўлган жойда мафкуравий таҳдид кучаяди. Аҳоли кенг қатламлари, хусусан, ёшларнинг онгини эгаллашга уринишлар ортиб боради.

Дунёнинг турли мамлакатларида жойлашган, катта маблағ ва таъсир кучига эга бўлган баъзи марказлар ана шундай вазиятдан фойдаланиб, ўз ёвуз ниятларига эришмоқ учун уринмоқда.

Бу кучларнинг мамлакатимизга кўз олайтириши, бизга ўз ҳукмини ўтказишга интилишининг сабаби - юртимизнинг геополитик нуқтаи назардан ғоят қулай ҳудудда жойлашгани, интеллектуал салоҳият ва табиий захираларга бойлигидир.

1980 йилларнинг охириларидан бошлаб мамлакатимизга кириб келган ваҳҳобийлик "Ҳизбут-тахрир" каби зарарли оқимлар, турли секталар диннинг асл моҳиятини билмайдиган оддий одамларни, ғўр ёшларни йўлдан оздира бошлади. Улар халқимизнинг кўнгли очиқ, соддадил, ишонувчан, андишали, қалбида катталарга ҳурмат, диний кадрларга интилиш туйғуси кучли эканидан фойдаланмоқда.

Ҳозирги кунда жамиятимиз ҳаётига жиддий хавф тугдирадиган мафкуравий таҳдидларнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- ислом халифалигини тиклаб, унинг байроғи остида мусулмон халқларни янги империяга

⁴⁴ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. -Т.: Маънавият, 2008. -Б.13-14.

бирлаштиришга қаратилган интилишлар;

- ёш мустақил давлатларнинг собиқ иттифокқа бирлаштириш ғояси;
- тарихимизни, миллий қадриятларимиз ва диннинг моҳиятини сохталаштиришга уринишлар;
- ахлоқсизлик ғояларини ёйиб, халқни маънавий жихатдан бузишга интилишлар;
- турли мафкуравий воситалар орқали минтақавий ва давлатлараро можароларни келтириб чиқаришга қаратилган ҳаракатлар.

Юқорида келтирилган фикрлардан ҳам кўриниб турибдики, мафкуравий таҳдид ўз моҳиятидан келиб чиқиб, энг аввало, инсон онгига, тафаккури ва хулқ-атвориغا хавф-хатар солмоқда. Инсон онги ва қалбини вайронкор ҳамда бузғунчи ғоялар билан издан чиқаришга ҳаракат қилиш мафкуравий таҳдиднинг энг асосий мазмун-моҳиятини белгилайди. Мафкуравий таҳдид муайян жамият аъзоларини ягона мақсад ва муддаолардан чалғитиб, миллий менталитетга мос келмайдиган бегона ғоялар, фикрлар, мақсадлар ва қарашларни четдан туриб экспорт қилиш жараёнида ўзини янада аниқроқ намоён қилади.

Умуман олганда ҳозирги вақтда мафкуравий таҳдидлар куйидагиларда намоён бўлмоқда:

- юртимиздаги демократия қадриятлари ва демократик тараққиёт имкониятларига нисбатан шубҳа билан қараш ҳолатини вужудга келтириш;
- одамларни эзгу ғоялардан чалғитиш, хаёлий фаровон турмуш тарзини ваъда қилиш;
- жамият аъзолари, айниқса, ёшлар тафаккурида миллий қадриятларга содиқлик туйғуларини заифлаштириш;
- халқимиз урф-одатлари, миллий менталитетига бегона одатларни киритишга интилиш;
- экстремистик руҳдаги диний ғояларни тикиштиришга интилиш;
- аҳоли ўртасида миллий тараққиёт моделига ишончсизлик уйғотиш;
- жамоапарварлик ижтимоий ҳамкорлик руҳини инкор этиб, индивидуализм ғояларини сунъий равишда тикиштириш.

Шундай қилиб, бу таҳдидлар, энг аввало, оддий инсонлар қалби ва онгини забт этишга, уларни ўз миллий қадриятларидан, умумбашарий цивилизация ютуқларидан маҳрум қилишга, пировард натижада юртимизни ўзига қарам қилиб олишга қаратилган замонавий тажовузкорликнинг мафкуравий бир шаклидир. Ҳозирги кунда мавжуд бўлган таҳдидлар тўғрисида И.А.Каримов: "Бугунги кунда содир бўлаётган воқеаларни холисона баҳолаб эканмиз, кескинлик ва хавф-хатарларнинг тобора ўсиб, геосиёсий қарама-қаршиликлар, ўз таъсир доирасини кенгайтиришга қаратилган курашнинг, радикализм, терроризм ва экстремизм каби таҳдидларнинг кучайиб бораётгани барчамизни ташвиш ва хавотирга солмасдан қўймайди, албатта", - деган фикрларни билдириб, одамларни хушёрликка даъват этади.

3. Вайронкор ғояларнинг турлари, шакллари, хусусиятлари ҳамда реакция моҳияти

Вайронкор ғояларнинг турлари. Вайронкор ғояларнинг турлари деб, инсон ва жамиятни тубанликка бошлайдиган, одамларни ғаразли ниёт ва қабиҳ ишларга ундайдиган, халқлар ва давлатларни таназзул ва ҳалокатга маҳкум этадиган ёвузлик ва жаҳолатга хизмат қиладиган хатти-ҳаракатларига қараб бугун ва бўлақларга ажратишга айтилади. Буларни кўзлаган мақсадларига қараб мустабидлик босқинчилик террорчилик ақидапарастлик жаҳолатпарастлик ирқчилик, миллатчилик, маҳаллийчилик, ватансизлик ёвузлик, амалий хатти-ҳаракатларига қараб большевизм, коммунизм, неоконмунизм, фашизм, неофашизм, расизм, космополитизм, шовинизм, панславянизм, панамерканизм, панисломизм, панэронизм, пантуркизм, нацизм, фундаментализм, гегемонизм, конформизм каби турларга ажратиш мумкин.

Вайронкор ғояларга хос бўлган хусусиятлар. Уларга хос бўлган хусусиятлар: 1) ғоявий яқка ҳокимликка интилиш;

2) фикрлар плюрализмининг рад этиш; 3) демократик ва миллий қадриятларни тан олмаслик; 4) мутлақ ҳокимиятга даъво қилиш; 5) жамиятда ижтимоий-сиёсий беқарорликка мойиллик; 6) ягона, ҳукмрон мафкурага уриниш; 7) ижтимоий ихтилофларни қўллаш; 8) ақидапарастлик ва сиёсий экстремизмни ёқлаш қабилардан иборатдир.

Вайронкор ғояларнинг ташкилий асослари. Уларнинг ташкилий асосларини, яъни соҳибларини: диний экстремизм; халқаро терроризм; нарқобизнес; ноқонуний курул-яроғ савдоси; бегона, сохта диний ақидалар; жангариликни тарғиб этиш; ақидапарастлик билан шуғулланувчи гуруҳлар, ҳаракатлар, партиялар ва ҳ.к. ташкил этади.

Вайронкор ғоялар келтириб чиқарадиган зарарли оқибатлар. Вайронкор ғоялар жамият ҳаётида куйидаги зарарли оқибатларни келтириб чиқаради: а) инсон табиатига зид бўлган салбий томонга ўзгартиради; б) тафаккур тарзини ўз негизларидан бегоналаштиради; в) носоғлом турмуш тарзини шакллантиради; г) бегона урф-одат, анъаналарни тарғиб қилади. Уларнинг кириб келишига муҳит яратади; д) фикрлар хилма-хиллигини чеклайди; е)

карамлик, тобелик, мутелик мухитини яратади; ё) мамлакатни, халқни ўз миллий кадриятларидан, охир-окибат ўз тараққиёт йўлидан бегоналаштиради; ж) жамиятда халқлар ва миллатлараро тотувлик, динлараро бағрикенгликка раҳна солиб, ички ихтилофлар, парокандаликка олиб келади.

Вайронкор ғояларнинг шакллари, маъно-мазмуни, уларнинг реакцион моҳияти. Вайронкор бузгунчи ғояларнинг шакллари жуда кўп, шунинг учун ҳам уларнинг баъзи бирларининг реакцион моҳиятини ёритиш мақсадга мувофиқдир.

Фашизм ва неофашизм. Фашизм (итал. - боғлам, бирлашма) - Ғарб мамлакатларида XX аср бошларидаги оғир иқтисодий, сиёсий ва маънавий бўҳронлар даврида вужудга келган ўта тажовузкор ва вайронкор ғоялар асосида шаклланган ғайриинсоний назария ва амалиёт. У энг реакцион ва тажовузкор доираларнинг дунёқараши ва манфаатини ифода этган ҳолда, очикдан-очик террористик диктатурага, зўровонлик ғоясига таянади. Фашизмнинг муҳим хусусияти – очикдан-очик шовинизм ва ирқчилик бўлиб, унинг моҳияти жамиятнинг барча тараққийпарвар қатламлари, илғор фикрли аъзоларига қарши куч ишлатишнинг энг оғир ва зарарли шакллари қўллаш жараёнида яққол намоён бўлади. Фашизм ўз кирдикорларини яшириш ва хаспўшлаш учун сиёсий тилёгламалик, ёлғон ва бўҳтонлардан усталлик билан фойдаланади. Фашизмнинг таиши сиёсати босқинчиликдан ва халқаро террорчиликдан иборат. Улар бошлаган уруш туфайли 1939- 1945 йилларда ер юзиде 60 миллиондан ортиқ одам ҳалок бўлган эди. Фашизм инсониятнинг ашаддий душманидир.

Неофашизм. Бу фашизмнинг янги тарихий шароитдаги кўриниши. Неофашистик гуруҳлар янги шароитга мослашган ҳолда ўзини жаҳон афкор оммаси кўз ўнгида мутлақо обрўсизлантирган фашизмдан фарқ қиладиган оқим сифатида кўрсатишга уринади.

Неофашистлар аҳолининг қашшоқ, маргинал гуруҳларини ўз томонига ағдариб олишга ҳаракат қилади. Шу боис ўз мавқеидан норози бўлган муайян гуруҳлар неофашистлар таъсирига тушиб қолади.

Неофашистлар қўллайдиган асосий тактик усул - турли йўллар билан мамлакатда ижтимоий танглик вазиятини келтириб чиқариш ва сақлаб туришдан иборат. Шу тариқа улар демократик йўл билан сайланган парламентлар ва ҳукуматларни мамлакатда тартиб ўрнатиш ва сақлаш учун ноқобил деб кўрсатмоқчи бўлади. Ижтимоий тангликнинг сурункали давом этиши аҳоли қуйи табақаларининг бир қисмини неофашистлар сафига қўшилишга олиб келиши мумкин. Шунинг учун неофашистлар турли тартибсизликлар келтириб чиқариш йули билан тангликни сақлаб туришга ҳаракат қилади. Масалан, Россия Федерациясидаги Э.Лимонов бошчилик қиладиган национал-большевиклар ўз фаолиятида мана шу усулдан фойдаланади.

"Расизм" сўзи "раса" (ирқ атамасидан келиб чиққан. Бу атама XVII асрдан бошлаб Европада "инсоният насли"ни турли ирқий гуруҳлар, жумладан, "оқ;" ва "сарик;" ирққа ажратиш учун қўллана бошлади.

Ирқчилик - одамлар ўртасидаги ижтимоий тенгсизлик босқинчилик зўравонлик ва урушларни кишиларнинг турли ирқларга мансублиги билан оқлашга хизмат қилувчи ғайримиллий таълимот.

Ирқчилик таълимоти "оқ танли"ларнинг афзаллиги, уларнинг азалдан "олий ирқ" этиб танлангани, бошқа ирқларнинг эса "оқ"ларга қараганда номукамал яратилганлиги ва ҳамини тараққиётнинг қуйи поғоналарида туришини "асослаб" беради. Унинг асосий ғояси ўзининг "илоҳий" табиатиға кўра "оқ" ирқларни "қуйи" ирқлар устидан ҳукмронлик қилишға даъват этишға қаратилгандир.

Буюк давлатчилик шовинизми. Инсониятнинг ягона бирлик сифатида эркин тараққий қилишиға катта хавф тугдирувчи мафкура шаклларида бири шовинизмдир. Шовинизм миллатчиликнинг ўзига хос шакли, бошқа миллатларни менсимаслик ва ўз миллатининг уларға нисбатан устунлигини асослашға қаратилган зоявий-назарий қарашлар тизими ва амалиётидир.

Бундай қарашларнинг тарихи узок бўлсада, илмий тушунча сифатида шовинизм атамаси француз ёзувчилари ака-ука И. ва Т. Коньярларнинг "Уч рангли кокарда" номли комедиясининг қахрамонларидан бири, ўзининг агрессив миллатчилиги билан ажралиб турадиган Никола Шовен номи билан боғлиқ ҳолда, XIX асрнинг биринчи ярмида пайдо бўлганини қайд этиш лозим. Наполеоннинг босқинчилик урушлари ветерани бўлган, "буюк Франция"ни яратгани учун императорға сажда қилиш руҳида тарбияланган, ўта миллатчи бўлган бу реал шахс ушбу бадий образнинг прототиби ҳисобланади.

Шовинизм бошқа миллатларнинг жаҳон тарихида тутган ўрни, бугунги кундаги мавқеи ҳамда маънавий-маданий ҳаётининг ўзига хос томонларини менсимасликка интилишида яққол кўринади. Шовинизм кўп сонли халқларнинг кўп миллатли давлат доирасида, шунингдек уни ўраб турган жўғрофий-сиёсий маконда ўзининг мутлақ ҳукмронлигини ўрнатишға уринишида ҳам намоён бўлади.

Буюк давлатчилик шовинизми - бир давлатнинг бошқа давлат ёки давлатлар устидан сиёсий, мафкуравий, иқтисодий ва ҳарбий ҳукмронлигини ўрнатишға қаратилган назария ва амалиёт.

Хусусан, XIX аср охиридан бошлаб Россия империясининг ҳукмрон доиралари бошқа халқларға, жумладан, Ўрта Осиё халқларига нисбатан ана шундай сиёсат олиб борганлар. Иккинчи жаҳон урушидан кейинги даврларда ҳам бир қанча мамлакатлар буюк давлатчилик сиёсатини хилма-хил кўринишда олиб бордилар.

Президент И.А.Каримов ўзининг "Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик

шарглари ва тараққиёт кафолатлари" асарида буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик хавфсизлигимизга таҳдид солаётган муаммолардан бири эканлигини алоҳида таъкидлаган: "Ўтган мустақил ривожланиш йиллари давлатимизнинг суверенитети ва барқарорлигига таҳдид сақланиб қолмоқда, деб айтиш учун асос бўла олади. Бу таҳдид буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик руҳидаги шиорларда, билдириляётган фикрларда, шархларда ва муайян хатти-ҳаракатларда намоён бўлмоқда".

Буюк давлатчилик шовинизми ғайриинсоний хусусиятга эга бўлиб, бошқа халқларни қарам қилиш, иқтисодий, сиёсий, маданий ҳаётда уларни камситишнинг ўзига хос шаклидир.

Шовинизмнинг тарихан ҳалокатли эканлигига сабаб шуки, ҳаддан ташқари кучайиб кетган ва айниқса, ўз миллий мумтозлигига ишонишга асосланган буюк давлатчилик зўравонлик асосига қурилганлигадир. Бу эса, ўз навбатида, буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчиликни ифода этувчи давлатларнинг ўзида кўплаб қурбонлар ва йўқотишларга олиб келади.

Шу боис айтиш мумкинки, шовинизм, пировардида, давлатнинг ўзига зарба беради, унинг пойдеворини кучсизлантиради, ички зиддиятларни кучайтиради. У жамиятни парчалаб юборишга ва унинг учун оғир бўлган оқибатларни келтириб чиқаришга қодир. Гарчи тарихий даврлари ва шарт-шароитлари турлича бўлсада, Рим, Усмонлилар, Германия ҳамда Россия ва Совет империяларининг тарихидан бунга кўплаб мисоллар топиш мумкин.

Шовинистик кучлар бутунги кунда, биринчидан, мамлакат аҳолисига ахборот орқали ва мафкуравий йўл билан тазйиқ ўтказиш, иккинчидан, минтақа давлатлари ичида зиддиятларни юзага келтириш, учинчидан, жаҳон афкор оммасида Ўзбекистон ҳақида ногўғри тасавурларни шакллантиришга ҳаракат қилмоқда. Бу йўлда улар хилма-хил усул ва воситалардан фойдаланмоқдалар.

Буюк давлатчилик шовинизми ҳам жаҳолатнинг бир кўриниши. Унга қарши фақат маърифат билан курашиш мумкин. Бунда, айниқса, халқаро ҳамжамият, жумладан, унинг тенг ҳуқуқли аъзоси бўлган ҳар бир давлат билан ўзаро манфаатли алоқалар ўрнатиш яхши омил бўлиб хизмат қилади. Ана шундагина минтақамиз ҳеч қачон цивилизациялар туташмайдиган, балки улар бир-бирига ижобий таъсир этиб, бир-бирини бойитадиган маконга айланади.

Коммунизм ва неокмунизм. Коммунизм (лотинча communis - умумий) - К.Маркс (1818-1883) ва Ф.Энгельс (1820-1895) томонидан ишлаб чиқилган сиёсий таълимот бўлиб, инсонларнинг тўкин-сочинлик асосида яшаши ва ҳар томонлама тенглигини таъминлайдиган ижтимоий идеалнинг радикал турларидан бири.

Коммунизм дунёни ўзгартирувчи яқкаю ягона куч ишчилар синфи, пролетариат деб билади, ўз ғояларини амалга оширишда уларга суянади.

Маркснинг синфий кураш ва инкилобий тараққиёт тўғрисидаги назарияси ҳозирги вақтда ғайриинсонийлиги билан ўта хавfli ҳисобланади, чунки у жамиятда маслақдош бўлмаган кучлар ўртасидаги курашни тарғиб этиб, зиддиятни янада авж олдиришга даъват этади. Ваҳоланки, инсоният ривожининг юқори босқичига синфий қарама-қаршиликларсиз, инкилобий ларза ва тўнтаришларсиз, тинч-осойишта, ўзаро ҳамкорлик тамойилларига асосланган ҳолда ҳам эришиш мумкин.

Коммунизм шахс ҳаётини иккинчи ўринга қўяди, инсон кадр-қиммати, ҳуқуқ ва эркинликларига етарли эътибор бермайди. Бундай абсолютлаштириш жараёнида ижтимоий манфаатлар шахсий манфаатлардан юқори қўйилиб, шахсий манфаатлар ижтимоий манфаатларга бўйсундирилди. Инсондаги ижтимоийликни, социалликни абсолютлаштирган ҳолда ундаги табиийлик, жонли ва биологик асос (хусусан, ҳаётнинг табиий томонлари - моддий қулайликлари, жисмоний ривожланиши, жисмоний маданият, муҳаббат) тўғри баҳоланмади. Шундан ярим тарки дунёчилик, камтарона яшаш, сипо кўринишга ҳаракат, мунофиқлик ва иккиюзламачилик сари оғишмай амал қилиб келди. Инсон барча ижтимоий муносабатлар мажмуаси деб баҳоланди.

Коммунизм таълимотига кўра, миллат - капитализм маҳсули, дин эса ўтмишнинг қолдиғи бўлиб, халқ учун афюн. Уларнинг фикрича, дин, миллат ва давлат инсоният тараққиётининг юқори босқичида барҳам топади.

Ҳар қандай социализм ва коммунизм таълимоти барбод бўлишга маҳқум. Агар социализм ғояси амалга ошириладиган бўлса, бу яна мустабид жамият, мустабид режим бўлади. Мустабид тузум жамият ривожиди миллий ва диний қадриятларга ҳеч ҳам ўрин бермайди, уларни эскилик сарқити ҳисоблаб, йўқотиш учун аёвсиз кураш олиб боришга чақиради. Жамиятда фикрлар ранг-баранглигига, халқларнинг миллий ўзлиги ва ғурурини англаши ҳамда сақлаб қолишига йўл қўймайди.

Большевизм. Унинг асосчиси, назариётчиси, ғоявий раҳбари ва раҳнамоси В.И.Ульянов (Ленин) эди. Большевизм В.И.Ленин бошчилигидаги тор доира сиёсий авантюристлари ва ҳокимиятпарастларнинг ўта реакция, инсоният учун зарарли ва хавfli таълимотидир.

Большевизм - Россияда большевистик партия раҳбарлигида сиёсий ҳокимиятни эгаллаб олиш ва давлат бошқарувининг ғоявий, стратегик, тактик ва ташкилий принциплари ва воситалари сифатида амал қилди.

Большевизм - бу террор, зўравонлик, экстремизм, босқинчилик ва инсонларни талашнинг авж олиши,

кутуриши ва ҳаддан ошиши, бу қамоқ, концлагер, қатагон ва сургунлардан иборат эканнини собиқ совет тузуми кўрсатди.

Большевизм - бу қулларча меҳнат, ваҳшиёна эксплуатация, очлик, қаҳатчилик, касаллик, инсонларни ажалидан олдин бевақт ўлими эканига постсовет ҳудудидаги халқлар тарихи гувоҳ.

Большевизм - тажовузкор урушлар, сунъий равишда халқаро кескинликни кучайтириш, ўз халқини "темир тўсиқ" билан ташқи оламдан ажратиб қўйишдан иборат экани жаҳон аҳлига маълум. Большевизм коммунизм таълимотининг собиқ иттифоқ ҳудудида 1917-1991 йилларда амал қилган кўриниши бўлиб, у ҳар бир инсондаги мавжуд имкониятларнинг рўёбга чиқишига тўсқинлик қилиш билан бирга инсоний қадриятларни оёқости қилди, ҳам моддий, ҳам маънавий, ҳам экологик жиҳатдан халқимизга жуда катта зарар келтирди.

Большевизмнинг асосий хусусиятлари ва намоён бўлиши, унинг мақсад ва кўрсатмалари, тактик тамойиллари Россия, Европа, Марказий Осиё, бутун жаҳон халқларига келтирган қурбонлик миқёси ва шунингдек, зўравонлик, оммавий терактлар, сунъий очарчиликлар, ваҳшийлик ва шафқатсизликлар, ғоявий кўпуровчиликлар, бошқа кўп жинойятлари большевикларнинг ўта ахлоқсиз хатти-ҳаракатларини ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди.

Неокоммунизм ("нео" - "янги" ва "коммунизм" - умумий сўзларидан олинган) - ишлаб чиқариш воситаларига умумий мулкчилик кўзда тутилган ижтимоий-иқтисодий формация – коммунизмнинг янги кўриниши. Собиқ СССР тарқалиб кетганидан сўнг коммунистик партия негизда қайта ташкил топган, коммунистик ғояларни янгича талқин қилишга ҳаракат қилаётган сўл оқим.

Неокоммунизм тарафдорларининг фикрига кўра, марксизм-ленинизм таълимоти асосига қурилган коммунизм илмий ғояси бу ғояни амалга оширганлар томонидан нотўғри талқин қилинган ва мазкур таълимотга нотўғри тузатишлар киритилган. Хусусан, коммунизмни бутун жаҳон миқёсида ўрнатиш мумкин эмаслиги тўғрисидаги оддий ҳақиқат тушуниб етилмаган. Коммунизмни фақат ижтимоий турмуш тарзини ўзгартириш, яъни ташқи муҳитга таъсир кўрсатиш билан қуриб бўлмайди. Собиқ коммунистик арбоблар инсоннинг ички дунёсини ўзгартиришни унутиб қўйган. Неокоммунизмга кўра, коммунизм - синфсиз жамият. Ҳолбуки, инсонлар ўртасида ҳамيشа тафовутлар бўлади.

Неокоммунизмга кўра, синфсиз жамият қуришга фақат юксак тараққий этган инсонларнинг бирлашиши орқали эришиш мумкин. Ҳеч қандай ташқи кучлар, айниқса, мажбурлаш орқали коммунизмга эришиб бўлмайди, чунки бу инсон, унинг ички дунёсига мутлақо зиддир. Мазкур таълимот муаллифларининг фикрича, неокоммунизм, энг аввало, фан ва дин (кўпроқ ҳақиқий диндорлик) синтезига асосланади. Неокоммунизмнинг коммунизмдан асосий фарқи - тўла коммунизмга ёки порлоқ ҳаётга эришиш.

Неокоммунизмнинг мақсади йўқ, чунки "мақсад"нинг барча тушунчалари пировард натижага олиб келади. Бу ғоя тарғиботчилари "табиатда пировард натижа бўлмайди, ҳаёт - доимий ҳаракатда, шу сабабли у ўзини намоён қилиш шакллари кўп ўзгартиради", деган қарашни илгари суради. Собиқ коммунистлар ҳокимиятни қўлларида сақлаб қолиш учун мавжуд бўлмаган ана шу мақсадни излаш билан овора бўлади. Уларнинг "Мақсад ҳар қандай воситани оқлайди" деган шиори кўплаб ажойиб инсонларни ҳалокатга дучор этган.

Неокоммунист қандайдир аниқ қоида ва қонунларга амал қилмайди, у вазиятга қараб иш тутади. Унинг учун умумий қоидалар қуйидагилардан иборат.

Иш, энг аввало, қониқиш ҳиссини уйғотиши керак. Шунинг учун неокоммунист ҳар қандай ишдан мамнуният ҳосил қилиши керак. У ўзида янги қобилиятларни топиши ва уларни ишга солиши лозим.

Неокоммунист дин ва сиёсат соҳасида фойдасиз ва хавфли баҳсларга қўшилмайди. Бироқ у инсониятнинг дин ва сиёсат соҳасидаги энг яхши тажрибасини ўрганиб, улардан ўзича фойдаланади.

Неокоммунист маслақдошлар топишга ортиқча ҳаракат қилмайди. Керак одамлар ўзлари неокоммунизмни топиб олади. Неокоммунизм - пролетарчилар ҳаракати бўлиб, унда неокоммунист неокоммунистга дўст, ўртоқ ва биродар. Уларнинг кучи - бирликда.

Бундай "жозибатор-бузғунчи ғоялар"нинг асл моҳияти ҳақида И.А.Каримов: "Бугунги кунда баъзи мамлакатларда эски совет даврини қўмсаиш, ўша замонга қайтиш учун турли уринишлар бўляпти. Айрим хорижий телеканалларда Ленин даврини, Сталин даврини, СССРни улуглаш кайфиятлари кучайиб боряпти. Бундай қараш, бундай ёндашув бизга асло маъқул эмас. Бизнинг ўз ақлимиз, билим ва тажрибамиз, халқимизнинг хоҳиш-иродаси билан танлаб олган илмимиз бор. Биз қарамлик ва тутқунликка қайтишига ҳеч қачон рози бўлмаймиз. Ота- боболаримиз айтганидек кўр ҳассасини бир марта йўқотади. Мустабид тузумдан бизга қандай оғир, қандай ночор мерос қолгани, халқимиз қанча азоб-уқубатлар тортганини ҳеч қачон унутмаслигимиз керак"¹⁰⁴, - деган эди.

Экстремизм (ЛОТ. extremus – ўта) - ижтимоий-сиёсий характердаги муаммоларни ҳал этишда ўта кескин чора-тадбирлар, фикр-қарашларни ёқловчи назария ва амалиёт ҳисобланиб, мазмунига кўра - диний ва дунёвий,

¹⁰⁴ Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг биринчи ташкилий йиғилишидаги нутқи // "Халқ сўзи" газетаси, 2015 йил, 13 январь.

намоён бўлишига кўра - худудий, минтақавий, халқаро шаклларга бўлинади. Экстремистик қарашлар жуда чуқур илдизларга эга бўлиб, ҳеч қачон чегара билмаган, дин, миллат, худудни тан олмаган. Дунёвий экстремизмнинг сиёсий, иқтисодий, мафкуравий кўринишлари мавжуд бўлгани ҳолда, диний экстремизм барча динлар доирасида ривожланган. Диний экстремистик руҳдаги қарашларни католиклар, протестантлар, православлар орасида ҳам учратиш мумкин.

Диний экстремизм - маълум сиёсий мақсадлар йулида ва дин ниқоби остида мутаассиблар ёки уларнинг иродасига кўра иш кўрувчи гуруҳлар томонидан олиб бориладиган ўта ашаддий ҳаракатлар ва қарашлар мажмуини англатади.

Бошқачароқ; айтганда, диний экстремизм - муайян диний йуналиш ва ташкилотлардаги ашаддий мутаассиб унсурлар сиёсий фаолиятнинг мафкураси. Бу фикрнинг исботи сифатида "Мусулмон биродарлари" ва ундан ажралиб чиққан кўплаб диний экстремистик руҳдаги гуруҳ ва ташкилотлар таянадиган асосий ғояларни эслаб ўтишимиз мумкин.

"Мусулмон биродарлари" ҳеч қандай маъмурий-жўғрофий худудни тан олмайдилар ва пировард мақсадда ер юзидаги барча мамлакатларда ягона мусулмонлар бирлиги ва уларнинг диний ва дунёвий ҳокимиятини ўзида мужассамлаштирган "халифа" раҳбарлигидаги ягона мусулмон давлати қуришни кўзлайдилар. Бу шартни бажармоқ, ниятга етмоқ учун ҳар қандай хунрезликка ва биродарқушликка фатво берилади. Диний экстремизм намоён бўлишига кура худудий, минтақавий, халқаро шаклларга бўлинади. Бундай қарашлар жуда қадимий илдизларга эга бўлиб, ҳеч қачон чегара билмаган, миллат, худудни тан олмаган, диний экстремизм барча динлар доирасида ривожланган. Диний экстремистлар қаерда ва қайси дин байроғи остида фаолият кўрсатмасин, асосий мақсади диний давлатни барпо қилиш бўлиб, бу мақсадга ўзаро низолар, ихтилофлар, қуролли тўқнашувлар орқали, яъни қон тўкиш ва зўрлик билан эришишни кўзлайдилар.

Бу эса мустақилликка ҳам, тараққиётга ҳам қатта ғов бўлади. Экстремистик гуруҳларнинг ягона мақсади ҳокимиятни қўлга олиш бўлиб, бу йўлда улар энг жирканч усулларни қўллашдан ҳам тап тортмайдилар. Бугунги кунга келиб экстремизм нафақат ислом дунёсида, балки бошқа динлар тарқалган худудларда ҳам, тўла-тўқис намоён бўлиб қолмоқда.

Дунёда инсон ҳуқуқлари ва демократик тамойиллар устувор бўлиб бораётган, қонун ҳамда халқаро ҳуқуқ қоидалари мамлакатлар, халқлар, давлатлар орасидаги муносабатларнинг асосий тамойилига айланаётган ҳозирги даврда диний экстремизмга ўрин қолмаяпти. Аммо, бу унга қарши курашмаслик, хушёрликни оширмасликни билдирмайди. Мазкур соҳада ҳам Президентимиз уқтирганлари каби огоҳлик эзгу ғоялар йулида кураш олиб бориш ҳаёт ва фаолиятнинг асосий мезони бўлиб қолмоқда.

Диний экстремизмни келтириб чиқарувчи сабаблар. Буларга: 1) диндан фойдаланиб, динга алоқаси бўлмаган сиёсий ҳамда бошқа тажовузлар ва мақсадларни амалга ошириш учун интилиш; 2) динни ниқоб қилиб, турли сиёсий можаролар, зиддиятларни келтириб чиқаришга уриниш; 3) инсон, миллатларнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқини эмас, балки диннинг яшашга бўлган ҳуқуқини эътироф этиш; 4) динни дунёқараш, тафаккурнинг ягона воситаси деб ҳисоблаш кабилар қиради.

Ўз-ўзидан равшанки, бу ҳодисалар Ўзбекистоннинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, унинг хавфсизлигини таъминлаш зарурлиги нуқтаи назаридан қараганда бутунлай зарарлидир.

Терроризм (лог. террор - қўрқув, даҳшат) - маълум ёвуз мақсадлар йўлида, қуч ишлатиб, одамларни жисмоний йуқ қилишдан иборат бўлган ғояга асосланган зуравонлик усули. Қўрқитиш ва даҳшатга солиш орқали ўз ҳукмини ўтказишга уриниш террорчиликка хосдир. У иқтисодий, сиёсий, диний, ғоявий, иркий, миллий, гуруҳий, индивидуал шаклларда намоён бўлиши мумкин. Таъқиб, зуравонлик кўпуровчилик ва қотиллик террорчиликнинг ҳар қандай кўриниши учун умумий хусусият бўлиб, гуманизм, демократия, адолат тамойилларига зиддир. Шунинг учун, терроризм қандай "байроқ" остида амалга оширилмасин, мохиятан инсониятга, тараққиётга, эзгуликка қарши жиноятдир.

Террор билан консерватив, инқилобий, диний, миллатчи руҳдаги қучлар шуғулланиши мумкин. Лекин уларнинг асосий мохияти сиёсий бўлади. Қатор давлатлар учун террорист ҳисобланган қучлар, бошқалар учун исёнчи ёки эркинлик йулидаги курашувчи сифатида намоён бўлмоқда. Терроризм - муайян гуруҳнинг руҳсат этилмаган ҳолатда онгли равишда қуч ишлатишидир. Бунда террорчилар аниқ мақсадни кўзлайди ва ўзини тўла ҳақ деб билади. Бундан шу нарса аниқ бўладики, террорчилардаги мавжуд қуч мақсадни амалга оширишда ижтимоий-сиёсий муҳит билан бевосита алоқадорликда бўлади. Шунинг учун бирон-бир сабабга асосланган мақсад террорчиликка олиб боради. Террор кўп ҳолатларда кенг миқёсдаги ҳарбий қучлар билан алоқадор бўлади ва бундай мисоллар тарихда бир неча бор кўзатишган. Бундан тапшари, террор давлатнинг ўзи томонидан ҳам амалга оширилиши мумкин. Бунда икки хил шаклда қуч ишлатилади: жазо бериш органлари ёки ҳарбий қучлар томонидан. Бунда сиёсий мақсадларни амалга ошириш ёки аниқ; бир режимни жорий қилиш учун террор амалга оширилади. "Терроризм" тушунчаси ҳамма вақтда ҳам террористик ҳаракатнинг тез суръатда амалга оширилишини билдиради. Бундай ҳодиса сиёсий, этник диний ва бошқа қуринишларда бўлади.

Ғоявий терроризм сиёсий идеолог раҳбарлар томонидан вужудга келтирилади. Бунга расмий тор

доирадаги истисно қўлингач ички сабаблар курсатилади. Бунда миноритар идеологлар жамиятни бошқа бир жамиятга аралаштириб юборади. Табиийки, бу мафкуралар бир жамиятдан бошқа бир жамиятга утиб туради ва бир давлатда яшири ҳолда мавжуд бўлса, бошқа бир давлатда эса парламент ёки ҳокимиятда ифодаланиши мумкин.

Этник терроризм субъекта ғоявий бўлмай, балки миллийлик ва жамиятнинг этниклигидир. Ҳозир сўз миноритар этник гуруҳлар ҳақида бормоқда. Этник терроризмнинг ёрқин мисоллари сифатида басклар (ЕТА айирмачи ташкилоти), сицилия сепаратистлари, ирландлар, курдлар ва янаги чиқаётган корабоглик армилар ва чеченлар қабилар мисол бўлади.

Диний терроризм муайян бир диний секта ёки гуруҳ таълимотининг жамиятда мутлақлаштирилиши оқибатида келиб чиқади. Бунда ушбу ғоя тарафдорлари бошқаларнинг фикр ва ғояларини кескин танқид остига олиб рад қилади ва ғоявий безовталикни келтириб чиқаради. Бунинг даҳшатли томони улар куллайдиган амалий чораларда қурбона. Чунки одатда фундаментализм тарафдорлари қулида қурол ва баъзан бутун бошли дарбий гуруҳлар бўлади. Бугунги кунда ядровий, биологик бактериялогик қуролларнинг террорчилар қулига тушиб қолиши эҳтимоли - энг катта хавфдир.

Жиноий терроризмга бандитлик - талончилик ва гомицид мисол бўлади. Таҳдиқали замонда кишилар бошига қулфат солаётган ва уларнинг ҳаёти, фарзандлари, мол-мулкига таҳдид қилаётган жиноий терроризм қундан-қунга кучайиб бормоқда ва жаҳон ҳамжамиятида жиддий хавотир уйғотмоқда.

Иқтисодий терроризм. Иқтисодий манфаатларни қўзлайдиган ва моддий бойликларни ўзлаштиришни мақсад қилиб олган бу террорчилик коррупция каби катта жиноий тизим билан ўзвий боғланиб кетган. Унда рақиблари ёки уларнинг яқинларини улдириш, уғирлаб кетиш, зуравонлик тажовўз билан қурқитиб, ўз ҳукмини утқизишга уриниш, мол-мулкни ўзлаштириб олиш йўлларида фойдаланилади. Бунинг яна бир томони - баъзан бу террор сиёсий, этник баъзан эса диний характер касб этмоқда. Мана шундай вазиятда бу террорчиларнинг мақсади ҳокимиятни эгаллашга ҳдм қаратилиб, пирамидасимон характерга эга бўлиб бормоқда.

Индивидуал терроризмнинг субъекта, бошқатеррорчилик характеридан фарқи уларок; жамоа эмас, ягона шахсдир. Бунда теракт ягона инқилобчи, ягона диний мутаассиб, ягона миллатчи каби тушунчалар остида амалга оширилади. У ўзининг ички ҳиссиётидан келиб чиқиб ҳаракат қилади, унинг онгидаги вайронкор ғоя унга йўл курсатади ва бу йўлда у ҳеч қимни тан олмайди. Индивидуал террор ҳам ута хавфли куч ҳисобланади, негаки у жамиятнинг бошқа аъзоларига таъсир қилиши ва бунинг оқибатида террорнинг оммавий турларини келтириб чиқариши мумкин. У ўз ғояларини сингдириш орқали бошқаларни ҳам жамиятга қарши қуйиши мумкин. А. Камюнинг "Бегона" асари қабристон бунга мисол бўлиши мумкин.

Ахборот терроризми. Кейинги йилларда интеллектуал ва оммавий ахборот соҳаларида ҳам террорчилик элементларидан фойдаланилмоқда. Муайян мафкуравий полигонларнинг муттасил тарқатаётган ахборотларидаги ёвўз ва зарарли ғоялар оқими, телеэкранлар орқали доимий намоёниш этиладиган жангари фильмлар, болаларга мулжалланган, бўзгунчи ғоялар асосида ишланган уйинлар, компьютер тармоқда ари дастурларини ишдан чиқарадиган вируслар тарқатиш шулар жумласидандир.

Сиёсий терроризм. Ўзининг ёвўз ниётларига эришиш учун ҳокимиятни қўлга киритишни қўзлайдиган кучларнинг зуравонлиги ва қупорувчилиги сиёсий террорга мисол бўлади. Сиёсий терроризм нафақат жиноятчи гуруҳлар, ҳатто баъзи тажовўзкор руҳдаги расмий реакцион сиёсий доиралар ва кучлар томонидан уюштирилиши ва қўлланиши ҳам мумкин.

Чоризм империясининг колониал ва шовинистик сиёсати, совет империясининг ғоявий қабристонлари халққаро қарши ўзига хос террор эди.

Бугунги кунда ҳам мустақил ривожланиш йўлидан бораётган мамлакатимизга нисбатан гараз ниёт билан қаровчи ёвўз кучлар террорчилик йўли билан тараққиёт йўлимиздан қалғитишга, бизни яна қарамлик ва асоратга солишга уринмоқда. Улар ватанфуруш ҳоинлардан ҳдм, террорчиликни касб қилиб олган, буюртма буйича қупорувчилик ва босқинчилик билан шугулланадиган ёлланма халққаро террорчи, жиноятчи гуруҳлардан ҳам фойдаланилмоқда.

Террорчилар ҳаракатларининг икки жиҳати мавжуд бўлиб, улар рационал ёки иррационал тарзда амалга оширилади. Террорнинг рационаллиги шунда намоён бўладики, бунда фавқулодда зуравонлик билан бир қанча ижтимоий меъёрлар доирасидан чиқиб, одамлар террористларга ён беришга мажбурланади ва муайян сиёсий ёки ижтимоий мақсадга этилади. Бошқа террорчиларни озод қилиш, биронта сиёсий ёки этник эркинликни тан олдириш, жамиятдаги ижтимоий барқарорликни издан чиқариш, руҳий тушқунлик ёки иочорлик ҳолатини уйғотиш, муайян гуруҳлар томонидан кенг намоёнишлар утқизиш ва шунга ухшаш шартлар қуйилиши мумкин. Ҳозирда содир этилаётган террорчилик ҳаракатларининг деярли ҳаммаси мана шу усулда амалга оширилмоқда. Ҳаттарли томони шундаки, баъзан бу борада ён беришлар қўзатилмақда.

Иккинчи жиҳат иррационал ҳолатда содир этилади. Бу экзистенциал тажрибада чегараланиб, теракт қатнашчисининг кучли эҳтиросга берилиши ва жазавага тушиши натижасида содир бўлади. Х⁰³¹Р^{ГИ} вақтда бундай террорчилик қамдан-қам ҳолатда содир этилмақда. Бунда инсон моҳияти мавжуд қонун-қоидалар

асосида ҳаракатга келтирилади. Жамиятда шаклланиб бораётган нобоп ҳатти-ҳдракатлар ва уларнинг¹ турли номлар остида конунийлаштирилиши индивидуал характердаги террорни келтириб чиқармоқда.

Бугун жаҳон ҳамжамияти бу бало-казоларнинг ечимини топиш устида бош котирмоқда ва унга қарши курашмоқда⁴⁶.

4.Маҳаллийчилик миллатчилик уруг-аймоқчилик коррупцияга қарши кураш - ички ғоявий-мафқуравий таҳдидларни баргараф этиш йули

Ўзбек халқининг мустикал и гига, унинг ижтимоий- иктисодий, сиёсий-хукукий ва маънавий-маданий асосларига нафақат ташки томондан, балки мамлакат ичкарасидан ҳам мафқуравий таҳдид солиш ҳолларининг мавжудлигини инкор Қилиб бўлмайди.

Бундай таҳдидлар жумласига коррупция ва жиноятчилик маҳаллийчилик ва уруг-аймоқчилик одамларнинг бефарқлиги, мақтончоклиги, хушомадгуйлиги, ҳдсадгуйлиги, ман- манлиги, ҳақдқатни менсимаслиги, таниш-билишчилик мансабпарастлик порахурлик қдлишлари каби умуминсоний ахлоққ;а зид бўлган иллатларни киритиш мумкин.

Коррупция ва жиноятчилик. Коррупция (лотинча “соггирБло” - порага сотилиши, айниши, таназзул) - мансабдор шахснинг, бойишмақсадида,ўзмансаби билан ботлиқжук/харини суиистеъмол қилишидан иборат жиноятидир.

Тарих нуқтаи назаридан олганда, коррупция энг қадимий жиноятлардан бири: қ;аердаки давлат бўлса, давлат аппаратининг турли тармоқларида, пастдан юқ;оригача таралган жиноят бўлган. Худудий жиҳатдан Караганда, коррупция бугун жаҳонга ёйилган жиноятлардан биридир. Шундай қдлиб, коррупция замон ва маконда тенг-баробар тарқ;алган жиноят шаклларида биридир. Турли давлатлар ^Ғмишда ва ҳозирда, дунёнинг барча қитғаларида коррупцияга қ;арши мувафқ;иятли ёки мувафқ;иятсиз кураш олиб борганлар ва борадилар. Лекин, ҳрзирча, уни батамом йук; қдлишининг йулини топа олмадилар ва олмаяптилар.

Бу масала билан ҳаттоки Бирлашган Миллатлар Ташкилоти алоҳдда шугулланиб, махсус қ;арор қ;абўл қ;илган ва коррупци- яни куйидагича таърифлаган:

- 1) мансабдор шахслар томонидан давлат мулкани утирлаш, талон-торож қдлиш ва ўзлаштириш;
- 2) нок;онуний фойда олиш учун ўз хизмат лавозимини суиистеъмол қилиш;
- 3) ижтимоий бурч ва шахсий таъмагирлик манфаатлар уртасидаги зиддият.

Коррупциянинг

И.А.Каримов коррупциянинг пайдо бўлиш сабаблари ва унинг келтириб чиқ;арадиган салбий оқдбатлари ҳдқдда куйидаги фикрларни билдиради. "Жамиятда жиноий "хуфёна иқ;тисодиёт"нинг мавжуд бўлиши уюшган жиноятчиликни келтириб чиқаради. Давлат ҳокимияти тўзилмаларининг турли бугинлари ва турли даражалари вакиллари ҳам унинг йулдан оздирувчи таъсирга тушиб қ;олади. Коррупция вужудга келиб, у энг аввало, уюшган жиноий тўзилмаларга мадақдор бўлиш ёки туғридан-туғри ёрдам бериш учун давлат хизматининг имкониятларидан фойдаланади. Бу эса жиноятчилик ва коррупция жамиятга келтирадиган салбий оқдбатлар туфайли жамият хавфсизлиги ва барқарорлигига тўғридан-тўғри таҳдиддир.

Коррупциянинг мамлакатимизнинг хавфсизлигига солаётган таҳдидлари куйидагалардан иборат:

Биринчидан, сиёсий жиҳатдан олганда, коррупция амалга оширилаётган ислоцотларга царшилик курсатиш ифодасидир. Унда ўз умрини яшаб бўлган, янги иқ;тисодий муносабатларни ўзига қ;арши таҳдид деб билган ҳрда, уларнинг ривожланишини секинлаштириб куйишга ҳдракат қ;иладиган маъмурий-буйруцбозлик тизими билан "хуфёна" иқ;тисодиётнинг манфаатлари объектив равишда бирлашиб кетади. Коррупция домига илинган амалдорлар шахсий бойлик орттиришмақ;садларинивауруг-аймоқ;ларнингманфаатларини давлат манфаатларидан устун куяди. Бу эса, мамлакатнинг сиёсий ва иқ;тисодий йулига ҳдма аҳолининг аксарият қ;исмига тўзатиб бўлмайдиган зарар етказди. Бундан ташқ;ари, янги иқ;тисодий-муносабатларга энДигина асос солинаётган ва сифат жиҳатидан бошқ;а сиёсий тизим шакллантирилаётган утиш даврида коррупция ўз ҳатти-дарақати билан бу жараённинг йулини тусиб куйиш имконига эга.

Иккинчидан, жиноятчилик ва коррупциянинг авж олиши давлатнинг конституциявий асосларини емиради, фуцароларнинг ҳукуц ва эркинликлари жиддий тарзда бўзилишига олиб келади. "Қрнунлар ва фармонларни қ;абўл қ;илишдан мақ;сад уларни четлаб утишдир" деган мутлақ;о ярамас қ;оида жамиятнинг энг оддий ҳукуқ;ий тартибот ва жамоат тартибини саиуаб туриш қ;обилиятидан маҳрум бўлишига олиб боради. Башарти иқ;тисодиётда жиноий гуруҳуиар ва "рекетчилар" тудалари "базм курса", кучаларда эса одамлар курқ;қанларидан тасодикий уткинчилардан қ;очиб юрсалар, жамиятдаги барқарорлик ва собитқ;адамлик шадда гап бўлиши мумкинми? Йук;, албатта.

Учинчидан, жиноятчилик ва коррупция жамиятнинг маънавий-ахлоций асосларини емиради. Жамият аъзоларининг фуқ;аролик мавқ;еини йук;са чиқ;аради. Амалга оширилаётган ўзгаришларга салбий муносабат

¹⁰³ Миллий ғоя ва раҳбар масъулияти. :уТ.:!афур Гулом номидаги и нашриёт- мағбаа ижодий ўйи2007. -В.450-453.

вужудга келиши учун шароит яратади. Ислохчилар ғоясининг ўзини обрусизлантиради ва эски замонларни, шу жумладан "кудратли марказнинг кучли кули"ни кумсаш ҳиссини тугдиради.

Утиш даврининг муайян қийинчиликлари шароитида фуқаролар онгида, айниқса, ёш авлоднинг бир қисмида, ҳдтда юксак турмуш даражасига эришишнинг асосий усули крнунга хилоф фаолият билан боғлиқ, деган мутлақ ахлоққа зид нуқтаи назар шаклланиши ва қарор топиши мумкин. Қднгир йул билан бойлик орттиришга интилиш, башарти у жамиятнинг ва ҳуқуқий назоратнинг эътиборидан четда қолса, одамларни, айниқса, хётга эндигина қадам куйиб келаётган ёшларни ёмон йулга оғдиради. Ахир, жамият ва давлат учун ёш авлоднинг ахлоқан бўзилиши ва юзгубан кетишидан ҳам аянчлироқ, ҳдлоқатлироқ; ҳол борми ўзи?

Туртинчидан/пул ҳокимиятга интилади” деган бир ибора бор. Лекин бу пул жиноий йул билан топилган бўлса-ю, унинг эгалари жамиятнинг ҳркимият тўзималарига чиқиб олсалар, улар қандай усуллар билан боишаришларини тасаввур қилиш қийин эмас.

Жиноят оламининг нуфўзли шахслари ҳркимиятга қандай йуллар билан кириб олиши яхши маълум ва куп мамлакатларда синовдан утган. Аввалига бу иш нопок даромад манбаларини сактаб қрилиш, улардан қафолатли фойдаланиш мақсадида ҳркимият тўзималари билан алоқа боғлаш ва бу алоқани мустаҳкамлашдан бошланади. Шундан сунг ҳокимиятнинг ўзи ҳам кулга киритилади.

Ҳркимият органларининг жиноятга аралашиб қрилиши ривожланаётган жамият эҳчун энг жиддий хавф-хатарлардан биридир. Жиноий тўзималарнинг давлат органлари амалдорлари билан чагишиб кетиши, уларнинг турли ҳркимият тармоқларига кириб олиши жамоатчилик наздида фуқароларнинг ҳимоясизлиги ҳдссини кучайтиради. Давлатнинг ўзини обрусизлантиради. Мамлакат ичкарасида ҳдм, тапшарисида ҳдм унга ишончсизликкортиб боради.

Бешинчидан, нопок йул билан бойлик орттириб жазодан кутулиб қолиш ва ўзларининг жиноий сармояларица ҳимоя қилиш учун ҳар қандай хатти ҳаракатларга тайёр туришларини яхши билиб олиш лозим. Бундай кимсалар адолатли жазодан қўрқиб, ҳамма ишни қилишга, хатто вазиятни беқарорлаштиришга, оммавий тартибсизликларни келтириб чиқаришга шай турадилар.

Мамлакатимизнинг келажагини ва обру-эътиборини қадрлайдиган ҳар бир виждонли фуқаро бу таҳдидни эса тутмоги даркор. Ҳалол меҳнат қдлиш, ўз билими, куч-гайрати ва ижодий қрбилиятини сарфлаш учун барқарор шарт-шароит бўлишини истайдиган, фарзандлари ва яқдн кишилари келажақда ҳдм демократик фуқаролик жамиятида цивилизациялашган бозор муносабатларининг самараларидан тула-туқис фойдаланишни орзу қиладиган ҳар бир фуқаро, жиноятчилик ва коррупция йулига ўз вақтида зарур тусиқ, куйилмаса, бу иллатлар қандай аянчли оқдбатларга олиб келиши мумкинлигани яхши англаб етмоги лозим⁴⁷.

Уруг-аймоқчилик. Қўпчилик лугатларда берилган таърифларга кўра, уруг-аймоқчилик феодал жамиятларга хос ҳодисадир. Бу цон-цариндошлик алоқалари билан боғланган одамларнинг бирлигидир. Уруг жамоаси ўз бошлигининг номи билан аталарди. У эса аъзолари учун энг обрули одам ҳисобланар уругнинг манфаатларини жамоасининг нисбатан маҳдуд оламидан тапшарида ифодалар эди. Айнан уруг-аймоқ; ўз аъзоларини ҳимоя этар, уларга ҳрмийлик қилар ва ёрдам берар эди.

Замонлар утди, ижтимоий-иқтисодий формациялар алмашди, одамлар уртасидаги муносабатларўзгарди. Ўзгарди-ю, аммо исиз йуқолиб кетмади. Баъзан тог жинсларида қадимги усимликнинг аранг илгаш мумкин бўлган излари қуриниб цолганидек ҳрзирги жамиятда, унинг ижтимоий-маданий ҳрдисаларида ҳам ўзоқ; Ёгмишининг аниқ; излари намоён бўлади. Уруг жамоалари ҳам шундай ҳрдисалар сирасига қиради.

Бутунги дунёда ҳақққдй маънодаги уруг-аймоқ; бўлинган жамиятни топиш мушкул бўлса керак. Лекин баъзан у шакли ўзгарган, "янгиланган" ҳрлда маъжуд бўлади. Купгина мамлакатларда қрдошлик ришталари ҳрзир унчалик кучли эмас Бирок; улар урнига бошқа муштараклиқ бошқа бирликнинг ришталари, жумладан, юртдошлиқ ҳудудий яинлик ришталари вужудга келди. У ёки бу жойдан чиққан, уша жойнинг ҳудудидан тапшарида, мамлакатнинг бошқа ерларида урнашиб қрлган кишилар ўз юртдошларига ёрдам берсалар, бунинг нимаси ёмон, деган савол тугилиши ҳдм мумкин. Ёмон эмас, албатта. Бирок; уларнинг давлат тўзималарига суқдлиб киришй, ҳркимият тизимидаги мансаблардан ўзларининг шахсий манфаатлари йулида фойдаланиши хавфлидир.

Бунда уруг-аймоқчиликнинг мақсади -ўз аъзоларини давлат ҳокимияти пиллапояларидан мумкин цадар юцори кутаришдан иборат. Уруг-аймоқ;чиликни ажратиб туривчи белги - унинг аъзоларининг бир жойда тугилганлигидир. Шуни назарда тутиш кераки, машгулот турларининг умумийлиги, маънавий манфаатлар, дунёцарашларнинг муштараклиги эмас, балки айнан тугилган жойнинг умумийлиги асосий белгидир. Шу белгига қараб иш юритиш маҳллийчиликни келтириб чиқаради.

4.1. *Маҳаллийчилик. Бу - кишиларда ўзлари тугилиб усган жой билан боғлиқ ҳрлда шаклландиган ҳудудий яинлик тўғусининг салбий шаклда намоён бўлиши.*

Маҳаллийчиликнинг энг номацбўл томони маҳалла, ҳудуд, минтаца манфаатларини жамият

⁴⁷ Қаримов КА Ўзбекистон XXI аср бусагасида: хавфсизликка таздид, барқарорлик шартлари ва таракдиёт қафолатлари // *Ушбе уш*. Хавфсизлик ва барқарор таракдиёт йулида. Т.6. -Т.: Ўзбекистон, 1998. -Б.90-93.

манфаатларидан устун куйишдадир. Жамиятда бундай қараш ва муносабатлар тизимининг мавжуд бўлиши давлатнинг худудий яхлитлиги, барқарорлиги, ва тараққий этишига салбий таъсир курсатади. Маҳдлийчиликнинг кучайиши, ўз навбатида жойларнинг ўзини-ўзи чегаралаб куйишига, мавжуд хужалик ва ижтимоий алоқалар тизимининг кучсизланишига, иқтисодий, ижтимоий- сиёсий ва маънавий таназзулига олиб келиши ҳам мумкин. Шунингдек давлат ичида муайян худуд ўзининг устунлигини таъминлаш мақрадида, ўзларига бўзгунчилик ғояларини шиор қилиб ҳркимият учун курашадиган экстремистик ва купорувчилик гуруҳларини вужудга келтириши ҳам мумкин.

Маҳдлийчиликнинг ҳар қандай қуриниши жамият учун хавфлиликни тушунган ҳрлда унинг келиб чиқдишини олдини олиш ва бинобарин, бу иллатга йул куймаслик муҳим вазифа ҳдсобрланади. Бу вазифани амалга оширишда миллий истиклол мафқурасининг урни бекдәсдир. Бу мафқура ўз аҳамиятига к}фа жамиятимизда яшовчи барча халқдар, миллатлар ва элатларнинг асосий мақсадлари ва орзу-умидларини амалга оширишга хизмат қдлади, маҳаллийчилик уруг-аймоқчилик ғояларига қарши кураша олади. У халқнинг маънавий камолотига, маърифатига асосланиб, кишилар онгида умуммиллий ғурур туйғуси билан бирга, мамлакатимизнинг барча худудларида яшайдиган ватандошларимизнинг маданияти ва қадр-қдммати хурмат қддинишини таъминлашга даъват этади.

Миллатчилик. Бу - боиқа миллат кишилари манфаатлари, эҳтиёжларига беписандлик билан қараш, худбинларча муносабатларни ифодаловчи ғоявий-назарий қарашлар тизими ва амалиёти. Миллатчилик - ўз миллати манфаатларини, эҳтиёжларини боиқа миллат манфаатларини, эҳтиёжларини камситиши ёрдамида қондиришидир.

Миллатчилик чинакам миллий гурурни шакллантирмайди. Миллий гурурни миллатчилик билан тенглаштириш миллатлараро муносабатлар маданиятига ғОВ бўлади. Миллий гурур бир миллатга хос бўлган хусусиятларни ривожланишига, уларнинг келажак ҳаётини юксалтиришга қаратилган интилиш бўлса, миллатчилик боишқа миллатлар, элатлар манфаатлари, эҳтиёжларини назар-писанд қдлмаслик уларнинг ҳуқуқ; ва эркинликларини чегаралашга қаратилган фаолият, ҳдракатдир.

Миллатчилик сиёсий тусга кирса, кучли салбий йуналиш касб этиши мумкинлигини таъкидлаш зарур. Бу давлат ва миллат хавфсизлигига, минтақавий ва кенг куламадаги хавфсизликка анча кучли таҳдидга айланиб кетиши мумкин.

Миллатчилик турли шаклларда намоён бўлади. У бир худудда яшаётган миллатларнинг ёки бир давлатда истикомат қдлаётган миллатлар уртасида, муайян империя шароитида бир миллатнинг иккинчиси ёки бошқаларидан устунлиги тарзида руй бериши ҳам мумкин.

5-МАВЗУ: МАФҚУРАВИЙ ТАЖОВУЗ ВА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИ

РЕЖА

1. Мафқуравий кураш ва унинг асосий йўналишлари. Мафқуравий гегемонизм - мафқуравий тажовузни амалга ошириш таянчи
2. Ахборот коммуникацияларида мафқуравий хуружларнинг намоён бўлиши. Интернет мафқуравий хуруж объекти сифатида
3. Миллий-маънавий, ғоявий-мафқуравий хавфсизликни таъминлаш – ҳар хил мафқуравий таҳдид, хавф-хатар ва тажовузларнинг олдини олиш воситаси
4. Ахборот хуружига қарши ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг зарурати ва аҳамияти.

1. Мафқуравий кураш ва унинг асосий йўналишлари. Мафқуравий гегемонизм - мафқуравий тажовузни амалга ошириш таянчи

Мафқуравий кураш тушунчаси ва унинг моҳият-мазмунни. Жамият тараққийетининг ҳозирги даврида руй бераётган мафқуравий жараёнлар инсон онги, қалби, хилма-хил усулларда олиб бориладиган ғоявий тарғибот ва ташвиқотнинг асосий объекти ҳамда мақсадига айланганини кўрсатмоқда. Президент Ислом Каримов таъкидлаганидек "Бугунги кунда инсоният йўлида мавжуд бўлган қурол-яроғлар Ер қуррасини бир неча бор яқсон қилишга этади. Буни ҳаммамиз яхши англаймиз. Лекин ҳозирги замондаги энг катта хавф - инсонларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун узлуксиз давом этаётган мафқуравий курашдир. Эндиликда ядро майдонларида эмас, мафқура майдонларида бўлаётган курашлар кўп нарсани ҳал қилади. Бу аччиқ ҳақиқатни ҳеч қачон унутмаслик лозим"⁴⁸. Масаланинг моҳиятини тушуниш учун ғоя ва онг муносабатига даҳлдор бўлган куйидаги

⁴⁸ Каримов ИА Миллий истиклол мафқураси - халқ эътиқоди ва буюк келажакка ишончдир // *Ушве уз*. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт - пировард мақсадимиз. Т.8. -Т.: Ўзбекистон, 2000. -Б.491.

ҳолатларга эътибор бериш зарур.

Муайян ғоя инсон томонидан қабул қилинмаслиги ёки у шахс онгида фақат муайян ахборот сифатида сақланиб қолиши мумкин. Биринчи ҳолатда ғоя инсон онгида ҳеч қандай из қолдирмаса, иккинчисида ғоя шахс учун ижтимоий аҳамиятга эга бўлмайди. Инсон онги ва қалби учун кураш, деган фикрда ғоя ва онг муносабати шарқона фалсафий тафаккур асосида ифодалаб берилган. Ғоя фақатгина инсон онги орқали унинг қалбини эгаллаган, инсон маънавий-руҳий ҳолатининг узвий қисмига айлангандагина ҳаракатга даъват этувчи, рағбатлантирувчи кучга, фаолият учун қўлланмага айланади. Шунинг учун ҳам бугунги кунда ушбу тамойил мафкуравий курашининг ўзагини таъкил этмоқда.

Мафкуравий кураш - бу турли ғоявий қарашлар, ёндашувлар, хилма-хил маслак ва мақсадларга эга ижтимоий субъектлар ўртасида юзага келадиган, қарама-қаршиликка асосланган муносабатлар демакдир. У янги, шаклланаётган ғоялар билан ўз "вазифасини" бажариб бўлган мафкура ёки унинг қолдиқлари ўртасидаги муносабат шаклида ҳам содир бўлиши мумкин. Шу билан бирга, мафкуравий кураш муайян ғояларни сингдириш ёки ҳимоя қилиш жараёнини ҳам англатади. Мафкуравий курашни муҳолиф мафкуравий қарашларнинг ҳар қандай кўринишини йўқ қилишга, ғоявий плорализмни бартараф қилишга қаратилган ҳаракатлар - мафкуравий конфронтациядан (фран. - қарама-қарши қўйиш) фарқлаш керак.

Мафкуравий конфронтация аксарият ҳолларда ғоявий соҳада мутлақ устувор бўлиб келган қарашлар тизими барбод бўлган, кишилар кўп йиллар давомида шаклланиб келган ҳаётий мўлжалларини йўқотиб қўйган, содда қилиб айтганда, мафкуравий беқарорлик вазиятининг ҳосиласи ҳисобланади⁴⁹. Бундай беқарорлик ҳолати кескин ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар, хусусан, бир тузумдан бошқасига ўтиш даври, муайян ҳолларда ташқи таъсир, масалан, халқаро майдонда яққаланиб қолиш ёки ҳарбий ҳаракатлар, ўзаро урушларда енгилиш оқибатида юзага келган ижтимоий-сиёсий вазият натижаси ҳам бўлиши мумкин. Бир сўз билан айтганда, мафкуравий беқарорлик жамиятдаги мавжуд мафкуравий мувозанат бузилган, аммо янгиси қарор топмаган вазиятдаги ғоявий ўзгарувчан ҳолат ҳисобланади.

Жамият тараққиёти бундай ҳолларда ғоявий антагонизмга асосланадиган мафкуравий конфронтация юзага келиши учун реал шарт-шароит пайдо бўлишини кўрсатади. Бундай антагонизм муайян жамият (давлат) доирасидаги ҳамда мамлакатлараро даражадаги зиддиятларнинг кескин характер касб этишининг инъикоси ҳисобланади. Мафкуравий конфронтация вайронкор характерга эга бўлади, унда душман деб ҳисобланган мафкура(лар)ни йўқотишга алоҳида эътибор берилади.

Бундай пайтда ўз даврига нисбатан яшовчан, кишилар руҳияти, орзу-умидлари билан боғлиқ майлларни тўғри ва аниқ ифодалаган мафкура ғолиб бўлади. Бундай мафкура моҳиятан ҳамма вақт ҳам прогрессив характерга эга бўлмаслиги мумкин. Фашистлар Германиясида национал социализм, шўролар даврида большевизмнинг муҳолиф ғоявий қарашлар, уларнинг соҳиблари ва тарафдорларини йўқ қилиш йўлида олиб борган ғайриинсоний ҳаракатлари бунинг исботи бўла олади.

Ўзгача ғоявий қарашлар ва ёндашувларга ашаддий душманлик кўзи билан қараладиган, жамият тараққиётининг ягона ва энг оқил йўлини кўрсатишга даъво қиладиган ҳамда кишиларда ғоявий индифферентлик руҳиятининг қарор топишига хизмат қиладиган мафкура яккахокимлиги шароитида мафкуравий кураш ҳақида гапириш мумкин эмас.

Мафкуравий кураш манбаини ўз мазмун-моҳиятига кўра, бир-биридан фарқланувчи турли ғоявий қарашлар соҳиблари, уларнинг манфаатлари ўртасидаги зиддиятлар ташкил этади. Аммо, мафкуравий кураш содир бўлиши учун турли ижтимоий субъектлар мавжудлигининг ўзи етарли эмас. Бундай кураш уларнинг манфаатлари бир-биридан фарқланувчи ғоявий шакл касб этган, мафкуравий плорализм реал воқеликка айлангандагина, содда қилиб айтганда, мафкуравий зиддият мавжуд бўлгандагина реал характер касб этади. Шундагина мафкуравий жараёнлар жамият ривожланишини таъминлашнинг зарурий шарт сифатида ўзлигини намоён қилади. Кишилар, ижтимоий гуруҳларнинг бир-биридан фарқланувчи эҳтиёж ва манфаатларини руёбга чиқариш имконияти пайдо бўлади. Бу, ўз навбатида социал структурадаги ўрндан катъи назар, жамият аъзолари учун ижтимоий тараққиётнинг оптимал йўлларини ойдинлаштиришга хизмат қилади. Аини пайтда, бу жараён янгидан-янги ғояларнинг пайдо бўлишига, мафкуравий қарашлардаги ижобий ва салбий жиҳатларнинг ошқор бўлишига замин яратади, муайян мафкуравий қоида, тамойилларнинг қайта кўриб чиқилиши, кун тартибидан олиб ташланиши ҳамда мавжуд ижтимоий қатламлар эҳтиёж ва манфаатлари, орзу-умидлари ва интилишларига ҳамоҳанг бўлган қарашларнинг янада ривожланишига йўл очади. Мазкур ҳолатлар бирон-бир жамият ёки давлат янгиланаётганида, бир босқичдан бошқасига ўтаётганида яққол намоён бўлади.

Мафкуравий курашнинг асосий йўналишлари. Ҳозирги кунда мафкуравий кураш қуйидагича йўналишларга эга бўлиши мумкин:

– ўз умрини ўтаб бўлган, янги замон талабларига жавоб бера олмай қолган мафкура, ғоялар тизими ёки ғоявий- мафкуравий тамойилларга қарши фаолият;

⁴⁹ Овдиёв А Глобаллашув ва мафкуравий жараёнлар. -Т.: "Мухаррир" нашриёти, 2009. -Б.15-16.

– муайян миллат, жамият ва давлат учун бегона ҳамда ёт бўлган, четдан туриб, турли мақсадларда, хилма-хил воситалар орқали жорий этишга ҳаракат қилинаётган ғоя ва мафқураларга нисбатан амалга ошириладиган ҳаракат, чора- тадбирлар мажмуи;

-асл мақсадлари халқ ва жамиятнинг умумий манфаатларига зид бўлиб қолган ички кучлар, консерватив субъектларга хос ғоя ва мафқуравий қарашларга қарши кураш;

– янги жамият ва янги давлат барпо этиш, ҳаётда туб ўзга- риш ва ислохларни амалга оширишга хизмат қиладиган ғоялар ҳамда мафқуравий тизим шаклланиши учун олиб бориладиган фаолият ва бошқалар.

Замон ва давр нуқтаи назаридан узоқ муддатни камраб олиши, истиқболни англаш билан боғлиқлиги ҳамда диалектик характери билан ажралиб турадиган мафқуравий кураш муайян мамлакат ёки жамиятнинг манфаатлари ва имкониятлари билан белгиланадиган эҳтиёжлар ва интилишлар инъикоси сифатида намоён бўлади.

Кандай ҳолда бўлмасин, ғоявий кураш ҳамisha амалга ошириладиган ҳаракат натижалари, унга эришиш йўлларининг белгилаб олинишини билдирадиган фаолият сифатида муайян мақсадларда амалга оширилади. Уларни рўёбга чиқаришда хилма-хил усул ва воситалардан фойдаланилади. Жумладан, бунда ташкилий омил - тарғибот ва ташвиқот инфраструктурасининг ривожланганлик даражаси у ёки бу тарзда ғоявий таъсирни рўёбга чиқаришда ўзига хос ўринни эгаллайди. Шу билан бирга, техника ва технологиялар ҳам бугунги кунда ғоявий мақсадларни амалга оширишда тобора муҳим аҳамият касб этиб бормоқда. Интеграция жараёнлари чуқурлашиб бораётган, мамлакатлар ва минтақалар бир-бири билан тобора мустаҳкам боғланиб бораётган бугунги кунда миллий, диний ва демографик омиллар мафқуравий мақсадларни амалга оширишнинг манбаи сифатида намоён бўлмоқда.

Булардан ташқари минтақада гегемонликка даъвогар бўлган мамлакат борлигини асослаш, таъбир жоиз бўлса, шундай давлат образини яратиш йўлида ҳам жиддий ҳаракатлар қилинмоқда. Бундай образларнинг яратилиши Ер юзининг турли нуқталарида низоли вазиятларни, миллатлараро ва давлатлараро муносабатларда тангликларни юзага келтирган. Ҳозирда ҳам бундай "образларнинг" яратилиши мамлакатларнинг иқтисодий, маънавий-интеллектуал салоҳияти жамият тараққиётини таъминлаш ўрнига ана шу "образ" таъсирининг олдини олишга йўналтирилмоқда. Натижада асосий мақсадга - муайян давлатни заифлаштириш орқали ўз "иттифоқчисига" айлантиришга эришилмоқда. Демак мафқуравий кураш майдонида мафқуравий гегемонизм механизми ҳам ишга туширилмоқда.

Мафқуравий гегемонизм. Гегемонизм (юнон. гегемония - етакчилик бошқариш) - ижтимоий гуруҳ синф, давлат ёки этноснинг бошқа гуруҳлар, синфлар, давлат ва этнослар устидан етакчиликка даъво қилиши. Ижтимоий-сиёсий таълимотлар тарихида гегемонияга турлича ёндашувлар бўлган. қадимги юнонлар ва римликлар ўзларини маданиятли одам ҳисоблашган ва бошқа барча халқларни, шу жумладан, Европа халқларини ҳам варварлар, яъни ёввойилар деб ҳисоблашган. Бундай ёндашув, табиийки, юнонлар ва римликларнинг дунёда гегемонликка даъво қилишига олиб келган.

Маркс ва Лениннинг сиёсий назариясида асосий ўрин пролетариат гегемонлигига ажратилган эди. Уларнинг фикрига кўра, барча кўйи синфлар, қатлам ва гуруҳларнинг социалистик инқилоб йўлидаги иттифоқига пролетариат етакчилик қилиши лозим. Мамлакатларнинг XX аср давомида ва XXI аср бошларидаги ривожланиши пролетариат гегемонияси тўғрисидаги таълимот ўринсиз эканини кўрсатди. Ҳар бир муайян мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиёт даражасига, унинг ижтимоий тузилмаси хусусиятларига боғлиқ равишда турли ижтимоий қатлам ва гуруҳлар бошқа гуруҳ ва қатламларга маълум давр давомида етакчилик қилиши мумкин.

XX аср ўрталарида жаҳон сиёсий харитасида икки қутблилик вужудга келгач, АҚШ ва собиқ Совет Иттифоқ гегемонликка даъво қила бошлади. Собиқ Иттифоқ парчаланиб кетгач, сиёсий майдонда кўп қутблилик вужудга келди. Бироқ АҚШ дунёга гегемонлик қилиш даъвосидан қайтмади.

Умумжаҳон миқёсида гегемонликка даъво қиладиган давлатлардан ташқари минтақавий гегемонликка даъво қилувчи давлатлар ҳам бор. Улар ўз минтақаларидаги давлатларга сиёсий, иқтисодий ва маданий жиҳатдан таъсир ўтказмоқчи бўлади.

Бирон-бир ғоя ёки мафқура муайян халқ, худуд ва жамият ҳаётида яқка ҳукмрон бўлиб турса, гегемония тушунчасини ғоя ва мафқура атамаларига нисбатан ҳам қўллаш мумкин. Шунга кура мафқуравий гегемонизм деб муайян ижтимоий гуруҳ, қатлам, миллат, давлат ҳаётида яқка ҳукмрон бўлган ғоя ва мафқуранинг бошқалар устидан ҳукмронлик қилишини ифословчи назария ва амалиёт хатти-ҳаракатлар тизимига айтилади.

Муайян ғоя ёки мафқурага ишониш ё ишонмаслик ҳар бир инсоннинг шахсий иши. Гегемонликка интилувчи ғоя ва мафқура жамиятдаги вазиятдан фойдаланиб, куч ишлатиш, зўравонлик ёки бошқа бир ноқонуний хатти-ҳаракат билан гегемон бўлиб олишга уриниши мумкин. Бундай уринишларни ўз вақтида пайқаб олиш ҳамма вақт ҳам осон бўлмаган. XX асрнинг 30-йилларида Германияда фашизм ҳукмрон мавқени эгаллаб, нафақат немис халқи, балки дунёдаги миллионлаб кишиларнинг бошига чексиз кулфатлар келтиргани бунга мисол бўла олади. Коммунизм ғояси ҳам дунёдаги кўплаб халқлар онгини заҳарлаб, ижтимоий

тараққийнинг секинлашувига сабаб бўлди. Ҳозирги кунда ҳам мафкуравий гегемонликка интилаётган мафкуралар кўпдир. Масалан, буюк давлатчилик шовинизми, неофашизм, панамерканизм ва бошқалар. Уларнинг барчаси очик ёки ёпиқ тарзда мафкуравий тажовуз билан шуғулланмоқдалар.

Мафкуравий тажовуз - муайян миллат, жамият, давлатнинг тинчлиги ва барқарорлигига қарши қаратилган, сиёсий ва конституцион тузумни заифлаштириши ва бузишга йўналтирилган, фуқаро ва жамият хавфсизлигига таҳдид солувчи ғоявий-назарий қарашлар ва унга асосланган амалиёт мажмуи ҳисобланади.

Мафкуравий тажовуз ёвуз кучлар ва ҳар хил марказлар томонидан бирон-бир мамлакатга нисбатан ичкаридан ёки ташқаридан туриб бевосита амалга ошириладиган ғоявий бузғунчиликнинг бир шаклидир. Улар ўз жирканч мақсадларига эришиш учун ҳар қандай усуллардан, одамларнинг диний, миллий ҳиссиётлари, хаётда мавжуд бўлган ижтимоий- иқтисодий қийинчиликлардан, шунингдек замонавий техника, телекоммуникация воситаларидан усталик билан фойдаланишга ҳаракат қиладилар.

Бугунги кунда мафкуравий тажовуз деганда, аҳолининг маълум бир қатламлари, айниқса, ёшларнинг қарашларини ўзларига маъқул бўлган йўналишда ўзгартириш, бузғунчи ғоялар, диний экстремизм, ахлоқсизлик ғояларини сингдириш каби ғаразли мақсадлар тушунилади. Бундай тажовуз фуқароларни қонуний ҳокимият органлари фаолиятига ҳалақит қилиш, зўравонлик хатти-ҳаракатларини амалга оширишга ундаш ёки уларни конституцияда кўзда тутилмаган бошқа тузилмалар билан алмаштиришга чақиритишда намоён бўлмоқда.

2. Ахборот коммуникацияларида мафкуравий хуружларнинг намоён бўлиши. Интернет мафкуравий хуруж объекти сифатида

Интернет ва ундан мафкуравий хуруж объекти сифатида фойдаланиш оқибатлари. Мафкуравий гегемонликка интилаётган кучлар ахборот коммуникациялар ва интернет орқали мамлакатимизга мафкуравий хуружларларни амалга оширмоқда. Бунга сабаб қилиб қуйидаги интернетдан фойдаланиш борасидаги фикрларни келтириш мумкин.

Хўш, интернет нима? Интернет инглизча Internet - тўр, ўргимчак тўри: умумжаҳон тармоғи деган сўзлардан олинган бўлиб, ўзбек тилида умумжаҳон компьютер тармоғи, яъни бутун жаҳон буйича тарқалган ва телефон ҳамда оптик-толлалар линиялар, модемлар ва бошқалар билан ўзаро боғланган, ҳар қандай ахборотни ўзаро алмаша оладиган катта миқдордаги компьютерлар мажмуи деган маънони билдиради. Бу тармоқ 1972 йилда АҚШ мудофаа вазирлигининг лойихаси асосида вужудга келган бўлиб, у XX асрнинг буюк кашфиётларидан бири ҳисобланади. Умуман олганда интернет вақтини ва маблағни тежашга ёрдам беришидан ташқари ахборотларни жуда тез узатиш ва қабул қилиш, керакли маълумотларни тез излаб топиш, узоғимизни яқин қилиш, онлайн суҳбатлар кўриш, дунё воқеалари билан қисқа фурсатларда хабардор бўлиш каби кўплаб имкониятларни яратиб беради.

Ҳозирги кунда интернет тизимининг ижтимоий тармоқлари хизматлари кенг оммалашиб бормоқда. Ижтимоий тармоқнинг мақсади интернетда ўзаро қизиқишлар ёки фаолиятга эга шахслар билан мулоқот қилишдан иборат.

Фойдаланувчиларининг сони буйича ҳозирда Facebook ижтимоий тармоғи 500000000 фойдаланувчиси билан етакчилик қилмоқда. Ундан кейинги ўринларда MySpace (255000000 фойдаланувчи), Одноклассники (205000000 ортик), Twitter (200000000 фойдаланувчи), Windows Live Spaces (120 000 000 фойдаланувчи) ижтимоий тармоқларни келтириш мумкин.

Аммо ҳамма нарсанинг яхши ва ёмони бўлганидек, бу қулайликлар билан бирга интернетдан самарали ва мақсадли фойдаланувчилардан ташқари ундан вақтни бекорга ўтказиш, турли кўнгилочар ҳамда беҳаё сайтлардан фойдаланувчилар ҳам кўпайиб бормоқда. Бунинг асосий сабаби интернетдан фойдаланувчиларнинг, айниқса, ёшларнинг тизимдан мақсадли фойдаланиш кўникмалари ва маданиятини тўлиқ шаклланмаганлиги деб айтиш мумкин.

Эътибор бериб, келтирилган веб саҳифалар таҳлили қуйидаги салбий ҳолатлар ва камчиликлар: фойдаланувчиларнинг айримлари ўз номлари билан рўйхатдан ўтказмаслиги; номақбул фотосуратлар қўйиши; ўзаро мулоқотларда хурматсизлик қилиши; бемаъни гаплар ёзиши, баъзан ногўғри маълумотлардан фойдаланиши; саҳифалар ижтимоий бўлишига қарамасдан сиёсий мулоқотлар ўрнатиши каби ҳолатларнинг учраб туришини кўрсатмоқда.

Шу билан бир қаторда катта молиявий имкониятларга эга бўлган корчалонлар ўзларининг ғаразли мақсадларини амалга ошириш мақсадида ўзларининг ғоявий душманларини бадном қилиш ёки бошқалар устидан мафкуравий гегемонликка эришиш учун ўзга халқларга нисбатан мафкуравий хуруж қилиш ишларини бажаришда интернетдан кенг равишда фойдаланмоқда.

Ахборот коммуникациялари ва интернет орқали қилинаётган мафкуравий хуружлар. Улар орқали қилинаётган мафкуравий хуружларни қуйидагича таснифлаш мумкин.

Биринчидан, жамиятимиз аъзоларининг онли ва тафаккурига таъсир қилишга қаратилган хуружлар. Маълумки,

халқимизнинг асрлар давомида шаклланиб келаётган миллий онги ва дунёқарашда ҳамда хулқ-атвор нормаларида ота-онага, ўзи яшаётган маҳалла жамоасига, катта ёшдаги кишиларга чуқур хурмат билан қараш, муайян воқеа ва ҳодисаларга босиқлик, мулоҳаза ва андиша билан муносабатда бўлиш, жамоа фикрига нисбатан алоҳида эҳтиром кўрсатиш каби хислатлар устуворлик қилади. Қолаверса, айнан мана шу қадриятлар жамиятимиз маънавиятининг тамал тошини ташкил қилади.

Бундай вазиятни яхши ўрганган ғанимларимиз бизга қарши маънавий хуружларни амалга оширишда халқимизнинг мана шундай улуғвор қадриятларига мутлақо тесқари ва бегона бўлган, асосан "индивидуализм" "эгоизм", "космополитизм", "зўравонлик", "диний мутаассиблик" ғояларини иложи борида чиройли никобларга ўраб, жамиятимизга олиб киришга уринмоқда. ғанимларимизнинг халқимиз миллий онгига таъсир кўрсатишдан кўзланган асосий мақсади Президентимиз И.А. Каримов хулоса қилганидек: "Ўзбекистонда ҳукм сураётган тинчлик ва осойишталикни, жамиятимиздаги бунёдкорлик муҳитини, бугун биз барпо этаётган фаровон ва осуда ҳаётни бузиш, тобора кучга кираётган давлатимизни ағдариш, танлаган йўлимиздан қайтаришдир. Одамларимизнинг юрагига ваҳима ва қурқув солиш ҳисобидан уларнинг эртанги кунга бўлган ишончини йўқотиш, бир-бирига қарши қўйиш, юртимизда, минтақамизда ўз манфаати, ўз сиёсатини ўтказишдан иборат"⁵⁰.

Иккинчидан, миллий урф-одатларимизга бўлаётган хуружлар. Маълумки, халқимизда ўзига хос миллий одатлар, анъаналар шаклланган. Жамоа бўлиб яшаш, қариндош-уруғларга меҳрибонлик, тўй ва маъракалар, байрамлар, тарбия масалаларида, ҳашарларда ижтимоий ҳамкорликнинг бошқаларда учрамайдиган ўзига хос юқори даражасининг намоён бўлиши шулар жумласидан. Халқимизнинг бу урф-одатлари асрлар давомида жамият мустаҳкамлигининг асоси бўлиб хизмат қилиб келмоқда.

Миллий анъаналаримиз ва урф-одатларимизнинг мамлакатимиз тараққиёти учун нақадар улкан аҳамиятини сезган таҳдидчилар бу борада ҳам муайян хуружларни амалга оширмоқда. Шу мақсадга эришиш учун улар глобал алоқа тизимлари ва бошқа воситалар орқали маънавий қашшоқликка, таркидунёчиликка, одамларга нисбатан оқибатсизлик ва шафқатсизликка олиб келувчи ғояларни ҳамда урф-одат нормаларини зўр бериб тарғиб қилмоқда. Булар орасида, айниқса, одамовилик, ота-онага нисбатан беписанд қараш, шахсий ҳаётни улуғлаш каби ғоя ва қарашлар устуворлик қилмоқда.

Учинчидан, миллий маданиятимизга бўлаётган хуружлар. Сир эмаски, халқимизнинг миллий маданияти ўзининг қадимийлиги, бойлиги билан алоҳида ажралиб туради. Марказий Осиё тарихида ақл-идрок билан маънавий жасоратни, диний дунёқараш билан қомусий билимдонликни ўзида мужассам этган алломалар кўп бўлган. Имом Бухорий, Имом Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбанд, Хожа Аҳмад Яссавий, Ал-Хоразмий, Беруний, Ибн Сино, Амир Темур, Мирзо Улуғбек, Заҳириддин Бобур ва бошқа кўплаб буюк аждодларимиз миллий маданиятимизни ривожлантиришга улкан ҳисса қўшдилар, халқимизнинг миллий ифтихори бўлиб қолдилар. Уларнинг номи, жаҳон цивилизацияси тараққиётига қўшган буюк ҳиссаси ҳозирги кунда бутун дунёга маълум.

Маънавий хуруж уюштираётган кучлар жамиятимиз аъзоларини миллий маданий бойликлар ва имкониятлардан бегоналантиришга ҳаракат қилмоқда. Шу мақсадда улар Интернет тармоғидан, кинофильмлар ва санъат турларидан фойдаланган ҳолда ниҳоятда оҳанрабо, лекин энгил-елпи, инсон тафаккурини ривожлантиришга эмас, аксинча унинг саёзлашувига хизмат қилувчи намуналарни жамиятимизга олиб киришга интилоқда. Бундай санъат ва маданият намуналарида беҳаёлик, мантқиқсизлик ғояларининг тарғиботи етакчилик қилмоқда. Ваҳоланки, бу мамлакатларнинг ўзлари миллатларни парокандаликка олиб борадиган, инсоният учун шармандали вазиятларни демократия, инсон ҳуқуқлари каби олий қадриятлар шиори остида тарғиб қилмоқда.

Мана шундай ҳолатлардан келиб чиқиб хулоса қилиш мумкинки: бугунги кунда мамлакатимизнинг ҳар бир фуқаросида самарали ва мустаҳкам маънавий иммунитетни шакллантириш кечиктириб бўлмайдиган вазифага айланди. Маълумки, Президентимиз И.А.Каримовнинг 2000 йилда "Фидокор" газетаси муҳбирига берган интервьюсида мафқуравий иммунитетнинг моҳияти ва зарурлиги асослаб берилган эди. И.А.Каримов таъкидлаганидек: "Бир халқни ўзига тобе қилишни истаган кучлар, аввало, уни ўзлигидан, тарихидан, маданиятидан жудо қилишга интилади. ...Шунга ўхшаш зарарли таъсирлар давом этаверса, миллат ўзлигини йўқотиши, минг йиллик анъаналарини бой бериб, оломонга айланиб қолиши ҳам ҳеч гап эмас. Табиий савол туғилади: бундай мафқуравий таъсирлар салбий оқибатларга олиб келмаслиги учун нима қилиш керак? Бунинг йўли - одамларимиз, авваламбор, ёшларимизнинг иймон-этиқодини мустаҳкамлаш, иродасини бақувват қилиш, уларни ўз мустақил фикрига эга бўлган баркамол инсонлар этиб тарбиялаш. Уларнинг тафаккурида ўзлигини унутмаслик, ота-боболарнинг муқаддас қадриятларини асраб-авайлаш ва хурмат қилиш фазилатини қарор топтириш. Уларнинг, мен ўзбек фарзандиман деб, ғурур ва ифтихор билан яшашига эришишдир"⁵¹. Бугун кучли

⁵⁰ Каримов И.А. Ватанимизнинг тинчлиги ва хавфсизлиги ўз куч-қудратимизга, халқимизнинг ҳамжихатлигига ва букилмас иродасига боғлиқ // *Ушвеъжи* Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч-қудратимизга, ҳамжихатлигимиз ва қатъий иродамизга боғлиқ. Т.12. - Т.: Ўзбекистон, 2004. -Б.250.

⁵¹ Каримов И.А. Миллий истиқлол мафқураси - халқ этиқоиди ва буюк келажакка ишончдир // *Ушвеъжи* Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт - пировард мақсадимиз. Т.8. -Т.: Ўзбекистон, 2000. -Б.494.

давлатларнинг тарғибот ва ташвиқотлари натижасида учинчи дунё мамлакатлари ўзларининг юқори малакали мутахассисларидан ажралмоқдалар. Оддийгина рақамларга мурожаат қилганимизда бунинг тасдиғини кўраимиз. Ғарб оммавий ахборот воситаларининг доимий тарзда олиб борадиган тарғибот ва ташвиқотлари натижасида камбағал Африка мамлакатлари учун юқори малакали мутахассисларга бўлган эҳтиёж юқори бўлиб турган бир пайтда, олий ва юқори малакали ходимларнинг ҳар учтасидан биттаси ривожланган давлатларга кетиб қолмоқда. Ҳар йили Африкадан ўртача 23 000 илмий ходим ва ўқитувчи чиқиб кетмоқда. Кейинги беш йил мобайнида қитъа давлатлари 60 мингдан ортиқ ўрта ва юқори бўғиндаги бошқарув ходимларидан маҳрум бўлди. Маълумки, ҳар қандай касалликнинг олдини олиш учун, аввало, киши организмида унга қарши иммунитет ҳосил қилинади.

Интернетдан фойдаланиш маданиятини шакллантириш - мафкуравий хуружларга қарши мафкуравий иммунитетни кучайтириш воситаси. Ахборот коммуникациялари орқали қилинаётган мафкуравий хуружларга қарши мафкуравий иммунитетларни кучайтиришда интернетдан фойдаланиш маданиятини шакллантириш ва юксалтиришни тақозо этади.

Бунинг учун ёшларимизга: 1) интернетдан мақсадли фойдаланиш кўникмаларини шакллантириш; 2) керакли маълумотларни тез излаб топиш малакасини ортиши; 3) вақтдан унумли фойдаланиш, вақтни қадрига етиш; 4) ёзиш саводхонлиги ортиши; 5) билим ва амалий кўникмаларини шакллантириш; 6) ижодий ва интеллектуал салоҳиятини руёбга чиқариш; 7) замонавий ахборот технологияларни амалиётга қўллай билиш; 8) замон талаби билан ҳамнафас бўлиб яшашни ўргатиш асосида, уларнинг интернетдан фойдаланиш маданиятини шакллантириш учун биринчидан, ғоявий-мафкуравий салоҳиятини ўстириш ва баркамол авлод тарбиясида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан тўғри фойдаланишни; иккинчидан, ахборот-коммуникация ва интернет технологиялари ютуқларидан оқилона ва мақсадли фойдаланиш; учинчидан, ахборот-коммуникация технологияларидан ва ахборотлардан фойдаланиш муҳитини яратиш; тўртинчидан, интернет тармоғида ёшларга, уларнинг қизиқишларига ва интилишларига, ахборот эҳтиёжларига йўналтирилган электрон манбаларни ташкиллаштириш керак.

Афсуски, дунёда кибер фирибгарлик, ахлоқсизлик ва жиноятнинг турлари ва усуллари тобора кўпайиб бормоқда. Уларга нисбатан қонунчиликни янада такомиллаштириш, аҳолининг холис ахборот ва хавфсиз интернетга бўлган ҳуқуқларини етарли ҳимоя қилиш бугунги кун талаби ҳисобланади.

Ёшларнинг интернетдан фойдаланиш маданиятини шакллантиришда миллий мафкурамизни тарғиб қилувчи, ўзлимизни англаувчи, кучли ғоявий, маънавий-маърифий, илмий, бадий, спорт, ҳарбий-ватанпарварлик, миллий ўйинлар йўналишларида миллий ахборот ресурсларини яратиш ва ривожлантириш замон талаби ҳисобланади. Демак, бу иш билан фақатгина педагоглар ёки ота-оналар эмас, балки маҳаллақуй, тарбиячилар, "интернетклуб"ларнинг ходимлари, болалар ва ёшларнинг "Камалак" ва "Қамолот ЁИХ" каби ташкилотлари, провайдерлар, оммавий ахборот воситалари, ҳуллас, кенг жамоатчилик биргалиқда шуғулланиши лозим. Чунки, эндиликда ёшлар интернетдан фаол фойдаланувчи субъектларнинг аксарият қисмини ташкил этади, уларнинг мафкуравий онги унда берилаётган маълумот-ахборотлар орқали шаклланиб боради. Бу мафкуравий жараёни таъқиқ йўли билан тўхтатиб бўлмайди.

3. Миллий-маънавий, ғоявий-мафкуравий хавфсизликни таъминлаш - ҳар хил мафкуравий таҳдид, хавф-хатар ва тажовузлариинг олдини олиш воситаси

Хавфсизлик тушунчаси, унинг тоифа, тур ва шакллари. Хавфсизлик муаммоси мустақил давлатчиликнинг шаклланиши ва жамиятда ижтимоий, сиёсий, иқтисодий манфаатларнинг қарор топиши билан бир вақтда вужудга келади. Чунки шу вақтдан бошлаб, барқарорлик, ривожланиш билан бир қаторда хавф-хатар, турли-туман таҳдидлар ҳам пайдо бўлиб, уларни ҳисобга олиш, уларга асосланиб, давлат стратегияси ва сиёсатини ишлаб чиқиш ҳамда амалга ошириш мамлакат хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим шартини ҳисобланади.

Хўш, хавфсизлик нима? Хавфсизлик арабча "хавф-хатар" сўзидан олинган бўлиб, "қурқинч", "вахима" "ҳадиксираш", "хавотирланиш"ларнинг йўқлиги, уларнинг олдини олиш деган маъноларни англатади⁵². Бу тушунча Робер маълумотномасига кўра 1190 йилда пайдо бўлган ва у, дастлаб, ўзини ҳар қандай хавф-хатардан ҳимояланган деб ҳисобловчи инсон руҳининг хотиржам ҳолатини ифодалаган². Ушбу маънода мазкур термин Ғарбий Европа халқлари лексиконида XVII асргача қўлланилган. Тарихнинг кейинги даврларида давлат тузилмаларининг шаклланиши билан боғлиқ равишда хавфсизлик тушунчаси моддий, сиёсий ва иқтисодий соҳаларда давлат қурилиши, бошқариш органлари тенденцияларига мос келадиган реал хавф-хатар (жисмоний ва маънавий)нинг йўқлиги натижасида вужудга келадиган тинчлик ҳолати шароити маъносини аниқлатган³.

XX асрнинг охириларига келиб, "хавфсизлик" ва "миллий хавфсизлик" тушунчалари бизнинг

⁵² Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 4.Ж. -Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2008. -Б.372.

лексиконимизда тез-тез қўлланила бошланди. Бу инсоният ривожланишининг мураккаблашуви, ядро, атом ва бошқа оммавий қиргин қуролларининг кенг тарқалиши, экологик вазиятнинг оғирлашганлиги, янги хавфли касалликларнинг вужудга келиши, терроризм хавфининг кучайиши, тоталитар тузум емирилганидан кейин дунёнинг қарама-қарши қутбларга бўлиниши барҳам топгандан кейинги давлатлар ўртасидаги мувозанатнинг бузилиши, янги мустақил давлатларнинг пайдо бўлиши, уларда бозор ислохотларининг амалга оширилиши билан изоҳланади. Дунёдаги бундай ўзгаришлар хавфсизлик, умумий ва миллий хавфсизлик муаммоларига бўлган эътиборни янада кучайтирди.

Хавфсизлик тушунчаси кўп қиррали бўлиб, турлича маънода талқин этилади. Масалан, профессор С.Отамуратов: "Хавфсизлик деганда, воқеа, ходиса, жараён ва турли муносабатларда кечадиган устуворликка интилиш амалиёти давомида "кучли"нинг "заиф" ёки "кучсиз" томонга ўтказадиган салбий таъсирдан ҳимояланганлик салоҳиятини тушуниш мумкин"⁵³, профессор Р.Самаров эса: "Хавфсизлик - аниқ объектнинг (ички ва ташқи жиҳатдан) ҳимояланганлик ҳолати бўлиб, бунда барча таҳликалар меъёрий даражалардан ошиб кетмаслиги тушунилиши лозим"⁵⁴, - деб таъкидлайдилар. Умуман олганда хавфсизлик бу - бутун инсониятнинг нормал яшashi учун хавф соладиган табиий, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий- ҳуқуқий, маънавий-маданий аҳамиятга молик бўлган хавф- хатарларнинг олдини олиш туфайли уларнинг барқарор ҳаёт кечиришини таъминлаш учун яратилган хавфсиз шароитларнинг муайян тизимидир.

Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Шундай бўлишига қарамасдан уларда умумий ғоя ҳам мавжуд бўлиб, бунга кўра хавфсизлик инсоният ҳаётининг турли соҳаларида вужудга келадиган хавф-хатардан ҳимояланиш, қафолатланиш маъносини англатади. Хавф-хатар эса давлат ва жамият ривожланишига, нормал амал қилишига таҳдид солувчи потенциал ёки реал куч, омил ҳисобланади. Хавф- хатар намоён бўлишининг кескин шакллари табиий, ижтимоий катаклизмалар, порглашлар ва ларзалар, кризислар, тангликлар, революция, кўзғолон, исён, уруш, қуролли тўқнашувлар киради.

Хавфсизлик кўп қиррали бўлиб, у бутун инсоният, давлат ёки иқтисодий тизимнинг нормал фаолият юритиши, ривожланиши учун ноҳуш салбий, зарарли таъсирлардан, хавф-хатарлардан сақланиш, ҳимояланиш ҳолатини ифодалайди. Хавфсизлик умумий тарзда зиён етказиш учун потенциал шароитларнинг йўқлигини, сақланишлик, ҳимояланиш ва ишончлиликини англатади. Бу тушунча кишилар ва жамият ҳаёт фаолиятининг аниқ специфик соҳаларида ўзига хос хусусиятларга эга бўлади.

Хавфсизлик қандай соҳада, қандай шакл ва қиёфада намоён бўлмасин, уларнинг барчаси умумийлик хусусиятига эгадир. Умуман, хавфсизлик хавф-хатардан ҳимояланиш шарт ва стратегияси сифатида ижтимоий тизим, шахс, жамият ва давлат ҳаёт-фаолиятининг нормал амал қилишини таъминлашга йўналтирилган бўлади¹.

Хавфсизликнинг субъектлари шахс, аҳоли ижтимоий гуруҳлари, кишилар уюшмалари ҳамда бирлашмалари, давлат ва жамият ҳисобланади.

Хавфсизлик объекти инсон ҳаётининг барча соҳалари, шу жумладан шахсий-оилавий, сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маданий, маънавий табиий соҳа ва жабҳаларини ўз ичига қамраб олади.

Хавфсизликни қуйидаги миллий, минтақавий ва халқаро тоифадаги турларга ажратиш мумкин. Улар эса, ўз навбатида, ижтимоий хавфсизлик, иқтисодий хавфсизлик, сиёсий хавфсизлик, маънавий хавфсизлик, мафкуравий хавфсизлик, экологик хавфсизлик, шахс хавфсизлиги, ҳарбий хавфсизлик, ресурс хавфсизлиги шаклларида ўзлигини намоён қиладилар. Демак, хавфсизлик тушунчаси кенг қиррали бўлиб, ўзининг объектлари ва субъектлари нуктаи назардан турли шаклларда намоён бўлади. Аммо, ҳозирги даврда бу тушунчанинг умумлашган шакли миллий хавфсизлик деб аталади.

Ҳўш, миллий хавфсизлик нима? Миллий хавфсизлик бу мамлакат ва унинг ҳудудида яшайдиган барча инсонларнинг миллати, ирқи, жинси, диний эътиқоди, ижтимоий келиб чиқилишдан қатъи назар, турли салбий таъсирлардан, ёвуз кучлар ва ғоялар хавф-хатаридан ҳимояланганлиги даражасидир.

Миллий хавфсизлик намоён бўлиш шакллари: сиёсий хавфсизлик, иқтисодий хавфсизлик, ҳарбий-мудофаа хавфсизлиги; ижтимоий хавфсизлик, ахборот-информацион хавфсизлик, шахс ва жамият хавфсизлиги; интеллектуал хавфсизлик, экологик хавфсизлик, ғоявий-мафкуравий хавфсизлик, миллий-маънавий хавфсизлик ва бошқалар киради.

Юқорида келтирилган фикрлардан ҳам кўриниб турибдики, миллий хавфсизлик тушунчаси кўп қиррали ва хилма-хил шаклларда намоён бўлади. Аммо шунга қарамай, миллий хавфсизлик тушунчаси қуйидаги хусусиятларга эга:

Биринчидан, миллий хавфсизлик аниқ тарихий мазмунга эга, яъни жамиятга қайси соҳаларда ва қандай даражада таҳдидларнинг вужудга кетаётганлигини аниқлашга қаратилган аниқ ҳолатлардаги аниқ таҳдидларни талаб қилади.

Иккинчидан, миллий хавфсизлик бир-бирига зид ўлчамлар, жамиятга хавф соладиган таҳдидлар ва уларни баргараф этишни тавсифлайдиган ижтимоий-иқтисодий параметрлар ва кўрсаткичлар билан

ШОтамуратов С.Г глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик. -Т.: Ўзбекистон, 2013. -Б.181.

⁵⁴ *Самаров Р.* Хавфсизликнинг методологик асослари. -Т.: Академия, 2010. -Б.74.

ифодаланади.

Учинчидан, миллий хавфсизлик муаммосининг аҳамияти ва кескинлиги жаҳон ҳамжамияти ҳамда айрим мамлакат, худуд тараққиётининг бурилиш даврларида ғоят ўсиб кетади.

Туртинчидан, миллий хавфсизлик томоийллари ва параметрлари, кўрсаткичлари ўзгарувчан ҳамда турли мамлакатларда ўзига хос хусусиятга эга бўлади. Аммо шунга қарамасдан ҳар бир мамлакатнинг миллий хавфсизлиги инсониятнинг ижтимоий ва иқтисодий тараққиётининг умумий тенденциялари билан боғлиқдир. Шунингдек, умумбашарий, иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий муносабатлар тизимидаги ўзгаришлар миллий хавфсизликка таъсир ўтказиб туради.

Бешинчидан, миллий хавфсизлик тушунчасига миллий давлат манфаатлари ва миллий ғоя, миллий мафкура ҳам ўз таъсирини кўрсатади.

Мафкуравий хавф-хатарларнинг юзага келиш ҳолатлари. Миллий маънавиятга, ғоя ва мафкурага қарши бўлган хавф-хатарларнинг юзага келиши нималар билан боғлиқлигини, унинг сабабларини аниқлай билиш лозим бўлади. Қандай сабаблар, омиллар ва воситалар миллий маънавият, ғоя ва мафкурага қарши хавф-хатарларнинг юзага келишига олиб келиши мумкин? Бу саволга жавоб беришдан олдин "хавф-хатар" ва "тахдид" тушунчалари устида қисқа тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқдир.

"Тахдид" турғунлик ҳолатидаги хавф-хатардир. Хавф-хатар эса "тахдид"нинг амалиётга айланиши, "ишлаши", нимагадир таъсир ўтказишининг бошланишидир. "Тахдид"нинг хавф-хатарга айланиши миллий маънавият, ғоя ва мафкурага нисбатан қўлланилганда унда ички ва ташқи емирилиш жараёни кечаётганини тушуниш мумкин. Зеро, "тахдид" хатарли куч бўлишига қарамасдан, агар амалиёт даражасига айланмаса, унинг таъсир ўтказиш мақомини англаб етиш мураккаблигича қолади. Хавф-хатар доим ҳаракатда бўладиган жараён ҳисобланади. У "тахдид"нинг юзага келиши оқибатида содир бўлади. Хавф-хатарнинг бошида "тахдид" туради. "Тахдидда турғунлик мавжуд бўлса, хавф-хатар ҳар доим ҳаракатдаги жараёндир. Бугун миллий маънавият, ғоя ва мафкурага қайси бири кучли таъсир ўтказмоқда, деган саволга жавоб излайдиган бўлсак, айтиш мумкинки, уларнинг ҳар иккаласи ҳам кучайгандан кучайиб бормоқда. Бунинг маъноси шуки, тахдид кучайиб боргани сари унга мос равишда миллий маънавият, ғоя ва мафкурага нисбатан хавф-хатар ортмоқда ҳамда уларни ичкаридан ва ташқаридан емиришга ҳаракат қилиш авж олмақда. Айни пайтда, улар бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, ягона куч сифатида амал қилмоқда.

Миллий маънавият, ғоя ва мафкурага нисбатан хавф-хатар қуйидаги ҳолатларда: миллатнинг ўзгаларга қарамлик ҳолатига тушиб қолишида; миллий бирликнинг сусайишида; миллат вакилларининг ўз миллий маънавиятидан бегоналашувида; таълимнинг тарбиядан узилиб қолишида; мамлакатда қонун устуворлигининг етарли даражада амал қилмаслиги ва коррупциянинг кучайишида; демократик қадриятлар ривожланишининг миллий тараққиёт эҳтиёжларидаи орқада қолиши шароитида юзага келади.

Миллий маънавият, ғоя ва мафкурамизга қаратилган ҳар қандай тахдид ва хавф-хатарларнинг олдини олишда миллий-маънавий, ғоявий-мафкуравий хавфсизликни таъминлаш алоҳида ўрин эгаллайди. Бунда, миллий-маънавий хавфсизлик - миллий маънавиятнинг барқарор тараққий қилиши учун шарт-шароит, вазият, имкониятларнинг мавжудлиги, унинг ўзига хослигига зид бўлган турли маънавий, рухий, ахлоқий ва эстетик тахдидлардан ҳимояланганлиги ва миллий маънавиятнинг умуммиллий тараққиётнинг табиий эҳтиёжи ва амалиётга айланганлик салоҳиятини, ғоявий- мафкуравий хавфсизлик эса шахс, миллат, жамият, давлатнинг хилма-хил шаклларда намоён бўладиган ғоявий-мафкуравий тажовузлар, турли мафкуравий марказларнинг бузғунчилик таъсиридан ҳимояланганлик даражасини тавсифловчи тушунча ҳисобланади.

Ғоявий-мафкуравий хавфсизлик деганимизда, миллий ғоя ва миллий мафкуранинг миллатни заифлаштиришга қаратилган ташқаридан кириб келувчи ҳар қандай ёвуз ғоялар ва мафкураларга нисбатан кучлилиги, миллий онг, дунёқарашни улар таъсиридан ҳимоя қилиши ва миллий манфаатларни тараннум этишда ҳамда унинг амалиётда намоён бўлишини таъминлай билишдаги катта салоҳияти назарда тутилади. Бунга эришиш ҳам юксак даражада ривожланган маънавиятга боғлиқ ҳолда кечади.

Қайсиким, миллий-маънавий хавфсизлик миллий хавфсизлик механизми занжирдаги халқаларнинг ҳаракатга келишини таъминловчи асосий омиллардан бири бўлса, ғоявий-мафкуравий хавфсизлик эса ушбу омилни амалга ошириш воситаси бўлиб хизмат қилади.

Миллий-маънавий, ғоявий-мафкуравий хавфсизликни таъминлаш ҳар хил мафкуравий тахдид, хавф-хатар ва тажовузларнинг олдини олиш воситаси эканлиги қуйидагилар билан ифодаланади.

1. Миллий онг, дунёқараш, руҳият ва қалбда миллий хавфсизликни таъминлаш миллат вакилларида миллатни асраш ва ривожлантиришнинг асосий шарты эканлиги англаб етилмас экан, унга эришиб бўлмайди.

2. Миллий-маънавий қашшоқлик бўлган жамиятда сиёсий беқарорлик юзага келади. М

3. Маънавияти қашшоқ миллатда ўз ватанини ҳимоя қилишга куч-қудрат етмайди. Бундай миллат вакиллари ўз ватанига хоинлик қилишдан ҳам қайтмайди. Унга ҳамма жой ватандай кўринаверади, ўз

манфаатини ҳамма кадриятлардан устун қўйиб яшайдиган беватан инсонлардир.

4. Ватанни ҳарр қандай ёвуз кучлардан химоя қилиш, унинг чегаралари мустаҳкам бўлишига ўз ҳиссасини қўшишга интилувчи инсонларда миллий маънавият кучли бўлади. Ўз ватанининг чегаралари мустаҳкамлиги, унинг хавфсизлиги таъминлаганлигини худди ўз оиласининг мустаҳкамлиги ва хавфсизлигини таъминлаш сифатида қарайдиган инсонларнинг маънавияти юксак бўлади. Иқтисодий хавфсизликда мамлакатнинг мавжуд ресурсларидан тежаб фойдаланиш, уларнинг талон-торож қилинишига ва чет элларга олиб чиқилишига йўл қўймаслик ҳам инсонлар маънавияти билан боғлиқ. Маънавиятли инсонлар мамлакат бойлигини кўз қорачиғидай асраш, уларни ғайриқонуний йўл билан ўзлаштиришга ҳаракат қиладиган кимсаларга нисбатан нафрат туйғуларининг юзага келиши ҳам маънавият билан боғлиқдир.

5. Жа миятда миллатлараро тоғувлик, диний бағрикенглик, турли ижтимоий табақалар ўртасидаги муносабатлардаги дўстлик, ўзаро ҳамкорлик ва барқарорликнинг амал қилиши ҳам маънавият билан боғлиқдир. Агар маънавият тараққий қилган бўлса, улар ўртасида ўзаро муносабатларда манфаатлар мувозанати амал қилади ва жамият барқарор ривожланиб бораверади.

6. Аг роф-муҳитни тоза, ораста тутиш, мамлакат табиатини, ҳайвонот дунёсини, ўрмон ва сув захираларини асраш, об-хавонинг ифлосланишига йўл қўймаслик ҳам маънавият билан боғлиқдир. Маънавиятли инсонлар ана шу бойликлар нафақат бугун, шу билан бирга истиқболда ўз авлодлари учун ҳам зарурлигини яхши билади ва ўз имконияти доирасида уларни асрашга ҳаракат қилади. Маънавий қашшоқ инсонлар эса бундай туйғуларга эга бўла олмайди.

7. Бугун инсонлар ва миллатлар кучли ахборот босими остида яшамоқда. Тараққий қилган мамлакатлар ўзларида мавжуд бўлган юксак даражадаги ахборот воситалари орқали дунёда ўз ҳукмронлигини ўтказиш мақсадида турли бузғунчи ғоялар, ахлоқий қашшоқлик ва бўҳтонлардан иборат хабарлар, ахборотлар ва маълумотларни жаҳон афкор оммаси ўртасида тарғиб қилмоқдалар. Мана шундай шароитда уларни танлаш, инсон ва миллат манфаатларига зид бўлган жиҳатларидан огоҳ бўлиш маънавият билан боғлиқдир. Маънавияти юксак инсонлар ва миллатларгина огоҳ бўлишга ҳамда улар таъсиридан ўзларини химоя қилишга қодир бўлади.

8. Бугун дунёдаги тараққий қилган мамлакатларнинг жаҳондаги турли мамлакатлардаги юксак интеллектуал салоҳиятли олимлар ва мутахассисларни "уғирлаш"и анъанага айланган. Улар бундай олимлар ва мутахассисларга барча моддий имкониятларни вужудга келтириш, техник ва технологик шарт-шароитларни яратишга ваъда бериб, уларни ўз мамлакатларига олиб кетишга муваффақ бўлмоқдалар. Улар бу фаолиятлари билан, бир томондан, ана шундай кадрларни тайёрлашга кетадиган маблағ ва вақтни тежашга эришиб, тайёр олим ва мутахассисларни қўлга киритмоқдалар; иккинчи томондан, мамлакатларни интеллектуал жиҳатдан заифлаштиришга ва охир-оқибатда ўзларига қарам қилишга интилмоқдалар. Бундай шароитда юксак маънавиятга, ўз миллати ва Ватанини севиш руҳиятига эга бўлган инсонлар моддий бойлик эвазига ўзга мамлакатларга кетишдан ўзларини тиядилар. Бунга ҳам юксак маънавиятлиларгина амал қилиши мумкин. Маънавияти қашшоқлашган, ўзга ғоя ва мафкураларнинг алдовига учган инсонлар эса ўзгаларнинг таклифларига мойиллик билдирадидлар. Шуни ҳам ҳисобга олиш керакки, бошқа мамлакатларга кетиб, ўзи ва ўз мамлакатига манфаатлар келтирадиган интеллектуаллари ҳам борки, бу умуммиллий тараққиёт учун аҳамиятлидир. Шу маънода қандай бўлишидан қатъи назар, ўз интеллектуаллар маънавий юксаклигини таъминлаш миллий тараққиётнинг зарурий шarti бўлиб қолмоқда⁵⁵.

Шундай қилиб, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш жамият маънавий ҳаётида бўшлиқ пайдо бўлишининг олдини олиш, ўзининг пировард мақсадларига мос ва унга хизмат қиладиган ғоялар тизимини шакллантириш, уни мутгасил мустаҳкамлаб бориш, фуқароларда мафкуравий иммунитетни ошириш орқали зоҳир бўлади.

Ўзбекистон Республикасида миллий-маънавий, ғоявий-мафкуравий хавфсизликни таъминловчи ички омил - жамиятнинг сиёсий-ижтимоий, ахлоқий ва маънавий салоҳиятидир. Бундан ташқари, мафкуравий хавфсизлик халқимизнинг асрий анъаналари, тили, дини, маънавияти ва миллий ривожланишига хизмат қилувчи умуминсоний кадриятларга асосланади. Шунингдек, давлат идоралари, жамоат ташкилотлари ва уюшмалари, маданий-маърифий муассасалар томонидан амалга оширилаётган тарбиявий ишлар, маънавий-маърифий тадбирлар тизими мафкуравий хавфсизликни таъминлашнинг зарурий шartiдир. Мамлакатимиз мафкуравий хавфсизлиги илмий асосланган ижтимоий сиёсатга, ҳуқуқий маданиятга, жамиятнинг маънавий етуклиги ва демократиялашувига узвий равишда амалга ошириладиган ғоявий тарбияга таянади. Жамият, давлат ва шахс мафкуравий хавфсизлигини таъминлаш - давлат сиёсатининг таркибий қисми ҳисобланади.

4. Ахборот хуружига қарши курашда ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг зарурати ва аҳамияти

⁵⁵ *Отмуродов С.* Глобаллашув ва миллий-маънавий хавфсизлик. -Т.: Ўзбекистон, 2013. -Б.193-196.

Ахборот хуружи тушунчаси. Ўзбек халқининг мустақиллигига, унинг мустақил тараққиёт йилларида эришадиган ютуқларига қарши ғанимларимиз томонидан мунтазам равишда ахборот хуружлари олиб борилмоқда. Хўш, ахборот хуружи нима? *Ахборот хуружи бу ўзбек халқининг ички ва ташқи ғанимлари томонидан атайин унинг ижтимоий- иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий маданий ҳаётида юз бераётган ижобий ўзгаришлар, ислоҳотлар натижасида эришилган марралар, баъзида йўл куйилган хато ва камчиликлар ҳақида ахборот коммуникациялари, интернет ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқали шийончиз, ёлгон, уйдирма, одамларнинг онгини заҳарлайдиган ҳар хил маълумотларни тарқатишидан бошқа нарса эмас.* Шундай ўта бемаъни ахборотларнинг олдини олиш учун ҳам ахборот хавфсизлигини таъминлаш зарур. Демак, ўзбек халқининг қўлга киритган мустақиллигини мустаҳкамлаш ва ривожлантиришда ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг ўрни бекдўсдир.

Ахборот тушунчаси, унинг тур ва шакллари. Хўш, ахборот ўзи нима? Ахборот арабча "хабар" сўзидан олинган бўлиб, "дарак", "маълумот", "овоза" деган маъноларни англатади¹¹⁶. Шу тариқа бугунги кунда ахборот деганда бирор кимса, нарса ёки ҳодиса ҳақида дарак, маълумот бериш, билдириш, уни муайян воситалар орқали етказиш ёки овоза қилиш тушунилади. Фалсафий жиҳатдан ахборотларни ўзининг акс эттириш объектига кўра: биринчидан, табиат (коинот, ер-сув, тупроқ, ўсимлик, ҳайвонот ва бошқалар); иккинчидан, жамият (одамлар, жамоат бирлашмалари, давлатлар, уларнинг тузилишлари, иқтисодий, сиёсий, маънавий-маърифий фаолиятлари); учинчидан, инсон фаолияти (жисмоний ва ақлий салоҳияти, саломатлиги, онги ва тафаккури, менталитети, мойиллиги ва бошқалар) ҳақида батафсил маълумотларни етказиб берувчи гуруҳларга ажратиш мумкин. Бу билан уларни таснифлаш муаммоси тугамайди. Дарвоқе, мавжуд оламда юз бераётган ҳодиса, воқеа, жараёнлар қанчалик тез ва изчил кечса, улар ҳақидаги информациялар оқими ҳам шунчалик кўп ва хилма-хил бўлади.

Бугунги кундаги ахборотларни ўзининг субъектига кўра учта катта гуруҳга ажратиш мумкин. Бунда: биринчи гуруҳга ахборотларни ўзида миқдорий ва сифатий жиҳатдан акс эттирган ҳолда сақловчи, қайта ишловчи ва узатувчи технологияларга асосланган воситалар - оддий алоқа тармоқларидан тортиб бугунги кундаги мураккаб технология асосига қурилган ихчам ва қулай ҳар хил турдаги катта ва кичик қурилмаларгача бўлган воситаларни ўз ичига олувчи; иккинчи гуруҳга уларнинг ижодкори бўлган интеллектуал ақл соҳибларини; учинчи гуруҳга улардан фойдаланувчи шахс, жамоа ва бошқа турли хилдаги бирлашмаларни киритиш мумкин.

Ўзбекистоннинг мустақиллигини мустаҳкамловчи ва ривожланишини таъминловчи ахборотларни мустақилликнинг шакллари бўйича қуйидагиларга ажратиш мумкин:

1) иқтисодий мустақиллигини мустаҳкамлашга хизмат қилувчи, яъни меҳнат жамоаларининг sanoat, кишлoқ хўжалиги, илм-фан соҳасида эришган ютуқлари борасидаги;

2) сиёсий мустақиллигини мустаҳкамлашга хизмат қилувчи, яъни давлат ҳокимиятининг тузилиши, уларда хизмат қилувчилар сони, касб-кори, функционал вазифалари, режалаштирилаётган ишлари, айниқса, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, қуроли кучларнинг таркиби, қурол- яроқлари ва бошқалар ҳақидаги;

3) маънавий мустақиллигини мустаҳкамлашга хизмат қилувчи, яъни фуқароларга таълим-тарбия бериш, уларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, ғоявий-мафкуравий кураш йўллари ва воситалари, ўтказилиши кўзда тутилаётган маънавий-маърифий тадбирлар, уларнинг иштирокчилари тўғрисидаги маълумотлар қабиларни ўз ичига олувчи тизимларга ажратган ҳолда таснифлаш мақсадга мувофиқдир.

Фалсафа илмининг умумийлик, хусусийлик, алоҳидалик категорияларининг методологик аҳамиятидан келиб чиққан ҳолда мазкур ахборотларни ишлатилиш ўрнига қараб умумий, хусусий ва алоҳида ахборотлар тизимига ажратиш керак бўлади. Бундаги:

а) умумий ахборотларга Ўзбекистоннинг географик жойлашуви, табиати, давлат тузилиши, пул бирлиги, тарихий ривожланиш босқичлари, кадриятлари, таълим-тарбия тизими, аҳолининг саломатлик даражалари ҳақида бугун жаҳон аҳли;

б) хусусий ахборотларга sanoat, кишлoқ хўжалиги ва бошқа ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар, уларни истеъмол қилиш, тақсимлаш, айирбошлаш, хорижий давлатлар билан тузилган икки ва кўп томонлама шартномалар ҳақида алоҳида меҳнат жамоалари, туман, вилоят аҳолиси, баъзи бир давлатлар;

в) алоҳида ахборотларга давлат ва меҳнат жамоаларининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда уларнинг ишлаб чиқариш фаолияти, меҳнат қилиш тартиби, хизмат вазифаларини бажариш борасидаги сир-асрорларини ташкил этувчи, ошкор қилинганлиги учун қонунда белгиланган тартибда жазоланиши муқаррар бўлган, шу тўғрисида алоҳида кишилар билишига мўлжалланган ахборотлар қиради.

XXI асрга келиб бу тушунчанинг мазмуни ўзгача маъно касб эта бошлади. Унинг бугунги кундаги ўрни ҳақида И.А.Каримов таъкидлаганидек: "Хавфсизлик - узлуксиз ҳолатдир, ҳадсиз-худудсиздир... Ҳар бир минтақада хавфсизликни таъминлаш муаммолари муайян моҳиятга эга. Ҳар бир минтақанинг ўз хусусиятлари, ўз таҳдид манбалари ва хавфсизликни сақлаш омиллари бор"⁵⁶.

⁵⁶ Каримов И.А. Ўзбекистон XXI аср бусағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари // *Ушуге узл*. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида. Т.6. -Т.: Ўзбекистон, 1998. -Б.37.

Ахборот хавфсизлиги тушунчаси ва уни таъминлаш муаммолари. Юқорида келтирилган "ахборот" ва "хавфсизлик" тушунчаларининг қисқача фалсафий таҳлилларидан келиб чиққан ҳолда "ахборот хавфсизлиги" тушунчасига қуйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Ахборот хавфсизлиги бу - муайян шахс, оила, ижтимоий гуруҳ, меҳнат ва хизмат жамоаси, давлат ва жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий омиллар асосида хавф-хатарсиз тарзда нормал фаолият олиб боришлари учун зарур бўлган информацияларни ўрнатилган тартибда сақлаш ва етказиб бериш тизимидир.

Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга хизмат қилувчи ахборот хавфсизлигини таъминлаш тизими:

1) Ўзбекистоннинг бевосита мустақиллигини сақлашга қаратилган, яъни ўзбекларнинг тарихий макон ва замондаги ўрнини инкор қилувчи ёки бу ҳақдаги тарихий далилларни сохталаштириб, уларни бузиб жаҳон афкор оммасига етказишга уринувчи сохта информациялар оқимидан химояланишни ўз ичига олувчи ҳаққоний маълумотлар тизимини мунтазам равишда ишга солиш;

2) глобаллашув шароитида Ўзбекистоннинг иқтисодиёт соҳасидаги эришаётган ютуқларига раҳна солувчи ҳар хил информацион хуружларнинг олдини олиш ва уларга ишончли маълумотлар орқали қакшатқич зарба бериш, яъни бугунги кундаги жаҳон-молиявий инқирози шароитида мамлакатимида юз бераётган иқтисодий барқарорлик, қолаверса, иқтисодий ўсишнинг сабабларини тушунтириб беришни таъминлаш, уларни сохталаштириб ёки энг ривожланган мамлакатлар билан қиёслаш орқали "ўзбек модели"нинг обрўсини туширишга интилаётган ғанимларга қарши информацион ҳужумни уюштириш;

3) Ўзбекистоннинг сиёсий тизимини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга, яъни мамлакатимизнинг сиёсий - ҳуқуқий ҳаётини либераллаштиришга, Ўзбекистонда "демократия" йуқ деб, бугун дунёга жар солаётган "сиёсатчи"ларнинг ғоявий хуружлари ва амалий хатти-ҳаракатларининг олдини олиш ва уларни бадном этиш;

4) Ўзбекистонда яшовчи аҳолининг 64 фоизини ташкил этувчи ёшларни мустақиллик ғояси руҳида тарбиялаш, уларнинг онгига миллий мафқуранинг бош ва асосий ғояларини сингдиришга қаратилган, яъни ёшларнинг маънавиятини юксалтириш, ҳар хил мафқуравий хуружларга қарши иммунитетини шакллантириш, "оммавий маданият" унсурлари орқали кўзга кўринмас даражада ўтказилаётган таъсирлар доирасига тушиб қолмаслик учун олиб борилаётган ахборотлар хавфсизлигини таъминлаш ишларини киритиш мумкин.

Ахборот хавфсизлигининг юқорида баён қилинган тизими фуқароларнинг ахборот эркинлигини чекламайди, балки уларнинг бу соҳадаги конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини амалга оширишга хизмат қилади. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов таъкидлаганидек: *"Фуқароларнинг ахборот соҳасидаги ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш масаласи инсоннинг ахборот олиши, ахборотни ва ўз шахсий фикрини тарқатиши ҳуқуқи ва эркинлигини ўзида мўжассам этган бўлиб, бу Ўзбекистонда демократик жамият асосларини барпо этишининг муҳим шарти, таъбир жоиз бўлса, тамал тоши ҳисобланади.*

Ахборот ва инъикос жараёнининг диалектик алоқадорлиги масаласидаги яна бир жиҳат бу ахборотларда инъикос этирилган маълумотларнинг хавфсизлигини таъминлаш муаммосидир. Бу хусусда И.А.Каримов: "Айни пайтда жаҳон миқёсида ахборотлаштириш жараёнлари тобора глобаллашиб, бу борадаги рақобат кучайиб бораётган, ахборот наинки товар, балки кучли мафқуравий қуролга айланаётган ҳозирги шиддатли замонда ҳаётнинг ўзи, Ўзбекистон миллий манфаатларини ҳисобга олган ҳолда, бу йўналишда янги-янги вазифаларни олдимизга кескин қилиб қўймоқда"⁵⁷, - деган эди. Демак, ахборот ва унинг хавфсизлигини таъминлаш муаммосини ҳол этишда қуйидагиларга асосий эътибор қаратилиши муҳим.

1. Ахборотларнинг мивдорий жиҳатдан хавфсизлигини, яъни нарса, воқеа, ҳодисалар ҳақида тўлиқ бўлмаган маълумотларни статистик ва ностатистик йўллар билан тўплаш асосида ноаникликларни йўқ қилиш ва шу асосда тўлиқ ишончли бўлган ахборотларга эга бўлиш, уларни сақлаш ва узатиш ишларини амалга оширишни таъминлаш. Бу масаладаги ҳар қандай миқдорий ноаниклик ахборот объекти ва субъектига хавф туғдириши табиийдир.

2. Ахборотларнинг сифатий жиҳатдан хавфсизлигини таъминлаш. Маълумки, ҳозирги кунда ахборотларни таснифлашнинг бир неча, масалан, гносеологик белгиси буйича

– объектив ва субъектив; прагматик белгиси буйича - потенциал ва актуал; объективлик фарқи буйича - табиат (тирик ва нотирик), жамият ва техникага оид турлари мавжуддир. Булар ичида биологик ва ижтимоий соҳага оид ахборотлар сифатий жиҳатдан ўта пишиқ бўлишни талаб этади. Ахборотларнинг сифатий жиҳатдан пишиқлиги жамиятда барқарорликни таъминлаш гарови ҳисобланади. Шунинг учун ҳам бу соҳада олинган ҳар бир маълумот қайта-қайта текшириб кўришни талаб этади. Шунда маълумот пишади ва ахборот пишиқлик хусусиятига эга бўлади. Пишиқлик ҳар бир нарсанинг сифатий хусусияти ҳисобланади. Уни инкор этиш қийин бўлади. Шу нуқтаи назардан қараганда ғоявий тарбия соҳасида ишлагаётган ахборотларимиз ўта пишиқ бўлишни талаб этади. "Пишмаган ош, қоринни оғритади" деганларидек, пишиқликка эга бўлмаган ҳар қандай

⁵⁷ Каримов И.А. Тошкент ахборот технологиялари университетининг профессор-ўқитувчилари ва талабаларига, бутун жамоасига // *Ушуге узг*: Инсон, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари - олий кадрят. Т.14. -Т.: Ўзбекистон, 2006. -Б.53-54.

ахборот миллий хавфсизлигимизга таҳдид солади.

3. Мамлакатимиз мустақил тараққиётининг келгусидаги истиқболларини белгилашда ахборотлар хавфсизликни таъминлаш масаласи ҳам муҳимдир. Бунда фақат ахборотларнинг миқдорий ва сифатий кўрсаткичлари эмас, балки, уларнинг ҳажми ва мазмуни, сабаб ва оқибатлари, манتيқий хулосалар чиқариш усуллари ҳам ҳисобга олинаши зарур.

4. Давлатни бошқаришда ижтимоий, яъни аҳоли сонининг ўсиш суръатлари, ишлаб чиқариш, таъминот, истеъмол ва тақсимот, тadbиркорлик, ижтимоий ҳимоя, жинойтчилик, миллатлар ўртасидаги муносабатлар, диний эътиқод масалаларига оид ахборотлар хавфсизлигини таъминлаш ўта муҳим аҳамият касб этадиган масаладир. Мафкуравий онг ва иммунитетни шакллантиришнинг тамал тоши ҳам ана шу ҳақидаги ахборотларнинг мағзида жойлашгандир. Чунки, инсон ижтимоий мавжудот, уни ижтимоийликдан бегоналаштириш, ундаги ҳайвоний сифатларнинг ўсишига йўл қўйиб бериш демакдир. Ҳайвоний сифат эса бузғунчилик вайронгарчилик қилишнинг манбаидир.

Шу тариқа, ахборот хавфсизлигини таъминлаш бу ғанимларимиз томонидан мамлакатимизга нисбатан қилинаётган ахборот хуружларининг олдини олиш ҳамда уларга нисбатан миллий ахборот воситаларимиз орқали қарши қақшатқич зарба бериш демакдир.

Хулоса қилиб айтганда, И.А.Каримов таъкидлаганидек: "Хавфсиз дунё - умуман, бутун инсоният учун ҳам, ҳуқуқлари учун курашда озмунча найзаси синмаган ҳар бир инсон учун ҳам олий мақсаддир".

6-МАВЗУ: МАФКУРАВИЙ ФАОЛИЯТ - МИЛЛИЙ ҒОЯНИ АМАЛГА ОШИРИШ ВОСИТАСИ РЕЖА

1. Мафкуравий фаолият тушунчаси ва унинг мазмун-моҳияти ва намоён бўлиш хусусиятлари.

2. Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғоясини халқ қалби ва онгига сингдириш – мафкуравий фаолият юритишнинг устувор йўналиши.

3. Миллий истиқлол мафкурасининг – Ватан равнақи, Юрт тинчлиги, Халқ фаровонлиги ғояларини ғ халқ қалби ва онгига сингдириш усул ва воситалари.

1. "Мафкуравий фаолият" тушунчаси, унинг мазмун-моҳияти ва намоён бўлиш хусусиятлари

Мафкуравий фаолият тушунчаси, унинг мазмун-моҳияти. Жамиятда яшовчи турли хил миллат, элат, халқ, ирк, диний эътиқод, ижтимоий табақа, синф, партия каби уюшма, бирлашма, ташкилот, жамоаларга мансуб бўлган одамлар орасида, уларнинг шахсий ҳамда умумий манфаатларини ифодаловчи ғоя ва мафкуралар тизимини яратиш, уларни ҳаётга татбиқ этиш мафкуравий фаолият орқали амалга оширилади. Алалхусус, мафкуравий фаолиятсиз ҳеч бир жамият яшай олмайди, бусиз яшаб келаётган жамиятни тарихда ҳам, бугунги кунда ҳам ҳеч ким учратган эмас.

Жамиятда кимларнинг ақл-идроқи, ташаббуси, илмий-амалий изланишлари орқали яратилган фикр, ғоя, мафкура ўз-ўзидан тарқалиб, кишилар онгига автоматик тарзда сингиб боравермайди. Демак муайян ғоявий тамойиллар ва таълимотлар ишлаб чиқилишининг ўзи уларнинг кишилар фаолиятини белгилаб берувчи, унга таъсир кўрсатувчи ижтимоий ходисага айланиши учун етарли эмас. Бунинг учун улар кишилар орасида тарқалиши, одамлар ана шу ғоялар руҳида тарбияланиши лозим. Акс холда, ҳар қандай ғоя ва мафкура қанчалик тўғри, жозибадор бўлмасин, муайян ходиса сифатида тарих саҳифасида қолиб кетаверади. Айни пайтда, ҳар қандай ғоя ва қарашлар тарқалиши учун, энг аввало, улар ишлаб чиқилиши билан бирга, тарғиб ва ташвиқ этилиши зарур. Мафкуравий фаолият эса ҳамиша шаклланган ғоявий қарашлар, баҳолар ва мақсадлар тизимини одамларга етказиш, уларнинг онгига сингдириш борасидаги ишларни амалга ошириш жараёнини англатади.

Шу маънода, мафкуравий фаолият бу бирон-бир ғояни амалга ошириш, уни аҳоли онги ва қалбига сингдириш, муайян ғоявий қарашлар тизимини шакллантириш, унинг амалиётини таъминлаш, ёт ва бегона мафкураларга қарши кураш билан боғлиқ чора-тадбирлар мажмуидан иборат бўлиб, у ғоявий қарашлар - билимлар, баҳолар, мақсадларни шакллантириш ҳамда уларни тарқатиш, ғоявий тарбияни амалга ошириш, мафкуравий профилактика ва иммунитетни шакллантириш жараёнини ҳам ўз ичига қамраб олади.

1.1. Мафкуравий фаолиятнинг намоён бўлиш хусусиятлари. Мафкуравий фаолият жараёнининг намоён бўлиш хусусиятларига қуйидагилар қиради:

1. Мафкуравий фаолият жараёни кенг оммани эзгу ғоялар асосида тарбиялаш, уларнинг умумий сиёсий ва маънавий савиясини юксалтириш, ижодий қобилиятларини ривожлантириш, бўш вақтларини самарали ўтказишга қўмак берувчи тadbирларни амалга оширишга қаратилганлиги унинг энг муҳим хусусиятларидан бири саналади.

2. Мафкуравий фаолият кенг маънода ўқув муассасалари, таълим-тарбия масканлари, клублар, ахборот-ресурс марказлари, маданият ва истироҳат боғлари фаолиятини ҳам муайян даражада қамраб олиши билан

ўзгача хусусият касб этади. Бунда музей, кинотеатр, театр ва бошқа маданий-маърифий муассасалар, шунингдек ОАВ (газета-журналлар, Интернет, радио, ТВ) муҳим ўрин тутади.

3. Мафкуравий фаолият мафкуравий ишлар билан шуғулланадиган муассасалар кенг тармоғининг ташкил этилиши, уларнинг ўсиши ва такомиллашуви билан унга раҳбарлик қилиш жараёнининг ҳам мукамаллашиб бориши, раҳбарлик қилиш санъатининг янги қирраларини топишга бўлган эҳтиёжнинг кучайиб бориши билан ҳам айрича хусусиятга эга бўлади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 25 августдаги “Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида”ги қарорига биноан Республика Маънавият ва маърифат кенгаши фаолияти ҳамда таркибий тузилиши қайта кўриб чиқилди. Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг илмий-амалий йуналишда фаолият олиб борадиган ва давлат бюджетидан ҳисобидан молиялаштириладиган “Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази” ташкил этилди. Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг амалий тарғибот йуналишида фаолият олиб борадиган Республика Маънавият тарғибот маркази шакллантирилди. Барча вилоятларда ҳокимларнинг маънавий-маърифий ишлар бўйича ёрдамчилари фаолияти йулга қўйилди. Республикадаги маҳалла оқсоқоллари ва фуқаролар йиғинлари раисларининг маънавий-маърифий ишлар бўйича маслаҳатчилари тизими шакллантирилди.

4. Мафкуравий фаолиятнинг навбатдаги муҳим хусусиятларидан бири, унинг ҳамиша конкрет тарихий мазмунга, мақсад-муддаога эга бўлганлиги билан ифодаланади. Бу, энг аввало, инсон билимлари, шу жумладан, мафкуранинг мазмун-моҳияти ҳақидаги билимларнинг ривожланганлик даражаси билан белгиланади. Мафкура тизимидаги билимлар тўғри ёки нотўғри, прогрессив ёки реакцион мазмунга эга бўлиши мумкин. Мазкур билимлар, ўз навбатида, улар асосида шаклландиган баҳоларнинг тўғри ёки нотўғрилигига замин яратади. Шаклландиган баҳоларда эса реал ёки қутилаётган ҳодиса, жараёнларга мавжуд эҳтиёжлар, манфаатлардан келиб чиқиб, ўзига хос муносабат ифодаланади. Билимлар қанчалик чуқур бўлса, ҳосил қилинган баҳоларга ишонч шунчалик юқори бўлади. Шу маънода, баҳолар - кадрлар кишиларда ишонч, эътиқоднинг шаклланишига хизмат қилади. Баъзида эришилган билимлар, уларга асосланган баҳоларнинг мутлақ тўғрилигига ишонч догматизмга айланиб кетишини, бу мафкуравий турғунликни юзага келтиришини ҳам унутмаслик зарур.

5. Мафкуравий фаолиятнинг яна бир ажойиб хусусияти ғоявий қарашлар доирасида белгилаб олинган мақсадларни баён этишда истиқболга, эртанги кунга ишонч туйғусини шакллантиришни кўзлаши билан белгиланади.

6. Мафкуравий фаолият ғоявий қарашларни тарқатиш ва унга мос тарбияни амалга оширишни ифодалаш хусусиятига ҳам эга бўлиб, мафкуравий қарашларни тарқатиш тизими, механизмлари, усул ва воситалари доимо такомиллашиб боришни такозо этади. "Одамзот бахти учун ҳамма нарсадан воз кечишга ўргатадиган эзгу ғояларни кишиларга сингдириш буюк санъатдир", деб ёзган эди француз ёзувчиси Стендаль. Шу нуқтаи назардан қараганда, мафкуравий фаолият ғоявий тарбияни ўзгарувчан воқелик ва ижтимоий гуруҳларга хос хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда доимий такомиллаштириб боришни англатади.

7. Мафкуравий фаолиятни ташкил этишда техника ва технологиялар, тарғибот ва ташвиқот олиб бориш усулларининг ривожланганлик даражаси ҳам ўзига хос аҳамият касб этади. Хозирги даврда ОАВ мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг муҳим бўғини ҳисобланади. Яқин истиқболда техника ва технология ривожини одамлар онгига таъсир ўтказиш, яъни мафкуравий фаолиятни ташкил этишнинг янгидан-янги механизмларини топишга олиб келади, шу асосда мафкуравий фаолиятни илмий асосда ташкил этиш ишларини мунтазам равишда такомиллаштириб боришга кенг йул очиб беради.

8. Мафкуравий фаолият ўзининг моҳият-мазмунига кўра ўзгарувчан хусусиятга ҳам эгадир. Мафкуравий фаолият стихияли тарзда кечмайди, балки онгли, тизимли ва тадрижий тарзда, бирон бир аниқ-мақсадни кўзлаб, мавжуд мафкуравий вазиятдан келиб чиққан ҳолда олиб борилади.

Хозирги кунда мафкуравий фаолият олиб боришдан мақсад миллий истиқлол мафкурасининг ғояларини халқ қалби ва онгига сингдириш ишларини ташкил этишдан иборат.

2. Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғоясини халқ қалби ва онгига сингдириш-мафкуравий фаолият юритишнинг устувор йуналиши

Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғояси - озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдир. Бунда асосий ўрин озодлик ғоясига берилади.

Озод Ватан ғояси. Бугунги кунда ўзбек халқининг тарихий макон ва замонда бир миллион йиллик ўрни борлиги тарихий ҳақиқат сифатида кўпчилик илм аҳлига маълум. Бу халқнинг давлатчилиги тарихи эса 3 минг йилдан ортқроқ вақтни ўз ичига қамраб олади. Улар ана шу тарихий давр ичида жуда кўплаб бахтли ва бахтсиз

онларни, яъни тараққиёт ва инқироз, барқарорлик ва беқарорлик ғалаба ва мағлубият, ҳукмронлик ва тобелик саховатпешалик ва мутелик садоқат ва хиёнат каби ҳаётнинг тотли ва аччиқ дамларини бошдан кечирганлар. Айниқса, улар ўз ҳаётларининг 200 йилини ахамонийлар, 180 йилини грек-македонияликлар, 200 йилини араб халифалиги, 150 йилини мўғул босқинчилари, 130 йилини рус ва совет истилочилари, яъни жами бўлиб 800 йилини ўзгалар қўлида куллик қарамлик тобелик мустамлакачилик шароитида ўтказишга мажбур бўлганликлари сабабли озод Ватанда эркин яшашнинг нима эканлигини ўзгалардан кўра яхшироқ англайдилар. Шу туфайли "озод Ватан" тушунчаси ўзбек халқи миллий мафқурасининг бош ғоясига айланган.

"Озод" сўзи форс тилидан ўзбек тилига кириб келган бўлиб, луғавий жиҳатдан "эркин, хур асоратдан қутулган, ғам-ташвишдан холи; олижаноб; саховатли" деган маъноларни билдирган ҳолда кишиларнинг кундалик ҳаётида: 1) ўз эрки, ҳақ-ҳуқуқи ўз қўлида бўлган, озодликка эришган; эркин, хур; 2) кулликдан озод этилган, эркинликка чиққан, асоратдан қутилган; 3) ўз ҳолига, майлига қўйилган, бўшатиб юборилган, ҳеч қандай мажбурият билан боғланмаган; бўш; 4) тик, тикка, кўкракни кериб юрадиган одам, элат, миллат, халқ маъносини англайтиш учун ишлатилади. Шундан ҳам кўриниб турибдики, озодлик шунчалик оддий сўз эмас, балки ўзида чуқур фалсафий маънони ақс эттирган ғоявий аҳамиятга молик бўлган тушунчадир.

Озодлик тушунчасининг фалсафий мазмундаги ғоявий табиати:

биринчидан, ҳар бир инсон, элат, миллат, халқ ва давлатнинг ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилишида;

иккинчидан, уларнинг ўз эркини қўлга киритиб, эркин ва фаровон яшашга интилишида;

учинчидан, ҳаётий адолатни қарор топтириб, тенглар ичида тенг бўлиб, тикка, кукрак кериб юришга интилиши сари қилаётган ҳагги-ҳаракатларида;

тўртинчидан, келгуси авлодларга озод ва обод Ватан қолдириш мақсадида олиб бораётган машаққатли, айни вақтда шарафли ишларни амалга ошириш учун қанчалик даражада сафарбарлик вазифасини уудалаётганлигида яққол намоён бўлади. Шунга кўра озодлик тушунчасига ғоя сифатида куйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Озодлик - бу мутелик ва тобеликнинг ҳар қандай кўринишларини инкор этган ҳолда, ҳар бир инсон, элат, миллат, халқ ва давлатларни қуллик ва қарамлик балосидан қутулиб ўз эркини қўлга киритиш, ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, ҳаётий адолатни қарор топтириб, тенглар ичида тенг бўлиб, эркин ва фаровон яшаш учун курашга чорлайдиган, уларни шу йўлда бирлаштирадиган ва сафарбар қиладиган бунёдкор ижтимоий-сиёсий ғоядир.

Инсоният тарихидан шу нарса маълумки, ҳар бир инсон, элат, миллат, халқ ўзига тегишли бўлган она-Ватанида, давлатида озод ва эркин яшайди. Она-Ватандан ташқаридаги озодлик ҳақиқий озодлик эмас, балки унга ўзгалар томонидан инъом этилган эркинликдир.

Шунинг учун ҳар бир ақли расо инсон ҳамиша ўз она-Ватанининг озодлиги учун курашиб келган. Шу сабабли озодлик ғояси инсоният тарихининг азалий йулдоши, ўтмишдан ҳозирга қадар ўз аҳамиятини сақлаб келаётган эзгу қадрият ҳисобланади.

Озодлик ғоясининг мазмун-моҳиятини бир неча йўналишда талқин ва таҳлил қилиш мумкин. У ижтимоий маънода – жамият ҳаётининг қандайлиги ва қай тарзда ташкил этилганини, сиёсий маънода - мустақил ва эмин-эркин яшашни, иқтисодий маънода - мулк ва моддий бойликларга барчанинг тенг эга бўлиш имкониятини, маънавий маънода - инсон ва жамиятнинг турли тазйиқлардан холислиги, фикр, эътиқод ва сўз эркинлигини англайди.

Озодлик ғоясини умуминсоний, миллий ва шахсий нуқтаи назарлардан ҳам талқин қилиш мумкин. Умуминсоний жиҳатдан, бу ғоя бутун Ер юзиде тараққиёт ва эркинлик учун курашаётган кишиларнинг музаффар байроғи, демократик жамият ва давлатлар ҳаётининг устувор тамойилларидан бирини ифодалайди. Миллий жиҳатдан, у ҳар бир миллат ва халқнинг ўз мустақил тараққиёт йули, ўз тақдирини ўзи белгалай олиши, миллий давлатчилигига эга бўлишини англайди. Шахсий даражада озодлик - инсон ҳақ-ҳуқуқларининг рўёбга чиқиши, унинг ижтимоий-маънавий жиҳатдан эркинлигини билдиради.

Файласуф олим К.Н. Назаров ёзганидек: "Озодлик ғоясининг қудрати шундаки, у одамларнинг ўзаро муносабатлари, мамлакатлар ва давлатлараро муносабатларни меъёр-мезонга солади, турли камситишлар ёки ортиқча таъзим-тавозега чек қуюди". Юқориде келтирилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда "озод Ватан" ғоясини куйидагича таърифлаш мумкин.

Озод Ватан -ўз тақдирини ўзи мустақил хал этиш ҳуқуқини тўла рўёбга чиқара олган миллатнинг яшаш макони бўлиб, жаҳон ҳамжамиятида ўз ўрнига, нуфузига ва мавқеига эга бўлган мамлакатдир. Шунинг учун ҳам: "Миллий истиқлол мафқурасининг бош ғоясида озодлик тушунчасининг устувор ва етакчи ўринда туриши Ватан мустақиллиги барча орзу-интилишларимиз, амалий фаолиятимиз ва ёруғ келажагимизнинг асоси эканидан далолат беради".

Обод Ватан ғояси. Инсон барча тирик мавжудотлардан фарқли ўлароқ, ўзининг яшаётган масканини обод қилишга ҳаракат қилиб келган. Шу туфайли жаҳон цивилизациясининг ободликни тараннум этувчи ўчоқлари яратилган. Обод яшаш учун кураш инсониятнинг азалий орзу-умиди бўлиб, у ҳаёт синовларидан ўтгандан сўнг

энг илғор ижтимоий-сиёсий бунёдкор ғоялар сафидан жой олган. Худди, шу маънода И.А.Каримов "Ўзбекнинг феъл-атвори барчага аён. У ерни, табиатни севади. Дўписида сув ташиб бўлса ҳам, дарахт кўкартиради. Ўзбек том маънода бунёдкордир"⁵⁸, - деган эди. Ўзининг яшаётган жойини обод қилган ҳолда кун кечириш ҳар бир ўзбекнинг қон-қонига сингиб кетган фазилатдир. Шу туфайли обод Ватан тушунчаси-ҳар бир ўзбек боласи ва унинг оиласи учун муқаддас ғоя ҳисобланади. "Обод" сўзи форсча бўлиб, ўзбек тилидаги лугавий маъноси "одам яшайдиган, ишлов берилган, гуллаб яшнаётган" деган маъноларни аниқлаётган ҳолда кишиларнинг кундалик турмушида: 1) кўркам бинолар, чиройли кўчалар, боғу роғлар билан гўзаллик касб этган, гуллаб-яшнаган ўлка, мамлакат; 2) яхши қаров, парвариш билан етилтирилган боғлар, пахта, ғалла каби экин майдонлари; 3) халқ куп йиғиладиган, гавжум ва серфайз жойлар 4) одамлари хурсанд, шод деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади.

Ўзбек халқи мустақилликка эришгандан сўнг Юртбошимиз И.А.Каримов обод Ватан ғоясини назарий ва амалий жиҳатдан ёритиб берар экан, унинг тушунчаси маъно-мазмун, тарихий илдизи ҳақда куйидаги фикрларни билдиради.

"Барчамизга яхши аёнки, ҳар қайси инсон, миллати, тили ва динидан қатъи назар, бу дунёга бахтли яшаш учун келади. Бундай юксак орзуга етишнинг шартини ва гаровини бўлган омиллар куп. Лекин улар орасида ҳаётимизга маъно-мазмун берадиган, уни янада ёрғу ва файзли қиладиган бир омил борки, у ҳам бўлса, одамнинг ўз уйи, ўз юртини ҳар томонлама гўзал ва обод қилиб, шундан ўзи мамнун бўлиб, рози бўлиб яшашида яқдол намоён бўлади.

Шуни таъкидлаш керакки, обод деган сўзнинг маъносини биз жуда кенг ва чуқур тушунамиз. Обод деганда, халқимиз, миллатимиз нафақат куркам ва чиройли, шу билан бирга, тинч ва осойишталик ўзаро меҳр-оқдбат, аҳдлик файз-барака ҳукмрон бўлган жойларни, доимо пок ният ва соғлом интилиш билан яшашни тасаввур қилади.

Мустақиллик йилларида "Ободлик кунгилдан бошланади" деган чуқур мазмунли ибора эл-юртимиз ўртасида кенг тарқалиб, одамларимизни бунёдкорлик туйғуси билан яшашга даъват этиб келаётгани ҳам бу фикрни тасдиқлайди.

Бундай мулоҳаза ва фикрларни умумлаштириб, ўзбекона айтадиган бўлсақ барчамизнинг ҳаракат ва интилишларимиз негизида, авваламбор, юртимиз, Ватанимизни ҳар томонлама обод қилиш, инсон эркин нафас оладиган, тинч ва фаровон яшайдиган ҳаёт барпо этиш ғояси мужассам эканини, уйлайманки, ҳаммамиз яхши тушунамиз. Ана шундай орзу-ниятлар билан кундалик ҳаётимизни тулдириш, уларни ҳаётимизнинг мақсадига айлантириш, шундай ғоя ва интилишни амалга ошириш учун давлатимиз ва жамиятимизнинг барча куч ва имкониятларини сафарбар этиш, ҳеч шубҳасиз, бугунги кунда муҳим ва долзарб аҳдмият касб этади"⁵⁹.

Юқорида билдирилган фикрлардан келиб чиққан ҳолда обод Ватан тушунчасига куйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Обод Ватан бу инсон ҳар томонлама эркин нафас олиб тинч ва фаровон яшайдиган, ҳавфсизлиги ҳар томонлама таъминланган, осойишталик ва барқарорлик *самарали ижод* ва яратувчанлик ўзаро меҳр оқибат, ақилли файз-барака, жисмоний ва маънавий поклик ҳукмрон бўлган ҳудуддир.

Эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш ғояси. Инсониятнинг ривожланиш тарихида меҳнаткаш халқ ҳал қилувчи вазифалардан бирини ўтаб келган. Чунки, улар ҳар қандай мамлакат фуқароларининг энг зарурий озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим-кечакларга бўлган эҳтиёжини қондиришнинг моддий манбасини яратиш билан шуғулланганлар. Шунинг учун ҳам ақли зукко давлат арбоблари меҳнаткаш халқнинг турмушини яхшилаш борасида қайғурганлар. Соҳибқирон Амир Темур обод қилиш масаласида: "Хароб бўлиб ётган ерлар эгасиз бўлса, холиса тарафдан обод қилинсин. Агар эгаси бўлса-ю, лекин обод қилишга қурби етмаса, унга турли асбоблар ва керакли нарсалар берсинлар, токи ўз ерини обод қилиб олсин. Катта-кичик ҳар бир шаҳар, ҳар бир қишловда масжид, Мадрасалар бино қилсинлар, фақир мискинларга лангархона (йуловчилар куниб утадиган ер; мискин ва етим-есирга таом бериладиган жой; ғарибхона) солсинлар, касаллар учун шифохона қурдирсинлар ва уларда ишлаш учун табиблар тайинласинлар", - деган топшириқларни берган ва унинг ижро этилишини қаттиқ назорат остига олган. Аждодларимизнинг бундай олижаноб ишлари миллий ғоямизнинг бош мақсадини мамлакатимизда амалга оширишнинг мустаҳкам тарихий илдизга эга эканлигидан далолат беради.

Масалан, Собиқ СССР даврида Ўзбекистон қишлоқларида яшовчи аҳоли кулоқлаштириш, коллективлаштириш, совхозлаштириш, аграрсаноат асосида йириклаштириш каби бир қатор тажриба-синов майдонига айлантирилди. Натижада, пахта толаси ва қоракулнинг 90 фоизи, табиий жуннинг 71 фоизи республикадан арзимас баҳо билан четга олиб кетилверди. Шу тариқа бу ерда пахта яккаҳоқимлиги ўрнатилди. Қишловда яшаётган 240 минг нафар оила ерсиз бўлиб, даромад топишдан маҳрум эди. Вазиятнинг бундай

⁵⁸ Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажақ йўқ // Биз келажагимизни уз қулимиз билан курашимиз. Т: Ўзбекистон, 1999. -Б.142-143.

⁵⁹ Каримов И.А. Инсон манфаати, ҳуқуқ; ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш – бизнинг бош мақсадимиз // Мамлакатимизни янада обод этиш ва модернизация қилишни қатъият билан давом эттириш йўлига. Т2: Т: Ўзбекистон, 2013. -Б.111.

шаклда ёмонлашиб бориши кишлоқ аҳолисининг витаминларга бой овқатлар емасдан турли хил касалликларга чалинишига олиб келди. Коммунистлар ваъда қилган ердаги жаннатий ҳаёт - коммунистик обод турмуш ўзининг сароб эканлигини кўрсатди.

Ўзбек халқи мустақилликка эришгач ўз олдига моддий ва маънавий ишлаб чиқаришнинг барча соҳаларида йирик ислохотларни амалга ошириб мамлакатимиз фуқаролари учун эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишни бош мақсад қилиб қўйди. Бу мақсадни амалга оширишда Юртбошимиз И.А.Каримов томонидан: "Барчамизнинг илдизимиз, томиримиз авваламбор кишлоқ заминига бориб тақалади. Она Ватан деган улуғ ва муқаддас тушунча одамзот учун гўёки қдшлоқтимсолидан бошланади. Юртимизнинг янада обод, халқдмиз ҳаётининг янада фаровон бўлиши ва олдимизда турган юксак вазифаларнинг бажарилиши, ҳеч шубҳасиз, кишлоқларимизнинг таедири ва келажаги билан боғлиқдир. Қдшлоқтаракқдй топса, юртимиз обод, ҳаётимиз янада фаровон бўлади", - деб айтган сўзлари методологик асос бўлиб хизмат қилади. Мамлакатимизда эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш нималарни англатади? Эркин деганда, одатда кишиларнинг ҳар қандай тўсиқ, монелик ва шу кабилардан холи бўлган ҳолда қийналмай, қисилмай, очик-ойдин, бемалол юриш- туриши, яшаши тушунилади. Юкорида келтирилган "эркин", "фаровон", "ҳаёт" сўзларининг маъносидан келиб чикдан ҳолда эркин ва фаровон ҳаёт тушунчасига қуйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Эркин ва фаровон ҳаёт деб мамлакат аҳолисннинг ҳаётий заруриятларини англаб етган ҳолда ҳеч қандай қаршиликларсиз, тўсиқларсиз, очик-ойдин, қийналмасдан ўз қобнлятларини ҳар томонлама намён килишларн орқали ҳамма нарсанинг тўкин-сочин, мўл-кулчилигини таъммнлашга эришиши натнжасида гўзал турмуш, осуда, серфайз ҳаёт кечиришига айтилади.

Бундай ҳаётга эришиш учун унинг моддий ва маънавий омилларини билиш, уларнинг ривожланиш қонуниятларини фалсафий жихатдан ўрганиш зарур.

Масалан, кишлоқда эркин ва фаровон ҳаёт - обод турмушни бунёд этишнинг моддий омилларига қуйидагилар қиради: биринчидан, табиат омили: тупроқ, сув, усимлик ва хайвонот олами, дашту-далалар; иккинчидан, ишлаб чиқариш омили: пахтачилик ғаллачилик шоликорлик мевачилик поллизчилик сабзавотчилик чорвачилик ва бошқалар; учинчидан, ишлаб чиқарувчи куч ва воситалар омили: кишлоқ хўжалиги техникалари, маҳсулотларга қайта ишлов берувчи қурилмалар, малакали ишчи кучлари - дехқонлар, чорвадорлар ва бошқа керакли мутахассислар; тўртинчидан, ижтимоий турмуш омили: замонавий турар жойлар: одамларнинг уй, шахсий эҳтиёжлар учун ажратилган томорқа ер ва чорва моллари.

Кишлоқда эркин ва фаровон ҳаёт - обод турмушни бунёд этишнинг маънавий омилларига қуйидагиларни киритиш мумкин: табиатни муҳофаза қилишга қаратилган билим ва ҳаракатлар, яъни экологик онг, ҳуқуқ ва маданият; ишлаб чиқариш омилни ривожлантириш, яъни пахтачилик, ғаллачилик чорвачилик ва бошқалардан мул ҳосил олишга қаратилган билимлар (аграрномия, зооветеринария, тупроқшунослик ва ш.к.) ва тўпланган амалий тажрибалар; ишлаб чиқарувчи куч ва воситаларни такомиллаштиришга йуналтирилган иқтисодий ва техникавий билим ҳамда тажрибалар; замонавий турар жойларни гўзаллаштиришга қаратилган меъморий илмлар; болалар боғчаси, мактаб, ўқув марказлари, маданият саройлари, спорт иншоотлари; аҳоли ўртасида азалдан давом этиб келадиган урф-одатлар, анъана ва маросимлар, қадрият даражасига қўтарилган бошқа маънавий иш-ҳаракатлар.

Умуман олганда эркин ва фаровон даёт - обод турмушни бунёд этишнинг ана шу икки омили уртасида диалектик қонуният мавжуддир. Бу ҳақида И.А.Каримов: "...инсонга хос орзу - интилишларни руёбга чиқариш, унинг онгли ҳаёт кечириши учун зарур бўлган моддий ва маънавий олами бамисоли парвоз қилаётган қушнинг икки қанотига қиёсласак уйлайманки, ўринли бўлади. Қачонки ана шу икки муҳим омил ўзаро уйғунлашса, том маънодаги қўш қанотга айланса, шундагина инсон, давлат ва жамият ҳаётида ўсиш-ўзгариш, юксалиш содир бўлади"¹³, - деган эди. Демак эркин ва фаровон ҳаёт - обод турмушни бунёд этиш масаласида ундаги моддий ва маънавий омилларни қанчалик даражада уйғунлаштирган ҳолда ривожлантириб боришимизга боғлиқдир.

Хулоса тарзида шуни айтиш мумкинки, озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт ғояси: биринчидан, ота-боболаримиздан мерос бўлиб қолган, киндик қонимиз тўкилган муқаддас заминнинг дахлсизлигини, хавфсизлигини таъминлаш; иккинчидан, маънавий-рухий жихатдан миллий ўзлигимизни англаш ва унинг ифодаси бўлган қадриятларни сақлаш, бойитиш ва авлодларга мерос қолдириш; учинчидан, эрксевар халқимизнинг асрий орзу-умидлари бўлган мустақилликни мустахкамлашга барчани сафарбар қилиш; тўртинчидан, ҳар бир кишининг фаровонлиги давлат, миллат фаровонлиги асоси эканлигини англаган ҳолда ташаббускорлик тадбиркорлик билан фидокорона меҳнат қилишга асосланади. Бешинчидан, бу ғоя келажакка қаратилган бўлиб, халқни уюштириш, сафарбар қилиш вазифасини бажаради. Олтинчидан, бу ғояда мамлакатимизда яшаётган барча миллат вакиллариининг пировард мақсадлари ифодаланган бўлиб, у кишиларни келажакка чорловчи улуғвор ва жозибали шиор тарзида намён бўлади.

Бу ғояни халқимиз онгига, қалбига чуқур сингдириш мустақилликни мустахкамлаш, буюк келажак қуриш ва Ўзбекистонни илғор давлатлар қаторига қўшилиш жараёнининг муҳим омили ҳисобланади.

Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш ғоясини амалга оширишнинг устувор

йуналишлари. И.А.Каримов мамлакатимизда озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш ғоясини амалга оширишнинг устувор йуналишларини куйидагича белгилаб берган:

Биринчидан, Ўзбекистонимизда тинчлик-осойишталик ва хавфсизликни, фуқаролар ва миллатлараро ахиллик ва ҳамжихатликни кўз қорачиғидек сақлаш ва мустаҳкамлаш бундан буён ҳам энг муҳим, ҳал қилувчи вазифамиз бўлиб қолиши даркор.

Албатта, бу масала буйича масъул бўлган тегишли идоралар бор, куч-қудратимиз ҳам етарли. Лекин қачон юрт тинч ва обод бўлади? Қачонки, ҳар қайси уйда, ҳар қайси маҳаллада яшаётган одам тинчлик ва осудаликнинг қадрига етиб, уни мустаҳкамлашни, уни ҳимоялашни ўзининг бурчи, деб билса, тинчлик учун курашагина бу мақсадга эришиш мумкин.

Иккинчидан, обод ҳаёт деган тушунча азал-азалдан халқимизнинг онгу тафаккурида, авваламбор, фаровонлик тўқинчилик мул-қулчилик қут-барака, бозорларда арзончилик маъносини ўзида мужассам этиб келади, Шунинг учун ҳам бугунги кунда халқ фаровонлиги тушунчаси Ватан равнақи ва юрт тинчлиги деган, биз учун энг азиз ва муқаддас бўлган қадриятлар билан биргалликда миллий ғоямизнинг асосий мазмун-моҳиятини ташкил этмоқда.

Бу ғояни амалга оширишда аҳоли фаровонлиги, унинг реал даромадларини ошириш бандлик масаласини ечиш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик фермерлик ҳаракатини янада ривожлантириш, давлат томонидан бериладиган аниқ манзилли ижтимоий ёрдам тизимини такомиллаштириш каби вазифалар эътиборимиз марказида бўлиши лозим.

Бир сўз билан айтганда, халқимизнинг "Меҳнатдан келса бойлик - турмуш бўлар чиройлик" деган мақоли замирида мужассам бўлган ҳақиқатни ҳаётимиз тарзига айлантириш йулида қатта-қатта ишларни амалга оширишимиз зарур.

Учинчидан, обод турмушнинг яна бир муҳим шарти - бу инсон саломатлигини мустаҳкамлаш билан боғлиқ эканини барчамиз яхши тушунамиз. Ҳақиқатан ҳам, одамларимиз қачон, қаерда бўлмасин, дуога қўл очар экан, аввало, "Тани соғлиқ тинчлик-хотиржамлик бўлсин, юртимиз обод бўлсин", деб ният қилиши бежиз эмас, албатта. Шу боис халқимизнинг саломатлигини ҳимоялаш, бунинг учун соғлиқни сақлаш тизимини энг замонавий даволаш воситалари, техника ва технологиялар билан таъминлаш, профилактика, яъни касалликларнинг олдини олиш ишларини янада кучайтириш, бу соҳада фидокорона меҳнат қилаётган тиббиёт ходимларининг машаққатли ва масъулиятли меҳнатини моддий ва маънавий рағбатлантириш масалалари биз учун доимий вазифа бўлиб қолади.

Тўртинчидан, халқимизнинг ҳаёт сифати ва даражасини юксалтириш, жумладан, янги уй-жойлар, замонавий йул ва коммуникация тармоқларини барпо этиш, аҳоли пунктларини тоза ичимлик суви билан таъминлаш, коммунал хизмат соҳасидаги муаммоларни ечиш каби долзарб масалалар бўйича ҳам аниқ чора-тадбирлар белгиланиши керак.

Бешинчидан, биз турмушимизни янада обод қилиш вазифасини олдимизга қўяр эканмиз, бир ҳақиқатни чуқур англаб олишимиз зарур. Яъни, ҳаётимизни обод қилишнинг муҳим шарти - бу аввало, маҳаллани обод қилиш демакдир.

Бу борада маҳалла идорасининг, маҳаллада яшайдиган аҳолимизнинг ўзини ўзи бошқариш тизимини, керак бўлса ижтимоий ҳимоялаш тизимини янада такомиллаштириш, маҳалланинг ижтимоий-иқтисодий ҳаётимиздаги ўрни ва таъсирини янада кучайтириш, унга янги ҳуқуқ ва ваколатлар бериш бўйича ҳам кенг жамоатчилик иштирокида амалий таклифлар ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир.

Олтинчидан, ҳаётимизни янада соғлом ва обод қилиш, аввало аёл зотининг жамиятимиздаги ўрни ва нуфузини, ижтимоий фаоллигини янада ошириш, хотин-қизларнинг турли жабҳа йуналишларда қолаётган ишларини муносиб баҳолаш, ҳар қайси хонадон, уй бекаси бўлмиш опа-сингилларимизнинг оғирини енгил қилиш асносида турмушимизни фаровон этиш билан узвий ва чамбарчас боғлиқдир. Ана шу ҳақиқатни амалда қарор топтириш учун бизнинг ҳали қиладиган қўп ишларимиз борлигини унутмаслигимизни истардим"⁶⁰.

3. Миллий истиқлол мафқурасининг – Ватан равнақи, Юрт тинчлиги, Халқ фаровонлиги ғояларини – халқ қалби ва онгига сингдиришда мафқуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усул ва воситалари

3.1. Ватан равнақи ғоясини халқ қалби ва онгига

сингдириш борасида мафқуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усул ва воситалари

Ватан тушунчаси, унинг моҳияти ва аҳамияти. "Ватан" арабча сўз бўлиб, ўзбек тилида "туғилиб ўсган жой, она юрт" деган луғавий маънони билдириб, кишиларнинг кундалик ҳаётида: 1) кишининг туғилиб ўсган

⁶⁰ Каримов И.А. Инсон манфаати, ҳуқуқ; ва эркинликларини таъминлаш, ҳаётимизнинг янада эркин ва обод бўлишига эришиш - бизнинг бош мақсадимиз. Мамлакатимизни янада обод этиш ва модернизация қилишни қатъият билан давом эттириш йўлида. Т.Т. Ўзбекистон, 2013. -Б.112-115.

ўлкаси, шахри ёки қишлоғи, юрти, маскани, уйи, диёри; 2) киши туғилиб ўсган ва ўзини унинг фуқароси хисоблаган мамлакати, она юрти; 3) турар жойи, бошпанаси, маскани, уйи; 4) бирон бир нарсанинг асли келиб чиққан ери, жойини ифодалаш учун ишлатилади. "Ватан, - деган эди файласуф олим Ҳ.Пўлатов, - муқаддас қадрият. Тараққиёт Ватандан бошланади. У инсоннинг киндик қони тўкилган жой, инсонни ижтимоий етимликдан асровчи манзил, ҳар кимнинг бирлигини қадрловчи, ўз-ўзига сиёсий беклигини ифодаловчи замин, маънавий камолот ва фуқаролик майдони, ҳаёт мактаби, фаровонлик ва бахт-саодат ўчоғидир".

Шундай қилиб, "Ватан - инсоннинг киндик қони тўкилган тупроқ, уни камол топтирадиган, ҳаётига маъно-мазмун бахш этадиган табарруқ маскандир. У аждоқлардан авлодларга қоладиган буюк мерос, энг азиз хотира. Ватан - ота- боболаримизнинг хоки поклари жо бўлган, вақти-соати етиб ҳар биримиз бош қўядиган муқаддас заминдир. Ватани бор одамнинг ғурури-ифтихори юксак мақсад-муддаолари аниқ бўлади. Тоғдек таянчи - Ватани борлигини хис этган инсон ҳаётнинг ҳар қандай синовларига доимо тайёр туради". "Ватанни севмоқ иймондандир", - деган эдилар пайгамбаримиз Мухаммад алайҳиссалом.

Ватан бу - кишиларнинг ўзи яшаб турган, авлод ва аждоқлари туғилиб ўсган, миллати шаклланган жой, ижтимоий муҳит, мамлакатдир. Ватан бир-бирини тақазо этувчи (уй, маҳалла, шаҳар, қишлоқ, мамлакат каби) бир қатор ҳудудларни ўзида ифодалайдиган, ижтимоий муҳит ва инсон, унинг ҳаёти каби қўллаб маънавий тушунчаларни ўз ичига олади, авлодлар туғилиб ўсган ва камол топган жой, замин, ўлкани англатади.

Ватан остонадан бошланади, деб бежиз айтилмайди. Бироқ киши улғайгани сайин унинг Ватан ҳақидаги тасавури ҳам кенгайди. Аввал уй, сўнгра маҳалла, қишлоқ ёки шаҳар ҳамда бутун мамлакат Ватан экани аста-секин англаб олинади. Ватанга боғлиқлик уни қадрлаш тарихий ривожланиш жараёнида пайдо бўлиб, муҳит ва давр таъсирида шаклландиган ижтимоий- руҳий туйғудир.

Миллатлар ва элатлар ўртасидаги иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларнинг ўсиши, авваллари фақат бир элат ёки миллат учун Ватан бўлган ўлкани шу ўлкада яшаб турган барча халқлар учун Ватанга айлантиради. Хозирда юртимизда яшаётган юздан зиёд миллат ва элатлар вакилларининг Ўзбекистонни ўз Ватани деб билиши ҳам ана шундай жараёнлар натижасидир. Шу боисдан, Ватан бу бир жой, замин, улқада яшаётган кишиларни, миллати ёки динидан қатъи назар, бирлаштирувчи ижтимоий тушунчадир.

Халқ маданияти, анъаналари, урф-одатлари, миллий онг ҳам она юрт тушунчаси билан мустаҳкам боғлиқ бўлиб, улар Ватандан ташқарида ривожланмайди. Ватан тушунчаси мустақиллик шароитида алоҳида аҳамият касб этди. Маълумки, истибод йилларида ҳукмрон мафкура кишиларимизнинг онгидаги Ватан тушунчасини бузиб, унинг ўрнига мавҳум ва умумий тушунчани зўрлик билан сингдирмоқчи бўлди. "Ўзбекистон - Ватаним маним" дейиш у даврда миллатчилик миллий чекланганлик деб баҳоланди. Ҳолбуки, Ватан – аниқ тушунча. У куп ҳолларда муайян ҳудуд, мамлакат ёки давлатга ўз номини берган ва шу ерда яшайдиган миллат ёки халқ номи билан аталади. Масалан, Ўзбекистон, Арабистон, Туркманистон ва ҳаказо.

Ватан равнақи тушунчаси. Она-Ватани бор ҳар бир ақлирасо инсон унинг тараққий этишини, гуллаб яшнашини истайди ва шу йўлда тинимсиз тер тўкиб, меҳнат қилади, заҳмат чекади. "Равнақ" сўзи форсча бўлиб, ўзбек тилида луғавий жиҳатдан "ёруғ, нурли, ёрқин, аниқ, қўринарли" деган, кундалик ҳаётда эса: 1) порлаш, хусн, кўрк; 2) тараққиёт, ривож, барқ уриш, гуллаб яшнаш деган маъноларни англатиш учун ишлатилади. Шунга кура, Ватан равнақи деганда ҳар бир инсоннинг ўзи туғилиб ўсган, яшаётган жойи - она-Ватанини гуллаб яшнаши, барқ уриб ривожланиши, унинг хуснига - хусн, кўркига - кўрк қўшиши, осмондаги қуёш каби порлаб нур сочиб туриши учун фидокорона меҳнат қилиши, заҳмат чекиши натижасида уни дунёдаги энг гўзал масканлардан бирига айлантириш иштиёқида қилинаётган ғоявий фикрлар ва амалий хатти-харакатлар тушунилади.

Ватан равнақи ғоясини амалга ошириш йуллари. Ватан равнақи ғоясини амалга ошириш бевосита жамиятнинг ижтимоий, сиёсий, иқтисодий, маънавий-маданий ривожланишига боғлиқ. Бунда биринчидан, ҳозирги ижтимоий барқарорлик миллатлараро тотувлик диний бағрикенглик жамиятни бошқаришда оммавий ташкилотларнинг (хусусан, маҳалланинг) мавқеини ошириш, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тамойиллари ниҳоятда муҳим. Иккинчидан, ҳаётда демократик тамойилларнинг устуворлиги, муқобил партиялар, жамиятнинг барча жабадаларини эркинлаштириш, давлатнинг ислоҳотчилик функцияси, аҳоли сиёсий онги ва маданиятини ошириш катта аҳамиятга эга. Учунчидан, бозор муносабатларига хос муқобил мулкчиликнинг шаклланиши, иқтисодиётнинг таркибий тизимидаги ўзгаришлар, кичик ва урта бизнес, ишбилармонлик ва тадбиркорликни ривожлантириш, иқтисодиётни эркинлаштириш, ташқи иқтисодий алоқаларни кучайтириш бунда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Тўртинчидан, тарихий меросимизнинг тикланиши, аҳоли интеллектуал салоҳиятини ошириш, фан ва илмий муассасалар, санъат ва адабиётни ривожлантириш, комил инсонни тарбиялаш бўйича миллий таълим дастурининг қабул қилиниши ва изчил амалга оширилиши, халқаро маданий алоқаларни кучайтириш ҳам Ватан равнақига хизмат қилади. Бешинчидан, мамлакатимиз ҳаётининг барча соҳаларида қонун устуворлигига эришиш, ҳуқуқий-демократик жамият қуриш соҳасидаги тажрибалар, давлатимизнинг халқаро ҳуқуқ нормаларига амал қилиши Ватан равнақини таъминлайдиган шарт-шароитлардир.

Ватан равнақи ғояси ҳар бир инсоннинг тақдирида ўз ифодасини топади, келажак авлодларга овоз ва обод Ватан қолдириш учун ҳаммага бирдек масъулият ва мажбурият юклайди. Уни англаш эса, инсон камолотининг муҳим мезонидир. Бу ғоя ҳар бир юртдошимизни ўзининг маънавий камолоти учун юксак масъулиятни ҳис этишга, ўз манфаатларини шу юрт, шу халқ манфаатлари билан уйғунлаштириб яшашга даъват этади.

Миллий истиқлол ғояси барча юртдошларимиз қалбида Ўзбекистонни севиш, унинг фаровонлиги йўлида фаол меҳнат қилиш фазилатларини камол топтиришга хизмат қилади, "Ўзбекистон - ягона Ватан" туйғусини шакллантиради.

Ватан равнақи ғоясини амалга оширишда ватанпарварликнинг тутган ўрни ва роли. Ватан равнақи - миллий истиқлол мафкурасининг Ислоҳ Каримов томонидан асослаб берилган ғояларидан бири бўлиб, унинг мазмунини ҳар бир кишининг манфаатларини юрт манфаатлари билан уйғунлаштирувчи, уни халқ бахт-саодати йўлида хизмат қилишга ундовчи бунёдкор ғоя эканлиги, Ўзбекистонда яшаётган барча фуқароларнинг эл-юрт камоли билан боғлиқ орзу-умидларини амалга оширишни ифодалаш ташкил этади.

Ватан равнақи, аввало, унинг фарзандлари камолига боғлиқ. Бу эса, ҳар бир юртдошимизни ўзининг маънавий камолоти учун юксак масъулиятни ҳис этишга, ўз манфаатларини шу юрт, шу халқ манфаатлари билан уйғунлаштириб яшашга даъват этади. Бу эса, ватанпарварлик туйғусида намоён бўлади.

Ватанпарварлик - Ватанга нисбатан садоқат, унга хизмат қилиш, юрт тинчлигини асраш, Ватан равнақи учун фаол бўлишга ундайдиган ижтимоий, маънавий-ахлоқий фазилат. Унинг мазмуни - Ватанга меҳр-муҳаббатли ва содиқ бўлишдан, юртнинг ўтмиши ва ҳозирги учун фахрланишдан, мамлакат манфаатларини ҳимоя қилишга интилишдан иборат. Ватанпарварлик ота-боболардан мерос қолган заминни севиш, халқ урф-одатларини, қадриятларини асраш ва ривожлантириш, ўз она Ватанини душманлардан, ёт ва бегона ғоялардан ҳимоя қилиш, унинг озодлиги ва мустақиллиги учун жонини ҳам аямасликни назарда тутати.

Ватанпарварлик аниқ бир ҳаётий муҳитда, ижтимоий заминда ва мавжуд маънавий-ахлоқий қадриятлар асосида шаклланади. Унинг тўла ва тўғри шаклланиши, юксак намуналарини кўрсатиш учун ҳам халқ ва Ватан мустақил бўлиши лозим. Ана шу сабабдан, мустақилликни эъзозлашимиз, қадрига етишимиз, уни қадам-бадам мустаҳкамлаб боришимиз зарур. Шу йулдаги олижаноб фазилат ва эзгу интилишлар бугунги кунда ҳақиқий ватанпарварлик намунасидир.

Ватанпарварлик миллий истиқлол ғояларини тарғиб қилиш, мамлакатимизда яшаётган турли миллат ва элат вакиллари ўртасидаги дўстлик тинчлик ва ахилликни мустаҳкамлаш учун курашишда ҳам намоён бўлади. Ватан равнақини ватанпарварлик ғоясисиз тасаввур этиб бўлмайди. Бундай ғоя ва унинг асосида шаклланидиган соғлом мафкура ҳеч қачон Ватандан ташқарида илдиз отмайди ва ривожланмайди. У халқнинг миллий ватанпарварлик туйғусини ўзида акс эттирмаса, жамиятнинг ҳаракатлантирувчи кучи бўла олмайди.

Ватанпарварликни камол топтириш купгина ижтимоий-иқтисодий, маданий, мафкуравий, тарбиявий омиллар билан боғлиқ. Бу – ниҳоятда катта меҳнат талаб қилувчи мураккаб вазифадир. Барча касбдаги зиёлилар, тарбиячиларнинг ҳозирги муҳим вазифаларидан бири кишиларда, хусусан, ёшларда Ватанга садоқат, фидоийлик каби фазилатларни камол топтиришдир.

Ватанпарварлик ғояларини ёшларимиз онгига сингдириш, авваламбор, оиладан бошланади. Она Ватан, Ватанга муҳаббат, Ватан туйғуси каби илк тушунчалар ҳам, аввало, оила муҳитида шаклланади. Бу жараён боболар ўтиги, ота ибрати, она меҳри орқали амалга ошади. Инсон ўзлигини англагани, насл-насабини билгани сари юрагида Ватанга муҳаббат туйғуси илдиз отиб, юксала боради. Бу илдиз қанча чуқур бўлса, тугилиб усган юртга муҳаббат ҳам шу қадар ортади. Ватанпарварлик ғояларини ёшлар қалби ва онгига сингдиришда таълим ва тарбиянинг турли шакллари ҳам муҳим аҳамият касб этади. Ватанпарвар инсонгина ҳозирги кунда ўзларининг ғаразли ва жирканч ниятларини амалга ошириш мақсадида юртимизга ҳар хил йўллар билан кириб келаятган, мустақил дунёқараши шаклланиб улгурмаган ёшларимизнинг қалби ва онгини қандайдир зарарли ва бузғунчи ғоялар билан эгаллашга ҳаракат қилаётган ёвузларга қарши кураша олади ва ўз юртини ҳимоя қилади. Хулоса қиладиган бўлсак И.А.Каримов айтганидек "Ўзбекистон фуқаросининг ватанпарварлиги – бу қайта ўзгаришлар йўлини кўрсатувчи, кўзланган мақсаддан четга чиқмайдиган йулчи юлдўз, ишончли компасдир".

3.2. Юрт тинчлиги ғоясини халқ қалби ва онгига сингдиришда мафкуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усул ва воситалари

Юрт тушунчаси. Ўзбек халқи азалдан тинчликсевар халқ. "...Унга бировнинг ери керак эмас. Мабодо кўлига қурол олгудай бўлса, фақат ўзини ҳимоя қилиш учунгина олади". Юртда тинч ва осойишта яшаш ўзбекнинг менталитетига хос бўлган хусусиятдир. Одатда, юрт деганда биринчидан, маълум халқ, аҳоли яшаб турган жой, ўлка, мамлакат, ватан; иккинчидан эса бирор мамлакат ёки ўлкада яшовчи халқ, эл, аҳоли тушунилади. Худди шу маънода ўзбеклар юрти деганда ўзбек халқи яшаётган мустақил Ўзбекистон мамлакатини тушунмоқ керак. Юрт сўзидан юртбоши, юртгарчилик юртдош, юртфуруш деган иборалар келиб чиққан. Бунда юртбоши деганда эл-юрт бошлиғи, сардори, ҳукмдори тушунилади. Бу сўз бугунги кунда

Ўзбекистон Республикасининг Президентига нисбатан хурмат маъносида қўлланилмоқда. Шунингдек юртгарчилик деганда юртда бўладиган турли таомил, муносабат, урф-одатлар; юртдош деганда эса бир юртда яшовчи ёки яшаган кишиларнинг ҳар бири, бир-бирига нисбатан бўлган муносабати тушунилса; юртфуруш деб ўз юрти ёки ватанига хиёнат қилувчи, ватанфуруш, хоинларга айтилади. Демак юрт тушунчаси кенг қамровли бўлиб, кишиларда ўзининг киндик қони тўкилган жойни теран англашиш учун ишлатилади.

Юрт тинчлиги тушунчаси, унинг моҳияти ва табиати. Инсоният пайдо бўлибдики, унинг ақли зукко вакиллари доимо юрт тинчлиги учун курашиб келмоқдалар. Тинчликда хосият катта. Чунки у ҳар қандай шахе, элат, миллат ва жамиятнинг мавжудлик шартли, келгусидаги тараққиётининг асосий омили ҳисобланади. Юрт тинчлиги деб, ҳар бир инсоннинг ўзи туғулиб ўсган жойида, истиқомат қилаётган юртида ўзи ва ўзгаларнинг ҳақ-ҳуқуқларини хурмат қилган ҳолда, ички ва ташқи келишмовчиликларни ўзаро ҳамжихатлик музокара йўллари билан ечиб, ҳар хил ёмонликлар билан безовта қилмайдиган беташвиш, уруш-жанжалларсиз осойишта яшашлари учун тўс-тўполонлардан, ўзаро зиддиятли тўқнашувлардан, катта-кичик урушлардан холи бўлган шароитнинг мавжудлигига айтилади.

Юрт тинч бўлсагина, одамларнинг турмушида, меҳнатида ҳузур-халоват бўлади. Мамлакатда тараққиёт юз беради, халқнинг ўз олдига қўйган буюк мақсадлари ижобат бўлади. Демак ҳар бир инсон учун юрт тинчлиги бебаҳо неъмат, улуғ саодатдир. Уни кадрлаш, саклаш учун кураш ҳар бир фуқаронинг муқаддас бурчидир.

Юрт тинчлиги ғоясини амалга оширишнинг асосий йўналишлари. Юрт тинчлиги ғоясини амалга ошириш учун қуйидаги бир қатор: 1) мамлакатимизнинг худудий бўлинмаслиги ва сарҳадларининг дахлсизлигини қонуний йўл билан узлуксиз равишда таъминлаб бориш ишларини кучайтириш; 2) мамлакатимизнинг мустақиллиги ва давлат ҳокимиятининг суверенитетини ҳимоя этувчи ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ва қуролли кучларимизнинг жанговар шайлигини ошириш ва такомиллаштириш; 3) ёшларни ватанпарварлик ва фидокорлик руҳида тарбиялаш ишларини замон талаблари даражасида олиб бориш; 4) мамлакатимиз аҳолисининг фуқаролик бурчи ва Ватанга садоқат туйғусини янада ошириш; 5) жаҳолатга қарши маърифат билан курашишни изчил йўлга қуйиш; 6) мустақилликни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш йўлида бирлашиш ишларини такомилга етказиш каби ишларни амалга ошириш зурур бўлади.

Юрт тинчлиги - Ватан озодлиги ва истиклоли билан чамбарчас боғлиқ. Бировга қарам халқ ҳеч қанон эркин ва фаровон яшай олмайди. Шунинг учун ҳам мамлакатимиз Конституциясида Ватан ҳимояси, юрт тинчлиги учун курашиш ҳар бир фуқаронинг муқаддас бурчи экани қайд этиб қўйилган. Халқимизнинг тинч ва осойишта яшаши, ойдин келажаги Ватан, юрт тақдири билан боғлиқ. Шунинг учун бугунги кунда ҳар бир фуқаро юртим тинч - мен тинч, элим тўқ бўлса, мен ҳам тўқман. Элимнинг бошига қулфат келса, менинг бошимга ҳам тегирмон тоши тушади, демак юртим мен учун, мен эса юртим учун жавобгарман, ўзимни, ўз уйимни ўзим асрамоғим даркор, деган ҳақиқатни шиор қилиб олиши лозим.

Юксак маънавият, сиёсий маданият, миллатнинг ғоявий ва мафкуравий етуклиги - юрт тинчлигини саклашнинг муҳим омилдир. Халқимиз учун муқаддас бу ғоя жамиятдаги турлича фикр ва қарашга эга бўлган барча куч ва ҳаракатларни бирлаштиришга ва шу орқали миллий ҳамжихатликни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

3.3. Халқ фаровонлиги ғоясини халқ қалби ва онига сингдиришда мафкуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усул ва воситалари

Халқ тушунчаси. Ҳар бир мустақил мамлакатда яшаётган халқ фаровон турмуш кечиришни истади ва бу истакни амалга оширишга ҳаракат қилади. "Халқ" сўзи арабчадан ўзбек тилига кириб келган бўлиб луғавий жиҳатдан "яратиш, ижод қилиш, яратилган жонзот ва одамлар" деган маъноларни билдиради. Кишиларнинг кундалик ҳаётида эса бу сўз: 1) одамлар; 2) қабила, элат, миллат; 3) муайян жой аҳолиси; 4) бирор жойга тўпланган одамлар ҳалойиқ, оломон; 5) қасб, машғулот, тоифа, ёки жинсга мансуб кишилар гуруҳини билдирувчи сўз; 6) умум томонидан эътироф этилган муассасалар, лавозим ва унвонларни ифодалаш учун ишлатилади. Демак халқ деганда муайян жойда яшаётган одамлар, элат, миллатлар тушунилади. Шунга кўра "Ўзбекистон халқни, миллатидан қағи назар, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари ташкил этади".

Фаровонлик тушунчаси. Ҳар бир инсон яшаши учун моддий ва маънавий неъматларнинг мўл-кўл бўлишини орзу қилади. Шу аснода фаровон турмуш кечириш учун тинмай меҳнат қилади, заҳмат чекади.

"Фаровон" сўзи форсчадан ўзбек тилига кириб келган бўлиб, луғавий жиҳатдан "мўл, жуда кўп, ортиқ, зиёда" деган маъноларни англатган ҳолда одамларнинг кундалик ҳаётида:

1)

ха

р жиҳатдан тўла-тўқис таъминланган, ҳамма нарсаси мўл-кўл; 2) кўп миқдорда мавжуд бўладиган - сероб; 3) обод, яшнаган, бахтиёр деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади.

Демак фаровонлик деб бирон бир киши турмушининг, элат, миллат ва халқнинг эркинликка асосланган фидокорона ижодий меҳдати тўғрисида эришган туқин-сочинлик мўл-кўлчилик серфайз ҳолатига айтилади.

Халқ фаровонлиги ғояси тушунчаси, унинг мазмун-моҳияти. Халқ фаровонлиги ғояси деб муайян мамлакатда истиқомат қилаётган ҳар бир инсон, оила, элат, миллат, халқнинг эркинлик тадбиркорлик ташаббускорлик билан меҳнат қилишлари асосида тўкин-сочинлик мўл-қўлчилик серфайз турмуш кечириш ҳолатига эришишини таъминлашга қаратилган фикрлар мажмуига айтилади.

Мустақиллик шарофати туфайли мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг олий мақсади - халқимизга муносиб турмуш шароити яратишдан иборат. Ўзбекистонда барпо этилаётган жамиятнинг иқтисодий асоси - ижтимоий йуналтирилган бозор иқтисодиётидир. Бугунги дунёдаги кўп мамлакатлар айнан шу йўл билан тараққий этиб, ўз халқининг фаровонлигини таъминлашда ўрнатқуч бўлмоқда. Ўзбекистон ҳам худди шундай оқилона йўлни танлади. Бугун юртимизда амалга оширилаётган ислохотлар шунчаки ислохот учун эмас, айнан инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун хизмат қилади. Жамиятимизда амалга оширилаётган ҳар қандай янгиликни, ўзгаришнинг моҳиятида ана шундай эзгу мақсад ётгани барчамизга ғайрат-шижоат бахш этади.

Бунда шунини унутмаслик керакки, собиқ шўро тузуми одамлар онгига барча фалокатларнинг сабаби - хусусий мулкдадир, деган ғояни сингдириб, сохта тенгликни қарор топтирмакчи эди. Оқибатда, ишламаган одам ишлаган одамдан яхшироқ яшай бошлаган эди. Ҳатто совет кишининг ўзи ҳам давлат машинасининг мурватига айланган эди. Меҳнатга ҳақ тўлашдаги адолатсизлик боқимандалик кайфиятини, ишлаб чиқаришдаги исрофгарчиликни, ташмачиликни кучайтирди. Афсуски, ўша даврдан мерос бўлиб келаётган "Давлат бор, ҳаммани боқади" деган кайфият айрим кишилар онгида ҳанузгача яшаб келмоқда. Бугун ҳам маълум кишилар иш ахтариш, ўз аравасини ўзи тортиш, янги касб эгаллаш ўрнига турли идоралардан моддий ёрдам сўраш билан овора, холбуки, давлат ҳаммага текин мол улашадиган корхона эмас. Буни англаб етмаганлар "Берсанг - ейман, урсанг ўламан" қабилида лоқайдлик билан ҳануз ҳаракат қилиш ўрнига бир четда томошабин бўлиб турибди. Одатда мустақил тузумлар халқ фаровонлигидан, унинг бойиб кетишидан манфаатдор бўлмайди. Совет тузуми ҳам оммани сунъий равишда турмуш ташвишларига ботирган эди. Ҳақиқатдан ҳам, кун кўриш машаққатидан боши чиқмаган халқ объектив нарсалар хусусида уйлашга, фикрлашга имкон тополмай қолади. Шўролар ҳам шу тариқа ўзлари юритган сиёсатни танқид қилишга қодир ижтимоий-сиёсий оқимлар пайдо бўлишининг олдини олишга уринган. Лекин эски тузумнинг барча уринишлари бекор кетди, у охири-оқибатда ўз-ўзини еб тугатди.

Ўзбекистон истиқлолга эришган дастлабки кунларданок яқка давлат мулки ҳукмронлигини рад этиб, мулк шакллари хилма-хиллигига, жумладан, хусусий мулкка кенг йўл очди. Бугунги кунда мамлакатимизда мулкдорлар синфи шаклланимоқда. Мулксиз одам ўзига ҳам, ўзгага ҳам, жамиятга ҳам кўп фойда келтира олмайди. Энди қашшоқлик билан мактаниш, уни пеш қилиб, имтиёз сўраш замони ўтиб кетди. Аксинча, тадбиркорлар, мулкдорлар замони бошланмоқда.

Биз энди рақобатсиз ўсиш, юксалиш, тараққиёт бўлмаслигини англаб етдик. Лекин, тўрт мучаси бут, рангли, ақлли ва фаол одамнинг камбағал яшаши уят саналадиган давр келганини хали ҳамма ҳам англаб олгани йўқ.

Бугунги кунда фаровон турмуш асоси - эркинлик тадбиркорлик ташаббускорликдир. Бу ҳақиқатни одамлар онгига сингдириш, кенг аҳоли қатламларининг ислохотлар моҳиятини англаб етишига ва унинг фаол иштирокчисига айланишига эришмоғимиз даркор. Бунинг учун эса уларнинг дунёқарашини, ҳаётга, меҳнатга, ерга муносабатини тубдан ўзгартириш муҳим аҳамият касб этади. Иқтисодиёт ўтган тузумда айрим мутахассисларнинг иши бўлса, бугун умумхалқ, умумжамиятнинг манфаатига дахлдор масала бўлиб қолди. Бугун халқ янги иқтисодий тафаккур билан қуролланимоқда. Бизнинг мулкка, меҳнатга муносабатимиз тубдан ўзгара бошлади. Миямизга сингиб қолган "давлат мулки" деган тушунча ёнига бугун хусусий мулк пайчилик жамиятлари, ширкат, фермер, оила пудрати деган янги тушунчалар қўшилди. Мамлакатимизда истиқлол йилларида ўта марказлашган ва яққа ҳокимлик асосига қурилган, ўзини оқламаган тизимга барҳам берилди. Тадбиркорлик фаолиятининг эркинлиги учун конституциявий, ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароит ва кафолатлар яратилди. Мулкдорлар синфини шакллантириш, уларнинг ҳуқуқини мустаҳкамлаш, нуфузини ошириш ва кафолатлаш борасида сезиларли ишлар амалга оширилди.

Ташаббускорлик ва тадбиркорликни рағбатлантириш, одамларда мулкка эгалик ҳиссини тарбиялаш, кичик ва ўрта корхоналарни изчил ривожлантириш, аҳоли фаровонлиги ва даромадларининг ортишида, ишсизлик муаммосини ечишда муҳим аҳамият касб этмоқда. Бугунги кунда халқимизда мулкка эгалик ҳиссини шакллантириш, унинг хўжалик юритишнинг замонавий усулларини ўзлаштиришига эришиш, унда ўз кучига ишонч туйғуларини камол топтириш миллий ислохотларнинг энг устувор вазифаларидан биридир.

Халқ фаровонлиги ғоясини амалга оширишдаги асосий вазифалар. Мазкур бунёдкор ғояни амалга оширишдаги асосий вазифалар қуйидагилардан: 1) мамлакатимизда утқазилаётган барча турдаги ислохотларни босқичма- босқич амалга ошириш. Бунда "ислохот - ислохот учун эмас, ислохот халқ фаровонлигини таъминлаш учун" деган тамойилга оғишмай амал қилиш; 2) бозор муносабатларини шакллантириш ва ривожлантириш, уни адолатли тарзда халқ фаровонлигини таъминлашнинг амалий механизмига айлантириш; 3) ҳар бир фуқарода

мулкка эгаллик ҳиссини тарбиялаш. Эгаллик ҳиссининг халқ фаровонлигини таъминлашдаги асосий тежамкор омил эканлигини ёшларнинг онгига сингдириш; 4) замонавий усуллар билан хўжалик юритиш. Бунда асосий эътиборни кам чиқимли, экологик тоза маҳсулотларни ишлаб чиқаришда янги замонавий технологиялардан унумли фойдаланишга қаратиш ишларини йўлга қўйиш; 5) ташаббускорлик ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш; 6) кучли ижтимоий ҳимоя сиёсатини фаровон ҳаётнинг асосий шартига айлантириш; 7) турмушга янгича муносабатни шакллантириш. Оилада тежамкорликни йўлга қўйиш, фарзандларни тежамкорликка ўргатишдан иборат.

Бунда мамлакатимизнинг табиий бойликлар, ер ресурслари, иқтисодий салоҳияти ҳар бир фуқаронинг эҳтиёжларини кондиритиш, ўзлигини намоён этиш ва бунёдкорлик қобилиятини рўёбга чиқаришнинг асосий омилларидир. Фақат одамлар мазкур омилларга нисбатан онгли муносабатда бўлгандагина халқ фаровонлигини таъминлаш орзудан реал воқеликка айланади. Бунга қозок оқини Абай эътирофи эъти айтган куйидаги сўзлар мисол бўлади. "Ўзбеклар етиштирмайдиган ва мўл хосил олмайдиган экиннинг ўзи йўқ ер юзида ўзбек савдогарининг оёғи етмаган жой йўқ. Ўзбеклар урдадай олмайдиган ишнинг ўзи йўқ. Уткир зехн, маҳорат, абжирлик ва тадбиркорлик - буларнинг ҳаммаси ўзбекларга хос хусусиятдир. Вазминлик ва ҳушёрлик ҳам шуларда..."⁶¹. Демак меҳнатқаш, миришкор, ишнинг кўзини биладиган Ўзбекистон халқи ўз турмушини ўз қўли билан фаровон қилишга қодир. Ҳар қайси инсон ва оила бадавлат бўлса, жамият ва давлат ҳам кучли ва қудратли бўлади, деган ҳақиқатга асосланган бугунги иқтисодий ислохотларимиз яқин келажакда, албатта, ўз мевасини беради⁶². Ўзбек халқи фаровон турмуш кечиради. Унинг барча орзу-умидлари ижобат бўлади.

7-МАВЗУ: ГЛОБАЛЛАШУВ ЖАРАЁНИДА МАФКУРАВИЙ ИММУНИТЕТНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВАЗИФАЛАРИ

РЕЖА

1. Глобаллашув тушунчаси. Мафкуравий жараёнларни глобаллаштирувчи ва универсаллаштирувчи омиллар.
2. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси.
3. Геосиёсат тушунчаси. Геополитик мақсадлар ва мафкуравий сиёсат.
4. Мафкуравий полигон тушунчаси, унинг намоён бўлиш хусусиятлари.
5. Мафкуравий иммунитет ва уни шакллантириш омиллари.
6. Мафкуравий профилактика ва уни олиб бориш чора-тадбирлари.

1. Глобаллашув тушунчаси. Мафкуравий жараёнларни глобаллаштирувчи ва универсаллаштирувчи омиллар Глобаллашув тушунчаси, унинг манбаи, белгилари ва хусусиятлари. Глобаллашув масаласини бугунги кунда барча мамлакатлардаги олимлар, сиёсатчилар, журналистлар ва тадбиркорлар муҳракма қилмоқдалар. Уларнинг барчаси мазкур феномени дунё халқлари ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий ҳаётининг ўзига хос бўлган замонавий ҳолати, улардакечаётган ички ва ташқи жараён ҳамда уларнинг умумпланетар тарзда ривожланиш тенденцияси сифатида талқин этмоқдалар. Умуман олганда "глобаллашув" тушунчаси французча global - умумий ва латинча globus - шар сўзларидан олинган бўлиб, биринчидан, Ер юзига оид, бутун Ер шарини қамраб олувчи; иккинчидан эса умумбашарий, кенг миқёсдаги; жаҳрншумул, жаҳон аҳдмиятига молик деган маъноларни англатади. Глобаллашув инсоният таракқиёти ва жамият ҳаётининг жаҳон миқёсида интеграциялашиши натижасида содир бўлаётган жараёнларнинг оламшумул аҳамият касб этишидир. И.А.Каримов таъкидлаганидек: "...глобаллашув - бу аввало ҳаёт суръатларининг беқиёс даражада тезлашуви демакдир"⁶³. Глобаллашувни турли мутахассислар, олимлар турлича таърифлайди. Масалан, илмий-оммабоп адабиётларда: "глобаллашув - жаҳон иқтисодиётининг сармоя, ишчи кўчи ва кашфиётлар оқимининг кенгайиши, шунингдек мамлакатларнинг жаҳон миқёсидаги иқтисодий муаммоларни хал қилишга қаратилган биргаликдаги ҳаракатлари туфайли давом этаётган интеграцияси;

глобаллашув - ташкилотларнинг халқаро миқёсда кенгайишга ва халқаро майдонда тобора каттарок ўрин эгаллашга қаратилган стратегияси;

глобаллашув - товарлар, хизматлар, меҳнат, технология ва капиталнинг халқаро майдонда ҳаракатланиши;

глобаллашув - савдо, инвестиция, молия-иқтисод, маданият ва боишда иқтисодий-ижтимоий соҳаларда ҳукуматлар, ташкилотлар ва халқаронинг ўз мамлакатлари чегараларидан чиқиб, ҳамкорликка интилиши;

глобаллашув - инсон капитали, молиявий ва интеллектуал капиталнинг дунёнинг энг катта иқтисодий

⁶¹ Каримов И.П. Дустигимиз куёши минг йилликлар қаъридан нур сочди // *Ушшеъун* Ватан саждагоҳ; каби мукъаддасдир. Т.3. -Т: Ўзбекистон, 1996. -Б.101.

⁶² Миллий истиқдол гоёси: асосий тушунча ва тамойиллар. -Т: Янги аср авлоди, 2001. -Б.160.

⁶³ Каримов И.А. Юксак маънавият - энгилмас куч. -Т: Маънавият, 2008. -Б.111

нуқталарига интилиши;

глобаллашув - иқтисодий фаолият учун мамлакатнинг жугрофий жойлашиши омили аҳамиятининг ўзгариб бориш жараёни", - деган таърифлар берилганлигини кўрамиз. Уларнинг барчасини умумлаштирадиган бўлсак глобаллашув фалсафий маънода бу - жаҳондаги мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий соҳада ўзаро яқинлашуви, янги сифатий бирлашуви; воқеа-ходисаларнинг бир мамлакат доирасидан чиқиб, умуминсоний миқёсга эга бўлиши, бутун Ер шарини қамраб олишини англатувчи тушунчадир. Глобаллашувнинг ҳозирги даврда уч манбаи мавжуд:

1) коммуникация воситаларидаги туб ўзгаришлар; 2) инвестициялардаги янги жараён; 3) дунёга янги қарашнинг вужудга келиши.

Глобаллашувнинг куйидаги асосий белгилари мавжуд: а) халқаро савдонинг кенгайиши ва эркинлашиши; б) халқаро капитал айланмаси ва унинг йулидаги тўсиқларнинг бартараф этилиши; в) электрон коммуникация инқилоби натижасида молиявий муносабатларда содир бўлган чуқур ўзгаришлар; г) тра нсмиллий корпорациялар фаолиятининг кенгайиши, халқаро молиявий ва иқтисодий институтларнинг ташкил топиши ва бошқалар.

Глобаллашув жараёнларига хос бўлган баъзи бир хусусиятлар куйидагилардан иборат: 1) инсон ҳаётининг барча жабҳалари бўйича халқлар ва мамлакатларнинг бир-бирларига боғлиқлиги ва ўзаро алоқадорлигининг ўсиб бориши; 2) бозорларнинг планетар миқёсда кенгайиши натижасида умумжаҳон молия-иқтисодий маконининг пайдо бўлиши, алоҳида иқтисодий тизимларнинг глобал идтисодиётга қўшилиб кетиши ва янги иқтисодий тартибнинг вужудга келиши; 3) ахборот соҳасида янги компьютер ва медиатеchnологиялар, глобал телевидения, интернетнинг кенг қўламда ишлатилиши асосида бутун жаҳон алоқа-мулоқот тармоғининг пайдо бўлиши; 4) объектив мазмундаги демократия ва турли хил ғоявий-мафкуравий жараёнлардан субъектив мақсадларда фойдаланишнинг кучайиши ва бошқалар.

Глобаллашув жараёнларининг сиёсий, ижтимоий, маданий ва илмий жабҳаларга ўтказётган таъсирини ўрганиш орқали, унинг миллий ғоямизга ўтказётган таъсирларини куйидагиларда қўриш мумкин.

Иқтисодиётнинг глобаллашуви мамлакатларнинг молиявий-иқтисодий имкониятларини юксалтиришда қатор афзалликларга эга ҳисобланади. Президентимиз И.А.Каримов таъкидлаганидек: "иқтисодий ўсиш, тараққиёт - жамиятнинг танаси бўлса, маънавият-маърифат ва сиёсий онг етуклиги унинг руҳи, ақли ва жонидир"⁶⁴. Шундай экан, иқтисодиётнинг глобаллашуви бевосита миллий ғоя-мафкурамизга таъсир ўтказди.

Ахборот-коммуникация соҳасининг глобаллашуви натижасида дунё ҳамжамияти Ер шарининг ихтиёрий нуқтасидан ахборот қабул қилиш ва узатиш имкониятига эга бўлди. Бу борада кейинги йилларда телефон, интернет тармоқлари, шунингдек радио ва телевидение воситалари кенг қўламда қўлланилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги маълумотларига кўра юртимизда интернет фойдаланувчилари 2015 йил март ҳолатида 10,5 миллиондан ортиқ кишини ташкил этди. Шундан 5,5 миллиондин ортиқ киши уяли телефон орқали интернет хизматларидан фойдаланади. Айтиш мумкинки, Ўзбекистонда бугунги кунда деярли барча оилаларда теле ва радиоускуналардан фойдаланиш йулга куйилган.

Сиёсий-мафкуравий соҳаларнинг глобаллашуви, айниқса, миллий маънавиятга катта таъсир ўтказди. Президентимиз И.А.Каримов сиёсий-мафкуравий соҳаларнинг бугунги кунда дунё сахнидаги ҳолатига тўхталиб: "ҳозирги замондаги энг катта хавф - инсонларнинг қалби ва онгини эгаллаш учун узлуксиз давом этаётган мафкуравий курашдир. Эндиликда ядро майдонларида эмас, мафкура майдонларида бўлаётган курашлар кўп нарсани ҳал қилади. Бу аччиқ ҳақдақатни ҳеч унутмаслик лозим"⁶⁵ - деган эди. Бу жараённинг энг муҳим хусусиятларидан бири турли мамлакатлар халқларини маънавий ва мафкуравий забт этиш мақсадининг ғоят катта иқтисодий манфаатлар билан уйғунлашиб кетганидир.

Маданиятнинг глобаллашув жараёнини бу соҳаларда ҳам бозор муносабатларининг, хусусан, санъат индустрияси, шоу-бизнеснинг шаклланиши истеъмолчи талабига кўра маҳсулотни таклиф қилиниши билан характерланади. Бу соҳаларда савдо-сотик муносабатларининг шаклланиши, бутун дунё бўйича "томоша индустрияси"ни юзага келтирди. Унинг таъсирида "эрмак ва томошалар" шиори остида истеъмолчилик руҳияти авж олдирилаяпти. Маданият соҳасида истеъмолчилик кайфиятининг шаклланиши миллий маънавиятнинг такомиллашиб, янада бойиб боришига салбий таъсир кўрсатади. Чунки истеъмолчилик кайфияти кучайган жамият аъзолари ўз миллий маънавиятини янги асосларда бойитишдан кура тайёрига такъшд қилиш, уни ўз маънавиятининг таркибига киритишга мойил бўлишади. Бу эса жамият аъзоларини маънавий қарамликка олиб келади.

2. Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси. Ғоявий- мафкуравий жараёнларнинг йуналишлари ва хусусиятлари

⁶⁴ Каримов И.А. Юксак маънавият - энгилмас куч. Ё: Маънавият, 2008. -Б.27.

⁶⁵ Каримов И.А. Юксак маънавият - энгилмас куч. Ё: Маънавият, 2008. -Б.119.

Дунёнинг мафкуравий манзараси. "Дунё" арабчадан ўзбек тилига кириб келган сўз бўлиб "жаҳон, олам" деган маъноларни англатади. Умуман олганда, дунё сўзи энг кўп маъноларни англатувчи сўзлар жумласига киради. Шунга кўра бу сўз: 1) бутун борлиқ коинот, олам; 2) ижтимоий ҳаёт ёки турмушда юз берган (мавжуд бўлган) ҳолатга нисбатан, унга қарама-қарши бўлган бошқа бир ҳолат; 3) ер юзи ва ундаги барча одамлар, инсоният; 4) кишининг маънавий, руҳий олами, ҳаёти; 5) маълум бир ижтимоий тузумга, ўзига хос маданий ва ижтимоий-тарихий хусусиятларга эга бўлган омиллар билан бирлашган кишилиқ жамияти ва у мавжуд бўлган давр, деган маъноларни ифодалайди.

"Манзара" сўзи ҳам арабчадан ўзбек тилига кириб келган бўлиб, "қуриниш, панорама; кўзатиш маскани" деган маънони билдирсада, дунёдаги нарса, воқеа, жараёнларнинг "кўзга ташланиб турадиган ёки тасаввур этиладиган қуриниш, тасвир"ини⁶⁶ ифодалаш учун ишлатилади.

Дунёнинг мафкуравий манзараси деб, жамият тараққиёти қонунлари, унинг ривожланиш тенденцияларини муайян ижтимоий гуруҳ этник бирликлар, сиёсий қучларнинг ўзига хос манфаатларидан келиб чиқиб талқин қилиш ва унга асосланган ҳолда инсоният истиқболини белгилашга қаратилган мафкуравий тизимлар мажмуининг макон ва замонда яққол кўзга кўриниб турадиган жойлашув тартибига айтилади⁶⁷. Дунёнинг мафкуравий манзарасини аниқроқ тасаввур этиш учун унинг моҳиятини билиш зарур.

Дунёнинг мафкуравий манзарасида содир бўлаётган ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг йуналишлари ва хусусиятлари. Бугунги кунда дунёнинг мафкуравий манзараси доирасида содир бўлаётган ғоявий - мафкуравий жараёнларни иккита бир-бирига қарама-қарши бўлган йуналишга ажратиш мумкин.

Прогрессив йуналишдаги мафкуравий жараёнлар. Буларга: тинчлик барқарорлик ва тараққиёт; миллатлараро тотувлик ва динлараро бағрикенглик инсон эркинлиги ва шахс камолоти; умуминсоний кадрятлар устуворлиги қабиларни яратишга қаратилган мафкуравий жараёнларни киритиш мумкин.

Реакцион йуналишдаги мафкуравий жараёнлар. Буларга: уруш, қуролланиш, терроризм ва экстремизм; ирқчилик миллатчилик диний ақидапарастлик тоталитаризм, мустабиллик эгоизм, маҳаллийчилик каби разилона хатти-характлардан иборат бўлган мафкуравий жараёнларни киритиш мумкин.

Бугунги кунда ана шу прогрессив ва реакцион ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ўзаро қураши нисбатидан келиб чиққан ҳолда ИАҚаримов: "Таъбир жоиз бўлса, айтиш мумкинки, бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кўпроқ кучга эга"⁶⁸, - деган эди.

Бугунги кунда дунёнинг мафкуравий манзарасидан жой олган ана шу икки йуналишдаги мафкуравий жараёнларнинг мазмунидан шу нарса аён бўлмоқдаки, жаҳон майдонларини мафкуравий жиҳатдан бўлиб олишга уринишлар авж олмақда.

3. Геосиёсат тушунчаси. Геополитик маъсадлар ва мафкуравий сиёсат

Геосиёсат тушунчаси, унинг моҳият-мазмуни. Глобаллашув шароитида давлатларнинг сиёсатида туб ўзгаришлар содир бўлмоқда. Булар, биринчидан, жаҳонда кечаётган интеграллашув жараёнида иштирок этиш; иккинчидан, ўзининг табиий бойликлари, географик жойлашуви, минтақавий жиҳатдан қулай жойда эканлигига қараб иш юритишга ҳаракат қилаётганликларида кўриниб турибди. Бу эса янгича геосиёсат юритилаётганидан дарак бермоқда. Хўш, геосиёсат нима? геополитика (юн. гео - ер, политика - давлатни бошқариш санъати) деб бирон бир мамлакатнинг тайней сиёсатда географик урни, ҳудудий жойлашиши, коммуникацион имкониятларини ҳисобга олиб юритиладиган фаолиятидир.

Тарихда геополитика жамият тараққиётида географик шароитларнинг ўрнини юқори даражада мутлақлаштирувчи қараш тарзида намён бўлди. "Ҳаётий маконнинг торлик қилаётгани" "табиий сарҳадларни кенгайтириш зарурати" сингари даъволар геополитикани босқинчиликни асословчи сиёсий концепция, деб баҳоланишига олиб келди.

Геополитика атамасини фанга шведиялик сиёсатшунос олим Рудольф Челлен (1864-1922) киритган. Бу агама I жаҳон уруши арафасида кенг қўлланила бошлади. Ўша даврда яшаган немис олими Фридрих Ратцель (1844-1904) давлатлар муайян жой ва ҳудудда мавжуд бўлади, бу эса, ўз навбатида уларни зарур ҳудудларни эгаллашга мажбур қилади, деб ҳисоблаган. Бундай қараш реакцион бўлиб, дунёни қайта бўлиб олиш учун қурашга отланган Кайзер Германиясининг урушга шайланаётган сиёсатчилари учун ниҳоятда мақбўл бўлган.

XX аср бошларидан геополитика мустақил фан ва сиёсат соҳаси, дея талқин этила бошланди, 1923-1927 йилларда чоп этилган "Геополитика" журнали географик омилнинг давлатлар, халқларнинг мавжуд бўлишига таъсирини мутлақлаштириш йулидан борди. Бундай қараш Германия, сўнгра Италия ҳамда Япония давлатлари сиёсатининг асосий доктринасига айланди. Ўзга ҳудудларга нисбатан босқинчилик сиёсатининг устувор қўйилиши ўша пайтдаги мустамлакачилик сиёсатини оқлашга, миллий озодлик ҳаракатларини бостиришга

⁶⁶ Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.2. Е-М. Т: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006. -Б.537.

⁶⁷ Қаранг: А.Очилдиевнинг "Глобаллашув ва мафкуравий жараёнлар" (Г: "Мух.аррир нашриёти", 2009. -Б.53.) номли китобида келтирилган таъриф асос қилиб олинди ва тўлдирилди.

⁶⁸ Қаранг: ИЛ. Юксак маънавият - энгилмас куч. Т: Маънавият, 2008. ЁИЗ

қаратилган эди.

Геостратегик мақсадлар. *Геостратегик мақсадлар* деб бирон бир давлатнинг худудий-жуғрофий омилларни ҳисобга олган ҳолда амалга ошириладиган истиқболли интилишлар; муносабатлар тизимига айтилади.

Масалан, Ўзбекистон ўзининг қулай жуғрофий жойлашувидан мамлакат иқтисодиёти, ижтимоий-сиёсий, маданий, илмий-техникавий салоҳиятини янада ривожлантириш йулида фойдаланишга ҳаракат қилмоқда.

Бу соҳада, биринчидан, Ўзбекистонда йирик газ, кўмир, нефть конлари топилгани ва ишга туширилаётгани мамлакат эҳтиёжларини қондирибгина қолмасдан, балки унинг экспорт имкониятларини ҳам оширади.

Иккинчидан, Ўзбекистон дунёдаги жуда катта олтин, кумуш ва бошқа қимматбаҳо маъдан захираларига эга бўлган давлатлар жумласига киради. Ҳозирги вақтда мамлакатимизда қатор қимматбаҳо маъдан конлари қидириб топилган. Бу эса, чет эл инвестицияси ва технологиясини ишлаб чиқаришга фаол жалб қилишни талаб этади.

Учинчидан, мамлакатимиз рангли металллар - мис, кўрғошин, рух, вольфрам рудаларига бой бўлган геостратегик макондир. Айни пайтда рений, молибден, кадмий, селен, индий ва олтингургуртнинг катта захиралари бўлган конлар ҳам мавжуд.

Тўртинчидан, мамлакатимизда мрамар, гранит конлари мавжуд. Уларнинг захиралари, тахминан, саксон беш миллион кубометр деб ҳисобланади. Ҳозирда Ҳозғон, Нурота, Зарбанд конларида мрамар блокларни ишлаб чиқариш борасида чет эл замонавий технологияси асосида шериклар билан биргаликда иш олиб борилмоқда.

Бешинчидан, мамлакатимиз фосфоритларга, кадмий ва ош тузи конларига бой худуд ҳисобланади.

Буларнинг барчаси юртимиз тараққиёт истиқболлини белгилаб берувчи геостратегик мақсадларни белгилаш ва ҳаётга татбиқ этишда улкан аҳамият касб этади.

Геостратегик манфаатлар. *Геостратегик манфаатлар* - муайян мамлакат ёки минтақанинг жуғрофик жойлашуви билан белгиладиган эҳтиёж ва интилишлар инъикоси. У истиқболли англаш билан боғлиқ ҳолда рўёбга чиқади.

Ўзбекистон Амударё билан Сирдарё оралиғида жойлашган бўлиб, у жуғрофий жиҳатдан жуда қулай геостратегик мавқега эгадир. Қадимдан Шарқ билан Ғарбни боғлаган Буюк ипак йули айнан Ўзбекистон худудидан ўтгани савдо-сотик маданий- маърифий алоқаларни кенг ривожлантиришга сабаб бўлган. 1991 йилда Марказий Осиё мамлакатлари мустақилликка эришганидан кейин бу борадаги қадимий алоқалар қайтадан жонланди.

Ўзбекистон Марказий Осиёда кучлар мувозанатини таъминлаш, минтақада ҳамкорликни мустаҳкамлаш соҳасида муҳим ўрин тутиши учун ҳамма катта имкониятларга эга. Чунки у ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан катта куч-қудратга эга бўлган мамлакатдир. Буларнинг барчаси Ўзбекистоннинг жаҳон иқтисодиётига интеграциялашуви, чет эл инвестицияларини жалб қилиниши, юртимизни давлатлар ўртасида ўзаро фойдали ҳамкорликнинг, товар ва капитал транзитининг ўзига хос минтақавий марказига айлантирди. Бунинг натижасида транспорт, сайёҳлик ва молиявий хизматларнинг ривожланиши учун кенг имкониятлар очилмоқда.

4. Мафқуравий полигон тушунчаси, унинг намоён бўлиш хусусиятлари

"Полигон" сўзи юнонча "poly-кўп" "gonia-бурчак", яъни "кўп бурчак" сўзидан олинган бўлиб, 1) мамматика илмида кўп бурчак, текисликдаги синиқ чизик; 2) ҳарбий соҳада куруқлик ёки денгизнинг махсус иншоотлар, қурилмалар билан жиҳозланган ва ҳар хил қуроқлар ва жанговар техникани синаб кўриш, шунингдек ҳарбий машқлар ўтказиш учун мўължалланган қисми; 3) кўчма ижтимоий маънода эса муайян иш-ҳаракат, фаолият билан шуғулланиш майдони, соҳасини англатиш учун ишлатилади¹⁵⁹. Шуларга асосланган ҳолда мафқуравий полигон тушунчасини қуйидагича таърифлаш мумкин.

Мафқуравий полигон бу - катта ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий имкониятларга эга бўлган айрим шахс, элат, миллатларнинг ўзга одамлар ва халқларнинг қалби ва онгини эгаллашга қаратилган турли гояларни жанггоҳга ташлаш олдидан синаб кўрадиган махсус мафқуравий майдондир.

Мафқуравий полигонларнинг ядро полигонларидан устунлиги нимада? Бу устунлик биринчидан, катта моддий ва молиявий ресурсларни тежаб қолиш имкониятини беради. Масалан, битта ядро қуролини ишлаб чиқиш, уни кўзланган жойга эптиб ташлаш учун неча-неча миллионлаб, миллиардлаб пул маблағлари сарфланади.

Иккинчидан, ядро қуроқлари ишлатилгудай бўлса, эгалламоқчи бўлаётган барча моддий бойликлар вайрон бўлиб, яроқсиз холга келиб қолади, ваҳоланки, ядро қуролини ишлатиш орқали забт этилган жойда "ғолиб-ядрочи"нинг ўзи ҳам яшаш имкониятларидан маҳрум бўлади.

Учинчидан, миллионлаб одамларнинг ҳалок бўлиши ёки майиб-мажруҳ бўлиши оқибатида "ғолиб-ядрочи" тайёр ишчи кучидан ажралади.

ТУргинчидан, бутун экосистеманинг издан чиқиши оқибатида "ғолиб-ядрочи"нинг ўзи ҳам катта фалокат ёқасига келиб қолади. Буни ақли расо ҳар бир одам яхши билади. Шунинг учун ҳам табиий захираларга бой бўлган худудларни эгаллашга уринаётган ҳар хил кучлар, қандайдир ғоя ва мафкуралар байроғи остида бирлашиб, ўзларининг мафкуравий куролларини ишга солган ҳолда ўша жойларни эгаллаш учун мафкуравий курашни авж олдиришга киришмоқдалар.

5. Мафкуравий иммунитет ва уни шакллантириш омиллари

Мафкуравий иммунитет тушунчаси. "Иммунитет" сўзи лотинча "immunitas, immunitatus - қутулиш, халос, холи бўлиш" деган сўзлардан олинган бўлиб, тиббиёт илмида "организмнинг ўзидан ирсий жиҳатдан ёт хусусиятлари билан фарқ қиладиган, унинг бутунлигига ва биологик ўзига хослигига зарар етказадиган микроорганизмлар (касаллик кўзғотувчилар), захарли моддалар ва бошқалардан ҳимояланиш реакцияси"⁶⁹, - деган маънони англатиш учун қўлланилади. Иммунитет табиати бўйича учга бўлинади:

Биринчиси. Филогенетик иммунитет - анатомик ва физиологик белгилар билан таъминланиб, наслдан-наслга ўтадиган алоҳида ҳимоя омиллари ёки организмнинг алоҳида резистентлиги. Бу омиллар патоген агентлар билан биринчи бўлиб алоқа қилади, шунинг учун уларнинг фаолияти ҳисобига одам организмнинг кўпгина юқумли касаллик кўзғотувчиларга чидамлилиги таъминланади.

Иккинчиси. Туғма иммунитет (турга хос, табиий) - бир биологик турнинг маълум бир патоген агентга нисбатан чидамлилиги бўлиб, наслдан-наслга ўтади.

Учинчиси. Ортирилган иммунитет - ҳаёт давомида организм иммун системасининг ёт антигенлар билан таъсирлашуви ҳисобига юзага келадиган ҳимоя бўлиб, наслдан-наслга ўтмайди. Мафкуравий иммунитет маънавий, маърифий, сиёсий, иқтисодий билимларни оддийгина қабул қилиб олишни эмас, балки уларни онгли равишда тушуниб етишни, бу билимлардан замонавий ижтимоий воқеаларга мафкуравий курашлар воқелигидан келиб чиқиб, муносабат билдириш кўникмаларини шакллантириш, айрим носоғлом ғояларга жавоб бериш, уни қабул қилмаслик ҳолатидир⁷⁰.

Мафкуравий иммунитетнинг хусусиятлари ва элементлари. Мафкуравий иммунитет куйидаги хусусиятларга эга:

1. Одамдаги табиий иммунитет туғма бўлса, унинг мафкуравий иммунитетини туғма эмас, балки ҳаёти давомида унинг онгига таъсир этувчи воситалар орқали шакллантириб бориладиган иммунитетдир.

2. Мафкуравий иммунитет доимий ва абадий эмас, балки ўзгарувчан, яъни ҳар бир авлод учун ўзига хос бўлган иммунитетлар тизими мавжуд бўлиб, у даврлар ўзгариши билан ўзгариб турган ва шундай бўлаверади.

3. Мафкуравий иммунитет тизими шакллангандагина шахс, элат, миллат, халқнинг мафкуравий дахлсизлиги таъминланиб борилади. Бошқача қилиб айтганда, шаклланган мафкуравий иммунитет халқнинг мафкуравий дахлсизлигини таъминловчи восита ҳисобланади.

Мафкуравий иммунитет тизимининг асосий элементлари фйидагилардан иборат:

1. Жамият тараққиётига хизмат қилувчи объектив илмий билимлар.

2. Халқнинг реал ҳаётини ва унинг келажагини ўзида акс эттирувчи кадриятлар - моддий ва маънавий кадриятлар тизими.

3. Мафкуравий иммунитетнинг яна бир элементи, уларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий мақсадлар тизими билан ажралмаслигидадир.

6. Мафкуравий профилактика ва уни олиб бориш чора-тадбирлари

Мафкуравий профилактика тушунчаси. Мафкуравий таҳдидларнинг олдини олиш ва мафкуравий иммунитетни шакллантириш ва кучайтириш учун мафкуравий профилактика чора-тадбирларини ўзлуксиз равишда олиб бориш керак.

Хўш, профилактика нима? "Профилактика" юнонча "prophylaktikos - сақловчи, олдини олувчи" деган сўзлардан олинган бўлиб, тиббий маънода - одамлар соғлиғини сақлаш, касалликларнинг пайдо бўлиши ва тарқалиб кетмаслигининг олдини олиш, аҳолининг жисмоний ривожланишини яхшилаш ва ўзоқ умр куришини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар мажмуи; техникавий маънода эса умуман бирон ходисанинг олдини олиш, механизм, машиналарнинг муддатидан олдин ишдан чиқиши, бузилишидан сақлаш учун қўриладиган чоралар¹⁶³, деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади. Бу усулнинг мафкура соҳасида қўлланилиши

⁶⁹ Қаранг: Узбек тилининг изоҳли луғати. Ж.2.Е-М. -Т: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006. -Б.202.

⁷⁰ Қаранг: Миллий истиқлол ғояси. Дарслик. -Т: Академия, 2005. -Б.95.

"мафкуравий профилакти"ка деган тушунчанинг келиб чиқишига сабаб бўлди.

Мафкуравий профилактика бу ғайриинсоний ғоя ва мафкураларнинг олдини олиш, уларнинг тарқалиб кетишига йўл қўймаслик учун давлат, жамоат ташкилотлари томонидан қўриладиган чора-тадбирлар тизимидир. Бу чора-тадбир ғоявий бўшлиқни тугатиш, мафкуравий парокандаликни олдини олиш ёки бирор-бир худуд, қатлам, гуруҳни ёт ва зарарли ғоялар таъсиридан халос қилиш мақсадида амалга оширилади. Бунда ғоявий таъсирнинг хилма-хил усул ва йулларидан фойдаланилади, турли воситалар қўлланилади.

Мафкуравий профилактика олиб бориш чора-тадбирлари. Мафкуравий профилактика моҳиятан, ёт ғояларнинг кириб келишининг олдини олиш ва уларни йуқотишга қаратилган қуйидаги чора-тадбирларга таянади.

Буларга қуйидагилар: 1) ҳар қандай ғайриинсоний ғояларни тарғибот-ташвиқот қилишга мўлжалланган воситалар - китоб, газета, журнал, фильм ва бошқаларни давлат чегарасидан киритмаслик чораларини кўриш; 2) бузғунчилик билан шуғулланадиган ғоя ва мафкураларнинг муассасаларида хизмат қилувчи вакилларни ушлаб олган ҳолда зарарсизлантириш, айниқса, ўзини шу йўлда қурбон қилувчи фанатикларни; 3) вайронкор ғояларни ишлаб чиқувчи, тарқатувчи, улардан қирғин қилиш асосида оммани кўрқитувчи, дахшатга солувчи куч сафатида фойдаланаётган мафкуравий марказларнинг молиявий ўқ-томирларини қирқиш; 4) ғайриинсоний бузғунчи ғояларнинг тарқалаётганлиги, уларнинг мақсад-муддаолари ҳақида халқни хабардор қилиш, уларни огоҳдикка даъват этиш; 5) вайронкор ғояларнинг ички ва ташқи илдизларига болга уриб, уларнинг асл башарасини очиб ташлаш; 6) ғайриинсоний ғоялар тарқалиши мумкин бўлган жойларда тарғибот-ташвиқот ишларини кучайтириш; 7) вайронкор ғоялар хуружга қарши маънавий-маданий-маърифий тадбирлар ўтказиш ва бошқалар кироди.

8-МАВЗУ: ЖАМИЯТ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ-ҒОЯВИЙ АСОСЛАРИ

РЕЖА

1. Тинчлик ва барқарорлик уруш ва беқарорлик тушунчалари, уларнинг моҳият-мазмунини
2. Миллатлараро тоғувлик ғояси – одилона миллий сиёсат юритиш ва миллий маданиятларни ривожлантириш воситаси
3. Ижтимоий ҳамкорлик ғояси – ижтимоий қатламлар ўртасида тинчлик ва барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили
4. Динлараро бағрикенглик ғояси – ўзаро ҳамкор ва ҳамжихат яшашни таъминлаш йўли

1.Тинчлик ва барқарорлик уруш ва беқарорлик тушунчалари, уларнинг моҳият-мазмунини

Тинчлик ва барқарорлик тушунчаси, унинг моҳияти ва табиати. Инсоният пайдо бўлибдики, унинг ақли зукко вакиллари доимо тинчлик учун курашиб келмоқдалар. Тинчликда хосият катта. Чунки у ҳар қандай шахс, элат, миллат ва жамиятнинг мавжудлик шартини, келгусидаги тараққиётининг асосий омили ҳисобланади. "Тинчлик" сўзи одамларнинг кундалик ҳаётида 1) ғала-ғовур, шовқин-сурон кабилардан холилик; 2) кишини безовта қилмайдиган осойишталик 3) уруш-жанжалсиз ҳамма нарса меъёрида, жойида бўлишлилик 4) уруш, ўзаро зиддиятли тўқнашувлардан холи бўлган шароит деган маъноларни англатиш учун ишлатилади¹⁶⁴. Шундай қилиб, тинчлик бу ҳар бир инсон, элат, миллат, халқ ва давлатларнинг ҳаёти фаолиятига салбий таъсир кўрсатмайдиган, уларни ҳар хил ёмонликлар билан безовта қилмайдиган беташвиш, уруш-жанжалларсиз осойишта яшашлари учун тўс-туполонлардан, ўзаро зиддиятли тўқнашувлардан, катта-кичик урушлардан холи бўлган шароитдир.

Барқарорлик деганда одатда: 1) жамият ҳаётининг осойишталиги; 2) ижтимоий тузум элементларининг уйғунлиги; 3) жамиятдаги ижтимоий бирликлар вакилларининг ҳамкорлиги ва ҳамжиҳатлиги тушунилади. Фалсафий маънода, барқарорлик - бу тинчлик туфайли жамият ҳаётининг қатъий, доимий, муқим, мустаҳкам, бир текис тарзда фаолият кўрсатиш асосида ривожланиш имкониятларига айтилади. Тинчлик барқарорликнинг ўқ илдизи бўлса, барқарорлик тинчликнинг хосилидир. И.А.Каримов таъкидлаганидек: "Тинчлик ва барқарорлик бўлган жойдагина одамлар ўқиб-ўрганишини, ҳар томонлама ривожланишини истади. Одамлар кечаси уйқуга ётиб, эрталаб туришига қўрқмайдиган, эртага уларнинг бошига қандайдир муаммо ёки офатлар келмаслигини билган тақдирдагина шундай бўлади"⁷¹. Шунинг учун ҳар бир инсон тинчлик учун,

⁷¹ Каримов И.А. "Урга асрлар шарқ; алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожидagi роли ва аҳамияти" мавзусидаги халқаро конференциянинг очилиш маросимидаги нутқ; // *Унинг узи*- Узбекистон эришган ютуқ; ва марралар - биз танлаган ислохотлар йулининг тасдиғидир. Т.22. -Т.: Узбекистон, 2014. -Б.278.

барқарор тараққиёт учун курашмоғи керак.

Уруш ва беқарорлик тушунчаси ва унинг мазмун-моҳияти. Тинчликнинг душмани урушдир. Оддий-соғда маънода уруш бу инсон, элат, миллат, халқ ва давлатларни ўз гирдобига тортиш оқибатида уларни ҳалокатга олиб келувчи ваҳшиёна хатти-ҳаракатдир. Ижтимоий фалсафий маънода уруш деб қабилалар, давлатлар ёки ижтимоий гуруҳлар ўртасида иқтисодий ва сиёсий мақсадларни амалга ошириш учун уюшган тарзда олиб борадиган қуролли кураш, жанг, тўқнашувларга, юргизаётган сиёсатларини зўрлик воситалари билан давом эттиришларига айтилади.

Жамиятда беқарорликнинг пайдо бўлишига: 1) қонунларнинг ишламаслиги; 2) турли жиноий гуруҳларнинг пайдо бўлиши; 3) ижтимоий адолат мезонларининг бузилиши; 4) носоғлом рақобатнинг кескин тус олиши қабилар сабаб бўлади. Зеро, шундай экан, беқарорлик бу турли хил зиддият ва урушлар туфайли жамият ҳаётининг издан чиқишидир, одамларнинг ороми бузилиши, бошбошдоқликнинг кучайиши, ҳар хил бузғунчи ғояларнинг одамлар онгини захарлашга қаратилган ҳаракатлари туфайли содир бўладиган ғоясизликдир, ғоявий заифликнинг авж олишидир. Уруш беқарорликка олиб келса, беқарорлик одамларни иқтисодий муҳтожликка, сиёсий парокандаликка, маънавий қашшоқланишга, мафкуравий бўзғунчиликнинг кучайишига олиб келади.

1. Миллатлараро тотувлик ғояси - одилона миллий сиёсат юритиш ва миллий маданиятларни ривожлантириш воситаси

Миллат тушунчаси ва унинг асосий белгилари. "Миллат" арабчадан ўзбек тилига кириб келган сўз бўлиб "халқ дин, мазҳаб" деган маъноларни англатади. Олимлар томонидан "миллат" тушунчасига кўплаб тарифлар берилган. Шулар ичида ҳозирча умум томонидан қуйидаги таъриф эътироф этилган. Миллат деб кишиларнинг ягона тилда сўзлашиши, яхлит ҳудудда истқомат қилиши, муштарак штисодий ҳаёт кечириши, умумий маданият ва руциятга эга бўлиши асосида тарихан ташкил топган барқарор бирлигига айтилади.

Миллатнинг қуйидаги умумийроф этилган белгилари:

1) ҳудудий; 2) иқтисодий; 3) тил; 4) маданият; 5) миллий ўз-ўзини англаш бирликлари киради⁷².

Маълумотларга қара, Ер юзида 1600 дан ортиқ миллат бўлиб, уларнинг сони бир неча ўн мингдан бир неча юз миллионгачани ташкил этади.

Сон жиҳатидан миллатлар тўрт гуруҳга бўлинади:

1) энг кўп сонли миллатлар (хитойлар 1 миллиарддан ортиқ; ҳиндлар, америкаликлар, руслар, японлар юз миллиондан ортиқ);

2) кўп сонли миллатлар (50 миллиондан юз миллионгача - инглизлар, французлар, испанлар, турклар ва бошқалар);

3) йирик миллатлар (10 миллиондан 50 миллионгача - ўзбеклар, португаллар, поляклар ва бошқалар);

4) кам сонли миллатлар (ҳар бири бир неча ўн мингдан бир миллионгача). Бинобарин, ўзбеклар йирик миллатлар туркумига киради.

Миллатларнинг сони уларнинг буюклиги ёки гегемонлиги учун асос бўла олмайди. Зеро, барча миллатлар тенг, озод ва эркиндир. Ана шу тамойил жаҳон сиёсатининг зарур қонидаси бўлиб ҳисобланади.

2. *Миллатлараро тотувлик ғояси - давлат этник сиёсатининг асоси. Тотувлик деб кишиларнинг ўзаро дўстона муносабатда иттифоқ, аҳил, иноқ бўлиб яшашларига айтилади.*

Тотувлик бор жойда мамлакатда тинчлик ва барқарорлик ҳукм суради, одамларнинг ҳалол меҳнати билан топган неъматлари файзли ва баракали бўлади. Ер юзидаги миллатларнинг бор-йўғи 200 га яқини ўз давлатчилигига эга, холос. Бундай шароитда бутун дунёда миллатлараро тотувликни таъминлаш учун, уларнинг манфаатлари, руҳияти, интилишларини мунтазам ўрганиб бориш, сиёсий-ижтимоий ҳаётда буни доимо эътиборга олиш зарур.

Миллатлараро тотувлик ғояси деб муайян мамлакатда яшаётган кўпчиликни ташкил қилувчи асосий миллат билан озчиликни ташкил этувчи бошқа элат ва миллат вакилларининг ягона мақсад йўлида бирлашиб, ўзаро тенглик, ҳамкорлик, аҳиллик, иноқлик билан бир-бирларининг тили, диний эътиқоди, урф-одатлари, анъана ва миллий қадриятларини ҳурмат қилиб, эъозлаб яшашларини тараннум этувчи фикрлар ва амалий хатти-ҳаракатлар тизимига айтилади.

Миллатлараро тотувлик ғояси қуйидаги конституциявий тамойилларга:

биринчидан, фуқароларнинг қандай миллат, элатга мансублигидан қатъи назар қонун олдида

⁷² Қаранг: Очилова Б.М. Ижтимоий фалсафа. Уқув-услубий кулланма. -Т.: Университет, 2010. -Б.122.

тенглиги;

иккинчидан, фуқароларнинг диний эътиқодидан қатъи назар бир хил ҳуқуқ ва эркинликларга эгалиги;

учинчидан, мамлакат ҳудудида истиқомат қилувчи барча миллат ва элатларнинг тиллари, урф-одатлари ва анъаналари ҳурмат қилиниши, уларнинг ривожланиши учун шароит яратиб берилиши кабиларга асосланади.

Миллатлараро тотувлик ғоясини амалга оширишдаги вазифалар. Бу олижаноб бунёдкор ғояни омилга оширишдаги устувор вазифаларни қуйидагилар:

1) барча миллат ва элатларнинг тенг ҳуқуқини қонунда ва амалда таъминлаб бориш; 2) миллатлараро ҳамкорлик ва ҳамжихатликни узлуксиз тарзда йулга қўйиш; 3) турли миллий маданиятлар ривожини учун кенг йўл очиб бериш; 4) бошқа миллат ва элатларга ҳурмат билан қараш, уларни камситмаслик ва менсимасликка йул қўймаслик; 5) миллий ва умумбашарий қадриятларнинг ўзаро уйғунлиги ва бирлигини таъминлаш кабиларни ташкил этади.

3. Ижтимоий ҳамкорлик ғояси - ижтимоий қатламлар ўртасида тинчлик ва барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили

Ижтимоийлик тушунчаси, унинг моҳият-мазмуни. "Ижтимоий" деган сўз арабчадан ўзбек тилига кириб келган бўлиб, луғавий жиҳатдан "жамоа, жамиятга оид" деган маънони билдириб, кундалик ҳаётда: 1) инсон ва жамият ҳаётига оид; 2) жамиятдаги табақа, синф ва шу кабиларга мансубликни белгилаш; 3) жамият билан боғланган, жамиятга, жамоатчиликка оид; 4) жамиятнинг, жамоатчиликнинг эҳтиёжлари учун ихтиёрий хизмат этувчи; 5) жамоатчиликка тегишли, жамоатчилик уртасидаги деган маъноларни англатиш учун ишлатилади⁷³. Шундай қилиб, ижтимоий деганда кишиларнинг умумий мақсад йулида муроСага келиб, муайян гуруцларга бирлашиши асосида ўзларининг шёт фаолиятини эзгу мақсадлар йулида давом эттиришини тушунмоқ керак.

Ҳамкорлик тушунчаси, унинг моҳият-мазмуни. Ҳамкорлик форсча "хамкор - бирга ишловчи, хамкасаба" сўзидан олинган бўлиб: 1) бирор иш-юмушни бирга бажариш, бирга амалга ошириш; 2) иш-фаолиятда ўзаро кўмакдош бўлиб, бамаслаҳатлик билан ишлаш; 3) иш-фаолиятда бир ишни биргалашиб тенг бажариш; 4) бир соҳада ўзаро боғланиб, биргаликда иш олиб бориш деган маъноларни англатади⁷⁴. Шундай қилиб, ҳамкорлик деганда одамларнинг бирор соҳада ўзаро боғланиб, ақиллик ва жамжихатлик билан иш-фаолият олиб боришлари тушунилади. Ҳамкорликсиз одамлар жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминлай олмайдилар.

Ижтимоий ҳамкорлик - *ижтимоий структуралар ҳамда институтлар уртасидаги жамият шётининг барча соцаларига дойр муносабатларда келишув, ўзаро ишонч ва ҳурмат, тенгликни таъминлашга қаратилган, фуқаролик жамияти асосларининг мустахкамланишига хизмат қиладиган назария ва амалиётдир.*

Умуман олганда ижтимоий ҳамкорлик жамиятнинг барча соҳалари ва структуралари уртасида кечадиган демократик ходиса бўлиб, шартли равишда унинг қуйидаги шаклларини кўрсатиш мумкин:

- миллатлараро тотувлик ва ҳамжихатлик
- дин ва конфессиялараро бағрикенглик
- шахс, ижтимоий гуруҳ жамият ва давлат (социал структуралар) ўртасидаги ижтимоий алоқадорлик.

Шундай қилиб, ижтимоий ҳамкорлик ўзининг моҳият-мазмунига кўра замонавий ижтимоий муносабатларнинг ривожланган тизими бўлиб, шартнома ва келишувлар асосида ишчилар, иш берувчилар, тадбиркорлар, турли социал гуруҳ, қатлам ва улар уюшмаларининг манфаатлари ҳимояси ва ўзаро мувофиқлигини таъминловчи, ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий-ҳуқуқий, маънавий-маданий ривожланишининг муҳим йўналишлари бушича консенсусни англатади.

Ижтимоий ҳамкорлик ғоясини амалга ошириш йуллари. Бу ғояни амалга ошириш йуллари қуйидагилардан иборат:

1. Жамиятдаги сиёсий кучлар ва ижтимоий қатламларнинг ҳамжихатлигини таъминловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тизимини яратиш ва ишга тушириш, келгусида уларни такомиллаштириб боришни йўлга қўйиш.

2. Турли миллат, ирқ ва дин вакилларининг ўзаро ҳамкорлигини умуминсоний ва миллий

⁷³ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.2. -Т., 2006. -Б.177-178.

⁷⁴ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.5. -Т., 2008. -Б.499-500.

кадриятларни уйғунлаштириш асосида йўлга қўйишни ташкил этиш.

3. Жамият тараққиётининг етакчи тамойилларини ўзида инъикос этувчи илғор бунёдкор ғояларнинг ўзаро уйғунлигини таъминлаш ишларини оғишмай бажара боришни таъминлаш.

4. Ҳар бир шахс ва ижтимоий гуруҳнинг мамлакатимиз мустақиллигини мустаҳкамлаш учун ўзини масъул деб билиш руҳида тарбиялашни амалга ошириш.

5. Элат, миллат, халқларнинг туб манфаатларидан келиб чиққан ҳолда тузилган ижтимоий бирликлар ўртасида тенглик ва дўстликка асосланган ҳамкорликни йўлга қўйиш жамиятдаги тинчлик-тотувлик ва барқарорликни таъминлаш гарови эканлигини барчанинг қалби ва онгига сингдириш ишларини ташкиллаштириш. Буларнинг барчаси давлатнинг бош ислохотчилик роли, энг аввало, жамиятдаги ижтимоий ҳамкорликни таъминлайдиган иқтисодий асосларни, сиёсий вазиятни, маданий муҳитни, ҳуқуқий-қонуний муносабатларни ташкиллаштириш, бошқариш ва назорат қилиш фаолиятида намоён бўлади.

4. Динлараро бағрикенглик ғояси - диний эътиқодлари турлича бўлган кишиларни ўзаро ҳамкор ва ҳамжихат бўлиб яшашларини таъминлаш йўли

Дин тушунчаси ва унинг жамиятда бажарадиган вазифалари. Инсоният пайдо бўлганидан бошлаб дин ҳам яшаб келмоқда. "Дин" арабча сўз бўлиб, ўзбек тилида "ишонч", "эътиқод", деган маъноларни англатади. Дин - диндорликни касб қилиб олган художўйларнинг фикрича - Аллоҳ томонидан ўз пайғамбарлари орқали башарият оламига жорий этилажаги зарур бўлган илохий қонунлардир. У азалдан инсоннинг Аллоҳ билан алоқа қилиш эҳтиёжидир. Диний фалсафий нуқтаи назардан эса, дин - табиат, жамият, инсон ва унинг онгини, яшашдан мақсади ҳамда тақдирини бевосита қуршаб олган, атроф-муҳитдан ташқарида бўлган, инсонни яратган, айни замонда унга бирдан-бир "тўғри", "ҳақиқат" ва "одил" хаёт йўлини кўрсатадиган ва ўргатадиган илохий қудратга ишонч ва ишонишни ифода этадиган маслак, қараш, таълимотдир.

Дунёвий нуқтаи назар бўйича эса дин - ижтимоий-тарихий ходиса бўлиб, кишилик жамияти тарихий тараққиётининг маълум босқичида пайдо бўлган ижтимоий онг шаклларида биридир. Аниқроғи, "дин - И.А.Каримов таъкидлаганидек - азалдан инсон маънавиятининг таркибий қисми сифатида одамзотнинг юксак идеаллари, ҳақ ва ҳақиқат, инсоф ва адолат тўғрисидаги орзу-армонларини ўзида мужассам этган, уларни барқарор қоидалар шаклида мустаҳкамлаб келаётган ғоя ва қарашларнинг яхлит бир тизимидир".

Бағрикенглик тушунчаси ва унинг қўринишлари. "Бағр" сўзи асл маънода - инсон танасининг бўйнидан қорингача бўлган қисми; кўкрак, кўкс, тўш; кўчма маънода эса кучоқ, ҳимоя, паноҳ юрак, қалб, дил каби маъноларни англатиш учун ишлатилади. Шунга кўра, бағрикенглик деб эса шахс, элат, миллат, халқларнинг бирон бир нарсага нисбатан кенг кўламда, чин дилдан очиқ кўнгиллик билан ёндашишларига айтилади.

Бағрикенглик биринчидан, инсоний, оилавий, миллий ва умуминсоний бағрикенглик тарзида кўзга ташланиб турса; иккинчидан, ўз-ўзини хурматлаш ва қадрлаш, муроса, ўзаро хурмат, қадрлаш, сабр-тоқат, чидамлилиқ, қаноат, шукр қилиш каби шаклларида намоён бўлади ва ниҳоят, учинчидан, диний, ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, халқаро ва давлатлараро йўналишларда фаолият кўрсатади.

Диний бағрикенглик ғоясининг таърифи ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари. Диний бағрикенглик ғояси деб хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида чин дилдан очиқ кўнгиллик билан ҳамкор ва ҳамжихат бўлиб яшагини тараннум этувчи фикрлар ва амалий хатти-ҳаракатлар тизимига айтилади.

Бу ғояни амалга ошириш учун қуйидаги чора-тадбирларни: 1) эътиқод ва виждон эркинлигини ҳар томонлама таъминлаш; 2) барча динлар томонидан илгари сурилаётган ғояларнинг мантиқий жиҳатдан мазмун-моҳиятини теран англаб олиш асосида иш юритиш; 3) турли дин ва конфессияларнинг тенг ҳуқуқлигини эътироф этиш; 4) ҳар хил дин ва конфессияларнинг бир-бирларига ўзаро хурмат билан боқишларини йўлга қуйиш; 5) диний-маънавий кадриятларни эъзозлаш амалиётини жорий этиш; 6) барча дин вакилларининг ўзаро ҳамкорлик ва ҳамжихатликда яшашлари учун шарт-шароитларни яратиш; 7) диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўймаслик; 8) барча диндорларнинг сиёсий жараёнларда тенг, фуқаро сифатида иштирок этишини таъминлаш; 9) диний партиялар тузиб, диндан бузғунчилик мақсадларида фойдаланишга йўл бермаслик; 10) диндорларнинг диний туйғуларини хурмат қилиш; 11) диний қарашларга амал қилувчи фуқароларнинг ҳам, уларга амал қилмайдиган фуқароларнинг ҳам ҳуқуқларини тенг

кафолатлаш ҳамда уларни таъқиб қилишга йўл қўймаслик каби бир қатор ишларни амалга ошириш талаб этилади.

Юқорида зикр қилинган диний бағрикенглик ғоясини амалга ошириш борасида 14 мадраса, 2033 масжид, 16 конфессияга тааллуқли 181 та ноисломий ташкилотлар фаолият кўрсатмоқда. Бундай яратилган шарт-шароитлар турли хил динларга эътиқод қилувчи диндорлар, яъни художўйлар ўртасида муроса фалсафаси пайдо қилиб, натижада улар озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт бунёд этиш ғоясини қўллаб-қувватлайдилар ва унинг ижобат бўлишига ўзларининг бор куч-ғайратларини сарфлайдилар.

9-МАВЗУ. ТАФАККУР ЎЗГАРИШИ ВА МАЪНАВИЙ ЯНГИЛАНИШДА МИЛЛИЙ ҒОЯНИНГ РОЛИ

РЕЖА

1. Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. Тараққиётнинг миллий моделлари ва уларнинг мазмуни
2. "Ўзбек модели"нинг моҳият-мазмуни. Унинг кишилар тафаккурини янгилашда тутган ўрни ва роли
3. Комил инсонларни тарбиялаб вояга етказиш - маънавий янгилашни пировард натижаси

1. Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. Тараққиётнинг миллий моделлари ва уларнинг мазмуни

Бозор иқтисодиётининг инсон тафаккурига таъсири. Ўзбекистоннинг бош стратегик мақсади - бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамиятни барпо этишдир. **Бозор иқтисодиёти** - бу мукамал ишлаб чиқариш омилларига эга бўлган, товар-пул муносабатларига асосланган, аниқ ижтимоий мўлжалли бор, бозор сигналларига биноан ва пул воситасида бошқарилиб турилувчи иқтисоддир⁷⁵. Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири қуйидагилар: 1) одамларнинг ўз мулкига бўлган эгаллик тафаккурини ҳар томонлама ривожлантириб хўжайинлик туйғусини ошириши; 2) ўзи ва оиласи учун меҳнат қилиб, боқимандаликка хотима бериши; 3) тежамкорона хўжалик юритиш асосида харажатларни камайтириб талон- тарож ва лапашангликка чек қўйиши; 4) илм-фан, техника ва технологияларнинг энг сўнгги ютуқларини дадил ва ғайрат билан хўжалик юритиш жараёнига жорий этиб, катта даромад топишга ундаши; 5) ҳар бир кишинг ўз касб-корининг моҳир устаси бўлишини заруриятга айлантириши кабилар билан белгиланади. Шунинг учун ҳам И.А.Каримов: "Бозорга ўтиш муқаррар. Бу - давр амри, объектив реалликдир. Айни вақтда бозор фақат мақсад эмас, балки янги кадриятларни шакллантириш, одамлар фаровонлигининг сифат жиҳатидан тубдан юқори даражасига эришиш услуби ва воситасидир¹⁷⁷, деган эди.

Тараққиётнинг миллий моделлари ва уларнинг мазмуни. Бундай улкан вазифани бажаришдан олдин жаҳонда мавжуд бўлган иқтисодий ривожланиш моделларини ўрганиш зарур эди. Маълумки, жаҳонда миллий тараққиёт моделлари кўп бўлиб, уларни асосан Европа ва Осиё тараққиёт моделларига ажратиш мумкин. Бу моделлар шу қитъада яшаётган туб аҳолисининг номи билан аталади. Бунда Европа мамлакатлари иқтисодий тараққиёт моделлари туркумига: немис, британ, француз, швед; Осиё мамлакатлари иқтисодий тараққиёт моделлари гуруҳига: япон, корейс, хинд, хитой моделлари киради.

Бунда, немис модели ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига, британ модели иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солишга, француз модели давлат тадбиркорлигига, швед модели ижтимоий тенглик ва адолатни таъминлаш устуворлигига асосланган ҳолда иқтисодий фаолият олиб боришга царатилганлиги билан ажралиб туради.

Осиё мамлакатларидаги япон модели иқтисодиётни японча ҳаёт тарзи анъаналарига мувофиқ "оила+жамоа"ни уйғунлаштириш асосида жамиятни ижтимоий ташкил этиш, корейс модели инвестицияларни жалб этиш; хинд модели корхоналарнинг инновацион фаоллиги; хитой модели индустриаллаштириш, шаҳарлаштириш, маркетинглаш ва байналмиллашув, шунингдек иқтисодиёт, сиёсат, маданият, жамият ва экология синтезига асосланади¹⁷⁸. Ушбу моделларнинг ишлаш механизмлари, улар келтириб чиқарадиган натижалар тулиқ ўрганиб чиқилгандан сўнг, улардан нусха кўчирилмасдан, ўзбек халқининг манфаатларига мос келадиган ва уларни порлоқ келажак учун

⁷⁵ Қаранг: Ўлмасов А., Ваҳобов А.В. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. Т: Шарқ, 2006. -В.79.

бошлаб борадиган тараққийнинг янги "Ўзбек модели" Ўзбекистон Республикасининг Президенти И.А.Каримов томонидан 1992 йилда ёзилган "Ўзбекистоннинг ўз истиклол ва тараққий йули" номли китоби ва кейинги асарларида илмий жиҳатдан асосланган ҳолда ишлаб чиқилди ва ҳаётга тадбиқ этилди.

2. "Ўзбек модели"нинг моҳият-мазмуни. Унинг кишилар тафаккурини янгилашда тутган ўрни ва роли

"Ўзбек модели"нинг асосий мақсади ва вазифалари. "Ўзбек модели"нинг асосий мақсади бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамиятни барпо этишдан иборат бўлса, асосий вазифалари эса иқтисодий, ижтимоий, сиёсий, маънавий ва бошқа соҳаларда туб ўзгаришлар ва ислохотларни амалга ошириш, халқнинг турмуш фаровонлигини юксалтириш, комил инсонларни тарбиялаб вояга етказишдан иборат.

"Ўзбек модели"нинг моҳияти ва мазмуни. "Ўзбек модели"нинг моҳияти-мазмунини миллати, тили ва динидан қатъи назар, давлатимизда яшовчи барча кишилар учун муносиб ҳаёт шароитини яратиш бериш, ҳар бир инсон учун ижтимоий қаноатланган турмуш даражасини ва эркинликларини таъминлаш, халқимизнинг қадриятлари ва менталитетига, миллий давлатчилик анъаналарига таяниш, дунё тажрибасининг илгор ютуқларига асосланиш, умуминсоний қадриятлар устуворлигини таъминлаш масалалари ташкил этади.

"Ўзбек модели"нинг асосий тамойиллари. "Ўзбек модели"нинг асосий тамойиллари: 1) иқтисодиётнинг мафкурадан холилиги, сиёсатдан устунлиги; 2) давлат - бош ислохотчи; 3) бозор муносабатларига тадрижий йўл билан босқичма-босқич ўтиш; 4) қонун устуворлиги; 5) кучли ижтимоий сиёсат юритишдан иборат.

"Ўзбек модели"нинг кишилар тафаккурини янгилашда тутган ўрни ва роли. "Ўзбек модели"нинг кишилар тафаккурини янгилашда тутган ўрни ва роли қуйидагилар: биринчидан, одамларнинг дунёқарашини тубдан ўзгартириб, мустақилликнинг улғу саодат эканлигига ишончини мустаҳкамлаганлиги; иккинчидан, иқтисодий эркинлик - шахс, оила, меҳнат жамоаси, ижодий гуруҳларнинг ташаббускорлиги ва тадбиркорлигини кучайтириб халқ фаровонлигини ошираётганлиги; учинчидан, хусусий мулкнинг дахлсизлигини таъминлаб, унинг мавқеини кучайтираётганлиги; тўртинчидан, аҳолининг ночор қатламлари, болалар, талабаларнинг ижтимоий жиҳатдан қўллаб қувватланаётганлиги; бешинчидан, таълим-тарбия тизимини тубдан ўзгартириб, комил инсонларни вояга етказишга хизмат қилаётганлиги; олтинчидан, жаҳонда ўзбек деган халқнинг борлигини ҳар томонлама намоён қилаётганлиги ва бошқалар билан ифодаланади. Шунинг учун ҳам бу моделнинг ўзбек халқи ҳаётида тутган ўрни ва роли ҳақида И.А.Каримов: "...биз танлаган тараққий стратегиясининг нақадар тўғри бўлганини ҳаётнинг ўзи яна ва яна бир бор тасдиқлаб бермоқда"⁷⁶, - деган эди.

3. Комил инсонларни тарбиялаб вояга етказиш - маънавий янгиланишнинг пировард натижаси

Инсон тушунчаси. Инсон - ҳар қандай фалсафий таълимотнинг асосини ташкил этувчи фундаментал фалсафий категория ҳисобланади. Инсон тушунчасига аниқ таъриф бериш учун уни оламда мавжуд бўлган бошқа биологик мавжудотлардан ажратиш зарур. Таъкидлаш зарурки, энг аввало, инсон бошқа тирик мавжудотлардан ўзининг хотираси, тафаккури, тили борлиги билан ажралиб туради. Айниқса, тил унинг ажодлари ва авлодлари орасидаги ворисийлик алоқадорлик вазифасини бажаради. Инсон наслига хос барча генетик хусусиятлар, ахлоқий нормалар, унинг фаолиятини бошқарувчи дастурлар худди шу тил орқали ажодлардан авлодларга ўзатилади. Бошқа тирик мавжудотлардан инсоннинг туб сифатий фарқи ифодаловчи хусусиятлардан яна бири унинг ўз амалий фаолиятини тартибга сола билишидир. Бу ҳолат инсоннинг инсонлигини белгиловчи энг муҳим хусусият, маданият эканлигини ифодалайди. Шунингдек инсоннинг ўз турмуши учун зарур бўлган моддий ва маънавий бойликларни ишлаб чиқариш малакасига эгаллиги ҳам ана шундай хусусиятлардан бири ҳисобланади. Инсон ҳаётида меҳнат асосий рол ўйнайди. Меҳнат туфайли инсон ўзи яшаётган табиий муҳитни ўзгартиради, моддий ва маънавий бойликлар яратади, ўз-ўзини ўзгартиради.

Бугунги кунда файласуфлар инсон учта буюк қудрат: тана, руҳият ва маънавиятнинг йиғиндиси

⁷⁶ Каримов И.А. Мамлакатимизни демократик янгилаш ва модернизация қилишга қаратилган тараққий йўлимизни қатъият билан давом эттириш - бош мақсадимиздир // Халқ; сўзи, 2014 йил, 6 декабрь.

эканлигини уқдирмоқдалар. Бунда инсоннинг биологик ҳолатидеганда унинг танасида содир бўладиган морфофизиологик генетик миясида рўй берадиган электрохимик ўзгаришлар, унинг ёши, ирки ва жинсини ифодаловчи аломатлар; тушунилади. Инсоннинг руҳий ҳолати ҳақида фикр юритганда унинг ҳис-туйғулари, кайфияти, кечинмалари, иродаси, темпераменти англанади. Инсоннинг маънавияти жамиятда мавжуд бўлган объектив шарт-шароитлар ва субъектив омиллар натижасида шаклланган фазилатлар, хислатлар, қобилиятлар, малакалар йигиндисидир. Юқоридаги фикр-мулоҳазалар инсоннинг мураккаб, бир бутун биосоциал жонзот эканлигидан далолат беради.

Юқорида баён қилинган фикрларни умумлаштирган ҳолда инсон тушунчасига қуйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Инсон деб онгли тарзда меҳнат қилиши, ижодий илмий фаолият юритиб табиат, жамият ҳодисаларининг сир-асрорларини билиши ва уларни ўз эҳтиёжларига қараб ўзгартириши, ўзидан тугилган фарзандларини тарбиялаб вояга етказиши, бошқаларнинг дардларига малҳам бўлиши, ўзидаги жисмоний ва маънавий баркамолликни уйғунлаштириши қобилиятига эга бўлган фаҳм-фаросатли, тирик ақлли мавжудотга айтилади.

Комил инсон тушунчаси. "Комил" сўзи арабчадан ўзбек тилига кириб келган бўлиб "етук, тўлиқ, мукамал"¹⁸⁰ деган маънони англатади. Шунга кўра комиллик деб меҳр-мурувват, адолат, тўғрилиқ виждон, ор-номус, ирода, тадбиркорлик матонат каби кўплаб асл инсоний хислат ва фазилатларнинг мажмуига айтилади. Ана шундай комилликка эришган инсонлар жамиятни ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этган. Шу туфайли комил инсон ғояси дунёга келган.

Хўш, комил инсон ким? Бу саволга юртбошимиз И.А.Каримов шундай жавоб беради: "Биз комил инсон тарбиясини давлат сиёсатининг устувор соҳаси деб эълон қилганмиз. Комил инсон деганда биз, аввало, онги юксак мустақил фикрлай оладиган, хулқ-атвори билан ўзгаларга ибрат бўладиган билимли, маърифатли кишиларни тушунамиз. Онгли, билимли одамни олди-қочди гаплар билан алдаб бўлмайди. У ҳар бир нарсани ақл, мантиқ тарозисига солиб кўради. Ўз фикр-ўйи, хулосасини мантиқ асосида қурган киши етук одам бўлади"⁷⁷. Демак, миллий ғоямизнинг асосий мақсадларидан бири - ҳар томонлама комил инсонни тарбиялашда иборат. Комил Инсон эса, бу - озод шахс, эркин фикр этувчи, ўз халқининг идеаллари учун курашувчи инсон, ўз Ватанига халол хизмат қилувчи кишидир.

Комил инсон ғоясини амалга оширишдаги устувор вазифалар. Ўзбек халқи Мустақилликка эришгач комил инсон ғояси янгича мазмун-маъно касб эта бошлади. Ҳозирги кунда комил инсонга хос бўлган қуйидаги хусусиятларни шакллантириш вазифаси қуйилган:

1. Ҳар бир одамни жисмонан соғлом қилиб тарбиялаш. Жисмоний танасида носоғлом бўлган одам қанчалик уринмасин комиллик даражасига кўтарила олмайди.

2. Ҳар бир катта-кичик одамнинг дунёвий (табиий ва гуманитар, ижтимоий-иктисодий) билим асосларини чуқур ўзлаштиришини йўлга қўйиш. Дунёвий билимларни пухта ўзлаштирмаган одам тараққиётнинг нима эканлигини тушунмайди, техника ва технологиялардан, хўжалик ва давлатни бошқариш санъатидан тўғри фойдалана олмайди.

3. Ҳар бир фуқаро диний билим асосларидан хабардор бўлишлари учун шарт-шароитларни яратиш. Диний билим асосларидан хабардор бўлмаган одамлар кўр-кўрона бошқа йулларга кириб кетиши, яъни диний экстремизм каби вайронкор ғояларнинг қурбонига айланиши мумкин.

4. Одамларни маънавий-руҳий жихатдан ҳам соғлом бўлиши ҳақида қайғуриш. Маънавий қашшоқлик руҳий хасталик балосига гирифтдор бўлган одамни ҳеч ким комил инсонлар сафига кўшмайди.

5. Кишиларни қандай бўлмасин бирон бир фойдали касб-хунарнинг эгаси, яъни ўз касбининг устаси, аниқроғи етук мутахассис қилиб етиштириш. Касб-хунарсиз одамлар билан фаровон ҳаёт куриб бўлмайди.

6. Ёшларни онгли, мустақил фикр юритадиган, ҳар томонлама билимли, воқеалар ривожидан мантиқан тўғри хулоса чиқара оладиган қилиб тарбиялаш. Ақлсизлик жаҳолатга олиб келади. Жаҳолат эса ҳалокатга олиб келади.

7. Кишиларнинг маънавий вужудида юксак ахлоқий - маънавий фазилатларни шакллантириш. Инсон миллий ва умуминсоний қадриятларга қанчалик амал қилса, унинг ахлоқий-маънавий фазилати ҳам шунчалик юксак бўлади.

8. Ёшларни озод ва эркин, ўз Ватанини жондан ортиқ севгувчи шахс қилиб вояга етказиш.

¹⁸⁰ Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ; // Унинг ўзи. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан курашимиз. Т.7. -Т.:Ўзбекистон, 1999. - Б.134.

Унинг вужудига Ватаннинг мустақиллик руҳини сингдириш.

Юқорида билдирилган фикрларга асосланган ҳолда комил инсон тушунчасига қуйидагича фалсафий таъриф бериш мумкин.

Комил инсон деб, дунёвий билим асосларини пухта эгаллаган, диний билим асосларидан хабардор бўлган, жисмонан соғлом, руҳий жиҳатдан нуқсонсиз, бирон бир фойдали касб-хунарнинг устаси бўлган, мустақил фикр юритадиган, онгли, мантиқан тўғри хулоса чиқарадиган, юксак ахлоқий-маънавий фазилатларни ўзида мужассамлаштирган, она-Ватан озодлиги ва ободлиги йўлида жон фидо қиладиган, ҳақиқий ватанпарвар, халқпарвар кишиларга айтилади.

Шу сабабли комил инсон ғояси нафақат алоҳида шахсларни, балки бутун-бутун халқларни юксак тараққиёт сари етаклаган, уларни маънавият ва маърифат соҳасида тенгсиз ютуқларга илҳомлантирган. Комилликни орзу қилмаган, баркамол авлодларни вояга етказиш ҳақида қайғурмаган халқнинг, миллатнинг келажаги йўқ. Бундай халқ ва миллат таназзулга маҳкумдир.

Мустақил Ватанамиз олий мақсад қилиб олган озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаётни баркамол, эзгу ғояларни ҳаётий эътиқодига айлантирган етук инсонларгина бунёд эта олади. Шунинг учун янгиланаётган жамиятимизда соғлом авлодни тарбиялаш, эркин фуқаро маънавиятини шакллантириш, маънавий-маърифий ишларни юксак даражага кўтариш орқали комил инсонларни вояга етказишга юксак эътибор берилмоқда.

10-МАВЗУ. МИЛЛИЙ ҒОЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТИЗИМИ

РЕЖА

1. Ёшларни миллий ғоя ва мафкура руҳида тарбиялашнинг асосий йўналишлари
2. Ёшларнинг онги ва қалбига миллий ғоя ва мафкурани сингдириш усуллари
3. Ёшлар билан ғоявий мафкураравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг ташкилий-тадбири асослари
4. Якка тартибда ғоявий-мафкураравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш – юксак маънавиятли ёшларни вояга етказиш гарови

1. Ёшларни миллий ғоя ва мафкура руҳида тарбиялашнинг асосий йўналишлари

Миллий ғоя ва мафкурани ёшларнинг қалби ва онгига сингдириш асосан икки - таълим ва тарбия йўналишида олиб борилади. Таълим йўналиши. "Таълим" арабча "ўргатиш, ўқитиш, илм бериш, маълумот" деган сўзлардан олинган бўлиб 1) билим бериш, малака ва кўникмалар ҳосил қилиш жараёни, кишини ҳаётга ва меҳнатга тайёрлашнинг асосий воситаси; 2) илм-фан ёки касб-хунар соҳалари бўйича эгалланадиган, олинадиган маълумот ва кўникмалар мажмуи; 3) тарбия, одоб-ахлоқ; 4) кўрсатма, йўл-йўриқ, ўргатув деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади⁷⁸. Шунга кўра ғоявий таълим деб миллий ғоянинг мақсади, вазифалари, қонун ва категориялари, бош ва асосий ғоялари, жаҳонда кечаётган мафкураравий кураш, дунёнинг мафкураравий манзараси ва шунга ўхшаш бошқа мафкураравий жараёнларнинг бориши қақда одамларга билим бериш асосида уларнинг қалби ва онгига миллий мафкуранинг бош ва асосий ғояларини сингдиришга қаратилган жараёнга айтилади.

Ғоявий таълим турли таълим воситаларини қўллаш орқали: мактабгача таълим; умумий ўрта таълим; ўрта махсус, касб-хунар таълими; олий таълим муассасаларида олиб борилади.

Тарбия йўналиши. "Тарбия" арабча ривожлантириш, парвариш қилиш, ўстириш, ўргатиш, илм бериш деган сўзлардан олинган бўлиб; 1) инсонларга таълим, одоб-ахлоқ, ва шу қабиларни ўргатиб, сингдириб, уларни вояга етказиш, улғайтириш, ўстириш; 2) инсонларнинг касб-хунар, меҳнатга бўлган муносабатини шакллантиришга, ривожлантиришга, унинг жамиятда яшаши учун керак бўлган хислатларга эга бўлишини таъминлашга қаратилган иш-амаллар мажмуи ва шу йўл билан сингдирилган одоб-ахлоқ, хислат, фазилатлар қабиларнинг ўзини англаштириш учун ишлатилади⁷⁹. Шунга кўра, ғоявий тарбия - инсон онги ва тафаккури тизимида шу йўналишдаги дунёқарашни,

⁷⁸ Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.4. -Ғ. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2008. -Б.27-28.

⁷⁹ Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.3. -Ғ. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси"

фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, диний, эстетик, ахлоқий, бадиий, касбий ва бошқа тамойилларни муайян мафкура асосида мақсадли шакллантириш жараёнидир. Мафкуравий тарбия эса инсон, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамият дунёқарашини шакллантиришга, уларни муайян мақсадларни ифода этадиган ғоявий билимлар билан қуроллантиришга йўналтирилган жараёндир. Улар бир-бирдан ажралмас қисмлардир. Ғоявий тарбия мафкуравий тарбия орқали зоҳир бўлади.

Ғоявий тарбия:

- оила;
- маҳалла;
- ижтимоий-оммавий институтлар;
- маъмурий-сиёсий ташкилотлар;
- меҳнат жамоаларида олиб борилади.

Шуни унутмаслик керакки, таълим тарбиядан, тарбия эса таълимдан ажралмасдир. Бу хусусда И.А.Каримов: "Таълимни тарбиядан, тарбияни эса таълимдан ажратиб бўлмайди - бу шарқона қараш, шарқона ҳаёт фалсафаси"⁸⁰, - деган эди.

2. Ёшларнинг онги ва қалбига миллий ғоя ва мафкурани сингдириш усуллари

Ёшларнинг онги ва қалбига миллий ғоя ва мафкурани сингдириш икки - таълим-тарбия ва тарғибот-ташвиқот қилиш усуллари орқали амалга оширилади.

Таълим-тарбия усули. Таълим-тарбия усулида ўқитишнинг:

- кўрғазмалилик,
- узлуксизлик,
- янги педагогик технологияларни қўллаш;
- тарихий-мантиқий изчилликни таъминлаш усуллари кенг фойдаланилади.

Тарғибот-ташвиқот усули. "Тарғибот" арабча "тарғиб - хоҳишни, қизиқтиришни кучайтириш; рағбатлантириш" деган сўздан олинган бўлиб 1) чуқур тушунтириш йўли билан бирор ғоя, таълимотни ва шу кабиларни ёймоқ, кишиларнинг онгига сингдириш; 2) тушунтириш йўли билан бирор ишга чақирмоқ, даъват этмоқ, деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади⁸¹. Шунга кўра миллий ғоя тарғиботи, яъни ғоявий тарғибот деб миллий ғояни аҳолининг барча қатламлари орасида ёйишга, кишилар онгига сингдиришга қаратилган ишлар, тарғиб ишларига айтилади. Миллий ғоя тарғиботи билан шуғулланувчи кишиларни миллий ғоя тарғиботчилари деб аташади.

"Ташвиқот" арабча "ташвиқ, - қизиқиш, хоҳишни кучайтириш" сўздан олинган бўлиб, "бирор нарсага йўллаш, йўналтириш, чақириш мақсадидаги гап-сўз, хатти-ҳаракат, ундамоқ, даъват қилмоқ" деган маъноларни ифодалаш учун ишлатилади⁸². Шунга кура, миллий ғоя ташвиқоти, яъни ғоявий ташвиқот деб оммага мафкуравий ёки бошқа жиҳатдан таъсир кўрсатиш мақсадида ёзма ва оғзаки равишда қилинадиган ишлар, тадбирларга айтилади.

Тарғибот-ташвиқот ишлари:

- кенг қамровлилик,
- мақсадга йўналтирилганлик,
- ишончлилик, асосланганлик,
- илмийлик асосида олиб борилади.

3. Ёшлар билан ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг ташкилий-тадбири асослари

Ёшларга ғоявий-маънавий таълим-тарбия бериш ишлари бир-бири билан ўзвий алоқада бўлган икки йўналишда олиб борилади. Биринчи йўналиш халқ ва олий таълим вазирлиги таркибидаги олий ва ўрта махсус таълим муассасалари, малака ошириш, мутахассисларни қайта тайёрлаш, раҳбар ходимларни тайёрлаш факультетлари ва курсларида замонавий назарий билимларни бериш орқали олиб бориладиган ғоявий- мафкуравий ишлардан иборат бўлса; иккинчи йўналиш давлат ва нодавлат муассасалари таркибидаги маданий-маърифий муассасалар, яъни клублар, маданият саройлари, кутубхоналар, маърифатхоналар, дам олиш масканлари кабиларда олиб бориладиган ғоявий-мафкуравий ишлардан ташкил топади. Бу йўналишдаги тадбирлар ёшлар билан олиб бориладиган маърифат дарслари; турли давлат ва жамоат арбоблари, олимлар, шоирлар, санъаткорлар, саркардалар, меҳнат фахрийлари, хорижлик ҳамкасблар билан бўладиган учрашувлар; маданият ва

⁸⁰ Каримов И.А. Юксак маънавият - енгилмас куч. Ў.Маънавият, 2008. -Б.62.

⁸¹ Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли лугати. Ж.4. Ў. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2008. -Б.6.

⁸² Қаранг: Ўзбек тилининг изоҳли лугати. Ж.4. Ў. "Ўзбекистон миллий энциклопедияси"

истироҳат боғларига, тарихий аҳамиятга молик жойларга саёҳатлар; кино-концерт залларига, музейларга, театрларга, маданият саройлари ва уйларига, фан-техника ва маданият ютуқлари кўргазмаларига қилинадиган ташрифлар; радио, телевидение, газета ва журналларда қилинадиган чиқишлар ҳамда турли маданий-маърифий муассасалар ишларини ташкил этиш кабиларни қамраб олади.

Маърифат дарслари ва уларни утказиш шакллари. Маърифат дарсларини олиб боришнинг методологик асосларини И.А.Каримов томонидан айтилган: "Жамият тараққиётининг асоси, уни муқаррар ҳалокатдан қутқариб қоладиган ягона куч - маърифатдир"⁸³, - деган фикр ташкил этади. Шунга кўра, ёшларга мўлжалланган маърифат дарслари махсус дастур, иш режаси асосида олиб борилади.

Маърифат дарсларини ташкил қилишдан кўзланган асосий мақсад ёшларни энг замонавий билимлар, фан ва техника ютуқлари, ижтимоий-сиёсий ҳаётда юз бераётган ўзгаришлар ва дунёда содир бўлаётган янгиликлар билан таништириш асосида уларнинг маънавий-ғоявий савиясини оширишдан иборат. Уларда, асосан, қуйидаги масалалар ҳақида атрофлича фикр юритилади:

- давлатнинг ички ва ташқи сиёсати;
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқлари, мақолалари, китоблари ҳамда фармон, фармойиш ва курсатмаларида баён этилган фикрларнинг мазмуни, моҳияти ва аҳамияти;
- республика ҳукуматининг қарорлари, буйруқлари, хизмат низомлари ва уларнинг бажарилишига оид масалалар;
- мамлакатда жиноятчилик ҳуқуқбузарлик, тартиббузарликларнинг аҳволи ва уларнинг олдини олиш муаммолари;
- мамлакат аҳолисининг меҳнатда эришаётган ютуқлари, ишлаб чиқариш соҳасидаги аҳвол, кишиларнинг турмуш тарзида бўлаётган ўзгаришлар, ҳаётга кириб келаётган янгича урф-одатлар, ёшларнинг ҳаётга муносабатлари;
- дунёда юз бераётган воқеалар, тарихий ҳақиқатни қарор топтириш муаммолари;
- адабиёт, санъат ва фан-техника соҳаларида эришилган ютуқлар ёки йўл қўйилган камчиликлар ва ҳ.к.

Маърифат дарсларини асосан маъруза, мунозара (семинар), давра суҳбати, савол-жавоб кечаси, сиёсий ахборот шаклларида махсус ажратилган вақт - маърифат кунларида малакали тарғиботчи-ташвиқотчилар, ахборотчилар, раҳбарлар ва мутахассислар ўтказадилар.

Маъруза ва уни ўқитиш методикаси. Маъруза ўқиш - маърифат дарсларини ўтказишнинг кўп қўлланиладиган, анъанавий шаклларида бири бўлиб, унда танланган мавзу ёки бирон муаммоли масала оғзаки равишда, оммавий ёки илмий тилда баён этилади. Шунга кўра, маърузалар оммавий ва илмий турларга ажратилади. Маърифат дарсларида одатда - оммавий, таълим муассасаларидаги дарсларда эса илмий маърузалар ўқилади.

Маъруза ўқиш мураккаб ва кўп қиррали жараён бўлиб, уни ғоявий- мафкуравий фаолият воситаси, материални оммавий тарзда баён қилиш тури, илмий-назарий аҳамиятга молик янгилик ва кашфиётларни баён этувчи қомусий асар, нотиклик санъатининг намунаси, ҳиссий ва илмий-ақлий салоҳиятнинг кўриниши сифатида талқин этиш мумкин.

Маърифат дарсларида ўқитиладиган маърузаларга қўйиладиган умумий талаблар қуйидагилардан иборат:

- масаланинг моҳиятини, аҳамиятини илмий-оммабоп тарзда баён этиш;
- ҳукумат қарорлари ва буйруқларини унинг мазмунига зид ҳолда талқин этишга йўл қўймаслик,
- масалага ўзбек миллий мафкураси нуқтаи назаридан ёндашиш;
- ҳаётий ҳақиқатдан келиб чиққан ҳолда маънавий изчилликни таъминлаш ва ҳ.к.

Ҳар қандай маъруза уни тайёрлашдан бошланади.

Маърузага тайёргарлик куриш, асосан, уч босқичдан иборат бўлиб, биринчи босқичда маъруза мавзуи танланади. Бунда мамлакат ҳаётида юз бераётган сиёсий воқеалар, ходимларнинг маънавий, ахлоқий, руҳий аҳволи, эҳтиёжи, оператив вазият ҳамда раҳбарларнинг кўрсатмалари инобатга олинади.

Иккинчи босқичда бевосита маъруза тайёрланади. Бунда мавзуга доир материаллар - китоблар, рисоалар, мақолалар, газета ва журналлар, буйруқлар, йўриқномалар, қонунларга шарҳлар, маълумотномалар, ҳисоботлар, социологик тадқиқотлар натижалари, афоризмлар, мақоллар,

⁸³ Каримов И.И. Тарихий хотирасиз келажак йўқ; // Т7:Ўзбекистон, 1999. -Б.135.

маталлар, топишмоқлар ва бошқалар тўпланади ҳамда мазмунига кўра тартибга солинади. Сўнгра маъруза матнини тайёрлашга киришилади, У одатдагидек - кириш, асосий қисм ва хулосалардан иборат режани тузишдан бошланади.

Тайёрланган маъруза матни мукамал режа, асосий қоидалар, тезислар, конспект ва тўлиқ, матн шаклларида бўлиши мумкин.

Учинчи босқичда тайёрланган маъруза. қайта-қайта ўқиб чиқилади, камчиликлари тузатилади, овоз чиқариб ўқиш орқали машқ қилинади. Бу эса маърузачининг ўзига ишончини оширади, вақтни тўғри тақсимлаш имконини беради.

Нотик, маъруза ўқиш жараёнида ҳам муаллиф, ҳам режиссёр, ҳам ижро этувчи актёр сифатида намоён бўлади. Маъруза одамларнинг кўз ўнгида ўқилади. Шу боис маърузачи, албатта, ўз товушининг охангларига, нутқининг изчиллигига, образлилигига, аудитория билан боғланиш даражаларига алоҳида этибор бериши лозим.

Яхши ўқилган маъруза одамлар га завқ-шавқ бағишлайди.

Маъруза ўқишда қуйидаги методик тавсияларга амал қилмоқ, керак: маъруза содда, ҳамма учун тушунарли тилда ўқилиши керак, ҳар бир назарий фикр ва қоида асосланмоғи, ишончли далиллар билан исботланмоғи керак;

- тингловчилар учун нотаниш терминлар, хорижий сўзларни ишлатишга берилиб кетиб, шу асосда ўзини билимдон қилиб кўрсатишга уринмаслик керак,

- нутқ фактларга асосланган бўлиши, айти вақтда ҳар хил бадий ўхшатишлар, мақоллар, афоризмларга бой бўлиши лозим;

- маъруза вақтида тингловчиларни турғизиб қойиш, уларга танбەҳ бериш, ҳар хил кесатиклар қилиш мумкин эмас;

- кўргазмали қуроллар, техника имкониятларидан унумли фойдаланган маъқул;

- маърузада тингловчиларнинг касб-кори, қизиқишлари, билимдонлик даражаси, руҳиятини ҳисобга олиш зарур.

Сиёсий ўқиш ва уни ўтказиш методикаси. Сиёсий ўқиш - маърифат дарсларининг муҳим турларидан бири бўлиб, унда ёшларга мамлакатдаги ички аҳвол ва ташқи вазият ҳақида қуйидаги масалаларга доир маълумотлар берилади:

а) мамлакатнинг сиёсий ва иқтисодий ҳаёти;

б) давлатнинг ташқи сиёсати ва халқаро аҳвол;

в) ахлоқий, ҳуқуқий масалалар, меҳнат, хизмат фаолиятидаги янгиликлар;

г) фан, техника, маданият, маънавият, маърифат янгиликлари ва ҳ-к.

Сиёсий ўқишнинг самарали бўлиши учун қуйидаги методик қоидаларга амал қилиш талаб этилади:

1) сиёсий ўқиш учун мавзу танлаганда жамоанинг диққат-эътиборини тортаётган нарсалар, воқеа-ходисаларни инобатга олиш, мавзунинг номи қисқа, ихчам ва маъноли бўлишига ҳаракат қилиш керак;

2) сиёсий ўқишнинг бош ғояси, асосий мақсадини аниқлаб олиш зарур;

3) сиёсий ўқиш учун қанча вақт ажратилганлигини билиб олиш ва шунга қараб ишни аниқ режалаштириш лозим;

4) сиёсий ахборот учун зарур бўлган маълумотларни тўплаш, тартибга солиш, шу асосда режа тузиш, конспект ёки тезислар ёзиш керак,

5) сиёсий ўқишни ўтказишда унинг сўзлаб бериш, суҳбат ўтказиш, воқеалар обзори каби шакллардан бирини танлаш жоиз.

Сўзлаб бериш мавзуни жонли ва ифодали қилиб баён қилиш шаклларида бири бўлиб, унда ахборотчи айтилаётган воқеаларга нисбатан эркин тарзда, тингловчини ўз фикрига қўшилишга мажбурламасдан ўз мулоҳазаларини баён этади, асослайди, тавсиялар беради.

Суҳбат тингловчиларни муайян мавзудаги баҳс-мунозараларга жалб қилиш бўлиб, кўпинча савол-жавоб тариқасида ўтказилади. Бундай тарзда берилган ахборот тингловчиларнинг фаол иштироки туфайли қизиқиш билан қабул қилинади ва хотирадан мустаҳкам ўрин олади.

Воқеалар обзори бўлиб ўтаётган воқеа-ходисаларни умумлаштириб шарҳлашдан иборат. У умумий хусусиятга эга бўлиши ёки муайян мавзуга бағишланган бўлиши мумкин.

Сиёсий ўқиш ёшлар орасида тарғибот-ташвиқ ишларини олиб боришнинг оғзаки шакли бўлиб, у орқали ҳар бир ходим дунё воқеаларидан, мамлакатнинг ички ва ташқи сиёсатидан, фан-техника ва маданият ютуқларидан баҳраманд бўлади. Унинг ёрдамида ёшлар сиёсий онгининг, мамлакат ҳукумати қўйган вазифаларни бажаришдаги ижодий қобилиятининг тобора ошиб боришига эришилади.

Давра суҳбати, савол-жавоб кечалари, уларни ташкил қилиш ва ўтказиш методикаси. Давра суҳбати, савол-жавоб кечалари маърифат дарсларининг муҳим шаклларидадир. Уларда раҳбар, ходимлар, мутахассислар иштирокида ёшларни қизиқтирувчи масалалар юзасидан суҳбат, баҳс-мунозара уюштирилади. Уларни асосан қуйидаги тоифаларга ажратиш мумкин:

- олдиндан белгилаб олинган битта кичик сиёсий мавзу бўйича олиб борилувчи, қисқа;
- бир неча мавзуларни, масалаларни ўз ичига олувчи кенг қамровли;
- фақат ёш мутахассислар ёки хизмат соҳаси у ёки бу бўлинмасининг аъзолари билан ўтказилувчи ва ҳ.к.

Давра суҳбатини, савол-жавоб кечаларини ўтказиш узок, тайёргарликни талаб этадиган иш бўлиб, қуйидагиларни амалга оширишни тақозо этади:

Биринчидан, ёшларини қизиқтирувчи муаммоларни аниқлаш ҳамда шу асосда давра суҳбати ва савол-жавоб кечасининг мавзуини белгилаб олиш зарур.

Иккинчидан, ёшларни давра суҳбати ва савол-жавоб кечаси бўлишидан камида икки ҳафта олдин унда қандай масалалар, муаммолар кўриб чиқилиши ва кимлар иштирок этишидан хабардор қилиш керак. Айни вақтда, ўтказиладиган кечада ёки суҳбатда ёшларнинг тўлиқ иштирок этишини таъминлаш, иштирокчиларнинг дилларидаги орзу-истакларини билиш учун барча шарт-шароитларни яратиш, яъни саволларни тўплаш учун махсус кутилар, дафтарлар ташкил қилиб, телефон рақамларини ҳам айтиш керак.

Учинчидан, тушган саволларни яхшилаб ўрганиш, уларни таснифлаш ҳамда шу саволларга жавоб бериши лозим бўлган раҳбарлар ва мутахассисларга етказиш лозим.

Тўртинчидан, кечани ўтказувчи раисни танлаш, уни ўтказиш вақтини, жойини белгилаб олиш ва керакли раҳбарлар, мутахассисларни таклиф қилиш зарур.

Бешинчидан, давра суҳбати, савол-жавоб кечаси, албатта, уни, олиб борувчининг қисқача кириш сўзи билан очилиши, шундан сўнг саволларга жавоб бериш тартиби тўғрисида келишиб олган ҳолда иш юритилиши лозим.

Олтинчидан, жавоблар аниқ, бўлиши, унинг исботи учун зарур ҳужжатлар, кинолавлар, мутахассисларнинг фикрларидан тўлиқ фойдаланиш керак. Ҳеч бир савол-жавобсиз қолмаслиги зарур.

Давра суҳбати, савол-жавоб кечалари давлат ва нодавлат муассасаларида ёшлар билан жонли мулоқот олиб боришнинг асосий шаклларида бири бўлиб, у маънавий-мафкуравий ишларни ташкил қилишнинг асосий воситаларидан бири эканлигини ҳар бир бошлиқ, раҳбар ходим чуқур англаб олиши керак.

Маърифатхона ишларини ташкил қилиш. Маърифатхона - ёшлар билан сиёсий, ижтимоий, маънавий-маърифий ишлар олиб бориладиган жой. Унда қуйидагилар бўлиши шарт: Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси; Ўзбекистон Республикасининг байроғи, герби; Ўзбекистон Республикаси мадҳиясининг матни; давлат ва нодавлат муассасалари ходимлари қасамёдининг матни; Ўзбекистон Республикаси давлат ва нодавлат муассасалари ходимларининг касб маданияти қўлланмаси; Улуғ Ватан уруши иштирокчилари ва давлат ва нодавлат муассасалари фахрийлари, фаол ходимларнинг суратлари; Вазирилик, бошқарма, бўлим (қисм) тарихига оид материаллар; телевизор ва радиоприёмниклар; кундалик матбуот нашрлари.

Маърифатхона ишлари қуйидагича ташкил этилади:

1. Ходимларнинг умумий йигилишида 5-7 кишидан иборат Маърифатхона кенгаши

сайланади. Сайланган Кенгаш аъзолари ўзлари учун Кенгаш раисини, унинг ўринбосарини сайлаб ва бажарилиши лозим бўлган вазифаларни бўлиб оладилар. Масалан, Кенгаш аъзоларидан бири Маърифатхонани жиҳозлаш учун масъул бўлса, иккинчиси - у ерда ўқиладиган маъруза, ўтказиладиган маърифат дарслари; учинчиси - ҳар хил тўғарақлар ишлари; тўртинчиси - маданий-маърифий ишлар; бешинчиси - кундалик матбуот нашрлари олиниши; олтинчиси - кутубхона, яъни кўчма кутубхона ишларини ташкил қилиш учун масъул бўлади.

2. Маърифатхона кенгашининг аъзолари ўзлари бажарадиган ишларни ойма-ой режалаштириб борадилар ва ана шу режа асосида иш юритадилар. Уларнинг режаларида барча ходимларнинг истак-хоҳишлари, қизиқишлари инobatга олиниши зарур. Тузилган режа, албатта, бўлим бошлиғи ёки унинг ўринбосари томонидан тасдиқланган ва кўзга кўринарли жойда осиб қўйилган бўлиши шарт.

3. Маърифатхона кенгашининг аъзолари маънавий-мафкуравий ишларни, албатта, бўлимдаги бошқа жамоат ташкилотлари билан бамаслаҳат олиб боришлари керак. Масалан, фахрийлар, аълочилар, мураббийлар, хотин-қизлар кенгашлари билан "Янги йил", "Наврўз", "Халқаро хотин-қизлар куни", "Мустақиллик куни", "Хотира ва Қадрлаш куни" каби байрамларни нишонлаш, шу кунларга бағишланган деворий газеталар, тезкор варақалар чиқариш каби тадбирларни амалга оширишда бамаслаҳат иш олиб боришлари лозим. Маърифатхона кенгашининг асосий вазифалари куйидагилардан иборат:

- давлат ва нодавлат муассасаларининг раҳбарлари, бошлиқларига ёшларни маънавий-ахлоқий жиҳатдан етуқ тартиб-интизомли, миллий истиқлол мафкураси талабларидан келиб чиққан ҳолда сиёсий жиҳатдан онгли қилиб тарбиялашда кўмаклашиш;

- ёшларни хизмат вазифаларини муваффақиятли бажаришга сафарбар қилиш;

- ёшларга Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, нутқ, мақола, китобларни, республика ҳукуматининг ички ва ташқи сиёсатини тушунтириш;

- ўзбек халқининг тарихий хизматларини, демократик ҳуқуқий давлат қуриш борасида қўлга киритаётган ютуқларини, давлат ва нодавлат муассасалари ходимларининг хизмат вазифаларини бажариш чоғида кўрсатган жасоратларини тарғиб ва ташвиқ қилиш;

- ёшларда ўз касбига нисбатан меҳр-муҳаббат ҳиссини уйғотиш, жамоатчилик ва дўстлик туйғуларини шакллантириш;

- юқори даражадаги эстетик дидни шакллантириш;

- бошқа ижодий меҳнат жамоалари билан яхши алоқалар ўрнатиш;

- ёшларнинг оилалари ўртасида ўртоқлик муносабатларини ривожлантиришга ҳаракат қилиш;

- ёшлар ва уларнинг оила аъзоларига маданий ҳордиқ, чиқаришларида кўмаклашиш.

Маърифатхона кенгашининг ишларини ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан давлат ва нодавлат муассасаларининг бошлиғи ёки унинг ўринбосари бошқариб туради.

Деворий газета ва тезкор варақалар чиқаришини ташкил қилиш методикаси. Деворий газета давлат ва нодавлат муассасаларининг кундалик ҳаётини акс эттирувчи ҳамда ёшларни ғоявий-мафкуравий жиҳатдан чиниққан, юксак маънавиятли ва маърифатли қилиб тарбиялашга хизмат қилувчи восита бўлиб, ҳар бир бўлинмада ойига бир марта чиқарилади.

Деворий газеталарни чиқариш учун, энг аввало, унинг муҳаррири, сўнгра таҳрир хайъатининг аъзолари тайинланади. Уларнинг ишини бўлинма бошлиғининг ўринбосари бошқариб туради.

Деворий газетани чиқаришда куйидагиларга эътибор бериш керак:

1) деворий газетанинг номини тўғри танлаш;

2) мавзуларни тўғри танлаш, бунда унинг мазмунига алоҳида эътибор бериш, мазмун ва шакл ўртасидаги муносабатликни таъминлаш;

3) газетани безаш, суратларни танлаш ва жойлаштиришда эстетик уйғунликни таъминлаш;

4) мақолаларнинг объективлигини текшириб кўриш, уларни ёзишда тил қодаларига амал қилинишини таъминлаш, ортиқча сўзлар, ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумотларни олиб ташлаш;

5) фамилия ва исм-шарифларнинг, рақамларнинг тўғрилигини текшириб кўриш ва ҳ.к.

Деворий газета учун мўлжалланган ҳар қандай мақола яхшилаб таҳрир қилиниши керак. Деворий газетада, энг аввало, бош мақола кўзга кўринадиган жойга жойлаштирилиши, ундан кейин бошқа мақолалар, суратлар қўйилиши лозим. Юмор, сатира жанридаги ва бошқа кичик ахборотларни

газетанинг сўнгги қисмларига, пастки ўнг бурчагига жойлаштириш мақсадга мувофиқдир.

Ҳар бир газета рақамланиши, унинг қайси органга тегишли эканлиги, чиқарилган вақти кўрсатилиши керак.

Тезкор варақа бўлинма деворий матбуотининг энг тезкор ва таъсирчан турларидан бири ҳисобланади. Тезкор варақада ёшларнинг хайрли ишлари, қаҳрамонликлари, хизматда эришган ютуқлари, спорт соҳасида қўлга киритган ғалабалари ҳамда танқидий материаллар ва сатирик расмлар бериб борилади.

Тезкор варақани чиқаришда қуйидагиларга эътиборни қаратиш зарур:

- ҳар бир мақола қисқа, аниқ, долзарб ва тезкор бўлиши;
- чиройли қилиб, рангли бўёқлар билан безатилиши;
- ёшларнинг фамилияси, исми-шарифи тўғри, қисқартирилмасдан ёзилиши;
- ҳар бир сон рақамланиши, чиққан вақти ва кимнинг органи эканлиги кўрсатилиши керак.

Чиқарилган тезкор варақаларни алоҳида жойда сақлаб қўйиш лозим, чунки у вақти келиб, давлат ва нодавлат муассасаларининг йилномасига айланиб қолади.

1. Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш - юксак маънавиятли ёшларни вояга етказиш гарови

4. Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг моҳияти ва хусусиятлари.

"Барчамизга аёнки, - деб ёзган эди И.А.Каримов, - инсон қалбига йўл, аввало, таълим-тарбиядан бошланади"¹⁸⁸. Зеро, шундай экан ёшларни ғоявий-мафкуравий жиҳатдан чиниққан, юксак маънавиятли шахс қилиб тарбиялаш жараёнининг асосларидан бирини улар билан якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим- тарбия ишларини олиб бориш ишлари ташкил этади.

Ёшлар билан якка тартибда олиб бориладиган ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишлари билан бевосита жамоат ташкилотлари, давлат ва нодавлат муассасаларининг раҳбар ходимлари, бўлим ва бўлинмаларнинг бошлиқлари, мураббийлар ва фахрийлар шуғулланадилар.

Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш деб жамоат ташкилотлари, давлат ва нодавлат муассасаларидаги раҳбар, бошлиқ ва мансабдор шахсларнинг ўзига бўйсунувчи ҳар бир ёш ходимни ҳар томонлама ўрганиш, шахсий имкониятларини инобатга олиш асосида унинг онгида озод ва обод Ватанга меҳр-муҳаббат, қонунга ҳурмат туйғусини шакллантириш, инсон ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, йўл қўйилган хато ва камчиликларини тезда тузатиб, тартиб-интизомни мустаҳкамлаш, ҳар қандай қийинчиликларга бардош бериб, тўсиқлардан кўрқмасдан ўз хизмат вазифасини ҳалол, бекаму кўст бажаришларини таъминлаш учун мунтазам равишда олиб борадиган фаолиятига айтилади.

Шунга кўра, якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим- тарбия ишларини олиб боришнинг моҳияти, биринчидан, шахсни ҳар томонлама чуқур ўрганиш, тарбияда ходимнинг шахсий хусусиятларини ҳисобга олиш; иккинчидан, ёшларга руҳий таъсир ўтказиш; учинчидан, камчиликларини тузатишига, қусурларидан қутулиб, ижобий хислатларини ривожлантиришига ва ўзини ўзи тарбиялашига ва шу асосда ўзлигини англашига ёрдам беришда ифодаланади.

Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг хусусиятлари. Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш бошқа тарбия шаклларида кўйидаги хусусиятлари билан ажралиб туради:

- 1) аниқ, мақсадга йўналтирилганлиги;
- 2) тезкорлиги, яъни ҳар қандай вақтда, ҳар қандай жойда, ҳар қандай шароитда олиб бориш мумкинлиги;
- 3) самарадорлиги, яъни одамга таъсир этиш имкониятининг кучлилиги ва ҳ.к.

Якка тартибда олиб бориладиган ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия жараёнининг таркибий қисмларига қуйидагилар киради:

- тарбияланаётган ёшларни шахс сифатида ҳар томонлама чуқур ўрганиш;
- ёшлар билан таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг келгусидаги истиқболларини белгилаш (якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш дастурини тузиш);
- ёшларга ҳар томонлама таъсир ўтказиш учун якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг энг яхши, самарали восита, усул ва шакллари танлаш ва уларни амалда қўллаш;

- ҳамма тоифадаги тарбиячилар ва хизмат жамоасини ёшларни юксак маънавиятли шахс қилиб шакллантиришга йўналтириш;
- яқка тартибда ғоявий-мафкуравий тарбиявий ишларнинг бориши ва натижаларини мунтазам равишда кузатиш, назорат қилиш ва ҳ.к.

Яқка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб боришнинг юксак маънавиятли ёш ходимларни тайёрлашдаги аҳамияти қуйидагиларда намоён бўлади:

1. Мунтазам равишда ва бирон аниқ, мақсадни кўзлаб олиб бориладиган яқка тартибдаги ғоявий-мафкуравий тарбиявий иш ҳар бир ёш ходимнинг ўз вазифасини қандай бажараётгаилигини, ишдаги ютуқ ва камчиликларини, унинг характеридаги кучли ва заиф томонларни, оилавий аҳволини, кайфиятини, турмуш тарзини чуқурроқ билиш ҳамда қандай масалалар ва муаммоларни ҳал этишга эътиборни кўпроқ қаратиш зарурлигини аниқлаш имкониятини беради.

2. Яқка тартибда олиб бориладиган ғоявий-мафкуравий тарбиявий иш ҳар бир ёш ходимнинг ички эътиқодини шакллантириш воситаси ҳисобланади. Чунки берилган тўғри маслаҳат, кўрсатилган тўғри йўл-йуриқ, одамдаги қусурни йўқ, қилишга қаратилган панд-насихатларнинг амалий натижалари, охир-оқибатда, одамнинг ички ишончига, эътиқодига айланиб боради. Ушбу ички ишонч ва эътиқод ёш ходимнинг қандай шароитда ва вазиятда, кимнинг олдида бўлмасин, ўз принципларига содиқ, қолиши, ўз сўзининг устидан чиқиши, берилган топшириқни удралашига имкон беради.

3. Яқка тартибдаги ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишлари “бошлиқ-бўйсунувчи” тизими доирасида олиб борилар экан, у шубҳасиз бошлиқ, ва бўйсунувчи ўртасидаги ўзаро масъулиятнинг узвийлигини таъминлайди. Бунда бошлиқ ёки раҳбар ўзининг берган маслаҳатлари ёки кўрсатмалари, топшириқларининг тўғри, аниқ ва ҳаётий эканлиги учун бўйсунувчи ходим олдида масъул бўлса; бўйсунувчи эса бошлиқнинг кўрсатмалари, топшириқлари, маслаҳатлари бекаму кўст бажарилиши учун масъулдир. Ҳар икки томоннинг ушбу ғоявий-мафкуравий тарбия жараёнига жиддий ёндашуви иш муваффақиятининг гарови ҳисобланади.

4. Яқка тартибдаги ғоявий-мафкуравий таълим- тарбия ишларини олиб боришнинг усул ва шакллари

Юксак маънавиятли ёш ходимларни тайёрлаш, асосан, уларнинг онгига таъсир ўтказувчи, тажрибада синалган ғоявий-мафкуравий тарбия усуллари ва шакллари қўллашга кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Яқка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларини олиб бориш усулларига қуйидагилар қиради:

1. Суҳбатлашиш орқали билиш усули. Бу усул ёш ходимнинг ички дунёсини, хислатларини, дунёқарашини, олдида қўйилган вазифани нечоғлик тушунишини, турмуш тарзини билиб олишга хизмат қилади. Бу усулни қўллаш қуйидаги талабларни бажаришни тақозо этади:

- суҳбат мавзусини, мақсадини ва вазифаларини олдиндан белгилаб олиш;
- суҳбатдошга доир ҳужжатларни, унга берилган тавсифномаларни ўрганиш ва жамоанинг у ҳақидаги фикрдан хабардор бўлиш;
- самимий суҳбатлашишга имкон берадиган вақт ва жойни танлаш;
- суҳбатлашишда мажбурийликка, сўроқ қилиш шаклидаги савол-жавобларга йўл қўймаслик, суҳбатни ўта хайрихоҳлик ва олижаноблик билан ўтказишга ҳаракат қилиш;
- суҳбатга ижодий ёндашиш, уни раҳбарнинг ҳикоя қилиб бериши асосида ўтказиш;
- суҳбат чоғида суҳбатдошнинг кайфиятини, фикрини инобатга олиш;
- суҳбатдошнинг кўз олдида унинг гапларини қайд қилиш, ёзиб олишга йўл қўймаслик,
- суҳбат чоғида олинган маълумотларни олдинги маълумотлар билан солиштириб кўриш асосида таҳлил қилиш ва тегишли хулосалар чиқариш;
- суҳбатлашиш асосида олинган маълумотлар фақат суҳбатдош тўғрисидаги қайдлардан иборат бўлиб қолмаслиги, балки айни вақтда ғоявий-мафкуравий аҳамиятга молик тарбиявий иш олиб бориш мавзусига айланиб бориши керак.

2. Кузатиш усули. Бу усул ёш ходимни ҳар хил ҳолат ва шароитларда - хизмат вазифасини бажариш, жамоат жойларида ўзини тутиш, бўш вақтини қандай ўтказиш, фуқаролар ва хизматдошлари билан қандай муомалада бўлишларини билиш учун қўлланилади.

Кузатиш узоқ вақтли ёки қисқа муддатли бўлиши мумкин. Узоқ муддатли кузатиш давомида ходимнинг барча шахсий хислатлари ўрганилса, қисқа муддатли кузатишда эса унинг айрим шахсий

хислатлари ўрганилади.

Кузатиш усули куйидаги шартларнинг бажарилишини талаб қилади:

- кузатишнинг аниқ, мақсад ва вазифаларини белгилаб олиш;
- ходимнинг барча хислатлари намоён бўладиган ҳолатларни танлаш;
- кузатувни мунтазам равишда олиб бориш, яъни унинг узлуксизлигини таъминлаш;
- кўзатув натижаларини қайд қилиб бориш ва таҳлил қилиш;
- кузатув натижасида олинган маълумотларни мазкур ёш ходим тўғрисидаги бошқа маълумотлар билан солиштириб кўриш ва ҳ.к.

Синов усули. Бу усул ёш ходимнинг кундалик оддий шароитда намоён бўлмайдиган айрим шахсий хислатларини махсус синов, тажриба орқали ўрганишда ифодаланади.

Ёш ходимни синаш сунъий ва табиий шароитларда амалга оширилади. Сунъий шароитда синаш махсус ўқув синфида, операция хонасида, лабораторияда ходимнинг у ёки бу хислатларини кўздан кечиришдан иборат бўлса, табиий шароитда синаш эса кундалик ишда, ўқишда ёш ходимга ҳар хил топшириқлар бериш орқали унинг шахсий хислатларини кўздан кечириш, амалда текшириш ҳисобланади.

Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишлари олиб боришнинг шакллари.

Якка тартибда ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишлари олиб боришнинг куйидаги шакллари амалда купрок қўлланилади:

1. Якка тартибдаги суҳбат ва суҳбатлашиш. Ёш ходим билан бўладиган яккама-якка суҳбат ўртоқларча фикр алмашиш, ўзаро ишонч асосида ўтказилиб, унинг ўз камчиликларини тезда англаб олишига ва тезликда тузатишига, атрофда бўлаётган воқеаларнинг моҳиятини тезда илғаб олишига, ўзини ўйлантириб юрган саволларга жавоб топиб, ўзида янгича бир маънавий-ахлоқий фазилатларни шакллантиришига хизмат қилади. Якка тартибдаги суҳбат турли мавзуларда - хизмат, ўқиш, турмуш, унинг шахсий ҳаёти, жамоат ишларида қатнашиши, хизмат вазифаларини бажариши, касбий маҳоратини ошириши, интизоми бўйича олиб борилиши мумкин.

Суҳбатлашишда якка тартибдаги суҳбатдан фаркли ўлароқ, бошлиқ, ёки биринчи раҳбардан ташқари, унинг ўринбосарлари, жамоат ташкилотларининг етакчилари, фахрийлар иштирок этишлари мумкин. Бундай суҳбатлашишдан кутиладиган асосий мақсад ходим йўл қўйган хато-камчиликларнинг ҳақиқий сабабларини аниқлаш ҳамда уларни тузатиш ва тугатиш чора-тадбирларини белгилаб олишдан иборат.

Суҳбатлашиш ўзаро ишонч, дўстона муносабат тарзида олиб борилиши билан бир қаторда, талабчанлик, қатъийлик руҳида бўлмоғи керак. Ҳар бир танбеҳ асосланган бўлиши лозим. Энг муҳими, ходим ўз камчилигини дилдан ҳис қилиши ва уни тезликда тузатиб, жамоа билан биргаликда янги вазифаларни ҳалол, чин дилдан бажаришга киришишини таъминламоқ, керак.

2. Шахсий ёрдам курсатиш. Шахсий ёрдам кўрсатиш кўпинча норматив ҳужжатларни, техникани, хизмат вазифалари талабларини, жамоат топшириқларини ўрганиш ва бажариш, турмуш шароитини яхшилаш давомида амалга оширилади.

Бошлиқ, ёки раҳбар ўзига бўйсунувчи ёш ходимга шахсий ёрдам кўрсатишда куйидаги асосий коидаларга риоя қилиши керак:

- кўрсатиладиган ёрдам, у қандай шаклда бўлмасин, аниқ, ва амалий бўлиши керак.
- ўзаро ҳурмат, ўз кучига ишонч, шахсий дахлсизлигини таъминлаш, яъни шахсини ҳурматлаш асосига қурилиши зарур;
- ёрдам олувчи унинг шахсий хислатларини, маълумотини ва тайёргарлигини тўлиқ ҳисобга олиши шарт.

3. Якка тартибда шахсий топшириқ ва вазифа бериш. Ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишининг ушбу шакли одатда хизмат, ўқув, жамоат топшириқларини бериш асосида амалга оширилади.

Хизмат топшириқларига тажриба алмашиш, ёш ходимларга ёрдам бериш, навбатчилик, хизмат сафари, рейд операцияларини амалга оширишга доир вазифалар кирса, ўқув топшириқларига - тезкор, маънавий-маърифий, хизмат дарслари бўйича ўқув дастурлари талабларини ўрганиш ва ўзлаштиришга доир вазифалар; жамоат топшириқларига жамоат ишларида фаол қатнашиши учун бериладиган топшириқ, ва вазифалар қиради.

Якка тартибдаги шахсий топшириқ, ва вазифаларни берувчи бошлиқ, ёки раҳбар куйидаги коидаларга риоя этиши зарур:

- берилган топшириқ, ва вазифанинг тарбиявий аҳамиятга эга эканлигини унутмаслик, унга ўзининг шахсий манфаатларини аралаштирмаслик.
- топшириқнинг аниқ бўлиши ва хизмат жамоаси олдида қўйилган вазифалардан келиб чиққан

холда берилиши;

- топширикни беришда ҳар бир ходимнинг илмини, касбини, қобилиятини, малакасини ҳисобга олиш;

- берилган топширикнинг бажарилишини назорат қилиб туриш;

- топширик, бажарилганидан сўнг, унга, албатта, баҳо бериш, лозим бўлса тақдирланиши ёки интизомий жазо курилиши.

4. Ёш ходимларнинг фаолиятини назорат қилиш. Ғоявий-мафкуравий таълим-тарбиянинг ушбу шакли асосан ҳар бир ёш ходимнинг ўз хизмат вазифасини бажаришини яқка тартибда текшириб туришда; берилган топшириқларни, улар тайёрлаган маълумот, билдирги ва бошқа ҳужжатларни ижро этишларини текшириб кўришда ифодаланади. Бу эса уларнинг ишига ҳолисона баҳо бериш, ишни тўғри ташкил қилиш имкониятини беради.

5. Йиғилишларда ёш ходимнинг ҳисоботини эшитиш. Ҳисобот - ёш ходимнинг ўз хизматдошлари олдида қилган ишлари бўйича берган виждон имтиҳони. Унинг қанчалик ҳалол ишлагани, тўғри сўзлиги, ишга, дўстларига садоқати ана шу ҳисоботи орқали билиб олинади.

6. Шахсий намуна кўрсатиш. Шахсий намуна кўрсатиш раҳбарнинг ўз қўл остидагиларга хизмат вазифасини бажаришда, сўз ва иш бирлигида, оилада, дўстлар даврасида, умуман, ҳаётда ижобий ўрнак кўрсатишдан иборат.

Бошлиқ, ёки раҳбар қуйидаги ишларда шахсий намуна кўрсатиши лозим:

- хизмат вазифаларини бекаму кўст бажаришда, норматив ҳужжатлар талабларини ижро этишда;

- тартиб-интизомни сақлашда, юриш-туришда, ташқи қиёфада, меҳнатга тайёргарлигида;

- талабчанликда, принципиалликда, назорат қилишда;

- одамларга ғамхурлик қилишда, турмуш шароитини яхшилашда;

- оилада, дўстлар даврасида, маҳаллада, кўча-қуйда;

- Ватанни севишда, одамларга иззат-ҳурмат кўрсатишда ва ҳ.к.

7. Ёш ходимнинг яшаш жойига ташриф буюриш. Бу бошлиқ, ёки раҳбарнинг ўз қўли остидаги ёш ходимнинг оилавий аҳволини яхши билиш, унинг турмуш шароитини ўрганиб, унга ёрдам бериш мақсадида ўказиладиган яқка тартибдаги таълим-тарбия шаклларида ҳисобланади.

Бу тадбир қуйидаги вазифаларни бажариш учун ўтказилади:

- ёш ходимнинг турмуш шароитини ўрганиш;

- оиладаги муносабатларни, уларнинг ёш ходим интизومي ва хизмат фаолиятига таъсирини ўрганиш;

- оила аъзоларининг ёш ходим касбига муносабатларини аниқлаш;

- ёш ходимнинг бўш вақтни қандай ўтказишини, қизиқишларини билиш;

- ёш ходимнинг таниш-билишларини ўрганиш, уни ҳар хил зарарли алоқалардан сақлаб қолиш;

- ёш ходимнинг ўз фарзандларини тарбиялашдаги иштирокини билиш ва ҳ.к.

Яқка тартибдаги ғоявий-мафкуравий таълим-тарбия ишларининг юқорида кўрсатилган барча шакллари бир- бирлари билан узвий бўлиб, уларнинг асосий мақсади ёш ходимларининг ғоявий-мафкуравий савиясини кундан кунга ошириб боришдан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. -Т.: Ўзбекистон, 2014.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т.1. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
3. Каримов И.А. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Т.2. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
4. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т.3. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
5. Каримов И.А. Бунёдкорлик йулидан. Т.4. -Т.: Ўзбекистон, 1996.
6. Каримов И.А. Янгича фикрлаш ва ишлаш давр талаби. Т.5.-Т.: Ўзбекистон, 1997.
7. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлидан. Т.6. -Т.: Ўзбекистон, 1998.
8. Каримов И.А. Биз келажакимизни ўз қўлимиз билан курашимиз. Т.7. -Т.: Ўзбекистон, 1999.
9. Каримов И.А. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт пировард мақсадимиз. Т.8. -Т.: Ўзбекистон, 2000.
10. Каримов И.А. Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. Т.9.-Т.: Ўзбекистон, 2001.
11. Каримов И.А. Хавфсизлик ва тинчлик учун курашамиз. Т.10.-Т.: Ўзбекистон, 2002.
12. Каримов И.А. Биз танлаган йул демократик тараққиёт ва маърифий дунё билан ҳамкорлик йўли. Т.11.-Т.: Ўзбекистон, 2003.
13. Каримов И.А. Тинчлик ва хавфсизлигимиз ўз куч қудратимизга, ҳамжиҳатлигимиз ва катъий иродамизга боғлиқ..Т. 12. -Т.: Ўзбекистон, 2004.
14. Каримов И.А. Ўзбек халқи ҳеч кимга, ҳеч қачон қарам бўлмайди. Т.13. -Т.: Ўзбекистон, 2005.
15. Каримов И.А. Жамятимизни эркинлаштириш, ислохотларни чуқурлаштириш, маънавиятимизни юксалтириш ва халқимиз ҳаёт даражасини ошириш - барча ишларимизнинг мезони ва мақсадидир. Т.15.-Т.: Ўзбекистон, 2007.
16. Каримов И.А. Мамлакатни модернизация қилиш ва иқтисодийтимизни барқарор ривожлантириш йулида. Т.16.-Т.: Ўзбекистон, 2008.
17. Каримов И.А. Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш - бизнинг олий мақсадимиз. Т. 17. -Т.: Ўзбекистон, 2009.
18. Каримов И.А. Жаҳон инқирозининг оқибатларини енгиш, мамлакатимизни модернизация қилиш ва тараққий топган давлатлар даражасига кўтарилиш сари. Т.18. -Т.: Ўзбекистон, 2010.
19. Каримов И.А. Демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамятини шакллантириш - мамлакатимиз тараққиётининг асосий мезонидир. Т.19. -Т.: Ўзбекистон, 2011.
20. Каримов И.А. Бизнинг йўлимиз - демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва модернизация жараёнларини изчил давом эттириш йўлидир. Т.20. - Т.: Ўзбекистон, 2012.
21. Каримов И.А. Мамлакатимизни янада обод этиш ва модернизация қилишни катъият билан давом эттириш йўлида. Т.21.-Т.: Ўзбекистон, 2013.
22. Каримов И.А. Ўзбекистон эришган ютуқ ва марралар - биз танлаган ислохотлар йўлининг тасдиғидир. Т.22.-Т.: Ўзбекистон, 2014.
23. Каримов И.А. Юксак маънавият - энгилмас куч. -Тошкент: Маънавият, 2008.
24. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шаротида уни бартараф этишнинг йуллари ва чоралари. -Тошкент: Ўзбекистон, 2009.
25. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. -Т.: Ўзбекистон, 2011.
26. Каримов И.А. "Авесто" китоби яратилганлигининг 2700 йиллигига бағишланиб барпо этилган ёдгорлик мажмуини очиш маросимидаги "Эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал улугланган китоб" мавзусидаги 2001 йил 3 ноябрдаги нутқи // "Халқ сўзи" газетаси, 2001 йил, 6 ноябрь.
27. Каримов И.А. Мамлакатимизни демократик янгилаш ва модернизация қилишга қаратилган тараққиёт йўлимизни катъият билан давом эттириш - бош мақсадимиздир // Халқ; сўзи, 2014 йил, 6 декабрь.
28. Каримов И.А. Олий мажлис Қонунчилик палатасининг биринчи мажлисидаги нутқи //

Халк сўзи, 2015йил, 13 январь

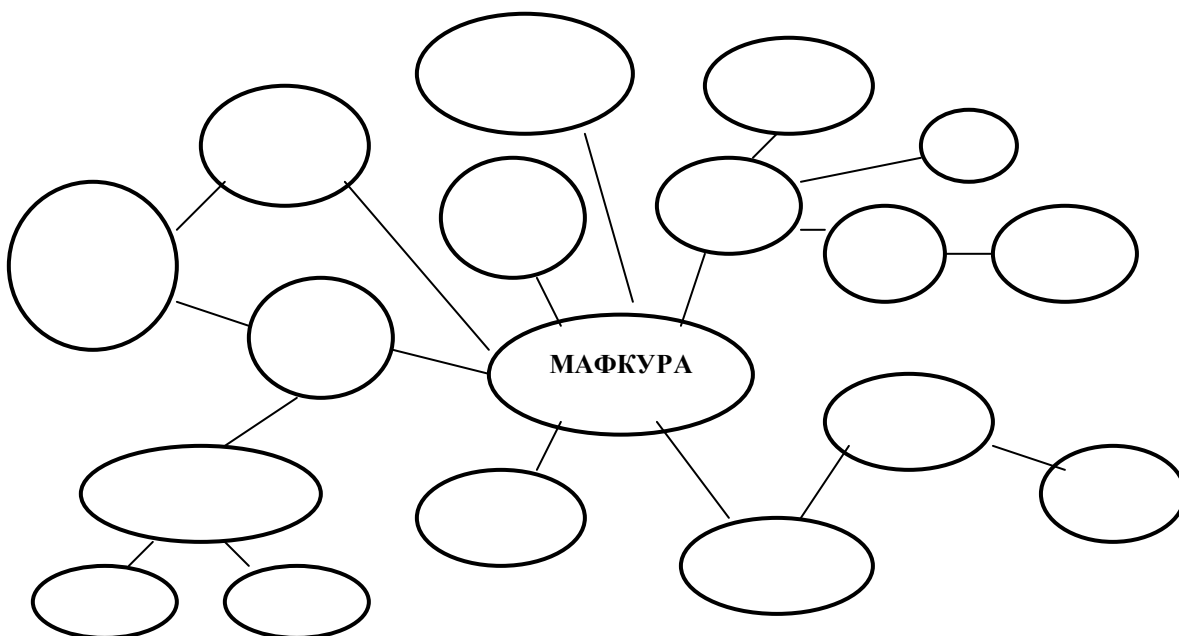
29. Каримов ИА. Олий мажлис Конунчилик палатаси ва Сенатининг кўшма мажлисидаги нутки // Халк сўзи, 2015 йил, 24 январь.
30. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. -Т.: Абдулла Кодирий номидаги халк мероси нашриёти, 1993.
31. Навоий Алишер. Маҳбуб ул-кулуб (Калблар севгиси). -Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983.
32. Назаров Қ, Ғоялар фалсафаси. -Т.: Akademiya, 2011.
33. Иброҳимов А. Бизким, ўзбеклар. Миллий давлатчилигимиз асослари ҳақида мулоҳазалар. -Т.: Шарк, 2011.
34. Отамурадов С. Глобаллашув ва миллий-маънавий ҳавфсизлик. -Т.: Ўзбекистон, 2013.
35. Очилдиев А. Глобаллашув ва мафкуравий жараёнлар. -Т.: "Мухаррир" нашриёти, 2009.
36. Тўхлиёв Н. Ўзбек модели: тараккиёт тамойиллари. -Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2014.
37. Очилова Б.М. Ижтимоий фалсафа. Ўқув-услубий кўлланма. -Т., 2010.
38. Миллий истиқлол ғояси. Дарслик. -Т.: Академия, 2005.
39. Умаров Б. Глобаллашув зиддиятлари: иктисодий, ижтимоий ва маънавий жихатлари. -Т.: Маънавият, 2006.
40. Збигнев Бжезинский. Великая шахматная доска. -М.: Международные отношения, 1998.
41. Фалсафа асослари (Тузувчи ва масъул муҳаррир: Қ.Назаров). -Т.: Ўзбекистон, 2005.
42. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар. Ўқув кўлланма. -Т.: Янги аср авлоди, 2001.
43. Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафкураси. -Т.: Ўзбекистон, 1993.
44. Темур тузуклари. - Т. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1996.
45. Самаров Р. Ҳавфсизликнинг методологик асослари. -Т.: Академия, 2010.
46. Миллий ғоя ва раҳбар масъулияти. -Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2007.
49. Ўзбек тилининг изохда лугати. Ж1-5. -Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2006-2008 й.
50. Авесто. Тарихий-адабий ёдгорлик. Аскар Маҳкам таржимаси. -Т.: Шарк, 2001.
51. Хомидий Х., "Авесто"дан "Шоҳнома"гача. -Т.: Шарк, 2007.
52. Миллий ғоя: тарғибот технологиялари ва атамалар лугати. -Т.: Академия, 2007.
53. Кенжабек М. Термиз тазкираси. - Т.: "Ўзбекистон миллий энциклопедияси" Давлат илмий нашриёти, 2001.
54. Ал-Бухорий, Абу Абдуллоҳ Муҳаммад Ибн Исмоил. Ҳадис. 4 китоб. К1. Ал-жомийъ Ас-Саҳих (Ишонарли туплам]. -Т.: Комуслар бош таҳририяти, 1991.
55. Муҳаммад пайғамбар қиссаси. Ҳадислар. -Т.: Камалак 1991.56.100 ученых изменивших мир. -Мн.: Харвест, 2006.
57. Мамашакиров С., Тогаев Ш. Эркин ва фаровон ҳаёт қурилишининг ғоявий-мафкуравий масалалари. -Т.: Маънавият, 2007.
58. Ҳайдаров ХФ. Ислохотлар қонунияти. -Т.: Ўзбекистон, 2010.
59. Маънавият: асосий тушунчалар ва изохли лугат. -Т.: Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2009.

INTERFAOL DARS O'TISH MATERIALLARI

1-мавзу. Миллий ғоя" фанининг предмети, мақсади ва вазифалари (2 соат)

1. Миллий ғоянинг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. Бунёдкор ва вайронкор, диний ва дунёвий ғояларнинг ўзига хос хусусиятлари
3. Либерал ва тоталитар мафкуранинг зиддиятлари.
4. Миллий мафкуранинг бош ғояси

1-ўқув топширик
“Мафкура” сўзига кластер тузинг

2-ўқув топширик

Назорат саволларига жавоб беринг.

1. Ғоя нима? Ғояларнинг қандай турлари мавжуд? Бунёдкор ғоялар ва вайронкор ғояларга мисоллар келтиринг.
2. Мафкура нима? Мафкураларнинг қандай тарихий шакллари бўлган?
3. Давлатлар ва миллатларнинг юксалиши ёки таназзулга учрашида мафкуранинг аҳамияти қандай?
4. Мафкурасиз миллат ва ғоясиз инсон бўлиши мумкинми?

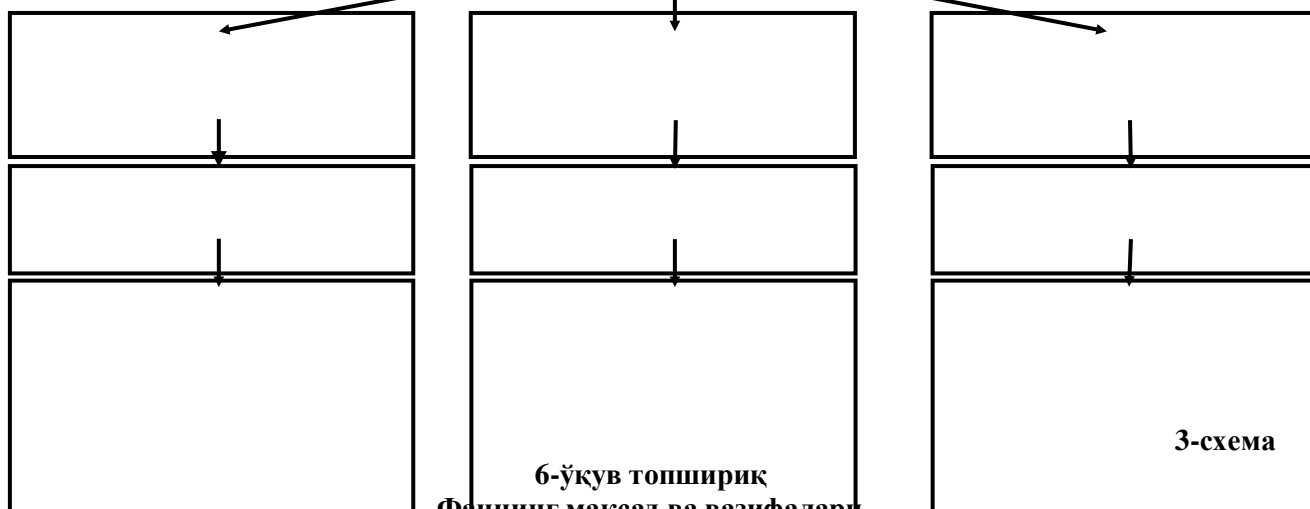
3-ўқув топширик

“Ўзини англамоқ буюк саодат” мавзусида эссе ёзиб келиш.

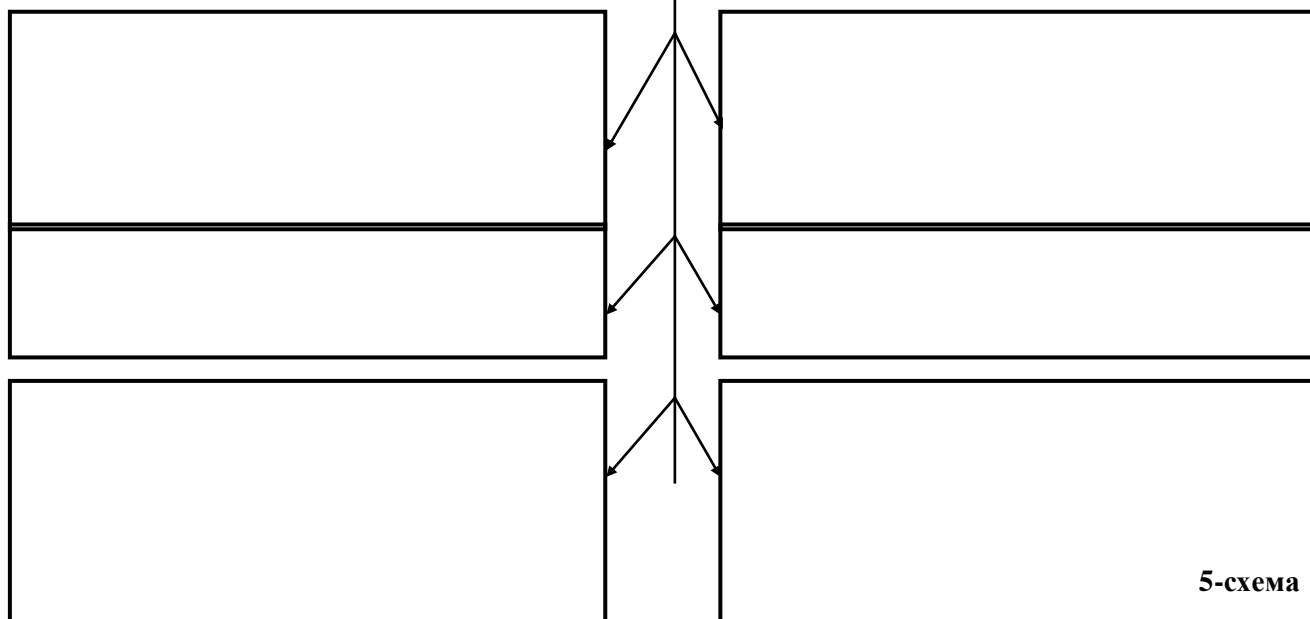
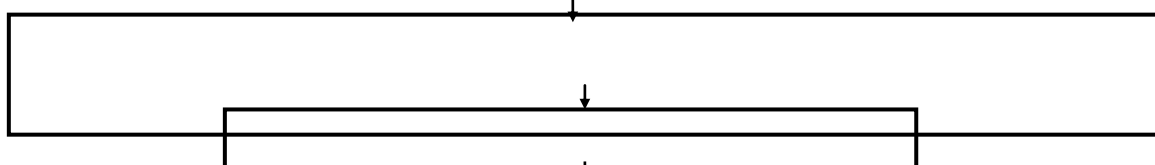
5-ўқув топширик

2-схема

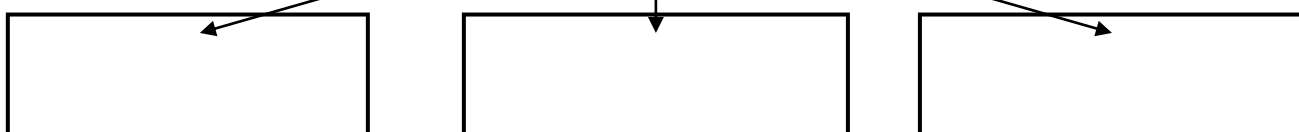
Миллий истиқлол мафкурасининг вазифалари

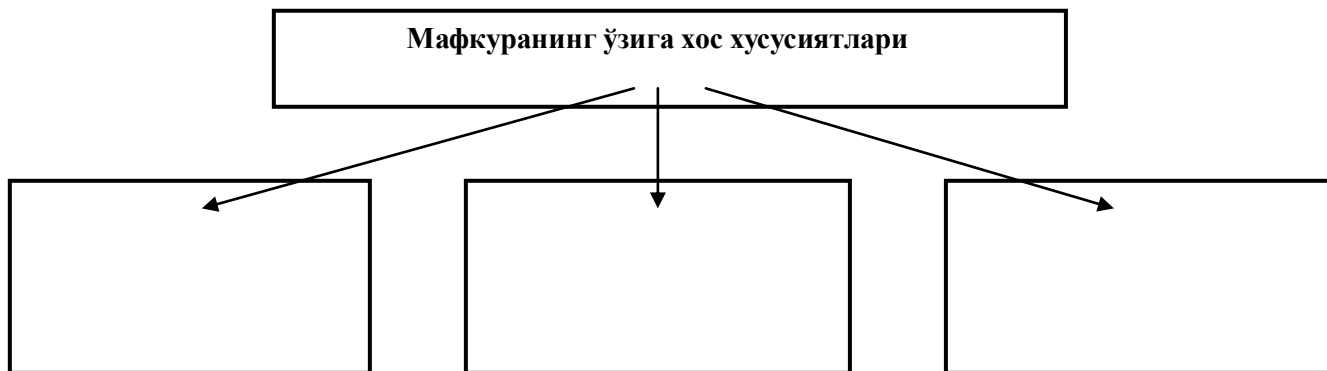
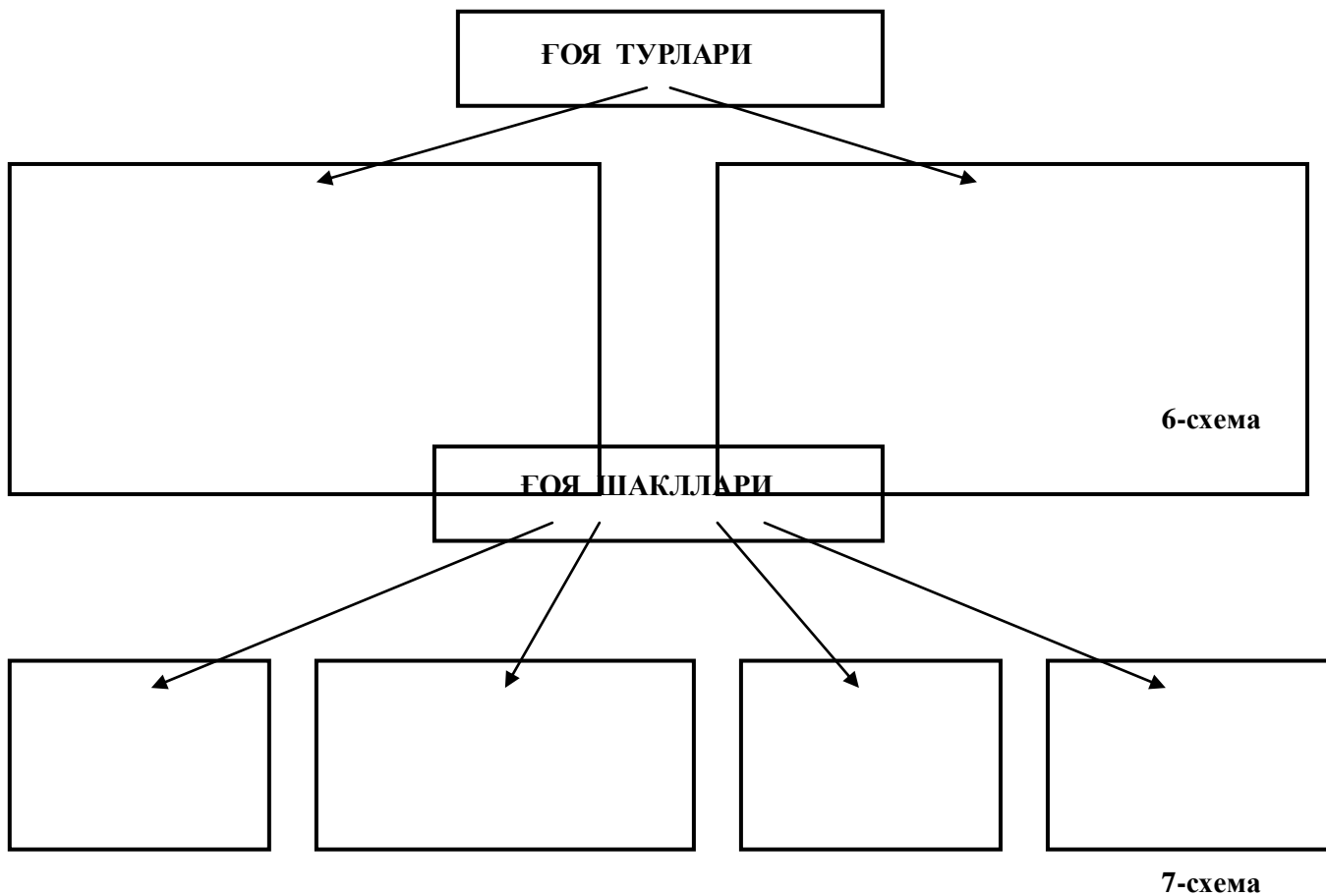

3-схема

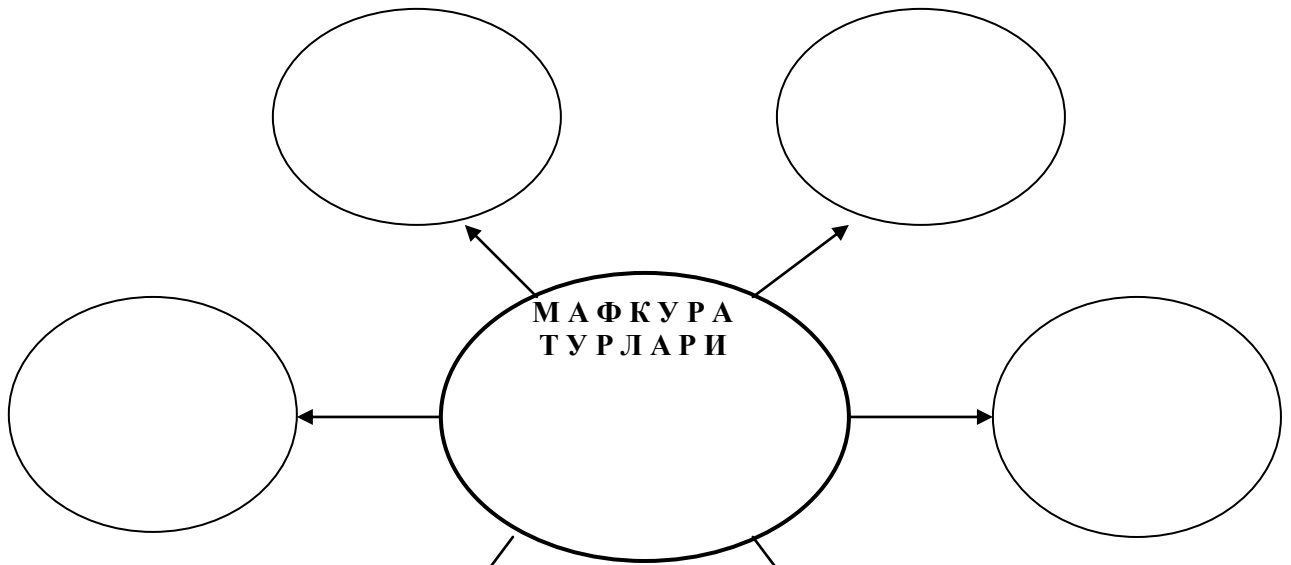
«ҒОЯ»НИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

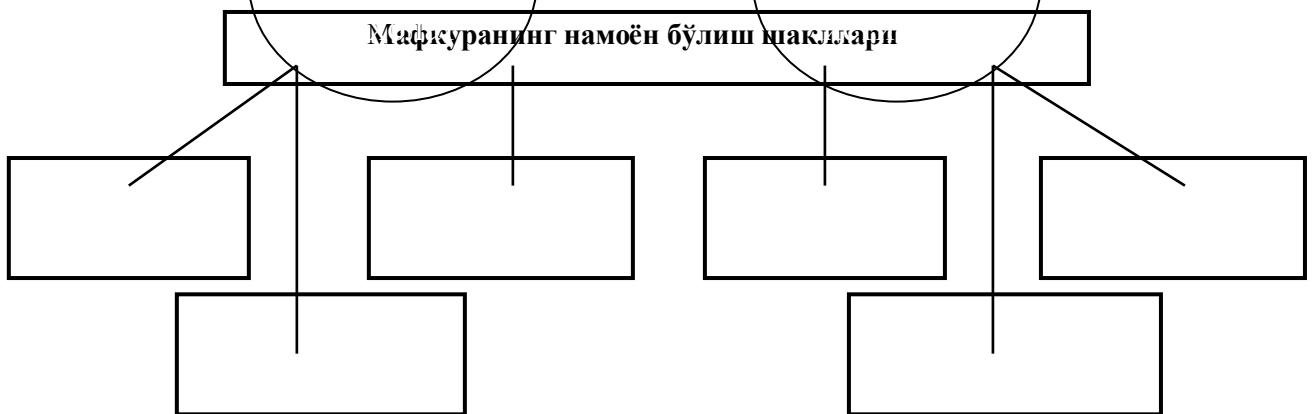

Схемани тўлдириг

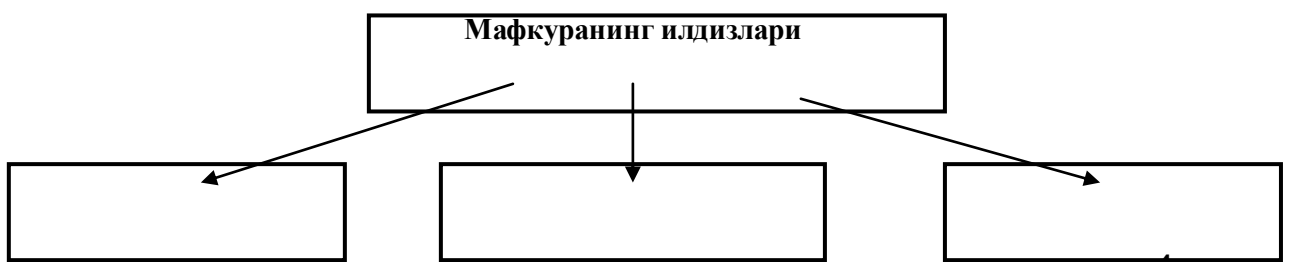
1-схема

2-схема

3-схема

4-схема

2- мавзу: “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг тарихий илдишлари, шаклланиш босқичлари. (2 соат)

Семинар режаси:

“Миллий ғоя” фанининг тарихий илдишлари, шаклланиш босқичлари

1. Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи
2. Идеологиянинг XIX аср ўрталаридан бошланган такомил босқичлари
- 3.

Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси.

4. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.

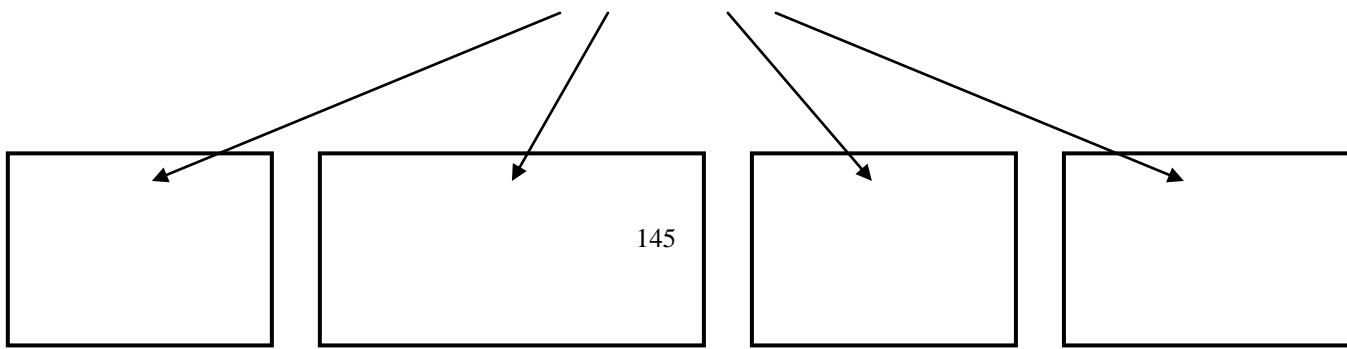
1-ўқув топшириқ

«Блиц-сўров» саволларига жавоб беринг

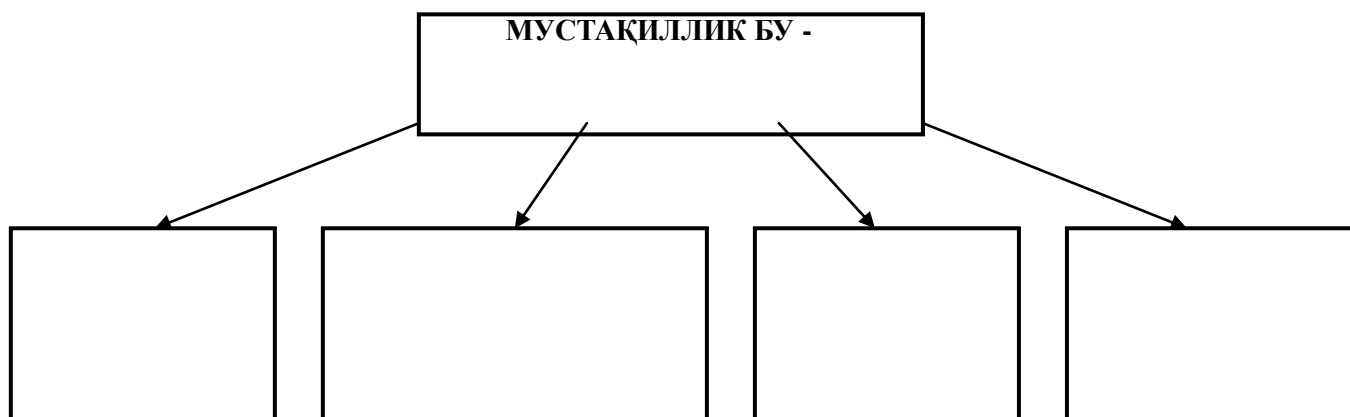
№	Саволлар	Жавоблар
1.	“Авесто”да илгари сурилган бош ғоя қандай номланган	
2.	Зардуштийликнинг муқаддас китоби қандай номланган	
3.	Исломи дини ғояларининг мазмуни қандай?	
4.	Хоразмий, Ибн Сино, Беруний, Форобий қайси даврларда яшаётган?	
5.	Форобийнинг одил жамият ҳақидаги ғояси қайси асариде акс этган?	
6.	Алишер Навоий ўз асарларида қандай ғояни илгари сурган	
7.	Амир Темурнинг қайси асарини биласиз?	
8.	“Куч адолатдадир” ғояси ким томонидан илгари сурилган	
9.	И.Каримовнинг “Юксак маънавият – енгилмас куч” асариде қандай вайронкор ғоялар хавфи тўғрисида фикр билдирилган	
10.	Мустақиллик нима?	

2-ўқув топшириқ

**ҚАДИМГИ ДАВР ҚЎЛЁЗМАЛАРИ
ВА ХАЛҚ ОҒЗАКИ ИЖОДИ
НАМУНАЛАРИДАН КЕЛТИРИНГ**

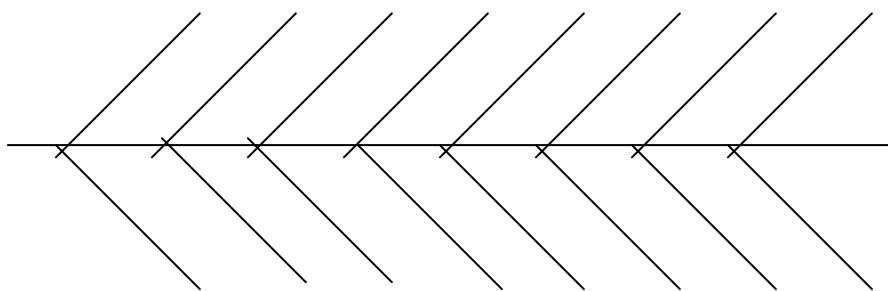

3-ўқув топширик

4-ўқув топширик
“Балиқ скнелети” ни тўлдилинг

“Нима учун
Ўзбекистон мустақиллигини мустақамлашда миллий ғоя ва миллий истиклол мафкура-сига зарурат туғилди?”

5-ўқув топширик

“Ўзликни англаш тарихни билишдан бошланади” тамойилини ФСМУ жадвалида ечиш:

Савол	“Ижтимоий-сиёсий барқарорликнинг омили нимада?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

3-мавзу. Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги

Семинар режаси:

1. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули.
2. Ахлоқ ва мафкура, дин ва мафкура, санъат ва мафкура мутаносиблиги.
3. Сиёсат ва мафкуранинг ўзаро алоқадорлиги ва фарқи.
4. Миллий ғояда менталитетнинг намоён бўлиши.
5. Ижтимоий жараёнларнинг йўналишлари.

1-ўқув топширик

“Ўзликни англаш тарихни билишдан бошланади” тамойилини ФСМУ жадвалида ечиш:

Савол	“Ижтимоий-сиёсий барқарорликнинг омили нимада?”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

“Чархпалак” услубий қондаси

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Ҳар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб ҳар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Ҳар бир гуруҳдан вакил чиқиб ёзларининг

1. “Ахлоқ” тушунчасига таъриф беринг.

2-гурӯх топшириғи:

1. Дин тушунчасига таъриф беринг 2. Дин ва мафқуранинг ўзаро алоқадорлигини тушунтириб беринг
1. Сиёсат тушунчасига таъриф беринг 2. Сиёсат ва мафқуранинг ўзаро алоқадорлигини тушунтириб беринг

1.
ф)

2. Евроосиё ва Шарқ мафқурасининг хусусиятлари.
3. Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймағчилик, коррупцияга қарши кураш мафқуравий мустақиллик кафолоти
4. XX асрда ғоявий-мафқуравий ҳамкорликнинг аҳамияти

1-ўқув топширик
«Блиц-сўров» саволларига жавоб беринг

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Шовинизм ғоясининг мазмуни	
2.	Геноцид ва унинг салбий оқибатлари	
3.	Фашизм ғоясининг мазмун моҳияти	
4.	Неофашизм ғоясининг вайронкорликхусусияти	
5.	Неокоммунизм ғоясининг мазмуни	
6.	Ирқчилик ғоясининг вайронкорликхусусияти нимада	
8.	диний экстремизмнинг салбий оқибатлари	
9	Ақидапарастликнинг диний, дунёвий кўринишларикандай	
10	Терроризм ғоясининг вайронкорликхусусияти	

2-ўқув топширик:
“Т – схема” жадвалини тўлдириг

Ўзбекистон мустақиллигига хавф солаётган ички ва ташқи таҳдидларни белгиланг.

Ақидапарастлик, порахўрлик, коррупция, диний экстремизм, махаллийчилик, миллатчилик, ислом халифалиги, собиқ иттифокка бирлаштириш ғояси, ёнидагиларни менсимаслик, меркантилизм, хиёнат, маънавий эмиграция, тарихни сохталаштириш, минтақавий можаролар, халқни табақалаштириш, этник ва миллатлараро зиддиятлар, бефарқлик, лоқайдлик, ўзлигини англамаслик.

Илмий	Диний

3-ўқув топширик:

Ғоявий бўшлиққа олиб келувчи сабабларни кўрсатинг.

Бошқа мафкураларни тан олмаслик, яқка хокимлик, фанатизм, коммунистик мафкура, шариат йўли, миллийлик, диний дунёқараш, илмий дунёқараш, миллий тарих, ўтмишни тан олмаслик, ислом давлати, диний мерос, жамиятга сиғишмаслик, нигилизм, бефарқлик, ғайратсизлик, жохиллик, худбинлик.

4-ўқув топширик:
“Чархпалак” услубий қондаси

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Ҳар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер берилади. Саволлар айланиб ҳар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Ҳар бир гуруҳдан вакил чиқиб ёзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

1. “Таҳдид” тушунчасига таъриф беринг.

2-гурӯҳ топшириғи:

1. Шовинизм тушунчаси

1. Ғоявий мафкуравий ҳамкорлик тушунчаси.

2. Миллатчилик ва уруғ- аймақчилик

3-ўқув топширик
ФСМУ жадвалини тўлдириш

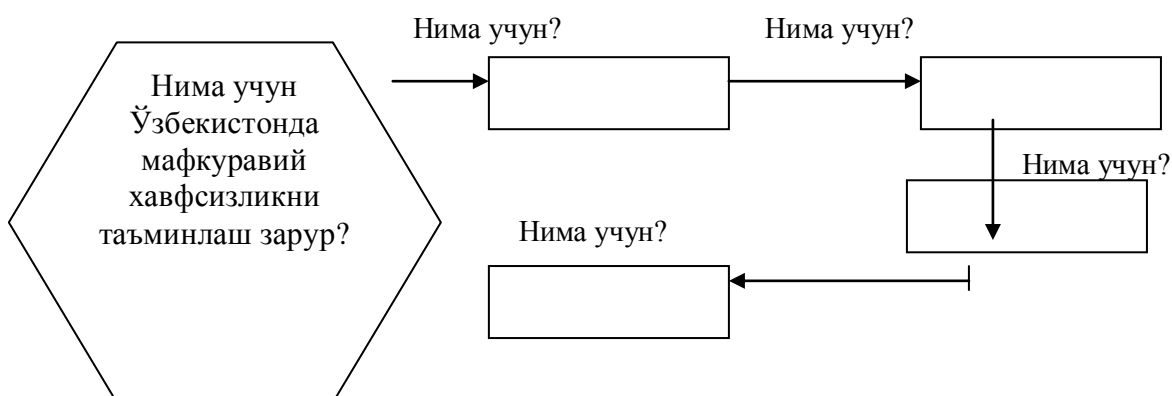
Савол	коррупцияга қарши кураш - мафкуравий мустақиллик кафолати
(Ф) Фикрингизни баён этиш	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатиш	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтириш	
(У) Фикрингизни умумлаштириш	

5-мавзу. Мафкуравий тажовуз ва ахборот хавфсизлиги

Семинар режаси:

1. Мафкуравий тажовуз ва унга қарши мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати.
2. Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши
3. Интернет мафкуравий хуруж объекти.
4. “Оммавий маданият” ахлоқсизлик ғояси кўриниши.

1-ўқув топширик
«Нима учун» организерни тўлдириш

3-ўқув топширик
«Т-схема» жадвалини тўлдириш

Ахборот хуружи ва унга хос бўлган хусусиятлар	“Оммавий маданият” ва унинг кўринишлари

4-ўқув топширик
ФСМУ жадвалини тўлдириш

Савол	“Интернет – мафкуравий хуруж объекти”
(Ф) Фикрингизни баён этиш	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатиш	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтириш	
(У) Фикрингизни умумлаштириш	

6. Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси

Семинар режаси:

1. “Мафкуравий муносабатлар” ва Мафкуравий фаолият” тушунчаси, уларнинг мазмун –моҳияти ҳамда намоён бўлиш хусусиятлари
2. Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари:
3. Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари.
4. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдиришнинг устувор вазифалари
5. Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни.

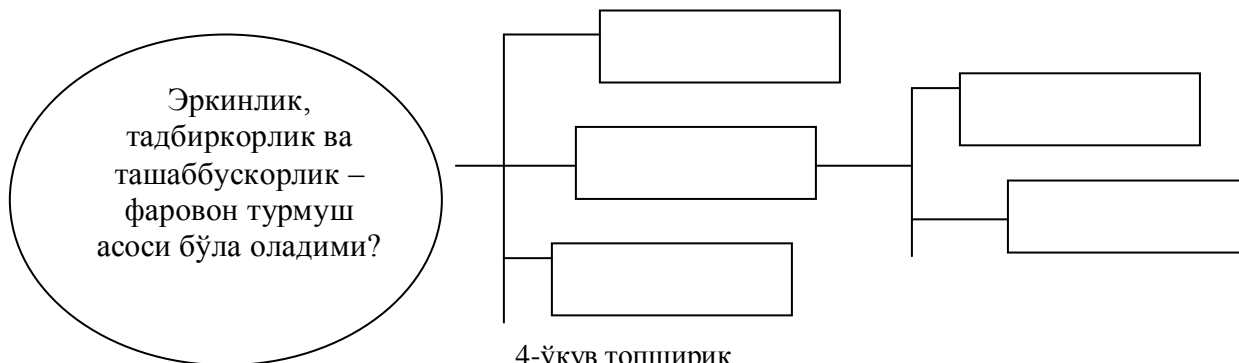
1-ўқув топширик

“Муаммоли вазият” жадвалини тўлдириш

“Муаммоли вазият тури”	“Муаммоли вазият” сабабалари	Вазиятдан чиқиб кетиш харакатлари
Жамоатчилик онгига миллий ғоя қандай сингдирилади?		

2-ўқув топширик

Каскадни тўлдириш

4-ўқув топширик

«Т-схема» жадвалини тўлдириш

“Тўрт кадамли” универсал модел омилларини санабберинг (ҳар бир кадам)	Аудиторияни сигментлаштиришнинг асосий омилларини санабберинг
---	---

5- ўқув топширик: “ Елпиғич” жадвални тўлдириш

Миллий ғояни инсон онги ва қалбига сингдиришда қуйидаги ОАВларининг ютуқ ва камчиликларини тўлдириш.

ТВнинг

**1 гуруҳ учун
Ютуқлари**

камчиликлари

2 гуруҳ учун

Мағбуотнинг

Ютуқлари

камчиликлари

3 гуруҳ учун

Радионинг

Ютуқлари

камчиликлари

7. Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитет

Семинар режаси:

1. Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий ва салбий таъсири.
2. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактика.
3. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари.
4. Сиёсий хушёрлик ва сиёсий маданият мафкуравий иммунитетнинг муҳим омили.

1-ўқув топширик

«Блиц-сўров» саволларига жавоб беринг

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Мафкуравий полигон тушунчаси	
2.	Мафкуравий профилактика тушунчаси	
3.	Мафкуравий иммунитет тушунчаси	
4.	Сиёсий маданият тушунчаси	
5.		
5.	Мафкуравий хавфсизлик тушунчаси	
6.	Ижтимоий- сиёсий институтларга нималар киради	

1-ўқув топширик

«Т-схема» жадвалини тўлдириг

Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий таъсири.	Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга салбий таъсири.

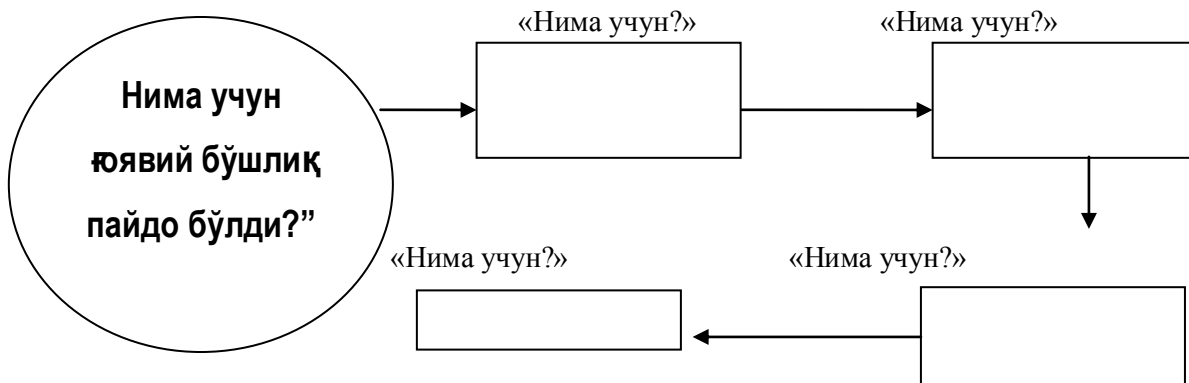
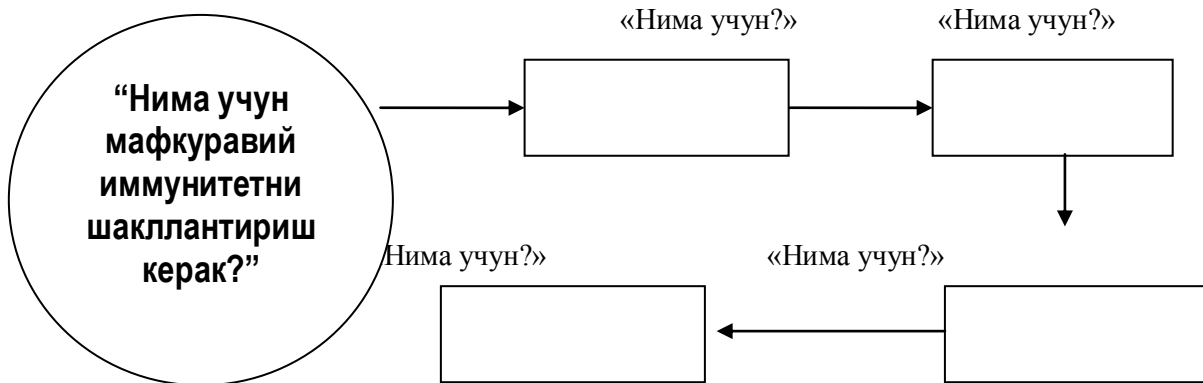
2-ўқув топширик

ФСМУ жадвалини тўлдириг

Савол	“Ижтимоий-сиёсий барқарорликнинг омили нимада?”
(Ф) Фикрингизни баён этинг	
(С) Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М) Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У) Фикрингизни умумлаштиринг	

3-ўқув топширик

“Нима учун?” жадвалини тўлдириг

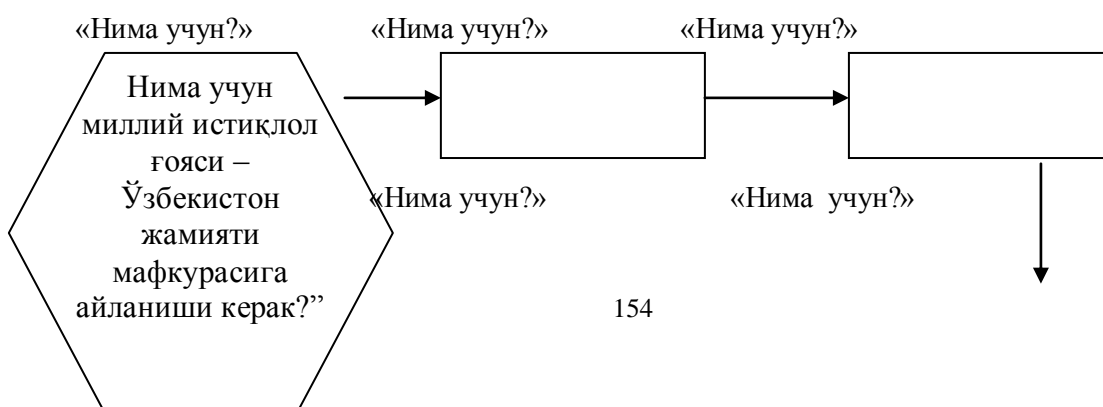
8-мавзу.. Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий-ғоявий асослари

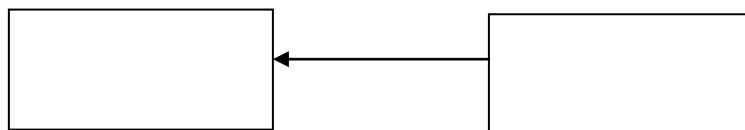
Семинар режаси:

1. Жамият барқарорлигини таъминлаш омиллари.
2. Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири.
- 3.. Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши
4. Миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик ғоясининг ҳуқуқий асослари.

1-ўқув топшириқ

“Нима учун ?” техникасидан фойдаланиб “Нима учун Миллий истиқлол ғояси - Ўзбекистон жамияти мафқурасига айланиши керак?” саволига жавоб беринг.

2-ўқув топширик
«Т-схема» жадвалини тўлдириш

Эркин шахсга хос бўлган Хусусиятлар	Комил инсонга хос бўлган хусусиятлар

3-ўқув топширик

“Миллатлараро тотувлик – барқарорлик омили” саволини ФСМУ жадвалида ечиш:

Савол	“Миллатлараро тотувлик – барқарорлик омили”
(Ф)Фикрингизни баён этинг	
(С)Фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг	
(М)Кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг	
(У)Фикрингизни умумлаштиринг	

4-ўқув топширик:

“Чархпалак” услубий қондаси

3-4 гуруҳда талабалар иш олиб боради. Ҳар бир гуруҳга тугалланмаган фикрлардан иборат саволлар ёзилган ватман қоғози ва тўрт хил фламастер ёки маркер бериллади. Саволлар айланиб ҳар бир гуруҳдан ўтади, жавоблар тўлдирилади ва савол ўз гуруҳига келгач ўйин тўхтатилади. Сўнг жавоблар йиғиб олингач, доскага ёпиштирилади ва муҳокама қилинади. Ҳар бир гуруҳдан вакил чиқиб ёзларининг жавобларини ўқиб беради. Энг асосли жавоб берган гуруҳ ғолиб ҳисобланади.

1. “Демократия” тушунчаси.

2-гуруҳ топшириғи.

1. Адолат тушунчаси

1. Қонун устуворлиги тушунчаси
1. Динийбағрикенглик тушунчаси

9- мавзу. Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгиланишда миллий ғоянинг роли
Семинар режаси:

1. Ўзбекистонда маънавиятни юксалтиришнинг устувор вазифалари.
2. Тараққиётнинг “Ўзбек модели” ва унинг ўзига хос хусусиятлари.
3. “Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари”
4. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш

1-ўқув топшириқ
 «Блиц-сўров» саволлари савол-жавоб вақтида тўлдирилади.

№	Саволлар	Жавоблар
1.	Миллий ғоя нима?	
2.	Миллий мафкура нима?	
3.	Миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғояларини айтинг?	
4.	Миллий истиқлол мафкурасининг бош ғоясини айтинг?	
5.	Миллий истиқлол мафкурасининг жамият тараққиётига таъсири?	
6.	Жамиятни ислох этишни беш тамойилини айтинг?	
7.	Тараққиётнинг Ўзбек моделини асосий мақсади нимада?	
8.	Тараққиётнинг Ўзбек моделини асосий вазифаси нимада?	

2-ўқув топшириқ
 Мустақил ишлаш учун назорат саволлар:

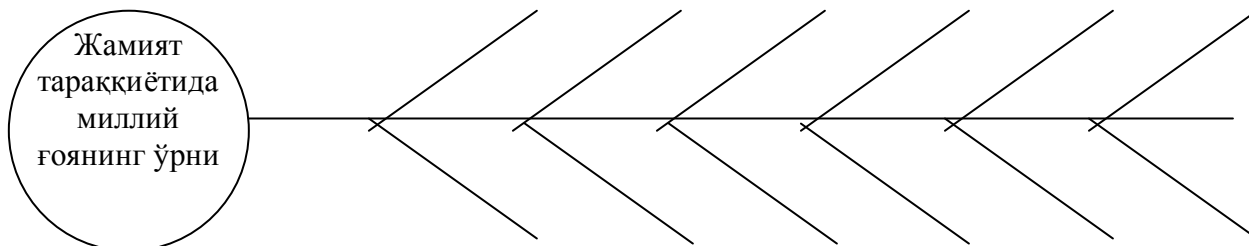
1. Биз қандай жамият барпо этмоқдамиз?
2. Ғоя деганда нимани тушунасан?
3. Миллий ғоянинг моҳияти нимадан иборат?
4. Миллий истиқлол ғоясининг моҳиятини, асосий мақсадини қандай тушунасан?
5. Жамиятни ислох этишнинг беш тамойилини баён этинг?
6. Ўзбек моделининг қандай ўзига хос хусусиятлари мавжуд?
7. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойилларини шарҳланг?
8. Миллий истиқлол мафкурасининг умумбашарий ва миллий хусусиятларини баён этинг?

3-ўқув топшириқ
 «Муаммоли вазият» жадвалини тўлдиринг

«Муаммоли вазият» тури	«Муаммоли вазият» сабаблари	Вазиятдан чиқиб кетиш харакатлари
Нима учун «Миллий биқиклик» жамият тараққиёти қонуниятига		

зиддир?		
---------	--	--

4-ўқув топширик
«Балиқ скелети» техникаси

5-ўқув топширик

№	Мавзулар номи	Қандай билимларга эга бўлдингиз
1.	"Миллий ғоя" фанининг предмети, мақсади ва вазифалари	
2.	"Миллий ғоя" фанининг тарихий илдишлари, шаклланиши ва такомиллашиш омиллари	
3.	Миллий ғоя, ижтимоий таракқиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги	
4.	Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари	
5.	Мафкуравий таҳдид ва ахборот хавфсизлиги	
6.	Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси.	
6.	Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитетни шакллантириш вазифалари	
7.	Миллий истиклол ғоясининг бош мақсади - озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт қуриш	
8.	Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий асослари	
9.	Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгиланишда миллий ғоянинг роли	
10.	Миллий ғояни шакллантириш ва ривожлантиришнинг институционал тизими.	

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НАМАНГАН МУҲАНДИСЛИК-ПЕДАГОГИКА
ИНСТИТУТИ

МУҲАНДИСЛИК-ТЕХНИКА ФАКУЛЬТЕТИ
“ИЖТИМОЙИЙ ФАНЛАР” КАФЕДРАСИ
“МИЛЛИЙ ҒОЯ: АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАРИ”
ФАНИДАН
(Бакалавр йўналиши учун)

Баҳолаш мезонлари

Умумий ўқув соати - 60 соат

Шу жумладан:

- Маъруза- 20 соат
- Семинар– 22 соат
- Мустақил таълим– 18 соат

НАМАНГАН

“Миллий ғоя” фани бўйича талабаларни баҳолаш мезонлари

86-100 балл билан баҳоланади,

- талаба “Миллий ғоя” фани бўйича мустақил мушоҳада юритса;
- фаннинг моҳияти ва мазмунини тушуниб, тарихий воқеликка ижодий ёндошса,
- Миллий ғоя фани ҳақида аниқ тасаввурга эга бўлса, уларни жамият ва инсон фаолиятига оид мисоллар орқали ифодалаб берса, уларни амалий фаолиятда қўллай олса;
- ўтилган мавзулар бўйича танкидий-конструктив мулоҳаза юритса;
- маъруза, амалий машғулот ва мустақил топшириқларни ўз вақтида бажарса ва тўплаган маълумотларида биринчи манбаларга мурожаат этган бўлса.

71-85 балл билан баҳоланади:

- талаба Миллий ғоя фани бўйича мустақил фикрлай олса, билдирилган фикрларининг моҳиятини тушунса;
- фаннинг муҳим тушунчалари ҳақида тасаввурга эга бўлса, уни билса ва тушунтириб бера олса;
- маъруза, семинар ва мустақил иш учун берилган топшириқларни бажарса.

56-84 балл билан баҳоланади:

- фаннинг асосий тушунчалари ва тамойилларини тушунса ва айтиб берса;
- маъруза, семинар машғулотлари ва мустақил ишларни ёзган ва бажарган бўлса;
- машғулотларда ўз мулоҳазаси билан иштирок этиб турса.

0-55 балл билан баҳоланади

- фан ҳақида тасаввурга эга бўлмаса, уларнинг моҳиятини тушунмаса;
- ЖН ва ОН ларни ўз вақтида бажармаган бўлса;
- маъруза, амалий машғулот ва мустақил топшириқларни ёзмаган ва бажармаган бўлса;
- дарсларни сабабсиз қолдирган бўлса;
- дарсда фаол бўлмасдан ва интизомсизлик қилса.

К И Р И Ш

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурини амалга оширишнинг янги сифат босқичида олий таълим муассасаларида талабалар билимини баҳолаш ва назорат қилишнинг рейтинг тизимини жорий этишдан мақсад мамлакатимизда таълим сифатини ошириш орқали рақобатбардош юқори малакали мутахассисларни тайёрлашдан иборатдир. Олий ўқув юртларида талабаларнинг билим даражаси асосан рейтинг тизими бўйича баҳоланади. Талабалар билимини рейтинг тизими асосида баҳолаш – талабанинг бутун ўқиш жараёни давомида ўз билимини ошириши учун мунтазам ишлаши ҳамда ўз ижодий фаолиятини такомиллаштиришини рағбатлантиришга қаратилган.

Рейтинг тизими мамлакатимизда юқори малакали мутахассислар тайёрлашнинг сифат кўрсаткичларининг жаҳон андозалари ҳамда халқаро мезонларга мувофиқлигини таъминлашга қаратилган.

«Миллий ғоя» фани бўйича тайёрланган мазкур услубий кўрсатма Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида”ги қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2005 йил 30 сентябрдаги 217-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Олий таълим муассасаларида талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисидаги муваққат Низом”, 2005 йил 21 февралдаги 34-сонли “Талабалар мустақил ишини ташкил этиш, назорат қилиш ва баҳолаш тартиби тўғрисида Намунавий низом”, 2006 йил 18 июлдаги 166-сонли буйруғи билан тасдиқланган «Миллий ғоя»

фани бўйича Намунавий дастур ҳамда НАММПИ Электроэнергетика факультети Илмий Кенгашининг 2014 йил августдаги -сонли баённомаси билан тасдиқланган «Миллий ғоя» фани бўйича Ишчи ўқув дастури асосида ишлаб чиқилган. Ушбу услубий кўрсатма НАММПИ профессор-ўқитувчилари томонидан «Миллий ғоя» фанидан талабалар билимини баҳолашда кенг фойдаланишга тавсия этилиб, айти пайтда талабалар учун ҳам мазкур фани ўзлаштириш жараёнида қанча баллар тўплаш мумкинлиги ҳақида тасаввурга эга бўлиш имконини беради.

«Миллий ғоя» фани бўйича талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими куйидаги вазифаларнинг бажарилишини кўзда тутади:

1) талабанинг бутун семестр давомида бир меъёрга ва фаол равишда ўқишини таъминлаш;

2) семестр мобайнида талабалар билими, маҳорати, кўникмалари, тасаввур ва тушуниш қобилиятларини объектив назорат қилиш имконини бериш;

3) талаба билимининг сифат кўрсаткичларини ҳаққоний, аниқ ва адолатли баллар орқали баҳолаш;

4) талабаларнинг ўзлаштиришини доимий назоратга олиш билан уларнинг бутун ўқув йили давомида ўз устида бир меъёрга ва фаол равишда ишлашини йўлга қўйиш;

5) талабаларнинг ўқув йили давомидаги давоматини тўлиқ таъминлаш;

6) талабаларнинг мустақил ишлашга бўлган кўникмаларини ривожлантириш;

7) ўқув режалари асосида «Миллий ғоя» фанининг ўқув дастурларини ва ўқув машғулотларига оид турли услубий қўлланмаларни такомиллаштириш ҳамда бошқа услубий ишларни ўтказишни олдиндан режалаштириш;

8) талабаларда билим олишга интилиш даражасини, профессор-ўқитувчиларда эса ўқитиш масъулиятини ошириш;

9) талабаларни қўшимча ахборот манбаларидан самарали фойдаланишга йўналтириш ва бошқалар.

«Миллий ғоя» фанидан тайёрланган ушбу рейтинг тизими бўйича услубий кўрсатма бакалавриат босқичининг тўртинчи курсталабаларига мўлжалланган.

II. Баҳолаш турлари ва шакллари

«Миллий ғоя» фанини ўқитиш бакалавриат босқичи барча иқтисодиёт йўналишларининг ўқув режаси бўйича иккинчи курсда мўлжалланган. Мазкур фан бўйича талабаларнинг ўзлаштиришини баҳолаш III семестр давомида мунтазам равишда олиб борилади ҳамда куйидаги назорат турлари орқали амалга оширилади:

1) жорий баҳолаш – (ЖБ);

2) оралик баҳолаш – (ОБ);

3) якуний баҳолаш – (ЯБ);

Жорий баҳолаш (ЖБ)да «Миллий ғоя» фанининг ҳар бир мавзуси бўйича талабанинг билим даражасини аниқлаб бориш назарда тутилади. У одатда маъруза ва семинар машғулотлари дарсларида амалга оширилиши мумкин. Талабанинг билим даражасини энг аввало унинг аудиториядаги, яъни дарс ўтиш жараёнидаги фаоллиги, ўтилган мавзуларни ўзлаштириш даражасини белгилаб бериб, у куйидаги ҳолатлар орқали намоён бўлади:

1) Маърузани сифатли конспектлаштириш даражаси, тинглаш, ўқитувчи томонидан ташкил этилган мавзуга оид баҳс ва мунозараларда фаол иштирок этиш, режа саволлари юзасидан жадвал, схема ва диаграммалар асосидаги топшириқларни жуфтгли гуруҳларда бажариш;

2) Семинар машғулотларини конспектлаштириш даражаси, унга тайёргарлик кўриш, реферат, тест, давлат ҳужжатлари: Қарорлар, Фармонлар, Президент асарларидан фойдаланганлик даражаси, мавзуларни тақдироти, слайдлар тайёрлаш ва мавзу бўйича савол-жавоб, жадвал, схема ва диаграммалар асосидаги топшириқларни кичик гуруҳларда бажариш ҳамда дарсларга фаол қатнашиши ва ҳ.к.

Барча фанлар каби «Миллий ғоя» фанидан ҳам талабанинг семестр давомида ўзлаштириш кўрсаткичи 100 баллик тизимда баҳоланади. Шундан ЖБга жами баллнинг 40%, яъни 40 балл ажратилган. Ушбу ЖБ таркибига талабаларнинг маъруза, семинар дарсларига фаол қатнашишлари, уй вазифаларини бажаришлари, ёзма иш, назорат ишлари, эссе, мавзу топшириқлари, тест ҳамда мустақил ишлар (реферат, Президент И.А.Каримов асарларини, Тошкент шаҳрининг тарихий-маданий обидалари, шахидлар хиёбони, Мустақиллик ва эзгулик майдони ҳамда музей ва театрларга ташриф таассуротларининг мустақил баёни, яъни ижодий иншо ёзиш, иқтисодиётга оид Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва бошқа меъёрий

хужжатларини конспект қилиш ҳамда фаннинг айрим мавзуларини мустақил ўрганиш) бўйича топшириқларни бажаришлари натижасида тўплаган баллари киради.

Талабаларнинг «Миллий ғоя» фанини ўзлаштиришлари бўйича назорат турлари ичида “оралиқ баҳолаш” (ОБ) муҳим аҳамият касб этади.

Оралиқ баҳолаш (ОБ)да «Миллий ғоя» фанининг бир неча мавзуларини қамраб олган бўлими ёки қисми бўйича машғулотлар ўтиб бўлингандан сўнг талабанинг билимлари баҳоланади. ОБда талабанинг муайян саволга жавоб бериш ёки муаммони ечиш маҳорати ва қобилияти аниқланади. ОБга жами баллнинг 40%, яъни 40 баллни ажратиш тавсия этилади. ОБ ёзма иш, назорат иши, тест, оғзаки савол-жавоб ва бошқа кўринишларда ўтказилиши мумкин. Ҳар бир профессор-ўқитувчи ўзининг ихтиёридан келиб чиққан ҳолда ОБни юқорида келтирилган кўринишларидан бирини танлаб олади. Оралиқ назоратни ёзма иш шаклида ўтказилганда 3-5 та саволдан иборат бўлган вариантлар тузиб олинади. Оралиқ назорат тест шаклида ўтказилса, у ҳолда 10 та тест саволидан кам бўлмаган вариантлар тузилади. Агар оралиқ назорат оғзаки савол-жавоб тарзида ўтказилса, у ҳолда 3-5 та саволдан иборат бўлган вариантлар тузилиб, улар асосида талабанинг билими баҳоланади. Оралиқ назорат саволлари ҳар бир янги ўқув йили бошида кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан тузилиб, кафедра мажлисида муҳокама қилинади ва тасдиқланади. Тасдиқланган оралиқ назорат саволлари олдиндан профессор-ўқитувчи ва талабаларга тарқатилади. Жумладан, «Маънавият асослари» фанидан оралиқ назорат саволлари “Фалсафа” кафедрасининг 2009 йил 28 августдаги 1-сонли мажлис баённомаси билан тасдиқланган.

«Миллий ғоя» фанидан бир семестр давомида икки марта ОБ назоратини ўтказиш режалаштирилган. Ҳар бир оралиқ назорат бўйича талабанинг билимини 20 баллдан, жами 40 баллга қадар баҳолаш мумкин. НАММПИда ишлаб чиқилган ўқув жараёни жадвалидан келиб чиққан ҳолда 2014-2015 ўқув йили семестрида «Миллий ғоя» фани бўйича ОБларни 9 ва 17-ўқув ҳафталарида ўтказиш кўзда тутилади.

«Миллий ғоя» фанидан 2014-2015 ўқув йилидаги оралиқ назоратларни ўтказиш муддатлари қуйидаги жадвалда ифодаланган.

Оралиқ назорат турлари	Ўтказилиш муддати
	III семестр
Биринчи оралиқ назорат (1-ОН)	25-30 ноябрь 2015 йил
Иккинчи оралиқ назорат (2-ОН)	20-25 январь 2015 йил

Ҳар бир профессор-ўқитувчи белгиланган кунларда оралиқ назоратни ўтказиб, талабаларнинг олган балларини тегишли гуруҳ журналига, кафедра ва деканатдаги оралиқ назоратларни қайд қилиш журналларига ёзиб қўйишлари шарт. Оралиқ назорат натижалари факультет деканатлари томонидан мунтазам равишда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ташкил этилган “UNICOS” тизимига киритиб борилади.

Яқуний баҳолаш (ЯБ) одатда ўқув семестрининг охирида фаннинг ўтилган барча мавзулари бўйича талаба ўзлаштирган билимини баҳолаш мақсадида ўтказилади. У ёзма иш ёки бошқа шаклларда (оғзаки, тест, ҳимоя ва ҳоказо) ўтказилиши мумкин. Яқуний баҳолашга жами баллнинг 30%, яъни 30 балл ажратилган. «Миллий ғоя» фани 3 семестр давомида ўтилиши муносабати билан яқуний назорат оғзаки ўтказиш режалаштирилган.

«Миллий ғоя» фани бўйича талабанинг ЖБ, ОБ ва ЯБдаги ўзлаштириш кўрсаткичи ҳар бир семестр якунида деканатлар томонидан бериладиган махсус қайдномаларга киритилиши ва уларнинг натижалари кафедра мажлисида таҳлил қилиб борилиши лозим.

2015-2016 ўқув йилида «Миллий ғоя» фанидан тўртинчи курс талабалари билимини рейтинг тизими бўйича баҳолашнинг рейтинг жадвали 2015 йил сентябрда кафедра мажлисининг -сонли баённомаси билан тасдиқланган (Илова).

«Миллий ғоя» фани бўйича талабалар билимини баҳолашда қуйидаги намунавий мезонларни инобатга олиш тавсия этилади:

Балл	Баҳо	Талабанинг билим даражасини ифодаловчи ҳолатлар
86 -100	Аъло	-ўтилган мавзулар бўйича тўлиқ ва етарли даражада назарий ҳамда амалий билимларга эга эканлигини намойиш эта олиши; -муҳим топшириқ ва масалалар бўйича тўғри хулоса ва қарорлар қабул қилиши; -муаммоларни ҳал этишга ижодий ёндаша олиши; -мустақил фикрлаши ва мушоҳада юритиши; -фаннинг моҳиятини аниқ тушуниш орқали унинг асосий қоидаларини тўлиқ баён эта олиши; -мамлакатимизда рўй бераётган ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар тўғрисида тўлиқ тасаввурга эга бўлиши ва ҳ.к.
71 -85	Яхши	-ўтилган мавзулар бўйича деярли тўлиқ даражада назарий ҳамда амалий билимларга эга эканлигини намойиш эта олиши; -муҳим топшириқ ва масалалар бўйича маълум даражада хулоса ва қарорлар қабул қилиши; -мустақил фикрлаши ва мушоҳада юритишга ҳаракат қилиши; -фаннинг моҳиятини аниқ тушуниш орқали унинг асосий қоидаларини маълум даражада баён эта олиши ва ҳ.к.
55 – 70	Қониқарли	-ўтилган мавзулар бўйича назарий ҳамда амалий билимларни қисман ўзлаштириши; -муҳим топшириқ ва масалалар бўйича қабул қилинган хулоса ва қарорларнинг тўлиқ ва аниқ эмаслиги; -фаннинг моҳиятини тушуниш орқали унинг асосий қоидаларини қисман баён этиши ва ҳ.к.
0 – 54	Қониқарсиз	-ўтилган мавзулар бўйича назарий ҳамда амалий билимларни ўзлаштиришнинг паст даражаси; -муҳим топшириқ ва масалалар бўйича хулоса ва қарорларни қабул қила олмаслиги; -фаннинг моҳиятини тушунмаслиги ҳамда унинг асосий қоидаларини баён эта олмаслиги ва ҳ.к.

III. Талабалар билимини баҳолаш тартиби

Талабалар билимининг балларда ифодаланган ўзлаштириши қуйидагича баҳоланади:

86 – 100 балл – “аъло”;

71 – 85 балл – “яхши”;

55 – 70 балл – “қониқарли”;

0 – 54 балл – “қониқарсиз”.

Саралаш бали 55 бални ташкил қилади.

Агар «Миллий ғоя» фани бўйича талаба бирор баҳолаш турини (ЖБ, ОБ) бўйича ижобий натижага эга бўлмаса, у ҳолда талабанинг қайта ўзлаштирган билимини баҳолаш учун муҳлат одатда навбатдаги шу назорат тури ўтказилгунга қадар белгиланади.

ЖБга ажратилган умумий балл ва ОБга ажратилган умумий баллдан саралаш балини тўплаган талабага якуний баҳолашда иштирок этиш ҳуқуқи берилади. Семестр якунида «Миллий ғоя» фани бўйича саралаш баллдан кам балл тўплаган талабанинг ўзлаштириши қониқарсиз ҳамда академик қарздор ҳисобланади. Академик қарздор талабаларга семестр тугаганидан кейин қайта ўзлаштириши учун муддат берилади. Кафедранинг тегишли профессор-ўқитувчиларига қарздор талабалар билан ишлаш вазифаси юклатилиб, у махсус жадвал шаклида тузилади.

IV. Якуний баҳолашда ёзма ишни ўтказиш тартиби

Талабалар билмини рейтинг тизими бўйича баҳолашнинг ёзма иш усули, талабаларда мустақил фикрлаш ва ўз фикрини ёзма ифодалаш кўникмаларини ривожлантиради.

«Миллий ғоя» фанидан якуний баҳолаш III семестрда ёзма иш шаклида ўтказилади. Ёзма иш саволлари ва вариантлари ҳар ўқув йилининг бошида кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан янгидан тузилиб, кафедра мажлисида муҳокама этилади ва тасдиқланади. Жумладан, 2015-2016 ўқув йили учун якуний баҳолаш бўйича ёзма иш саволлари ва вариантлари «Ижтимоий фанлар» кафедрасининг 2015 йил августдаги -сонли мажлис баённомаси билан тасдиқланган.

Ёзма ишнинг ҳар бир варианты бўйича қўйилган саволларнинг мазмуни, камров даражаси ва аҳамиятлиги даражаси кафедра мудир томонидан текширилиб, унинг имзоси билан тасдиқланади. Ёзма ишни ўтказиш асосан III семестрнинг сўнгги иккита ўқув ҳафталарига мўлжалланган бўлиб, у белгиланган ҳафталардаги мазкур фан бўйича ўқув машғулотлари вақтида ўтказилади. Ёзма иш вариантыда 5 та савол таянч иборалари билан келтирилади. Ёзма ишларни баҳолаш мезонлари якуний баҳолашга ажратилган 30 баллдан келиб чиққан ҳолда ишлаб чиқилади, яъни ҳар бир саволга максимум 3 баллдан тўғри келади. Ёзма иш ўтказилгандан кейин уч кун давомида профессор-ўқитувчилар уни текшириб баҳолайдилар. Ёзма иш ҳажми талабанинг фан бўйича тасавури, билими, амалий кўникмасини баҳолаш учун етарли бўлиши зарур.

Талабаларнинг ёзма ишлари икки йил мобайнида деканатда сақланади.

V. Рейтинг натижаларини қайд қилиш тартиби

«Миллий ғоя» фанидан талабанинг билимини баҳолаш турлари орқали тўплаган баллари ҳар бир семестр якунида рейтинг қайдномасига бутун сонлар билан қайд қилинади.

Курс давомида талабалар олган билимларини Якуний баҳолаш натижалари факультет деканатлари томонидан мунтазам равишда Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ташкил этилган “UNICOS” тизимига киритиб борилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни. 1997 йил 29 август. Т.: “Адолат”, 1997.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”, 1997 йил 29 август. Т.: “Адолат”, 1997.
3. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг “Олий таълим муассаларида талабалар билимини баҳолашнинг рейтинг тизими тўғрисида муваққат Низом”и, 2005 йил 30 сентябрь, 217-сон.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг “Талабалар мустақил ишини ташкил этиш, назорат қилиш ва баҳолаш тартиби тўғрисида Намунавий низом”и, 2005 йил 21 февраль, 34-сон.
5. «Миллий ғоя» фани бўйича намунавий дастур. -Т., ЎзРОЎМТВ, 2004.
6. «Миллий ғоя» фани бўйича ишчи дастури. Т., НАММПИ, 2014.

_____ гуруҳ талабаси _____ нинг
 _____ фанидан жорий ва оралиқ баҳолашларини қайд этувчи
РЭЙТИНГ ВАРАҚАСИ
 (қузги семестр)

Баҳолаш тури	Топириқ мазмуни	Максима лл балл	Бажари ш муддати	Олинган балл	2- муддат (-1) балл	Натижа вий бали
ЖОРИЙ НАЗОРАТ	1-мавзу: “Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг предмети, мақсади ва вазифалари	3				
	2-мавзу: “Миллий ғоя: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг тарихий илдишлари, шаклланиши ва такомиллашиш омиллари	3				
	3-мавзу: Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги	3				
	4-мавзу: Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари	3				
	5-мавзу: Мафкуравий таҳдид ва ахборот хавфсизлиги	3				
	6-мавзу: Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси	3				
	7-мавзу: Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитетни шакллантириш вазифалари	3				
	8-мавзу: Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий асослари	3				
	9-мавзу: Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгилашишда миллий ғоянинг роли	3				
	Мустақил иш топшириқларини бажарганлиги учун	10				
	<i>Талабанинг семинар машғулотидаги иштироки, кичик гуруҳдаги фаоллиги, ижодий фикрлаши, мустақил қарорлар қабул қила олиши, мантиқий хулосалар чиқара олганлиги учун</i>	3				
	Жами жорий назорат	40 балл				
ОРАЛИҚ НАЗОРАТ	Ўзма иш	20				
	Мустақил иш топшириқларини бажарганлиги учун	5				
	<i>Талабанинг маъруза машғулотидаги иштироки, ижодий фикрлаши, мантиқий хулосалар чиқара олганлиги, инноватсион ғоя ва таклифлари учун</i>	5				
	Жами оралиқ назорат	30 балл				
	<i>Yakuniy nazorat 30 ball</i>	Жами_100 _____				

Талабанинг рейтинг бали (ЖН+ОН) _____ 70 _____ +ЯН _____ 30 _____ = _____ 100 _____

Joriy baholash uchun savollar

1. Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар фанининг предмети, мақсади ва вазифалари

Такрорлаш учун саволлар

1. Миллий ғоянинг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. Бунёдкор ва вайронкор, диний ва дунёвий ғояларнинг ўзига хос хусусиятлари
3. Либерал ва тоталитар мафкуранинг зиддиятлари.
4. Миллий мафкуранинг бош ғояси
5. 1.Жамият тараққиётининг ғоя ва мафкуралар билан ўзаро боғлиқлиги.
6. Инсон ва жамият ҳаётида ғоялар, фикрлар хилма-хиллиги.
7. Жамият ва цивилизациялар ривожига улкан таъсир кўрсатган ғоялар ва мафкуралар.
8. 4.Вайронкор ғоя ва мафкураларнинг жамият ҳаётига салбий таъсири.
9. Миллий истиқлол мафкурасининг ижтимоий-иқтисодий асослари

2. “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг тарихий илдизлари, шаклланиш босқичлари

Такрорлаш учун саволлар

1. “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги.
2. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари.
3. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.
4. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари
5. Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли
6. "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти
7. Таълим-тарбия тизимида адабиёт, санъат, оммавий ахборот воситалари, маънавий-маданий ва маърифий муассасалар фаолиятларини мувофиқлаштиришнинг устивор йўналишлари

3. Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги

Такрорлаш учун саволлар

1. Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши.
2. Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши.
3. Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси
4. 4.Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни
5. 1.Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули.
6. Ахлоқ ва мафкура, дин ва мафкура, санъат ва мафкура мутаносиблиги.
7. 3 Сиёсат ва мафкуранинг ўзаро алоқадорлиги ва фарқи.
8. Миллий ғояда менталитетнинг намоён бўлиши.
9. Ижтимоий жараёнларнинг йўналишлари:
10. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули
11. Миллий ғоя ва мафкурани ривожлантиришнинг ижтимоий сиёсий, маънавий, ҳуқуқий омиллари.
12. 3 Истиқлолга асосланган янги ғоялар тизимини такомиллаштириш

4. Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари

Такрорлаш учун саволлар

1. XXI асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар
2. Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари
3. Мафкуравий яққаҳоқимлик ва унинг оқибатлари

4. Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири.
5. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неоконмунизм, иркчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти
6. 2 Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.
7. Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти
8. XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти
9. И.А. Каримов асарларида ғоявий-мафкуравий таҳдидлар масаласи.
10. Терроризмнинг шакллари: минтақавий ва халқаро терроризмнинг ғоявий-мафкуравий асослари.
11. XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафкуравий ҳамкорлиги

5. Мафкуравий тажовуз ва ахборот хавфсизлиги

Такрорлаш учун саволлар

1. Мафкуравий тажовуз ва унга қарши миллий хавфсизликни таъминлаш зарурати.
2. Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши
3. Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги.
4. Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили.
5. Жамиятнинг мафкуравий муқобиллашиш сабаблари
6. Интернет мафкуравий хуруж объекти.
7. Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти.
8. Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги
9. Муқобил мафкуравий қарашларнинг жамият ривожланишига таъсири
10. Ахборот хуружига қарши ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг зарурияти
11. XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафкуравий ҳамкорлиги.

6. Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси

Такрорлаш учун саволлар

1. “Мафкуравий муносабатлар” ва Мафкуравий фаолият” тушунчаси, уларнинг мазмун – моҳияти ҳамда намоён бўлиш хусусиятлари
2. Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари:
3. Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари.
4. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдиришнинг устувор вазибалари
5. Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни.
6. Яратувчанлик, гуманизм, плюрализм, толерантлик, эзгулик томон ҳаракат – Бунёдкор мафкуравий фаолият.
7. Вайронкор ғоялар асосидаги бузғунчилик мафкуравий фаолият тамойилларига қарши курашнинг зарурлиги.
8. Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устувор вазибалари .

7. Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитет

Такрорлаш учун саволлар

1. Ҳозирги даврда дунёнинг мафкуравий манзараси
2. Глобаллашув ва мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви
3. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактиканинг ижтимоий сиёсий зарурияти.
4. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари.
5. Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий ва салбий таъсири.
6. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактика.
7. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари.
8. Сиёсий хушёрлик ва сиёсий маданият мафкуравий иммунитетнинг муҳим омили.
9. Ғоявий-мафкуравий таҳдидларга қарши кураш усуллари ва воситалари.
10. Мафкуравий иммунитетда ақл теранлиги ва хулқ атворнинг намоён бўлиши.
11. Ўзбекистон халқаро мавқеини мустаҳкамлашнинг мафкуравий, ижтимоий тарихий аҳамияти ва зарурияти

8. Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий-ғоявий асослари

Такрорлаш учун саволлар

1. Жамият барқарорлигини таъминлаш омиллари.
2. "Ўзбекистон - ягона ватан" ғояси барқарорликни таъминлашнинг назарий асоси.
3. Тил маданий мулоқот ва барқарорликнинг муҳим воситаси.
4. Дунё мамлакатларидаги беқарорлик сабаблари.
5. Жамият барқарорлигини таъминлаш омиллари.
6. Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири.
7. 3.. Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши
8. Миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик ғоясининг ҳуқуқий асослари.
9. Ўзбекистонда расмий тан олинган диний конфессиялар фаолиятининг миллатлараро тотувликни таъминлашдаги роли
10. Тошкент Ислом университети ва Тошкент Ислом институтининг аҳоли онгида динга муносабатни шакллантиришдаги аҳамияти.
11. Ўзбекистоннинг халқаро ҳамжамиятга интеграциялашуви ва сиёсий мавқеининг мустақамланишининг муҳим омиллари.

9. Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгилашида миллий ғоянинг роли

Такрорлаш учун саволлар

1. Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири.
2. Тараққиётнинг миллий моделлари
3. "Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари"
4. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт.
5. Ўзбекистонда маънавиятни юксалтиришнинг устувор вазифалари.
6. Тараққиётнинг "Ўзбек модели" ва унинг ўзига хос хусусиятлари.
7. "Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари"
8. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш
9. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислоҳотлар жараёни.
10. Миллий ўзликни англаш ва маънавий юксалишнинг стратегик ва тактик вазифалари.
11. И.Каримов асарлари - миллий маънавий тараққиёт ғоясининг концептуал асоси.

10. Миллий ғояни ривожлантиришнинг институционал тизими

Такрорлаш учун саволлар

1. "Мафкуравий тарбия" тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари.
2. "Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари..
3. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари.
4. Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти.
5. "Мафкуравий таъсир", "мафкуравий тарбия" ва "мафкуравий профилактика" тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги.
6. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари.
7. Ижтимоий барқарорликни мустақамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.
8. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари
9. Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли
10. "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти

SAVOLNOMALAR

Oraliq nazorat savollari

1. G'oya tushunchasining mazmun va mohiyati va shakllari.
2. Mafkura tushunchasi, uning funksiyalari va shakllari.
3. Milliy g'oya tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyati
5. G'oyaviy mafkuraviy jarayonlarda demokratik tamoyillarning namoyon bo'lishi.
6. Milliy g'oyaning predmeti, maqsad va vazifalari.
7. Bunyodkor va vayronkor, diniy va dunyoviy g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari
8. Liberal va totalitar mafkuraning ziddiyatlari.
9. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi
10. Jamiyat taraqqiyotining g'oya va mafkuralar bilan o'zaro bog'liqligi.
11. Inson va jamiyat hayotida g'oyalar, fikrlar xilma-xilligi.
12. Jamiyat va sivilizatsiyalar rivojiga ulkan ta'sir ko'rsatgan g'oyalar va mafkuralar.
13. Vayronkor g'oya va mafkuralarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri.
14. Milliy istiqlol mafkurasining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari
15. O'rta Osiyoda islom dini g'oyalarining yoyilishi
16. Yevropa ilk o'rta asrlar va Renasans davri
17. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining g'egemonligi
18. Ma'naviy jasorat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi.
19. Temuriylar davri g'oyalari,
20. "Avesto" va Zardushtiylikda g'oyalar takomili.
21. Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino merosida g'oyalar mavzui.
22. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi
23. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli.
24. Axloq va mafkura, din va mafkura, san'at va mafkura mutanosibligi.
25. Siyosat va mafkuraning o'zaro aloqadorligi va farqi.
26. Milliy g'oyada mentalitetning namoyon bo'lishi.
27. Ijtimoiy jarayonlarning yo'nalishlari:
28. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli
29. Milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishning ijtimoiy siyosiy, ma'naviy, huquqiy omillari.
30. Istiqlolga asoslangan yangi g'oyalar tizimini takomillashtirish
31. XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar
32. G'oyaviy tahdid va ularning ko'rinishlari
33. Mafkuraviy yakkahokimlik va uning oqibatlari
34. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri.
35. Shovinizm, genosid, fashizm, neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy
36. ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarining reaksion mohiyati
37. Yevroosiyo va Sharq mafkurasining xususiyatlari.
38. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti
39. XX asrda g'oyaviy-mafkuraviy hamkorlikning ahamiyati
40. I.A. Karimov asarlarida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar masalasi.
41. Terrorizmning shakllari: mintaqaviy va xalqaro terrorizmning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari.
42. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
43. Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.
44. Mafkuraviy g'egemonizmning vujudga kelishi
45. Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibligi.
46. Geosiyosiy manfaatlar axborot xavfsizligi omili.
47. Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari
48. Internet mafkuraviy xuruj ob'ekti.
49. Axborot xavfsizligining ijtimoiy madaniy meros bilan bog'liqligi
50. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri

Yakuniy nazorat savollari:

51. G'oya tushunchasining mazmun va mohiyati va shakllari.
52. Mafkura tushunchasi, uning funksiyalari va shakllari.
53. Milliy g'oya tushunchasi va uning namoyon bo'lish xususiyati
54. G'oyaviy mafkuraviy jarayonlarda demokratik tamoyillarning namoyon bo'lishi.
55. Milliy g'oyaning predmeti, maqsad va vazifalari.
56. Bunyodkor va vayronkor, diniy va dunyoviy g'oyalarning o'ziga xos xususiyatlari
57. Liberal va totalitar mafkuraning ziddiyatlari.
58. Milliy mafkuraning bosh g'oyasi
59. Jamiyat taraqqiyotining g'oya va mafkuralar bilan o'zaro bog'liqligi.
60. Inson va jamiyat hayotida g'oyalar, fikrlar xilma-xilligi.
61. Jamiyat va sivilizasiyalar rivojiga ulkan ta'sir ko'rsatgan g'oyalar va mafkuralar.
62. Vayronkor g'oya va mafkuralarning jamiyat hayotiga salbiy ta'siri.
63. Milliy istiqlol mafkurasining ijtimoiy-iqtisodiy asoslari
64. O'rta Osiyoda islom dini g'oyalarining yoyilishi
65. Yevropa ilk o'rta asrlar va Renasans davri
66. Sovet davrida kommunistik partiya g'oyalarining gegemonligi
67. Ma'naviy jasadat- millat g'oyasi va ruhining ifodasi.
68. Temuriylar davri g'oyalari,
69. "Avesto" va Zardushtiylilikda g'oyalar takomili.
70. Xorazmiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino merosida g'oyalar mavzui.
71. Mustaqillik - milliy g'oya fanining bosh mavzusi
72. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli.
73. Axloq va mafkura, din va mafkura, san'at va mafkura mutanosibligi.
74. Siyosat va mafkuraning o'zaro aloqadorligi va farqi.
75. Milliy g'oyada mentalitetning namoyon bo'lishi.
76. Ijtimoiy jarayonlarning yo'nalishlari:
77. Milliy g'oya o'z-o'zini anglashning mahsuli
78. Milliy g'oya va mafkurani rivojlantirishning ijtimoiy siyosiy, ma'naviy, huquqiy omillari.
79. Istiqlolga asoslangan yangi g'oyalar tizimini takomillashtirish
80. XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy munosabatlar
81. G'oyaviy tahdid va ularning ko'rinishlari
82. Mafkuraviy yakkahokimlik va uning o'qibatlari
83. Jahon moliyaviy inqirozining mafkuraviy jarayonlarga ta'siri.
84. Shovinizm, genosid, fashizm, neofashizm, neokommunizm, irqchilik, diniy
85. ekstremizm, fundamentalizm, terrorizm g'oyalarining reaksion mohiyati
86. Yevroosiyo va Sharq mafkurasining xususiyatlari.
87. Mahalliychilik, millatchilik, urug' aymog'chilik, korrupsiyaga qarshi kurash mafkuraviy mustaqillik kafoloti
88. XX asrda g'oyaviy-mafkuraviy hamkorlikning ahamiyati
89. I.A. Karimov asarlarida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar masalasi.
90. Terrorizmning shakllari: mintaqaviy va xalqaro terrorizmning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari.
91. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
92. Mafkuraviy tajovuz va unga qarshi milliy xavfsizlikni ta'minlash zarurati.
93. Mafkuraviy gegemonizmning vujudga kelishi
94. Axborot xavfsizligi va biologik xavfsizlikning mutanosibligi.
95. Geosiyosiy manfaatlar axborot xavfsizligi omili.
96. Jamiyatning mafkuraviy muqobillashish sabablari
97. Internet mafkuraviy xuruj ob'ekti.
98. Axborot xavfsizligining ijtimoiy madaniy meros bilan bog'liqligi
99. Muqobil mafkuraviy qarashlarning jamiyat rivojlanishiga ta'siri
100. XX asrda jahon hamjamiyati g'oyaviy-mafkuraviy hamkorligi
101. Mafkuraviy munosabatlar" va Mafkuraviy faoliyat" tushunchasi, ularning mazmun –mohiyati hamda namoyon bo'lish xususiyatlari
102. Bunyodkor g'oyalarni amalga oshirishga qaratilgan mafkuraviy faoliyat tamoyillari.

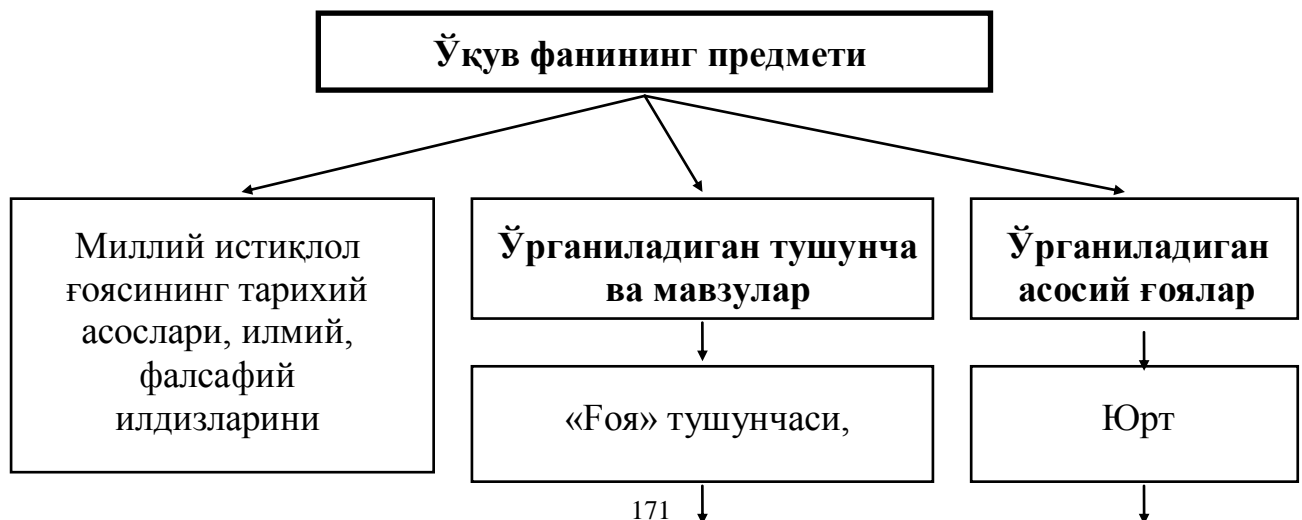
103. Mafkuraviy faoliyatni amalga oshirishning zamonaviy texnologiyalari.
104. Milliy g'oyani aholi ongiga singdirishning ustivor vazifalari.
105. Ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy faoliyatdagi o'rni.
106. Yaratuvchanlik, gumanizm, plyuralizm, tolerantlik, ezgulik tomon harakat – bunyodkor mafkuraviy faoliyat.
107. Vayronkor g'oyalar asosidagi buzg'unchilik mafkuraviy faoliyat tamoyillariga qarshi kurashning zarurligi.
108. Yurt tinchligi, Vatan ravnaqi, xalq farovonligi g'oyalarini amalga oshirishning ustivor vazifalari
109. Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi.
110. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi

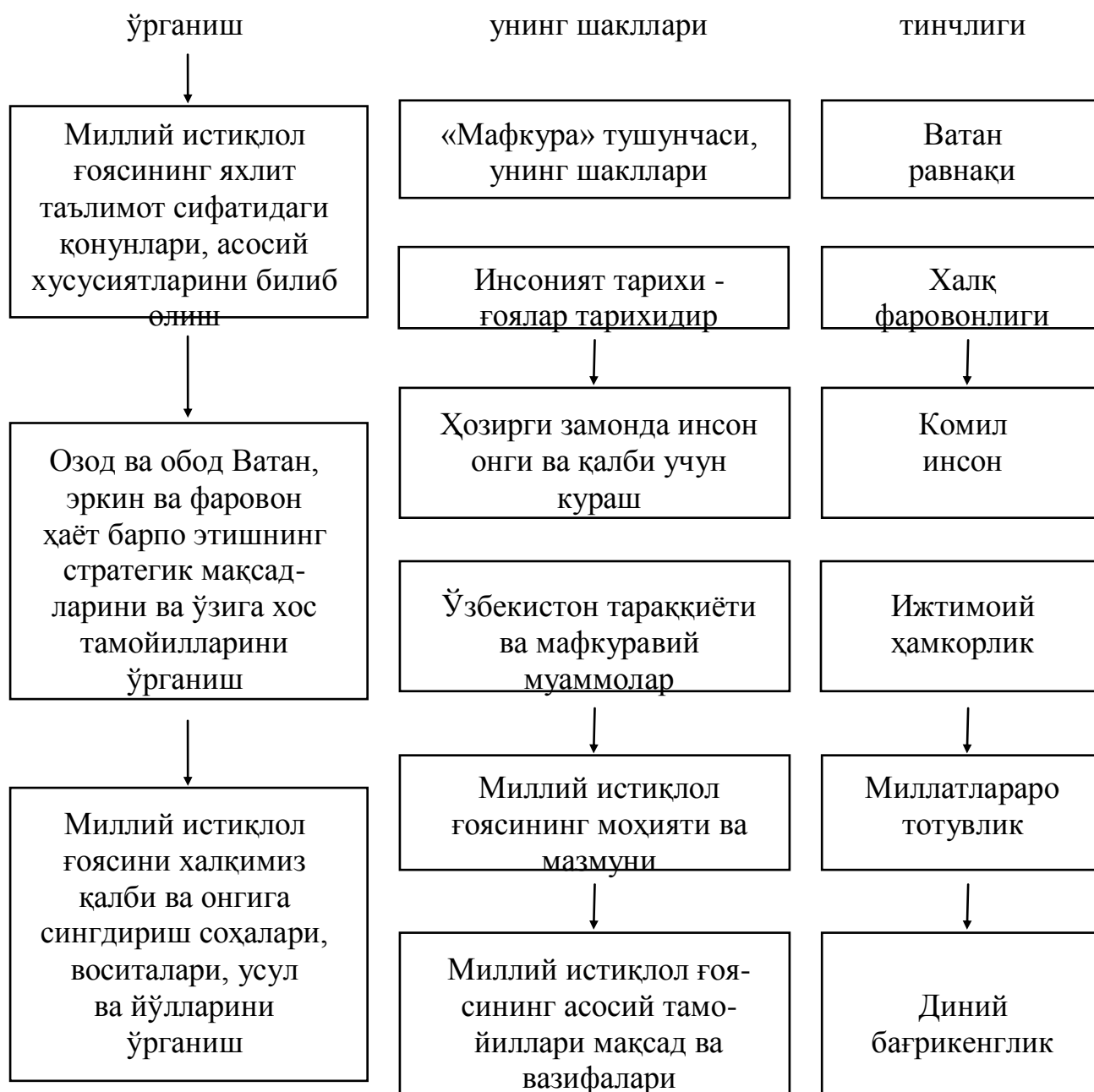
“МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ” ФАНИДАН

ТАРҚАТМА ВА ТУРЛИ ТАҚДИМОТ МАТЕРИАЛЛАРИ

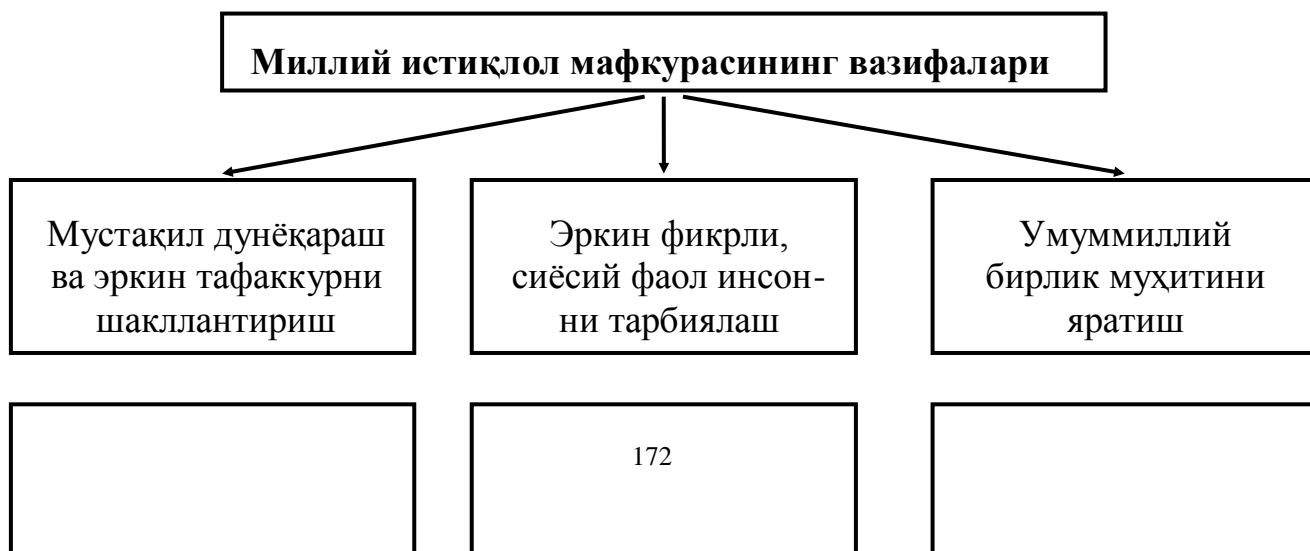
НАМАНГАН-2015

1.1-ЧИЗМА

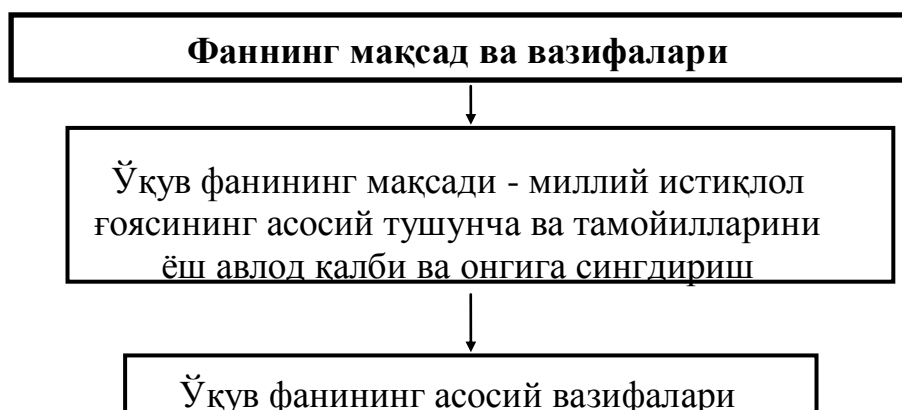

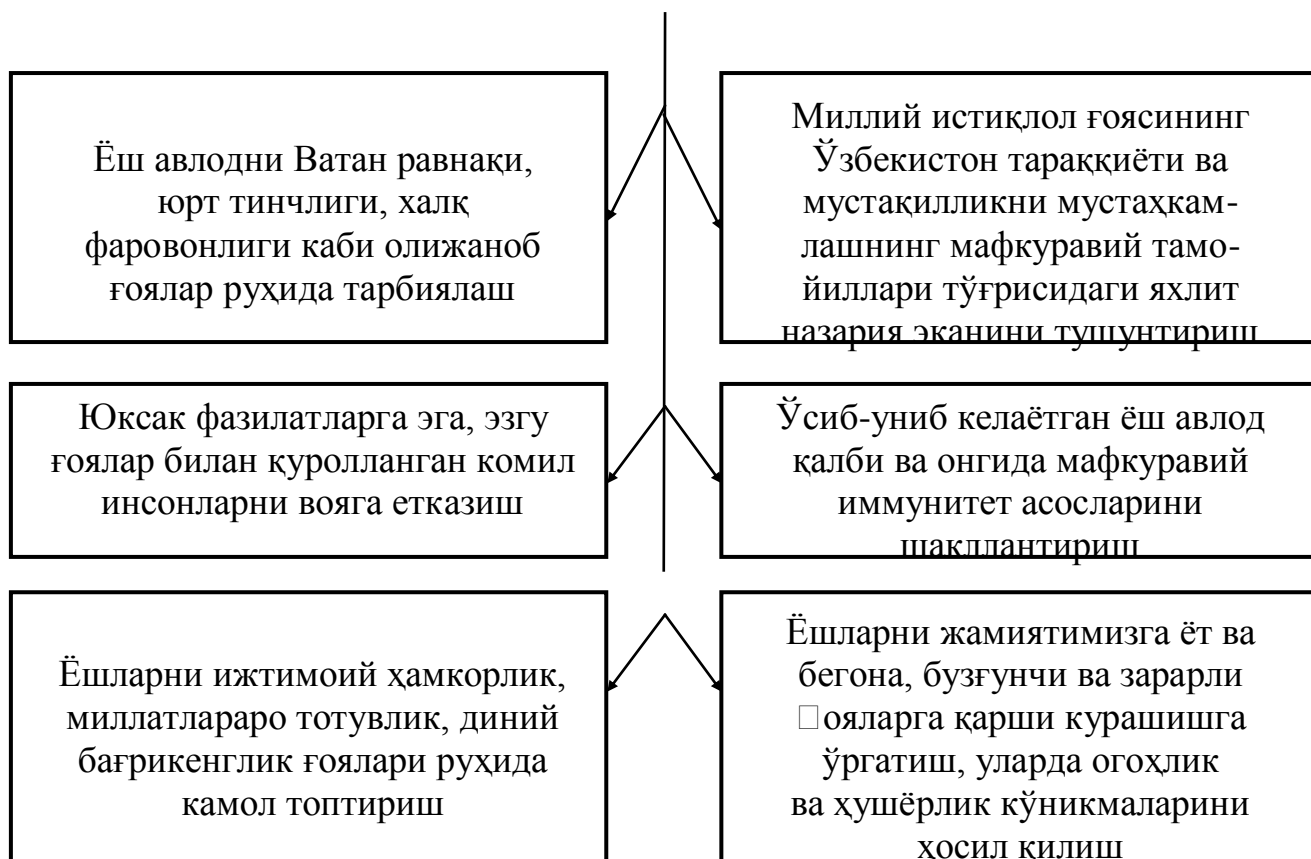
1.2-ЧИЗМА

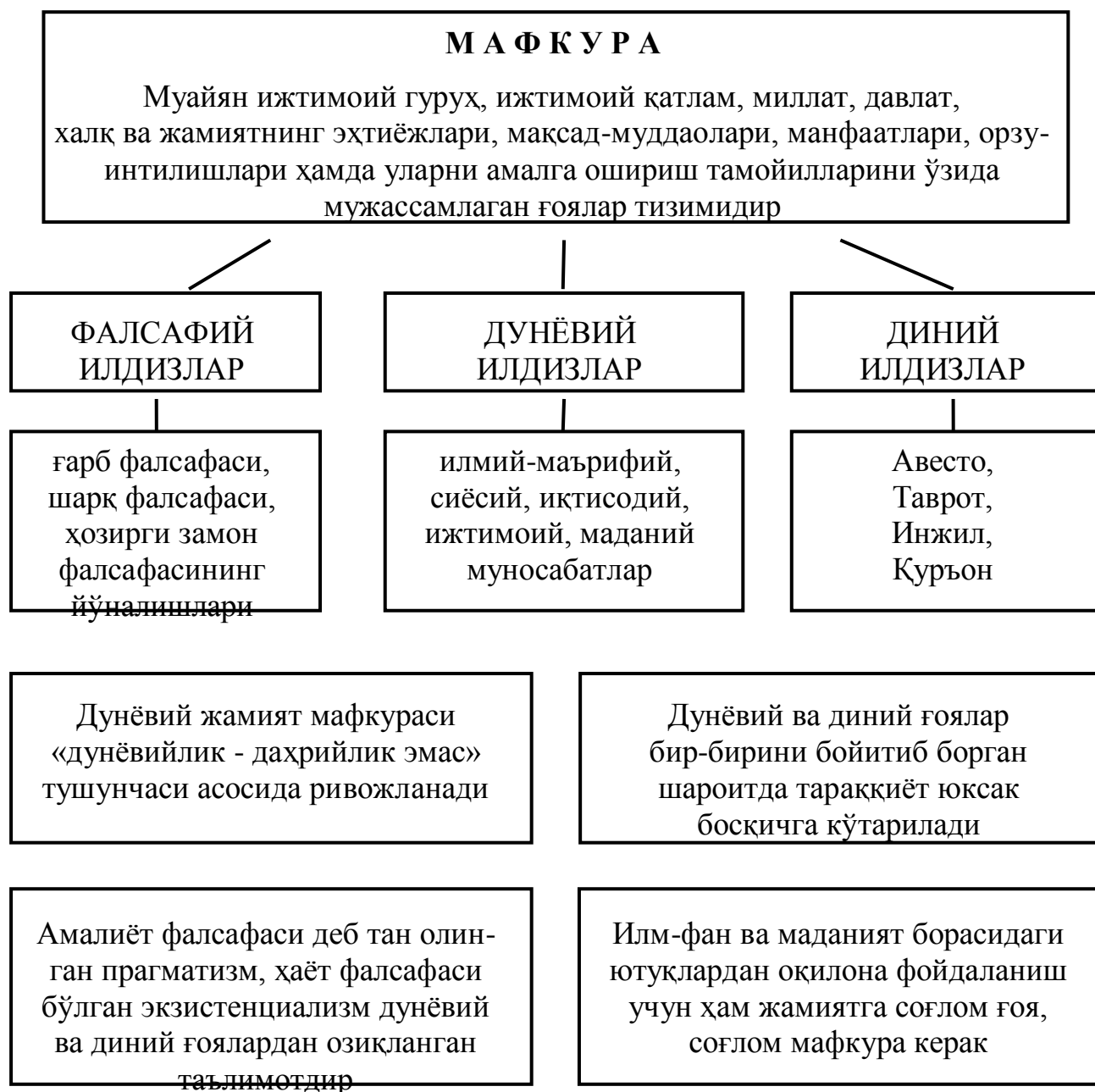
1.3-ЧИЗМА

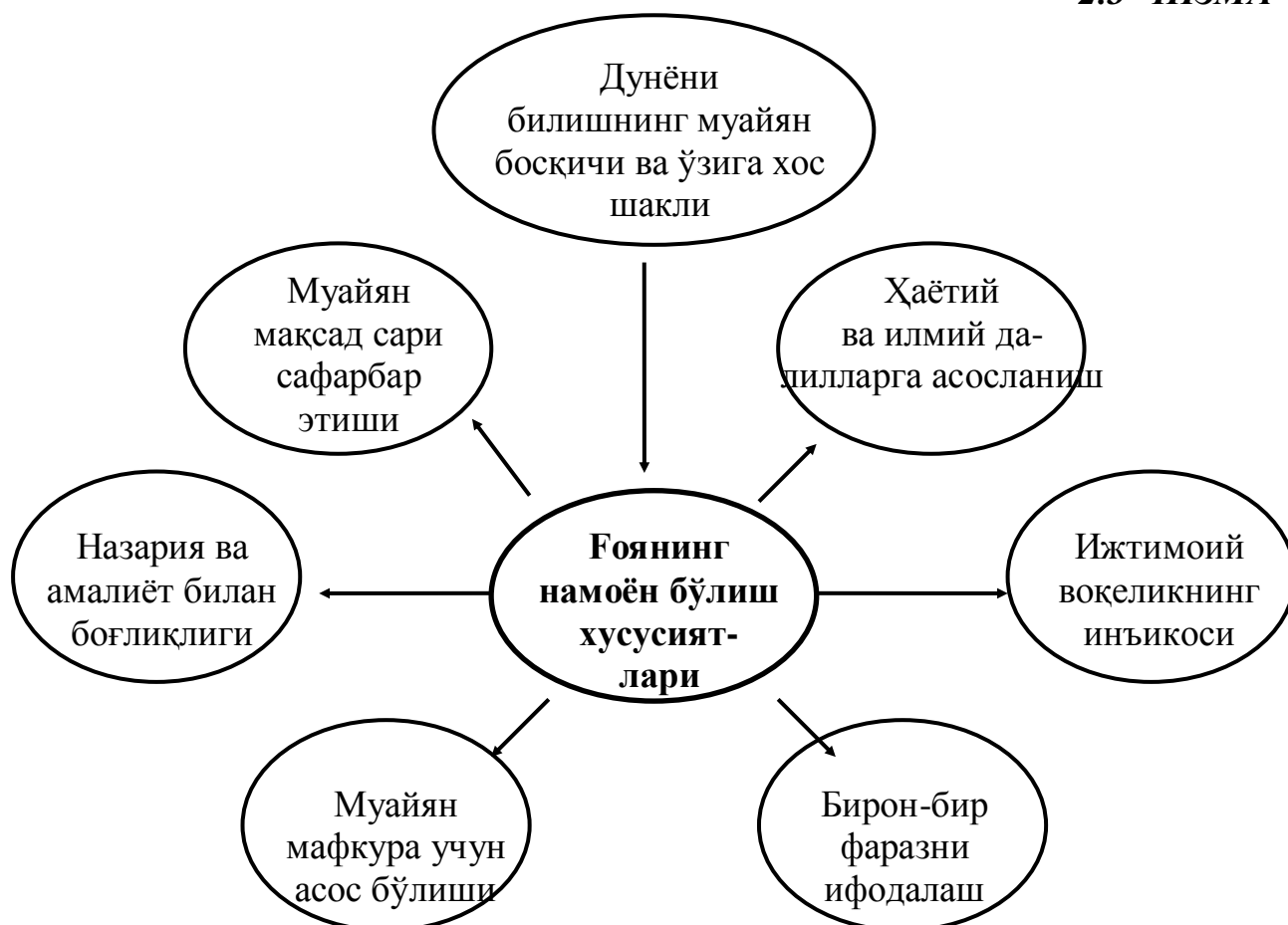

Ғоянинг фалсафий талқини

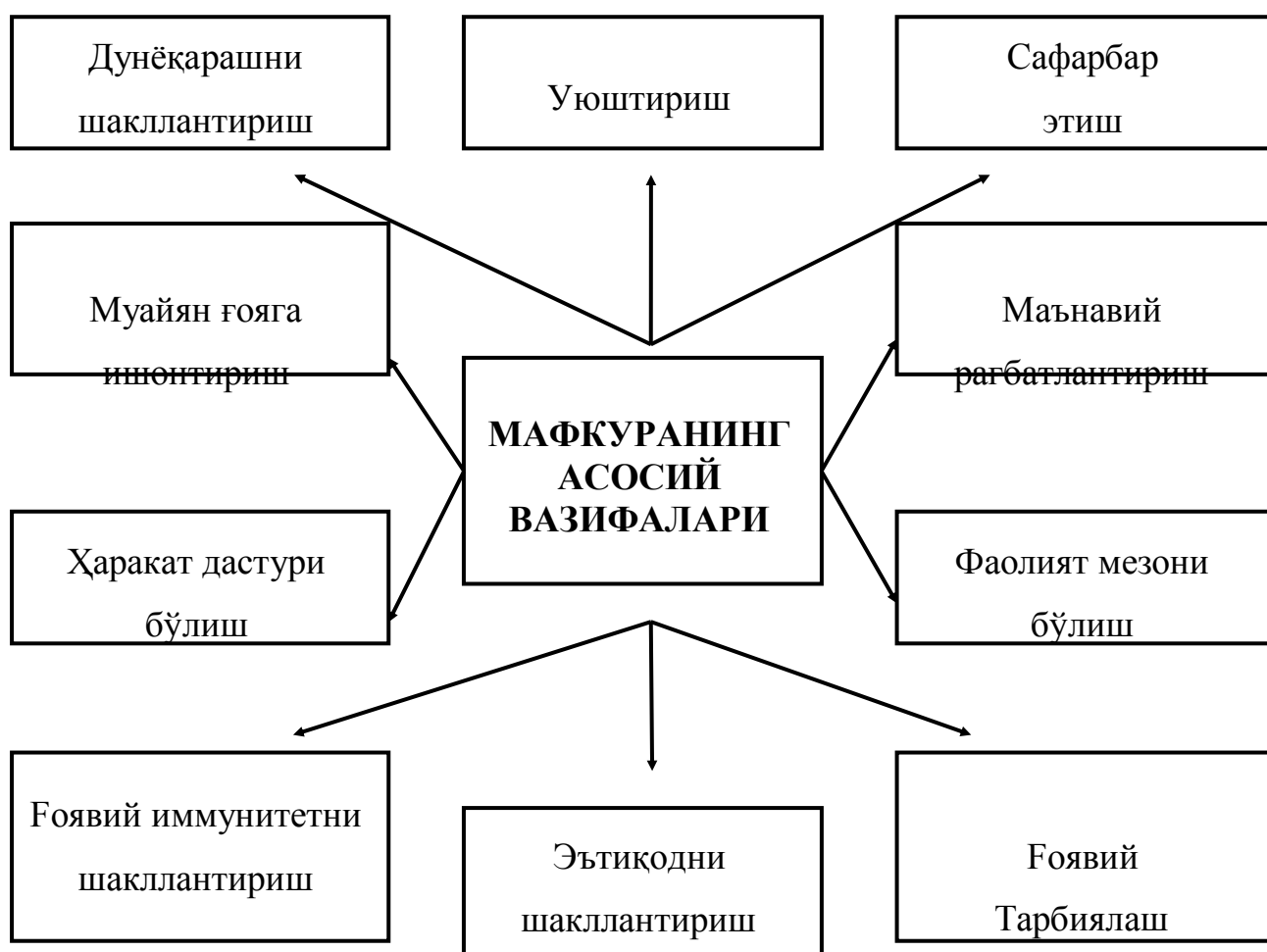
Ғоя воқелик ва ҳаёт таъсирида вужудга келадиган, уни акс эттириш асосида шаклланадиган дунёни билишнинг ўзига хос шаклларидан биридир. У шахс, жамият, ижтимоий гуруҳ, партия ва бошқаларнинг муайян мақсадларини ифодалайди, уларни бу йўлда бирлаштиради, уюштиради, фаолиятга ундайди, сафарбар қилади.

Ғоя - ижтимоий фикр сифатида шаклланади.
 Ғоя - муайян тарзда намоён бўлади.
 Ғоя - бирон-бир мақсадни ифодалайди.
 Ғоя - амалий ҳаракатга ундайди.
 Ғоя - муайян мафқуранинг асоси бўлади

Ҳар қандай мафкура муайян ғояга ишонтириш, уюштириш, сафарбар этиш, маънавий-руҳий рағбатлантириш, ғоявий тарбиялаш, ғоявий иммунитетни ҳосил қилиш, ҳаракат дастури бўлиш каби асосий вазифаларни бажара олсагина, амалий самара бериши мумкин.

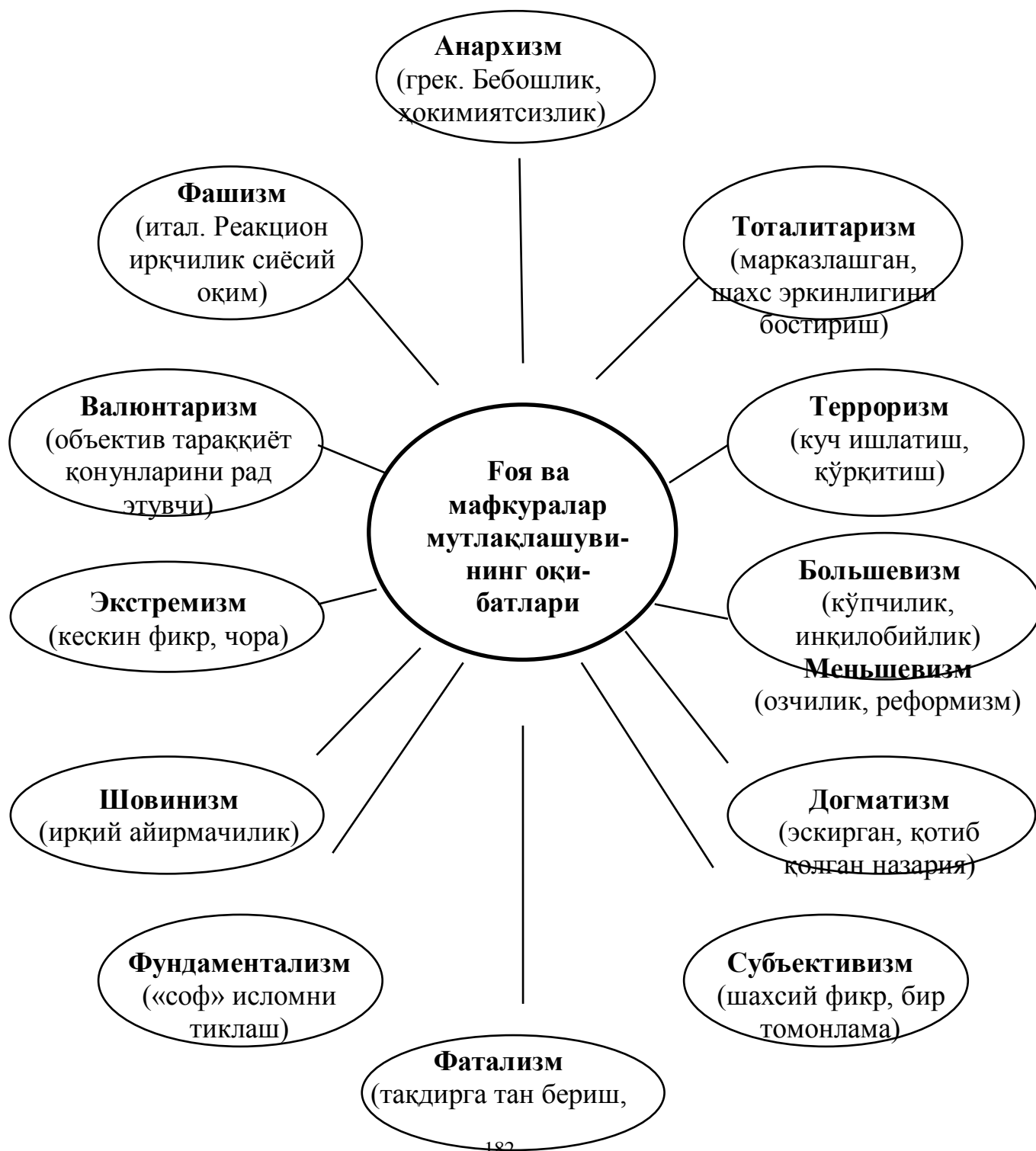

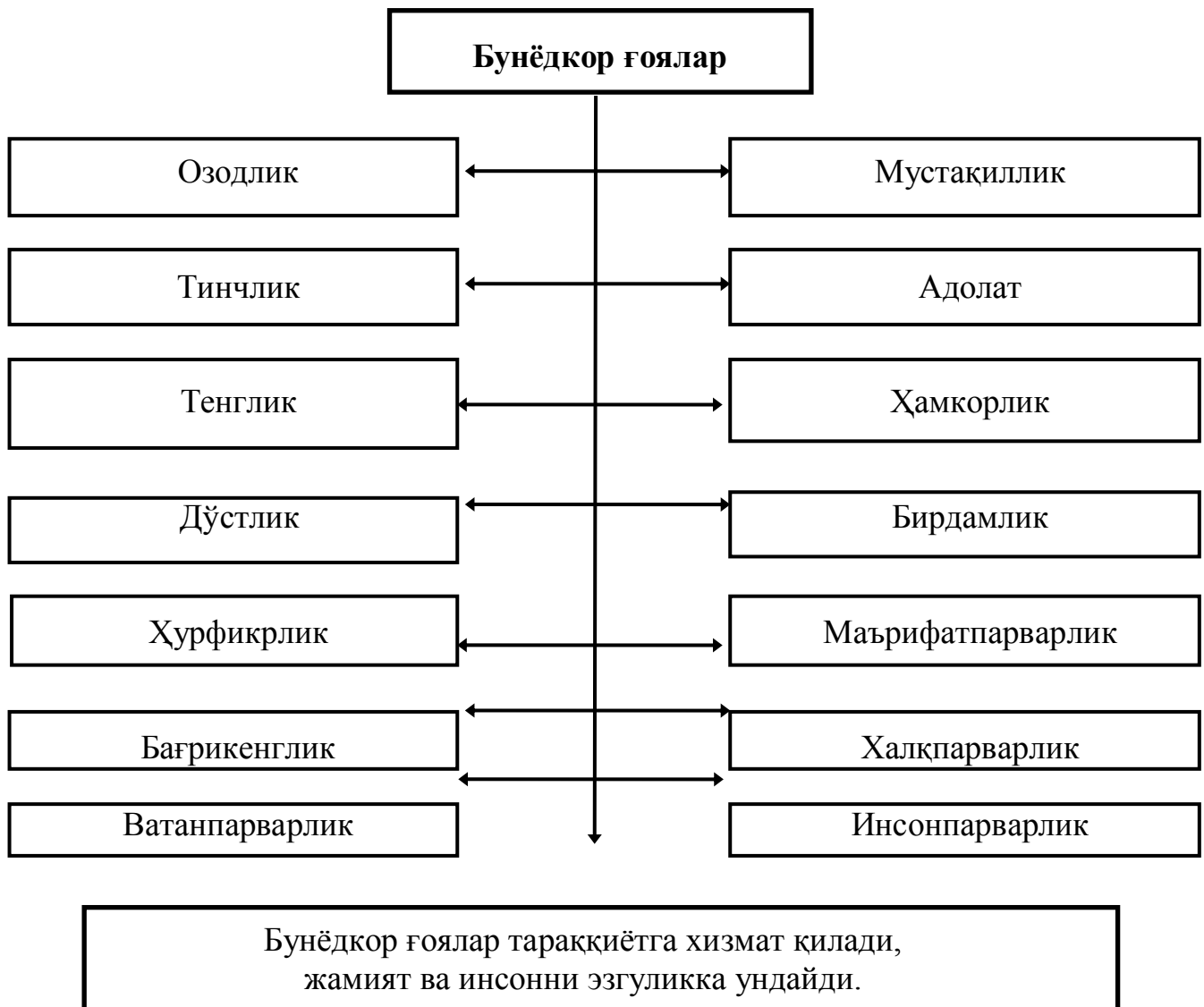
Аслида, менинг назаримда, одамнинг қалбида иккита куч - бунёдкорлик ва вайронкорлик ҳамиша ўзаро курашади.

Ислом Каримов.

Яккахокимликка интилган, мутлақ ҳақиқатни даъво қиладиган мафкуранинг истиқболи йўқ. Чунки у яккахокимлик ўрнатиш баробарида ўзини бойитиб борадиган манба - фикрлар ранг-баранглиги ва қарашлар хилма-хиллигидан узулиб қолади. Муайян гуруҳ ёки партия ғоялари ҳукмрон мафкурага айланса, ҳурфикрлик, виждон эркинлиги ва қарашлар хилма-хиллиги чекланади, мутлақ ҳақиқатга эгаллик даъвоси, мустабидлик тамойиллари кучаяди.

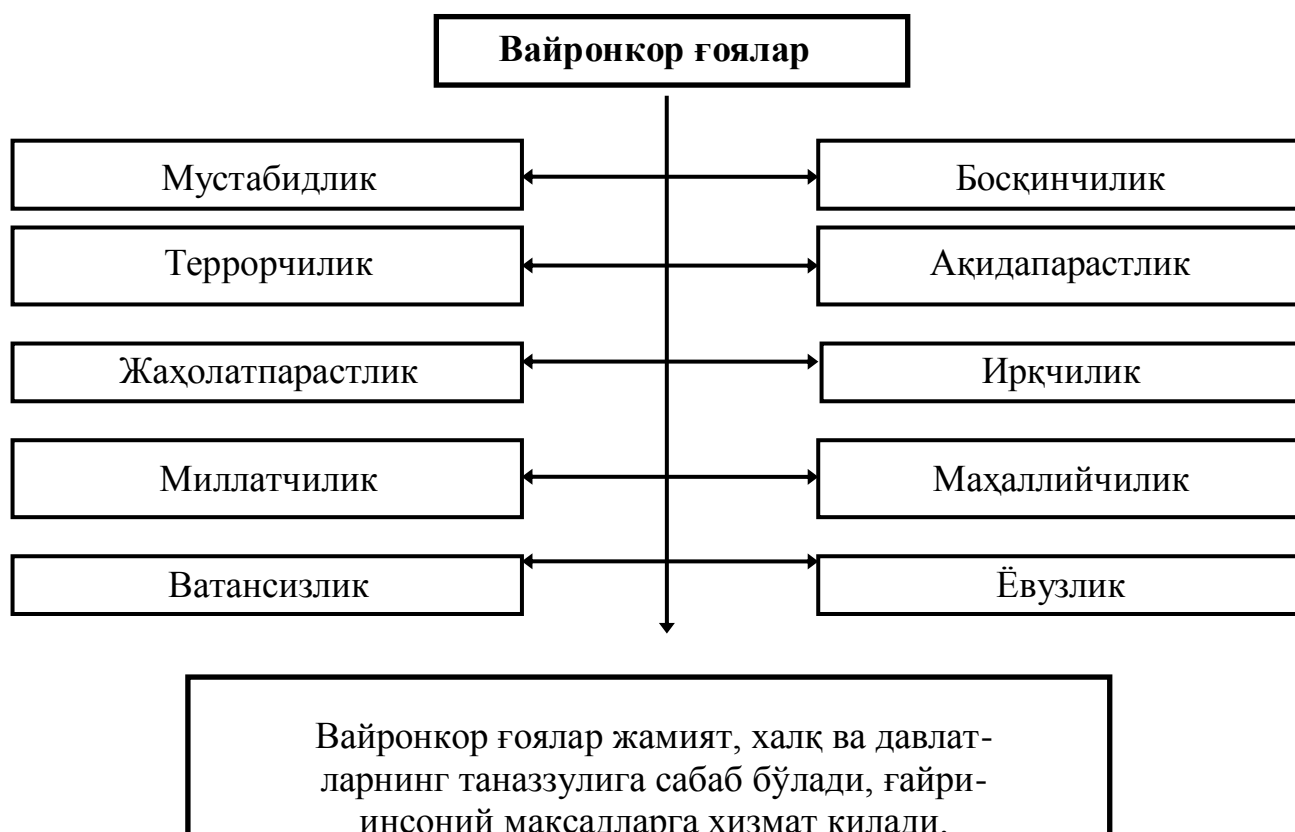

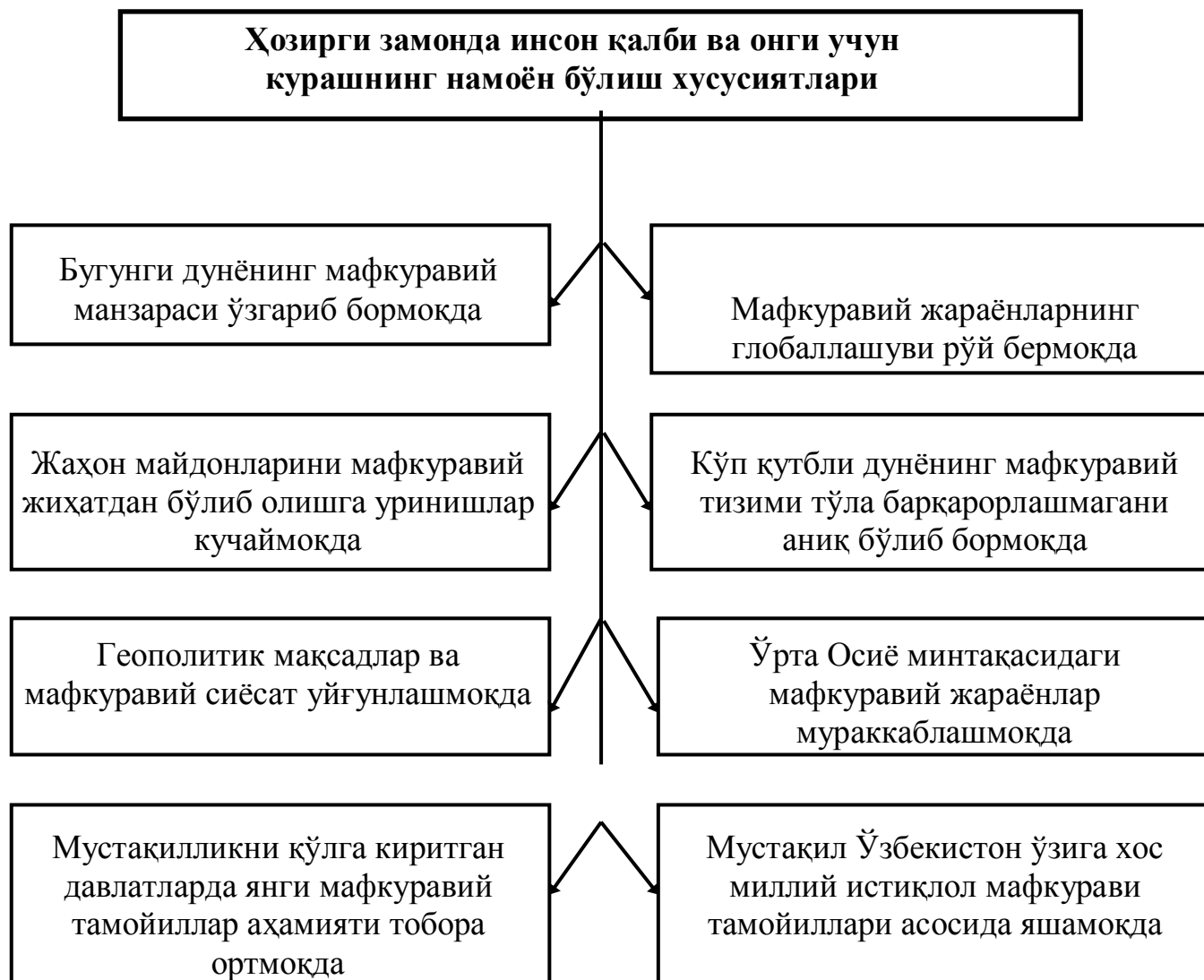

2.10-ЧИЗМА

2.11-ЧИЗМА.

«Халқимиз оммавий ахборот воситаларидан мамлакатимиз ва хорижда содир бўлаётган воқеалар тўғрисида ҳолис ва тезкор ахборотлар олишни... кутади».

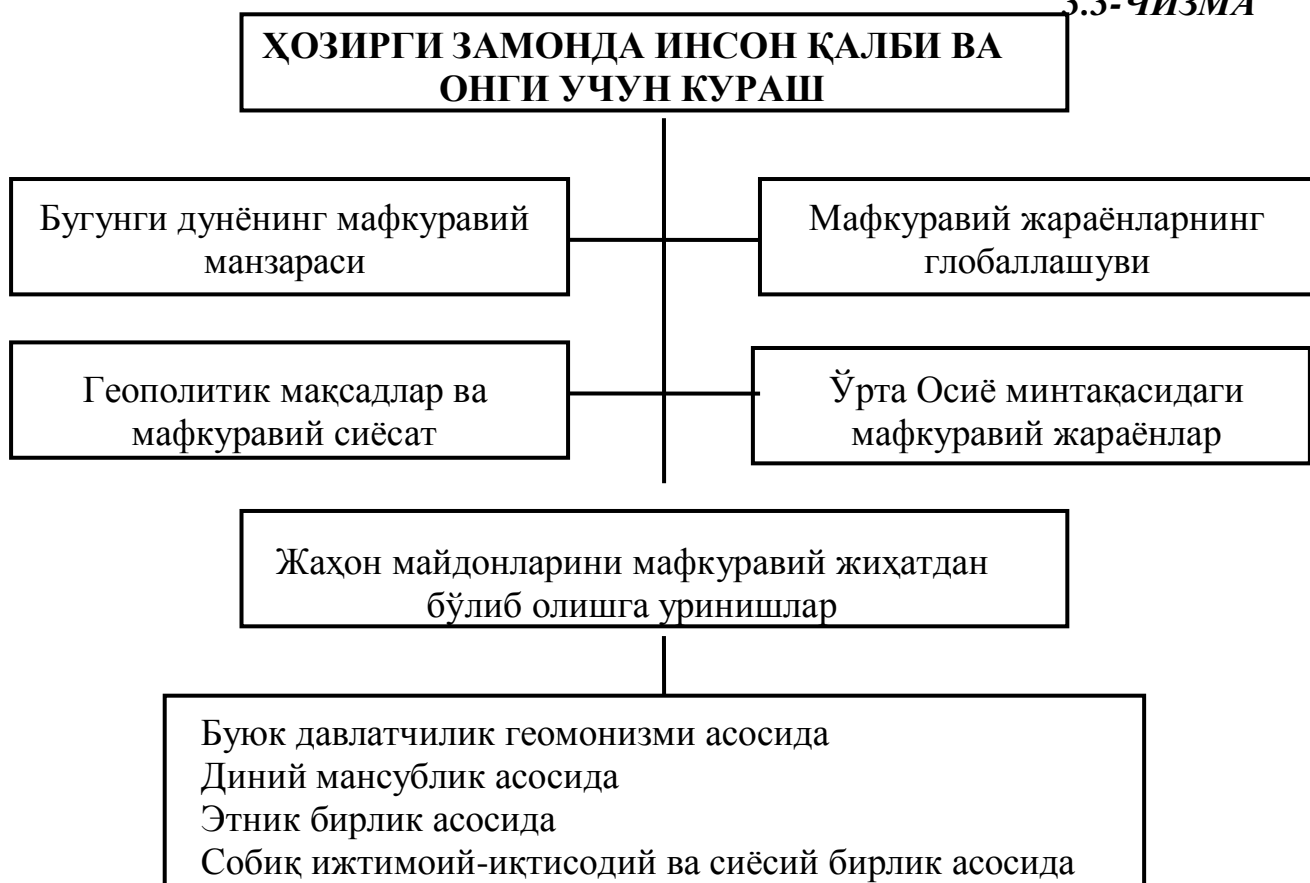
И.А.Каримов, 2005 йил 28 январда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг қўшма мажлисидаги маърузаси, 52-бет.

Бугунги дунёда оявий таъсир ўтказиш имкониятлари тобора кенгаймоқда. Бирон-бир ҳудуд ёки мамлакатда пайдо бўлаётган оялар тез фурсатда бутун жаҳонга ёйилмоқда. Натижада одамзод маълум бир давлатлар ва сиёсий қучларнинг манфаатларига хизмат қиладиган турли мафкуравий марказ-ларнинг муттасил босимини доимий сезиб яшамоқда.

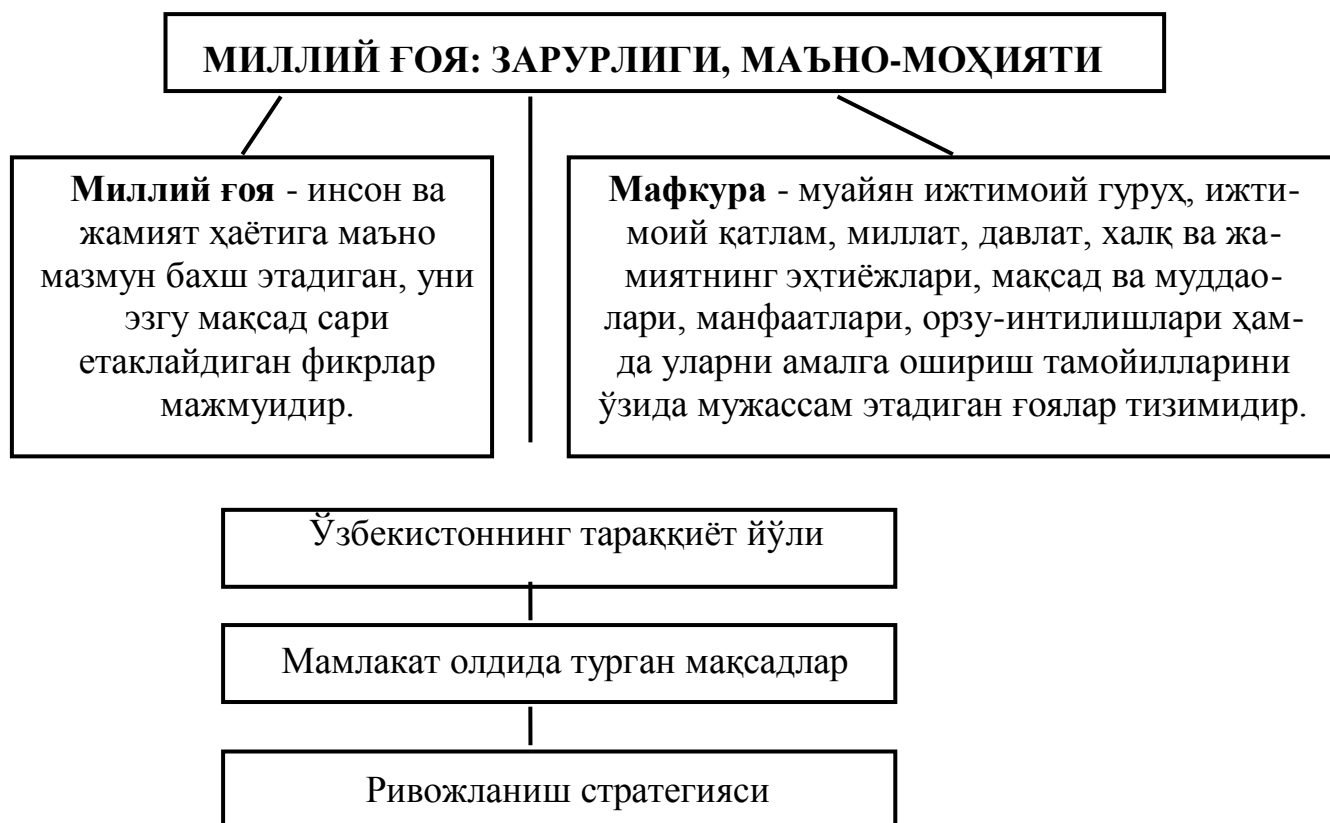
«Бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларига нисбатан ҳам кўпроқ қучга эга»

И.КАРИМОВ (Асарлар. Т.7. 86-бет).

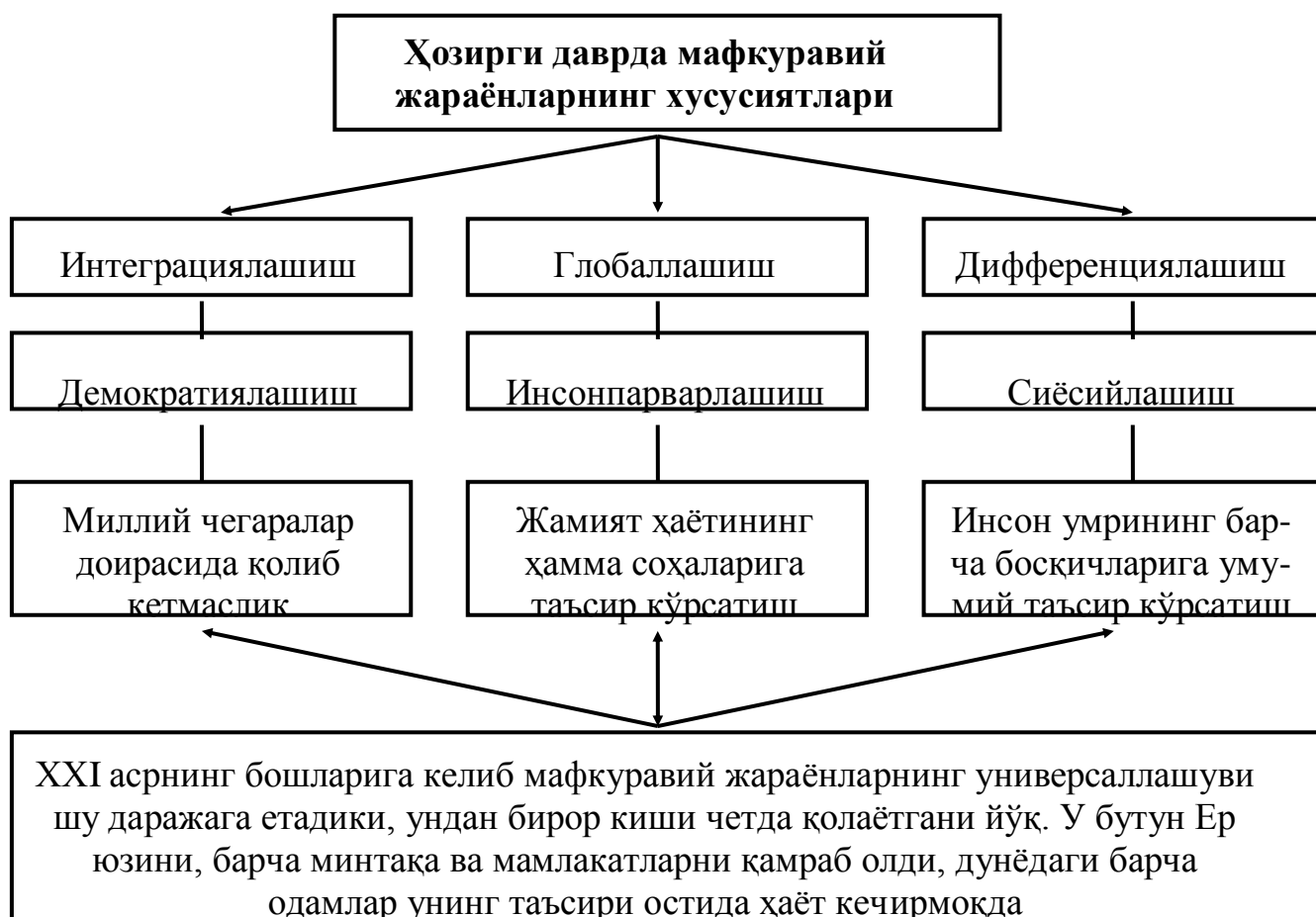

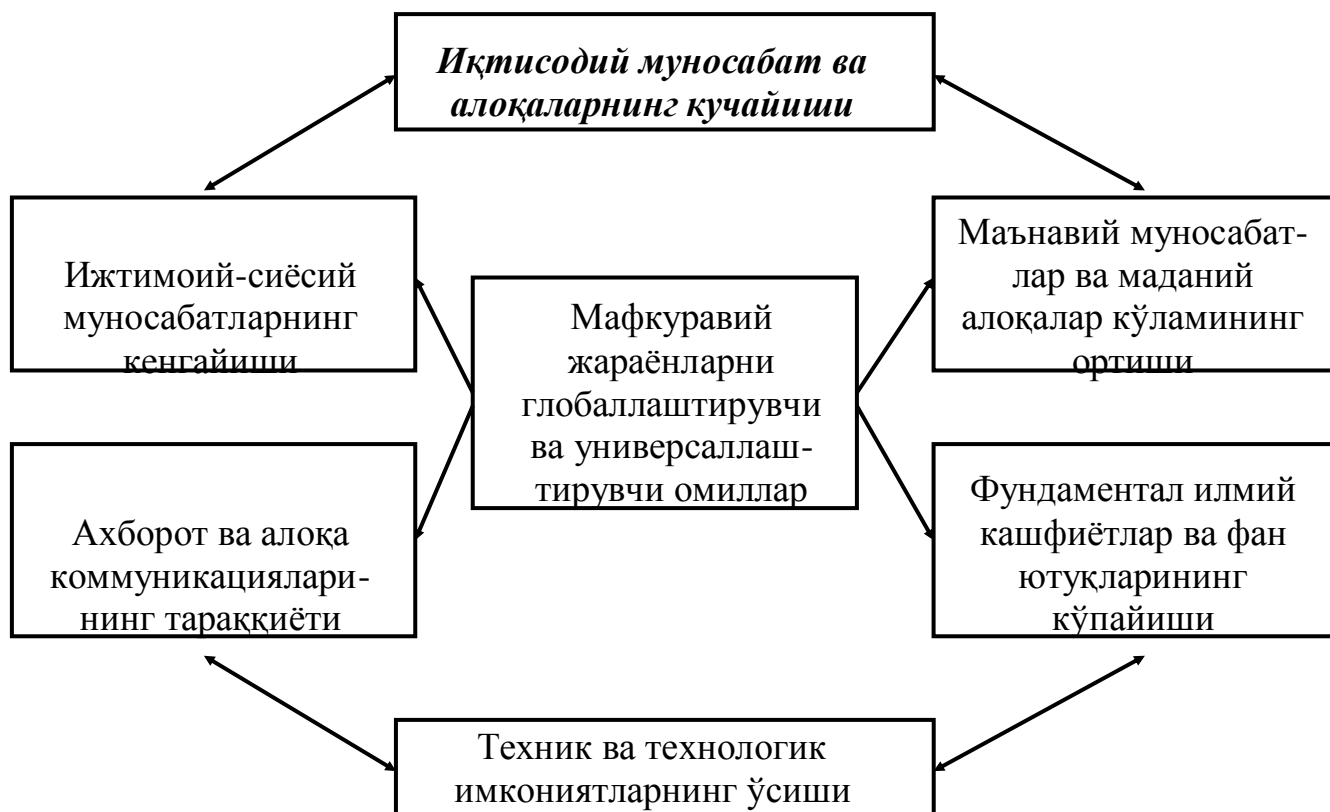
3.5-ЧИЗМА.

3.6-ЧИЗМА.

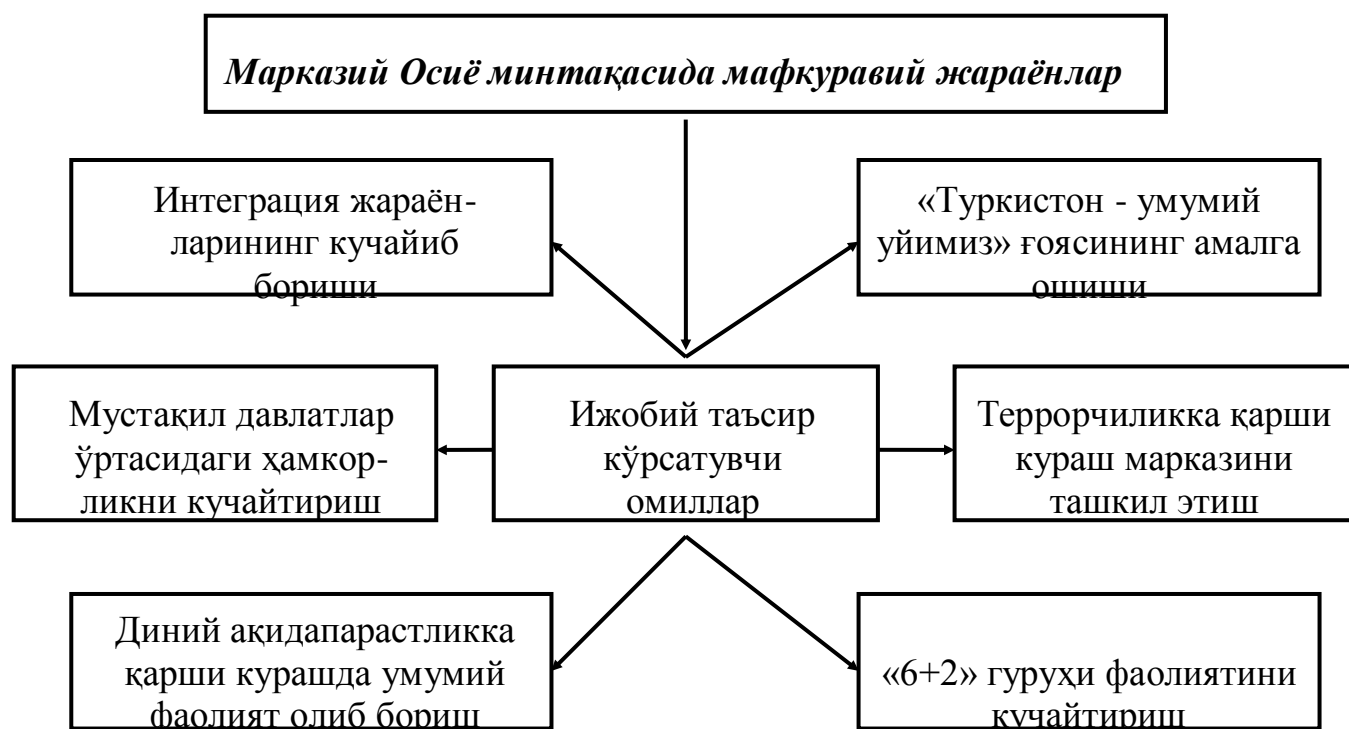

3.7-ЧИЗМА.

Бугунги дунёда мислсиз илмий кашфиётлар, улкан техникавий имкониятлар, универсал технологиялар, ахборот тарқатишнинг глобаллашуви, яъни уларнинг бутун кураш заминини қамраб олиш жараёни шиддат билан бормоқда. Бу жараёнлар жаҳон тараққиётининг муҳим хусусияти эканини эътироф этган ҳолда, уларнинг кучли мафкуравий таъсир воситаси эканини ҳам унутмаслик даркор.

Ҳозирги даврда Марказий Осиё сиёсий харитасида рўй берган туб ўзгаришлар туфайли бу минтақага нисбатан геополитик ёндашувларнинг ифодаси бўлган мафкуравий жараёнлар мураккаблашиб бормоқда. Мустақил тараққиёт, эркин ва фаровон ҳаётга бўлган ишонч-эътиқодни мустаҳкамлаш йўлида хавф-хатарларнинг олдини олиш учун муттасил оғоҳ бўлиб яшаш, биргаликда кураш олиб бориш минтақа халқлари учун ҳаётий заруриятга айланиб қолди.

3.9-ЧИЗМА.

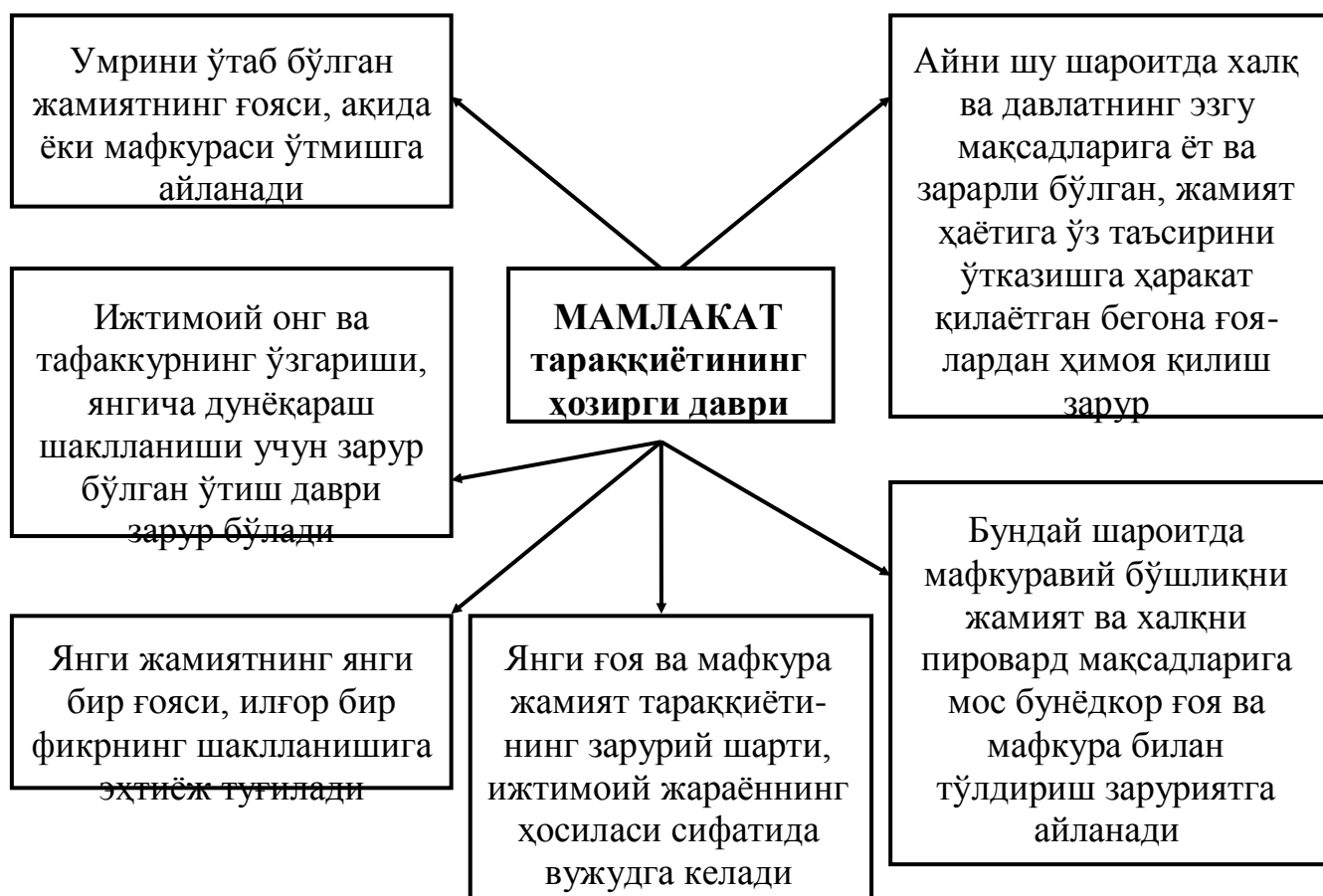

4.1-ЧИЗМА.

4.2-ЧИЗМА.

Тарихий қонуният: бир ижтимоий тузумдан иккинчисига ўтиш даврида ижтимоий, иқтисодий сиёсий соҳалар билан бирга ғоявий–мафкуравий соҳада ҳам муайян муаммоларни ҳал этиш, тараққиётнинг бу борадаги тамойилларини амалга ошириш зарурияти юзага келади.

МАФКУРАВИЙ МУАММОЛАР: ҒОЯВИЙ БЎШЛИҚ ВА ЗАРАРЛИ ҒОЯЛАРНИНГ ЖАМИЯТГА ТАЪСИРИ

Тарихий қонуният: бир ижтимоий тузумдан иккинчисига ўтиш даврида ғоявий–мафкуравий соҳада ҳам муайян муаммоларни ҳал этиш зарурияти юзага келади.

Буни чизма шаклида қуйидагича изоҳлаш мумкин.

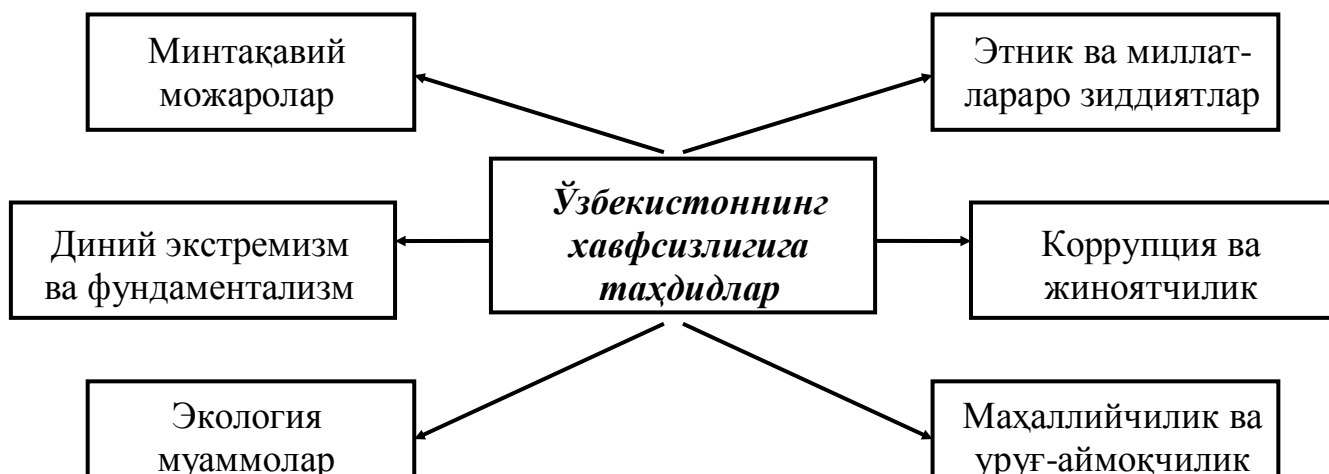
4.3-ЧИЗМА.

Улар асосида ҳозирда жамиятимиз ҳаётига жиддий хавф туғдирадиган мафкуравий таҳдидлар:

- ислом халифалигини тиклаб, унинг байроғи остида мусулмон халқларни янги империяга бирлаштиришга қаратилган интилишлар;
- ёш мустақил давлатларни собиқ иттифоққа бирлаштириш ғояси;
- тарихимизни, миллий қадриятларимиз ва диннинг моҳиятини сохталаштиришга уринишлар;
- ахлоқсизлик ғояларини ёйиб, халқни маънавий жиҳатдан бузишга интилишлар;
- турли мафкуравий воситалар орқали минтақавий ва давлатлараро можароларни келтириб чиқаришга қаратилган ҳаракатлар.

4.4-ЧИЗМА.

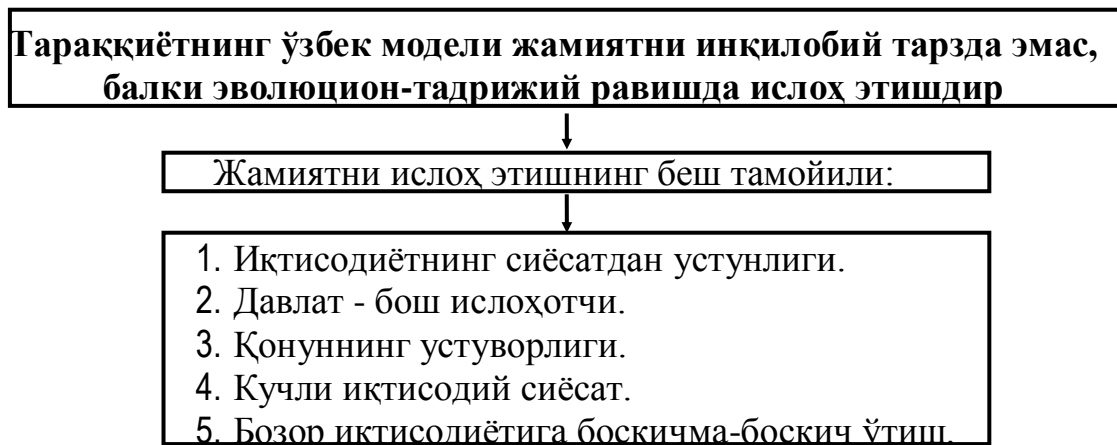
4.5-ЧИЗМА.

«Биз мавжуд реал хавф-хатарларга жиддий қараймиз. Айни вақтда имкониятларимизни, жозибали жиҳатларимиз ва афзал томонларимизни ҳам биламиз. Бизнинг минерал хомашё, инсоний ва ишлаб чиқариш заҳираларимиз ички барқарорлигимизнинг ва халқаро нуфузимизнинг мустаҳкам кафолати бўлиб хизмат қилади. Мамлакатимиз XXI асрда жаҳон иқтисодиёти, маданияти ва сиёсатида муносиб ўрин олиш учун тарихий имкониятларга эга».

Ислом Каримов.

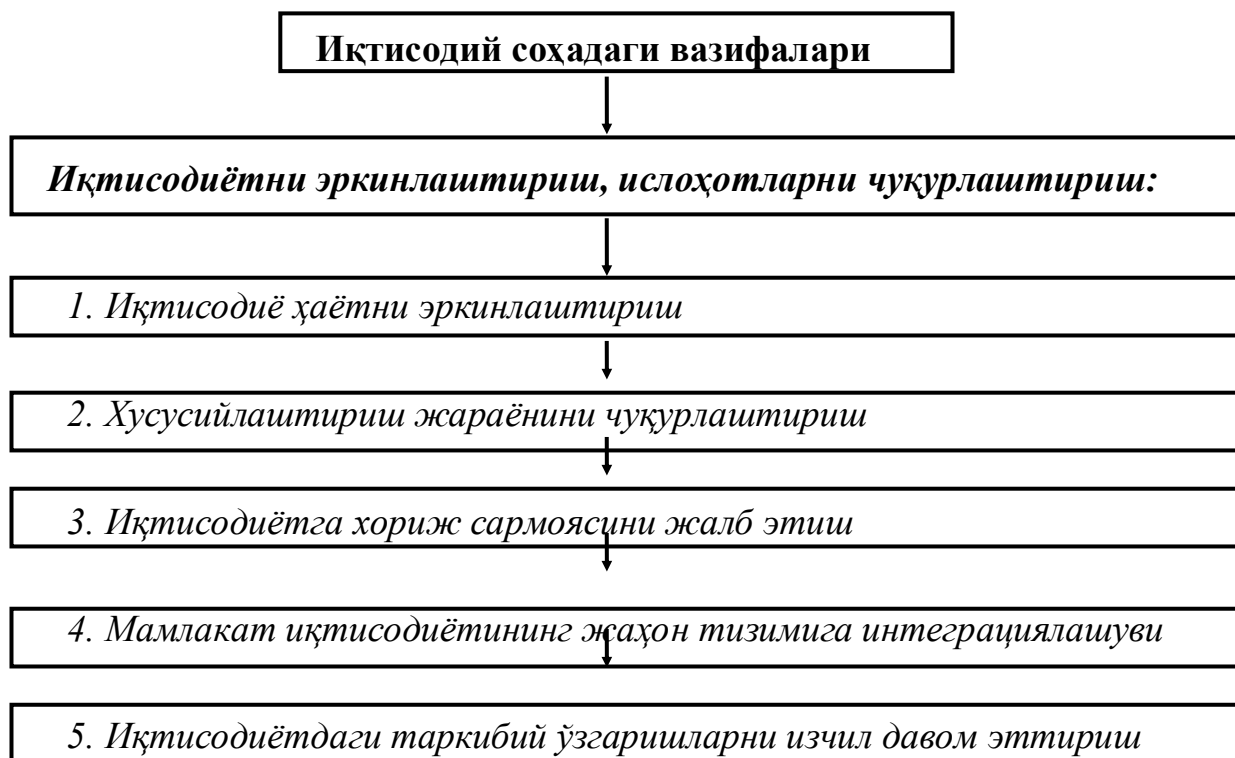
5.1-ЧИЗМА.

5.2-ЧИЗМА.

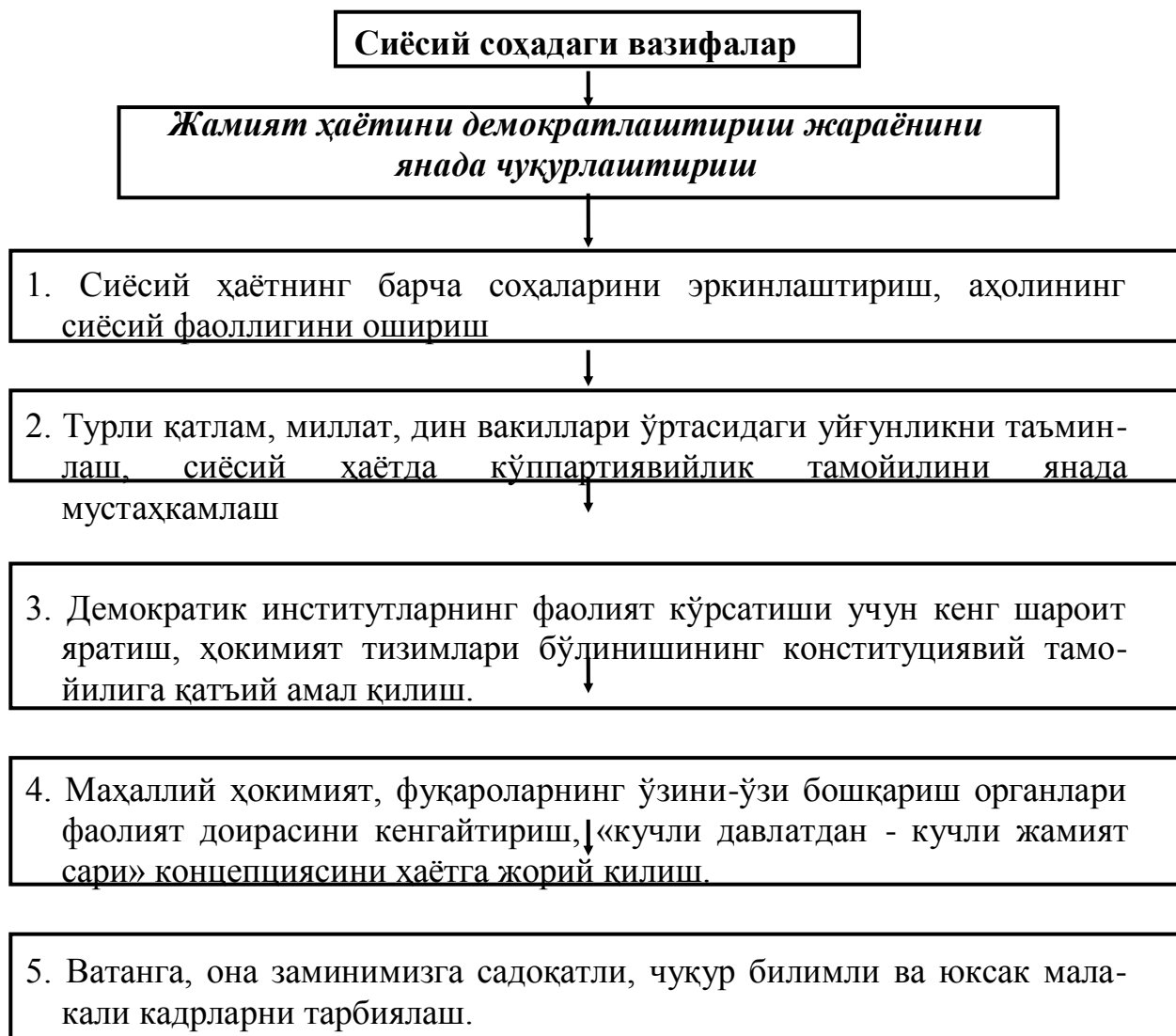

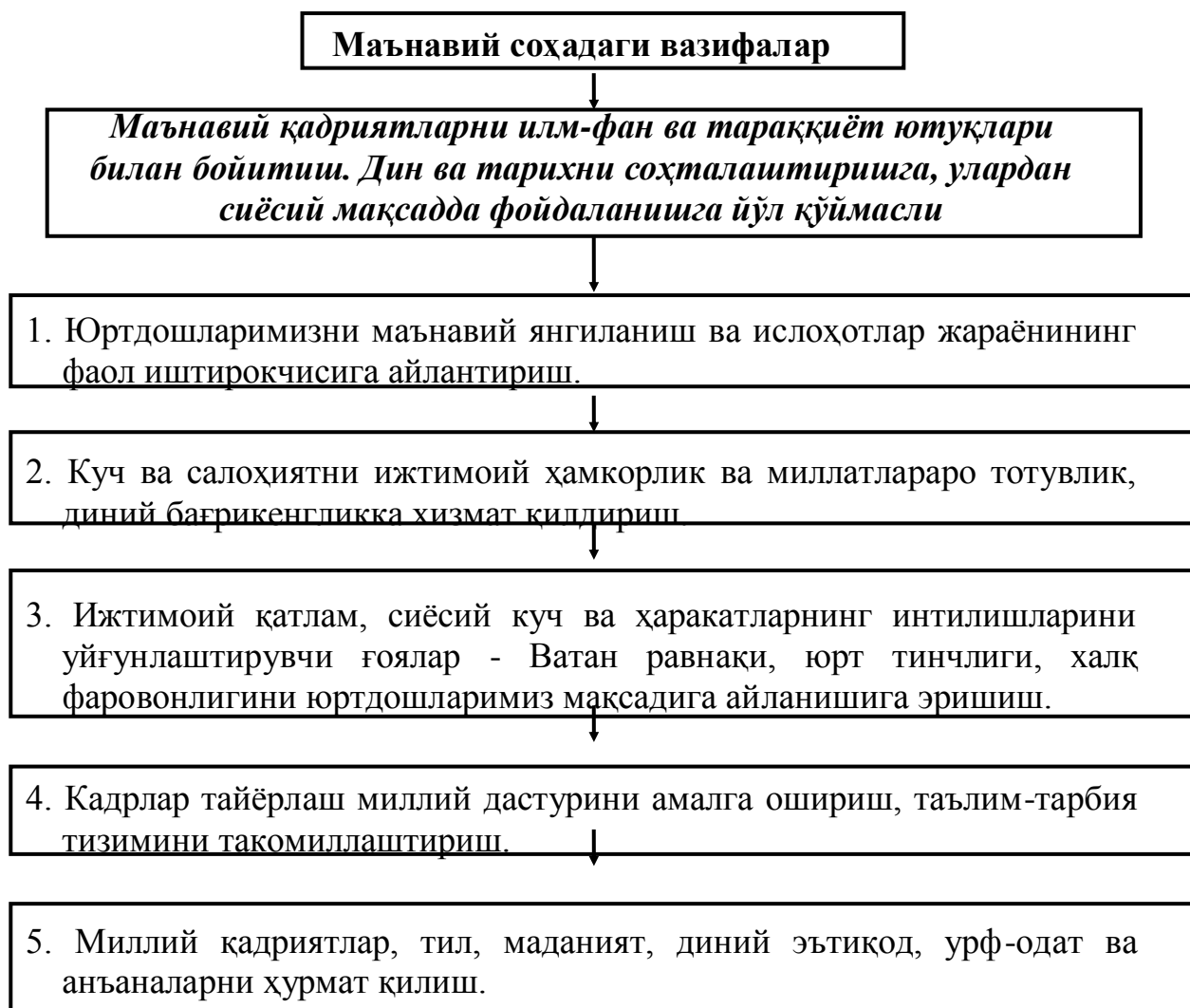
5.3-ЧИЗМА.

5.4-ЧИЗМА.

5.8-ЧИЗМА.

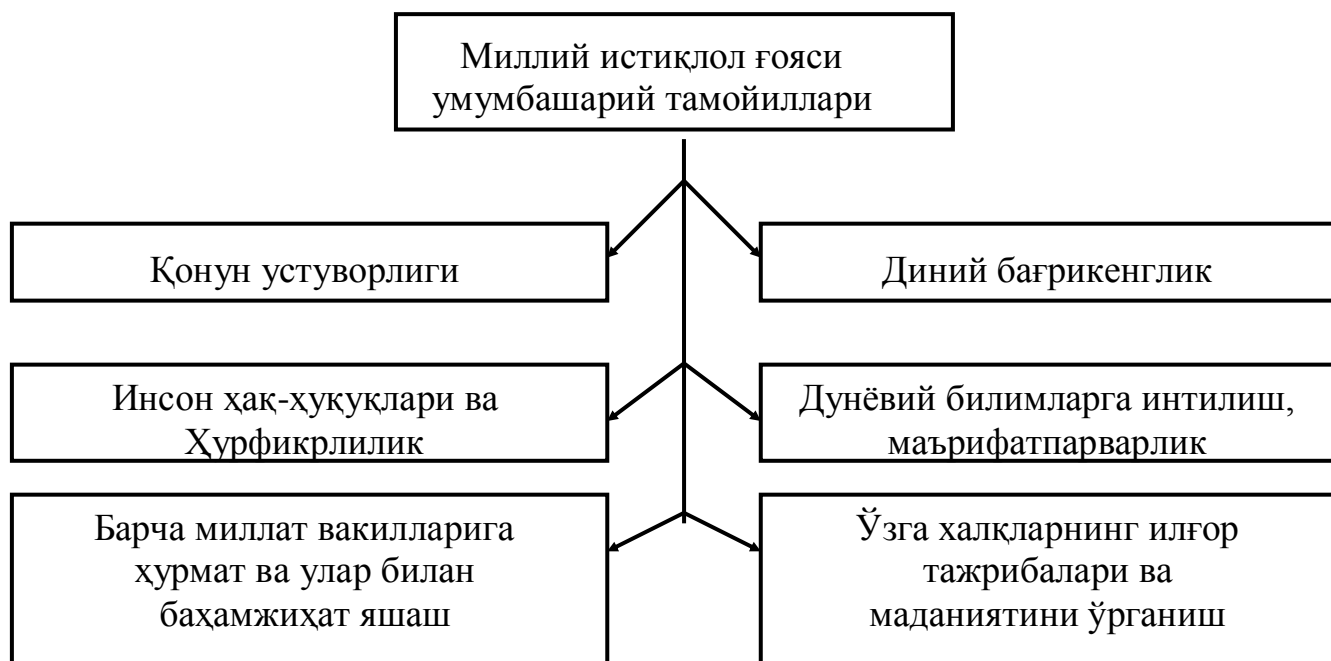
5.9-ЧИЗМА.

5.10-ЧИЗМА.

5.11-ЧИЗМА.

5.12-ЧИЗМА.

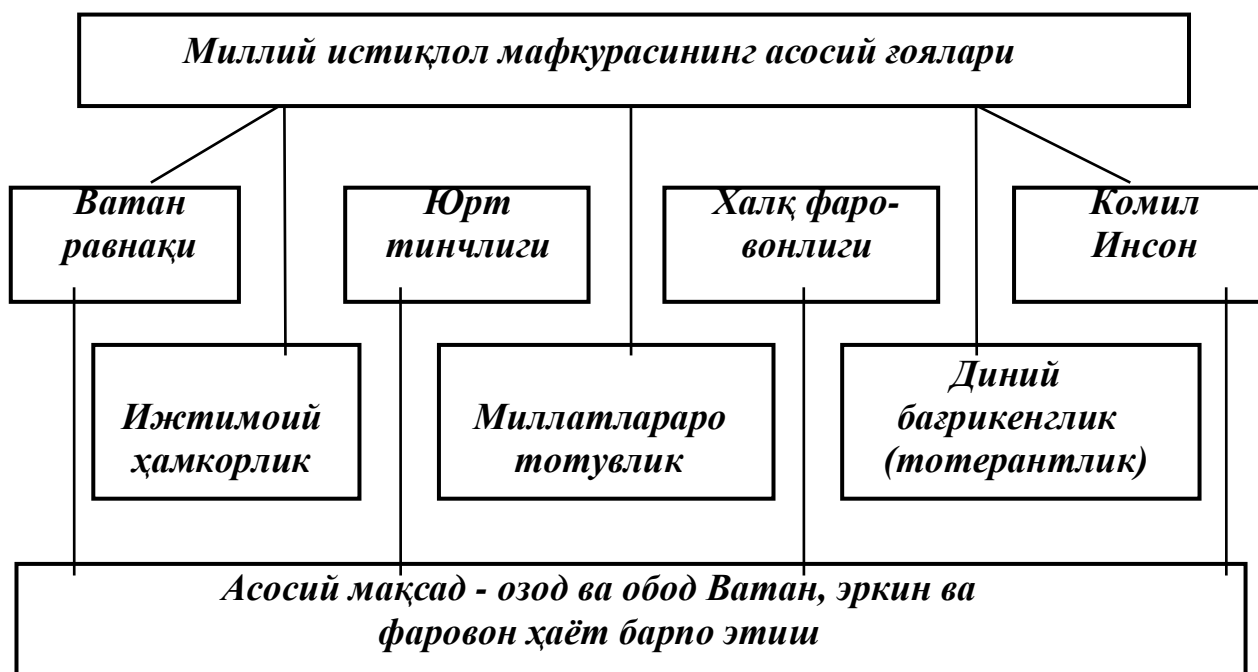

5.13-ЧИЗМА.

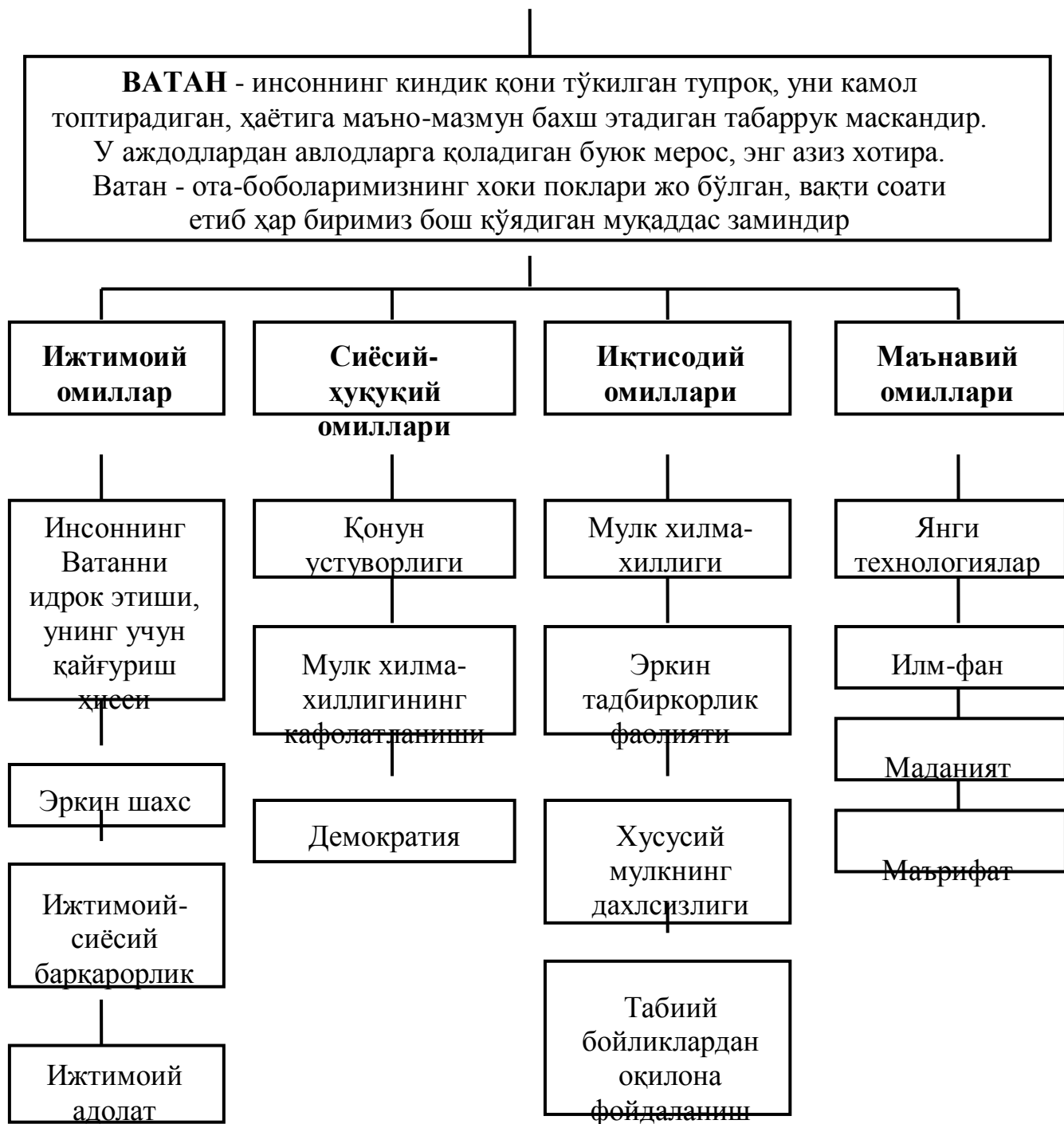
5.15-ЧИЗМА.

5.16-ЧИЗМА.

Ватан равнақи ғояси - миллий истиқлол мафкурасининг

Ислом Каримов томонидан асослаб берилган
ғояларидан бири

5.17-ЧИЗМА

Тинчлик посбонлари ва
қуrolлик кучлар

Жаҳолатга қарши
маърифат

Ватанпарварлик ва
Фидокорлик

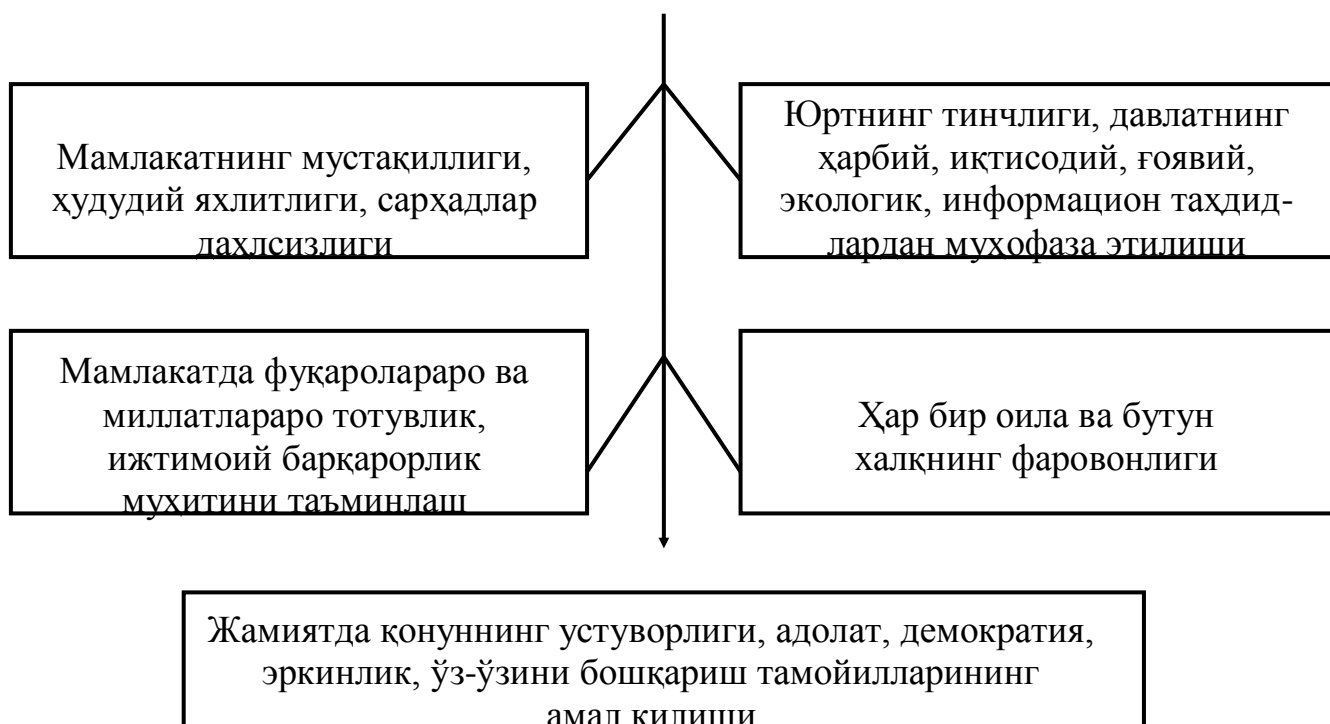
Истиклол йўлида
бирлашиш

5.18-ЧИЗМА.

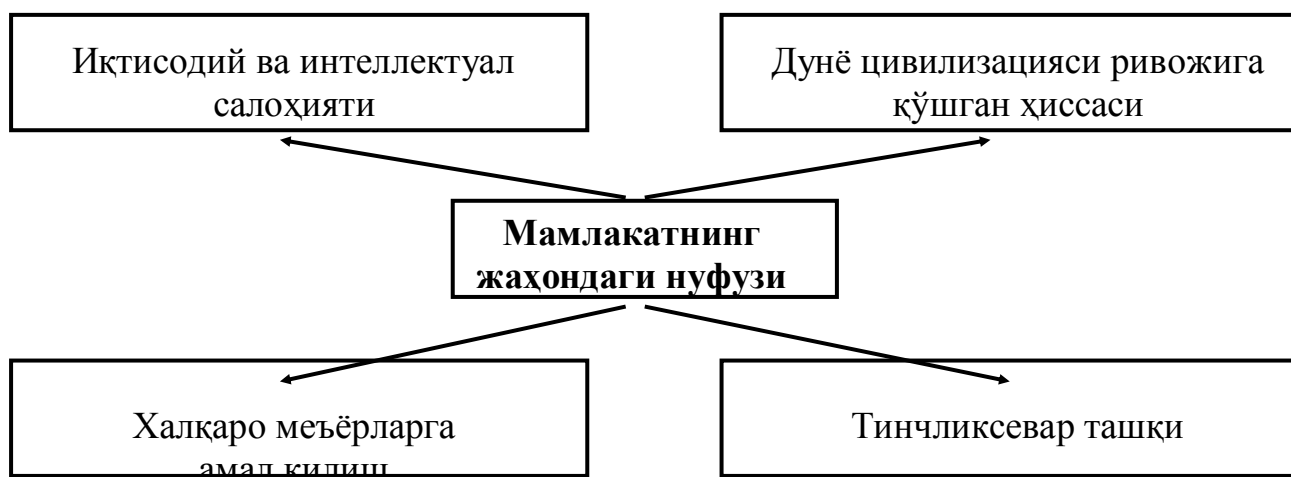

5.19-ЧИЗМА.

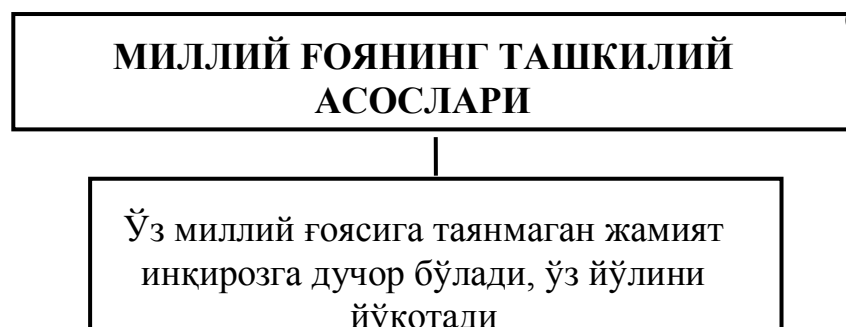
Миллий истиқлол мафкураси халқимизнинг қуйидаги умумий манфаатларини ифодалайди

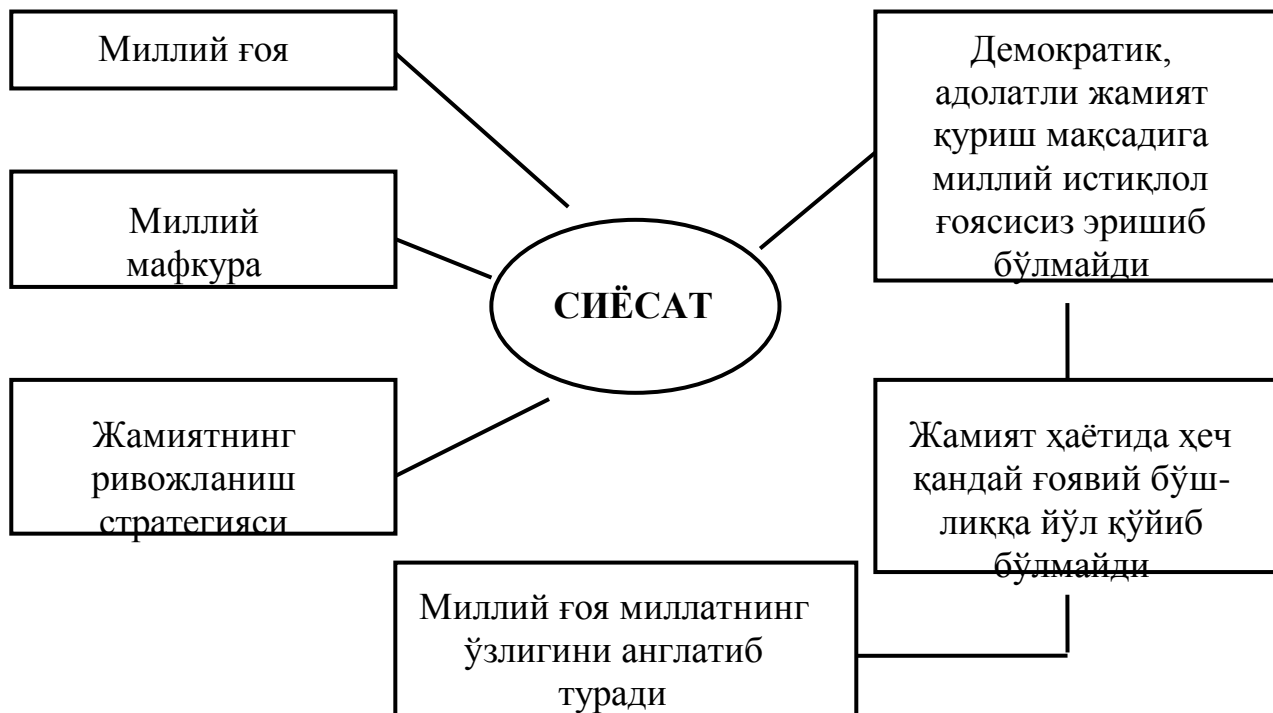

5.20-ЧИЗМА.

6.1-ЧИЗМА.

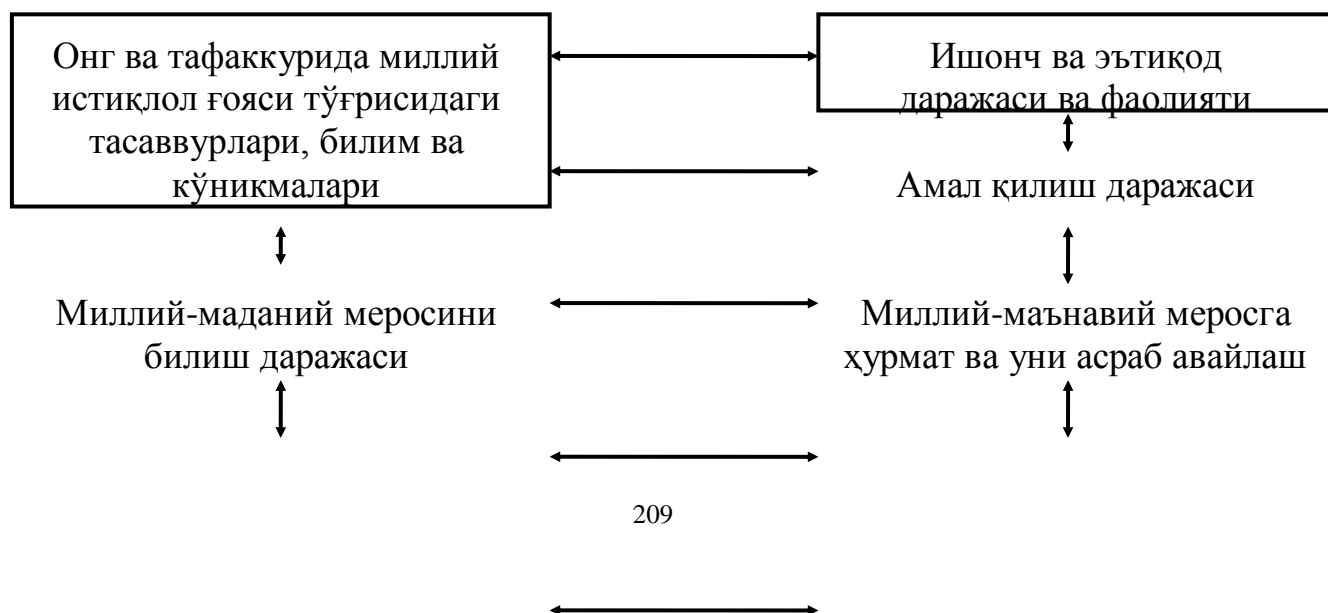
6.2-ЧИЗМА.

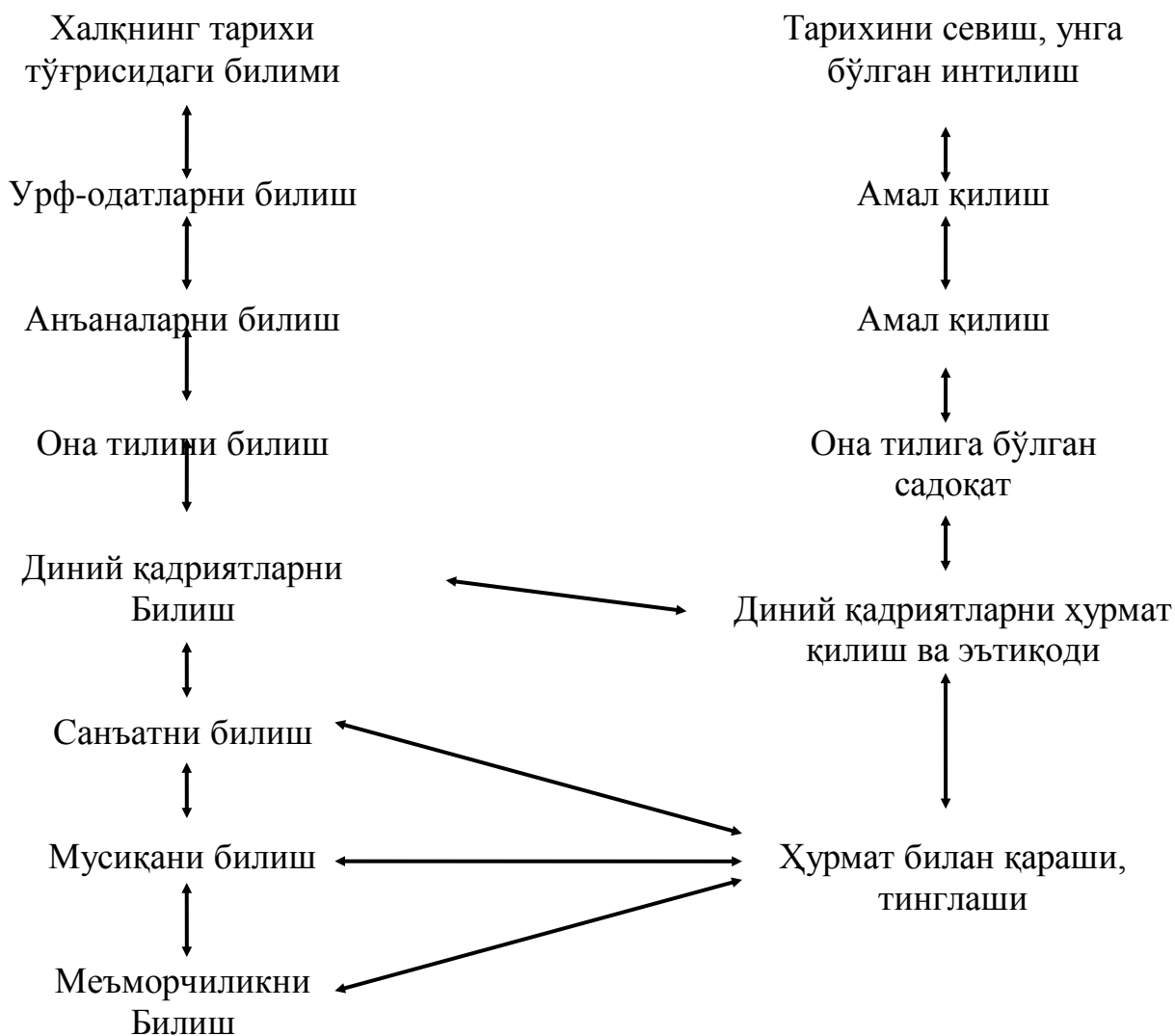

Миллатнинг, халқнинг ҳамжиҳатлиги тараққиёт гаровидир.

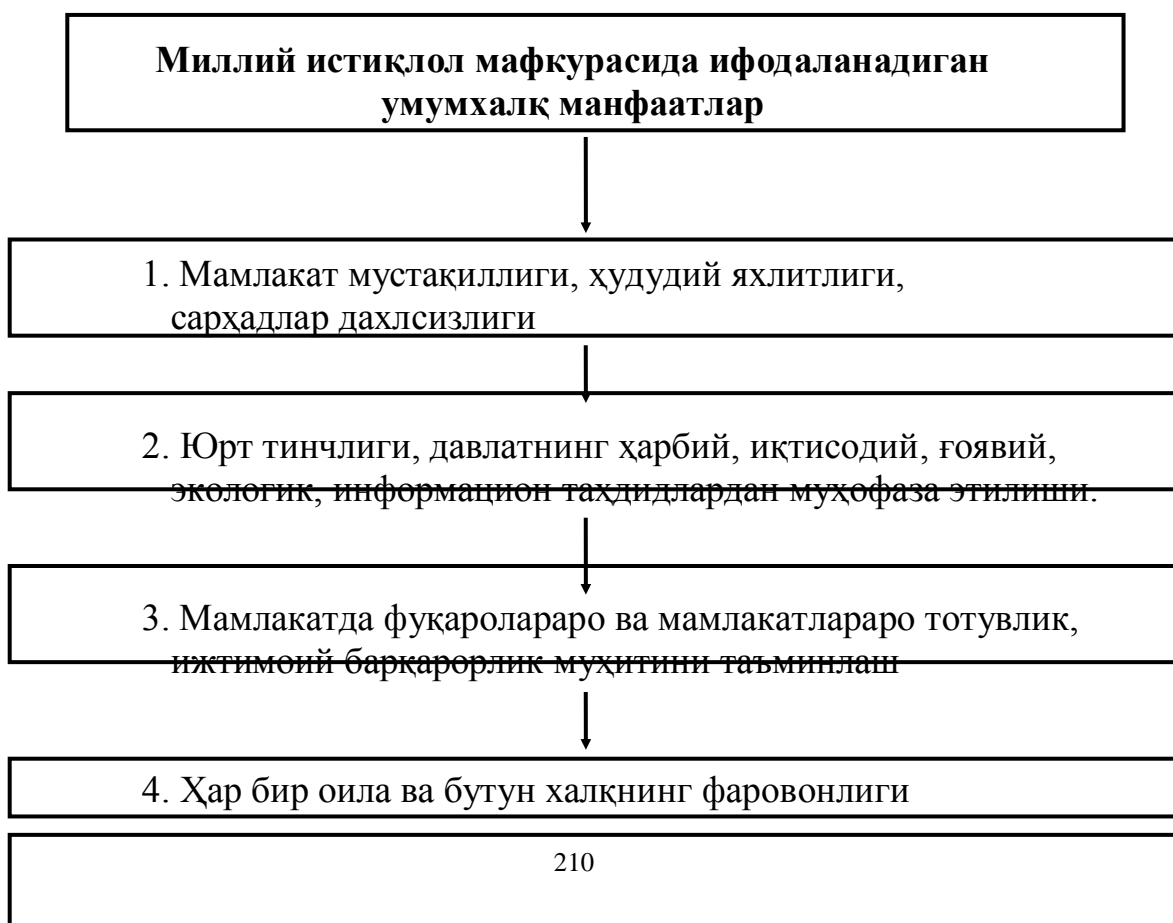
«Тарбия биз учун ё ҳаёт - ё мамот, ё нажот - ё ҳалокат, ё саодат - ё фалокат масаласидир».
Абдулла Авлоний

6.3-ЧИЗМА.

6.4-ЧИЗМА.

5. Жамиятда адолат устуворлиги, демократия, ўз-ўзини бошқариш тамойилларининг амал қилиш

7.1-ЧИЗМА.

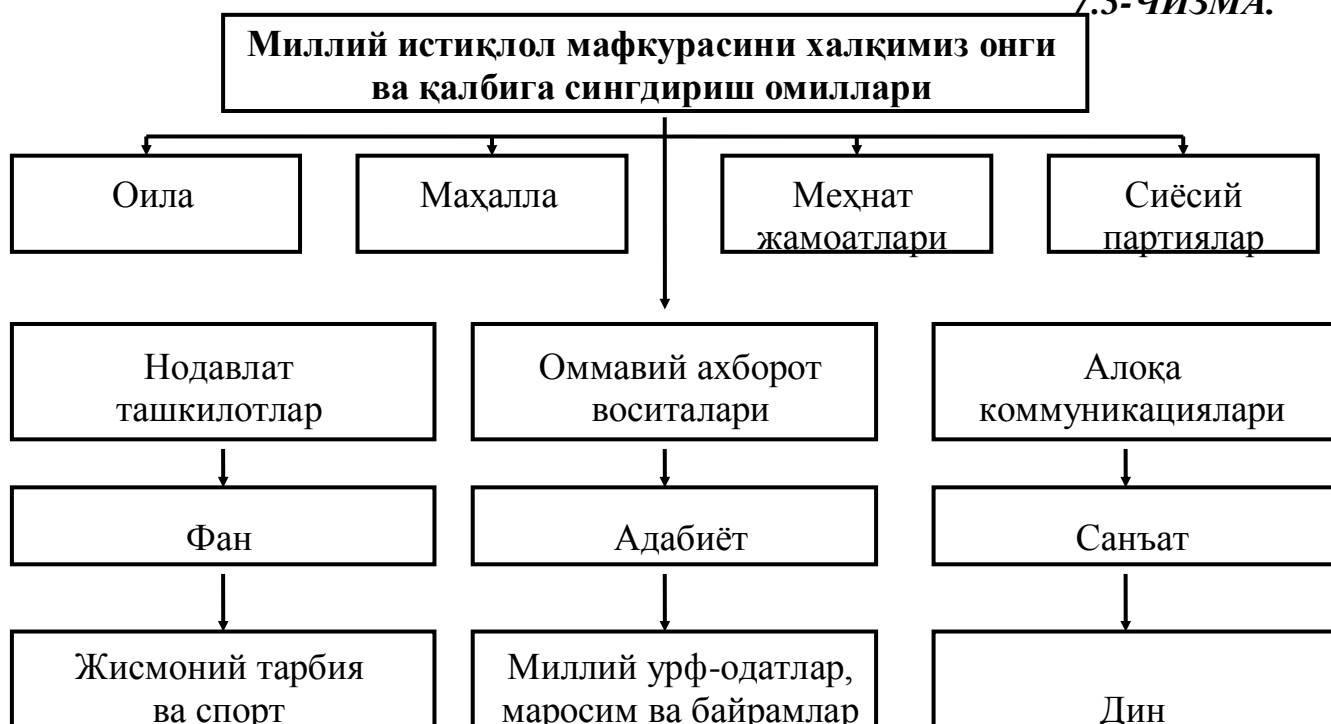
7.2-ЧИЗМА.

Амалий асослари

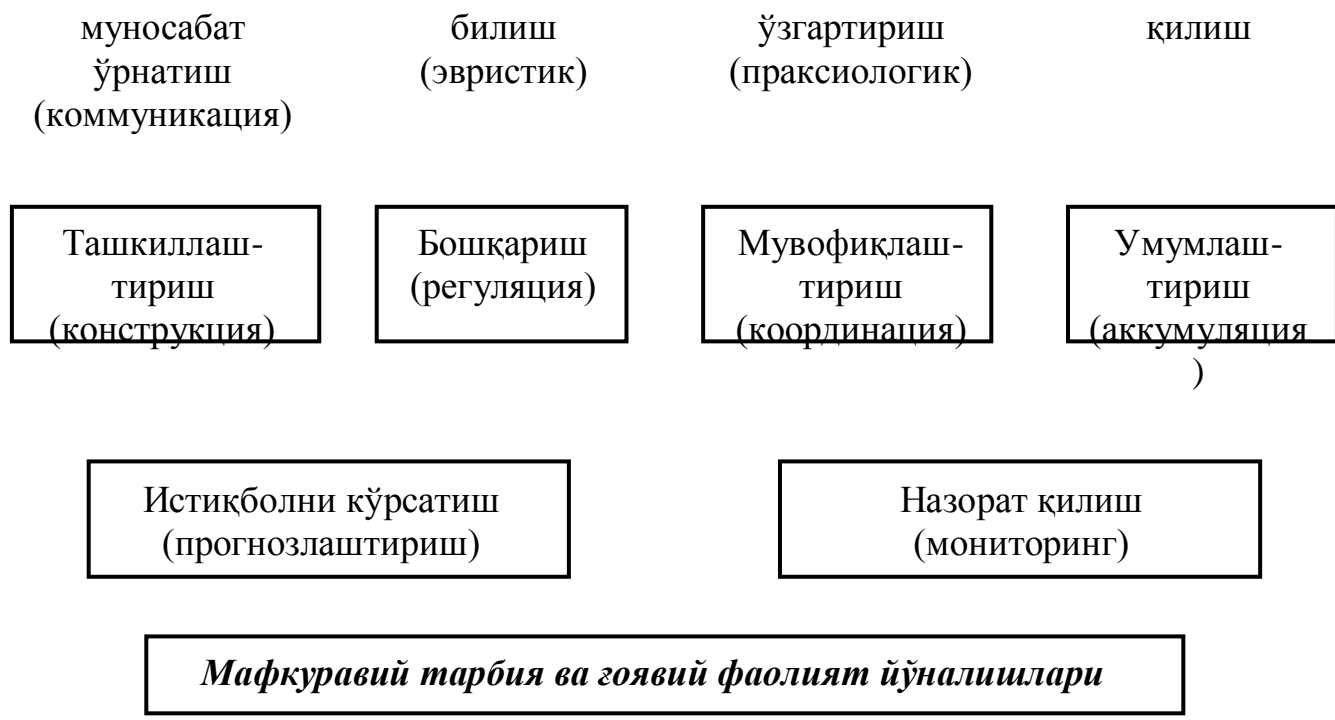

7.3-ЧИЗМА.

7.4-ЧИЗМА.

8.1-ЧИЗМА.

8.2-ЧИЗМА.

8.3-ЧИЗМА.

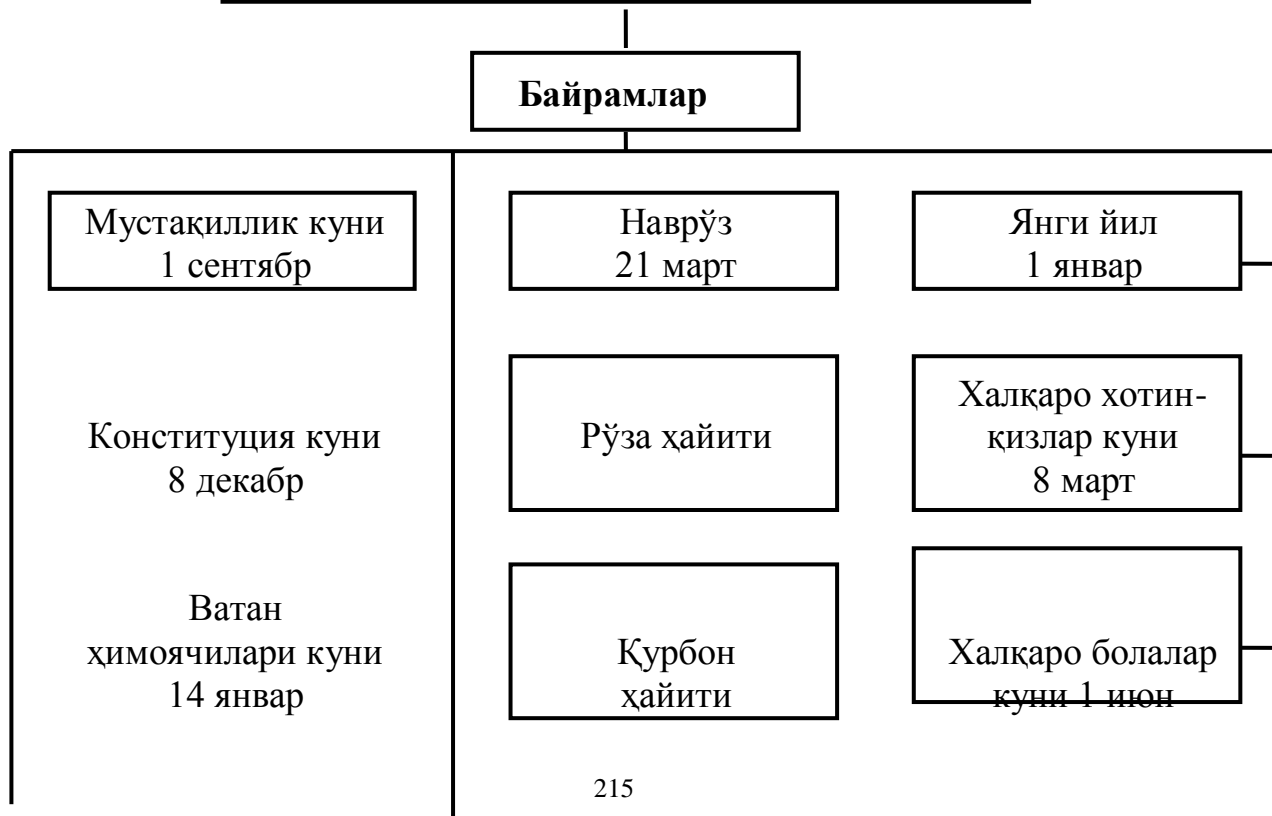

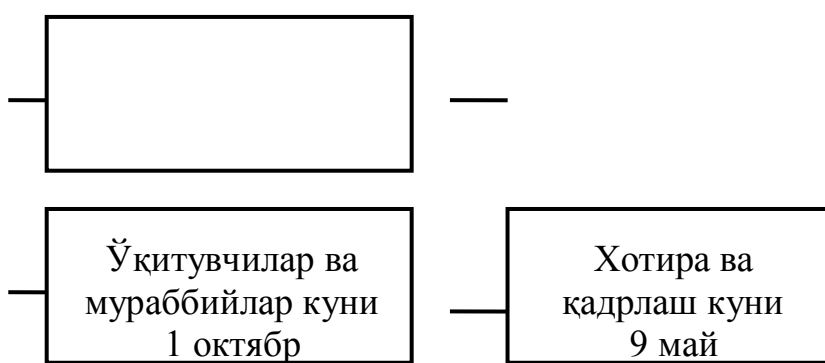
8.4-ЧИЗМА.

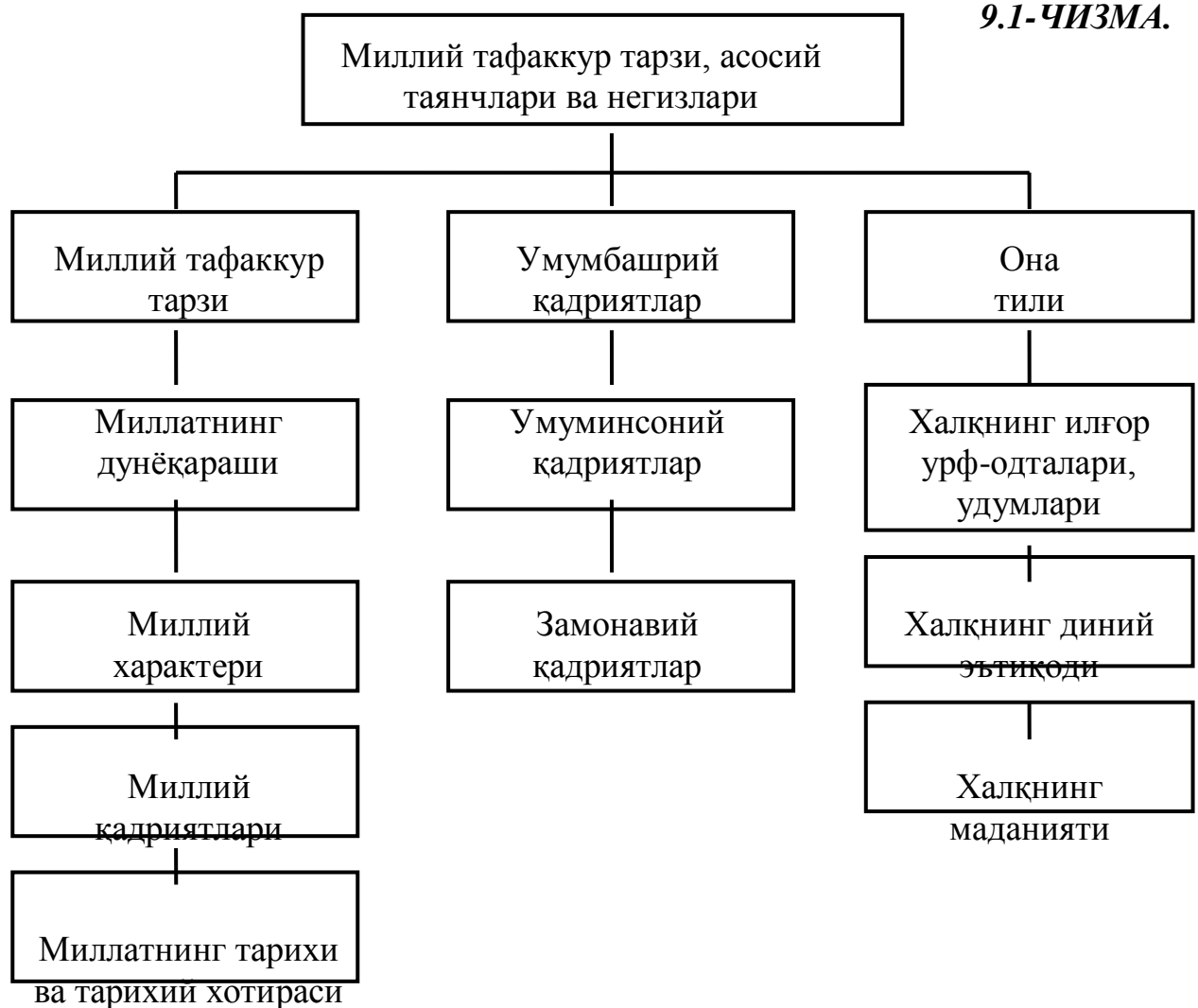
**Ўзбекистонда нишонланадиган байрамларда
МИЛЛИЙ ҒОЯНИНГ АКС ЭТИШИ** *8.5-ЧИЗМА.*

- Миллий бирдамлик
- Миллий кўтаринкилик
- Миллий ва умуминсоний қадриятлар уйғунлиги
- Юртга садоқат
- Ватанпарварлик
- Фидойилик
- Меҳр-муҳаббат
- Ўзаро ҳурмат, инсоний эҳтиром ва кадр-қиммат
- Урф-одатлар, анъаналарни эъзозлаш
- Тарихий хотира

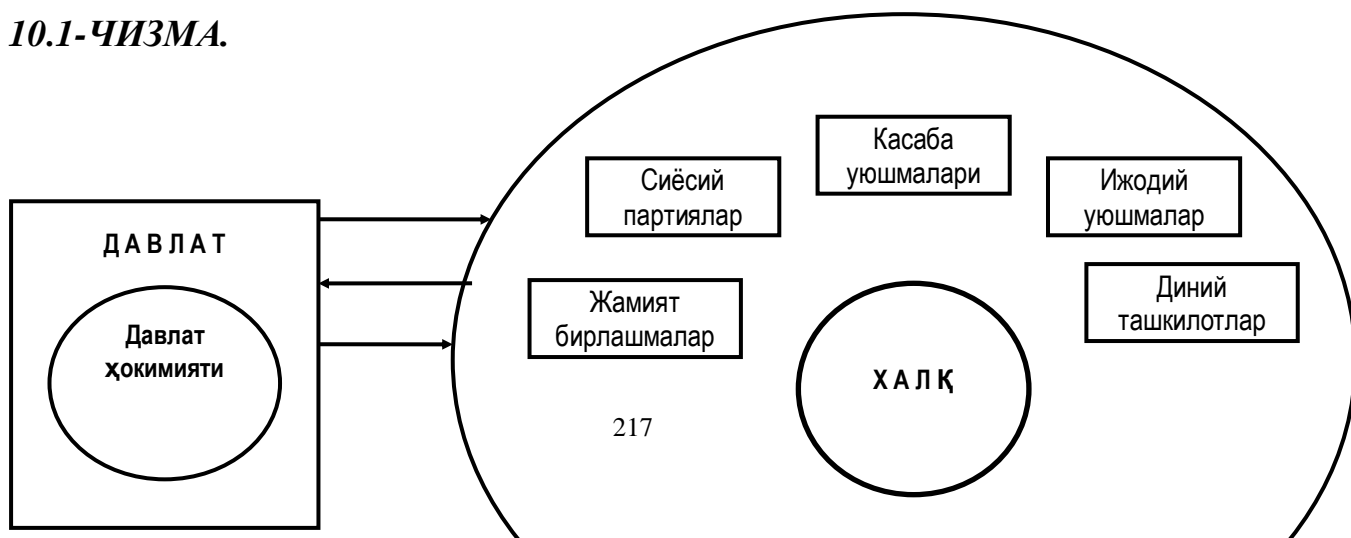
9.1-ЧИЗМА.

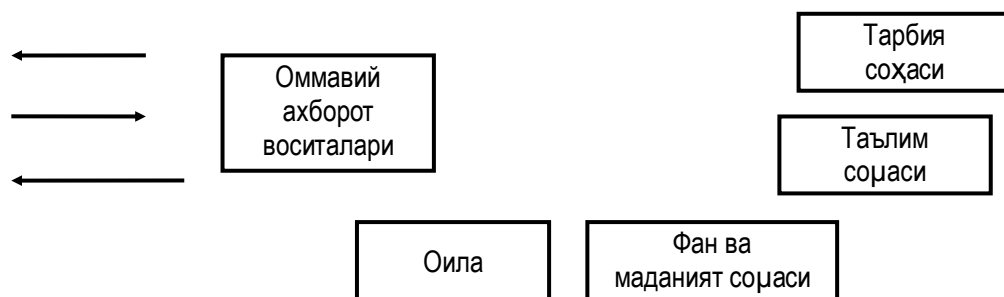

9.2-ЧИЗМА.

10.1-ЧИЗМА.

10.2-ЧИЗМА

ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИНИНГ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ РИВОЖЛАНИШИ

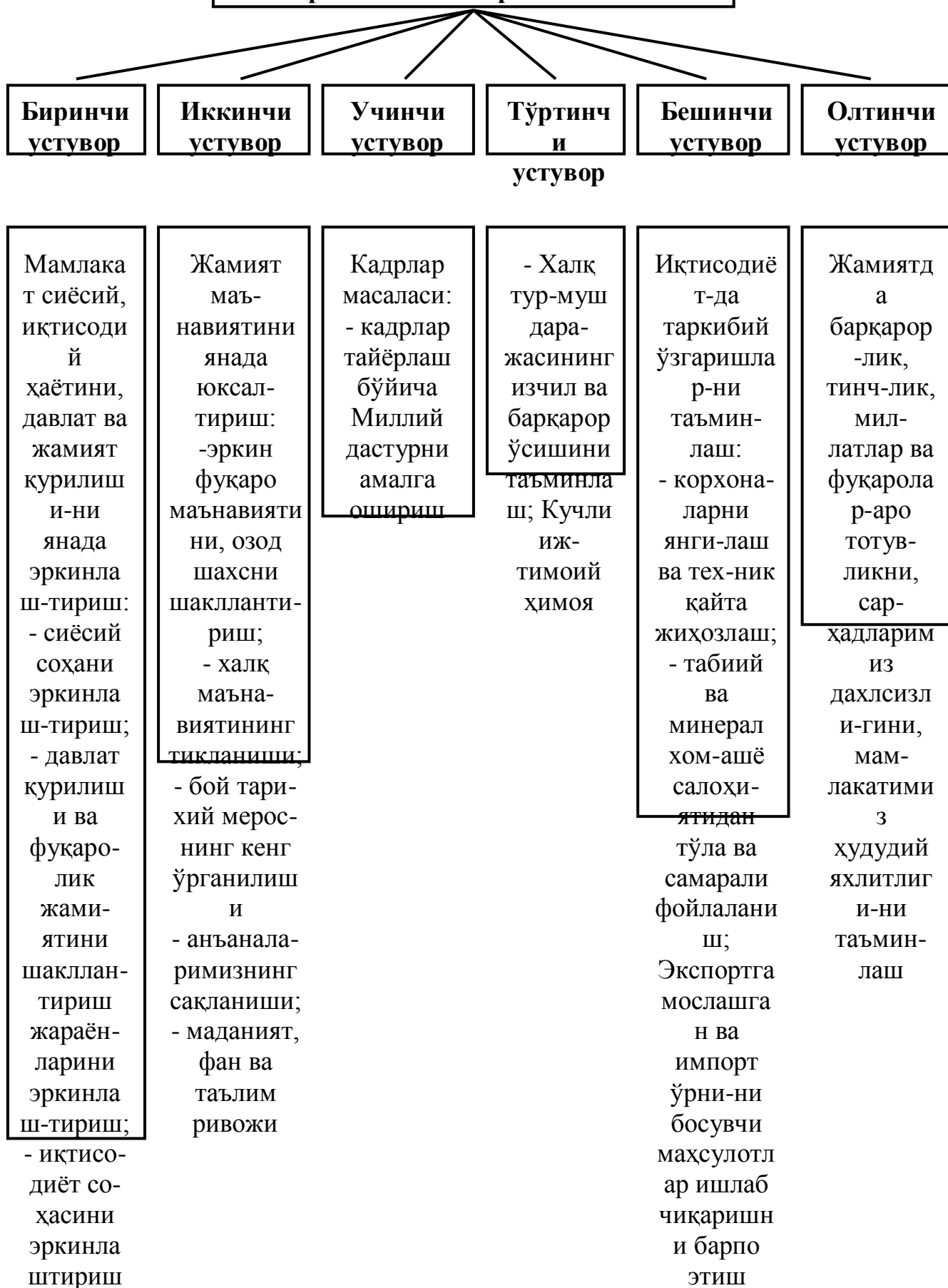

10.3-ЧИЗМА

КОМИЛ ИНСОН ҒОЯСИ

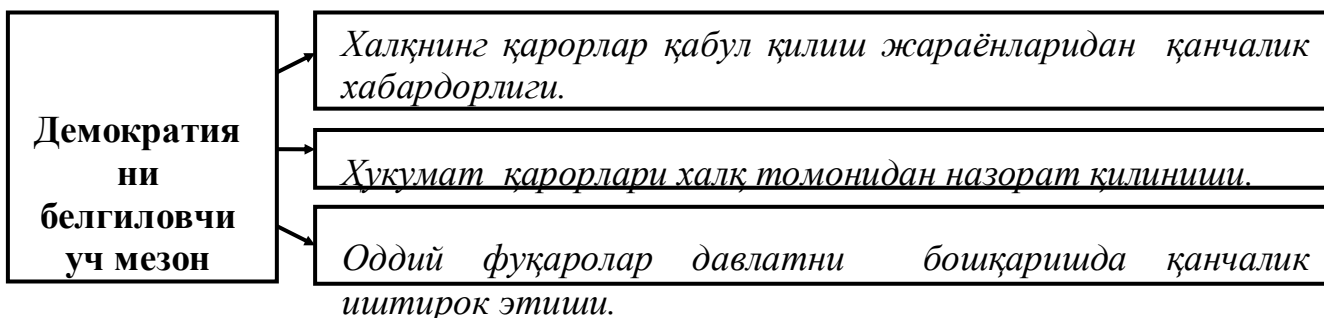

**XXI аср бошида мамлакатимизнинг
ривожланиш стратегияси**

ДЕМОКРАТИЯ ВА УНИНГ МЕЗОНЛАРИ

Умумий тарзда демократия деганда ҳамманинг манфаатлари йўлида кўпчиликнинг ҳокимияти ва озчиликнинг иродасини ҳурмат қилиши тушунилади. Батафсил таҳлил қилинганда эса демократия - халқнинг ўз эркинлиги ва мустақиллигига қарашлари ҳам, ўзбошимчалик билан чеклашлар ва шу йўсиндаги ҳаракатлардан ҳимоя қилиши ҳам, фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариши шакли ҳам эканлиги бўлади.

Демократия - фақат назария ёки сиёсий жараёнгина бўлиб қолмай, шу билан бирга халқнинг турмуш тарзи ва унинг бутун руҳияти, анъаналари, маданияти, психологиясининг хусусиятлари ҳамдир. Демократия гояларини баён қилиши мумкин. Сиёсатда демократияни юқоридан «тушириши» мумкин. Лекин бу билан демократия сизу бизнинг амалий ҳаётимизга сингмайди. Демократия жамиятнинг қадриятига, ҳар бир инсоннинг бойлигига айланмоғи керак. Бу эса бир зумда бўладиган демократия турмуш тарзининг таркибий қисми бўла олмайди. Бу тайёргарлик кўриши ва демократия тамойилларини ўзлаштиришдан иборат анча узоқ муддатли жараёндир. Баъзи давлатларда бунга эришгунча кўплаб авлодлар ўтган.

И.А.КАРИМОВ

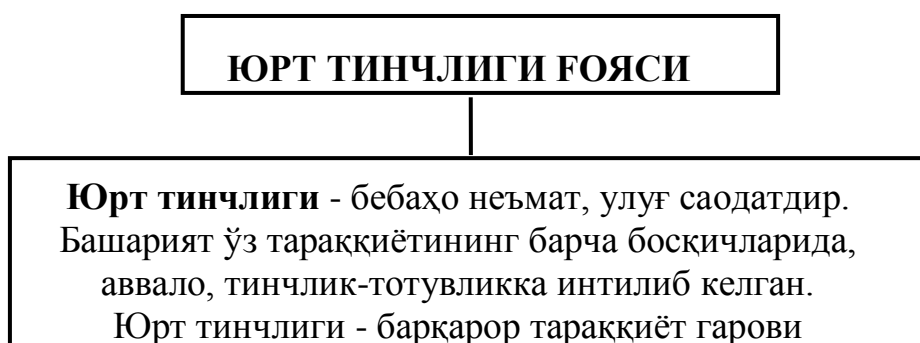
11.1-ЧИЗМА.

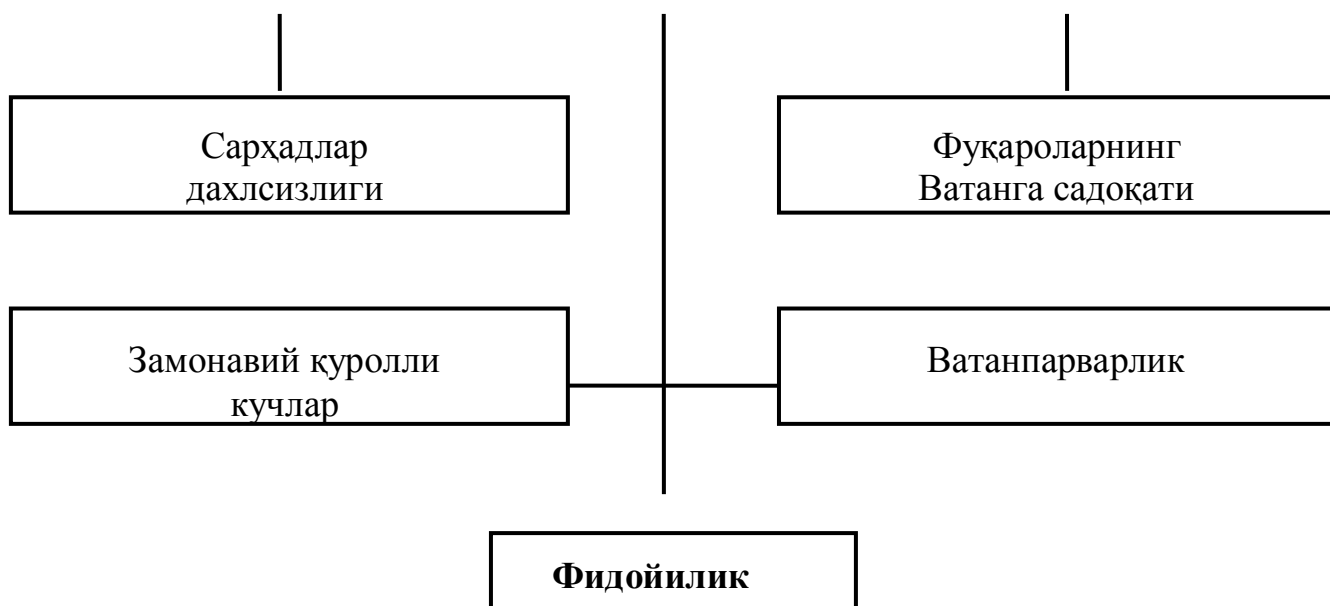

12.1-ЧИЗМА.

12.2-ЧИЗМА.

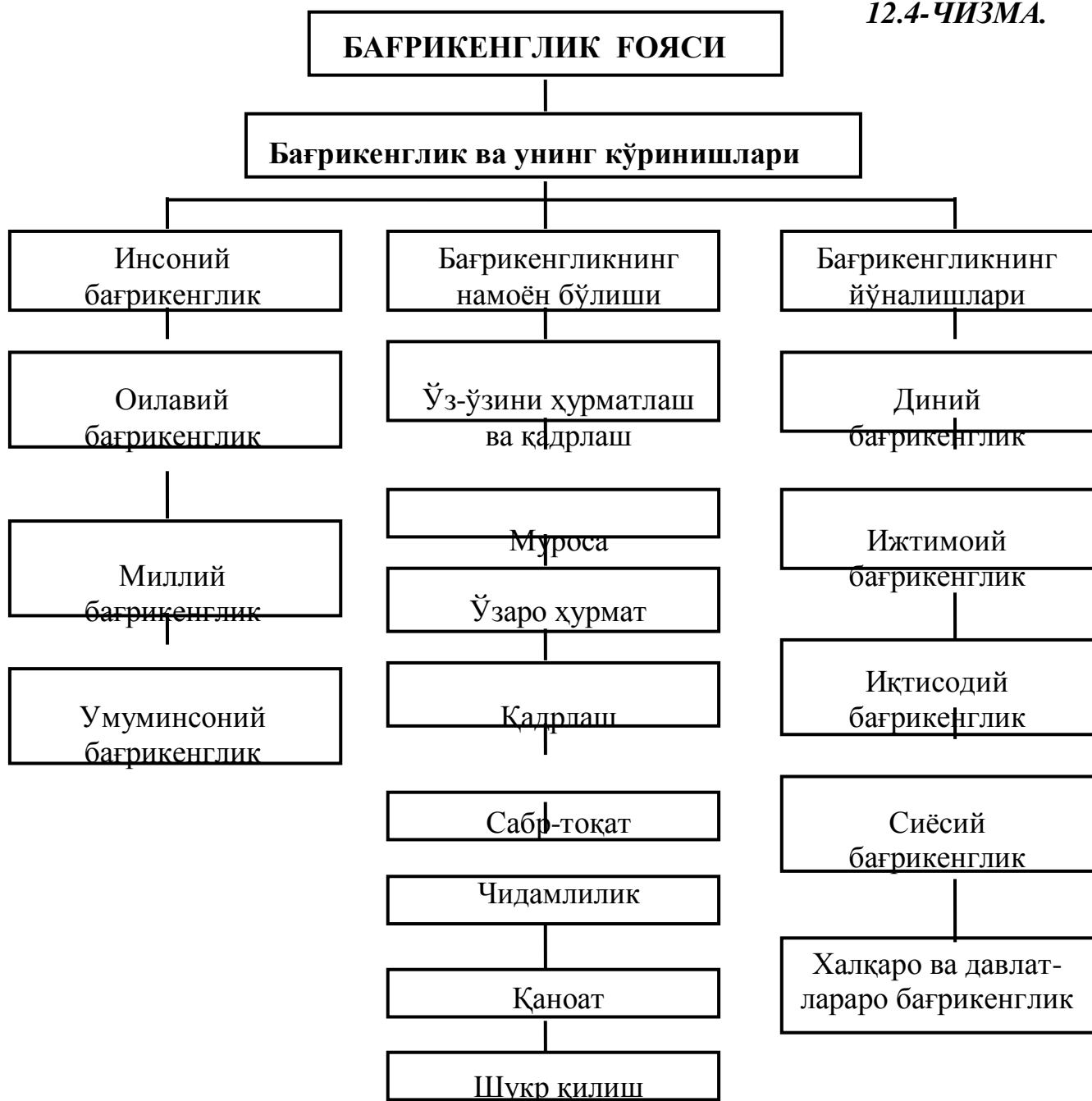

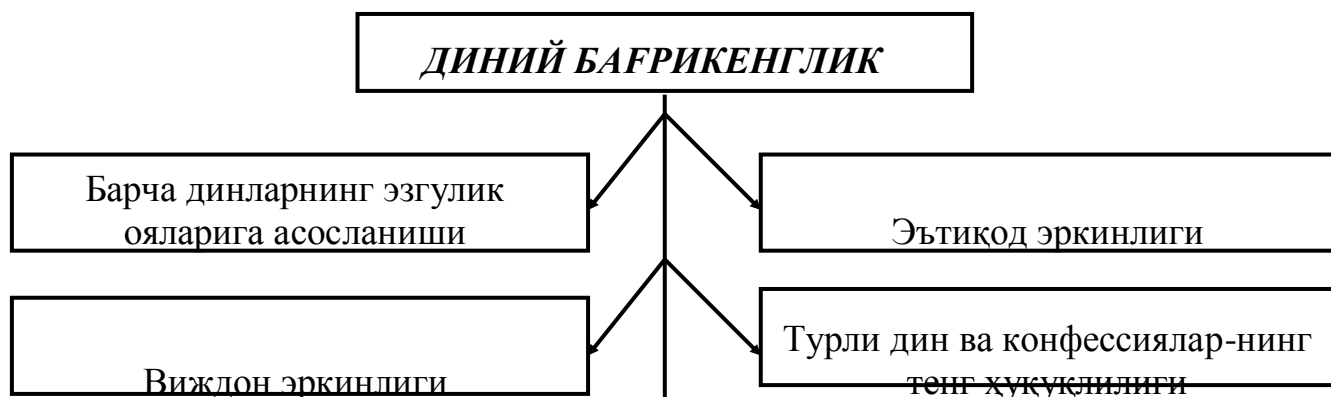
12.3-ЧИЗМА.

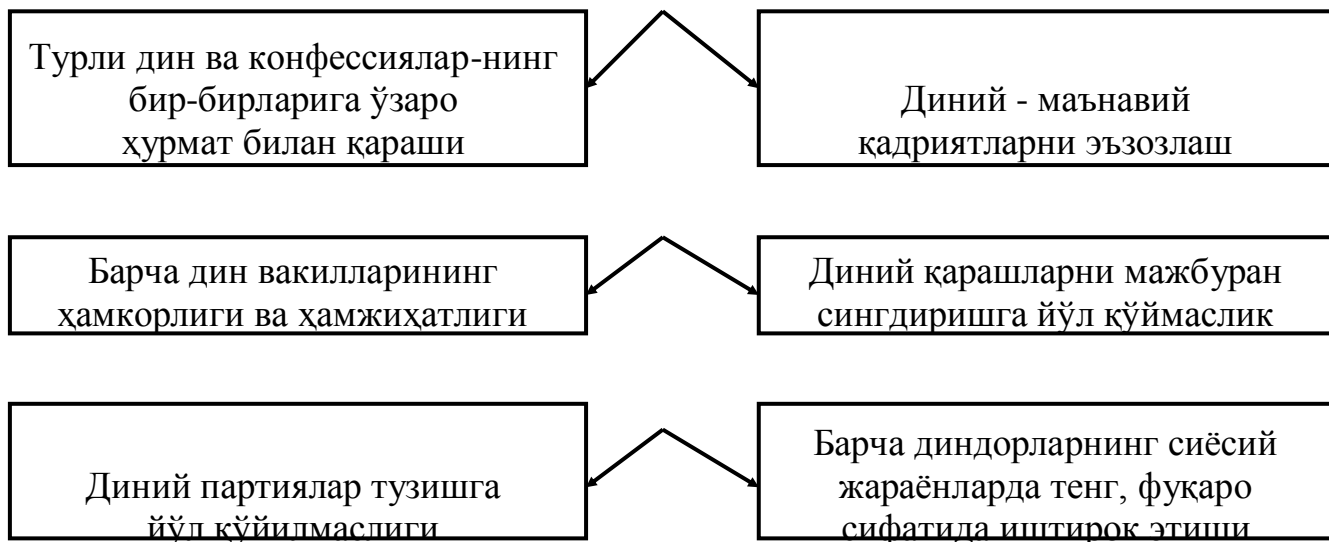

12.4-ЧИЗМА.

12.5-ЧИЗМА.

АСОСИЙ ДИНИЙ ЙЎНАЛИШЛАР *12.6-ЧИЗМА.*

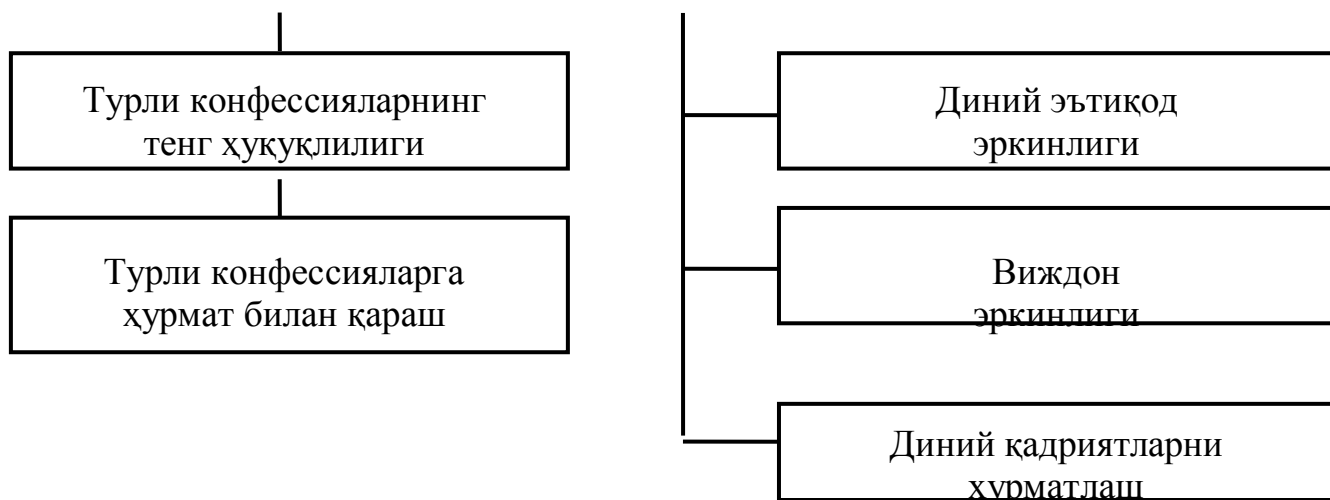
12.7-ЧИЗМА.

ДИНЛАРАРО БАҒРИКЕНГЛИК ҒОЯСИ

ДИНЛАРАРО БАҒРИКЕНГЛИК - хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва

ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшашини англатади.

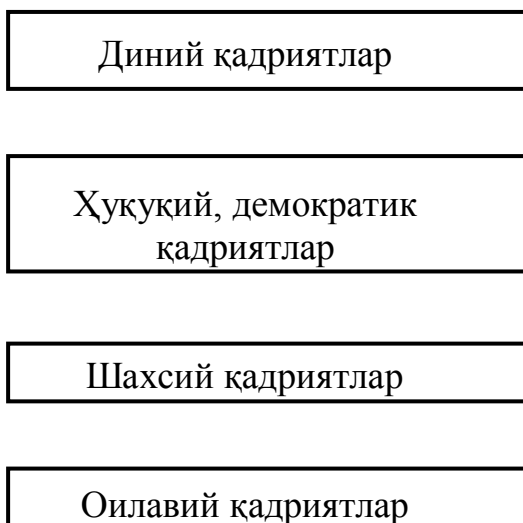
Қадим-қадимдан дин аксарият маънавий қадриятларни ўзида мужассам этиб келади. Миллий қадриятларнинг асрлар оша безавол яшаб келаётгани ҳам диннинг ана шу табиати билан боғлиқ

13.1-ЧИЗМА.

боғлиқ кадриятлар

13.2-ЧИЗМА.

13.3-ЧИЗМА.

Космополитизм ғояси

Буюк давлатчилик шовинизми ғояси

Фашизм, неофашизм ғоялари

Агрессив миллатчилик ғояси

Панславянизм ғояси

Панэронизм ғояси

Панисломизм ғояси

Пантуркизм ғояси

Панамерканизм ғояси ва Ҳ.к.

13.4-ЧИЗМА.

ҒАЙРИИНСОНИЙ, ЁТ ҒОЯЛАРНИНГ ТАШКИЛИЙ АСОСЛАРИ

Диний экстремизм

Бегона, сохта диний ақидалар

Жангариликни тарғиб этиш

Ақидапарастлик

Халқаро терроризм

Наркобизнес

Ноқонуний қурол-яроғ савдоси

13.5-ЧИЗМА.

ҒАЙРИИНСОНИЙ, ЁТ ҒОЯЛАРНИНГ ЗАРАРЛИ ОҚИБАТЛАРИ

Инсон табиатига зид, уни салбий томонга ўзгартиради

Носоғлом турмуш тарзини шакллантиради

Фикрлар хилма-хиллигини чеклайди

Тафаккур тарзини ўз негизларидан бегоналаштиради

Бегона урф-одат, анъаналарни тарғиб қилади. Уларнинг кириб келишига муҳит яратади

Мамлакатни, халқни ўз миллий кадриятларидан, охир-оқибат ўз тараққиёт йўлидан

бегоналаштиради

Қарамлик, тобелик, мутелик
муҳитини яратади

Жамиятда халқлар ва миллатлараро тотувлик,
динлараро бағрикенгликка раҳна солиб, ички
ихтилофлар, парокандаликка олиб келади

13.6-ЧИЗМА.

МИЛЛИЙ ҒОЯГА ЗИД, САЛБИЙ ҲОЛАТЛАР

УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШ ЙЎЛЛАРИ

Жамиятда эркин фикр ва фикрлар, ғоялар
хилма-хиллиги, танқид, ўзини-ўзи
танқид муҳитини яратиш

Демократия ва ошкоралик
муҳитини кўчайтириш

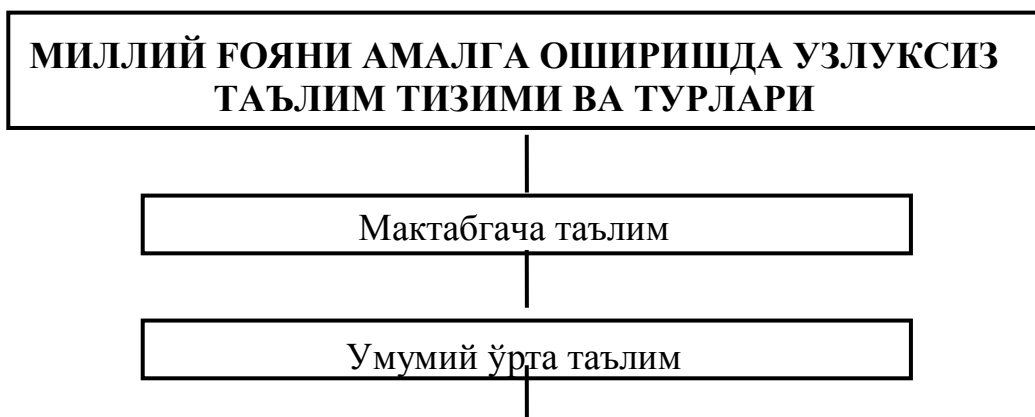
Соғлом ва эркин рақобат
муҳитини яратиш

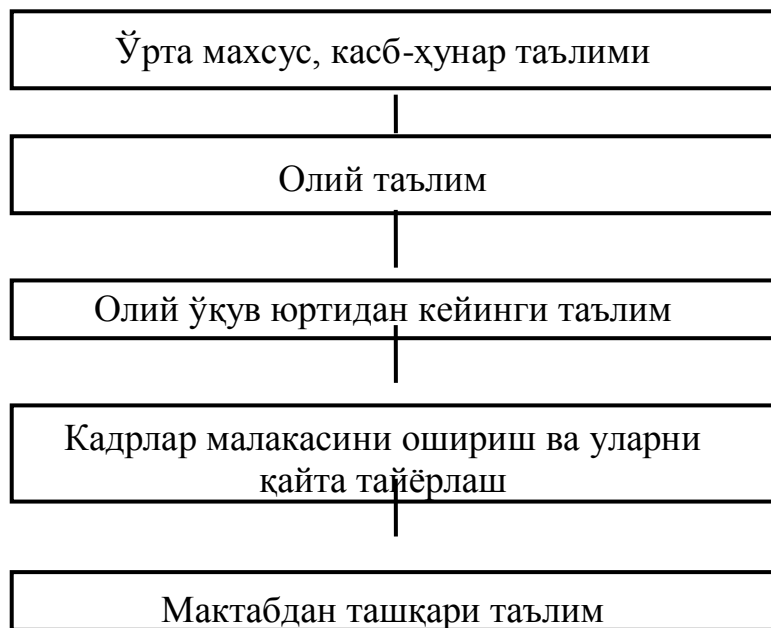
Жамиятда илм-маърифатнинг

13.7-ЧИЗМА.

13.8-ЧИЗМА.

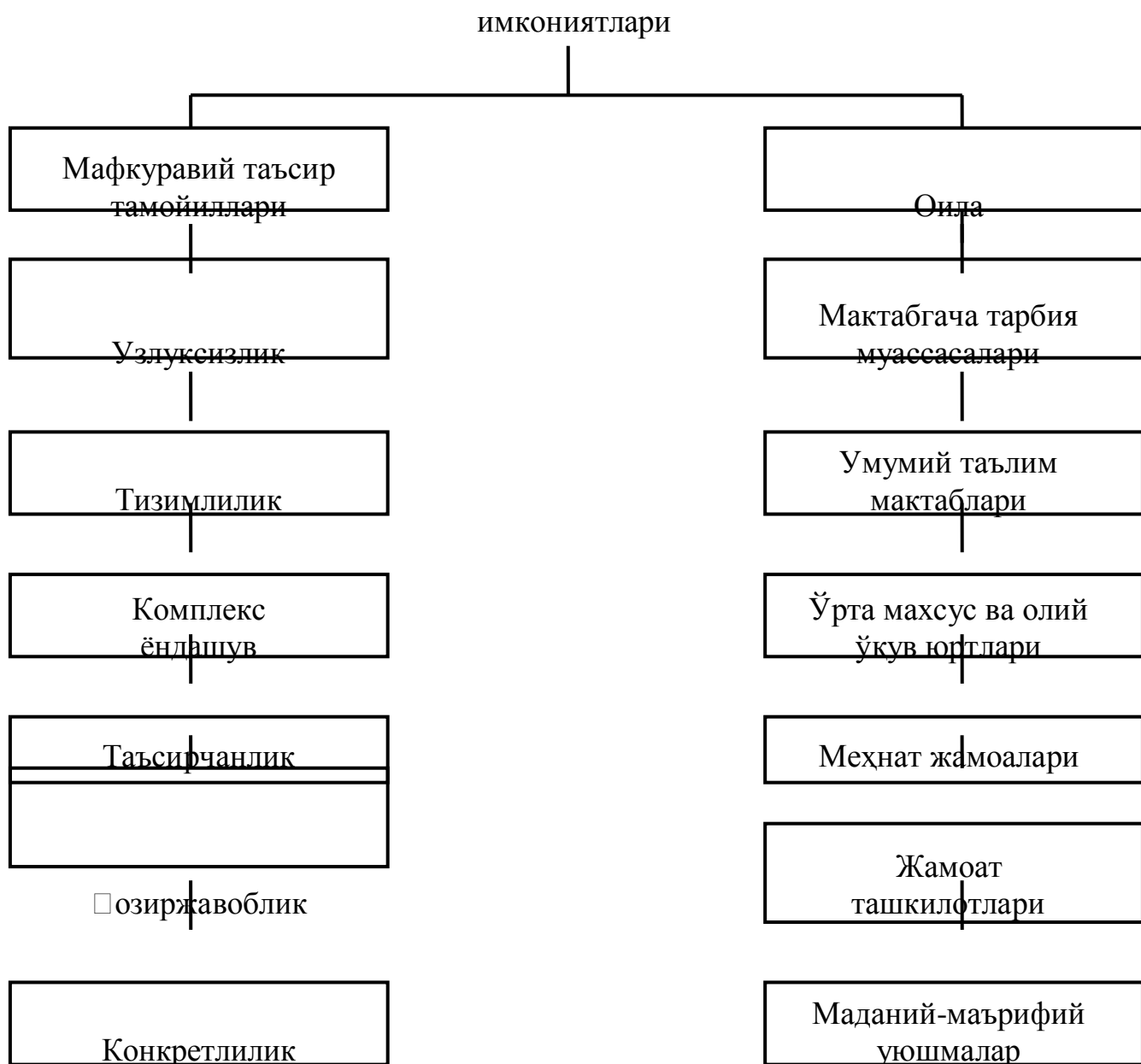

13.9-ЧИЗМА.

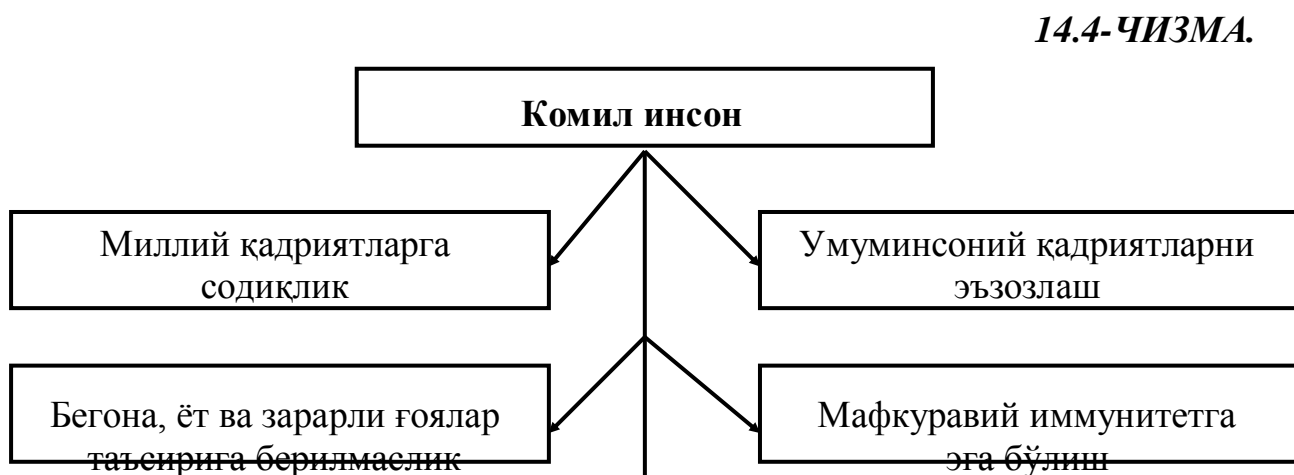
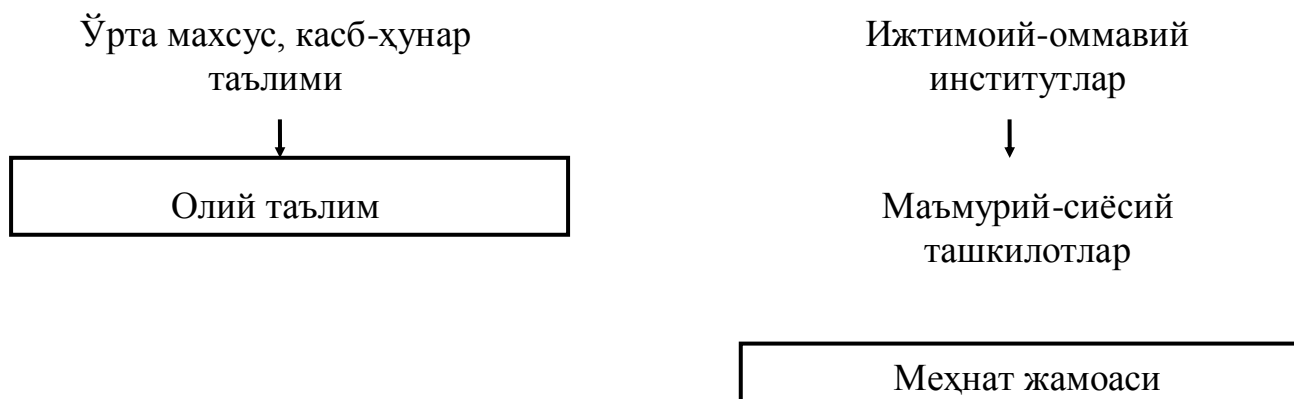
13.10-ЧИЗМА.

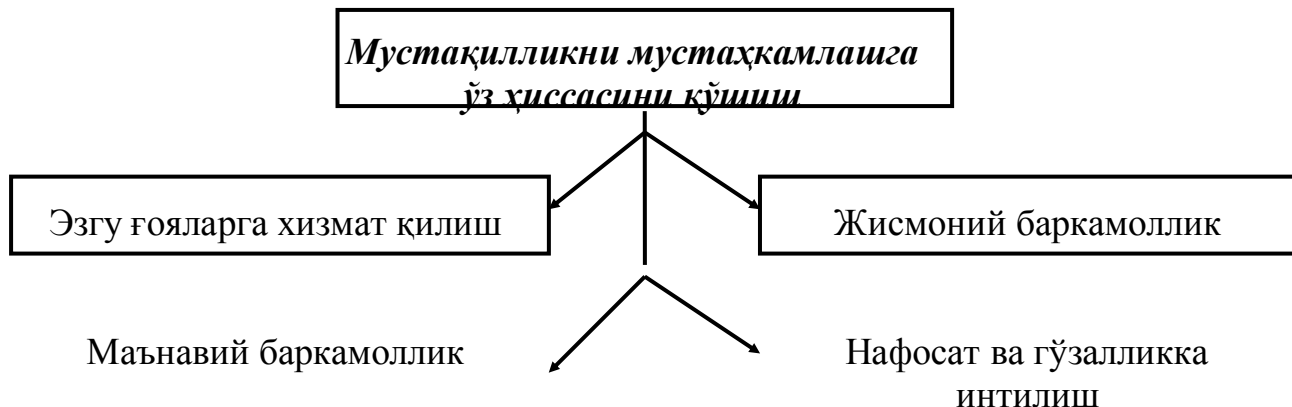

14.1-ЧИЗМА.

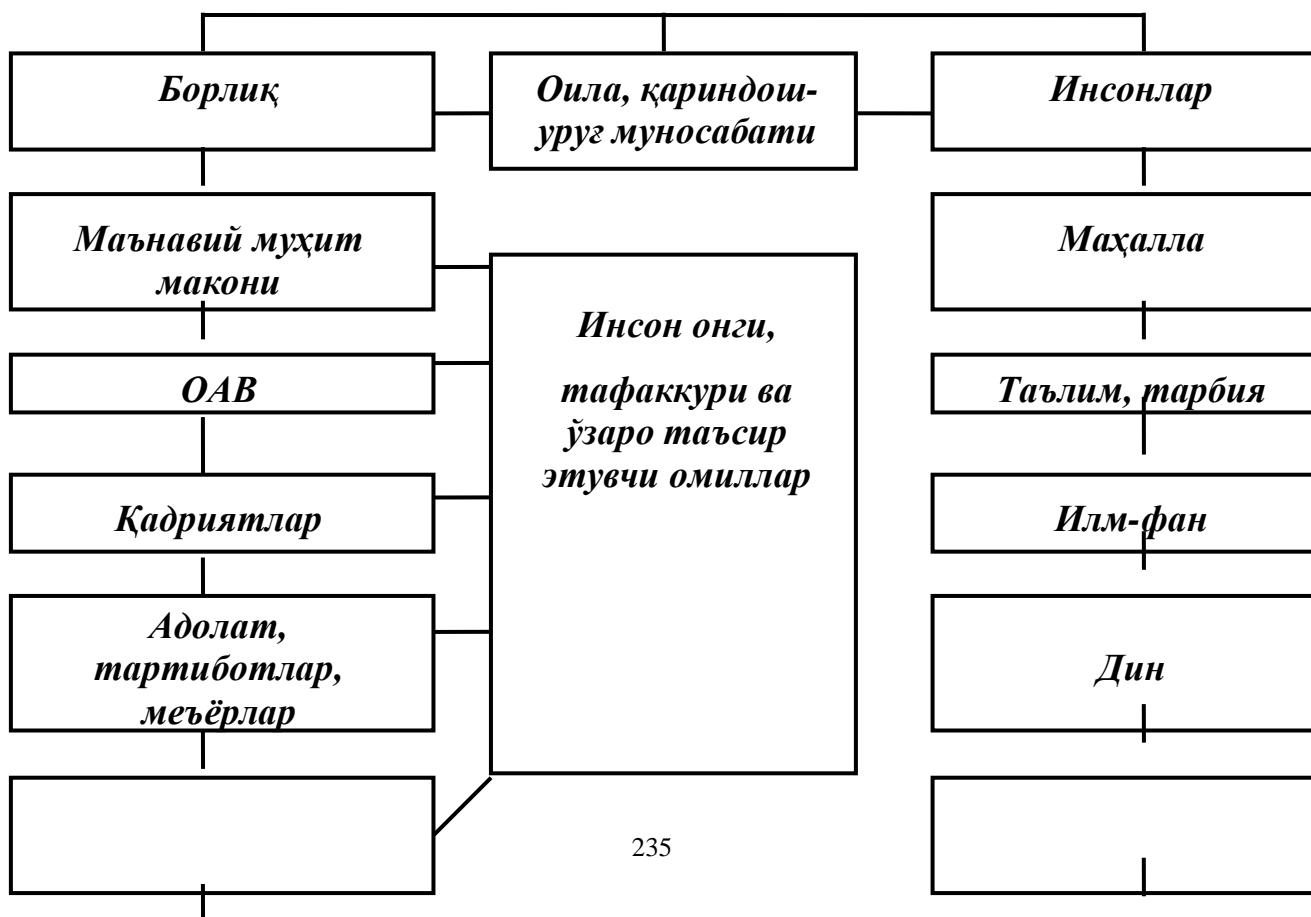

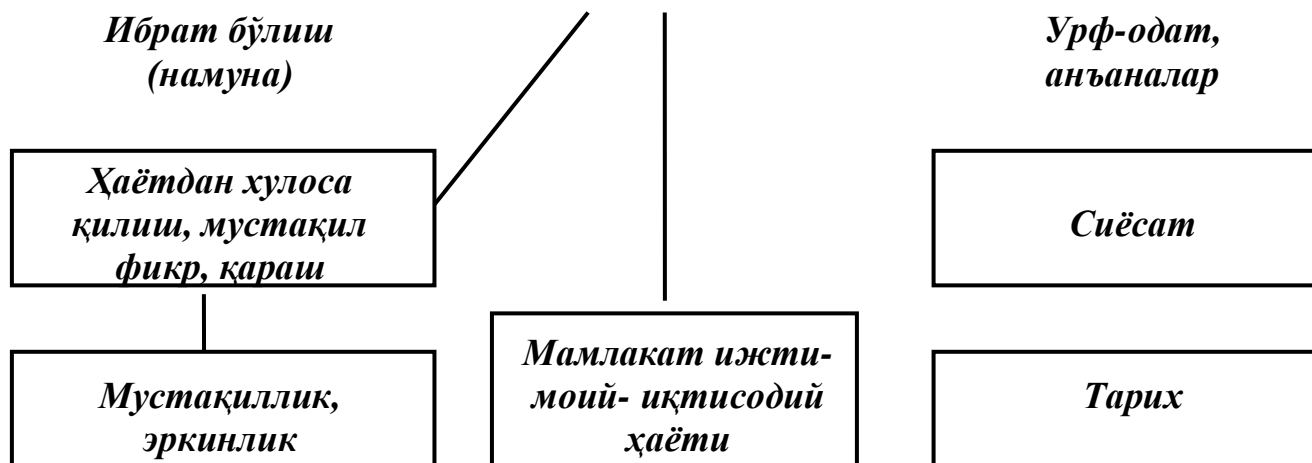

14.5-ЧИЗМА.

МУСТАҚИЛЛИК ТАФАККУРИ

- қайғуриш;**
- Ўзбекистоннинг истиқболи ва истиқлоли ҳақида
 - ўзининг, ўз халқининг, Ватанининг қадр қиммати, орномусини англаб, уни ҳимоя қилиш;
 - юксак ғоялар, янги фикрий кашфиётларнинг, ниятлар оғушида меҳнат қилиб истеъдоди, бор имкониятини, керак бўлса, жонини юрт истиқболи, элига баҳшида этишдир.

**«МИЛЛИЙ ИСТИҚЛОЛ ҒОЯСИ: АСОСИЙ ТУШУНЧА ВА ТАМОЙИЛЛАР»
ФАНИ МАВЗУЛАРИ БЎЙИЧА САВОЛЛАР ВА ТАЯНЧ
ИБОРАЛАР**

1. Аҳолининг турли қатламларини ғоявий қуроллантириш омиллари. **Таянч иборалар:** меҳнат жамоаси, корхона, давлат, нодавлат ташкилотлар, раҳбар, сиёсий партиялар.
2. Ақида ва ақидапарастлик мафқураси. **Таянч иборалар:** динни ўзгаришсиз, аслидагидек сақлаш, зўравонлик, ёвузлик, ҳокимият, догматизм, чекланганлик.
3. Ақидапарастларнинг маънавиятга қарши кураш олиб боришларининг туб сабаблари. **Таянч иборалар:** маънавий қашшоқ, билимсиз, нодон, социал таянч, манфаат, чекланганлик.
4. Ақидапарастликнинг кенг тарқалган кўринишлари. **Таянч иборалар:** фашизм, коммунизм, диний фундаментализм, экстремизм.
5. «Бўлиб ташла ва ҳукумронлик қил» тамойилини амалга ошириш учун уринишлар. **Таянч иборалар:** ижтимоий парокандалик, зиддиятларни юзага келтириш, нотўғри тасаввурни ҳосил қилиш, ғаразли мақсадлар.
6. Биз қандай жамият барпо этмоқдамиз. **Таянч иборалар:** жамият, давлат, тузум, демократия, ҳуқуқ, бозор иқтисодиёти, фуқаролик жамияти.
7. Бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик давлат қуришнинг сиёсий соҳасидаги асосий вазифалари. **Таянч иборалар:** демократиялаш, самарали давлат тизими, фуқаролик жамияти, сайловлар, икки палатали парламент.
8. Бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик давлат қуришнинг ижтимоий соҳадаги вазифалари. **Таянч иборалар:** кучли ижтимоий сиёсат, ислоҳотларни чуқурлаштириш, ҳимоялаш, илм-фан, таълим, соғлом авлод.
9. Бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик давлат қуришнинг иқтисодий соҳадаги вазифалари. **Таянч иборалар:** эркинлаштириш, ислоҳотларни чуқурлаштириш, субъектларнинг мустақиллиги, тўсиқларни олиб ташлаш, муносиб ҳаёт, турмуш.
10. Бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик давлат қуришнинг маънавий соҳасидаги вазифалари. **Таянч иборалар:** маънавий қадрият, фан-техника, онг, миллий мустақиллик, сохталаштиришга йўл қўймаслик, баркамол авлод.
11. Бозор ислоҳотларини янада чуқурлаштириш, кучли бозор инфратузилмасини яратиш иқтисодиётнинг муҳим шартидир. **Таянч иборалар:** хусусий сектор, кичик ва ўрта бизнес, тадбиркорлик, инвестицион муҳит, инвестор.
12. Бугунги дунёнинг мафқуравий манзараси. **Таянч иборалар:** икки қутбли дунё, ижтимоий-сиёсий ўзгаришлар, ғоявий қарама-қаршилик, глобаллашув, гегемонлик.
13. Бугунги кунда миллий мафқуранинг ҳаётий эҳтиёж даражасига кўтаришга ундаётган омиллар. (И.А.Каримовнинг «Фидокор» газетаси муҳбири саволларига жавоблари асосида). **Таянч иборалар:** ёт ғоялар, ғаразли кучлар, мафқуравий бойлик, мафқуравий иммунитет, тарбия.
14. Буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчиликнинг ҳозирги кўринишлари. **Таянч иборалар:** мумтозлик, менсимаслик, ақл ўргатиш, орқага қайтариш, гегемонлик.
15. «Ватан туйғуси» тушунчаси. **Таянч иборалар:** - юксак эътиқод, садоқат, тарихни ўрганиш, ҳурмат, фидойилик.
16. Вайронкор ғоя ва мафқуралар, уларнинг моҳияти ва хусусиятлари. **Таянч иборалар:** таназул, вайронлик, инқироз, парокандалик, экстрелизм, терроризм.
17. Вайронкор ғоя ва мафқураларнинг намоён бўлиш шакллари. **Таянч иборалар:** буюк давлатчилик, миллатчилик, иркчилик, террорчилик, шовинизм, большевизм, фашизм.
18. Ватан равнақи ғояси, унинг моҳияти ва мазмуни. **Таянч иборалар:** муқаддас макон, ватанпарварлик, Ватан равнақи, илм-фан, маданият, санъат.
19. Геосиёсий мақсадлар ва мафқуравий сиёсат. **Таянч иборалар:** мавқени кучайтириш, инсон онги учун кураш, мафқуравий таъсир, гегемонлик, иқтисодий манфаат.

20. Глобаллашувнинг салбий оқибатлари ва уларга қарши кураш масалалари. **Таянч иборалар:** курулганиш, онгни захарлаш, таъсир ўтказиш, мафкуравий жараёнларни теран англаш, шовинизм, гегемонлик, қашшоқлик.
21. «Дунёвийлик» деган тушунча нимани ифода этади. **Таянч иборалар:** хурфикрлик, илм-фан, худосизликка асосланмагани, хилма-хил тарихий кадриятлар, умуммиллий тараққиёт.
22. Диний бағрикенглик ғояси. **Таянч иборалар:** хамкор, хамжихат яшаш, эзгулик, халоллик, поклик, диний конфессия, виждон эркинлиги.
23. Диний экстремизмни мафкуравий курулсизлантириш усуллари ва йўллари. **Таянч иборалар:** миллий ўзликни англаш, диннинг маданий кадриятлари, таълим, ташвиқот, тартибот, ҳаёт даражаси.
24. Диний-мифологик типдаги мафкуралар ва уларнинг асосий белгилари. **Таянч иборалар:** тотемизм, анимизм, фетишизм, большевизм, марксизм-ленинизм.
25. Дунёвий ва диний ғоялар муштараклиги ва уларнинг фарқи. **Таянч иборалар:** дунёвий жамият, хамжихатлик, барқарорлик, бағрикенглик, илф-фан, дин.
26. Дунёни бўлиб олишга уринаётган мафкураларга асос бўлаётган омиллар. **Таянч иборалар:** буюк давлатчилик, этник бирлик, бирлик, диний мансублик, собиқ иттифок.
27. Ёшларни миллий ғоя руҳида тарбиялаш. **Таянч иборалар:** оила, ғоявий тарбия, маҳалла, мактабгача таълим, умумий таълим, ўрта махсус ва олий таълим.
28. Жаҳон майдонларини мафкуравий бўлиб олиш мақсадлари. **Таянч иборалар:** мафкуравий тобе этиш, қарам қилиш, таъсир ўтказиш, гегемонлик, иқтисодий манфаат.
29. Жаҳон майдонларини мафкуравий жиҳатдан бўлиб олишга уринишлар. **Таянч иборалар:** шовинизм, панисламизм, пансоветизм, халифалик, гегемонлик.
30. Жаҳон хамжамиятининг халқаро терроризм хавфига қарши жипслашуви. **Таянч иборалар:** жаҳон хамжамияти, БМТ, мамлакатлар, умуминсоният манфаатлари, тор доирадаги манфаатлар.
31. Жамият ҳаётида нодавлат ва жамоат ташкилотлари ролининг кескин кучайиши - «Кучли давлатдан кучли жамият сари» тамойилини жорий этишдир. **Таянч иборалар:** давлатнинг иқтисодий соҳага аралашувини чеклаш, ўз-ўзини бошқариш, назорат функциялари, маҳалла институти, жамоат бирлашмалари, ижтимоий жамғармалар, нотижорат ташкилотлар, хайрия фаолияти.
32. Жамият ва цивилизациялар ривожига улкан таъсир кўрсатган назария, таълимот ва мафкуралар. **Таянч иборалар:** Авесто, фалсафа, мустақиллик мафкураси, дин, табиатшунослик, илм-фан.
33. Жамият ривожини ва бунёдкор ғоялар: **Таянч иборалар:** инсонни улуғлаш, юртни бирлаштириш, обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт, жамият манфаати.
34. Жамиятни ривожлантиришнинг Миллий модели. **Таянч иборалар:** иқтисодиёт устиворлиги, қонун устунлиги, давлат, босқичма-босқич, ижтимоий сиёсат.
35. Замонавий ахборот майдонидаги ўзгаришларнинг мафкуравий таъсири. **Таянч иборалар:** ахборотларни тез тарқалиши, инсон онгига хуружи, адабиётлар, техник воситалар, ўзга мафкуралар тарқалиши.
36. И.А.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида...» асарида буюк давлатчилик шовинизми ва агрессив миллатчилик хавфи ҳақида. **Таянч иборалар:** қарама-қаршилиқ, халқаро ҳуқуқ, суверенитет, алоқаларни чегаралаш, ахборот, ишончсизлик, зўрлаб қабул қилдириш.
37. И.А.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида...» асарида мафкура масалалари. **Таянч иборалар:** узликни англаш, мафкуравий ақидапарастлик, экстремизм, фундаментализм, халқаро терроризм.
38. И.А.Каримовнинг миллий мафкура ва ғоя масаласидаги илмий концепцияси. **Таянч иборалар:** эркин фуқаро, онгли, мустақил фикр, комил инсон, миллий кадрият.

- 39.Ижтимоий ҳамкорлик ғояси, унинг асосий жиҳати ва намоён бўлиш хусусиятлари.
Таянч иборалар: ягона Ватан, ҳамкорлик, фикрлар хилма-хиллиги, тотувлик, барқарорлик, ижтимоий бағрикенглик.
- 40.Ижтимоий сиёсий соҳадаги таҳдидлар ва уларни ҳал қилишда мафқуранинг роли.
Таянч иборалар: минтақавий, диний, этник, миллий, сиёсий, халқаро.
- 41.Ижтимоий, сиёсий, илмий ғоялар ва уларнинг инсоният ривожига таъсири.
Таянч иборалар: фаровонлик, тараққиёт, баркамоллик, фалсафа, инқилоб, эволюция.
- 42.Ижтимоий-тарихий омиллар асосида дунёни бўлиб олишга уринаётган мафқуралар.
Таянч иборалар: буюк давлатчилик гегемонизми, диний мансублик, этник бирлик, собиқ иттифок, маданий бирлик.
- 43.Иммунитет тушунчасининг мазмун ва моҳияти.
Таянч иборалар: Организм ички муайянлигини сақлаш, турли таъсирлардан инфекциялардан сақлаш, химоя қилиш, касалликларга берилмаслик.
- 44.Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини, сўз ва матбуот эркинлигини, ошкораликни таъминлаш - демократик тамойилларнинг амалий ифодасидир.
Таянч иборалар: оммавий ахборот, матбуот, радио-телевидение, «тўртинчи ҳокимият» жамоатчилик фикри, сиёсий, фаоллик, кўппартиявийлик, демократик парламентаризм.
- 45.Инсон омили - ислохотларимизнинг бош йўналишидир.
Таянч иборалар: ижтимоий инфратузилма, таълим, соғлиқни сақлаш, демографик ва миллий хусусиятлар, маънавият, ахлоқ-одоб, маърифат, дин, халқ фаровонлиги, ўзбек модели.
- 46.Инсоният тарихи, тараққиёти ёки таназзулида ғоя ва мафқураларнинг ўрни ҳамда аҳамияти.
Таянч иборалар: ривожланиш, юксалиш, барқарорлик, инқироз, парокандалик.
- 47.Ислом дини ва фалсафасининг ҳаётбахш таъсири.
Таянч иборалар: давлат бошқаруви, турмуш тарзи, анъана, ахлоқий мезон, қадрият.
- 48.Ислом дунёсида халқаро терроризмнинг қораланиш сабаблари.
Таянч иборалар: Ислом дунёси, Ислом давлатлари, Ислом мафқураси, яқин шарқ можароси, манфаатлар зидлиги.
- 49.Истиқлол мафқураси нималарга асосланиши керак.
Таянч иборалар: қадриятларга, тафаккурга, манфаатларга, мақсадларга, фалсафа, фан, техника.
- 50.Истиқлол мафқурасининг асосий вазифалари.
Таянч иборалар: мустаҳкамлаш, рақобатбардош маҳсулот, дўстлик, ҳамкорлик, инсон олий қадрият, барқарорлик, ривожланиш.
- 51.Истиқлол мафқурасининг асосий ғояси.
Таянч иборалар: озод ва обод Ватан, мустақиллик, ривожланиш, фаровон ҳаёт, эркинлик.
- 52.Истиқлол мафқурасининг асосий тамойиллари.
Таянч иборалар: мустақиллиги, дахлсизлик, яхлитлик, демократия, қонун устуворлиги.
- 53.Истиқлол мафқурасининг Ўзбекистонда босиб ўтган йўли.
Таянч иборалар: ўтмиш босқинлари, чоризм, «Қизил империя», коммунизм, социализм, атеизм.
- 54.Истиқлол нималарга асосланади ва унинг мазмун-моҳияти нималардан иборат.
Таянч иборалар: ўзаро ҳурмат, бир-бирини тан олиш, умуминсоний қадриятлар, буюк мақсад, эркинлик, фан-техника ривож.
- 55.Комил инсон ғояси, унинг моҳияти ва мазмуни.
Таянч иборалар: баркамоллик, эзгулик, юксак маънавият, таълим-тарбия, жисмонан бақувватлик.
- 56.Коммунистик истибдод мафқураси.
Таянч иборалар: мутелик, лоқайдлик, миллий маҳдудлик, атеизм, тоталитаризм.
- 57.Мамлакатда ижтимоий муҳофаза сиёсатининг бугунги ҳолати (И.Каримовнинг «Соғлом халқ, соғлом миллатгина буюк ишларга қодир бўлади» Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 12-йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи асосида).
Таянч иборалар: Ижтимоий муҳофаза, ижтимоий таъминот, давлат бюджети, меҳр ва мурувват, хусусий мулк, эркин фаолият ва ҳ.к.

58. Мамлакатимизда давлатнинг дин билан муносабатлари мазмун ва моҳиятини белгиловчи тамойиллар. **Таянч иборалар:** диний туйғуни ҳурмат қилиш, эътиқод қилиш ёки қилмаслик, ҳуқуқларни тенг қафолатлаш, қонун устуворлиги, виждод эркинлиги.
59. Мамлакатимизда хавфсизлик ва барқарорликни, давлатимизнинг ҳудудий яхлитлигини, фуқароларимизнинг тинчлиги ва осойишталигини таъминлаш - тараққиётимизнинг асосий шартидир. **Таянч иборалар:** миллатлараро ва динлараро тотувлик, коррупция, миллатчилик, маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик.
60. Марказий Осиё минтақасидаги мафкуравий жараёнларга ижобий таъсир кўрсатаётган омиллар. **Таянч иборалар:** Интеграция, мустақил давлатлар ҳамкорлиги, терроризмга қарши барча кураш, «Туркистон», «БҚ2» гуруҳи.
61. Мафкура - муайян мақсадга қаратилган ғоялар тизимидир. **Таянч иборалар:** эътиқод, фикр, қарашлар тизими, ғоя, мақсад, мафкура.
62. Мафкура қандай мақсадлар ва устувор ғояларга асосланади. (И.А.Каримовнинг «Фидокор» газетаси муҳбири саволларига жавоблари асосида). **Таянч иборалар:** сиёсат, давлат қурилиши, иқтисодий асос, маънавий ва ахлоқий қадриятлар, халқ манфаати.
63. Мафкура масаласида бунёдкорлик нимадан бошланиши керак. **Таянч иборалар:** тафаккур, дунёқараш, миллий онг, тарбия, таълим.
64. Мафкура тизимида етакчи ўринни эгалловчи компонентлар. **Таянч иборалар:** назариялар, маълумотлар, қадриятлар, нормалар, қарашлар.
65. Мафкуравий бўшлиққа йўл қўймасликнинг асоси нима? (И.А.Каримовнинг «Камолот» ташаббускор гуруҳи олдида сўзлаган нутқи асосида). **Таянч иборалар:** илм-фан, касб-хунар, соғлом турмуш, бунёдкорлик.
66. Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви. **Таянч иборалар:** кашфиётлар, универсал технологиялар, ахборотлар, илм-фан, техника.
67. Мафкуравий иммунитет тизимининг мезонлари. **Таянч иборалар:** билиш, баҳолар, қадриятлар, профилактика, маърифат.
68. Мафкуравий полигон тушунчасининг моҳияти ва мазмуни. **Таянч иборалар:** серқирра, инсон онги, қалби, синаш майдони, ўзга ҳудуд, забт этиш, кураш, таъсир.
69. Мафкуравий тарбия самарадорлигини баҳолаш мезонлари. **Таянч иборалар:** сиёсий билимдонлик, ижтимоий фаоллик, оила мустаҳкамлиги, матбуотга эҳтиёж, соғлом маънавий муҳит.
70. Мафкуравий тарбия тушунчаси. **Таянч иборалар:** кўпқутбли дунё, тарбия, миллий ва хорижий тажрибалар, таълим, фан.
71. Мафкуравий хавф-хатарнинг олдини олиш учун курашнинг зарурлиги. **Таянч иборалар:** - мафкуравий вазият, кураш, профилактика, иммунитет, таълим, маърифий.
72. Мафкуравий эгоизм ва шовинизм кўринишлари, уларга қарши курашнинг зарурлиги. **Таянч иборалар:** шахсий манфаат, миллатни бошқалардан устун қўйиш, мутлақлаштириш, миллий бикиқлик.
73. Мафкурага хос хусусиятлар. **Таянч иборалар:** ижтимоий борлик, қарашларни тизимга солинганлиги, асосланган бўлиши, манфаатни ифода этиш.
74. Мафкуралар хилма-хиллиги. **Таянч иборалар:** фикрлар, таклифлар, мақбул йўлни топиш, ранг-баранглик, плюрализм, демократия.
75. Мафкураларнинг асосий мақсадлари. **Таянч иборалар:** ишонтириш, бирлаштириш, тарбиялаш, йўналтириш, ҳаракат дастури.
76. Мафкураларнинг намоён бўлиш шакллари. **Таянч иборалар:** сиёсий, ҳуқуқий, диний, эстетик, фалсафий.
77. Мафкураларнинг ўзига хос хусусиятлари. **Таянч иборалар:** билим, баҳо бериш, дастур, йўналиш, манфаат.
78. Мафкураларнинг тарихий шакллари. **Таянч иборалар:** тотемизм, фетишизм, буддизм, христианлик, ислом, шовинизм, коммунизм.

- 79.Мафқурани ёшлар онгига сингдиришда таълим-тарбиянинг вазифалари. **Таянч иборалар:** узлуксиз таълим, билимларни чуқурлаштириш, мафқуравий тарбия, ёшлар психологияси, замонавий педагогик технология.
- 80.Мафқурани шакллантиришда маданият ва маданий-маърифий муассасаларнинг роли. **Таянч иборалар:** кутубхона, клуб, маданият уйлари, давра суҳбатлари, анжуман.
- 81.Мафқурани шакллантиришда сиёсий арбобнинг фазилатлари ва унинг аҳамияти. **Таянч иборалар:** теран англаш, янгилаш, ривожлантириш, бойитиш, иродалик, фидойилик.
- 82.Мафқуранинг жамият ҳаётидаги функциялари. **Таянч иборалар:** баҳолаш, тарбиявий, бирлаштириш.
- 83.Мафқуранинг кучи-кудрати нимада. **Таянч иборалар:** бирлаштириш, руҳлантириш, бунёдкорлик, ёрқин кайфият, мақсадга йўналтириш.
- 84.Мафқурасизлик нимага олиб келади ва унинг салбий оқибатлари. **Таянч иборалар:** эътиқодсизлик, андишасизлик, ўзлигини англамаслик, парокандалик, беқарорлик.
- 85.Маънавият ва мафқуранинг ҳамоханглигини таъминловчи таянч нуқта. **Таянч иборалар:** маънавият ва маърифат маркази, миллий мафқура маркази, миллий-маданий марказлар, ОАВ.
- 86.Маънавият соҳасида мустақил Ўзбекистон олдида турган вазифалар. **Таянч иборалар:** - бойитиш, мустаҳкамлаш, тарғиб этиш, тадқиқот олиб бориш, илм фан ривож.
- 87.Миллатлараро тотувлик ғояси. **Таянч иборалар:** полиэтник, моноэтник, миллий кадриятлар, тотувлик, ҳамжихатлик, миллий бағрикенглик.
- 88.Миллатпарастлик ва унинг Ўзбекистонга таҳдиди. **Таянч иборалар:** -тенгликни инкор этиш, бир миллатни юқори қўйиш, имтиёз яратиш, ўзгаларни менсинмаслик, инкироз.
- 89.Миллий истиқлол ва маънавий мерос. **Таянч иборалар:** рухий озуқа, ҳаётий таянч, ўтмиш ютуғи, маънавий озуқа, мерос, тараққиёт.
- 90.Миллий истиқлол ғоясининг бош мақсади. **Таянч иборалар:** озод, обод Ватан, фаровон, эркин ҳаёт, мақсад, манфаат.
- 91.Миллий истиқлол мафқураси озуқа олаётган умуминсоний кадриятлар. **Таянч иборалар:** қонун, ҳуқуқ, тотувлик, бағрикенглик, умуминсоний маданият.
- 92.Миллий истиқлол мафқураси тушунчаси, унинг моҳияти, мазмуни. **Таянч иборалар:** узлукни англаш, бунёдкорлик салоҳияти, танланган йўл, маънавий кўприк, тараққиёт.
- 93.Миллий истиқлол мафқурасига бўлган талаб ва эҳтиёжнинг моҳияти. **Таянч иборалар:** нисбий мустақил, ижтимоий турмуш, моддий шароитлар, боғлиқлик, тараққиёт.
- 94.Миллий истиқлол мафқурасига хос бўлган туйғу ва тушунчалар (И.А.Каримов асарлари асосида). **Таянч иборалар:** Ватан, тил, кадрият, оила, маҳалла, миллат, маданият.
- 95.Миллий истиқлол мафқурасида умумхалқ манфаатларининг ифодаланиши. **Таянч иборалар:** мустақиллик, барқарорлик, фаровонлик, тинчлик, адолатлилик.
- 96.Миллий истиқлол мафқурасини инсон онгига етказиш воситалари. **Таянч иборалар:** таълим муассаса, адабиёт, санъат, спорт, оила, оммавий ахборот воситалари.
- 97.Миллий истиқлол мафқурасининг асоси. **Таянч иборалар:** комус, кадрият, адолатлилик, Ватан, эркинлик, фаровонлик.
- 98.Миллий истиқлол мафқурасининг асосий белгилари. **Таянч иборалар:** ўзликни англаувчи куч, бунёдкорлик салоҳияти, тўғрилиқни англаувчи омил, маънавий кўприк, бирлаштириш.
- 99.Миллий истиқлол мафқурасининг асосий мақсади. **Таянч иборалар:** эркин тафаккур, дунёқараш, ягона Ватан, садоқат, комил инсон, муносиб ҳаёт.
- 100.Миллий истиқлол мафқурасининг моҳияти. **Таянч иборалар:** ғоя, билим, қараш, эътиқод.
- 101.Миллий истиқлол мафқурасининг назарий асослари. (И.А.Каримов асарлари асосида). **Таянч иборалар:** ишлар таҳлили, сиёсий ҳаётга тавсиф, мафқуранинг мазмун-моҳияти, ўзаги, мақсади.

- 102.Миллий истиқлол мафкурасининг негизи бўлган Ватанпарварликнинг бош белгиси ва олий кўриниши. **Таянч иборалар:** фидоийлик, жасорат, Ватан ҳимояси, баркамоллик, илм.
- 103.Миллий истиқлол мафкурасининг негизлари. **Таянч иборалар:** Ватанпарварлик, эркинлик, кадрият, инсонпарварлик, байналминаллик, ғоя, тараққиёт.
- 104.Миллий истиқлол мафкурасининг тарихий илдишлари. **Таянч иборалар:** эртак, афсона, дин, фалсафа, миллий давлатчилик, мерос.
- 105.Миллий истиқлол мафкурасининг тарихий, фалсафий, иқтисодий асослари. **Таянч иборалар:** анъаналар, инсоф, ҳалоллик, бозор муносабатлари, ҳуқуқ.
- 106.Миллий истиқлол мафкурасининг тарихий-фалсафий илдишлари. **Таянч иборалар:** фалсафа, дунёвий илмлар, дин, эртак-афсоналар, турмуш тарзи, дунёқараш.
- 107.Миллий ифтихор миллат маънавий камолотининг асоси эканлиги. **Таянч иборалар:** мерос, кадрият, ютуқ, фахрланиш, масъулият.
- 108.Миллий ғоя ва мафқуралар, уларнинг моҳияти. **Таянч иборалар:** маънавий эҳтиёж, мақсад, орзу-интилиш, истиқлол, эркинлик, тараққиёт.
- 109.Миллий кадриятлар тикланишининг асосий омиллари, ва унинг давлат мустақиллигини мустаҳкамлашдаги роли. **Таянч иборалар:** тарихий хотира, маданий-маънавий мерос, ютуқларни ўзлаштириш, миллий ғоя.
- 110.Миллий кадриятларимизда билим ва билимдонлик масалалари. **Таянч иборалар:** тафаккур қуввати, саодат йўли, эл кўрки, машъал, жавоҳир, камтарлик.
- 111.Миллий мафкура қандай талабларга жавоб беради. **Таянч иборалар:** анъаналарни англаш, буюк мақсад, ватанпарварлик, муносиб ворис, ишонч, жамият манфаати.
- 112.Миллий мафқураларнинг умумий хусусиятлари ва асосий вазифалари. **Таянч иборалар:** ижтимоий борлик, тартибга солинганлик, асосланганлик, манфаатни ифода этиш, ҳимоя қилиш.
- 113.Миллий мафқурани шакллантиришдаги энг муҳим манбалар. **Таянч иборалар:** маърифат, тарих, фан, дунёвий билимлар, фалсафа.
- 114.Миллий мафқуранинг ташкил этувчи асослар. **Таянч иборалар:** замин, мерос, ғоя, онг, кадрият, руҳият.
- 115.Миллий мустақиллик мафқурасига қўйиладиган талаблар. **Таянч иборалар:** ҳаётий, ғоя, юксак эътиқод, илғор ғоя, дунёвий кадриятлар.
- 116.Миллий ўзига хос жиҳатларнинг миллий истиқлол мафқурасини шакллантиришдаги роли. **Таянч иборалар:** оила, маҳалла, бирлик тимсоли, ўзаро хурмат, бағрикенглик, ростгўйлик, муҳаббат.
- 117.Миллий ўз-ўзини англашнинг шаклланиши ва ривожланиши. **Таянч иборалар:** тарихий хотира, илмий техник, технологик ютуқ, кадрият, миллий манфаат.
- 118.Минтақавий можаролар, мафқуравий таҳдид ва унинг оқибатлари. **Таянч иборалар:** иқтисодиётни издан чиқариш, хўжалик алоқалари, мафқуравий хуруж, терроризм, ишсизлик, турмуш даражаси.
- 119.Мустақил Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафқураси. **Таянч иборалар:** тобе бўлмаслик, озод яшаш, идора этиш, истиқболни белгилаш, турмуш даражаси.
- 120.Мустақиллик даврида миллий маданиятнинг тикланиши. **Таянч иборалар:** ўз-ўзини англаш, хис-туйғу, ғурур, кадрият, тил, миллий онг.
- 121.Мустақилликни асраб-авайлаш, ҳимоя қилиш ва мустаҳкамлаш - энг асосий устувор йўналиш. **Таянч иборалар:** мустақиллик, ўз тақдирини ўзи белгилаш, халқ ва Ватан манфаати, сиёсий ва иқтисодий, маънавий-маърифий жиҳатлар.
- 122.Мустақилликнинг ҳуқуқий асослари. **Таянч иборалар:** мустақиллик декларацияси, «баёнот», қонун, қомус, халқаро ҳуқуқ нормалари.
- 123.Мутлақ ҳокимиятни даъво қилувчи ғоя ва мафқуралар. **Таянч иборалар:** диктатура, большевизм, монархия, фашизм, тоталитаризм.

124. Назария ва амалиёт бирлиги, воқеликни объектив баҳолаш мезони эканлиги. **Таянч иборалар:** бепарволик иллатига барҳам бериш, меҳнат жараёнида фаол қатнашиш, тарғибот, ташвиқот.
125. Наркобизнес ва халқаро терроризм XXI аср вабоси. **Таянч иборалар:** Афғонистон, қорадори, Бен-Ладен, халқаро нарко бизнес марказлари, терроризм, Ал-Қанда.
126. Одамлар онгида мустақиллик тафаккурини шакллантиришнинг ўзига хос тамойиллари. **Таянч иборалар:** умуминсоний кадрият, ватанпарварлик, маънавий мерос, эркин фикрлаш.
127. Одамларнинг қалби ва онгига миллий истиқлол ғоясини сингдириш - миллий тафаккурга янгича ёндошувдир. **Таянч иборалар:** маънавий янгиланиш, мафкура ақидалари, диний бағрикенглик, миллатлараро тотувлик, конфессиялар, фуқаролар тотувлиги.
128. Республикамизда бугунги демографик ҳолатнинг таҳлил қилиниши (И.Каримовнинг «Соғлом халқ, соғлом миллатгина буюк ишларга қодир бўлади» Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 12-йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи асосида). **Таянч иборалар:** Ижтимоий ҳолат, демографик ҳолат, аҳоли ўсиши, ялпи миллий маҳсулот, аҳоли жон бошига тақсимооти ва ҳ.к.
129. Соҳибқирон Амир Темурнинг бунёдкор ғоялари. **Таянч иборалар:** давлатчилик фалсафаси, бунёдкорлик, ҳарбий таълимоти, маданиятга хомийлик, меъморчилик.
130. Суд-ҳуқуқ соҳасини ислоҳ қилиш - устувор йўналишлардан биридир. **Таянч иборалар:** суд мустақиллиги, қонун устуворлиги, ҳуқуқ тизими, ҳуқуқий онг, ариза ва шикоятларга муносабат, Ўзбекистон Конституцияси.
131. «Туркистон умумий уйимиз» шиорининг мазмуни. **Таянч иборалар:** Умумий хонадон, ягона замин, ягона макон, ўтмиш муштарақлиги.
132. Тараққиётга зид бўлган мафкураларга қарши кураш йўллари. **Таянч иборалар:** муаммоларни ҳал қилиш, бозор, маънавий-мафкуравий салоҳият, муносиб ҳаёт, маърифат.
133. Тарихда ўзбек ва Афғон халқларининг ўзаро алоқалари. **Таянч иборалар:** Беруний, Бобур, Навоий, Машраб, Сўфи Оллоёр, Кушон салтанати, Буддавийлик.
134. Тарихий тараққиётда мафкуралардан кўзланган мақсадлар. **Таянч иборалар:** бирлаштирувчи, жипслаштирувчи, мақсад, олий кадрият, синфлар, партия.
135. Турли таҳдидларни бартараф этишнинг энг асосий омиллари. **Таянч иборалар:** ваҳимага тушмаслик, тайёр туришлик, огоҳлик, сергаклик, билимдонлик.
136. Турлик мафкуралар курашидан кўзланган мақсад нима. **Таянч иборалар:** қалбни эгаллаш, инсон, сезги туйғулар, таъсир ўтказиш, бўйсундириш, маънавий заиф, тобе қилиш, ҳимоя.
137. Умумдавлат ва халқ манфаати учун хизмат қилувчи кўпқиррали мафкура. **Таянч иборалар:** умумийлик, умумий манфаат, ягона ғоя, миллий, умуминсоний.
138. Умуминсоний кадриятлар тамойили тушунчаси. **Таянч иборалар:** ўзаро ҳурмат, баҳамжиҳатлик, бағрикенглик, дунёвий билим, эркинлик, демократия.
139. Фикрлар ва қарашлар ранг-баранглиги. **Таянч иборалар:** Плюрализм, хилма-хиллик, хур фикрлар, қарашлар эркинлиги.
140. Халқ фаровонлиги ғояси, унинг моҳияти ва мазмуни. **Таянч иборалар:** эркинлик, тадбиркорлик, ташаббускорлик, ислохотлар, муносиб ҳаёт, турмуш.
141. Халқаро терроризм ҳавфи давримизнинг глобал муаммоларидан бири эканлиги. **Таянч иборалар:** глобаллашув жараёни, глобал муаммолар терроризм, халқаро терроризм.
142. Халқаро терроризмни келиб чиқиш сабаблари. **Таянч иборалар:** диний тараққиёт йўли, дунёвий тараққиёт йўли, мутаасиблик, Ислом омили, ислом идеаллари.
143. Худо ва илоҳий кадриятларни мутлақ рад этувчи ғоялар. **Таянч иборалар:** атеизм, теизм, нигилизм, космополитизм.

- 144.Эркин фуқаролик жамиятнинг маънавий баркамол шахси. **Таянч иборалар:** озод, ҳуқуқни танийдиган, ақлли, кучли, Ватан манфаати.
- 145.Эътиқод тушунчаси, унинг ўзига хослиги ва моҳияти. **Таянч иборалар:** ўз фикри, қарашлар, ишониш, илмга интилиш, ҳаётнинг мақсади, мазмун, билиш, ҳақгўйлик.
- 146.Эътиқодни шакллантирувчи услублар. **Таянч иборалар:** бевосита ва билвосита тарғибот, мафкуравий иммунитет, таълим-тарбия, оммавий ахборот воситалари.
- 147.Юрт тинчлиги ғоясининг мазмун ва моҳияти. **Таянч иборалар:** тинчлик, барқарорлик, тотувлик, зийраклик, халқаро муносабатлар, огоҳлик.
- 148.Ўзбек халқининг менталитетини тиклашда мафкуранинг роли. **Таянч иборалар:** тафаккур даражаси, ақлий қобилият, рухий қувват, маънавий салоҳият, меҳр-мурувват.
- 149.Ўзбекистон ташаббуси билан БҚ2 гуруҳининг ташкил топиши ва ундан кўзланган мақсад. **Таянч иборалар:** тинчлик, хавфсизлик, барқарорлик, ривожланиш.
- 150.Ўзбекистон томонидан илгари сурилган «Туркистон умумий уйимиз» ғояси ва унинг сиёсий аҳамияти. **Таянч иборалар:** маънавий, ахлоқ, ҳамкорлик, умумий манфаат, этник бирлик, дин, ривожланиш.
- 151.Ўзбекистон халқаро терроризмга қарши қудратли истехком эканлиги. **Таянч иборалар:** дунёвий тараққиёт, диний бағрикенглик, виждон эркинлиги, терроризм ўчоқлари, Афғонистон.
- 152.Ўзбекистонда янги жамият қуриш йўлида маънавият соҳасидаги вазифалар. **Таянч иборалар:** Маънавият, ахлоқ, тиклаш, тил, хурфикрлик, виждон, дин эркинлиги.
- 153.Ўзбекистондаги мафкуралар хилма-хиллиги - демократик жамиятнинг табиий ҳолати. **Таянч иборалар:** синфий, гуруҳий, қатламлар, миллий, диний, сиёсий.
- 154.Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига қўшилишда миллий анъаналарнинг роли. **Таянч иборалар:** миллийлик, анъаналар, жаҳон ҳамжамияти, миллатлараро тотувлик, тинчлик.
- 155.Ўзбекистоннинг террорчиликка қарши халқаро кураш марказини ташкил этиш ташаббуси ва унинг аҳамияти. **Таянч иборалар:** тинчлик, барқарорлик, хунрезлик, котиллик, халқаро терроризм, умумий тараққиёт.
- 156.Қуролли кучларни ислоҳ қилиш - Ўзбекистоннинг буюк келажагини барпо этишдаги муҳим вазифадир. **Таянч иборалар:** Ҳарбир хизмат, профессионал армия, Ватан олдидаги бурч, шартнома-контракт, меҳнатга ҳақ тўлаш, ҳарбий хизматчиларни тайёрлаш, муддат.
- 157.«Ғояга қарши ғоя, фикрга қарши фикр ва жаҳолатга қарши маърифат билан кураш» тамойили. **Таянч иборалар:** мустақил эътиқод, буюк мақсад, ғурур, ифтихор, маънавий баркамоллик.
- 158.Ғоя ва мафкураларнинг кураш шакллари. **Таянч иборалар:** эзгулик, ёвузлик, бунёдкорлик, ватанпарварлик, босқинчилик, озодлик.
- 159.Ғоя ва мафкуранинг тарихий шакллари ва кўринишлари. **Таянч иборалар:** афсона, ривоят, мифология, ғоя, тотемизм, анимизм, динлар.
- 160.Ғоя тушунчаси, унинг моҳияти ва мазмуни. **Таянч иборалар:** фикр, тафаккур, онг, ақл, ўғит, мақсад.
- 161.Ғоявий бўшлиқ тушунчаси, унинг моҳияти ва намоён бўлиш хусусиятлари. **Таянч иборалар:** тизим ўзгариши, вазият, тўғри баҳо бермаслик, ўзга мафкуралар, тафаккурни ўзгартириш, мураккаблик.
- 162.Ғоявий заифлик ва мафкуравий беқарорликнинг тарихдаги аччиқ сабоқлари: **Таянч иборалар:** Александр Македонский, Араб босқини, Чингизхон, Чор истелоси, тоталитаризм.
- 163.Ғоявий тарбиянинг услуб ва воситалари. **Таянч иборалар:** шахс, гуруҳ, жамият, руҳият, миллий ифтихор, сўз, ахборот, ҳаёт воқелиги.
- 164.Ғояларнинг асосий моҳияти. **Таянч иборалар:** тушунчалар йиғиндиси, маънавий таянч, йўналиш, мақсад, манфаат.

- 165.Фояларнинг намоён бўлиш хусусиятлари. **Таянч иборалар:** назария, илмий далил, муаммо, гипотеза, воқелик.
- 166.Фояларнинг шаклланиши ва намоён бўлиш хусусиятлари. **Таянч иборалар:** фикр, гипотеза, ижтимоий башорат, ғоя, манфаат, мақсад.
- 167.Ҳозир жамиятимизга хавф солаётган мафкуравий хавф-хатарлар. **Таянч иборалар:** халифалик, тарихни сохталаштириш, маънавиятни бузиш, ихтилофлар, собиқ иттифоқ.
- 168.Ҳозирги даврдаги мафкуравий жараёнларнинг хусусиятлари. **Таянч иборалар:** Интеграция, глобализация, демократия, инсонпарварлик, сиёсийлашиш.
- 169.2005 йил январ Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатнинг қўшма мажлисида президент Ислом Каримов Ўзбекистоннинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий соҳаларда туб ислохотларни амалга оширишни асосий йўналишлари тўғрисида.
- 170.2005 йил май Андижон воқеаларини келиб чиқиш сабаблари ва оқибатларининг таҳлили.
- 171.Президент Ислом Каримовнинг “Мамлакатимиз тараққиётининг қонуний асосларини мустаҳкамлаш фаолиятимиз мезони бўлиши даркор” (2006 йил 24 февралдаги Сенатнинг 5-ялпи мажлиси)да сўзлаган нутқининг моҳияти. **Таянч иборалар:** Сенатнинг функцияси, маҳаллий кенгаш, Сенатнинг ваколати, Сенатнинг назорат фаолияти, қонунчилик базасини яратиш.
- 172.Тинч-осойишта ҳаётни қадрлаш ва мустаҳкамлаш, мамлакатимизни ҳар томонлама раванқ топтириш - барчамизнинг асосий вазифамиз. (Президент Ислом Каримовнинг Халқ депутатлари Андижон вилояти кенгашининг навбатдан ташқари сессиясидаги нутқи, 2006 йил 13 октябрь).
- 173.Эл-юрт ташвиши билан яшаш, одамларнинг орзу-интилишларига қанот бериш - ҳар бир раҳбарнинг бурчи. (Президент Ислом Каримовнинг Халқ депутатлари Фарғона вилояти кенгашининг навбатдан ташқари сессиясидаги нутқи, 2006 йил 19 октябрь).
- 174.Умумбашарий тараққиёт ва миллий кадрият (Президент И.Каримов Қарши шаҳрининг 2700 йиллиги ва Маъмун Академиясининг 1000 йиллиги муносабати билан сўзлаган нутқи асосида (2006 йил 27 октябр, 4 ноябрь).
- 175.«Янгиланиш ва барқарор тараққиёт йўлидан янада изчил ҳаракат қилиш, халқимиз учун фаровон турмуш шароити яратиш – асосий вазифамиздир» (Президент И.Каримовнинг 2007 йил 12 февралда бўлиб ўтган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидаги маърузаси асосида). **Таянч иборалар:** Ҳамжиҳатлик, инвестиция, халқаро терроризм, иқтисодий суръат, ижтимоий муҳофаза).
- 176.«Ўзбек халқининг ислом маданияти ривожига қўшган беқиёс ҳиссасининг юксак эътирофи». (Президент И.Каримовнинг «Туркистон-пресс» нодавлат ахборот агентлиги муҳбирига берган интервьюси. «Халқ сўзи» газ. 2007 йил 23 феврал). **Таянч иборалар:** Диний онг, диний тафаккур, диний кадрият, ибодат, Имом Бухорий, ат-Термизий.
- 177.Каримов И.А. «Инсон манфаатлари устуворлигини таъминлаш – барча ислохот ва ўзгаришларимизнинг бош мақсадидир». 2007 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2008 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамаси мажлисидаги маърузаси. «Халқ сўзи», 2008 йил 9 февраль.
- 178.Президент Ислом Каримовнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» асарининг мазмун ва моҳияти.
- 179.Президент Ислом Каримовнинг 2008 йил декабр ойида Халқ депутатлари Навоий ва Тошкент вилоятлари кенгашларининг навбатдан ташқари сессияларида қилган маърузасининг моҳияти. **Таянч иборалар:** Раҳбар масъулияти, ислохотлардан кўзланган мақсад, шаҳар ва қишлоқ инфратузилмаси, тадбиркорлик фаолияти, ташкилотчилик салоҳияти, маҳаллий халқ депутатлари ва нодавлат ташкилотлари фаоллигини ошириш.
- 180.Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 16 йиллигига бағишланган «Ватанимизнинг босқичма-босқич ва барқарор ривожланишини таъминлаш – бизнинг олий мақсадимиз» маърузаси ва унинг

- тарихий аҳамияти. **Таянч иборалар:** Фуқаролик жамиятини шакллантириш, глобал молиявий инқироз, давлатнинг бош ислохотчилик фаолияти, «Ёшлар йили давлат дастури»нинг натижалари, «2009 йил - Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили».
181. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2008 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2009 йилда иқтисодиётни барқарор ривожлантиришнинг энг муҳим устувор вазифаларига бағишланган мажлиси тўғрисида.
 182. Жаҳон молиявий инқирозининг мазмуни, намоён бўлиш шакллари ва келиб чиқиш сабаблари (И.Каримовнинг «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi ва уни Ўзбекистон шароитида бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» асари асосида).
 183. Молиявий-иқтисодий инқирознинг алоҳида мамлакатлардаги миқёси, кўлами ва оқибатларини белгилловчи омиллар (И.Каримовнинг «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi ва уни Ўзбекистон шароитида бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» асари асосида).
 184. Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 18 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик сўзи. Халқ сўзи, 2009 йил 1 сентябрь.
 185. Ўзбекистон Конституцияси – биз учун демократик тараққиёт йўлида ва фуқаролик жамиятини барпо этишда мустаҳкам пойдевордир. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси. «Халқ сўзи», 2009 йил 6 декабрь.
 186. Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили Давлат дастурини амалга ошириш соҳасида эришилган натижалар ҳақида (Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси асосида).
 187. 2010 йилга «Баркамол авлод йили» деб ном берилишининг сабаблари ҳақида (Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси асосида).
 188. «Баркамол авлод йили» давлат дастурини тайёрлашнинг муҳим масалалари ва вазифалари ҳақида (Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси асосида).
 189. Баркамол авлод хусусиятлари ва уни шакллантириш йўллари тўғрисида (Президент И.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси асосида).
 190. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрда бўлиб ўтган Қўшма мажлисидаги «Мамлакатимизда демократик ислохотларни чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» мавзусидаги маърузасида белгиланган устувор вазифалар тўғрисида.

ТЕСТ САВОЛЛАРИ

1. «Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар» фани қачон таълим тизимида жорий қилинди?
А. **18 январь 2001 йил** В. 16 февраль 1999 йил
С. 31 август 1991 йил D. 1 октябрь 1992 йил
2. «Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал» ғоялари қайси манбада илгари сурилган?
А. Қуръони Карим **В. Авесто**
С. Инжил D. Товрат
3. Миллий ғоя фанининг асосий тушунчалари қайси қаторда тўғри кўрсатилган:
А. Дунёқараш, онг, мафкура
В. Ғоя, тафаккур, сиёсат, давлат.
D. Мафкуравий иммунитет, ғоя, мафкура, мафкуравий хавфсизлик
С. Мафкура, ғоя, дунёқараш, сиёсат.
4. “Тарихий хотираси бор инсон - иродали инсон”, деган фикрни ким илгари сурган?
А. Амир Темур В. Мирзо Улуғбек
С. Ислоҳ Каримов D. Нажмиддин Кубро
5. Қуйидагилардан қайси бири мафкуранинг диний илдизларига қиради?
А. Умумэтироф этилган принциплар, қонун устуворлиги, сиёсий плюрализм
В. Ҳар бир халқнинг ўзига хос фалсафий мероси, қарашлари, ғоялари уларнинг мақсадларида ўз ифодасини топиши мафкуранинг қайси
С. Авесто, Веда, Қуръон каби китобларда зикр этилган эзгу ғоялар.
D. Умумэтироф этилган принциплар, муқаддас диний китобларда зикр этилган ғоялар.
6. Қуйидагилардан қайси бири Ватан равнақи ғоясининг сиёсий-ҳуқуқий омилларини ташкил этади:
А. Қонун устуворлиги, демократия, мулк хилма хиллигининг кафолатланиши
В. Маданият, илм-фан, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, хусусий мулкнинг дахлсизлиги
С. Демократия, эркин шахс, янги технологиялар, мулк хилма-хиллиги
D. Янги технологиялар, илм-фан, маданият, маърифат.
7. Фан тараққиётининг самараси, илмий кашфиётларнинг натижаси сифатида пайдо бўладиган, турли фан соҳаларининг асосий тамойилларини ташкил қиладиган фикрлар қайси ғоя шаклига қиради?
А. Фалсафий ғоя В. Ижтимоий-сиёсий ғоя
С. Илмий ғоя D. Бадиий ғоя
8. Қуйидагилардан қайси бири Юрт тинчлиги ғоясининг асосий тамойиларига қиради?
А. Сарҳадлар дахлсизлиги
В. Фуқароларнинг Ватанга садоқати
С. Филдодийлик
D. Эркин тадбиркорлик фаолияти
9. Ғоянинг мазмун ва намоён бўлиш шаклига кўра турлар қайси қаторда тўғри кўрсатилган:
А. Миллий, синфий, бадиий, фалсафий
В. Диний, бадиий, илмий, фалсафий, ижтимоий-сиёсий
С. Умумхалқ, миллий, умуминсоний, фалсафий
D. Бунёдкор, вайронкор, миллий, умуминсоний
10. Сиёсий партиялар тўғрисидаги қонун қачон қабул қилинган?
А. 1994 йилда; **В. 1996 йил**
С. 2003 йил D. 2004 йил
11. Инсон онги ва тушунчалари тизимида ҳаёт ҳақидаги фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний, эстетик, бадиий, касбий қарашларни мақсадли шакллантириш жараёни қайси тушунчада тўғри кўрсатилган?
А. Сиёсий тарбия; В. Мафкуравий профилактика;
С. Мафкуравий хавфсизлик; **D. Ғоявий тарбия**
12. Миллий истиқлол ғоясининг умумбашарий тамойилларидан бири бу –
А. Аёл зотига ҳурмат;
В. Ҳалоллик ва меҳр-муруват;
С. Диний бағрикенглик;
D. Ҳар бир оила ва бутун халқнинг фаровонлиги.
13. Ўзбекистон “Адолат” социал-демократик партиясининг раиси ким?

А. Турсунов А. В. Фуломов Л.
С. Саифназаров И. D. Тешабоев М.

14. Ўзбекистон Олий Мажлис
Қонунчилик палатасига 2009 йилги сайловда
нечта депутат сайланган

А. 120 В. 15 С. **150** D. 135

15. «Иммунитет» сўзининг
маъноси нима?

А. Озод бўлиш, қутулиш; В. Ҳимоя
килиш, даволаш;
С. Оқим; D. Майдон.

16. «Дилинг Оллоҳда, қўлинг меҳнатда
бўлсин» ғояси ким томонидан илгари
сурилган:

А. Аҳмад Яссавий; В. Нажмиддин
Кубро;
С. Баҳоуддин Нақшбандий D.
Имом ал Бухорий;

17. Тараққиётнинг “Ўзбек модели”
қайси хусусиятлари билан миллий
моделлардан фарқ қилади.

А. Модел ижтимоий ривожланиш
билан бирга таълим тизимини ҳам ислоҳ
қилади

В. Бу модел бошқа барча миллий
моделларнинг жамланмаси ҳисобланади ва
уларнинг яхлит тизимини ташкил қилади

С. Модел фақат иқтисодий
ривожланиш эмас, балки кенг маънодаги
миллий тикланиш ва ижтимоий
тараққиёт модели ҳамдир.

D. жадаллик билан ривожланишни
ифода этишида

18. Миллий истиқлол ғоясининг
қуйидаги қайси асосий ғояларидан бирини
“Мураса фалсафаси” ҳам дейиш мумкин.

А) Диний бағрикенглик В) Комил
инсон

С) Ижтимоий ҳамкорлик D) Ватан
равнақи

19. “Хизбуг-тахрир” ташкилоти қачон
ва ким томонидан ташкил этилган?

А. 1953-йилда Тақиюддин Набҳоний
В. 1950- йилда Муҳаммад Хусайин
Фадалло

С. 1950- йилда Тақиюддин Набҳоний
D. 1956-йилда Ҳасан ал-Банно

20. “Ғоялар дунёси ва соялар дунёси”
асарининг муаллифи ким?

А. Сукрот В. Арасту
С. Платон D. Демокрит

21. Миллий истиқлол мафкурасини
халқимиз, аввало ёшлар онгига сингдиришда
қайси мафкуравий тарбия субъектларининг
таъсири катта?

А. Маҳалла В. Сиёсий ташкилотлар
С. Узлуксиз таълим тизими D.
Меҳнат жамоалари

22. Ўзбекистон Республикаси
Президенти И.А.Каримовнинг «Миллий ғоя
тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар
самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги ПҚ
451-сонли қарори қачон қабул қилинган?

А. 25 сентябрь 1998 йил; В. 18 ноябрь
1991 йил;
С. 2 июль 1992 йил D. **25 август 2006**
йил

23. Тошкент шаҳри қайси халқаро
таҳкилот томонидан «Ислол маданияти
пойтахти» деб эълон қилинди

А. ЮНЕСКО В. БМТ С. АЙСЕЕСКО
D. ЕХХТ

24. Мафкуравий полигон бу –

А. Ядро қуролини синаш майдони
В. Инсоннинг онги ва қалби
С. Сиёсий майдон
D. Демократик институтлар

25. Ўзбекистон Конституциясининг 18
моддасида асосан қайси ғоя ўз ифодасини
топган?

А. Комил инсон
В. Диний бағрикенглик ва
миллатлараро тотувлик
С. Ватан равнақи ва юрт тинчлиги
D. Халқ фаровонлиги

26. Кишиларнинг тарихий бирлиги,
умумиктисодий турмуш, тил, худуд бирлиги,
маданият, онг, руҳият уйғунлиги ва
муштараклигини ифодаловчи тушунча қайси
қаторда тўғри кўрсатилган?

А. Миллат В. Халқ
С. Партия D. Гуруҳ

27. Инсон тафаккурида вужудга
келадиган, ижтимоий характерга эга бўлган,
руҳиятга кучли таъсир кўрсатиб, жамият ва
одамларни ҳаракатга келтирадиган, уларни
мақсад-муддао сари етаклайдиган тушунча
бу –

А. Мафкура **В. Ғоя**
С. Манфаат D. Фикр

28. Ваҳобийлик оқими қачон ва қаерда дастлаб пайдо бўлган

А. XVII асрдан бошлаб Европада тарқалган

В. XIX асрнинг 30 йилларида Францияда

С. XX асрнинг 20-йилларида Италия

D. XVIII асрда Саудия Арабистонида

29. Умрини ўтаб бўлган ғоя, ақида ёки мафкура тараққиёт нуқтаи назаридан инкор этилиши натижасида юзага келадиган ҳолат бу –

А. Мафкуравий таҳдид; В. Мафкуравий сиёсат;

С. **Мафкуравий бўшлиқ;** D. Мафкуравий таъсир.

30. Қайси сўз лотинчада «халос бўлиш, озод бўлиш, қутулиш» маъносини ифодалайди?

A. Immunitas B. Demos

C. Liberals D. Conserve

31. Шахс, миллат, давлатнинг хилма-хил шаклларда намоён бўладиган мафкуравий тажоввузлар турли мафкуравий марказларнинг бузгунчилик таъсиридан ҳимояланганлик даражасини тавсифловчи тушунча бу –

А. Мафкуравий таҳдид; В. Мафкуравий сиёсат;

С. Мафкуравий бўшлиқ; D. **Мафкуравий хавфсизлик.**

32. Ғоявий таъсир ўтказиш имкониятларининг кенгайтиши оқибатида унга Ер юзининг барча минтақаларида мафкуравий кураш умумбашарий микёс касб этганини ифодаловчи тушунча бу –

А. Дунёнинг мафкуравий манзараси

В. Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви

С. Мафкуравий иммунитет

D. Мафкуравий вазият

33. “Туроним, сендан айрилмоқ – менинг учун ўлимим

Сенинг учун ўлмоқ – менинг тириклигимдир” фикрини илгари сурган жаҳид маърифатпарларидан бири бу –

А. Фитрат В. Чўлпон С. Авлоний
D. Бехбудий

34. Қуйидагилардан қайси бири Ватан равнақи ғоясининг ижтимоий омилларини ташкил этади:

А. Қонун устуворлиги, ижтимоий адолат, демократия, илм-фан

В. Маданият, илм-фан, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, хусусий мулкнинг дахлсизлиги

С. Эркин шахс, ижтимоий адолат, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, инсоннинг ватанни идрок этиши, унинг учун қайғуриш ҳисси.

D. Янги технологиялар, илм-фан, маданият, маърифат.

35. Воқеликдаги муайян ҳодисаларнинг умуминсоний, ижтимоий-ахлоқий, маданий-маънавий аҳамиятини ўзида ифода этувчи тушунча бу –

А. **Қадрият;** В. Мафкура; С. Маънавият; D. Дунёқараш.

36. Қайси қаторда “Комил инсон” ғоясининг асосий тамойилларидан бири тўғри кўрсатилган?

А. Кучли ижтимоий ҳимоя сиёсати

В. Инсон омилининг юксак мавқега қўйилганлиги

С. Миллий қадриятларга содиқлик

D. Илм-фан

37. “Миллий ва умумбашарий қадриятларнинг уйғунлиги” қайси асосий ғоянинг тамойилига мансуб?

А. Юрт тинчлиги **В. Миллатлараро тоғувлик**

С. Комил инсон D. Ватан равнақи

38. Қайси қаторда “диний бағрикенглик” ғоясининг асосий тамойилларидан бири тўғри кўрсатилган?

А. Диний қадриятларни ҳурматлаш

В. Жисмоний баркамоллик

С. Миллий қадриятларга содиқлик

D. Илм-фан

39. Миллатнинг ўтмиши, бугуни ва истиқболини ўзида мужассамлаштирган, унинг туб манфаатларини ва мақсадларини ифодалаб, тараққиётга хизмат қиладиган ижтимоий ғоя шакли бу –

А. Умумбашарий ғоя; В. Синфий ғоя;
С. Миллий ғоя; D. Фалсафий ғоя.

40. Ўзбекистон Олий Мажлис Қонунчилик палатасига 2009 йилги сайловда нечта депутат сайланган

- A. 120
- B. 15
- C. 150**
- D. 135

41. Озодлик, мустақиллик, адолат, тинчлик ғоялари қайси қатордаги ғоя шаклига мос келади?

- A. Фалсафий ғоя
- B. Ижтимоий-сиёсий ғоя**
- C. Илмий ғоя
- D. Бадиий ғоя

42. Мафкуравий плюрализм деганда нимани тушунаси?

A. Турли қатлам, партия, гуруҳлар манфаатларини ифодаловчи ғоялар, қарашлар, фикрлар хилма-хиллиги;

B. Мафкуравий таҳдиднинг олдини олиш, мафкуравий иммунитет ҳосил қилиш билан боғлиқ масалалар мажмуи;

C. Ғоявий-тарбиявий, маънавий-мафкуравий ишлар мажмуи

D. Ғоявий қарашлар ва мафкуравий таъсирларнинг фаолият мажмуи.

43. Тартибга солинган, яхлит онгли тизимга айлантирилган билим, тасаввур ва ғоялар мажмуи нима?

- A. Мафкура В. Қадрият
- C. Дунёқараш** D. Урф-одат.

44. «Тарбия биз учун ё ҳаёт - ё мамот, ё нажот - ё ҳалокат, ё саодат - ё фалокат масаласидир» деган фикрнинг муаллифи ким?

- A. И.Каримов;
- B. Абдулла Авлоний;**
- C. Чўлпон;
- D. Амур Темур

45. Мафкура тушунчаларининг фалсафий шакллари ва кўринишлари бу –

A. Монизм, дуализм, материализм, идеализм

- B. Озодлик, ватанпарварлик,
- C. Тинчлик, инсонпарварлик;
- D. Мустақиллик, миллатчилик, маҳаллийчилик;

46. Одамларни муайян ғояга ишонтириш, шу ғоя атрофида уюштириш, ғоявий тарбиялаш, ғоявий иммунитетни

шакллантириш, ҳаракат дастури бўлиш мафкуранинг асосий -

- A. Тамойиллари В. Мақсадлари
- C. Вазифалари** D. Хусусиятлари

47. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 12-моддасининг мазмуни қайси қаторда тўғри кўрсатилган

A. Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар, конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади

B. Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли

C. Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас

D. Цензурага йўл қўйилмайди

48. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда нечта сиёсий партиялар фаолият кўрсатмоқда?

- A. 3 **B. 4** C. 5 D. 6

49. Жамиятни бирлаштирувчи байроқ бу -

A. Теран фикр В. Кучли раҳбар

C. Юксак маънавият **D) Миллий мафкура**

50. Қуйидагилардан қайси бири Миллий истиқлол ғоясини фуқаролар онгига сингдириш воситаларига кирмайди

A. Миллий истиқлол ғоясини теран акс эттирувчи ўқув дастурлари, дарслик, кўргазмали қуроқлар;

B. Бугунги тараққиётни олижаноб умидларимизни акс эттирадиган адабиёт, кино, мусиқа, санъат асарлари, музей, меъморий обидалар;

C. Ғоявий таълим тарбияда информацион техникалар (ЭХМ, масофавий таълим, Интернет кабилар);

D. Аудиторияни сегментланиши

51. Мафкуравий иммунитетни ҳосил қилувчи омиллар қайси?

A. Маънавият, маърифат, қадрият;

B. Илм, тарбия, маънавий, ижтимоий-сиёсий мақсад ва мўлжаллар;

C. Фан, адабиёт, тарих;

D. Билим, қадрият, ижтимоий-сиёсий ва маънавий дастур.

52. Расизм сўзининг маъноси нима?

A. Ирк

B. Қўркув даҳшат

- С. Ашаддий миллатчилик.
D. Боғлам, бирлашма

53. Ўзбекистон конституциясининг 67 моддасида:

А. Демократик ҳуқуқ ва эркинликлар конституция ва қонунлар билан ҳимоя қилинади;

В. Ҳар бир шахс мулкдор бўлишга ҳақли;

С. Цензурага йўл қўйилмайди;

D. Ҳар ким билим олиш ҳуқуқига эга.

54. Қуйидагилардан қайси бири Ватан равнақи ғоясининг маънавий омилларини ташкил этади:

А. Қонун устуворлиги, ижтимоий адолат, демократия, илм-фан

В. Маданият, илм-фан, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, хусусий мулкнинг дахлсизлиги

С. Демократия, эркин шахс, янги технологиялар, мулк хилма-хиллиги

D. Янги технологиялар, илм-фан, маданият, маърифат.

55. Миллий истиқлол мафкурамизнинг бош стратегик мақсади нима?

А. Тинч ва фаровон ҳаёт барпо этиш

В. Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт, бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий-демократик жамият барпо

С. Ривожланган, босқичма-босқич бозор иқтисодиётига асосланган жамият барпо этиш

D. Баркаморл авлодни тарбиялаш

56. "Сиёсий жиҳатдан тобе бўлган Афина ғоявий ва мафкуравий жиҳатдан Римни беихтиёр тиз чўкишга мажбур қилган эди. Римликлар бу борада ҳеч қачон афиналикларнинг қаршида ўзларини ғолиб деб ҳисоблай олмаган" деган фикр билдирган файласуфни ким?

А. Ж.Ж.Руссо В. Андре Моруа
С. И.Кант D. Фейрбах

57. Бошқа миллатларни менсимаслик ва ўз миллатининг уларга нисбатан устунлигини асослашга қаратилган ғоявий назарий қарашлар тизими –

А. Фундаментализм В. Ақидапарестлик

С. Фанатизм **D. Шовинизм**

58. Ушбу фикр қайси тарихий битикларда келтирилган: «Самимий, носамимийни ажратмайсан, Ким қаттиқ гапирса, самимийни ҳам танимайсан. Ўшандайлигинг учун тарбият қилган ҳақонингни сўзини олмайин ном-нишонсиз кетдинг»,

А. Авесто

В. Кул тигин битигида

С. Хўжа Самандар Термизийда

D. Тўғри жавоб йўқ.

59. "Бор имкониятларингни ушга сол" – ғояси қайси мамлакат фуқароларини маънавий-руҳий қўллаб-қувватлашга қаратилган ғоя

А. АҚШ

В. Франция

С. Германия

D. Япония

60 БМТ га аъзо давлатлар йилнинг қайси кунини Халқаро бағрикенглик кунини сифатида нишонлаб келади?

А. 1 январь;

В. 26 июнь;

С. 25 октябрь;

С. 16 ноябрь.

61. Шовинизм мафкураси қачон ва қаерда дастлаб пайдо бўлган

А. XVII асрдан бошлаб Европада тарқалган

В. XIX асрнинг 30 йилларида Францияда ,

С. XX асрнинг 20-йилларида Италия

D. XVIII асрда Саудия Арабистонида

62. Ғояни амалиётга айлантирувчи куч ким ва кимнинг манфаатига хизмат қилишига қараб қандай шаклларга бўлинади?

А. Диний ғоя, миллий ғоя, синфий ғоя

В. Миллий ғоя, фалсафий ғоя, синфий ғоя

С. Синфий ғоя, миллий ғоя, умуминсоний ғоя

D. Илмий ғоя, бадий ғоя, фалсафий ғоя, диний ғоя

63. Миллий истиқлол ғоясининг тарихий илдизлари қайси?

А. Жаҳон фалсафий дурдоналари

В. Ёзма манбалар

С. Диний кадрятлар

D. Урф-одат ва анъаналар.

64. Бир диндан бошқа динга ўтишга даъват қилиш нима дегани
А. Миссионерлик В. Диний фундаментализм
 С. Эгоцентризм D. Экстремизм
65. Қуйидагиларнинг қайси бири миллий истиқлол мафкурасининг асосий ғояси эмас
 А. Комил инсон В. Диний бағрикенглик
С. Хусусий тадбиркорлик D. Юрт тинчлиги
66. «Тарбия биз учун ё ҳаёт - ё мамот, ё нажот - ё ҳалокат, ё саодат - ё фалокат масаласидир» деган фикрнинг муаллифи ким?
 А. И.Каримов;
В. Абдулла Авлоний;
 С. Чўлпон;
 D. Амур Темур
67. Мафкура тушунчаларининг фалсафий шакллари ва кўринишлари бу –
А. Монизм, дуализм, материализм, идеализм
 В. Озодлик, ватанпарварлик,
 С. Тинчлик, инсонпарварлик;
 D. Мустабидлик, миллатчилик, маҳаллийчилик;
68. Салбий натижа берадиган мафкура шакллари қайси
 А. Либерал;
 В. Прогрессив;
 С. Тадрижий
D. Мустабид
69. Бугунги кунда қайси давлат “Либерал национализм” мафкурасини ишлаб чиқиш йўлида?
 А. Италия
 В. Германия
 С. Буюк Британия
D. АҚШ
70. Ўзбекистонда фуқаро тарбияси қандай йўллар билан амалга оширилмоқда?
А. Миллий ғояни сингдириш орқали
 В. “Ахлоқий тарбия” тизими орқали
 С. “Бор имкониятингни ишга сол” ғояси орқали
 D. «Фақат тиришқоқлик ва меҳнат билан муваффақиятга эришиш мумкин ғояси билан
71. “Тўрт кадамли” универсал модел бу –
А. Мафкура тарғиботининг универсал модели
 В. Миллий ғоя тарғиботининг муҳим омили
 С. Миллий ғояни фуқаролар онгига сингдириш воситаси
 D. Мафкурaviй иммунитетни ҳосил қилувчи элемент
72. Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг раиси қайси қаторда тўғори кўрсатилган?
А. Турсунов А.
 В. Ғуломов Л.
 С. Саифназаров И.
 D. Тешабоев М.
73. Фашизм мафкураси дастлаб қачон ва қаерда пайдо бўлган
 А. XVII асрдан бошлаб Европада тарқалган
 В. XIX асрнинг 30 йилларида Францияда,
С. XX асрнинг 20-йилларида Италия
 D. XVIII асрда Саудия Арабистонида
74. «Эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амал» ғоялари қайси манбада илгари сурилган?
 А. Қуръони Карим
В. Авесто
 С. Инжил
 D. Товрат
75. Миллий ғоя фанининг асосий тушунчалари қайси қаторда тўғри кўрсатилган:
 А. Дунёқараш, онг, мафкура
 В. Ғоя, тафаккур, сиёсат, давлат.
С. Мафкурaviй иммунитет, ғоя, мафкура, мафкурaviй хавфсизлик
 D. Мафкура, ғоя, дунёқараш, сиёсат.
76. Террор сўзининг маъноси нима?
 А. Ирк
В. Қўрқув даҳшат
 С. Ашаддий миллатчилик.
 D. Боғлам, бирлашма
77. Қуйидагилардан қайси бири Ватан равнақи ғоясининг сиёсий-ҳуқуқий омилларини ташкил этади:
А. Қонун устуворлиги, демократия, мулк хилма хиллигининг қафолатланиши
 В. Маданият, илм-фан, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, хусусий мулкнинг

дахлсизлиги

С. Демократия, эркин шахс, янги технологиялар, мулк хилма-хиллиги

Д. Янги технологиялар, илм-фан, маданият, маърифат.

78. Қуйидаги мафкураларнинг қайси бири ҳокимиятсизлик деган маънони англатади

A. Анархизм

В. Большевизм

С. Плюрализм

Д. Космополитизм

79. Қуйидагилардан қайси бири мафкуравий тарбиянинг шахсий омилларини ифода этади?

A. Оила

В. Нодавлат ташкилотлар

С. Ҳамма жавоб тўғри

Д. Сиёсий партиялар

80. Қуйидагилардан қайси бири мафкуранинг дунёвий илдизларига киради?

A. Умумэтироф этилган принциплар, конун устуворлиги, сиёсий плюрализм

В. Ҳар бир халқнинг ўзига хос фалсафий мероси, қарашлари, ғоялари уларнинг мақсадларида ўз ифодасини топиши мафкуранинг қайси

С. Авесто, Веда, Қуръон каби китобларда зикр этилган эзгу ғоялар.

Д. Умумэтироф этилган принциплар, муқаддас диний китобларда зикр этилган ғоялар.

81. «Биз ким мулки Турон, амири Туркистонмиз, биз ким миллатларнинг энг улуғи - Туркнинг Бош бўғинимиз» деган фикрнинг муаллифи ким?

A. Алишер Навоий

В. Хожа Аҳмад Яссавий

С. Мирзо Улуғбек

D. Амир Темур

82. “Геосиёсат” тушунчасини фанга қачон ва ким олиб кирган ?

A. 1916 – йилда Рудолф Челлен

В. 1907 – йилда Уинстон Черчил

С. 1914 – йилда Роберт Челлен

Д. 1900 – А.Мехен

83. Қуйидагилардан қайси бири мафкуранинг фалсафий илдизларига киради?

A. Умумэтироф этилган принциплар, конун устуворлиги, сиёсий плюрализм

В. Ҳар бир халқнинг ўзига хос фалсафий мероси, қарашлари, ғоялари уларнинг мақсадларида ўз ифодасини топиши мафкуранинг қайси

С. Авесто, Веда, Қуръон каби китобларда зикр этилган эзгу ғоялар.

Д. Умумэтироф этилган принциплар, муқаддас диний китобларда зикр этилган ғоялар.

84. Муайян миллат вакиллари учун зарур ва аҳамиятли, азиз ва ардоқли бўлган, манфаат ва мақсадларига хизмат қиладиган маънавий бойликлар, амаллар, тамойиллар, ғоялар ва меъёрлар бу –

A. Миллий мафкура

В. Миллий маънавий қадрият

С. Миллий маънавий мерос

Д. Миллий ғоя.

85. В.А.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва таракқиёт кафолатлари» асарида қуйидагилардан қайси бири тўғрисида фикр берилмаган

A. Минтақавий можаролар

В. Коррупция ва жинойтчилик

С. Экологик муаммолар

D. Терроризм

86. Ўзбекистон республикасида ижтимоий ҳаёт сиёсий институтлар, мафкуралар ва фикрларнинг хилма-хиллиги асосида ривожланади. Ҳеч қайси мафкура давлат мафкураси сифатида ўрнатилиши мумкин эмас», деган фикр Ўзбекистон конституциясининг нечанчи моддасида қайд этилган?

A. 14;

В. 29;

С. 12;

Д. 43.

87. Қайси қаторда “Комил инсон” ғоясининг асосий тамойилларидан бири тўғри кўрсатилган?

A. Кучли ижтимоий ҳимоя сиёсати

В. Инсон омилининг юксак мавқега қўйилганлиги

С. Миллий қадриятларга содиқлик

Д. Илм-фан

88. Ғоянинг мазмун ва намоён бўлиш шаклига кўра турлар қайси қаторда тўғри кўрсатилган:

A. Миллий, синфий, бадий, фалсафий

В. Диний, бадий, илмий, фалсафий, ижтимоий-сиёсий

С. Умумхалқ, миллий, умуминсоний, фалсафий

Д. Бунёдкор, вайронкор, миллий, умуминсоний

89. Сиёсий партиялар тўғрисидаги қонун қасон қабул қилинган?

А. 1994 йилда;

В. 1996 йил

С. 2003 йил

Д. 2004 йил

90. Ақиданинг дунёвий шакли қайси қаторда тўғри кўрсатилган:

А. Инквизиция В. Ваҳобийлик

С. Ҳизбуллоҳ **Д. Коммунизм**

91. Миллий истиқлол ғоясининг умумбашарий тамойилларидан бири бу –

А. Аёл зотига ҳурмат;

В. Ҳалоллик ва меҳр-мурувват;

С. Диний бағрикенглик;

Д. Ҳар бир оила ва бутун халқнинг фаровонлиги.

92. Қуйидагилардан қайси бири ғояни амалга оширувчи субъектлар сирасига киради?

А. Жамият В. Фан

С. Дин Д. Спорт.

93. Тадбиркорлар ва ишбилармонлар характери Ўзбекистон “Либерал демократик партияси” нинг раиси қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

А. Турсунов А.. В. Фуломов Л..

С. Саифназаров И. **Д. Тешабоев М.**

94. Мафкуравий плюрализм деганда нимани тушунаси?

А. Турли қатлам, партия, гуруҳлар манфаатларини ифодаловчи ғоялар, қарашлар, фикрлар хилма-хиллиги;

В. Мафкуравий таҳдиднинг олдини олиш, мафкуравий иммунитет ҳосил қилиш билан боғлиқ масалалар мажмуи;

С. Ғоявий-гарбиявий, маънавий-мафкуравий ишлар мажмуи

Д. Ғоявий қарашлар ва мафкуравий таъсирларнинг фаолият мажмуи.

95. Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашувига таъсир этувчи омилларни аниқланг.

А. Ахборот ва алоқа коммуникацияларининг тараққиёти;

В. Фундаментал илмий кашфиётлар ва фан ютуқларининг кўпайиши;

С. Диний ақидапарастликка қарши курашда ҳамкорликни кучайтириш;

Д. А ва б жавоб тўғри.

96. Ҳозирги даврда мафкуравий жараёнлар қандай хусусиятларга эга?

А. Интеграциялашиш, глобаллашиш, дифференциялашиш;

В. Демократиялашиш, инсонпарварлашиш;

С. Жамият ҳаётининг ҳамма соҳаларига таъсир кўрсатиш, сиёсийлашиш;

Д. Ҳамма жавоб тўғри.

97. Манипуля ҳақида дастлаб қайси манбада маълумот берилган:

А. Фалсафа қомусий луғати. Тошкент. 2004 й.

В. Сиёсатшунослик Фани бўйича қисқача Луғат. Тошкент, 1997.

С. Ўзбекистон миллий энциклопедияси. Тошкент, 2004.

Д. Замонавий социология луғати. Нью-Йорк. 1969.

98. «Миллий онг» нима?

А. Фақат бирор миллатга хос бўлган миллий руҳият, кайфият, туйғулар, қарашлар, назариялар ва ғоялар мажмуи;

В. Муайян миллатнинг илғор кишилари томонидан ишлаб чиқилиб, ушбу миллат кишилари ўртасида ёйилган ижтимоий-сиёсий қарашлар;

С. Бирон бир миллатга тегишли бўлган онг;

Д. Миллатнинг равнақи учун хизмат қиладиган, унинг мустақиллигини таъминловчи ғоялар.

99. Хитой миллий, диний-фалсафий мафкурасининг асосчиси ким?

А. Махатма В. Ганди

С. Конфуций Д. Мон-Цзи

100. Миллатнинг ўтмиши, бугуни ва истиқболни ўзида мужассамлаштирган, унинг туб манфаатларини ва мақсадларини ифодалаб, тараққиётга хизмат қиладиган ижтимоий ғоя шакли бу –

А. Умумбашарий ғоя; В. Синфий ғоя;

С. Миллий ғоя; Д. Фалсафий ғоя.

101. Қайси қаторда “Халқ фаровонлиги” ғоясининг асосий

тамойилларидан бири тўғри кўрсатилган?

- A. **Кучли ижтимоий ҳимоя сиёсати**
- B. Жисмоний баркамоллик
- C. Миллий кадриятларга содиқлик
- D. Илм-фан

102. Ўзликни англаш юзасидан айтилган куйидаги фикр қайси мутафаккирнинг қаламига мансуб? Эл негиб топқай мениким, мен ўзимни топмамон”

- A. Жалолиддин Румий
- B. **Алишер Навоий**
- C. Амир Темур
- D. Аҳмад Яссавий

103. Халқимизнинг қадимий тарихий мероси, миллий-маънавий кадриятларини ўзида мужассам этган асар қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

- A. Темур тузлуклари;
- B. Фозил одамлар шахри;
- C. **Авесто;**
- D. Алпомиш

104. «Рассизм» мафкураси дастлаб қачон ва қаерда дастлаб пайдо бўлган?

- A. XVIII асрда Саудия Арабистонида
- B. **XVII асрдан бошлаб Европада тарқалган**
- C. XIX асрнинг 30 йилларида Францияда ,
- D. XX асрнинг 20-йилларида Италия

105. Миллий адоват, бошқа миллатларга, давлатларга нисбатан нафрат, камситиш ғоясини илгари сурадиган сиёсий мафкура шакли қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

- A. Коммунизм
- B. **Шовинизм**
- C. Анархизм
- D. Фашизм

106. 19. “Хизбуг-тахрир” ташкилоти қачон ва ким томонидан ташкил этилган?

- A. **1953-йилда Тақиюддин Набҳоний**
- B. 1950- йилда Муҳаммад Хусайн Фадалло
- C. 1950- йилда Тақиюддин Набҳоний
- D. 1956-йилда Ҳасан алБанно

107. «Ўзбек модели»нинг асосий тамойилларидан бири қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

- A. Миллий кадриятларга содиқлик
- B. Миллатлараро тоғувлик;

C. Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳурмат қилиш;
D. **Қонун устуворлиги**

108. Қуйидагилардан қайси бири Ватан равнақи ғоясининг маънавий омилларини ташкил этади:

- A. Қонун устуворлиги, ижтимоий адолат, демократия, илм-фан
- B. Маданият, илм-фан, ижтимоий-сиёсий барқарорлик, хусусий мулкнинг дахлсизлиги
- C. Демократия, эркин шахс, янги технологиялар, мулк хилма-хиллиги
- D. **Янги технологиялар, илм-фан, маданият, маърифат.**

109. Жамият, давлат ёки халқ, миллат ёки элат тақдирига хавф солиб турган, фожиали оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган мафкуравий хавф-хатарлар мажмуи бу –

- A. **Мафкуравий таҳдид;**
- B. Мафкуравий сиёсат;
- C. Мафкуравий бўшлиқ;
- D. Мафкуравий таъсир.

110. Фан тараққиётининг самараси, илмий кашфиётларнинг натижаси сифатида пайдо бўладиган, турли фан соҳаларининг асосий тамойилларини ташкил қиладиган фикрлар қайси ғоя шаклига киради?

- A. Фалсафий ғоя
- B. Ижтимоий-сиёсий ғоя
- C. **Илмий ғоя**
- D. Бадиий ғоя

111. Халқ Демократик партиясининг раиси қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

- A. Турсунов А.
- B. **Ғуломов**
- C. Саифназаров И.
- D. Тешабоев

112. Фашизм мафкураси дастлаб қачон ва қаерда пайдо бўлган

- A. XVII асрдан бошлаб Европада тарқалган
- B. XIX асрнинг 30 йилларида Францияда ,
- C. **XX асрнинг 20-йилларида Италия**
- D. XVIII асрда Саудия Арабистонида

113. Озодлик, мустақиллик, адолат, тинчлик ғоялари қайси қатордаги ғоя шаклига мос келади?

А. Фалсафий ғоя **В. Ижтимоий-сиёсий ғоя**

С. Илмий ғоя D. Бадиий ғоя

114. Қайси қаторда “диний бағрикенглик” ғоясининг асосий тамойилларидан бири тўғри кўрсатилган?

А. Диний кадриятларни хурматлаш
В. жисмоний баркамоллик
С. миллий кадриятларга содиқлик
D. илм-фан

115. Миллий мафқуранинг шаклланишида кимларнинг манфаатлари юзага чиқиши керак?

А. Ўзбек миллатининг; В. Бутун халқмизининг;
С. Бутун инсониятнинг; D. Ҳаммаси тўғри.

116. Шахс, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамиятни турли зарарли ғоявий таъсирлардан хизмат қиладиган ғоявий – назарий қарашлар ва кадриятлар тизими бу –

А. Мафқуравий профилактика В. Ғоявий тарбия
С. Мафқуравий иммунитет D. Миллий ғоя

117. “Сенинг хавфсизлигинг, сенинг хузур халоватинг, сенинг фаровонлигинг учун ватан керак бўлса, муносиб фуқаро бўл” ғоясини илгари сурган мутафаккир қайси қаторда тўғри кўрсатилган?

А. Форобий **В. К.Гельвеций**
С. Ж.Ж.Руссо D. Авлоний

118. Минтақамизга хавф солиб турган асосий мафқуравий таҳдид қайси?

А. Диний экстремизм;
В. Маҳаллийчилик ва уруғ-аймоқчилик;
С. Сиёсий терроризм;
D. Буюк давлатчилик шовинизми.

119. Шахс, миллат, давлатнинг хилма-хил шаклларда намоён бўладиган мафқуравий тажоввузлар турли мафқуравий марказларнинг бузғунчилик таъсиридан ҳимояланганлик даражасини тавсифловчи тушунча бу –

А. Мафқуравий таҳдид; В. Мафқуравий сиёсат;
С. Мафқуравий бўшлиқ; **D. Мафқуравий хавфсизлик.**

120. “Тарихий хотираси бор инсон – иродали инсон”, деган фикрни ким илгари сурган?

А. Амир Темур
В. Мирзо Улуғбек
С. Ислом Каримов
D. Нажмиддин Кубро

121. Қуйидагилардан қайси бири мафқуранинг дунёвий илдиэларига киради?

А. Умумэтироф этилган принциплар, қонун устуворлиги, сиёсий плюрализм

В. Ҳар бир халқнинг ўзига хос фалсафий мероси, қарашлари, ғоялари уларнинг мақсадларида ўз ифодасини топиши мафқуранинг қайси

С. Авесто, Веда, Қуръон каби китобларда зикр этилган эзгу ғоялар.

D. Умумэтироф этилган принциплар, муқаддас диний китобларда зикр этилган ғоялар.

122. Байналмилал маданият маркази қачон ташкил этилган?

А. 1992 йилда; В. 1994 йилда;
С. 1995 йилда; D. 2000 йилда;

123. Инсон онги ва тушунчалари тизимида ҳаёт ҳақидаги фалсафий, сиёсий, ҳуқуқий, ахлоқий, диний, эстетик, бадиий, касбий қарашларни мақсадли шакллантириш жараёни қайси тушунчада тўғри кўрсатилган?

А. Сиёсий тарбия;
В. Мафқуравий профилактика;
С. Мафқуравий хавфсизлик;
D. Ғоявий тарбия

Фаннинг мавзулари бўйича ёзма иш ўтказиш вариантлари

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №1

51. Ғоя тушунчасининг мазмун ва моҳияти ва шакллари.
52. Ижтимоий жараёнларнинг йўналишлари:

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №2

1. Мафкура тушунчаси, унинг функциялари ва шакллари.
2. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №3

1. Миллий ғоя тушунчаси ва унинг намоён бўлиш хусусияти
2. Миллий ғоя ва мафкурани ривожлантиришнинг ижтимоий сиёсий, маънавий, ҳуқуқий омиллари.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №4

1. Ғоявий мафкуравий жараёнларда демократик тамойилларнинг намоён бўлиши.
2. Истиқлолга асосланган янги ғоялар тизимини такомиллаштириш

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №5

1. Миллий ғоянинг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. XXI асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №6

1. Бунёдкор ва вайронкор, диний ва дунёвий ғояларнинг ўзига хос хусусиятлари
2. Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №7

1. Либерал ва тоталитар мафкуранинг зиддиятлари.
2. Миллий мафкуранинг бош ғояси

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №8

1. Жамият тараққиётининг ғоя ва мафкуралар билан ўзаро боғлиқлиги.
2. Мафкуравий яккахокимлик ва унинг оқибатлари

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №9

1. Инсон ва жамият ҳаётида ғоялар, фикрлар хилма-хиллиги.
2. Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари Вариант №10

1. Жамият ва цивилизациялар ривожига улкан таъсир кўрсатган ғоялар ва мафкуралар.
2. Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймақчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №11**

1. Вайронкор ғоя ва мафкураларнинг жамият ҳаётига салбий таъсири.
2. “Авесто” ва Зардуштийликда ғоялар такомилли.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №12**

1. Миллий истиқлол мафкурасининг ижтимоий-иқтисодий асослари
2. Ўрта Осиёда ислом дини ғояларининг ёйилиши

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №13**

1. Европа илк ўрта асрлар ва Ренессанс даври
2. Терроризмнинг шакллари: минтақавий ва халқаро терроризмнинг ғоявий-мафкуравий асослари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №14**

1. Совет даврида коммунистик партия ғояларининг гегемонлиги
2. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №15**

1. Темурийлар даври ғоялари.
2. Интернет мафкуравий хуруж объекти.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №16**

1. Хоразмий, Фаробий, Беруний, Ибн Сино меросида ғоялар мавзуи.
2. Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №17**

1. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули.
2. Экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №18**

1. Ахлоқ ва мафкура, дин ва мафкура, санъат ва мафкура мутаносиблиги.
2. Мафкуравий тажовуз ва унга қарши миллий хавфсизликни таъминлаш зарурати.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №19**

1. Сиёсат ва мафкуранинг ўзаро алоқадорлиги ва фарқи.
2. Миллий ғояда менталитетнинг намоён бўлиши.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №20**

1. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неоконмунизм, ирқчилик, диний
2. Жамиятнинг мафкуравий муқобиллашиш сабаблари

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №21**

1. Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.
2. XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №22**

1. И.А. Каримов асарларида ғоявий-мафкуравий таҳдидлар масаласи.
2. XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафкуравий ҳамкорлиги

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №23**

3. Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши
4. Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №24**

1. Геоосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили.
2. Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Оралиқ назорат саволлари
Вариант №25**

1. Муқобил мафкуравий қарашларнинг жамият ривожланишига таъсири
2. XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафкуравий ҳамкорлиги

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Якуний назорат саволлари
Вариант № 1**

61. Ғоя тушунчасининг мазмун ва моҳияти ва шакллари.

62. Мафкуравий яккаҳоқимлик ва унинг оқибатлари
63. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 2**

1. Мафкура тушунчаси, унинг функциялари ва шакллари.
2. Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири.
3. Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий ва салбий таъсири.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 3**

1. Миллий ғоя тушунчаси ва унинг намоён бўлиш хусусияти
2. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неоконмунизм, ирқчилик, диний
3. Сиёсий хушёрлик ва сиёсий маданият мафкуравий иммунитетнинг муҳим омиллари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 4**

1. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактика.
2. Ғоявий мафкуравий жараёнларда демократик тамойилларнинг намоён бўлиши.
3. XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 5**

1. Миллий ғоянинг предмети, мақсад ва вазифалари.
2. Бунёдкор ва вайронкор, диний ва дунёвий ғояларнинг ўзига хос хусусиятлари
3. Экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 6**

1. Либерал ва тоталитар мафкуранинг зиддиятлари.
2. Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.
3. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 7**

1. Миллий мафкуранинг бош ғояси
2. Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолати
3. Ғоявий-мафкуравий таҳдидларга қарши кураш усуллари ва воситалари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 8**

1. Жамиyat тараққиётининг ғоя ва мафкуралар билан ўзаро боғлиқлиги.
2. И.А. Каримов асарларида ғоявий-мафкуравий таҳдидлар масаласи.
3. Мафкуравий иммунитетда ақл теранлиги ва хулқ атворнинг намоён бўлиши.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари

Вариант № 9

1. Инсон ва жамият ҳаётида ғоялар, фикрлар хилма-хиллиги.
2. Терроризмнинг шакллари: минтақавий ва халқаро терроризмнинг ғоявий-мафкуравий асослари.
3. Ўзбекистон халқаро мавқеини мустақамлашнинг мафкуравий, ижтимоий тарихий аҳамияти ва зарурияти.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 10

1. Жамият ва цивилизациялар ривожига улкан таъсир кўрсатган ғоялар ва мафкуралар.
2. XX асрда жаҳон ҳамжамияти ғоявий-мафкуравий ҳамкорлиги
3. Жамият барқарорлигини таъминлаш омиллари.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 11

1. Вайронкор ғоя ва мафкураларнинг жамият ҳаётига салбий таъсири.
2. Мафкуравий тажовуз ва унга қарши миллий хавфсизликни таъминлаш зарурати.
3. "Ўзбекистон - ягона ватан" ғояси барқарорликни таъминлашнинг назарий асоси.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 12

1. Миллий истиқлол мафкурасининг ижтимоий-иқтисодий асослари
2. Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши
3. Тил маданий мулоқот ва барқарорликнинг муҳим воситаси.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 13

1. Ўрта Осиёда ислом дини ғояларининг ёйилиши
2. Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги.
3. Дунё мамлакатларидаги беқарорлик сабаблари.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 14

1. Европа илк ўрта асрлар ва Ренасанс даври
2. Интернет мафкуравий хуруж объекти.
3. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 15

1. Совет даврида комунистик партия ғояларининг гегемонлиги
2. Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги
3. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислоҳотлар жараёни.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари Вариант № 16

1. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.

2. Миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик ғоясининг ҳуқуқий асослари.
3. Ўзбекистоннинг халқаро ҳамжамиятга интеграциялашуви ва сиёсий мавқеининг мустақамланишининг муҳим омиллари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 17**

1. Темурийлар даври ғоялари
2. Муқобил мафкуравий қарашларнинг жамият ривожланишига таъсири
3. Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 18**

1. “Авесто” ва Зардуштийликда ғоялар такомилли.
2. Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири.
3. “Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 19**

1. Хоразмий, Фаробий, Беруний, Ибн Сино меросида ғоялар мавзуи.
2. Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни.
3. “Кучли давлатдан – кучли фуқаролик жамияти сари”

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 20**

1. Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси
2. Вайронкор ғоялар асосидаги бузғунчилик мафкуравий фаолият тамойилларига қарши курашнинг зарурлиги.
3. И.Каримов асарлари - миллий маънавий тараққиёт ғоясининг концептуал асоси.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант №21**

1. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули.
2. Ҳозирги даврда дунёнинг мафкуравий манзараси.
3. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактиканинг ижтимоий сиёсий зарурияти

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 22**

1. Ахлоқ ва мафкура, дин ва мафкура, санъат ва мафкура мутаносиблиги.
2. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт.
3. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари.

**“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари
Вариант № 23**

1. Сиёсат ва мафкуранинг ўзаро алоқадорлиги ва фарқи.
2. Яратувчанлик, гуманизм, плюрализм, толерантлик, эзгулик томон ҳаракат – бунёдкор мафкуравий фаолият.
3. Тараққиётнинг “Ўзбек модели” ва унинг ўзига хос хусусиятлари.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Яқуний назорат саволлари

Вариант № 24

1. Миллий ғояда менталитетнинг намоён бўлиши.
2. Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устивор вазибалари .
3. Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти.

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Якуний назорат саволлари

Вариант № 25

1. “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги.
2. Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари.
3. Миллий ғоя ўз-ўзини англашнинг маҳсули

“Миллий истиқлол ғояси” фанидан Якуний назорат саволлари

Вариант № 26

1. Миллий ғоя ва мафкурани ривожлантиришнинг ижтимоий сиёсий, маънавий, ҳуқуқий омиллари.
2. Тараққиётнинг миллий моделлари.
3. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.

Mustaqil ish mavzulari

1. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy profilaktikaning ijtimoiy siyosiy zaruriyati.
2. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari.
3. Mafkuraviy jarayonlarning milliy taraqqiyotga ijobiy va salbiy ta'siri.
4. Mafkuraviy poligon va mafkuraviy profilaktika.
5. Mafkuraviy immunitetni shakllantirish omillari.
6. Siyosiy hushyorlik va siyosiy madaniyat mafkuraviy immunitetning muhim omili.
7. G'oyaviy-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari.
8. Mafkuraviy immunitetda aql teranligi va xulq atvorning namoyon bo'lishi.
9. O'zbekiston xalqaro mavqeini mustahkamlashning mafkuraviy, ijtimoiy tarixiy ahamiyati va zaruriyati.
10. Jamiyat barqarorligini ta'minlash omillari.
11. "O'zbekiston - yagona vatan" g'oyasi barqarorlikni ta'minlashning nazariy asosi.
12. Til madaniy muloqot va barqarorlikning muhim vositasi.
13. Dunyo mamlakatalaridagi beqarorlik sabablari.
14. Jamiyat barqarorligini ta'minlash omillari.
15. Milliy g'oyaning etnosiyosat va etnomadaniyat rivojiga ta'siri.
16. O'zbekistonda milliy madaniy markazlarning tashkil qilinishi.
17. Millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglik g'oyasining huquqiy asoslari.
18. O'zbekistonda rasmiy tan olingan diniy konfessiyalar faoliyatining millatlararo totuvlikni ta'minlashdagi roli.-mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurash usullari va vositalari.
19. Toshkent Islom universiteti va Toshkent Islom institutining aholi ongida dinga munosabatni shakllantirishdagi ahamiyati.
20. O'zbekistonning xalqaro hamjamiyatga integrasiyalashuvi va siyosiy mavqeining mustahkamlanishining muhim omillari.
21. Bozor munosabatlariga o'tishning inson tafakkuriga ta'siri.
22. Taraqqiyotning milliy modellari.
23. "Kuchli davlatdan – kuchli fuqarolik jamiyati sari"
24. Milliy g'oya va ma'naviy hayot.
25. O'zbekistonda ma'naviyatni yuksaltirishning ustuvor vazifalari.
26. Taraqqiyotning "O'zbek modeli" va uning o'ziga xos xususiyatlari.
27. Ijtimoiy ong va tafakkur yangilanishiga milliy taraqqiyot modelining ijobiy ta'siri.
28. Istiqlol yillarida ma'naviy tiklanish va yuksalish sohadagi islohotlar jarayoni.
29. Milliy o'zlikni anglash va ma'naviy yuksalishning strategik va taktik vazifalari.
30. I. Karimov asarlari - milliy ma'naviy taraqqiyot g'oyasining konseptual asosi.
31. "Mafkuraviy tarbiya" tushunchasi, uning mazmuni va namoyon bo'lish xususiyatlari.
32. "Mafkuraviy tarbiyaning yo'nalishlari va ijtimoiy funksiyalari..
33. Ta'lim-tarbiya tizimida milliy g'oyani rivojlantirish imkoniyatlari.
34. Milliy g'oyani rivojlantirishda ommaviy va siyosiy tashkilotlarning ahamiyati.
35. "Mafkuraviy ta'sir", "mafkuraviy tarbiya" va "mafkuraviy profilaktika" tushunchalarining o'zaro aloqadorligi.
36. Ta'lim-tarbiya tizimida milliy g'oyani rivojlantirish imkoniyatlari.
37. Ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashda mafkuraviy tarbiyaning ahamiyati.
38. Ijtimoiy institutlarning an'anaviy, individual jamoaviy mafkuraviy funksiyalari
39. Milliy g'oya va mafkurani targ'ib-tashviq qilishda mutaxassislar roli
40. "O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ning mohiyati
41. Internet mafkuraviy xuruj ob'ekti.
42. Axborot xavfsizligining ijtimoiy madaniy meros bilan bog'liqligi
43. Milliy g'oyani aholi ongiga singdirishning ustuvor vazifalari.
44. Ommaviy axborot vositalarining mafkuraviy faoliyatdagi o'rni.
45. Hozirgi davrda dunyoning mafkuraviy manzarasi.
46. Globallashuv va mafkuraviy jarayonlarning globallashuvi
47. Geosiyosiy manfaatlar axborot xavfsizligi omili.

48. XXI asrda g'oyaviy-mafkuraviy hamkorlikning ahamiyati
49. I.A. Karimov asarlarida g'oyaviy-mafkuraviy tahdidlar masalasi.
50. Terrorizmning shakllari: mintaqaviy va xalqaro terrorizmning g'oyaviy-mafkuraviy asoslari.

XORIJY ADABIYOTLAR

1. Jacob P. Toscano J. The integration of political Communities. Philadelphia: Lippincott, 1964.
2. Глобалистика: международный междисциплинарный энциклопедический словарь. - Москва-Санкт Петербург-Нью Йорк, 2006.
3. Гринин Л.Э. Глобализация и национальный суверенитет. История и современность. - М.: Яуза пресс, 2005.
4. Генон Р. Кризис современного мира. - М., 1991.
5. Дюпюи И.А. Международные интеграционные процессы в образовании. - СПб.: 2008.
6. Збигнев Бжезинский. Великая шахматная доска. - М.: Международные отношения, 1998.
7. Иноземцев В. Вестериназия как глобализация и "глобализация" как американизация. - М.: 2004.
8. Клайкхон М. Зеркало для человека. - М.: Евразия, 2004.
9. Франк С. Духовный основы общества. - М., 1992.
10. У. Бек. Что такое глобализация? Ошибки глобализма - ответы на глобализацию. - М.: Прогресс-традиция, 2001.
11. Хайтун С. Феномен человека на фоне универсальной эволюций. - М., 2005.

ИЗОҲЛИ ЛУҒАТ - ГЛОССАРИЙ

Мафкура – фикрлар мажмуи, ғоялар тизими, эътиқод.

Миллий ғоя - миллатнинг ўтмиши, бугуни, истиқболи, манфаат ва мақсадини ифодаловчи ижтимоий ғоя.

Ғоя - муайян фикр, мақсад сари етакловчи куч.

Манфаат – индивид ёки ижтимоий гуруҳ фаолиятини, хулқини белгилайдиган асосий омил.

Ғоявий тарбия – Жамиятдаги мавжуд ғояларга фаол муносабат, фаол ҳаётий позицияни шакллантиришдир. Ғоявий тарбия ахлоқий, сиёсий, ҳуқуқий тарбиянинг асосини ташкил этади.

Ғоянинг турли кўринишлари – Мазмуни ва намоён бўлиш шаклига кўра – илмий, фалсафий, диний, бадиий, ижтимоий-сиёсий, миллий ва умуминсоний ғояларга бўлинади.

Бунёдкор ғоялар – 1) Ислом Каримов томонидан назарий жиҳатдан асослаб берилган тушунча; 2) Жамият ва одамларни, турли гуруҳ ва катламлар, миллат ва давлатларни тараққиёт сари етакловчи, халқни эзгу мақсад йўлида биргаликда ҳаракат қилишга ундовчи ғоя.

Вайронкор (бузғунчи) ғоялар – 1) бунёдкор ғояларга зид бўлган, ёвузлик ва жаҳолатга хизмат қиладиган ғоялар мажмуини ифодалайдиган тушунча; 2) инсонни ва жамиятни тубанликка бошлайдиган, одамларни ғаразли ният ва қабих мақсадларга ундайдиган, халқлар ва давлатларни таназзул ва ҳалокатга маҳкум этадиган ғоялардир.

Миллий истиқлол ғояси – Миллий истиқлол ғояси Ўзбекистонда яшовчи барча миллат ва элат вакилларининг туб манфаатларини,

халқимизнинг асрлар мобайнида интилиб келган орзу-идеалларини, олижаноб мақсад-муддаоларини ўзида мужассам этади.

Миллий истиқлол мафкураси – Миллий истиқлол мафкураси ҳар бир ватандошимизнинг оиласи, жамият, эл-юрт олдидаги бурч ва масъулиятини қай даражада адо этаётганини белгилайдиган маънавий мезондир.

Миллий истиқлол ғоясининг асосий ғоялари – Ватан равнақини таъминлаш ва юксалтириш; Юрт тинчлигини таъминлаш ва асраш; Халқ фаровонлигини таъминлаш; Комил инсонни тарбиялаш; Ижтимоий ҳамкорликни таъминлаш; Миллатлараро тотувликни таъминлаш; Динлараро бағрикенглик (толерантлик);

Миллий истиқлол ғоясининг бош ғояси – Озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдир.

Шовинизм – миллатчиликнинг ўзига хос шакли, бошқа миллатларни менсимаслик ва ўз миллатининг уларга нисбатан устунлигини асослашга қаратилган ғоявий-назарий қарашлар тизими ва амалиёти

Миллатчилик – ўз миллатининг манфаатларини бошқа миллатлар ҳақ-ҳуқуқларидан юқори қўйиб ҳал этишга интилувчи сиёсий оқим

Давлат – бутун мамлакат миқёсидаги ҳокимиятнинг махсус бошқарув аппаратига таянадиган, барча учун қонунлар чиқарадиган ва суверенитетга эга бўлган сиёсий ташкилоти

Модернизм – диндаги замонавий фан-техника ютуқларидан фойдаланишни ёқлаб чиқувчи оқим

Традиционализм – анъанавийлик. Диний ақидаларни ва концепцияларни фан-техника ва ижтимоий ҳаётдаги ўзгаришларга қараб қайта қўриб чиқишни рад этувчи оқим

Фундаментализм – маълум дин вужудга келган илк даврига қайтиш ва бу йўл билан замонанинг барча муаммоларини ҳал қилиш мумкин деган фикрни илгари суриш

Мафқуравий иммунитет – латинча Immunitatis сўзидан олинган бўлиб –бирор нарсадан озод этиш маъносини англатади. Шахс, ижтимоий гуруҳ, миллат, жамиятни турли зарарли ғоявий таъсирлардан химоялашга хизмат қилувчи тизим

Барқарорлик – тинчлик, осойишталик

Ватан равнақи – ҳар бир кишининг манфаатларини юрт манфаатлари билан уйғунлаштирувчи, уни халқ бахт-саодати йўлида хизмат қилишга ундовчи бунёдкор ғоядир

Юрт тинчлиги – мамлакат барқарор тараққиётининг асосий шарти. Тинчлик –инсоннинг ҳаётий эҳтиёжи, эмин-эркин яшаши ва камол топишининг энг зарур омилидир

Халқ фаровонлиги – ҳар бир шахс ва оила фаровонлиги инсоннинг шахсий манфаатлари жамият манфаатлари билан уйғунлашиб кетади

Комил инсон – инсоннинг эзгуликка, ижтимоий бахт-саодатга, гуманистик ғояларга муносабати

Ижтимоий ҳамкорлик – турли миллат, ирқ ва динга мансуб кишилар ва гуруҳларнинг умумий мақсад йўлидаги ҳамжиҳатлиги

Миллатлараро тотувлик – муайян ҳудуд, давлатда турли миллат вакилларининг баҳамжиҳат яшаши, ҳамкорликда фаолият юритиши

Диний бағрикенглик – хилма-хил диний эътиқодга эга бўлган кишиларнинг бир замин, бир Ватанда, олижаноб ғоя ва ниятлар йўлида ҳамкор ва ҳамжиҳат бўлиб яшаши

Ички таҳдидлар – ўз Ватанига, ватандошига, ватандошларига зарар етказишга қаратилган ғоя, хатти-ҳаракатлардир.

Ташқи таҳдидлар – ташқи таҳдидлар асосан ғоявий бўшлиқ туфайли содир бўлади.

Экстремизм – Ўз мақсади йўлида ҳар қандай кескин тадбир-чоралар кўришга тарафдорлик.

Ҳизбут-тахрир – реакцион руҳдаги диний-сиёсий ташкилот бўлиб, араб тилидан “Озодлик партияси” деган маънони билдиради

Мулк – иқтисодий категория бўлиб, ижтимоий ишлаб чиқариш ва кишилар ўртасидаги муносабатларда ифодаланади. Мулкнинг ижтимоий ва хусусий шакллари мавжуд.

Бозор иқтисодиёти – иқтисодий алоқаларнинг йиғиндиси бўлиб ўз қонунларига эга, яъни: эркин рақобат, эҳтиёж ва ишлаб чиқариш, талаб ва таклифларнинг миқдори ва таркибини бир-бирига мувофиқлаштириш, хусусий мулкчилик шакллариининг хилма-хиллиги, мулкка эгалик, хўжалик юритиш ишларига фақат иқтисодий усуллар билан таъсир кўрсатиш, фан ютуқларини ишлаб чиқаришга татбиқ этиш каби иқтисодий қонунларга бўйсунди. Бозор иқтисоди халқнинг ижоди ва меҳнат имкониятларини юзага чиқариб, тадбиркорлик ва ишбилармонлик учун кенг йўл очади.

Менталитет – (лотинча «mens» - ақл, идрок) – жамият, миллат, жамоа ёки алоҳида шахснинг тарихий таркиб топган тафаккур даражаси, маънавий салоҳияти, уларнинг ҳаёт қонунларини таҳлил этиш кучи, муайян ижтимоий шароитларда шаклланган ақлий қобилияти, руҳий қуввати.

Демократия – халқ ҳокимияти.

Янги жамият – озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт, бозор иқтисодиётига асосланган эркин демократик жамият.

Анъана – жамият ҳаёти турли соҳаларининг, моддий ва маънавий фаолият шакллариининг, кишилар ўртасидаги алоқалар ва муносабатларнинг авлоддан-авлодга ўтиши, аждодлар ҳаёти, белгилари ва хусусиятларининг такрорланиш тарзи.

Урф-одат – кишилар турмушига сингиб кетган, доим такрорланиб турадиган хатти-ҳаракат, кўпчилик томонидан қабул қилинган хулқ-атвор қоидалари ва кўникмалар.

Мустақиллик – 1) Тазйикдан, назоратдан холи бўлиш, эркинлик; 2) иқтисодий, сиёсий, маънавий тобе бўлмаслик. Ўзбек тилида Мустақиллик атамаси одатда истиклол сўзи билан яқин маънода қўлланилади ва узлуксизликни англатувчи чуқур, кенг қамровли жараённи акс эттиради.

Феномен – (юн. Phainomenon – юз берувчи) – 1) кўзга кўриниб турган ҳол; 2) ноёб, кам учрайдиган ҳол, ёки буюк, ягона бўлган инсон; 3) ҳиссий билиш, тажрибада берилган маълум бир ҳолни англатувчи фалсафий атама;

хиссий тажриба ёрдамида пайқаладиган ва англанадиган ҳодиса, жонли мушоҳада объектини билдирадиган тушунча.

Миллий ғурур – 1) шахс, ижтимоий гуруҳнинг миллий ўз-ўзини англаши асосида шаклланадиган аждодлари қолдирган моддий, маънавий меросдан, ўз халқининг жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссаси, ўзга миллатлар олдидаги кадр-қиммати, обрў-эътиборидан фахрланиш ҳиссини ифодаловчи тушунча.

Муҳолифат – (арабча «муҳолафат» - келишмовчилик, тескарилашиш, қарама-қаршилик, зиддият) – расмий сиёсатга, ҳукмрон қарашларга мос бўлмаган нуқтаи назар, алоҳида сиёсий йўл, демократиянинг муҳим белгиси. Муҳолифат уч хил бўлиши мумкин: а) парламент доирасида; б) ундан ташқарида; ёхуд в) сиёсий партиялар ичида.

Маърифат – Маърифатнинг луғавий маъноси билиш, таниш, билим демакдир. Бошқача айтганда маърифат билмоқ, кишиларнинг онг-билимини, маданиятини оширишга қаратилган таълим-тарбия жараёнидир. Маърифат сўзининг кўпчиликдаги маъноси маорифдир. Маърифат атама сифатида – табиат, жамият ва инсон моҳияти ҳақидаги турли-туман билимлар, маълумотлар мажмуасини билдиради.

Эътиқод – Дунёқараш. Бирор динга эътиқод қилиш – уни ҳақ деб билиб, уни таълимотини тан олиш.

Тасаввуф – исломдаги диний-фалсафий оқим. 8 асрда араб мамлакатларида пайдо бўлган. Бу таълимот ўша даврда савдогарлар ва косибларнинг манфаатини кўзлаган. Тасаввуфнинг асосий моҳияти инсон ва унинг Худога муносабатидир, яъни солиҳнинг Худо васлига етишишидир.

Комиллик – инсоннинг камолотга эришув жараёнидаги баркамоллиги даражасини ифодаловчи тушунча. Комилликнинг ҳар бир даврга хос мезонлари мавжуд. Нодонга нисбатан оқил, лоқайдга нисбатан сергак, бахилга нисбатан сахий, танбалга нисбатан серғайрат, кўрқоққа нисбатан ботирлик каби хислатлар ўзига хос ўлчов воситасини ўтайди.

Қадрият – умумбашарий, умуминсоний, миллий, минтақавий, шахсий, диний турларга бўлинади.

Аксиология – (юн. «axio» - қадрият ва «logos» - фан, таълимот) – қадриятшунослик; қадриятлар ҳақидаги фан.

Миллийлик – муайян халққа хос бўлган, уни бошқалардан фарқини кўрсатувчи хусусиятлар мажмуи. Миллийлик миллатнинг тарихи, қадриятлари, анъаналари, маданияти, яшаш тарзида яққол намоён бўлади.

Маънавият – (араб. – маънолар мажмуи) – кишиларнинг фалсафий, ҳуқуқий, илмий, бадий, ахлоқий, диний тасаввурлари ва тушунчалари мажмуи.

Умуминсоний қадрият – барча халқлар учун ижобий аҳамият касб этувчи, моддий ва маънавий манфаат, мезонлар мажмуи.

Миллий қадрият – миллат учун муҳим аҳамиятга эга бўлган этник жиҳат ва хусусиятлар билан боғлиқ қадрият шакли.

Умумбашарий – бутун дунё, барча давлатлар ва халқларнинг иштирокисиз ечиш мумкин бўлмаган муаммоларга айтилади.

Озодлик – барча демократик эркинликларга эришишнинг, ҳақ-ҳуқуқлари кафолатланган ва таъминланган жамиятнинг бош шarti.

Обод Ватан – фуқаролари эркин, озод, яратувчилик фаолияти билан банд бўлган, хавфсизлиги таъминланган фаровон ҳаёт куриш макони.

Фуқаролик жамияти – иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий ҳаёт соҳасига тўғри келадиган тушунчадир. Фуқаролик жамиятининг ижтимоий-сиёсий соҳаси кўламига ижтимоий-сиёсий ташкилотлар ва ҳаракатлар, фуқароларнинг турли шаклдаги фаолияти, ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат оммавий ахборот воситалари ҳам мансубдир.

Эҳтиёж – инсон талаблари асосида пайдо бўладиган табиий хусусият; жонли мавжудот ҳаёт кечиришининг яққол шарт-шароитларга, унинг шуларга боғлиқ эканлигини ифода этувчи ҳолат.

Интеграция – миллий иқтисодиётларнинг сифат жиҳатидан янги шароитларга эга бўлиши ва, мамлакат тараққиёти имкониятларини кенгайтириш мақсадида, ихтиёрий равишда бирлашиши, бир-бирларига ўзаро таъсир этиши жараёни.

Ватанпарварлик – Ватанга нисбатан садоқат, унга хизмат қилиш, юрт тинчлигини асраш, Ватан равнақи учун фаол бўлишга ундайдиган ижтимоий, маънавий-ахлоқий фазилат.

Демократик институтлар – жамиятнинг демократик тузумини барпо этишга хизмат қилувчи омил бўлиб, унга қуйидагилар киради. 1) Сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлар. 2) Юридик мақомга эга бўлган муҳолифат. 3) Мулкчилик институти.

Шарқона демократия - урф-одат, қадриятларга асосланган ўзига хос демократия.

Сиёсий демократия - жамият сиёсий тизимини халққа яқинлаштириш, сиёсий адолатсизликларнинг олдини олиш.

Ижтимоий демократия - бугунги давр демократияни ислохотлар жараёнига айлантириш.

Ирқчилик – одамлар ўртасидаги ижтимоий тенгсизлик, босқинчилик, зўравонлик ва урушларни кишиларнинг турли ирқларига мансублиги билан оқлашга хизмат қилувчи ғайримиллий таълимот. Ирқчилар инсонларнинг ижтимоий моҳиятини уларнинг биологик – ирқий (кўзи, сочи ва терисининг ранги, бош ва юз тузилиши каби ташқи, иккинчи даражали жисмоний) белгилар билан боғлаб, уларни олий ва қуйи, бекаму-кўст ва норасо ирқларга ажратадилар.

Ақидапарастлик – муайян шароитда, бирон-бир ғоя ёки тамойилга қатъий ишонч ва уни мутлақлаштириш асосида шаклланган қоида ва тартибларни, бошқа шароит, ҳолат, вазиятни ҳисобга олмаган ҳолда, кўр-кўрона қўллашга уриниш. Бу атама фақат салбий маънода қўлланиб, муайян олим ёхуд оқим томонидан баён этилган қонун ва қоидалар таъсир доирасини сунъий равишда кенгайтиришга уринишни англатади.

Фанатизм – Бирон ғояга, шахсга унинг мазмунини, моҳиятини чуқур англамасдан жоҳилларга ишониш ва унга эргашишдир ва у ҳаётда турли соҳаларда учрайди.

Манқурт – «Манқурт» ўз эли, тарихи, қон-қариндошини, ҳатто ўзи туққан онасини ҳам унутган, ўз келажагини тасаввур эта олмайдиган кишилар ва халқларнинг мажозий образи. У халқларнинг манқуртларга айланишида бош айбдор давлат ва мафкурага тўла бўйсундирилган жамиятдир деган хулосага келади. Масалан, Чингиз Айтматовнинг «Асрга татиғулик кун» романида «Манқурт» афсонасидаги шахс образи.

Тафаккур – (араб. – фикрлаш, ақлий билиш) – предмет ва ходисаларнинг умумий, муҳим хусусиятлари аниқлайдиган, улар ўртасидаги ички, зарурий алоқалар, яъни қонуний боғланишларни акс этадиган билишнинг рационал босқичи.

Ватан туйғуси – Ватан туйғуси бўлган кишидагина ватанпарварлик жўш уради. Президентимиз Ислам Каримов айтганидек: «Ватанга муҳаббат ҳисси одамнинг қалбида табиий равишда туғилади. Яъни, инсон ўзлигини англагани, насл-насабини билгани сари юрагида Ватанга муҳаббат туйғусини илдиз отиб, юксала боради. Бу илдиз қанчалик чуқур бўлса, туғилиб ўсган юртга муҳаббат ҳам шу қадар чексиз бўлади».

Тарғибот-ташвиқот – инсонни бирор ҳаракатга рағбатлантириш ва кишида бирор нарсага шавқ уйғотишга йўналтириш.

KALENDAR REJA

	Mashg'ulot mavzulari	soatlar		
		Ma'ru -za	Semi -nar	Must acil
1.	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2	2	2
2.	“Milliy g’oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish	2	2	2
3.	Milliy g’oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o’zaro bog’liqligi	2	2	2
4.	G’oyaviy tahdidlarning yo’nalishlari.	2	2	1
5	Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	2	2	1
6.	Mafkuraviy faoliyat - milliy g’oyani amalga oshirish vositasi	2	2	2
7.	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	2	4	2
8.	Jamiyat barqarorligini ta’minlashning ijtimoiy asoslari	2	2	2
9.	Tafakkur o’zgarishi va ma’naviy yangilanishda milliy g’oyaning roli	2	2	2
10	Milliy g’oyani shakllantirish va rivojlantirishning institusional tizimi.	2	2	2
Jami 60 soat		20	22	18

Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar faniga kalendar-tematik reja buyicha texnologik harita

t/r	Mavzularning nomlari	Ma`ruza	Seminar	Must. ta`lim	Tarqatma materiallar	Elektron materiallar	Izox
1	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining predmeti, maqsadi va vazifalari	2	2	2	Fan buyicha ma`ruza matni, test topshiriqlari, misol va masalalar, plakatlari	Metrologiya standartlashirish va sifat nazorati fanidan elektron ma`ruza matni	
2	“Milliy g'oya: asosiy tushuncha va tamoyillar” fanining tarixiy ildizlari, shakllanishi va takomillashish omillari	2	2	2			
3	Milliy g'oya, ijtimoiy taraqqiyot va mafkuraviy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi	2	2	2			
4	G'oyaviy tahdidlarning yo'nalishlari, Mafkuraviy tahdid va axborot xavfsizligi	4	4	2			
5	Mafkuraviy faoliyat - milliy g'oyani amalga oshirish vositasi	2	2	2			
6	Globalashuv jarayonida mafkuraviy immunitetni shakllantirish vazifalari	2	4	2			
7	Jamiyat barqarorligini ta'minlashning ijtimoiy asoslari	2	2	2			
8	Tafakkur o'zgarishi va ma'naviy yangilanishda milliy g'oyaning roli	2	2	2			
9	Milliy g'oyani rivojlantirishning institusional tizimi	2	2	2			
		20	22	18			

Маъруза ва амалий машғулотларда ўқитиш технологиялари

Технологик карта № М-1

Дарс мавзуси	Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар фанининг предмети, мақсади ва вазифалари (Маъруза №1. 2 соат)	
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Миллий истиқлол ғояси фанинингюзага келиши, унинг предмети, мақсад ва вазифаси; Жамият тараққиёти ва унда ғоя, мафкураларнинг роли. Жамиятни таназзули ёки тараққиётини таъминлашда ғоя ва мафкуралар кураши тарихи. Миллий ғояга эҳтиёж. ғоя ва мафкураларнинг шакллари ва мазмуни ҳақида талабаларга тушунча бериш. Талабаларга Озод ва обод Ватан, эркин ва фарровон ҳаёт, Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик, ижтимоий ҳамкорликтушунчалари, уларнинг асосий тамойиллари, ғоя; мафкура; бадиий, фалсафий, диний, илмий, ижтимоий-сиёсий ғоя; бунёдкор ва вайронкор ғоя тушунчаларининг мазмун моҳиятини тушунтириш.	
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларга жамият тараққиётида ғоя ва мафкураларнинг ўрни, тараққиётда бунёдкор ғоялар ва мафкураларнинг аҳамияти, вайронкор ғояларнинг келиб чиқиши, уларнинг шакллари ҳақида, шунингдек, мамлакатимиз тарихида бунёдкор ғояларнинг тутган ўрни ва аҳамияти ҳақида тушунча бериш. Талабаларда мафкуравий иммуниетни янада кучайтириш, уларнинг сиёсий онгини, мустақил дунёқарашини янада кенгайтириш, ғоявий-мафкуравий тарбиялаш.	
<i>Дарснинг услублари</i>	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
<i>Дарснинг шакли</i>	Маъруза	
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, талабалар билан танишиш, йўқлама, даволатни назорат қилиш, фан нуқтаи назаридан талабалар билан фикр алмашиш, янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув куруллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Ушбу фаннинг мақсад ва вазифаларидан келиб чиқиб мавзунинг мазмуни билан талабаларни таништириш. Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.

<p>III босқич– якуний (5-10 мин.)</p>	<p>Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, тингловчилар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол талабаларни алоҳида қайд этиб Рағбатларнотириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.</p>	<p>Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.</p>
---	--	--

Технологик карта № С-1

	<p>Ўқув Фани: <i>Ўқув фани:</i> Миллий истиқлол ғояси</p>
<p>Дарс мавзуси</p>	<p>Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар фанининг предмети, мақсади ва вазифалари (Семинар №1. 2соат)</p>
<p><i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i></p>	<p>Миллий истиқлол ғояси; Жамият тараққиёти; ғоя ва мафкура;. ғоя ва мафкураларнинг шакллари;</p>
<p><i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i></p>	<p><i>Талабаларга жамият тараққиёти, ғоя ва мафкуралар тарихи, уларнинг шакллари, бугунги кунда ғоя ва мафкураларнинг аҳамияти, бунёдкор ва вайронкор го ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш.</i> Талабаларга Озод ва обод Ватан, эркин ва фарровон ҳаёт, Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлиги, комил инсон, миллатлараро тотувлик, диний бағрикенглик, ижтимоий ҳамкорликтушунчалари, уларнинг асосий тамойиллари, уларнинг эркин ва мустақил фикрлаш салоҳиятини кенгайтириши. Талабаларни ижтимоий-сиёсий онгини янада ривожлантириши ҳамда уларда мафкуравий иммунитетни кучайтириши.</p>
<p><i>Дарснинг услублари</i></p>	<p>Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, ФСМУ технология элементлари.</p>
<p><i>Дарснинг шакли</i></p>	<p>Амалий машғулот.</p>
<p><i>Назорат ва баҳолаш</i></p>	<p>Назорат: Тааалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Тингловчининг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.</p>

<i>Кутилган натижа:</i>	Талабалар ғоя, мафкура, жамият тараққиётида уларнинг ўрни, вайронкор, бунёдкор маафкуралар, уларнинг жамиятга таъсири, бугунги кунда ғоя ва мафкураларнинг ўрганишни долзарблиги юзасида билимларини мустаҳкамлайдилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилди. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутки ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>	

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча материаллар асосида талабаларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Тингловчилар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич-Якуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта №М-2

Дарс мавзуси	“Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг тарихий илдизлари, шаклланиш босқичлари (Маъруза №2, 2 соат)	
Асосий тушунчалар ва атамалар	Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи; Идеологиянинг XIX аср ўргаларидан бошланган такомил босқичлари; Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси;. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси. “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари.	
Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларга Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи; Идеологиянинг XIX аср ўргаларидан бошланган такомил босқичлари; Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси;. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси. “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари билан талабаларни таништириш.	
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб.	
Дарснинг шакли	Маъруза	
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан талабаларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув куроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини кайд этиш.

<p>II босқич-асосий (60-65 мин.)</p>	<p>Мавзуни ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.</p>	<p>Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.</p>
<p>III босқич-якуний (5-10 мин.)</p>	<p>Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол талабаларни алоҳида қайд этиб рағбатлантириш ва лоқайд талабаларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.</p>	<p>Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.</p>

Технологик карта № С-2

<p>Дарс мавзуси</p>	<p>2. “Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар” фанининг тарихий илдишлари, шаклланиш босқичлари (Семинар №2, 2 соат)</p>
<p><i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i></p>	<p>Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи; Идеологиянинг XIX аср ўрталаридан бошланган такомил босқичлари; Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси; Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.</p> <p>“Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.</p> <p>Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари билан талабаларни таништириш</p>
<p><i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i></p>	<p>Талабаларга Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи; Идеологиянинг XIX аср ўрталаридан бошланган такомил босқичлари; Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси; Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси.</p> <p>“Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти.</p> <p>Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари ҳақида яхлит тасаввуурга эга бўлишларига эришиш.</p>
<p><i>Дарснинг услублари</i></p>	<p>Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий хужум”, ФСМУ, Резюме, кластр технология элементлари.</p>
<p><i>Дарснинг шакли</i></p>	<p>Амалий машғулот.</p>

<i>Назорат ва баҳолаш</i>	Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Тингловчининг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақтни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.
<i>Кутилган натижа:</i>	Талабалар Қадимги ва ўрта асрларда Марказий Осиё мутафаккирлари меросида ғоялар мавзуи; Идеологиянинг XIX аср ўрталаридан бошланган такомил босқичлари; Мустақиллик - миллий ғоя фанининг бош мавзуси;. Маънавий жасорат- миллат ғояси ва руҳининг ифодаси. “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги. Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари. Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари ҳақидаги билимларини мустаҳкамлайдилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилади. Яқка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>	

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуги билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча матъериаллар асосида талабаларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил

		қилишади.
Ш босқич– Яқуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта № М-3

Дарс мавзуси	Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги (Маъруза №3. 2соат)
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши; Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши; Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси; Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни. Талабаларга Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси ва асосий ғоялари, уларнинг аҳамияти, ушбу ғояларнинг ижтимоий-сиёсий ислохотларга таъсири ҳақида Янги билим бериш. Истиклол мафкурасининг асосий ғояларни ҳар бир фуқароларимизнинг ишонч-эътиқодига айлантиришнинг зарурати ни тингловчиларга чуқур тушунтириш ва уларнинг ҳаёт тамойилига айлантириш.
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларга Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши; Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши; Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси; Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни; Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси ва асосий ғоялари, уларнинг аҳамияти, ушбу ғояларнинг ижтимоий-сиёсий ислохотларга таъсири ҳақида янги билим бериш. Истиклол мафкурасининг асосий ғояларни ҳар бир фуқароларимизнинг ишонч-эътиқодига айлантиришнинг зарурати ни тингловчиларга чуқур тушунтириш ва уларнинг ҳаёт тамойилига айлантириш. истиқболни белгилашга қаратилган мафкуравий тизимли жараёнларни таҳлил қилиш ва ўргатишдан иборат.

<i>Дарнинг услублари</i>	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
<i>Дарнинг шакли</i>	Маъруза	
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>		
Дарнинг босқичлари, ажратилган вақт		
<i>Технологик босқичлар</i>	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, талабалар билан фикр алмашиш, янги мавзунини эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув куруллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Мавзунини ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.
III босқич-якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустақамлаш учун савол-жавоблар. Фаол талабаларни алоҳида қайд этиб Рағбатларни тириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан муружаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.

Технологик карта № С-3

Дарс мавзуси	Миллий ғоя, ижтимоий тараққиёт ва мафкуравий жараёнларнинг ўзаро боғлиқлиги (Семинар №3. 2соат)
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши; Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши; Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси; Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси ва асосий ғоялари, уларнинг аҳамияти, ушбу ғояларнинг ижтимоий-сиёсий ислохотларга таъсири

<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши; Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши; Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси; Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни. Талабаларнинг Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси ва асосий ғоялари, уларнинг аҳамияти, ушбу ғояларнинг ижтимоий-сиёсий ислохотларга таъсири, Истиқлол мафкурасининг асосий ғояларни ҳар бир фуқароларимизнинг ишонч-эътиқодига айлантиришнинг зарурати ҳақидаги билимларини мустаҳкамлаш, уларда мафкуравий тизимли жараёнларни мустақил таҳлил қилиш малакасини шакллантириш. Ўзбекистон тараққиётида ҳар бир фуқаронинг хиссаси, бурчи ва масъулияти ҳақида тингловчиларнинг мустақил ва эркин фикрлашга ўргатиш.
<i>Дарснинг услублари</i>	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий хужум”, “ФСМУ”, “Блиц” технология элементлари.
<i>Дарснинг шакли</i>	Амалий машғулот.
<i>Назорат ва баҳолаш</i>	Назорат: Талабаларилар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабалариларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.
<i>Кутилган натижа:</i>	Талабаларилар Миллий ғоя моҳиятида халқ манфаатининг ифодаланиши; Ғоявий-мафкуравий мерос ва унда ворисийликнинг намоён бўлиши; Ғоявий-мафкуравий жараёнларнинг ижтимоий онг шаклларидаги инъикоси; Ўзбекистоннинг мустақил тараққиёти жараёнида янги ғояларнинг такомиллашув жараёни. Талабалар Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси ва асосий ғоялари, уларнинг аҳамияти, ушбу ғояларнинг ижтимоий-сиёсий ислохотларга таъсири, Истиқлол мафкурасининг асосий ғояларни ҳар бир фуқароларимизнинг ишонч-эътиқодига айлантиришнинг зарурати ҳақида янги билимларга эга бўладилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилди. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>	

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда қўшимча матъериаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида қўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич- Яқуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта № М-4

Дарс мавзуси	Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари (Маъруза №3. 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	<p>XXI асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар ; Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари; Мафкуравий яккаҳоқимлик ва унинг оқибатлари; Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири.</p> <p>Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокмунизм, ирқчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти; Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.; Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймағчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти; XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти</p>

Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларга ХХІ асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар ; Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари; Мафкуравий яккаҳокимлиқ ва унинг оқибатлари; Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокоммунизм, ирқчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти; Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.; Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти; ХХ асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти ҳақида янги билим бериш.	
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
Дарснинг шакли	Маъруза	
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Ғаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, талабалар билан фикр алмашиш, янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув қуроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчиси саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.
III босқич- якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Ғаол талабаларни алоҳида қайд этиб Рағбатларн тириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан муурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.

Технологик карта № С-4

Дарс мавзуси	Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари (Семинар №4. 2соат)
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокоммунизм, ирқчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти; Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.; Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти; XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларга XXI асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар ; Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари; Мафкуравий яккаҳоқимлик ва унинг оқибатлари; Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокоммунизм, ирқчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти; Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.; Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти; XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти ҳақида янги билим бериш.
<i>Дарснинг услублари</i>	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий хужум”, “ФСМУ”, “Блиц”, “Чархпалак” технология элементлари.
<i>Дарснинг шакли</i>	Амалий машғулот.
<i>Назорат ва баҳолаш</i>	Назорат: Талабаларилар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабалариларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.
<i>Кутилган натижа:</i>	Талабаларилар XXI асрда ғоявий-мафкуравий муносабатлар Ғоявий таҳдид ва уларнинг кўринишлари; Мафкуравий яккаҳоқимлик ва унинг оқибатлари; Жаҳон молиявий инқирозининг мафкуравий жараёнларга таъсири. Шовинизм, геноцид, фашизм, неофашизм, неокоммунизм, ирқчилик, диний экстремизм, фундаментализм, терроризм ғояларининг реакцион моҳияти; Евроосиё ва Шарқ мафкурасининг хусусиятлари.; Маҳаллийчилик, миллатчилик, уруғ аймоғчилик, коррупцияга қарши кураш мафкуравий мустақиллик кафолоти; XX асрда ғоявий-мафкуравий ҳамкорликнинг аҳамияти ҳақида янги билим билимларга эга бўладилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилади. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.

Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуги билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда қўшимча материаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида қўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич-Яқуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта № М-5

Дарс мавзуси	Мафкуравий тажовуз ва ахборот хавфсизлиги (Маъруза №3. 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	Мафкуравий тажовуз, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати; Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши; Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги; Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили; “Оммавий маданият”, Интернет мафкуравий хуруж объекти.; Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти; Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги

<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларга Мафкуравий тажовуз, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати; Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши; Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги; Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили; “Оммавий маданият”, Интернет мафкуравий хуруж объекти.; Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти; Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги ҳақида янги билим бериш.	
<i>Дарснинг услублари</i>	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
<i>Дарснинг шакли</i>	Маъруза	
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
<i>Технологик босқичлар</i>	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, талабалар билан фикр алмашиш, янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув қуроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.
III босқич- якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустақамлаш учун савол-жавоблар. Фаол талабаларни алоҳида қайд этиб Рағбатларнириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.

Технологик карта № С-5

Дарс мавзуси	Ғоявий таҳдидларнинг йўналишлари (Семинар №4. 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	Мафкуравий тажовуз, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати; Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши; Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги; Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили; “Оммавий маданият”, Интернет мафкуравий хуруж объекти.; Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти; Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги
Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларга Мафкуравий тажовуз, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати; Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши; Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги; Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили; “Оммавий маданият”, Интернет мафкуравий хуруж объекти.; Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти; Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги ҳақида янги билим бериш.
Дарснинг услублари	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, “ФСМУ”, “Блиц”, “Чархпалак” технология элементлари.
Дарснинг шакли	Амалий машғулот.
Назорат ва баҳолаш	Назорат: Талабаларилар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабалариларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.
Кутилган натижа:	Талабаларилар Мафкуравий тажовуз, мафкуравий хавфсизликни таъминлаш зарурати; Мафкуравий гегемонизмнинг вужудга келиши; Ахборот хавфсизлиги ва биологик хавфсизликнинг мутаносиблиги; Геосиёсий манфаатлар ахборот хавфсизлиги омили; “Оммавий маданият”, Интернет мафкуравий хуруж объекти.; Ахборот хавфсизлигининг локал ва глобал аҳамияти; Ахборот хавфсизлигининг ижтимоий маданий мерос билан боғлиқлиги ҳақида билимларга эга бўладилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилди. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)	

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча материаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич- Якуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йикқан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта №М-6

Дарс мавзуси	Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси (Маъруза №6. 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	“Мафкуравий муносабатлар”; Мафкуравий фаолият тизими, унинг элементлари. Мафкуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усуллари ва йўллари; Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари. Оммавий ахборот воситалари, интернет ва бошқа ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни. Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устивор вазифалари.

Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларга “Мафкуравий муносабатлар” ва Мафкуравий фаолият” тушунчаси, уларнинг мазмун –моҳияти ҳамда намоён бўлиш хусусиятлари; Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари: Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари; Миллий ғояни аҳоли онгига синдиришнинг устувор вазифалари; Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни: Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига синдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устувор вазифалари. ҳақида янги билимлар бериш	
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб.	
Дарснинг шакли	Маъруза	
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машгул, ўқув куроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида тингловчиларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.
III босқич-якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, тингловчилар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол тингловчиларни алоҳида қайд этиб Рағбатлантириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.

Технологик карта № С-6

Дарс мавзуси	Мафкуравий фаолият - миллий ғояни амалга ошириш воситаси (Семинар №6. 2соат)
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	<p>“Мафкуравий муносабатлар”; Мафкуравий фаолият тизими, унинг элементлари. Мафкуравий фаолиятни ташкил қилишнинг усуллари ва йўллари; Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари. Оммавий ахборот воситалари, интернет ва бошқа ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни.</p> <p>Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устивор вазифалари..</p>
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	<p>Талабаларнинг “Мафкуравий муносабатлар” ва Мафкуравий фаолият” тушунчаси, уларнинг мазмун –моҳияти ҳамда намоён бўлиш хусусиятлари; Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари: Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари; Миллий ғояни аҳоли онгига сингдиришнинг устувор вазифалари; Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни: Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устивор вазифалари. ҳақидаги билимларини тайёргарликлари асосида янада мустаҳкамлаш. Уларнинг оғзаки нутқи, фикрлаш доирасини янада ривожлантириш.</p>
<i>Дарснинг услублари</i>	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий хужум”, ФСМУ, Резюме, кластр технология элементлари.
<i>Дарснинг шакли</i>	Амалий машғулот.
<i>Назорат ва баҳолаш</i>	<p>Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади.. Талабаларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва қўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.</p>
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.

<i>Кутилган натижа:</i>	Талабаларнинг “Мафкуравий муносабатлар” ва Мафкуравий фаолият” тушунчаси, уларнинг мазмун –моҳияти ҳамда намоён бўлиш хусусиятлари; Бунёдкор ғояларни амалга оширишга қаратилган мафкуравий фаолият тамойиллари: Мафкуравий фаолиятни амалга оширишнинг замонавий технологиялари; Миллий ғояни аҳоли онгига сингдиришнинг устувор вазифалари; Оммавий ахборот воситаларининг мафкуравий фаолиятдаги ўрни: Ҳозирги даврдаги мафкуравий фаолиятнинг долзарб масалалари. Миллий ғояни аҳоли онгига сингдириш, Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, халқ фаровонлиги ғояларини амалга оширишнинг устувор вазифалари. ҳақидаги билимлари янада мустаҳкамланади. Уларнинг Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилади. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Дикқатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
-------------------------	---

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Тингловчи
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуги билан таништириш, талабаларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда қўшимча материаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида қўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич– Якуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Тингловчиларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта №М-7

Дарс мавзуси	Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитет (Маъруза № 7. 2соат)	
Асосий тушунчалар ва атамалар	Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси; Глобаллашув; Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви ва унинг оқибатлари; Миллийликнинг маърифий тараққиётдаги аҳамияти. Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактиканинг ижтимоий сиёсий зарурияти. Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари; Мафкуравий жараёнларнинг миллий тараққиётга ижобий ва салбий таъсири; Мафкуравий полигон ва мафкуравий профилактика; Мафкуравий иммунитетни шакллантириш омиллари; Сиёсий хушёрлик ва сиёсий маданият мафкуравий иммунитетнинг муҳим омили.	
Дарснинг мақсади ва вазифалари	Бугунги глобаллашув жараёнида дунёнинг мафкуравий манзараси тўғрисидаги би-лимларни мустаҳкамлаш; Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви ва унинг оқибатларини атрофлича ўрганишни ташкил этиш; Миллийликнинг маърифий тараққиётдаги аҳамияти тўғрисидаги билимларни чуқурлаштириш; Талабаларга дунёнинг мафкуравий манзараси, жамият тараққиёти қонунлари, унинг ривожланиш тенденцияларини муайян ижтимоий гуруҳ, этник бирликлар, сиёсий кучларнинг ўзига хос манфаатларидан келиб чиқиб талқин қилиш ва унга асосланган ҳолда инсоният истиқболини белгилашга қаратилган мафкуравий тизимлар жараёнларни тушунтириб бериш. Талабаларда мафкуравий иммунитет, мафкуравий полигон, мафкуравий профилактика ҳақида янги билим кўникмаларини ҳосил қилиш. Уларнинг сиёсий онгини ривожлантириш ва дунёқарашини кенгайтириш.	
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб.	
Дарснинг шакли	Маъруза	
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзунини эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув қуроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.

<p>II босқич-асосий (60-65 мин.)</p>	<p>Мавзуни ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида тингловчиларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.</p>	<p>Талабаларларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.</p>
<p>III босқич-якуний (5-10 мин.)</p>	<p>Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, Талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол тингловчиларни алоҳида қайд этиб Рағбатлантириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.</p>	<p>Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан муружаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.</p>

Технологик карта № С-7

<p>“Миллий ғоя ва ижтимоий фалсафа” кафедраси</p>	<p>Ўқув фани: Миллий истиқлол ғояси</p>	<p>Ўқув гуруҳлари учун: Барча факультетлар учун</p>
<p>Дарс мавзуси</p>	<p>Глобаллашув жараёнида мафкуравий иммунитет (Семинар № 7. 2 соат)</p>	
<p>Асосий тушунчалар ва атамалар</p>	<p>Глобаллашув, Мафкуравий жараёнларнинг глобаллашуви, бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси, мафкуравий жараёнларни глобаллаштирувчи омиллар ва воситалар, Интеграциялашуви ва дифференциялашиш хусусияти ҳақида тингловчиларга янги билим бериш.. Глобаллашиш, интеграция ва дифференциялашиш, Мафкуравий иммунитет, мафкуравий профилактика, мафкуравий полигон тушунчалари.</p>	
<p>Дарснинг мақсади ва вазифалари</p>	<p>Талабаларга дунёнинг мафкуравий манзараси, жамият тараққиёти қонунлари, унинг ривожланиш тенденцияларини муайян ижтимоий гуруҳ, этник бирликлар, сиёсий кучларнинг ўзига хос манфаатларидан келиб чиқиб талқин қилиш ва унга асосланган ҳолда инсоният истиқболини белгилашга қаратилган мафкуравий тизимлар жараёнларни тушунтириб бериш. Талабаларда янги билим кўникмаларини ҳосил қилиш. Уларнинг сиёсий онгини ривожлантириш ва илдунеқарашини кенгайтириш. Талабаларни глобаллашув, мафкуравий иммунитет, мафкуравий профилактика, мафкуравий полигон ҳақида яхлит тасаввуурга эга бўлишларига эришиш.</p>	

<i>Дарсинг услублари</i>	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, ФСМУ, Резюме, кластер технология элементлари.
<i>Дарсинг шакли зорат ва баҳолаш</i>	Амалий машғулот. Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Тингловчининг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.
<i>Кутилган натижа:</i>	Таалааар: Глобаллашув; Мафкуравий жараёнлар, дунёнинг мафкуравий манзараси, мафкуравий жараёнларнинг глобаллашиш, интеграциялашиш ва дифференцияциялашиш хусусиятлари; Мафкуравий иммунитет, мафкуравий профилактика, мафкуравий полигон тушунчалари ҳақидаги билимларини мустаҳкамлайдилар Яқка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>	

Дарсинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Тингловчи
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарсинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарсинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча матъериаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Таабар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини

		тахдил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
Ш босқич– Яқуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта № М8

Дарс мавзуси	Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий-ғоявий асослари (Маъруза №8. 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	<p>Жамият барқарорлигини таъминлашда иқтисодий-сиёсий, ижтимоий маънавий омилларнинг муштараклиги. Мустақиллик ва ҳуқуқ, демократия ва ошкоралик - миллий ўз-ўзини англаш, ахлоқий янгилаш, миллий маънавий тикланишнинг асоси.</p> <p>Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши миллатлараро барқарорликни таъминлаш воситаси. Маданий мулоқот кўп миллатли аҳоли орасидаги барқарорлик омили. Тил маданий мулоқот ва барқарорликнинг муҳим воситаси.</p> <p>Дунёда тинчлик ўрнатишда барқарор демократик тараққиёт, эркинлик, ижтимоий-сиёсий ҳамкорлик, миллий ва диний тотувлик ғояларининг устувор аҳамияти. Миллат, Миллатлараро тотувлик ,диний бағрикенглик, миллий манфаатлар, эътиқод эркинлиги тушунчаларининг мазмун-моҳияти.</p>

Дарснинг мақсади ва вазифалари	<p>Талабаларга Жамият барқарорлигини таъминлашда иқтисодий-сиёсий, ижтимоий маънавий омилларнинг муштараклиги. Мустақиллик ва ҳуқуқ, демократия ва ошкоралик - миллий ўз-ўзини англаш, ахлоқий янгиланиш, миллий маънавий тикланишнинг асоси.</p> <p>Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши миллатлараро барқарорликни таъминлаш воситаси. Маданий мулоқот кўп миллатли аҳоли орасидаги барқарорлик омили. Тил маданий мулоқот ва барқарорликнинг муҳим воситаси.</p> <p>Дунёда тинчлик ўрнатишда барқарор демократик тараққиёт, эркинлик, ижтимоий-сиёсий ҳамкорлик, миллий ва диний тотувлик ғояларининг устувор аҳамияти, ушбу ғояларининг ўзаро муштараклиги, уларнинг тарихий илдитзлари ва фалсафий асослари билан таништириш, уларнинг умуминсоний кадрият эканлигини мисоллар оқали тушунтириб бериш ва тингловчилар қалбида ушбу кадриятларга нисбатан ҳурмат туйғусини шакллантириш.</p> <p>ҳисси Унинг халқ, миллат онгида акс этиши. Шу нуқтаи назардан жамият тараққиётига, равнақиға умумий мақсад йулида ҳисса қўшаётган мамлакат фуқароларининг миллати, ирки, диний эътиқодидан қатъий назар барчанинг мақсад ва манфаатларини аҳамиятини тушунтириб бериш.</p>		
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.		
Дарснинг шакли	Маъруза		
Бўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.		
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)			
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт			
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни		
	Ўқитувчи	Талаба	
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан тингловчиларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув қуроли ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.	
II босқич- асосий (60-65 мин.)	Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида тингловчиларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.	
III босқич- якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, тингловчилар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустақамлаш учун савол-жавоблар. Фаол тингловчиларни алоҳида	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда	

	қайд этиб Рағбатларнтириш ва лоқайд талабаларга эътиборли бўлиш юзасидан танбех бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида тингловчиларга маълумот бериш.	таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.
--	--	--

Технологик карта № С-8

Дарс мавзуси	Жамият барқарорлигини таъминлашнинг ижтимоий-ғоявий асослари (Семинар №8. 2соат)
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Жамият барқарорлигини таъминлашда иқтисодий-сиёсий, ижтимоий маънавий омилларнинг муштараклиги. Мустақиллик ва ҳуқуқ, демократия ва ошкоралик - миллий ўз-ўзини англаш, ахлоқий янгилашиш, миллий маънавий тикланишнинг асоси.; Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири;. Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши; Миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик ғоясининг ҳуқуқий асослари.
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларнинг Жамият барқарорлигини таъминлашда иқтисодий-сиёсий, ижтимоий маънавий омилларнинг муштараклиги. Мустақиллик ва ҳуқуқ, демократия ва ошкоралик - миллий ўз-ўзини англаш, ахлоқий янгилашиш, миллий маънавий тикланишнинг асоси.; миллатлараро тотувлик, миллий, диний бағрикенглик ғоялари, уларни мустақилликни мустаҳкамлашда ижтимоий-маънавий эҳтиёж эканлиги, миллатлараро муносабатда миллатчилик, шовинизм каби иллатлардан эҳтиёт бўлиш зарурлиги ҳақида янги билимларини мустаҳкамлаш. Талабаларнинг миллатлараро муносабатлар ва диний бағрикенглик ғояларининг ўзаро муштараклиги, уларнинг тарихий илдитзлари ва фалсафий асослари ҳақидаги дунёқарашини кенгайтириш.
<i>Дарснинг услублари</i>	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, ФСМУ, Резюме, кластр технология элементлари.
<i>Дарснинг шакли</i>	Амалий машғулот.
<i>Назорат ва баҳолаш</i>	Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабаларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Щар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.

<i>Кутилган натижа:</i>	Талабалар Миллий ғоянинг этносиёсат ва этномаданият ривожига таъсири;. Ўзбекистонда миллий маданий марказларнинг ташкил қилиниши; Миллат, миллатлараро муносабат, диний бағрикенглик тушунчалари, миллатлааро тотувлик ва диний бағрикенглик ғояларининг асосий тамойиллари, уларнинг юртимиз тинчлиги учун аҳамияти, тарихий илдизлари ва фалсафий асослари ҳақида билимга эга бўладилар. Илмий салоҳияти юқори даражага кўтарилди. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>	

Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
<i>Технологик босқичлар</i>	<i>Фаолиятнинг мазмуни</i>	
	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Тингловчи</i>
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, талабаларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча материаллар асосида тингловчиларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич-Якуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилди.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини

		дафтарларига олишади.	ёзиб
--	--	-----------------------	------

Технологик карта № М9

Дарс мавзуси	Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгиланишда миллий ғоянинг роли (Маъруза №9. 2соат)	
<i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i>	Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. “Ўзбек модели”-эволюцион тараққиёт ғоясининг гуманистик характери. Миллий ғоя- маънавий янгиланишнинг назарий ва амалий асоси. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият - энгилмас куч” асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар.	
<i>Дарснинг мақсади ва вазифалари</i>	Талабаларга Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. “Ўзбек модели”-эволюцион тараққиёт ғоясининг гуманистик характери. Миллий ғоя- маънавий янгиланишнинг назарий ва амалий асоси. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият - энгилмас куч” асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар. ҳақида Янги билим бериш.	
<i>Дарснинг услублари</i>	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
<i>Дарснинг шакли</i>	Маъруза	
<i>Ўқитиш воситалари</i>	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
<i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i>		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Тингловчи
I босқич- тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзуни эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан талабаларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув қуроллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.

<p>II босқич-асосий (60-65 мин.)</p>	<p>Мавзуни ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.</p>	<p>Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.</p>
<p>III босқич-якуний (5-10 мин.)</p>	<p>Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол тингловчиларни алоҳида қайд этиб Рағбатларнгириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида талабаларга маълумот бериш.</p>	<p>Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.</p>

Технологик карта № С-9

<p>Дарс мавзуси</p>	<p>Тафаккур ўзгариши ва маънавий янгиланишда миллий ғоянинг роли (Семинар №9. 2 соат)</p>
<p><i>Асосий тушунчалар ва атамалар</i></p>	<p>Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. “Ўзбек модели”-эволюцион таракқиёт ғоясининг гуманистик характери. Миллий ғоя-маънавий янгиланишнинг назарий ва амалий асоси. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислам Каримовнинг “Юксак маънавият - енгилмас куч” асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар.</p>

<p><i>Дарсинг мақсади ва вазифалари</i></p>	<p>Талабаларга Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. “Ўзбек модели”-эволюцион таракқиёт ғоясининг гуманистик характери. Миллий ғоя-маънавий янгиланишнинг назарий ва амалий асоси. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият - энгилмас куч” асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлар.</p> <p>ҳақида. ҳақидаги билимларини чуқурлаштириш ва мустаҳкамлаш.</p> <p>Талабаларнинг оғзаки нутқи, мустақил фикрлашини ривожлантириш, уларда мафкуравий иммунитетни ҳосил қилувчи билим ва кадриятлага, давлатимизнинг юргимизнинг истиқбол режаларига ишонч ва муҳаббат туйғусини камол топтириш</p>
<p><i>Дарсинг услублари</i></p>	<p>Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, “Блиц”, ФСМУ, Резюме, кластр технология элементлари.</p>
<p><i>Дарсинг шакли</i></p>	<p>Амалий машғулот.</p>
<p><i>Назорат ва баҳолаш</i></p>	<p>Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабаларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва қўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.</p>
<p><i>Ўқитиш воситалари</i></p>	<p>Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.</p>
<p><i>Кутилган натижа:</i></p>	<p>Талабаларнинг Бозор муносабатларига ўтишнинг инсон тафаккурига таъсири. “Ўзбек модели”-эволюцион таракқиёт ғоясининг гуманистик характери. Миллий ғоя-маънавий янгиланишнинг назарий ва амалий асоси. Миллий ғоя ва маънавий ҳаёт. Истиқлол йилларида маънавий тикланиш ва юксалиш соҳадаги ислохотлар жараёни. Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият - энгилмас куч” асарининг янги дунёқараш ва замонавий тафаккурни шакллантиришдаги аҳамияти. Юксак маънавиятни шакллантирадиган асосий мезонлари ҳақидаги билимлари мустаҳкамланади. Талабаларнинг салоҳияти юқори даражага кўтарилади. Яқка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.</p>

<p>Дарсинг босқичлари, ажратилган вақт</p>	
<p><i>Технологик</i></p>	<p><i>Фаолиятнинг мазмуни</i></p>

<i>босқичлар</i>	<i>Ўқитувчи</i>	<i>Тингловчи</i>
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуги билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.	Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча материаллар асосида Талабаларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.	Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.
III босқич-Якуний (5 мин.)	Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.	Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.

Технологик карта № М9

Дарс мавзуси	Миллий ғояни ривожлантиришнинг институционал тизими <i>(Маъруза №9. 2соат)</i>
Асосий тушунчалар ва атамалар	“Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари; “Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари; Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари; Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти; “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги; Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари; Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли; "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти.

Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларга Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари; “Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари; Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари; Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти; “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги; Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари; Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли; "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти ҳақида янги билим бериш.	
Дарснинг услублари	Оғзаки баён қилиш, диалог ва савол-жавоб усулидан фойдаланиш.	
Дарснинг шакли	Маъруза	
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.	
Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)		
Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт		
Технологик босқичлар	Фаолиятнинг мазмуни	
	Ўқитувчи	Талаба
I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)	Саломлашиш, йўқлама, ўтган мавзу юзасидан қисқа савол-жавоб қилиш. Янги мавзунинг эълон қилиш, маърузанинг режаси ва фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати билан талабаларни таништириш.	Дарсга тайёргарлик билан машғул, ўқув куруллари ва воситаларни тайёрлайди, ўқитувчининг саволларига жавоб беради, режа ва адабиётлар рўйхатини қайд этиш.
II босқич-асосий (60-65 мин.)	Мавзунинг ёритиш давомида асосий тушунча ва атамаларнинг мазмун-моҳияти ҳақида тингловчиларга тушунча бериш ҳамда тингловчилар билан эркин мулоқотда бўлиш. Дарс жараёнида талабаларнинг фикрини жамлашга имкон берувчи саволлар билан диалог уюштириб бориш.	Талабаларнинг диққати жамланган ҳолда маърузага эътибор бериб, берилган саволларга ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади, керакли маълумотларни ёзиб боришади.
III босқич-якуний (5-10 мин.)	Дарснинг якуний қисми бўлиб, бунда мавзунинг хулосаси, талабалар томонидан берилган саволларга жавоблар ва қисман дарсни мустаҳкамлаш учун савол-жавоблар. Фаол тингловчиларни алоҳида қайд этиб Рағбатлантириш ва лоқайд тингловчиларга эътиборли бўлиш юзасидан танбеҳ бериш. Келгуси дарсда бўладиган мавзу ва унинг шакли ҳақида талабаларга маълумот бериш.	Талабалар ўзларини қизиқтирган саволлар билан мурожаат қилишади, фикр-мулоҳазалари ҳамда таклифларини билдиришади ва кейинги дарс мавзуларини ҳамда дарс шаклини ўзларига қайд этиб боришади.

Технологик карта № С-10

Дарс мавзуси	Миллий ғояни ривожлантиришнинг институционал тизими (Семинар №10 . 2соат)
Асосий тушунчалар ва атамалар	Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари; “Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари; Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари; Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти; “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги; Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари; Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли; "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти.
Дарснинг мақсади ва вазифалари	Талабаларнинг Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари; “Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари; Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари; Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти; “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги; Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари; Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли; "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти ҳақидаги билимларини чуқурлаштириш ва мустаҳкамлаш. Талабаларнинг оғзаки нутқи, мустақил фикрлашини ривожлантириш, уларда мафкуравий иммунитетни ҳосил қилувчи билим ва кадриятлага, давлатимизнинг юртимизнинг истиқбол режаларига ишонч ва муҳаббат туйғусини камол топтириш
Дарснинг услублари	Ўрганишнинг ҳамкорлик модели, “Ақлий ҳужум”, “Блиц”, ФСМУ, Режюме, кластр технология элементлари.
Дарснинг шакли	Амалий машғулот.
Назорат ва баҳолаш	Назорат: Талабалар 3,5 дан 5 баллгача (5 балли системада) баҳоланадилар. Баҳолаш баҳоли карточкалар орқали амалга оширилади. Талабаларнинг мустақил тайёргарлиги, фаоллиги, оғзаки нутқи ва ёзма тайёргарлиги балл тўплаш имконини оширади. Саволларга берган жавоби ҳамда атамаларга берган изоҳлари 0,5-3 баллгача тайёрланган карточкалар орқали аниқланиб борилади. Ҳар бир билдирилган жавобларда балл акс этган карточкаларни бериб борилиши дарс якунида вақитни тежашда муҳим аҳамиятга эга. Бунда вақтдан ютиш ва кўпчилик талабани баҳолаш имконияти кенгайди.
Ўқитиш воситалари	Тарқатма материаллар: матнлар, техник асбоблар.

<p><i>Кутилган натижа:</i></p>	<p>Талабаларнинг Мафкуравий тарбия” тушунчаси, унинг мазмуни ва намоён бўлиш хусусиятлари; “Мафкуравий тарбиянинг йўналишлари ва ижтимоий функциялари; Таълим-тарбия тизимида миллий ғояни ривожлантириш имкониятлари; Миллий ғояни ривожлантиришда оммавий ва сиёсий ташкилотларнинг аҳамияти; “Мафкуравий таъсир”, “мафкуравий тарбия” ва “мафкуравий профилактика” тушунчаларининг ўзаро алоқадорлиги; Ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашда мафкуравий тарбиянинг аҳамияти. Ижтимоий институтларнинг анъанавий, индивидуал жамоавий мафкуравий функциялари; Миллий ғоя ва мафкурани тарғиб-ташвиқ қилишда мутахассислар роли; "Ўзбекистон Республикаси Таълим тўғрисидаги Қонуни" ва "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури"нинг моҳияти ҳақидаги билимлари мустаҳкамланади. Талабаларнинг салоҳияти юқори даражага кўтарилади. Якка ҳолда ва гуруҳ бўлиб ишлашни ўрганади. Фикрлаш қобилияти ошади ва нутқи ривожланади. Диққатни бир жойга йиғиш, тезкорлик, вақтдан унумли фойдаланиш малакаси ошади. Ўз-ўзини назорат қилиш ва баҳолашни ўрганади.</p>
<p><i>Истиқболи (таҳлил ва тўлдиришлар)</i></p>	

<p>Дарснинг босқичлари, ажратилган вақт</p>		
<p><i>Технологик босқичлар</i></p>	<p><i>Фаолиятнинг мазмуни</i></p>	
	<p><i>Ўқитувчи</i></p>	<p><i>Тингловчи</i></p>
<p>I босқич-тайёрланиш (3-5 мин.)</p>	<p>Ташкилий қисм: Саломлашиш, йўқлама, дарс услуби билан таништириш, тингловчиларни кичик гуруҳларга ажратиш.</p>	<p>Дарснинг бориш жараёни билан танишади, гуруҳларга ажралиб ҳар бир гуруҳ ҳамкорликда топшириқларни бажаришга тайёрланади. Ўқув материалларини тайёрлайди.</p>
<p>II босқич-асосий (60-65 мин.)</p>	<p>Дарснинг мазунига кўра тайёрланган саволлар ва топшириқлар гуруҳларга тарқатилади, дастлаб асосий саволлар, кейин мавзуга оид атамалар мазмуни ҳамда кўшимча материаллар асосида Талабаларнинг жавоблари тингланади. Берилган жавоблар юзасидан баҳс-мунозара ва фикр мулоҳазалар ўртоқлашилади.</p>	<p>Талабалар мавзунинг моҳияти, атамаларнинг мазмуни юзасидан саволларга жавоб беришади. Шу мавзу асосида кўшимча материаллар топиб, ўз фикри ва гуруҳ фикрини таҳлил қилиб бир ечимга келиш малакасини ҳосил қилишади.</p>

<p>Ш босқич– Яқуний (5 мин.)</p>	<p>Мавзу умумлаштирилиб, хулоса қилинади. Талабаларнинг жавоблари рағбатлантирилиб, ютуқ ва камчиликлар эълон қилинади. Кейинги дарснинг мавзуси ва дарс шакли ҳақида тингловчиларга маълумот берилади.</p>	<p>Талабалар дарс давомида йиққан балларини ўзларига қайд этиб, дарснинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида ўзларининг фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Кейинги дарс мавзуси ва шаклини дафтарларига ёзиб олишади.</p>